Bundel - Economie Financiën en Bestuur van 20 februari 2023

Agenda bijlagen

Agenda van de commissie EFB van 20-02-2023

Technische vragen van de commissie EFB van 20-02-2023

spreektijd EFB 5 uur

Concept verslag van de commissie EFB van 20-02-2023

1 12:15 - Opening en mededelingen

2 Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering en moties- en toezeggingenlijsten

Concept verslag EFB 23-01-23.docx

Moties EFB 20-02-2023.docx

Toezeggingen EFB januari 2023.docx

2.a Vooruitblik komende vergadering(en) aan de hand van de Strategische Agenda en vaststelling Strategische Agenda

Aan de hand van de Strategische Agenda wordt vooruitgekeken naar de komende vergaderingen. Commissieleden kunnen hierbij voorstellen doen voor de agenda's van deze vergaderingen

EFB StrA 2023.docx

3 12:20 - Afscheid Duo-commissieleden

4 12:30 - Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen

- Bernt Schneiders, voorzitter Bevrijdingspop Haarlem

5 12:50 - A-agenda PS zaken (portefeuille CvdK Van Dijk)

5.a PS-zaken: Bespreking Fractiebijdragen (A-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
Op grond van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland moet elke door een Statenfractie in het leven geroepen stichting fractieondersteuning verantwoording afleggen over de door de provincie aan haar verstrekte subsidievoorschotten.
Voorstel voor behandeling:
De voordracht met elkaar en de CdK bespreken en adviseren aan PS of de voordracht aanleiding geeft om hierover wensen en bedenkingen ter kennis van de voorzitter (CdK) te brengen.

Statenvoordracht Subsidievaststelling fractiebijdragen n.a.v. rapport van bevindingen 2021-2022.pdf

2021-2022 DEF Rapport van bevindingen Provincie Noord-Holland met handetekening.pdf

5.b Randstedelijke Rekenkamer: 1e begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze (A-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
PS van Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland hebben ingestemd met het Statenvoorstel: Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer. Daarmee is besloten tot het structureel verhogen van de bijdrage aan de Randstedelijke Rekenkamer met € 250.000. In deze begrotingswijziging is de definitieve bijdrage voor de provincies over 2023 opgenomen en de verhoging van de structurele bijdrage verwerkt.
Voorstel voor behandeling:
Adviseren aan PS of u al dan niet een zienswijze wilt indienen op 1e begrotingswijziging van Randstedelijke Rekenkamer 2023
De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.

Voordracht eerste begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer.docx

PSNH 1e begrotingswijziging 2023 voor zienswijze.pdf

1e Begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze.pdf

6 Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van Dijk behorende punten uit de C-agenda stellen)

7 13:10 - A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (portefeuille gedeputeerde Kocken)

7.a Financiën: Eerste Begrotingswijziging 2023 (A-agenda's EFB, M&B 20-2-2023 & NLG 13-02-23)

Toelichting:
In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2023.
Voorstel voor behandeling:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.
De commissie EFB adviseert over de begrotingswijziging vanuit de financiën algemeen. De besluiten die betrekking op het vakgebied van de commissies NLG en M&B worden in die commissies besproken

Dossier 11838 voorblad

Brief aan PS over Eerste begrotingswijziging 2023.pdf

PS voordracht Eerste begrotingswijziging 2023.pdf

Eerste begrotingswijziging 2023.pdf

7.b Financiën: Verhogen krediet strategische grondaankopen (A-agenda EFB 20-02-23 & C-agenda NLG 13-02-23)

Toelichting:
Een van de instrumenten voor het realiseren van de provinciale doelen is de inzet van grondbeleid. Daartoe hebben PS een krediet toegekend voor strategische grondaankopen. Voorgesteld wordt om het kredietplafond te verhogen naar een maximum van €60 miljoen.
Behandelvoorstel:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.
Bij dit punt zijn ook de leden van de commissie NLG uitgenodigd.

Dossier 11932 voorblad

Voordracht verhogen krediet Strategische Grondaankopen.docx

Brief aan PS over verhogen krediet strategische grondaankopen.pdf

8 14:00 - A-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (portefeuille gedeputeerde Stigter)

8.a Financiën/Energie: Alliander, Afsprakenkader januari 2023 (A-agenda EFB 20-02-23 & C- Agenda RWK 13-02-23)

Toelichting:
Alliander heeft het afgelopen jaar gesprekken gevoerd met de Staat om het vermogen van Alliander te versterken. Deze gesprekken hebben geleid tot een Afsprakenkader, waarin de voorwaarden van een toekomstige aandelenparticipatie door de Staat in Alliander zijn opgenomen. Het te zijner tijd door de Staat in te brengen vermogen zal door Alliander worden aangewend voor de fors oplopende investeringen in de energietransitie. Gezien de belangen zijn GS voornemens in te stemmen met dit Afsprakenkader. Dit voornemen wordt aan PS voorgelegd opdat PS in staat worden gesteld wensen en bedenkingen ter kennis van GS te brengen.
Behandelvoorstel:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.
Bij dit punt zijn ook de leden van de commissie RWK uitgenodigd.

Dossier 11874 voorblad

Voordracht Alliander jan 2023 versie 12 jan 2023.docx

20221128 Brief aandeelhouders Kamerbrief en Afsprakenkader.pdf

Bijlage - Afsprakenkader Kapitaalbehoefte Regionale Netwerkbedrijven.pdf

Bijlage - Kamerbrief Afsprakenkader Kapitaalbehoefte Regionale Netwerkbedrijven.pdf

Brief aan PS over Alliander.pdf

9 Rondvraag portefeuille gedeputeerde Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Stigter behorende punten uit de C-agenda stellen)

10 14:30 - A-agenda Algemeen (portefeuille gedeputeerde Olthof)

10.a MRA: Termijnagenda MRA (A-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
Op 22 november 2022 ontving de provincie Noord-Holland de Termijnagenda voor het jaar 2023. Het MRA-bestuur verzocht om wensen en opvattingen te formuleren en die mee te geven aan de bestuurder die namens de provincie zitting heeft in de Algemene Vergadering van de MRA.
Behandelvoorstel:
Met elkaar de termijnagenda en de voorgestelde reactie van GS aan de MRA bespreken. Dit wordt als advies doorgestuurd ter behandeling van PS van 6 maart.

Dossier 11846 voorblad

Brief aan PS over MRA-Termijnagenda 2023.pdf

statenvoordracht 921516-1943700.docx

antwoordbrief ps 921516-1943702.docx

begeleidendebrief_Termijnagenda_20221122.pdf

def_Termijnagenda 2023_20221126.pdf

11 14:55 - B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)

11.a Subsidies: Afdoening motie ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
Met dit besluit wordt uitvoering gegeven aan de op 19 december 2022 aangenomen motie M251-2022 'Ondersteuning warme kamers in Noord-Holland'.
Behandelvoorstel:
De commissie wordt gevraagd met deze motie in te stemmen, waarna de motie via het presidium zal worden afgedaan in PS.

Dossier 11965 voorblad

Brief aan PS over motie Ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland.pdf

M251-2022 AANGENOMEN .pdf

11.b Organisatie: Afdoening motie 202-2022 duurzaam doorhappen (B-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
Provinciale Staten vragen in motie 202-2022 standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van tevoren andere eetwensen door te geven. Om de motie uit te voeren zullen wij vanaf 1 januari 2023 bij door de provincie georganiseerde bijeenkomsten aangeven dat de provincie standaard plantaardige gerechten serveert. In de uitnodiging bieden wij genodigden de mogelijkheid om andere eetwensen door te geven.
Behandelvoorstel:
De commissie wordt gevraagd met deze motie in te stemmen, waarna de motie via het presidium zal worden afgedaan in PS.

Dossier 11585 voorblad

Brief aan PS over Afdoen motie 202 Duurzaam doorhappen.pdf

M202-2022 AANGENOMEN.pdf

12 Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Kocken behorende punten uit de C-agenda stellen)

13 15:15 - B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (portefeuille gedeputeerde Zaal)

13.a Pallas: Verzoek Pallas voor goedkeuring fusie met NRG en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht (B-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
Pallas is de nieuwe medische isotopenreactor die de Hoge Flux Reactor in Petten gaat vervangen. De provincie Noord-Holland heeft aan de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor € 40 miljoen in de vorm van een lening beschikbaar gesteld voor de voorbereiding van de nieuwe reactor. De stichting heeft de provincie verzocht om goedkeuring te verlenen voor de voorgenomen fusie met de Stichting NRG en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht. GS zijn voornemens om goedkeuring te verlenen aan de voorgenomen fusie en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst tot geldlening en pandrecht. Dit voornemen wordt aan PS voorgelegd opdat PS in staat worden gesteld hun hun opmerkingen ter kennis van GS te brengen.
Behandelvoorstel:
Bijgevoegde brief met bijlagen met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

Dossier 11887 voorblad

Brief aan PS over PALLAS-verlening goedkeuring voor de voorgenomen fusie en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht.pdf

Verzoek Stichting voorbereiding Pallas-reactor 'goedkeuring fusie en aanpassing lening'

230125_ Brief PNH verzoek Stichting Pallas goedkeuring lening en fusie - ondertekend.pdf

13.b Economie: Voortgang Datacenterstrategie 2022-2024 en afdoen moties M9 & M10-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
Met deze brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024. Dit zal worden besproken met de Statencommissie.
Hiernaast worden in de brief aan PS twee afdoeningsvoorstellen gedaan voor de Moties M9-2022 en M10-2022 die beide gaan over hyperscales.
Behandelvoorstel:
Met elkaar en de gedeputeerde de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024 te bespreken.
Hiernaast wordt de commissie gevraagd met de moties M9 & M10-2022 in te stemmen, waarna de moties via het presidium zullen worden afgedaan in PS.

Dossier 11829 voorblad

Brief aan PS over voortgang Datacenterstrategie 2022-2024.pdf

Rapportage objectivering datacenters Stratix 2022.pdf

position-paper-ipo-voor-debat-datacenters-23-juni.pdf

Voortgang landelijke beleidslijn Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen.docx

M10-2022 AANGENOMEN.pdf

M9-2022 AANGENOMEN.pdf

13.c Europa: Afdoen motie M132-2022 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling (B-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting|
Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. De motie gaat in op de mogelijkheden die er op dit moment zijn om agrariërs te vergoeden voor het leveren van maatschappelijke diensten. Daarnaast komt de lobby in Europa aan bod en zetten wij uiteen wat er nu al gebeurt.
Behandelvoorstel:
De commissie wordt gevraagd met deze motie in te stemmen, waarna de motie via het presidium zal worden afgedaan in PS.

Dossier 11761 voorblad

Brief aan PS over afdoen motie 132 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling.pdf

M132-2022 AANGENOMEN.pdf

13.d Sponsoring: Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)

Toelichting:
In 2019 heeft de provincie de uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023 vastgesteld. Eind 2022 zijn de doelstellingen getoetst en de resultaten geëvalueerd. Afgelopen drie jaar hebben veel evenementen te maken gehad met de invloed van corona. Daardoor konden veel evenementen niet doorgaan. Toch hebben we in deze periode in heel Noord-Holland veel evenementen kunnen ondersteunen en hebben we - vooral in 2022- veel van onze doelstellingen kunnen realiseren.
Behandelvoorstel:
Met elkaar en de gedeputeerde de evaluatie 'evenementensponsoring 2020-2022' bespreken.

Dossier 11893 voorblad

evaluatierapport evenementensponsoring 2020-2022.pdf

Brief aan PS over evaluatie evenementensponsoring 2020-2022.pdf

14 Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Zaal behorende punten uit de C-agenda stellen)

Rondvraag dhr. Klein ChristenUnie.docx

15 17:10 - Tweede deel B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)

15.a Discussienota PvdD - Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23)

Voorstel voor behandeling:
U kunt de discussienota, en met name de vragen aan de commissie op pagina 3 met de indiener van de discussienota, met elkaar en met de gedeputeerde bespreken. De indiener van de discussienota krijgt hierbij 2 minuten de tijd om de discussienota toe te lichten en aan het einde tijd om de discussie te concluderen en hier een eventueel vervolg aan te geven.

Discussienota PvdD "Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland".docx

16 Sluiting

17 C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (portefeuille gedeputeerde Kocken)

17.a Financiën: Update portfolio PDENH - faillissement 30Mhz B.V. (C-agenda EFB 20-02-23)

Het provinciale Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland ('PDENH') heeft in 2021 financiering verstrekt aan het bedrijf 30Mhz B.V. vanwege haar bijdrage aan een duurzame en efficiënte agrarische sector. Via bijgaande brief informeert het college Provinciale Staten dat de rechtbank in Amsterdam 30Mhz op 2 januari 2023 failliet heeft verklaard.

Dossier 11896 voorblad

Brief aan PS over update portfoliobedrijf Participatiefonds Duurzame Economie.pdf

17.b Erfgoed: Subsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022 (C-agenda EFB 20-02-23)

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over de restauratiesubsidies voor rijksmonumenten in 2022.

Dossier 11879 voorblad

Brief aan PS over restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022.pdf

17.c Erfgoed: Vaststellen NH waarderingskaart voor stolpboerderijen (C-agenda EFB 20-02-23)

Gedeputeerde Staten stellen de Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen vast, merken het hierin opgenomen onbeschermde historische stolpenbestand aan als karakteristiek en daarmee in beginsel als behoudenswaardig

Dossier 11878 voorblad

Brief aan PS over de Noord-Hollandse Waarderingskaart voor stolpboerderijen.pdf

18 C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (portefeuille gedeputeerde Zaal)

18.a Economie: Update digitale economie (C-agenda EFB 20-02-23)

Met deze brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de stand van zaken van het beleid voor digitale economie.

Dossier 11810 voorblad

Brief aan PS over stand van zaken beleid digitale economie.pdf

18.b Bestuur: Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's (C-agenda EFB 20-02-23)

In 2022 hebben Gedeputeerde Staten een verkenning gedaan naar sterke gemeenten en sterke regio's. Aanleiding is de vraag of gemeenten en regio's de taken van de huidige en toekomstige opgaven aankunnen en zo niet, dat dit mogelijk ook effect heeft op de kwaliteit van het openbaar bestuur. Provinciale Staten worden daarover door middel van een brief geïnformeerd.

Dossier 11843 voorblad

Brief aan PS over Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's.pdf

18.c Arbeidsmarkt & Onderwijs: Verkenningen laaggeletterdheid (C-agenda EFB 20-02-23)

Provinciale Staten hebben verzocht om een verkenning naar de stand van zaken op het gebied van laaggeletterdheid in Noord-Holland en de initiatieven die er op dit gebied zijn. Aan DSP is gevraagd om hiervan een algemeen beeld te schetsen en aan Probiblio een beeld te schetsen wat bibliotheken op dit gebied doen. Beide rapporten worden aangeboden aan Provinciale Staten.

Dossier 11934 voorblad

1969235 DSP Verkenning Laaggeletterdheid - 2023.pdf

1969235 Themapublicatie Laaggeletterdheid Noord-Holland Probiblio 2022.pdf

Brief aan PS over verkenningen laaggeletterdheid.pdf

18.d Bericht inwoner over toezicht op gemeenten (C-agenda EFB 20-02-23)

Bericht van inwoner over toezicht op gemeenten.docx

19 C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)

19.a Archief: Eerste deelbesluit Woo-verzoek binnenduinrand Zuid-Kennemerland (C-agenda EFB 20-02-23)

De Wet open overheid (Woo) regelt het recht op informatie van de overheid. Overheidsinformatie is meestal openbaar, maar de Woo kent een aantal gevallen waarin de gevraagde informatie niet openbaar kan worden gemaakt. Meer over de Woo is te vinden op www.noord-holland.nl/woo.

Dossier 11902 voorblad

Brief aan PS over beslissing Woo-verzoek inzake Binnenduinrand Zuid-Kennemerland.pdf

19.b PS zaken: NH doet donatie aan Giro 555 (C-agenda EFB 20-02-23)

Brief_ PS NH doet donatie aan Giro 555 .pdf

20 C-agenda Algemeen

20.a MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 67 (C-agenda alle commissies)

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 67.pdf

Provincie Noord-Holland

Agenda Economie Financiën en Bestuur

Datum	20-02-2023
Tijd	12:15 - 17:30
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Fabian Zoon
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats, is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek of digitaal en kan op punten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda) of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die tot het werkgebied van de commissie EFB behoren. Voor het inspreken moet u zich aanmelden. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 17 februari 2023) via het e-mailadres: efb@noord-holland.nl U kunt ook vooraf een bijdrage sturen. Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten vanaf punt 4 ca. 30 minuten eerder beginnen.

1 12:15	**Opening en mededelingen**
2	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering en moties- en toezeggingenlijsten**
2.a	**Vooruitblik komende vergadering(en) aan de hand van de Strategische Agenda en vaststelling Strategische Agenda** Aan de hand van de Strategische Agenda wordt vooruitgekeken naar de komende vergaderingen. Commissieleden kunnen hierbij voorstellen doen voor de agenda's van deze vergaderingen
3 12:20	**Afscheid Duo-commissieleden**
4 12:30	**Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen** - Bernt Schneiders, voorzitter Bevrijdingspop Haarlem

Provincie Noord-Holland

5 **A-agenda PS zaken (portefeuille CvdK Van Dijk)**

12:50

5.a **PS-zaken: Bespreking Fractiebijdragen (A-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
Op grond van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland moet elke door een
Statenfractie in het leven geroepen stichting fractieondersteuning verantwoording afleggen over
de door de provincie aan haar verstrekte subsidievoorschotten.

Voorstel voor behandeling:
De voordracht met elkaar en de CdK bespreken en adviseren aan PS of de voordracht aanleiding geeft om hierover wensen en bedenkingen ter kennis van de voorzitter (CdK) te brengen.

5.b **Randstedelijke Rekenkamer: 1e begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze (A-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
PS van Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland hebben ingestemd met het Statenvoorstel: Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer. Daarmee is besloten tot het structureel verhogen van de bijdrage aan de Randstedelijke Rekenkamer met € 250.000. In deze begrotingswijziging is de definitieve bijdrage voor de provincies over 2023 opgenomen en de verhoging van de structurele bijdrage verwerkt.

Voorstel voor behandeling:
Adviseren aan PS of u al dan niet een zienswijze wilt indienen op 1e begrotingswijziging van Randstedelijke Rekenkamer 2023
De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.

6 **Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van Dijk behorende punten uit de C-agenda stellen)**

7 **A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en**
13:10 **Inkoop (portefeuille gedeputeerde Kocken)**

7.a **Financiën: Eerste Begrotingswijziging 2023 (A-agenda's EFB, M&B 20-2-2023 & NLG 13-02-23)**

Toelichting:
In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2023.

Voorstel voor behandeling:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.
De commissie EFB adviseert over de begrotingswijziging vanuit de financiën algemeen. De besluiten die betrekking op het vakgebied van de commissies NLG en M&B worden in die commissies besproken

7.b **Financiën: Verhogen krediet strategische grondaankopen (A-agenda EFB 20-02-23 & C-agenda NLG 13-02-23)**

Toelichting:
Een van de instrumenten voor het realiseren van de provinciale doelen is de inzet van grondbeleid. Daartoe hebben PS een krediet toegekend voor strategische grondaankopen. Voorgesteld wordt om het kredietplafond te verhogen naar een maximum van €60 miljoen.

Behandelvoorstel:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.
Bij dit punt zijn ook de leden van de commissie NLG uitgenodigd.

8 **A-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (portefeuille gedeputeerde Stigter)**
14:00

8.a **Financiën/Energie: Alliander, Afsprakenkader januari 2023 (A-agenda EFB 20-02-23 & C- Agenda RWK 13-02-23)**

Toelichting:
Alliander heeft het afgelopen jaar gesprekken gevoerd met de Staat om het vermogen van Alliander te versterken. Deze gesprekken hebben geleid tot een Afsprakenkader, waarin de voorwaarden van een toekomstige aandelenparticipatie door de Staat in Alliander zijn opgenomen. Het te zijner tijd door de Staat in te brengen vermogen zal door Alliander worden aangewend voor de fors oplopende investeringen in de energietransitie. Gezien de belangen zijn GS voornemens in te stemmen met dit Afsprakenkader. Dit

voornemen wordt aan PS voorgelegd opdat PS in staat worden gesteld wensen en bedenkingen ter kennis van GS te brengen.

Behandelvoorstel:
Adviseren over de voordracht aan PS. De voordracht zal worden geagendeerd voor de PS vergadering van 6 maart 2023.
Bij dit punt zijn ook de leden van de commissie RWK uitgenodigd.

9 **Rondvraag portefeuille gedeputeerde Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Stigter behorende punten uit de C-agenda stellen)**

10 **A-agenda Algemeen (portefeuille gedeputeerde Olthof)**
14:30

10.a **MRA: Termijnagenda MRA (A-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
Op 22 november 2022 ontving de provincie Noord-Holland de Termijnagenda voor het jaar 2023. Het MRA-bestuur verzocht om wensen en opvattingen te formuleren en die mee te geven aan de bestuurder die namens de provincie zitting heeft in de Algemene Vergadering van de MRA.

Behandelvoorstel:
Met elkaar de termijnagenda en de voorgestelde reactie van GS aan de MRA bespreken. Dit wordt als advies doorgestuurd ter behandeling van PS van 6 maart.

11 **B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)**
14:55

11.a **Subsidies: Afdoening motie ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
Met dit besluit wordt uitvoering gegeven aan de op 19 december 2022 aangenomen motie M251-2022 ‘Ondersteuning warme kamers in Noord-Holland’.

Behandelvoorstel:
De commissie wordt gevraagd met deze motie in te stemmen, waarna de motie via het presidium zal worden afgedaan in PS.

11.b **Organisatie: Afdoening motie 202-2022 duurzaam doorhappen (B-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
Provinciale Staten vragen in motie 202-2022 standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van tevoren andere eetwensen door te geven. Om de motie uit te voeren zullen wij vanaf 1 januari 2023 bij door de provincie georganiseerde bijeenkomsten aangeven dat de provincie standaard plantaardige gerechten serveert. In de uitnodiging bieden wij genodigden de mogelijkheid om andere eetwensen door te geven.

Behandelvoorstel:
De commissie wordt gevraagd met deze motie in te stemmen, waarna de motie via het presidium zal worden afgedaan in PS.

12 **Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Kocken behorende punten uit de C-agenda stellen)**

13 **B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk**
15:15 **Toezicht en Europa (portefeuille gedeputeerde Zaal)**

13.a **Pallas: Verzoek Pallas voor goedkeuring fusie met NRG en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht (B-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
Pallas is de nieuwe medische isotopenreactor die de Hoge Flux Reactor in Petten gaat vervangen. De provincie Noord-Holland heeft aan de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor € 40 miljoen in de vorm van een lening beschikbaar gesteld voor de voorbereiding van de nieuwe reactor. De stichting heeft de provincie verzocht om goedkeuring te verlenen voor de voorgenomen fusie met de Stichting NRG en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht. GS zijn voornemens om goedkeuring te verlenen aan de voorgenomen fusie en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst tot geldlening en pandrecht. Dit voornemen wordt aan PS voorgelegd opdat PS in staat worden gesteld hun hun opmerkingen ter kennis van GS te brengen.

Behandelvoorstel:
Bijgevoegde brief met bijlagen met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

13.b **Economie: Voortgang Datacenterstrategie 2022-2024 en afdoen moties M9 & M10-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
Met deze brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024. Dit zal worden besproken met de Statencommissie.
Hiernaast worden in de brief aan PS twee afdoeningsvoorstellen gedaan voor de Moties M9-2022 en M10-2022 die beide gaan over hyperscales.

Behandelvoorstel:
Met elkaar en de gedeputeerde de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024 te bespreken. Hiernaast wordt de commissie gevraagd met de moties M9 & M10-2022 in te stemmen, waarna de moties via het presidium zullen worden afgedaan in PS.

13.c **Europa: Afdoen motie M132-2022 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling (B-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting|
Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. De motie gaat in op de mogelijkheden die er op dit moment zijn om agrariërs te vergoeden voor het leveren van maatschappelijke diensten. Daarnaast komt de lobby in Europa aan bod en zetten wij uiteen wat er nu al gebeurt.

Behandelvoorstel:
De commissie wordt gevraagd met deze motie in te stemmen, waarna de motie via het presidium zal worden afgedaan in PS.

13.d **Sponsoring: Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)**

Toelichting:
In 2019 heeft de provincie de uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023 vastgesteld. Eind 2022 zijn de doelstellingen getoetst en de resultaten geëvalueerd. Afgelopen drie jaar hebben veel evenementen te maken gehad met de invloed van corona. Daardoor konden veel evenementen niet doorgaan. Toch hebben we in deze periode in heel Noord-Holland veel evenementen kunnen ondersteunen en hebben we -vooral in 2022- veel van onze

doelstellingen kunnen realiseren.

Behandelvoorstel:
Met elkaar en de gedeputeerde de evaluatie ‘evenementensponsoring 2020-2022’ bespreken.

14 **Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Zaal behorende punten uit de C-agenda stellen)**

15 **Tweede deel B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en**
17:10 **Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)**

15.a **Discussienota PvdD - Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23)**

Voorstel voor behandeling:
U kunt de discussienota, en met name de vragen aan de commissie op pagina 3 met de indiener van de discussienota, met elkaar en met de gedeputeerde bespreken. De indiener van de discussienota krijgt hierbij 2 minuten de tijd om de discussienota toe te lichten en aan het einde tijd om de discussie te concluderen en hier een eventueel vervolg aan te geven.

16 **Sluiting**

17 **C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (portefeuille gedeputeerde Kocken)**

17.a **Financiën: Update portfolio PDENH - faillissement 30Mhz B.V. (C-agenda EFB 20-02-23)**

Het provinciale Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (‘PDENH’) heeft in 2021 financiering verstrekt aan het bedrijf 30Mhz B.V. vanwege haar bijdrage aan een duurzame en efficiënte agrarische sector. Via bijgaande brief informeert het college Provinciale Staten dat de rechtbank in Amsterdam 30Mhz op 2 januari 2023 failliet heeft verklaard.

17.b **Erfgoed: Subsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022 (C-agenda EFB 20-02-23)**

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over de restauratiesubsidies voor rijksmonumenten in 2022.

17.c **Erfgoed: Vaststellen NH waarderingskaart voor stolpboerderijen (C-agenda EFB 20-02-23)**

Gedeputeerde Staten stellen de Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen vast, merken het hierin opgenomen onbeschermde historische stolpenbestand aan als karakteristiek en daarmee in beginsel als behoudenswaardig

18 **C-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (portefeuille gedeputeerde Zaal)**

18.a **Economie: Update digitale economie (C-agenda EFB 20-02-23)**

Met deze brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de stand van zaken van het beleid voor digitale economie.

18.b **Bestuur: Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's (C-agenda EFB 20-02-23)**

In 2022 hebben Gedeputeerde Staten een verkenning gedaan naar sterke gemeenten en sterke regio's. Aanleiding is de vraag of gemeenten en regio's de taken van de huidige en toekomstige opgaven aankunnen en zo niet, dat dit mogelijk ook effect heeft op de kwaliteit van het openbaar bestuur. Provinciale Staten worden daarover door middel van een brief geïnformeerd.

18.c **Arbeidsmarkt & Onderwijs: Verkenningen laaggeletterdheid (C-agenda EFB 20-02-23)**

Provinciale Staten hebben verzocht om een verkenning naar de stand van zaken op het gebied van laaggeletterdheid in Noord-Holland en de initiatieven die er op dit gebied zijn. Aan DSP is gevraagd om hiervan een algemeen beeld te schetsen en aan Probiblio een beeld te schetsen wat bibliotheken op dit gebied doen. Beide rapporten worden aangeboden aan Provinciale Staten.

18.d **Bericht inwoner over toezicht op gemeenten (C-agenda EFB 20-02-23)**

19 **C-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)**

19.a **Archief: Eerste deelbesluit Woo-verzoek binnenduinrand Zuid-Kennemerland (C-agenda EFB 20-02-23)**

De Wet open overheid (Woo) regelt het recht op informatie van de overheid. Overheidsinformatie is meestal openbaar, maar de Woo kent een aantal gevallen waarin de gevraagde informatie niet openbaar kan worden gemaakt. Meer over de Woo is te vinden op www.noord-holland.nl/woo.

19.b **PS zaken: NH doet donatie aan Giro 555 (C-agenda EFB 20-02-23)**

20 **C-agenda Algemeen**

20.a **MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 67 (C-agenda alle commissies)**

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
1	PvdD, F. Zoon	11b	R. Kocken	**Motie Duurzaam Doorhappen**	De intentie is dat zoals motie ook aangeeft, bij alle provinciale bijeenkomsten standaard plantaardig aanbod geserveerd. a) Nu zien we dat er nog standaard koeienmelk-cupjes bij de koffie worden geserveerd bij bijeenkomsten en is melk uit de automaten ook standaard koeienmelk. Wordt onderzocht hoe dat veranderd zou kunnen worden op termijn? b) Tijdens het symposium PPLG in Hoorn leek het niet helemaal goed te gaan met plantaardig als standaard aanbod. We begrijpen dat dit proces nieuw is en hier en daar nog verbeterd gaat worden. Kunt u beschrijven of en hoe hier plantaardig als norm is gehanteerd, en of en hoe vooraf geïnventariseerd is of mensen eventueel iets anders willen? c) Hetzelfde geldt voor de	a. Het klopt dat er nog koeienmelk-cupjes worden geserveerd. Vanaf maart zullen we ook havermelk cupjes bij de koffie serveren. Koeienmelk cupjes blijven wel beschikbaar zodat men een keuze heeft welke melk men gebruikt. Voor de koffieautomaten hebben wij onlangs de proef met havermelk (in poedervorm) uit de automaten afgerond. Er zijn gebruikers van de koffieautomaten die een voorkeur hebben voor koeienmelk (in poedervorm) en er zijn gebruikers die liever havermelk hebben. In alle gebouwen is daarom een automaat of meerdere automaten aanwezig die havermelk bevatten. Op de automaat is dmv een bordje aangegeven dat deze havermelk bevat. b. Het proces is inderdaad nog nieuw en is inmiddels voor bijeenkomsten in huis goed ingeregeld. Wij zullen in de communicatie naar de organisatie aangeven ook bij externe bijeenkomsten georganiseerd door de provincie hier rekening mee te houden. In het specifieke geval van het PPLG symposium werd de lunch aangeboden via het lunchbuffet van Van der Valk. Van datzelfde lunchbuffet maken ook de reguliere gasten van Van der Valk gebruik, dus het zou niet mogelijk zijn geweest om daar alleen plantaardig voedsel aan te bieden. Er was dus een

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					nieuwjaarsreceptie voor bestuurders: is daar al plantaardig als norm gehanteerd, en vooraf geïnventariseerd of mensen eventueel iets anders willen?	keuze voorhanden waarbij men ook voor plantaardig kon kiezen. c. Bij de nieuwjaarsreceptie voor bestuurders is plantaardig nog niet als norm gehanteerd. Wij hebben in het antwoord op de motie aangegeven dat we voor bijeenkomsten waarvoor nog geen uitnodiging is verstuurd vanaf 1 januari 2023 aangeven in de uitnodiging dat de provincie plantaardig als norm hanteert. De uitnodigingen voor deze bijeenkomst waren voor die tijd al verstuurd.
2	PVDD	13a	Zaal	Pallas	1. Welke gevolgen heeft de fusie tussen Pallas en NRG voor de kosten en de verplichting voor het opruimen van het historisch radio actief afval? 2. De huidige HFR is eigendom van de Europese Unie. Welke gevolgen heeft deze fusie voor het eigendomsrecht van de EU? 3. Heeft onze accountant advies gegeven over afstand doen van de opeisbaarheid van de lening? Zo ja, wat was het advies?	1. De fusie tussen de Stichting voorbereiding Pallas-reactor en de stichting NRG heeft geen gevolgen voor de kosten en de verplichting voor het opruimen van het historisch radio actief afval. Inmiddels zijn er 1100 vaten met historisch afval afgevoerd naar de COVRA. Het programma ligt op schema om eind 2026 al het historisch afval afgevoerd te hebben naar de COVRA. Tevens zijn er strikte afspraken gemaakt dat de financiering die beschikbaar wordt gesteld voor de realisatie van het PALLAS-project alleen hiervoor worden aangewend. 2. De fusie heeft geen gevolgen voor het eigendomsrecht van de EU. De HFR blijft eigendom van de EU. NRG exploiteert de HFR en na de fusie zal de exploitatie worden gedaan door

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					4. Welke gevolgen heeft de aanpassing voor de schuldpositie van de provincie indien Pallas/NRG failliet zou gaan? 5. In de voordracht 2013-28 is besloten door PS dat de "juridische vormgeving dient de belangen van de Provincie te borgen". Welk provinciale belang wordt extra geborgen, door deze samenvoeging? 6. Conform Provinciewet 158, lid 2 vereist dat PS kennis kan nemen van het ontwerpbesluit indien er deelneming is in een stichting. Kunt u ons dit ontwerpbesluit doen toekomen? 7. De provincie heeft besloten met het Rijk mee te lopen in de lening. De brief vraagt alleen een verlenging van de looptijd van het	de nieuwe (gefuseerde) organisatie PALLAS\NRG. 3. Nee, want onze accountant mag geen advies geven over provinciale dossiers. We laten ons bijstaan bij de onderhandelingen over de lening door Van Buttingha Wichers Notarissen. 4. We zijn nu schuldeiser van de stichting voorbereiding Pallas-reactor en in de nieuwe situatie zijn we schuldeiser van de staatsdeelneming PALLAS|NRG. Aangezien de staatsdeelneming over veel meer middelen beschikt dan de huidige stichting voorbereiding Pallas-reactor wordt onze positie sterker. Bij faillissement nu of in de toekomst blijft onze vorderingsrecht intact. 5. Ons provinciaal belang is dat de reactor er komt. Dit is van belang voor het behoud en de versterking van de (regionale) werkgelegenheid en de kennisinfrastructuur maar bovenal voor de leveringszekerheid van medische isotopen voor de gezondheidszorg van onze burgers. Daarna is ons belang is dat de lening wordt terugbetaald. Met deze fusie wordt de kennis- en marktpositie van NRG samengevoegd met Pallas en daarmee worden de provinciale belangen extra goed geborgd. 6. Op 3 juni 2013 hebben uw Staten ingestemd met

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					provinciedeel van de lening. Betekent dit dat de koppeling met het Rijk wordt losgelaten? 8. Welke gevolgen heeft het aanpassen van informatierechten richting PS? 9. Welke gevolgen heeft het aanpassen van het goedkeuringsrechten richting GS?	de oprichting van de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor. Voor de besluitvorming omtrent de deelneming in de Stichting voorbereiding Pallas-reactor verwijzen we naar de voordracht 170691/17069. Het voorleggen van een ontwerpbesluit is aan de orde in het geval van een nieuwe deelneming in een stichting. Er is hier geen sprake van een nieuwe deelneming in een nieuwe stichting. De stichting voorbereiding Pallas-reactor gaat fuseren met de Stichting NRG, de gefuseerde stichtingen worden vervolgens omgezet in een BV tegen uitgifte van aandelen aan het ministerie van VWS. Met ons voorgenomen besluit wijzigt onze huidige deelneming in de stichting voorbereiding Pallas-reactor na een positief kabinetsbesluit over PALLAS in een lening aan de staatsdeelneming PALLAS|NRG. 7. De brief is aan provincie gericht en vraagt om een verlenging van de provinciale lening. Een vergelijkbaar verzoek is ook aan het betrokken ministerie gedaan. 8. Geen. Hier gelden de procedures en afspraken die gemaakt zijn tussen GS en PS. 9. De goedkeuringsrechten die wij nu hebben bij de Stichting voorbereiding Pallas-reactor vervallen bij de staatdeelneming PALLAS-NRG. Zodra er

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						sprake is van een staatsdeelneming krijgen GS (als schuldeiser) goedkeuringsrechten voor het schriftelijke goedkeuren in het geval van fusie/splitsing, het vervreemden van een (materieel deel van) de onderneming en het verzoek tot ontbinding of staking van de onderneming.
3	JA21 G. Hartog	7b	Kocken	Verhogen krediet strategische grondaankopen	1) Wat is de reden dat GS zo kort na de meerjarenbegroting met deze voordracht komt en dat niet in de begroting heeft meegenomen? 2) GS stelt in de toelichting op de voordracht dat zij PS bij de begroting in de grond-anagram heeft geïnformeerd over de (op handen zijnde?) trendbreuk en de verwachting dat die zal doorzetten. Welke tekst of passage(s) in de begroting doelt PS op? 3) Wat zijn de voorzienbare financiële consequenties als het gevraagde krediet wordt	1. De meerjarenbegroting was reeds vastgesteld toen geconstateerd werd dat Rijksbudgetten op korte termijn niet beschikbaar komen om aankoopkansen te verzilveren. 2. De door u benoemde zin ”Wij informeren U hierover steeds in de paragraaf grondbeleid van de begroting en jaarrekening.” doelt op de twee zinnen ervoor: “Met de huidige grote opgaven, de veranderde grondmarkt en provinciale rol wordt de laatste jaren het krediet strategische aankopen weer ingezet. Een trend die zich naar verwachting zal doorzetten.” Beoogt is om aan te geven dat de laatste jaren het krediet strategische aankopen weer wordt ingezet en dat PS met de paragraaf Grondbeleid wordt geïnformeerd over gedane aankopen. Zo staat in de paragraaf Grondbeleid van de jaarrekening 2021: “Na een periode (tot 2008) waarin de provincie actief participeerde in grote gebiedsontwikkelingen (Wieringerrandmeer, Distriport, Crailo, Bloemendalerpolder) is de provincie terughoudend

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					verleend voor de meerjarenbegroting? 4) Welke (concrete) grondaankopen heeft GS voor ogen? 5) Een inhoudelijk plan ten aanzien van de besteding van het gevraagde krediet is bij onze commissie niet bekend. Is GS voornemens om PS actief te te betrekken voorafgaande aan strategische grondaankopen? 6) Welke beleidsvoornemens zijn er ten aanzien van PAS melders met betrekking tot strategische grondaankopen? 7) Komt er een prioriteringslijst voor de inzet van de gelden?	geweest en zijn er in de periode 2008-2020 geen strategische aankopen geweest. Inmiddels neemt de behoefte aan strategische aankopen toe. Na enkele nieuwe aankopen in 2020, betroffen de belangrijkste mutaties in 2021 betroffen de aan- en verkopen binnen de kavelruilen Zonnevanck (Bergen/Starnmeer), Hoeverkoog (Wieringen) en Schoorldam." 3. De financiële consequenties liggen primair op de liquiditeitspositie, aangezien het een krediet betreft. Afgeleid kan sprake zijn van een verhoging van het risicobedrag (op waardedaling), zoals die reeds in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van de begroting is opgenomen. 4. Grond en (agrarische) bedrijven die zijn gelegen buiten gebieden met concrete projectdoelstellingen (b.v. NNN) en waarvoor geen bijbehorende projectkredieten of-budgetten beschikbaar zijn. 5. Dit is een politieke vraag. Huidige werkwijze is dat GS verantwoording aflegt over gedane strategische aankopen in begroting en jaarrekening. Deze werkwijze is ontstaan vanuit de noodzaak om snel te kunnen handelen op aankoopkansen. 6. Dit is een politieke vraag. Zoals al geantwoord is in een (andere) technische vraag voor commissie NLG is het belangrijk om te benoemen dat het geen regeling betreft of een krediet t.b.v. één beleidsdoelstelling. In het geval van een regeling al snel

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						sprake kan zijn van ongeoorloofde staatsteun. Het voorgestelde besluit betreft het verhogen van het bestaande krediet strategische aankopen. Dit krediet wordt ingezet om aankoopkansen te verzilveren vooruitlopend op concrete provinciale projecten en (bijbehorende) budgetten. Het is daarmee inzetbaar voor álle provinciale doelen. Zo is onlangs een aankoop gedaan op de plek van de mogelijke onderdoorgang N247 Broek in Waterland. 7. Dit is een politieke vraag. De huidige werkwijze is dat het krediet strategische aankopen ingezet wordt voor alle provinciale doelen en dat de sturing voornamelijk plaatsvindt op hetgeen uit de markt wordt aangeboden.
4	JA21 G. Hartog	7a	Kocken	de 1e begrotingswijziging:	1) Waarom vindt het GS het verantwoord om de Algemene Reserve aan te wenden voor een onttrekking van €24Miljoen waar in de begroting geen ruimte voor is? 2) Was GS het unaniem eens met dit onderdeel van de voordracht? 3) Waarom heeft GS niet bij de begroting aangegeven dat zij	1. Incidenteel van aard is; Er binnen de betreffende portefeuille geen mogelijkheden voor dekking van het voorstel zijn; De algemene reserve ook na uitname van dit bedrag aan alle vereisten voldoet die daar door PS aan gesteld zijn. 2. Dit is geen technische vraag en kunnen wij niet beantwoorden. 3. Dit is geen technische vraag en kunnen wij niet beantwoorden. 4. Dit is geen technische vraag en kunnen wij niet beantwoorden. 5. Het saldo van de algemene reserve dient op enig

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					voornemens was de Algemene Reserve als pinpas te gebruiken. 4) Welke andere bestedingsvoorstellen zijn binnen afzienbare termijn te verwachten als het gaat om niet begrote onttrekkingen aan de Algemene Reserve? 5) Graag een technische onderbouwing van de stelling dat de voorgestelde onttrekking aan de Algemene Reserve binnen de daarvoor geldende kaders blijft.	moment minimaal gelijk te zijn aan het geïnventariseerde risicobedrag en/of 25% van de structurele inkomsten. Daarvoor geldt dat de hoogste van deze twee leidend is voor het minimale saldo van algemene reserve. Het risicobedrag is ongeveer €44 miljoen. De 25% van de structurele inkomsten bedraagt ongeveer €95 miljoen. Het saldo van algemene reserve bedraagt ongeveer €122 miljoen. Daarmee zit het saldo ongeveer 122-95 = €27 miljoen boven de norm.
5	JA21 G. Hartog				1) Bij de behandeling van de Kaderbrief heeft GS toegezegd dat er een notitie zou komen over het beleid ten aanzien van indexeren. Bij de behandeling van de begroting 2023 is dat herhaald en werd gesteld ‘dat er aan gewerkt wordt’ (MvA vraag 20). In PS heeft GS desgevraagd laten weten dat de notitie er nog ‘dit jaar zou komen’. Het jaar 2022 is inmiddels ruim	1. De notitie wordt binnenkort besproken in GS zodat deze nog deze statenperiode ter kennisname aan de fracties kan worden verzonden. 2. Deze vraag kunt u het beste met de Griffie afstemmen als beheerder van de strategische agenda van de Staten

Technische vragen cie EFB 20-02-23>						
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					verstreken en ook de huidige collegeperiode loopt ten einde. Waarom is de notitie er nog steeds niet en wat is de stand zaken? 2) In de commissie EFB van 31-10-2022 heeft de gedeputeerde een toezegging gedaan over het moment van verschijnen van de notitie. Bij de begrotingsbehandeling 2023 is die datum zelf aangescherpt. Waarom staan deze toezegging van GS over de notitie indexatiebeleid niet in de strategische agenda van de commissie EFB opgenomen?	

Spreektijden EFB 20-02-2023

Fractie	Zetels	Cie 5 uur
GroenLinks	**9**	22
VVD	**7**	18
D66	**6**	17
PvdA	**6**	17
JA21	**6**	15
CDA	**4**	14
FvD	**3**	9
PvdD	**3**	13
PVV	**3**	13
SP	**3**	13
ChristenUnie	**1**	11
50+ / PvdO	**1**	11
Denk	**1**	11
Fractie Baljeu	**1**	5,5
N-NH.	**1**	5,5
GS (25%)		*60*

17-11-2022

Verslag concept

Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur

Datum	:	20 februari 2023
Commissievoorzitter (plv.)	:	statenlid F. Zoon
Commissiegriffier	:	dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		statenlid F. Zoon
Commissiegriffier		dhr. C. Borst
Leden van de commissie	GL	statenlid J. Dulfer, R. Zaal. R. Bwefar
	VVD	mw. M. Van Meerten, dhr. N. Roosendaal
	D66	mw. L. Gonggrijp, mw. A. Kapitein
	PvdA	dhr. J. Carton, dhr. T. Wagelaar
	PVV	mw. I. Bezaan
	SP	mw. A. de Groot, mw. R. Alberts
	CDA	dhr. D. Heijnen, mw. C. Kuiper
	JA21	dhr. G. Hartog
	PvdD	statenlid Kostić
	PvdO	mw. W. van Soest
	ChristenUnie	dhr. M. Klein
	DENK	dhr. E. Mangal
	N-NH	mw. G. van Geffen
College van GS		dhr. Van Dijk, dhr. Olthof, dhr. Stigter, mw. Zaal, mw. Kocken, mw. Rommel
Afwezig		
Notulist		Notuleerservice Nederland/dhr. J. Goring

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering en moties- en toezeggingenlijsten

2.a Vooruitblik komende vergadering(en) aan de hand van de Strategische Agenda en vaststelling Strategische Agenda

3. Afscheid Duo-commissieleden

4. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen.
5. A-agenda PS-zaken (portefeuille CvdK Van Dijk)
5.a PS-zaken: Bespreking Fractiebijdragen
5.b Randstedelijke Rekenkamer: 1e begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze
6. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
7. A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (portefeuille gedeputeerde Kocken)
7.a Financiën: Eerste Begrotingswijzing 2023
7.b Financiën: Verhogen krediet strategische grondaankopen
8. A-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (portefeuille gedeputeerde Stigter)
8.a Financiën/Energie: Alliander, Afsprakenkader januari 2023
9. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
10. A-agenda Algemeen (portefeuille gedeputeerde Olthof)
10.a MRA: Termijnagenda MRA
11. B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB-onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)
11.a Subsidies: Afdoening motie ondersteuning 'warme kamers' in Noord-Holland
11.b Organisatie: Afdoening motie 202-2022 duurzaam doorhappen
12. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
13. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (portefeuille gedeputeerde Zaal)
13.a Pallas: Verzoek Pallas voor goedkeuring fusie met NRG en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht
13.b Economie: Voortgang Datacenterstrategie 2022-2024 en afdoen moties M9 & M10-2022
13.c Europa: Afdoen motie M132-2022 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling
13.d Sponsoring: Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022
14. Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa
15. Tweede deel B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB-onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)
15.a Discussienota PvdD – Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland
16. Sluiting

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 12.20 uur en heet alle aanwezigen welkom, zowel in de Statenzaal als via Teams. Er is geen mogelijkheid om gebruik te maken van de uitloopavond. Daarom vraagt de **voorzitter** om de bijdragen tot op zekere hoogte te beperken. Er zijn geen afmeldingen ontvangen en mevrouw **Van Geffen** van Namens Noord-Hollanders sluit wellicht later aan, evenals de heer **Hartog** van JA21. Er heeft zich 1 inspreker aangemeld voor het inspreekhalfuur.

De heer **Mangal** (DENK) meldt dat hij vanwege een noodlottig voorval in zijn familie wellicht niet de hele vergadering kan bijwonen.

2. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering en moties- en toezeggingenlijsten

De agenda en het verslag worden ongewijzigd vastgesteld.

2.a Vooruitblik komende vergadering(en) aan de hand van de Strategische Agenda en vaststelling Strategische Agenda

Er is geen behoefte aan discussie over dit agendapunt.

3. Afscheid Duo-commissieleden

De **voorzitter** spreekt de duo-commissieleden **Mangal** en **Wagelaar** toe en bedankt hen voor hun inzet in de commissie.

4. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen

De heer Bernd Schneiders is voorzitter van Stichting Bevrijdingspop Haarlem en spreekt de commissie toe. Hij deelt mee dat Bevrijdingspop Haarlem ruim 40 jaar bestaat en is opgericht om jongeren te betrekken bij Bevrijdingsdag en de bijbehorende waarden onder de aandacht te brengen. Er is een langjarige band met de provincie Noord-Holland.
Het bevrijdingsfestival verkeert financieel gezien in de gevarenzone vanwege hogere kosten die veroorzaakt zijn door de o.a. inflatie, beveiligings- en schoonmaakkosten .Het tekort op de begroting voor komend jaar bedraagt € 350.000,--.
Aan de commissie vraagt hij om het festival financieel tegemoet te komen. Als het kan, dan graag vóór de aanstaande Statenverkiezingen en anders in de volgende bestuursperiode.
De heer **Schneiders** meldt tevens dat er een aanbevelingsbrief van de **voorzitter** van het 4 en 5 mei Comité onderweg is. Daarin vraagt de **voorzitter** steun van de provincies voor het Bevrijdingsfestival.

Vragen vanuit de commissie

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt op welke wijze de stichting ondersteuning en financiering kreeg en of de provincie daar een rol in speelt.
De heer Schneiders antwoordt dat de provincie € 30.000,-- jaarlijks bijdraagt. De gemeente Haarlem draagt € 50.000,-- bij. De festivalbegroting bedraagt 1 miljoen euro en is grotendeels afhankelijk van horeca-inkomsten.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of de heer Schneiders eigenlijk vraagt om indexering van de provinciebijdrage en om een garantstelling of dat hij dit laatste punt juist openlaat.
De heer Schneiders laat dit punt open maar wil het wel onder de aandacht van de commissie brengen. Voorts zegt hij dat inflatiecorrectie 'by far' niet voldoende is. Hij pleit voor een fundamentele discussie over de vraag: in hoeverre willen overheden als provincies en gemeenten bijdragen aan de instandhouding van dit festival?

De heer **Heijnen** (CDA) vraagt hoe groot het tekort is bij een slecht weer variant van het festival.
De heer **Schneiders** zegt dat het tekort 3 à 4 ton bedraagt.

De heer **Wagelaar** (PvdA) vraagt naar de consequenties indien de reserves op zijn. Wordt het festival geschrapt, de bierprijs verhoogd of wordt het festival verkleind?
De heer Schneiders antwoordt dat bij onvoldoende reserves, organisatie van het festival onverantwoord is. Na deze editie zal de stichting zich intern beraden over de vorm van het festival. Men voorziet dat de kostengroei niet te financieren is door de provincie en gemeente. Daarom wil men nadenken over het op een massale manier voor het voetlicht krijgen van de kernboodschap: de waarde van vrijheid en de waarde van de rechtsstaat.

Statenlid **Zaal** (GL) vraagt of het festival uit de gevarenzone is indien de provincie en gemeente financiële steun geven of moet er dan nog veel geld bij?
De heer Schneiders zegt dat het festival geholpen zou zijn met hogere langjarige bijdragen. Daarnaast zal ook gekeken moeten worden naar het gestegen kostenniveau.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of er aandacht is voor duurzaamheid.
De heer Schneiders zegt dat de wens tot duurzaamheid opgenomen is in de sponsorovereenkomst. Dit leidt o.a. tot minder gebruik van plastic bekers en aggregaten.
De bomen in het park worden goed ingepakt. Duurzaamheid is absoluut een aandachtspunt.

De **voorzitter** dankt de heer Schneiders voor zijn inbreng.

5. A-agenda PS zaken (portefeuille CvdK Van Dijk)

5.a PS-zaken: Bespreking Fractiebijdragen (A-agenda EFB 20-02-23)

Statenlid **Dulfer** (GL) gaat accoord met de vaststelling en is er blij mee dat het overschot ter beschikking wordt gesteld aan slachtoffers van de ramp in Turkije en Syrië.

Mevrouw **Kapitein** (D66) sluit zich aan bij de woorden van statenlid **Dulfer**.

De heer **Mangal** (DENK) gaat akkoord met het voorstel en vindt het mooi een gebaar om geld te doneren aan de slachtoffers.

Statenlid **Kostić** (PvdD) is het eens met het voorstel en vindt het een mooi gebaar van solidariteit en compassie.

Mevrouw **Alberts** (SP) is het eens met het voorstel.

De heer **Heijnen** (CDA) sluit zich aan de voorgaande sprekers.

Mevrouw **Bezaan** (PVV) heeft moeite met dit voorstel. Zij zegt dat het hier gaat om belastinggeld

dat van burgers afkomstig is. Zij ziet daarom liever dat burgers zelf bepalen of ze geld willen doneren. Zij ziet geen rol voor de provincie hierin en vreest dat hiermee een precedent wordt geschapen.

Beantwoording GS

CvdK de heer **Van Dijk** doet aan de commissie het voorstel om in de Statenvergadering van 6 maart – eventueel met hulp van de Griffier – door middel van een amendement te besluiten dat het niet gebruikte deel van de budgetten, niet terugvloeit naar de Algemene Middelen maar naar Giro 555. GS krijgt dan het mandaat om dit uit te voeren.

> De heer **Roosendaal** (VVD) zegt dat fractiebudgetten niet besteed mogen worden aan derden. Daarom pleit hij ervoor om het niet gebruikte deel eerst terug te laten vloeien naar de Algemene Middelen en vervolgens over te maken naar het goede doel.

CvdK de heer **Van Dijk** vindt dit een goede opmerking en stelt daarom voor de hulp van de Griffie in te roepen zodat het amendement juridisch juist is.

De **voorzitter** concludeert dat deze voordracht geen hamerstuk wordt.

5.b Randstedelijke Rekenkamer: 1e begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze (A-agenda EFB 20-02-23)

Statenlid **Kostić** (PvdD) steunt dit voorstel.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is accoord met het voorstel en heeft geen behoefte aan een zienswijze hierop. Hij begrijpt dat voor een zorgvuldige uitvoering een hogere bijdrage nodig is en kijkt uit naar de resultaten van lopende onderzoeken. In het bijzonder doelt hij op het onderzoek naar circulaire economie. Hopelijk is dat af vóór het nieuwe College. Tevens kijkt hij uit naar het onderzoek over windpark Spui: een Zuid-Hollands onderzoek waar Noord-Holland ook van kan leren.

Statenlid **Dulfer** (GL) sluit zich aan bij de vorige sprekers en memoreert dat verzwaring van provinciale taken leidt tot verzwaring van de werkzaamheden van de Randstedelijke Rekenkamer. Dit zal de komende jaren vaak aan de orde zijn.

De heer **Roosendaal** (VVD) steunt de voordracht en heeft geen behoefte aan een zienswijze hierop.

De **voorzitter** concludeert dat dit een hamerstuk wordt.

6. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van Dijk behorende punten uit de C-agenda stellen)

Er zijn geen rondvragen.

7. A-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (portefeuille gedeputeerde Kocken)

7.a Financiën: Eerste Begrotingswijziging 2023 (A-agenda's EFB, M&B 20-2-2023 & NLG 13-02-23)

Statenlid **Kostić** (PvdD) ziet heel veel dure elementen in dit voorstel en noemt als voorbeeld het geld dat besteed wordt om hobbyvissers te voorzien van loodvrije alternatieven. Het statenlid ziet het geld liever besteed aan groene en sociale maatschappelijke initiatieven en de échte bescherming van water. De investering van 3 miljoen in Artis vindt zij niet uit te leggen. Het statenlid mist steun voor biologische ondernemers en kondigt aan dat dit een bespreekstuk wordt voor PvdD.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is positief over het voorstel maar kritisch over de dekkingsvoorstellen. Die vindt hij gemakzuchtig. Nog maar een paar maanden geleden was er bij de bespreking van de jaarrekening, vanwege de kwetsbare Algemene Reserve, niks mogelijk aan bestedingen van het overschot. Nu blijkt er 24 miljoen eenmalig uit de Reserve genomen te kunnen worden. Graag een reflectie van de gedeputeerde hierop.
Hij maakt zich zorgen over de dekking van de intensivering van de VTH-taken. Die kosten worden nu doorgeschoven naar het nieuwe College. Zijn vraag is of het een goed idee is om de oplossing van problemen door te schuiven naar de volgende generaties.

De heer **Roosendaal** (VVD) is verbaasd over de grote toename van de bijdrage voor VTH-taken. Hij zegt dat dit vrij snel na vaststelling van de begroting gebeurt en vraagt zich af of dit niet eerder had gekund. Hij was graag tijdig geïnformeerd door GS over de impact van de inwerkingtreding van de omgevingswet. Tevens pleit hij ervoor om op een bepaald moment te bekijken of de OD's efficiënter en effectiever kunnen samenwerken. Samenwerking met de Rijnmond noemt hij als expliciete mogelijkheid.

Mevrouw **Kapitein** (D66) is het voor dit moment eens met de onttrekking aan de Algemene Middelen. Zij kan zich de kritische vragen van de ChristenUnie wel voorstellen maar zij ziet geen alternatief.

> De heer **Klein** (ChristenUnie) zegt dat de vraag naar het alternatief gesteld moet worden aan GS. Hij pleit voor het grondig kijken in de begroting naar andere opties in plaats van het volgende College op te zadelen met de zoektocht naar een dekking.

Mevrouw **Kapitein** (D66) zegt dat de Algemene Reserve door meevallers groter is dan de normen voorschrijven. Onttrekking van middelen daaraan is dus terecht.

Statenlid **Dulfer** (GL) is accoord met de investering in de Noord-Zuidlijn vanuit de Algemene Reserve. Hij zegt dat als de taken van de provincie toenemen, dit ook zal leiden tot hogere kosten voor VTH-taken. Wel merkt hij op dat samenwerking met andere omgevingsdiensten kan helpen bij het 'stroomlijnen' van de kosten.
Ten slotte is hij benieuwd of GS al ideeën heeft over een andere plek van de uitvoeringsprogramma's binnen de P en C-cyclus.

De heer **Carton** (PvdA) snapt de overwegingen bij de dekking van de voorstellen.
Hij vraagt de gedeputeerde om te reflecteren op de steeds wisselende omstandigheden die het begrotingsresultaat kunnen beïnvloeden en noemt o.a. de stijgende inflatie en stijgende productiekosten als voorbeelden.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Kocken** zegt tegen PvdD dat per motie is geregeld dat er 3 miljoen voor Artis wordt vrijgemaakt. Dat komt tot uitdrukking in de begroting. De discussie over de 3 miljoen is dus geweest en dat geldt ook voor het vislood.
Het feit dat er nu 24 miljoen vrijgemaakt is en niet bij het bespreken van de jaarrekening

verklaart zij uit het feit dat er op dat moment gekeken is naar het rekeningresultaat en dat bood toen geen ruimte.

Statenlid **Kostić** merkt op dat de discussie over vislood nog volop loopt.

De gedeputeerde zegt dat die discussie niet inhoudelijk in deze commissie wordt gevoerd en verwijst statenlid **Kostić** naar die andere commissie om de discussie te beslechten.

De heer **Klein** (ChristenUnie) interrumpeert met de opmerking dat het weerstandvermogen de beperkende factor was ten tijde van de bespreking over het begrotingsresultaat. Hij herhaalt zijn vraag over het verschil in financiële mogelijkheden tussen nu en een paar maanden geleden.

De gedeputeerde belooft de vraag van de heer **Klein** (ChristenUnie) in tweede termijn te beantwoorden.
Ten aanzien van het doorschuiven naar volgende generaties zegt zij dat GS de noodzaak ziet om deze taken te intensiveren en vanuit slagvaardigheid de dekking daarvoor heeft wil regelen. Dat laat onverlet dat een nieuwe coalitie andere keuzes kan maken en de dekking anders kan regelen.

De heer **Hartog** (JA21) vraagt of een kerntakendiscussie het pad had kunnen effenen voor een dergelijke discussie, na de aanstaande verkiezingen. Nu gaan we immers intensivering van beleid financieren uit de Algemene Reserves terwijl die daar niet voor bedoeld is.

De gedeputeerde antwoordt dat zowel nu, vlak voor de verkiezingen, als daarna een kerntakendiscussie gevoerd kan worden. Daarnaast is het maar zeer de vraag of een kerntakendiscussie die resultaten oplevert die de heer **Hartog** (JA21) graag ziet.

De heer **Hartog** (JA21) zegt dat JA21 in hun motie heeft gevraagd om de kerntakendiscussie mogelijk te maken en de te trekken conclusies kunnen verschillen van het ene of het andere college.

De gedeputeerde wijst de heer **Hartog** (JA21) erop dat hij op elk gewenst moment een discussie kan en mag starten met zijn medestatenleden.

Na een vraag van de gedeputeerde, licht het statenlid **Dulfer** (GL) toe wat hij precies bedoelde met zijn vraag over de P en C-cyclus.
De gedeputeerde antwoordt dat nieuwe ramingen van de OD niet op het goede moment terechtkomen in de planningscyclus van de provincie. Er wordt nu gezocht naar mogelijkheden om de cycli beter op elkaar te laten aansluiten zodat er niet steeds achteraf aangepast en bijgesteld moet worden.

Statenlid **Kostić** (PvdD) wil antwoord op haar vraag over hoeveel hulp er geboden wordt aan ondernemers die richting circulair willen gaan.

Gedeputeerde **Kocken** zegt dat er programma's zijn om die ondernemers te helpen met het opzetten van een onderneming of het opschalen daarvan. Er zijn voorts subsidieregelingen uit de circulaire actieagenda.

Statenlid **Kostić** (PvdD) wil weten hoeveel geld er extra wordt vrijgemaakt voor deze ondernemers.

De gedeputeerde verwijst het statenlid naar de ROM InWest. In dat programma staat het antwoord op de vraag.

De heer **Roosendaal** (VVD) wijst de PvdD erop dat het hen vrijstaat om extra geld te vragen voor circulaire ondernemers. Hij vraagt zich echter af of het geld dat reeds bestemd is voor circulaire ondernemers echt wordt opgemaakt. Daar moet duidelijkheid over zijn alvorens meer geld daarvoor te bestemmen.

Tweede termijn PS

De heer **Klein** (ChristenUnie) begrijpt nu de overwegingen van de gedeputeerde en de keuze voor de dekking van de VTH-taken. De ChristenUnie wil graag flink investeren in deze taken. Hij ziet nog wel een uitdaging tegen de achtergrond van vele andere uitdagingen die ook opgelost moeten worden.

De heer **Hartog** (JA21) is verbaasd dat zo kort na de begrotingsbehandeling zulke grote bedragen worden uitgetrokken voor uitbreiding van het beleid, ten laste van de Algemene Reserve. 30 miljoen uittrekken zou volgens hem betekenen dat er circa 10% boven de afgesproken norm wordt uitgegeven en dat kan niet. Daarnaast wil hij niet vooruitlopen op de jaarrekening 2022 en een verwachte meevaller van 22 miljoen. Zijn fractie gaat dus niet accoord met dit voorstel.

Tweede termijn PS

Gedeputeerde **Kocken** beantwoordt de vraag van de heer **Klein** (ChristenUnie) met de opmerking dat er tijdens de begrotingsbehandeling geen zicht was op de bijdrage die van de provincie gevraagd zou worden. Aangezien de begroting sluitend moet zijn, worden de uitgaven passend gemaakt binnen de inkomsten. Daarom was er toen veel minder ruimte dan nu benut kan worden.
Nu is het concrete bedrag bekend en de Algemene Reserve kan worden aangesproken.
De opmerking van de heer **Hartog** (JA21), betreffende een meevaller van 22 miljoen kan zij niet plaatsen. Zij wijst op het grote belang van de doortrekking van de Noord-Zuidlijn. Dit rechtvaardigt de provinciale bijdrage daaraan. In een volgende bestuursperiode staat het JA21 vrij om daar een andere constructie voor te bedenken.

Statenlid **Dulfer** (GL) gaat in op de bijdrage van de heer **Hartog** (JA21) en zegt dat deze suggereert dat er meer dan 30 miljoen wordt uitgetrokken voor de Noord-Zuidlijn. Volgens het statenlid staat er echter 24 miljoen in de stukken en er is een ruimte van 31 miljoen om binnen de norm te blijven. Hij concludeert dat het betoog van de heer **Hartog** (JA21) niet klopt. De Algemene Reserve wordt namelijk niet aangetast.

De heer **Hartog** (JA21) zegt dat zijn fractie niet tegen de doortrekking van de Noord-Zuidlijn is en ook niet tegen de intensivering van de VTH-taken. Beide uitgaven tellen op tot 30 miljoen en in de beantwoording van technische vragen is gesteld dat er een ruimte is van 27 miljoen.

De gedeputeerde zegt dat er ruimte is van 31 miljoen en de 22 miljoen betreft het geschatte rekeningresultaat. Dit laatste is vooralsnog niet meer dan een indicatie.

De **voorzitter** concludeert dat dit geen hamerstuk wordt.

7.b Financiën: Verhogen krediet strategische grondaankopen (A-agenda EFB 20-02-23 & C-agenda NLG 13-02-23)

Mevrouw **Kapitein** (D66) vindt het een goede zaak dat het krediet opgehoogd wordt tot 60 miljoen om de gewenste transitie in beweging te brengen. Zij wil niet wachten op stappen van het Rijk. Dat zou de transitie vertragen terwijl de betrokken boeren gebaat zijn bij duidelijkheid. De kredietverhoging is niet zonder risico's maar gezien de financieel gezonde positie van de provincie vindt zij dit verantwoord.

Mevrouw **De Groot** (SP) is het eens met het verhogen van het kredietplafond. Zij vraagt zich echter af of dit voldoende is voor de strategische aankopen voor de gebiedsprocessen. Zij hoort graag van GS of 60 miljoen genoeg is en zij wil ook weten of gemeenten ook strategische grondaankopen moeten doen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vindt het goed om grond aan te kopen voordat Schiphol dat wegkaapt. Hij vraagt welke lessen zijn geleerd uit zaken die mis zijn gegaan in het verleden en noemt Distriport als voorbeeld daarvan.

Statenlid **Dulfer** (GL) sluit zich aan bij de kritische vraag van de heer **Klein** (ChristenUnie) en hoort de SP zelfs vragen om meer geld voor aankopen terwijl er risico's verbonden zijn aan dit soort grondaankopen.

> Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of GL van mening is dat grond van ons allemaal is.

Statenlid **Dulfer** (GL) zegt dat mevrouw Groot (SP) vroeg of een verhoging van 20 miljoen niet te weinig was. Het statenlid neemt dan aan dat zij meer geld wil uittrekken. Het statenlid wil graag weten welke nieuwe voorwaarden er nu gelden bij grondaankoop, gezien de risico's van dit soort aankopen.

> Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of Statenlid **Dulfer** (GL) het met de SP eens is dat de grond van ons allemaal zou moeten zijn.

Statenlid **Dulfer** (GL) vraagt of de SP vindt dat al die grond van de provincie Noord-Holland zou moeten zijn.

De heer **Roosendaal** (VVD) zegt namens de VVD dat niet alle grond van de staat is en ook niet van de provincie Noord-Holland. Hij sluit zich aan bij de vragen over de geleerde lessen uit het verleden. Hij mist uitleg over waarom het deze keer beter zou gaan dan in het verleden. Hij spreekt steun uit voor het bieden van geld aan de PAS-melders en het uitvoeren van de natuuropgave. Voorts vraagt hij waarom het krediet niet verlaagd wordt naar de afgesproken 20 miljoen en zelfs opgehoogd wordt naar 60 miljoen terwijl er nu nog 10 miljoen beschikbaar is én onduidelijk is hoeveel geld er nodig is om de ambities de komende 10 jaar te kunnen uitvoeren. Andere vragen zijn: wordt er op korte termijn verwacht dat er 50 miljoen aan aankopen wordt gedaan; waarom geen gefaseerde verhoging van het krediet en wat is de impact van de kredietverhoging op het weerstandsvermogen?

De heer **Mangal** (DENK) vraagt of er rekening wordt gehouden met eventuele sanering van de aangekochte grond.

De heer **Heijnen** (CDA) zou een nieuwe 6de Nota Grondbeleid logischer hebben gevonden. Daarin zouden nieuw beleid en risico's hun plek kunnen krijgen. Waarom heeft GS daar niet voor gekozen en wanneer komt een dergelijke nota uit, vraagt hij zich af.

De heer **Hartog** (JA21) sluit zich aan bij de vragen over de risico's en had graag nu al concretere plannen gezien. Vooralsnog oordeelt hij niet positief over het voorstel.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de heer **Hartog** (JA21) heeft nagedacht over de risico's van het niet strategisch aankopen van de grond.

De heer **Hartog** (JA21) zegt dat hij hier niet over heeft nagedacht.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Kocken** zegt dat GS zich bewust is van de risico's. Ten aanzien van de geleerde lessen zegt zij dat de regels strikter zijn geworden.
In het verleden is agrarische grond tegen veel hogere prijzen dan marktreëel was, ingekocht en vervolgens nog verder opgeplust op de balans. Dat zal nu niet meer zo gebeuren. Zij belooft niet dat er nu helemaal niks fout kan gaan. Dat is inherent aan dit soort beleid. Zij benadrukt dat deze grondaankopen een vrij brede scope hebben. Het gaat niet alleen om het opkopen bij een NNN-gebied of van een boerenbedrijf maar het kan ook een ander doel hebben.
Door het budget te verhogen ontstaat er veel meer ruimte die ook in andere portefeuilles nodig is omdat de markt behoorlijk in beweging is. Dit geeft de provincie een sturingsmiddel om problemen waar die verantwoordelijk voor is alvast op te lossen, vooruitlopend op de PPLG-gelden van het Rijk.
60 miljoen is niet genoeg om alle problemen op te lossen maar geeft wel ruimte om mee te kunnen sturen in het oplossen van problemen.
Volgens de gedeputeerde zijn de meeste gemeenten niet in staat om strategische grondaankopen te doen en het is niet aan de provincie om hen daartoe aan te zetten.
Gefaseerde ophoging is zeker mogelijk maar er is anders gekozen zodat GS niet bij elke gelegenheid bij PS langs moet voor financiering.
De gedeputeerde acht het bedrag van 60 miljoen voldoende om de komende tijd uit de voeten te kunnen. In antwoord op de heer **Heijnen** zegt zij dat een 6de Nota had gekund maar daar is een langer tijdstraject voor nodig terwijl er nu al aanbiedingen zijn waar de provincie op wil ingaan.

De heer **Heijnen** (CDA) memoreert dat het uitgangspunt van de 5de Nota juist is dat er minder geld is voor strategisch grondbeleid. De beoogde ophoging gaat dus hier tegenin. Hij blijft de gevolgde route onzorgvuldig vinden. PS heeft namelijk een richting vastgesteld en daar wordt nu door middel van een brief van afgeweken. Dat doet geen recht aan het grondbeleid.

De gedeputeerde **Kocken** had de route via een 6de Nota fraaier gevonden maar de urgentie van de actuele ontwikkelingen noopt tot dit voorstel waarin globaal wel het doel wordt onderschreven.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of de nieuwe nota binnenkort verwacht mag worden. Hij wil scherpe criteria vaststellen rond het doen van aankopen en die horen thuis in een nota.

In reactie op de heer **Klein** (ChristenUnie) zegt gedeputeerde **Kocken** dat gedeputeerde **Rommel** een deel van de beantwoording zal verzorgen. De regel 'Niet opkopen boven de marktprijs' wil zij niet zo letterlijk overnemen.

Gedeputeerde **Rommel** wijst erop dat dit een voordracht betreft en geen briefje. Zij zegt dat de 5de Nota heel goed werkt voor de kaderstelling en de uitvoering. Na de verkiezingen kan de noodzaak van een 6de Nota bekeken worden maar vóór de verkiezingen vindt zij die niet nodig.
Ook gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat het budget voorlopig voldoende is. Met dit voorstel neemt GS de regie, geheel conform de wens van PS. Zij geeft aan dat vroeger veel aankopen

gebeurden op basis van waardestijgingen. Ook werd de balanswaarde met de grondexploitatie opgehoogd. De huidige accountantsregels verbieden dit. Dit zijn enkele van de geleerde lessen. Bij grondaankopen wordt een risicoprofiel opgesteld en meegewogen.
Tegen JA21 zegt zij dat er nu strategisch gedacht en gehandeld moet worden om kansen te benutten. Zij vraagt de steun van JA21 daarvoor.

Statenlid **Kostić** (PvdD) heeft 2 vragen: de garantie dat het aantal dieren niet vermeerdert door de inzet van dit geld en hoe kan biologische landbouw beter gefaciliteerd worden?

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat waar er grond aangekocht wordt, er altijd gekeken wordt naar de 'blijvers'. Als het voor de natuur is: voor de boeren. Als boeren gronden aankopen, dan wordt er gekeken naar de blijvers die de natuur ondersteunen. Dat is altijd maatwerk en er wordt altijd bekeken hoe bedrijven geholpen kunnen worden.

Statenlid **Kostić** (PvdD) zegt geen antwoord te hebben gekregen op haar vragen.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat wanneer gronden ingezet worden voor de landbouw, er door de provincie altijd gekeken wordt hoe provinciale doelen versterkt kunnen worden. Ze kan niet vooraf beloven dat alleen de biologische landbouw zal worden gefaciliteerd. Daarnaast geeft ze een voorbeeld waaruit blijkt dat het stimuleren van extensieve veeteelt een ingewikkelde opgave is.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt of er een strategie is om speculanten af te troeven. Daarnaast wil hij weten of er voldoende middelen daartoe beschikbaar zijn.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat er geen strategie daarvoor is.

Tweede termijn PS

Statenlid **Dulfer** (GL) snapt niet waarom de 10 miljoen onvoldoende is om de periode tot de PPLG te overbruggen. Verder is hij niet overtuigd door de geleerde lessen uit het verleden.
Als de gedeputeerde zegt dat zij zich niet zal houden aan marktconforme prijzen en zou willen opbieden tegen Schiphol, dan worden de risico's meteen binnengehaald.
Hij gaat daarom mee met het pleidooi van de heer **Heijnen** (CDA) voor een 6de Nota Grondbeleid.

Mevrouw **De Groot** (SP) is blij met de inzet van de provincie om grond te verwerven want grond van de provincie is van ons allemaal. Ze vraagt waar de grond voor nodig is: voor de aanleg voor bijvoorbeeld wegen of voor het PPLG?

De heer **Heijnen** (CDA) citeert uit de 5de Nota om aan te tonen dat het krediet tot 2031 afgebouwd zou worden tot 20 miljoen. Het voorstel gaat hier tegenin. Hij pleit voor een grondiger discussie en heeft twijfels of door middel van een brief kan worden ingegaan tegen het door PS vastgestelde grondbeleid.

De heer **Klein** (ChristenUnie) wil voor nu accoord gaan met de voordracht maar op zeer korte termijn van GS een lijst met criteria krijgen waaraan dit soort aankopen moeten voldoen. Daarmee zou PS aankopen kunnen controleren zodat PS niet in een valkuil stapt.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vindt de voortgang belangrijk en ondersteunt het pleidooi van de heer

Klein (ChristenUnie) voor een lijst met criteria. Zij stelt dat het wel eigentijdse criteria moeten zijn. Criteria die passen bij de huidige tijd.

Statenlid **Dulfer** (GL) vraagt op basis van welke aanwijzingen mevrouw **Kapitein** (D66) vindt dat de 10 miljoen onvoldoende is.

Mevrouw **Kapitein** beaamt dat zij geen onderliggende plannen heeft gezien maar gezien de opgave, schat zij in dat 10 miljoen onvoldoende is. Zij vertrouwt er op dat GS zorgvuldig zal omgaan met het budget.

Statenlid **Dulfer** (GL) vraagt of mevrouw **Kapitein** (D66) ook vindt dat de financiering van de grote transities vallen onder het NPLG.

Mevrouw **Kapitein** (D66) beaamt dit maar zij verwacht dat wachten op gelden van het Rijk, vertraging gaat opleveren. Zij geeft de situaties rond de PAS-melders en piekbelasters als voorbeelden.

De heer **Heijnen** (CDA) vraagt of mevrouw **Kapitein** (D66) snelheid verkiest boven een zorgvuldige afweging van risico's.

Mevrouw **Kapitein** (D66) antwoordt dat afweging van risico's altijd zal gebeuren. Daarom is zij voorstander van een lijst met eigentijdse criteria.

Statenlid **Kostić** (PvdD) spreekt steun uit voor de lijst met criteria. Een strikt criterium voor PvdD is dat dit voorstel niet leidt tot vermeerdering van het aantal dieren.

Tweede termijn GS

Gedeputeerde **Kocken** vindt het jammer dat GL niet overtuigd is.
Zij legt uit dat de 10 miljoen beschikbaar is voor een zeer uiteenlopend scala aan problemen. Dit bedrag is te klein om slagvaardig te kunnen werken. Door het ophogen van het bedrag wordt voorkomen dat de provincie kansen mist.
Het is niet de bedoeling om op te bieden tegen Schiphol. De realiteit is echter dat terwijl GS wacht op duidelijkheid en geld uit Den Haag, de markt wel handelt. Dat vindt GS een onwenselijke situatie.
De insteek van GS is om tegen marktwaarde op te kopen.
De gedeputeerde wil de geleerde lessen best een keer toelichten. Zij vraagt om vertrouwen in het College dat een aantal grote problemen moet oplossen en daar wat ruimte voor nodig heeft.
Verder zegt zij dat het risico van strak vastgestelde kaders is dat in situaties die daar niet in passen, steeds weer afstemming van PS nodig is. Gedeputeerde **Rommel** zal daar iets over zeggen.

De heer **Hartog** (JA21) vraagt of GS gedacht heeft aan snelle consultatierondes met PS wanneer afstemming nodig is.

Gedeputeerde **Kocken** zegt dat het voorstel van de heer **Hartog** (JA21) zou leiden tot wekelijkse vergaderingen van GS met PS. Dat is niet conform de gemaakte afspraken waarbij PS de kaders aangeeft waarbinnen GS moet handelen.

Gedeputeerde **Rommel** zegt toe om aan de hand van een voorbeeld, de commissie te informeren over de toepassing van criteria.
Zij doet ook het voorstel om de Nota Grondbeleid te agenderen in een commissievergadering om te bepalen of die nog toepasbaar is voor de komende periode.

Ten slotte voegt zij toe dat de NNN-gelden alleen besteedbaar zijn binnen de NNN, maar GS ziet kansen om de natuur binnen de NNN te versterken door gronden buiten de NNN aan te kopen en daar is nu geen geld voor.

De heer **Klein** (ChristenUnie) verwacht meer dan een briefje met een uitleg hoe GS zijn werk doet.

Gedeputeerde **Rommel** herhaalt haar aanbod: een brief waarin uitgelegd wordt hoe de praktijk in elkaar zit en volgens welke criteria er gewerkt wordt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt wanneer de brief verstuurd wordt.

Gedeputeerde **Rommel** kan geen concrete datum noemen. Zij moet dit eerst ambtelijk afstemmen.

De heer **Hartog** (JA21) vraagt of het de bedoeling is om eerst het krediet vast te stellen en daarna de discussie aan de hand van de brief te voeren.

In reactie hierop zegt gedeputeerde **Rommel** dat strategische grondaankopen al heel lang bestaan binnen de provincie. Er wordt nu door een aantal leden gevraagd om een lijst met criteria.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of er nu gevraagd wordt om een verhoging van het krediet om adequaat te kunnen handelen in de markt. Dit wordt gevolgd door een voorstel voor mogelijke criteria voor herijking van het grondbeleid.
Deze informatie kan PS gebruiken om te bepalen welke criteria zij willen hanteren voor de aankoop van gronden. Is dit de bedoeling?

Gedeputeerde **Rommel** constateert dat er bij PS behoefte is om de 5de nota tegen het licht te houden en criteria voor de toekomst vast te stellen.

De heer **Heijnen** (CDA) vraagt waarom de gedeputeerde niet toezegt om met de nieuwe staten te werken aan een nieuwe nota grondbeleid. Er is nu immers duidelijk behoefte aan nieuw beleid. De oude nota is reeds van 5 jaar geleden.

Gedeputeerde **Rommel** zegt een discussie met de staten te willen houden om gezamenlijk te bepalen waar het beleid aangepast moet worden in plaats van dat zelf te moeten bepalen. Ze beschouwt haar voorstel als een goede handreiking.

Statenlid **Dulfer** (GL) kan zich voorstellen dat de gedeputeerde toezegt dat de nota er vóór 1 juni ligt en daaraan voorafgaand met de staten overlegt over de inhoud daarvan.

Gedeputeerde **Rommel** kan niet toezeggen wanneer de nota er ligt maar de weg ernaartoe wil ze samen met de statenleden afleggen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) spreekt haar steun uit voor het voorstel van de gedeputeerde.

De **voorzitter** concludeert dat dit geen hamerstuk wordt, mede vanwege het feit dat mevrouw **Van Soest** (PvdO) door technische problemen niet in staat was om digitaal aan het overleg deel te nemen.

8. A-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (portefeuille gedeputeerde Stigter)

8.a Financiën/Energie: Alliander, Afsprakenkader januari 2023 (A-agenda EFB 20-02-23 & C-Agenda RWK 13-02-23)

De heer **Roosendaal** (VVD) schetst een aantal ontwikkelingen waaruit blijkt dat de behoefte aan elektriciteit zal toenemen. Dit heeft consequenties voor het net en bijbehorende kapitaalbehoefte. Het risicoprofiel zal toenemen. Dit is echter niet duidelijk terwijl er gevraagd wordt om 50 miljoen beschikbaar te stellen. Hij zegt dat de VVD bereid is om in Liander te investeren onder de voorwaarde dat er duidelijkheid komt over de risico's en de tegenprestatie die het bedrijf gaat leveren. Hij heeft de volgende vragen:
- Is er bij GS voldoende vertrouwen dat het bedrijf voldoende kan bijdragen aan de energietransitie en waarom?
- Wanneer kan Liander garanderen dat er weer voldoende transportcapaciteit voor zowel het opnemen als opwekken van elektriciteit in alle delen van Noord-Holland is als aan deze kapitaalbehoefte is voorzien?
- Hoeveel extra kapitaal is er de komende 10 jaar nodig om de ambities waar te maken?
Voorts pleit hij voor een onderzoek naar hoe zo snel mogelijk afscheid kan worden genomen van de Duitse tak van Alliander.
De heer **Roosendaal** (VVD) wil ook weten wat de verkoop van de andere deelnemingen kan opleveren aan het versterken van het eigenvermogen van Liander.
Hij wil van GS binnen 6 maanden vernemen wat de verkopen mogelijk kunnen opbrengen zodat de mogelijke verkoopwinst aan het vermogen kan worden toegevoegd. Kan GS dit toezeggen?

Statenlid **Dulfer** (GL) is blij met instappen van de staat als grootaandeelhouder van Alliander omdat het alternatief inhoudt dat de provincie de toenemende kosten van de komende decennia moet ophoesten. Het statenlid vraagt of GS heeft gesproken over de vraag om als aandeelhouder additioneel kapitaal te storten en wat het resultaat daarvan is. Ten tweede vraagt hij wat de meerwaarde is van het provinciale aandeel als de staat als grootaandeelhouder instapt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt hoe de provincie voldoende zeggenschap wil behouden, gegeven het relatief kleine aandelenpakket en hoe het provincie-aandeel zich verhoudt tot het totale kapitaalbezit van Liander in de provincie Noord-Holland.

Mevrouw **Kapitein** (D66) is akkoord met de voordracht want het is niet meer dan een kader dat wordt opgetuigd om de deelneming van de staat in Alliander mogelijk te maken. Ze wijst erop dat deze deelneming noodzakelijk is om de gewenste energietransitie mogelijk te maken.

Mevrouw **Bezaan** (PVV) vraagt zich af wat de energiebehoefte zou zijn indien de energietransitie op pauze zou worden gezet. Graag een antwoord van de gedeputeerde hierop. Additioneel kapitaal van overheden als bestaande of instappende aandeelhouders, betekent de inzet van belastinggeld. Dat vindt zij een heilloos pad.

De heer **Heijnen** (CDA) is akkoord met de voordracht.

De heer **Carton** (PvdA) heeft een tweetal vragen. Klopt het nog steeds dat het toetreden van de staat aan de kapitaalbehoefte van Alliander nog niet aan de orde is en hoe ziet GS de mogelijke verkleining van het aandelenbelang van provincie Noord-Holland bij toetreden van de staat in relatie tot voorliggende opgave van het verzwaren van de regionale netten?

De heer **Hartog** (JA21) begrijpt de behoefte aan kapitaal om voortgang te boeken en is daarom akkoord met de voordracht.

Statenlid **Kostić** (PvdD) wil dat er ingezet wordt op: stimuleren van energiebesparing, borgen dat burgers meeprofiteren van de energietransitie en hanteren van het 'no harm-principe' dat ook bij ROM wordt gehanteerd. Het statenlid vraagt welke mogelijkheden GS ziet om deze 3 punten in te brengen.

De heer **Mangal** (DENK) vindt het noodzakelijk dat een nutsbedrijf in handen blijft van de overheid. Hij wil weten wat het strategisch nut is van de provincie om een klein aandeel aan te houden bij Alliander en vraagt zich af of het niet beter is om de aandelen te verkopen aan het Rijk.

Mevrouw **Alberts** (SP) vindt investeren in het algemeen nut goed. Zij wil wel grenzen stellen aan economische groei. Zij pleit voor besparing en wil dit opgenomen zien in de afspraken. Zij is benieuwd naar de zienswijze van de gedeputeerde hierop.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Stigter** benadrukt dat het Rijk bereid is om de extra kapitaalbehoefte te versterken. Het Rijk is er echter niet op uit om bestaande aandeelhouders uit te kopen. De meerwaarde voor de provincie zit in het 'meepraten aan tafel'. De gedeputeerde wijst erop dat de provincie ca. 9% van de aandelen bezit terwijl ca. 45% van de klanten in Noord-Holland gevestigd is.
Naar rato profiteert de provincie Noord-Holland dus veel van de kapitaalinjecties van de andere provincies. De gedeputeerde zegt dat alleen het Duitse deel van Tennet in beeld is om verkocht te worden en verduidelijkt de groei van de elektrificatie: deels is die autonoom, deels vanwege het afscheid nemen van gas. Gedeputeerde **Stigter** ziet hier een maatschappelijke opgave waarin het ook een maatschappelijke plicht is te zorgen dat de infrastructuur op tijd en voldoende van kwaliteit wordt gerealiseerd.
De gedeputeerde roept op om terughoudend te zijn om inhoudelijke opvattingen toe te voegen naar aanleiding van dit afsprakenkader, mede vanwege de enorme maatschappelijke kostenpost van 100 miljard. De gedeputeerde ziet geen mogelijkheden hiertoe.

> De heer **Mangal** (DENK) vraagt wat de provincie kan bereiken met het kleine aandelenpakket.

De gedeputeerde antwoordt dat de provincie meepraat over de bedrijfsontwikkeling en dat kan alleen als aandeelhouder zijnde.

> De heer **Mangal** (DENK) vraagt wat het verschil is tussen subsidiëren van dit overheidsbedrijf en daadwerkelijke participatie via aandelen.

De gedeputeerde zegt dat subsidie niks oplevert. Doordat publieke partijen aandeelhouder zijn van Alliander kunnen zij nog meer kapitaal tegen aantrekkelijke condities aantrekken om noodzakelijke investeringen te doen.

> Statenlid **Dulfer** (GL) vraagt hoe om te gaan met een situatie waarin het belang van de staat als grootaandeelhouder tegengesteld is aan dat van de provincie. Als voorbeeld geeft hij de door de gedeputeerde uitgesproken wens om te sturen in de volgorde waarin bedrijven en gemeenten worden aangesloten op het net.

Gedeputeerde **Stigter** hecht aan de scheiding tussen beleidsmatige politieke ambities en de rol van aandeelhouder. Gesprekken over de gewenste volgorde van aansluitingen horen niet bij de rol van aandeelhouder. Daar zijn andere gremia voor.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of de gedeputeerde slechts wil tekenen bij het kruisje.

De gedeputeerde wijst op de aard van het voorliggende voorstel dat slechts een afsprakenkader is. Dat biedt geen ruimte voor beleidsmatige afspraken.

De heer **Roosendaal** (VVD) herhaalt zijn vraag over het verkopen van aandelen, benodigd kapitaal in de komende 10 jaar en wanneer de problemen in Noord-Holland opgelost zijn.

Gedeputeerde **Stigter** zegt dat de tijdelijk slimme oplossingen om te voldoen aan de vraag naar elektriciteit redelijk structureel zullen zijn.
Bijna de helft van investeringen van Alliander slaan neer in Noord-Holland. Daardoor zullen rond 2026 of 2027 veel huidige knelpunten uiterlijk opgelost zijn. Nu al moet nagedacht worden over versterking van de infrastructuur na 2026 tot 2040.
Hét probleem zal zeker niet opgelost zijn vóór 2035.
Liander mag als publiek bedrijf niet pro actief investeren. Dit is een obstakel wanneer er grote versnellingen plaatsvinden. Er worden nu stappen gezet om dit probleem op te lossen.
De verkoop van dochterbedrijf Kenter wordt voorbereid, mits de ACM toestemming hiervoor geeft.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt in hoeverre het houdbaar is dat de provincie 9% van de aandelen bezit terwijl 45% van de klanten in Noord-Holland zit.
Hij vraagt de gedeputeerde om te reflecteren op het veiligstellen van het Noord-Hollands belang bij een kleiner wordend aandelenpakket.

De gedeputeerde beaamt dat een groter aandelenpakket leidt tot een zwaardere stem in de aandeelhoudersoverleggen. De grote aandeelhouders stellen echter het algemeen maatschappelijk belang altijd voorop.
Gedeputeerde **Stigter** schat in dat het instappen van het Rijk in de regionale netbeheerders en de uniformering van hun werkwijze zal leiden tot een totaal ander landschap van energie-infrastructuurbedrijven.

De heer **Mangal** (DENK) ziet een verstrengeling van rollen die de gedeputeerde juist uit elkaar wil houden.

De gedeputeerde legt uit dat alleen gemeenten en provincies aandeelhouders mogen zijn van regionale netwerkbedrijven. Deze aandeelhouders zijn financieel niet in staat om grote toekomstige investeringen te doen. Daarom is het goed dat de staat instapt. Daarmee verwatert het aandeel van de provincie maar per saldo is er een gunstig resultaat voor het verzorgingsgebied van Alliander.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt hoeveel mogelijkheden er nog zijn om het publiek belang te borgen als het aandeel van de provincie verwatert.

Gedeputeerde **Stigter** zegt dat de provincie als aandeelhouder invloed heeft op de onderneming en niet op de investeringen. In dat laatste geval worden petten namelijk door elkaar gehaald.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of er samengewerkt wordt met de aandeelhouders uit Noord-Holland. Hij pleit ervoor om binnen 6 maanden in deze commissie te praten over de problemen en oplossingen en bijbehorende kapitaalsbehoeften van Liander.

Gedeputeerde **Stigter** kan zich voorstellen dat Alliander aan het begin van de nieuwe bestuursperiode een presentatie geeft waarin de door de heer **Roosendaal** (VVD) gevraagde

informatie wordt gedeeld. De gedeputeerde zegt dat er samengewerkt wordt met Amsterdam, met name op het gebied van het beloningsbeleid van Alliander.

De **voorzitter** concludeert dat dit een hamerstuk wordt.

9. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Stigter behorende punten uit de C-agenda stellen)

Er zijn geen rondvragen.

De **voorzitter** schorst de vergadering tot *15.05 uur*.

De **voorzitter** heropent de vergadering.

10. A-agenda Algemeen (portefeuille gedeputeerde Olthof)

10.a MRA: Termijnagenda MRA (A-agenda EFB 20-02-23)

Statenlid **Dulfer** (GL) is lid van de Raadtafel en vraagt aan zijn collega's om te reflecteren op de procedure die gevolgd wordt rond de agendering van de termijnagenda. De reacties van de collega's zal hij meenemen naar de Raadtafelbijeenkomst van 8 maart.

De heer **Wagelaar** (PvdA) had graag gezien dat de verwachte resultaten vermeld werden in de agenda. Nu blijft onduidelijk wat van de MRA mag worden verwacht.
Hij twijfelt aan het nut van de bespreking van de agenda op deze wijze.

Mevrouw **De Groot** (SP) vindt dat PS aan de MRA duidelijk moet maken welke resultaten verwacht worden in het komende jaar. De bijbehorende brief vindt zij erg mager.
Zij wil een aantal punten in de brief, zoals:
- De verstedelijkingsstrategie in relatie tot de natuur.
- Hoe om te gaan met Schiphol?
- De bedrijventerreinenstrategie.
- Meer aandacht voor onderwijs en arbeidsmarkt.
- Landschap en cultureel erfgoed.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) stemt in met de brief en voordracht.

Mevrouw **Kapitein** (D66) merkt op dat de doorlooptijden voor MRA-documenten lang zijn. Zij vindt het goed dat de mogelijkheid is gecreëerd om wensen en opvattingen in te dienen. Verder benadrukt zij dat inhoudelijke keuzes in de gemeenteraden en staten worden gemaakt.

Statenlid **Kostíc** (PvdD) vraagt of mevrouw **Kapitein** geen mening heeft over de 3 punten die MRA belangrijk vindt: duurzame economie, grootschalige investeringen in infra en arbeidsmarkt.

Mevrouw **Kapitein** D66) antwoordt dat zij daar op terugkomt. Zij vraagt zich af hoe de staten zicht krijgen op hoe de MRA zich opstelt richting het Rijk, nu belangrijke trajecten richting het Rijk ambtelijk worden aangevlogen. Zij vraagt om MRA-position papers van de grote Rijksprogramma's en sluit zich aan bij de PvdA-vraag naar verwachte resultaten.
Tegen de PvdD zegt zij dat GS richting de MRA moet acteren binnen de door PS vastgestelde kaders. Indien GS daarvan afwijkt, dan wil zij dat weten.

Statenlid **Kostić** (PvdD) herhaalt haar vraag over het oordeel van D66 over de 3 onderwerpen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) zegt dat D66 staat achter de door MRA gemaakte keuzes.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) is positief over de termijnagenda. Wel vindt zij dat de agenda aan belang kan winnen als per onderdeel de samenhang met de MRA-agenda vermeld wordt en de te verwachten resultaten. Zij geeft dit mee als aandachtspunt en stemt in met de brief van GS.

Statenlid **Kostić** mist aandacht voor de aanpak van de klimaat- en natuurcrisis.
Het statenlid ziet graag dat borging van gezondheid, natuurinclusiviteit en klimaat als aandachtspunten in het plan worden meegenomen.
De fractie van PvdD zal zich beraden over deze voordracht.

De heer **Klein** (ChristenUnie) stelt de vraag hoe ervoor te zorgen dat de gedeputeerde op pad gaat met de door PS vastgestelde prioriteiten. Hij noemt als voorbeelden: vervoersarmoede, rapportage fiets en regionaal mobiliteitsprogramma.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Olthof** zegt dat de termijnagenda aan de orde is en niet de MRA-agenda.
De termijnagenda richt zich op het komende jaar. Afgesproken was dat 2023 een overgangsjaar is en de inhoudelijke MRA na de zomer wordt besproken.
Dan kan er over de inhoud worden gesproken.

Statenlid **Kostić** zegt dat de prioriteiten van PS niet terug te vinden zijn in de termijnagenda.

Gedeputeerde **Olthof** vindt de vraag over de verwachte resultaten terecht en stelt voor om die te borgen wanneer er over te bereiken doelstellingen wordt gesproken.
Hij zal de gemaakte opmerkingen zeker meenemen op de 24ste maar dit is niet het document waarin de inhoud behandeld wordt.

Mevrouw **De Groot** (SP) zegt dat de termijnagenda erg summier is. Het is dus van belang om te bespreken onderwerpen aan te leveren.

De gedeputeerde zegt dat een termijnagenda per definitie summier is. Hij wijst erop dat hij in de MRA die zaken inbrengt die in PS zijn vastgesteld.

De heer **Wagelaar** (PvdA) vraagt of het platform mobiliteit doelen stelt waarop het afgerekend kan worden.

De gedeputeerde zegt dat dit mogelijk is maar dan moet wel vastgesteld worden welke doelstellingen behaald moeten worden en die discussie is nog niet gevoerd. Dat moment en die gelegenheid moeten nog komen.

Statenlid **Kostić** (PvdD) pleit bij de gedeputeerde voor het aandragen van onderwerpen die nadrukkelijk besproken moeten worden binnen de 3 platforms.

De gedeputeerde neemt het platform mobiliteit als voorbeeld en zegt dat daar allemaal zaken aan de orde komen die eerder besproken zijn in PS.

Statenlid **Kostić** (PvdD) snapt niet hoe de gedeputeerde het onderscheid maakt tussen inhoud en planning. Het statenlid ziet namelijk dat het hele document alleen maar over inhoud gaat.

Gedeputeerde **Olthof** legt in reactie hierop uit hoe de agenda werkt.

Mevrouw **Kapitein** (D66) herhaal haar vraag over de position papers.

De gedeputeerde doet daar geen toezegging over maar hij zal bekijken of de gevraagde informatie beschikbaar is en of die gedeeld mag worden.

Statenlid **Dulfer** (GL) reflecteert als lid van de raadtafel. Het statenlid zegt dat PS moet toetsen of de onderwerpen uit de MRA-agenda terugkomen op de termijnagenda. Het statenlid constateert dat PS het belangrijk vindt om wensen en bedenkingen mee te geven aan hun vertegenwoordiger in de algemene vergadering. Dat zal het statenlid ook melden aan de MRA. Het statenlid zegt dat het goed is om na te denken over hoe de staten hun vertegenwoordiger kunnen meegeven wat te zeggen in de termijnagenda.
Het statenlid denkt dat in principe de inbreng van de vertegenwoordigers in de platforms en algemene vergadering binnen de kaders van het statenbeleid moeten passen.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) brengt onder de aandacht dat VVD en PvdA de te bereiken doelen terug willen zien in de termijnagenda.

Statenlid **Dulfer** (GL) benoemt het risico dat het dan over de inhoud gaat en doet de suggestie om in de termijnagenda de motivering bij de plaatsing op de agenda te vermelden.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) licht toe dat zij geen politieke discussie beoogt maar weL helderheid over de doelen in het jaar wil.

Tweede termijn PS

Mevrouw **De Groot** (SP) zegt dat de SP graag de inhoud ingaat en houdt rekening met eventuele moties.

Statenlid **Kostić** (PvdD) kondigt moties aan voor het geval de gedeputeerde bedoelde te zeggen dat biodiversiteit helemaal niet hoort bij de onderwerpen op de MRA-agenda.

De heer **Wagelaar** (PvdA) wil een soort nieuwsbrief waarin de platforms aangeven wat ze jaarlijks van plan zijn en de bijbehorende resultaten.

Gedeputeerde **Olthof** licht toe dat biodiversiteit integraal onderdeel is van de plannen maar niet expliciet wordt benoemd. Dit geldt ook voor andere thema's. Bij het bespreken van de jaarplannen bestaat de mogelijkheid om prioriteiten te benoemen of te wijzigen.
Aan de PvdA geeft hij mee dat de verantwoording over 2023 terug zal staan in de termijnagenda 2024.
Ook staat duidelijk aangegeven dat het jaarplan 2024 met PS besproken gaat worden.

De **voorzitter** concludeert dat dit geen hamerstuk wordt.

11. B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)

11.a Subsidies: Afdoening motie ondersteuning 'warme kamers' in Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23

De heer **Klein** (ChristenUnie) dankt GS voor de snelle afhandeling van de motie. Er zijn nu 100 plekken in Noord-Holland waar een warme huiskamer is gerealiseerd en hij is blij dat de provincie op deze wijze daar een bijdrage aan heeft kunnen leveren.

De heer **Heijnen** (CDA) benadrukt de belangrijke rol van de warme kamer in het leven van mensen en complimenteert GS met de voortvarend oppakken van deze motie.

De heer **Wagelaar** (PvdA) complimenteert GS voor de afhandeling en dankt de ChristenUnie voor dit mooie voorstel.

Statenlid **Kostić** (PvdD) complimenteert GS voor de afdoening en dankt de ChristenUnie voor dit voorstel. Het statenlid ziet graag meer geld besteed aan dit soort doelen dan aan de hobby visserij en het vislood.

Mevrouw **De Groot** (SP) is blij met de afhandeling. Zij vindt de bestede € 75.000 karig en vraagt of de gedeputeerde contact heeft opgenomen met Dorpswerk Noord-Holland.

Statenlid **Zaal** (GL) bedankt de indieners en uitvoerders van de motie.

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat dit een initiatief was van het Leger des Heils. Vandaar dat zij de gesprekspartner waren voor GS. Voorts zegt zij dat het Leger des heils tevreden was met het bedrag van € 75.000.

De **voorzitter** concludeert dat de motie is afgedaan.

11.b Organisatie: afdoening motie 202-2022 duurzaam doorhappen (B-agenda EFB 20-02-2023)

De indiener, statenlid **Kostić** (PvdD), houdt een korte inleiding en vraagt aan de commissie of het echt nodig is om een vegetarisch én een veganistisch koekje te serveren. Zij stelt voor om alleen plantaardige koekjes in te kopen. Daarmee wordt vermeden dat er twee keer wordt ingekocht en veganistisch/plantaardig is het meest inclusief omdat het geschikt is voor mensen met een lactose-intolerantie.

De heer **Mangal** (DENK) sluit zich grotendeels aan bij de bijdrage van statenlid **Kostić**. Hij pleit er wel voor dat duidelijk moet zijn waar vleeseters hun eetwensen kunnen doorgeven.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat het met vallen en opstaan de goede kant opgaat. GS heeft oog voor de verschillende dieetwensen. Zij zegt dat niet gekozen gaat worden voor het aanbieden van enkel veganistische koekjes. Er is immers een aangenomen motie waarin keuzevrijheid is vastgelegd.

Statenlid **Kostić** PvdD) verduidelijkt dat de vraag over veganistische koekjes was gesteld aan de commissie. Tevens vraagt het statenlid of de provincie bij het organiseren van externe events, wil kiezen voor locaties waar gestuurd kan worden op plantaardig als norm.

De gedeputeerde antwoordt dat het kiezen van locaties al complex genoeg is, gezien alle wensen en eisen. Bovendien wordt de catering afgestemd op de vooraf geïnventariseerde eetwensen. Niet-veganistisch kan daaronder vallen.

De heer **Mangal** (DENK) stelt voor om de keuze te bieden tussen vegetarisch en omnivoor.

De gedeputeerde zegt dat er in beginsel veganistisch wordt geserveerd. In geval van een andere keuze, wordt het andere product geserveerd.

De heer **Hartog** (JA21) is van mening dat de gedeputeerde haar best heeft gedaan om de motie uit te voeren. Hij pleit voor het sluiten van de discussie.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of de gedeputeerde bereid is om plantaardig als norm te hanteren bij alle bijeenkomsten die georganiseerd worden door de provincie.

De gedeputeerde zegt dit niet toe omdat zij niet weet wat dat betekent voor de events die reeds in de agenda staan.

Statenlid **Kostić** (PvdD) herhaalt de eerder gestelde vraag.

De gedeputeerde zegt toe daarop te letten maar zij kan niet garanderen dat dit als een harde eis gaat worden opgelegd. In-house valt er veel meer te sturen dan op externe locaties.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt hoe de motie als afgedaan kan worden beschouwd als de gedeputeerde geen overzicht heeft van (dit wordt niet benoemd)

Gedeputeerde **Kocken** antwoordt dat er geen overzicht nodig is van locaties waar men veganistisch serveert om te weten of voldaan wordt aan de motie. Zij houdt er rekening mee dat zich, ondanks alle inspanningen, situaties kunnen voordoen die niet helemaal passen binnen de wensen van de provincie.

De **voorzitter** maakt een inventarisatie om te bepalen of de motie is afgedaan.

- CDA: afgedaan
- D66: afgedaan
- ChristenUnie: afgedaan
- VVD: afgedaan
- JA21: afgedaan
- GroenLinks: niet afgedaan
- PvdA: afgedaan
- DENK: nog niet afgedaan
- PvdO: afgedaan
- SP: afgedaan
- PVV: afgedaan

De **voorzitter** concludeert dat de meerderheid de motie als afgedaan beschouwt.

12. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Kocken behorende punten uit de C-agenda stellen)

Er zijn geen rondvragen.

13. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (portefeuille gedeputeerde Zaal)

13.a Pallas: Verzoek Pallas voor goedkeuring fusie met NRG en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht (B-agenda EFB 20-02-23)

De heer **Heijnen** (CDA) brengt in dat het CDA voorstander is van het Pallas project. Hij is van mening dat een fusie het primaire belang van de provincie en Pallas het beste dient. Het CDA steunt daarom het voornemen van GS.

Mevrouw **De Groot** (SP) vreest dat de provincie het geld dat zij in 2035 mogelijk terug zou krijgen, kwijt is. De provincie wil immers afzien van de terugbetalingsplicht. Voorts haalt zij de situatie rond de Shine-reactor aan, waarbij door provincie Noord-Holland concurreert met de provincie Groningen. Ten slotte is het historisch afval nog steeds niet weggehaald bij de NRG in Petten. Dit alles brengt haar tot de conclusie dat dit geen goed voorstel is.

De **Hartog** (JA21) vindt de samensmelting van beide stichtingen een goede stap om de voortgang van dit project zo goed mogelijk te dienen. Hij heeft wel moeite met het instemmen met het recht om de lening tot 2035 te laten staan onder de huidige condities. Hij denkt aan een redelijke rentevergoeding indien de termijn voor terugbetaling wordt verlengd van 2024 naar 2035.

Statenlid **Dulfer** (GL) lijkt het verstandig om af te zien van het opeisen van de 40 miljoen. Anders gaat Pallas failliet en is de provincie het geld alsnog kwijt. Het statenlid steunt dus dit voorstel. Vraagtekens worden er gezet bij de datum van 1 april 2035. Waarom zou het geld dan wel beschikbaar zijn? Verder wil het statenlid een toelichting op de indexering.

Mevrouw **Bezaan** (PVV) betoogt dat de PVV accoord is met dit voorstel vanwege het behoud en versterken van de regionale werkgelegenheid, de nucleaire kennisinfrastructuur voor de regio en het belang voor de volksgezondheid.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) kan zich vinden in het voorstel. Zij vraagt wat er gebeurt als PS accoord gaat met het voorstel en het Rijk uiteindelijk niet betaalt. Voorts wil zij weten wat de financiële consequenties zijn van het optrekken van de termijn naar 2035.
Ten slotte verneemt zij graag over voorbeelden van positieve spin off effecten waar de voordracht over rept. Zijn er bijvoorbeeld veel meer impulsen gegeven aan het health cluster of zijn er cijfers over de arbeidsmarkt?

Statenlid **Kostić** (PvdD) pleit voor het afscheid nemen van Pallas. Doorschuiven tot 2035 vindt zij onverantwoord en het doorschuiven van risico's naar volgende generaties.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) zegt dat de VVD voorstander is van het Pallas-project gezien het belang voor de volksgezondheid en versterken van de regionale werkgelegenheid.
Zij spreekt steun uit voor de voordracht.

De heer **Klein** (ChristenUnie) stemt in met het voordstel en is benieuwd naar het antwoord op de vragen over de financiën, de rente en terugbetaling van de lening.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt of er inmiddels niet sprake is van een gift in plaats van een lening van de provincie. Verder vraagt hij waarom de lening niet kan worden omgezet in

aandelen.
Hij wil ten slotte uitleg over de opmerking dat de resultaten van dit voorstel ten goede komen aan de gezondheid van de inwoners van Noord-Holland. Dit betreft immers een fabriek die produceert voor de hele wereld.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Zaal** ziet een keerpunt in dit dossier, nu de kernenergiewetvergunning is verleend en de reactor eindelijk kan worden gebouwd met financiële steun van het Rijk. Daarnaast is de groeifondsaanvraag gedaan.
Zij maakt duidelijk dat dit geen renteloze lening is. Er wordt rente in rekening gebracht. Ook benadrukt zij dat de provincie niet afziet van de terugbetalingsverplichting. De opeisbaarheid daarvan blijft bestaan.
De gedeputeerde ziet echt wel perspectief om het geld terug te krijgen.
De termijn tot 2035 is ingegeven door de bouwtijd van de reactor en de periode waarin die moet renderen.
Indien het Rijk de financiën niet rond krijgt, dan wordt de lening in 2024 opeisbaar. De vraag is dan of de provincie er wat van terug gaat zien. Indien het Rijk de financiën wel rond krijgt, dan krijgt de provincie de 40 miljoen terug.
Het afval is weg in 2026. Shine en Pallas zijn geen concurrenten van elkaar.
De verwachting is dat de Energy and Health Campus nog meer gaat aantrekken en inmiddels heeft TNO zich er gevestigd. Er zijn concrete plannen voor een groot innovatiecentrum.
De bijdrage aan de arbeidsmarkt heeft de gedeputeerde niet paraat maar dat kan uitgezocht worden.

Tweede termijn PS

Statenlid **Dulfer** (GL) dankt de gedeputeerde voor de overtuigende uitleg. .

13.b Economie: Voortgang Datacenterstrategie 2022-2024 en afdoen moties M9 & M10-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) beschouwt de motie als afgedaan en dankt GS voor de afhandeling.

Statenlid **Bwefar** (GL) spoort GS aan om via de IPO de samenwerking tussen datacentra te blijven benadrukken. Tevens vraagt het statenlid of de omgevingsverordening binnenkort wordt bijgewerkt.
Ten aanzien van de motie zegt het statenlid dat daarin gevraagd wordt om in de evaluatie te betrekken of de vestigingsvoorwaarden nu en in de toekomst sterk genoeg zijn om te kunnen sturen op een goede inpassing op het gebied van landschap en natuur. Aangezien de evaluatie nog niet is begonnen, wordt de motie als niet afgedaan beschouwd. Tot slot vraagt het statenlid hoe het zit met de oproep van de provincies aan het Rijk met betrekking tot het 'use it or lose it' principe waarbij de ingekochte maar niet gebruikte vermogens van de datacentra weer beschikbaar moeten komen voor de markt.

De heer **Hartog** (JA21) beschouwt de moties als afgedaan.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) waardeert de heldere voortgangsrapportage. Zij waardeert ook dat de provincie in IPO-verband position paper heeft opgesteld waarin gekeken wordt naar de impact van hyperscales op ruimte, water en energie. Zij wil weten hoe de gesprekken met de

clustergemeenten verlopen en de stand van zaken rond de vergunningsaanvraag van het Microsoft Data Center. De moties beschouwt zij als afgedaan.

Mevrouw **Alberts** (SP) maakt een aantal opmerkingen over de voortgangsbrief. Zij vraagt of de gedeputeerde een dam opwerpt tegen of meebeweegt met de datacenters.
Ten aanzien van participatie vraagt zij of mensen 'nee' mogen zeggen tegen de komst van een datacenter of slechts mee mogen praten over het 'hoe'.
Mevrouw **Alberts** wil ook weten hoe de gedeputeerde omgaat met de 11 aanvragen die in procedure zijn. Worden die 'on hold' gezet in afwachting van de richtlijn of doorlopen die de vergunningprocedure?
Zij spreekt de verwachting uit de het datacenter in Hollands Kroon er gewoon komt en dat is buitengewoon teleurstellend voor de bevolking aldaar.
De 2 moties beschouwt de SP als afgedaan.

De heer **Carton** (PvdA) wil weten op welke wijze GS de ontwikkelingen en de nog uit te werken richtlijnen hebben meegenomen in de lopende uitvragen, zowel in Hollands Kroon als MRA.
De PvdA is benieuwd naar de concrete uitwerking van de vestigingsvoorwaarden in 2023 en beschouwt de moties als afgedaan.
De heer **Carton** sluit zich aan bij de opmerking van GL over de vestigingsvoorwaarden om te sturen op gewenste resultaten.

Mevrouw **Van Soest** (PvdO) wil weten hoe de gedeputeerde denkt over het gebrek aan transparantie bij de datacentra en hun beslag op water en energie.

De heer **Mangal** (DENK) ziet dat er veel gemeenschapsgeld geïnvesteerd wordt in capaciteitsvergroting en vraagt zich af wie daarvan gaan profiteren. Hij wil ook weten of datacenters zelf gaan opdraaien voor de kosten die gemoeid zijn met de bouw van voorzieningen om door middel van waterstof energie op te wekken.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Zaal** zegt dat de datacenterstrategie juist bedoeld is om het gebruik van water en energie door datacenters te verminderen. Er ligt nu een concept provinciale richtsnoer dat door de 3 clustergemeenten uitgewerkt moet worden in vestigingsvoorwaarden. Daarbij is er ruimte voor bewoners om invloed uit te oefenen op de vestigingsvoorwaarden.

Mevrouw **Van Soest** (PvdO) wil weten of er toestemming komt voor nog meer datacentra.

Gedeputeerde **Zaal** brengt in herinnering dat de kaders voor het datacentrabeleid zijn vastgesteld. Binnen die kaders is de vestiging van datacentra mogelijk. Er is niet gekozen voor een algeheel verbod op datacentra want die zijn o.a. nodig voor de digitale economie.
Nu er nieuwe jurisprudentie is op het gebied van stikstoftoets, zal de vergunning van Microsoft een nieuwe onderbouwing en berekening moeten geven.
Ten aanzien van motie 10 adviseert de gedeputeerde om die nu als afgedaan te beschouwen en bij behandeling van de evaluatie, de punten uit de motie in te brengen.

Statenlid **Bwefar** (GL) heeft 2 vragen: wordt de omgevingsverordening 2022 bijgewerkt en is 'use it or lose it' aangekaart bij het Rijk?

De gedeputeerde antwoordt bevestigend op beide vragen. Daarbij verduidelijkt zij dat ‘use it or lose it’ door gedeputeerde **Stigter** wordt aangekaart in gesprekken met het Rijk.

Statenlid **Bwefar** (GL) zegt dat motie 10 nu als afgedaan wordt beschouwd.

Tweede termijn PS

De heer **Mangal** (DENK) vraagt om een tabel waarin vermogen wordt uitgedrukt in het aantal windturbines dat nodig is om dat vermogen te genereren.

Tweede termijn GS

De gedeputeerde antwoordt dat deze vraag niet te beantwoorden is. Het is niet mogelijk om te bepalen hoeveel windturbines nodig zijn voor datacentra.

De **voorzitter** stelt vast dat de 2 moties zijn afgedaan.

13.c Europa: Afdoen motie M132-2022 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling (B-agenda EFB 20-02-23)

De heer **Klein** (ChristenUnie) geeft als indiener een toelichting op de motie.
Hij ziet de waarde van de motie in het overzicht van welke factoren een rol spelen en aan welke knoppen PS kan draaien. Hij pleit voor een goede afstemming zodat agrariërs een duidelijk menu geboden kan worden waaruit ze kunnen kiezen.
Technisch gezien is de motie afgedaan maar het streven om agrariërs te vergoeden voor hun bijdrage aan de groene transitie blijft bestaan. Daarom vraagt de heer **Klein** hoe GS ervoor gaat zorgen dat een volgend college zich hiervoor blijft inzetten.

Statenlid **Zaal** (GL) vraagt wat de provincie nog kan bijdragen aan de lobby voor uitkoopregelingen in verband met stikstof. Als dat niet zo is, dan kan de motie als afgedaan worden beschouwd.

Mevrouw **Kapitein** (D66) zegt dat de motie is afgedaan. Zij vraagt of deze vergoedingen voldoende de transitie zullen stimuleren.

Beantwoording GS.

Gedeputeerde **Zaal** ziet de verzamelde informatie als onderdeel van het overdrachtsdossier voor het volgende college en vindt dat het college moet doorgaan met het lobbyen zodat de boeren kunnen verdienen aan de vergroening.

Mevrouw **Kapitein** (D66) zegt dat zij haar opmerkingen niet als technische vragen heeft bedoeld.

Gedeputeerde **Zaal** vindt het begrijpelijk dat ieder land kiest voor eco-regelingen die het beste passen bij het land. Ten aanzien van het level playing field in Europa ziet zij dat er soms zelfs verschillen zijn in de opvatting over wat ‘biologisch’ is. Dat heeft haar aandacht in het comité van de regio’s.

De **voorzitter** concludeert dat de motie is afgedaan.

13.d Sponsoring: Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)

Statenlid **Kostić** (PvdD) wil als indiener van de motie bijsturen bij de evenementen Jumping en

Opmeer. Hier worden namelijk dieren gebruikt. De gedeputeerde wil een betere besteding van het geld en zal dat bij PS aankaarten.

14. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Zaal behorende punten uit de C-agenda stellen)

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of de gedeputeerde weet heeft van financiële zorgen bij het bevrijdingsfestival in Amsterdam. Hoe groot is het risico dat de festivals niet doorgaan? Is de gedeputeerde het met de ChristenUnie eens dat deze festivals een belangrijke bijdrage leveren aan het herdenken en vieren van onze vrijheid? Is de gedeputeerde bereid om met Amsterdam en Haarlem te inventariseren wat nodig is, zowel financieel als organisatorisch, om het voortbestaan van de festivals mogelijk te maken? Is er ook ruimte om ook financieel bij te springen?

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Zaal** bevestigt dat er ook financiële problemen zijn bij het bevrijdingsfestival en de herdenking in Amsterdam. De provincie sponsort dit festival niet omdat het een lokaal evenement betreft. Onduidelijk is wat de situatie is rond het bevrijdingsfestival in Alkmaar. De problemen beperken zich in ieder geval niet tot het bevrijdingsfestival in Haarlem.
Indien de commissie dat goed vindt, stelt de gedeputeerde voor om het restant van het budget voor evenementensponsoring - € 15.000,-- - aan het bevrijdingsfestival in Haarlem te besteden.
Zij stelt voor om in de volgende bestuursperiode te bepalen welke bijdrage de provincie wil besteden aan dit soort evenementen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is blij met dit antwoord en zegt dat de ChristenUnie voorrang geeft aan subsidie voor dit soort evenementen in plaats van Jumping Amsterdam.

15. Tweede deel B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)

15.a Discussienota PvdD - Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23)

Statenlid **Kostić** (PvdD) geeft als initiatiefnemer een toelichting op de nota en eindigt met 2 vragen. Allereerst vraagt zij om het provinciale arbeidsmarktbeleid te koppelen aan de zorgen die er zijn over werkloosheid bij transpersonen. Daarnaast wil zij weten of er binnen de commissie ideeën zijn om nu verdere stappen te zetten.

Statenlid **Bwefar** (GL) wijst erop dat provincie Noord-Holland een regenboogprovincie is en vraagt wat de reden is geweest dat er het afgelopen jaar geen regenboogsymposium of atelier is georganiseerd. Verder wil het statenlid weten wat momenteel de plannen van GS zijn voor symposia of ateliers in 2023 en verder.
Het voeren van de progressieve regenboogvlag en de transgendervlag beschouwt het statenlid als een makkelijk te nemen maatregel voorafgaande aan de aanstaande verkiezingen.
Het statenlid ziet graag dat de provincie de internationale dag van de transgender visibiliteit omarmt en op 7 augustus de transgender vlag hijst.
Ook pleit het statenlid voor het toevoegen van de 'X' voor non-binair en intersectioneel toe te voegen aan alle vragenformulieren. Ook pleit het statenlid voor het aanpassen van de tekst en tekeningen op toiletdeuren en urinoirs.

Voorts roept het statenlid de provincie op om in gesprek te gaan met Transnetwerk Nederland om speciale aandacht te geven aan transpersonen in het bestaande arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid
Tot slot vraagt het statenlid om na de verkiezingen een regenboogwerkgroep in te stellen die brainstormt over meer ideeën, vinger aan de pols houdt en terug rapporteert aan de statencommissie.

De heer **Wagelaar** (PvdA) zegt dat de PvdA er voor openstaat om te bekijken hoe in het arbeidsmarktbeleid aandacht te besteden aan transpersonen.en de doelgroep daarbij te betrekken. Hij wil wel weten wat de initiatiefnemer bedoelt met 'aandacht besteden aan' als het gaat om het arbeidsmarktbeleid.
Voor de volgende bestuursperiode wil de heer **Wagelaar** een inventarisatie van hoe de provincie er voorstaat op het gebied van diversiteit, sociale veiligheid, gelijkwaardigheid en inclusie. Makkelijk te inventariseren is het in kaart brengen hoe transitieverlof en ouderschapsverlof in de provinciale organisatie geregeld zijn voor transgezinnen.
Voor zover dat nog niet gebeurt, kunnen hr-professionals ondersteund worden bij het inclusief werven. Het idee om het vlaggenbeleid te actualiseren, wordt ondersteund.

Mevrouw **Van Geffen** (N-NH) wil ook weten wat er precies gebeurd is met de door GL genoemde bijeenkomsten. De pleidooien van GL en de PvdA met betrekking tot de arbeidsmarkt onderschrijft zij.
Mevrouw **Van Geffen** ziet kansen voor de provincie om zich als lhbtq+ vriendelijke provincie te profileren wanneer in 2026 de Europride weer in Amsterdam is.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) complimenteert de PvdD met de initiatiefnota en sluit zich aan bij de voorstellen met betrekking tot de arbeidsmarkt die GL en de PvdA hebben geformuleerd.

De heer **Mangal** (DENK) mist aandacht voor intersectionaliteit en trans en lhbtiq personen van kleur. En is benieuwd hoe inclusiviteit daadwerkelijk inhoud wordt gegeven in de provinciale organisatie.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vindt het belangrijk om inclusiviteit na te streven maar tegelijkertijd waarschuwt hij voor het te veel in hokjes denken. In dat geval keert inclusiviteit zich 'tegen je'. Ondersteunen van transpersonen op de arbeidsmarkt kan noodzakelijk zijn maar de provincie moet vooral een plek zijn waar iedereen zich thuis kan voelen.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) zet vraagtekens bij het benoemen van allerlei doelgroepen omdat het voor heel veel groepen moeilijk is om een plek te vinden op de arbeidsmarkt. Zij vindt dat Noord-Holland een provincie moet zijn voor alle inwoners.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Kocken** somt een reeks maatregelen op waaruit blijkt dat de provincie, zowel intern als extern actief is als organisatie die oog heeft voor vele vormen van diversiteit.
Ten aanzien van de arbeidsmarkt zegt zij dat de provincie zich vooral richt op de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.
Het richten op één specifieke doelgroep is een rol die de provincie niet goed past. Die rol is weggelegd voor het Rijk.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of de gedeputeerde dit wil meenemen als meekoppelkans.

Gedeputeerde **Kocken** vraagt of statenlid **Kostić** (PvdD) hiermee bedoelt dat in het arbeidsmarktbeleid benadrukt moet worden dat er meer gedaan moet worden voor transgenders.
Zij ontraadt dit omdat het om één specifieke doelgroep gaat terwijl er vele andere subgroepen zijn die ook aandacht verdienen.

Statenlid **Bwefar** (GL) breekt een lans voor het koppelen van transpersonen omdat die een erg grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt.

De gedeputeerde zegt dat er verschillende groepen zijn met een afstand tot de arbeidsmarkt en het zou een gemiste kans zijn als de provincie het accent alleen op transgenders zou leggen.

Mevrouw **Van Geffen** (N-NH) zegt dat transgenders een bepaalde complexiteit vraagt in een organisatie. Zonder een specifieke aandachtsfunctionaris kan dit niet in intersectionaliteit worden meegenomen.

De gedeputeerde vraagt of mevrouw **Van Geffen** (N-NH) vraagt om het aanstellen van iemand met specifieke kennis over transgenders.

Mevrouw **Van Geffen** (N-NH) zegt dat volstaan kan worden met een hr-functionaris die wat meer weet over deze doelgroep.

De gedeputeerde maakt een onderscheid tussen de interne provinciale organisatie en het arbeidsmarktbeleid dat extern gericht is.
Binnen de interne organisatie is er reeds een diversiteits- en inclusieteam. Aandacht voor diversiteit en inclusie is er dus al.

De heer **Mangal** (DENK) wil graag terugzien welke groepen profiteren van de inzet van de provincie en vindt dat er extra aandacht moet zijn voor groepen die buiten de boot vallen.

Gedeputeerde **Kocken** verwijst de heer **Mangal** (DENK) naar gedeputeerde **Zaal** voor de antwoorden op zijn vraag.

De heer **Mangal** (DENK) verduidelijkt dat hij aandacht wil voor mensen die buiten de boot vallen.

De gedeputeerde herhaalt dat zij geen ruimte ziet om het 'regenboogpredikaat' extra te benadrukken. Er is aandacht voor iedereen met afstand tot de arbeidsmarkt en daar wil ze mee volstaan.

Tweede termijn PS

Mevrouw **Van Geffen** (N-NH) memoreert dat de motie om te voldoen aan de cijfers van de participatiewet in juni 2022 ook door het CDA is weggestemd. Zij plaatst daarom haar vraagtekens bij het pleidooi van het CDA voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Het voorstel voor een regenboogwerkgroep spreekt haar zeer aan. Zij adviseert om het onderwerp te depolitiseren zodat zoveel mogelijk partijen hierover kunnen meepraten.

Statenlid **Kostić** (PvdD) wil het gesprek met een transorganisatie aangaan om te bekijken of het beleid gekoppeld kan worden en dan rapporteren naar PS.
Tot slot spreekt zij haar waardering uit voor de voorstellen van GL, PvdA en N-NH.

De **voorzitter** adviseert het statenlid **Kostić** (PvdD) om een motie vreemd in te dienen in de volgende PS-vergadering of dit onderwerp bespreekbaar te maken in de volgende bestuursperiode.

De **voorzitter** bedankt Monique De Zwart en Corné Borst voor hun ondersteuning van de commissie.

De **voorzitter** nodigt de commissieleden uit voor een etentje op woensdagavond.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) bedankt de **voorzitter** voor het leiden van de commissievergaderingen.

16. Sluiting

Om *17.25 uur* sluit de **voorzitter** de vergadering.

Verslag concept

Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur

Datum	:	23 januari 2023
Commissievoorzitter (plv.)	:	Statenlid T. Van Wijnen
Commissiegriffier	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		Mw. T. van Wijnen
Commissiegriffier		dhr. C. Borst
Commissieleden:	GL	Statenlid J. Dulfer,
	VVD	mw. M. van Meerten,
	D66	mw. A. Kapitein, dhr. E. Kanik
	PvdA	dhr. J. Carton, dhr. T. Wagelaar
	PVV	mw. I. Bezaan
	SP	mw. R. Alberts, mw. A. de Groot, mw. H. Bouhlel
	CDA	mw. C. Kuiper
	JA21	dhr. G. Hartog, dhr. G. Kohler
	PvdD	Statenlid Kostić, Statenlid Hollebeek
	ChristenUnie	dhr. M. Klein
College van GS		dhr. Van Dijk, mw. Zaal, dhr. Stigter
Afwezig		mw.Kocken
Gasten:	VA IPO	Statenlid A. Er (GL), mw. Jellema (PvdA)
	Caring Vets	Mw. N. de Schwartz
Notulist		Notuleerservice Nederland/dhr. E. Wendt

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering (5-12-2022) en moties- en toezeggingenlijsten (23-02-23)

   2.a Vooruitblik komende vergadering(en) aan de hand van de Strategische Agenda en vaststelling Strategische Agenda

3. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie behoren
4. A-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk

4.a PS-zaken: Actualisatie Reglement van Orde PS en Statencommissie

5. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de heer Van Dijk behorende punten uit de C-agenda stellen)
8. B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)

8.a Cultuur: Afhandeling Motie 239-2021: Inbreng van de makers bij cultuurbeleid

8.b. Organisatie: Afhandeling Motie 181-2022: Steunbetuiging nieuwe Transgenderwet

8.c Discussienota PvdA – Voorzieningen voor alle Noord-Hollanders

6. B-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (EFB-onderwerpen portefeuille gedeputeerde Stigter)

6.a IPO: Focus in de samenwerking – Adviesrapport AEF

7. Rondvraag gedeputeerde Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Stigter behorende punten uit de C-agenda stellen)
9. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Kocken behorende punten uit de C-agenda stellen)goed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)
10. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

10.a Sponsoring: Voortgang dierenwelzijn gesponsorde evenementen 2022

11. Rondvraag portefeuille mw. Zaal en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Zaal behorende punten uit de C-agenda stellen), niet behandeld.
12. B-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Stigter).
13. C-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB-onderwerken portefeuille gedeputeerde Kocken)

13.a Financiën: Nazorgfonds gesloten stortplaatsen: jaarrekening 2021 (C-agenda EFB 23-01-2023)

13.b Financiën: Nazorgfonds gesloten stortplaatsen: begroting 2023 (C-agenda EFB 23-01-2023)

13.c Erfgoed: Ondersteuningsverzoek stichting Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht (C-agenda EFB 23-01-2023)

13.d Erfgoed: Quickscan klimaatrisico's voor erfgoed (C-agenda EFB 23-01-2023)

13.e Financiën: Jaarplan 2023 Interne Audit (C-agenda EFB 23-01-2023)

13.f Circulaire economie: Aanstelling circulair ambassadeur (C-agenda EFB 23-01-2023)

13.g NZKG/Zeehavens/Ruimte/Wonen/Leefbaarheid/Economie: Reactie gemeente Beverwijk op Nota Zeehavens (C-agenda M&B 01-12-2022 - te betrekken bij agendapunt 4a - C-agenda NLG en RWK 16-01-2023 en EFB 23-01-2023)

13.h Energie/Economie: Uitvoeringsregeling subsidie aardwarmte-onderzoek Noord-Holland 2022 (C-agenda RWK 16-01-23 -leidend- en EFB 23-01-23)

13.i Circulaire economie: Uitvoeringsregeling subsidie circulaire ketensamenwerking Noord-Holland 2022. (C-agenda EFB 23-01-2023)

14. C-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (EPF onderwerpen portefeuille gedeputeerde Stigter)
15. C-agenda Openbare Orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale Betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS-zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)
16. C-agenda Algemeen

16.a Gezondheid en sport: JOGG roept op borg de gezonde samenleving ook in provinciaal beleid.docx (C-agenda's NLG 16-01-2023 en EFB 23-01-2023))

16.b MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 65 (C-agenda alle commissies)

16.c MRA (Maandelijkse MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 66 (C-agenda alle commissies)

17. Sluiting

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de commissievergadering om 13.15 uur en heet alle aanwezigen welkom, zowel in de Statenzaal als via Teams. Het quorum is aanwezig. De vergadering vindt plaats in hybride vorm. Er zijn afmeldingen mw. Van Geffen (NN-H) en dhr. Heijnen (CDA) ontvangen, mevrouw Van Meerten (VVD) sluit later aan. Gedeputeerde Kocken wordt vervangen door gedeputeerde Zaal. Bij agendapunt 10.a heeft zich één inspreker aangemeld. Deze zal digitaal inspreken.

2. Vooruitblik komende vergadering(en) aan de hand van de Strategische Agenda en vaststelling Strategische Agenda

De heer **Hartog** refereert aan de toezegging van gedeputeerde Kocken over een notitie met betrekking tot het investeringsbeleid, die in 2022 zou komen.

De **voorzitter** stelt vast dan die toezegging geen gestand is gedaan.

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat dit wordt meegenomen naar de volgende vergadering.

3. Inspreekhalfuur over onderwerpen die niet op de agenda staan maar wel tot de portefeuille van de commissie horen

Er zijn geen insprekers aangemeld.

4. A-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)

4a. PS-zaken: Actualisatie Reglement van Orde PS en Statencommissie

De **voorzitter** geeft een korte inleiding.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) kan instemmen met de voorgestelde actualisatie van het reglement. De toevoeging van Art.43a, de mogelijkheid tot het indienen van een Nota van Wijziging, is een goede. Omissies in de Statenvoordracht kunnen zo eenvoudig worden gecorrigeerd en het doet de commissiebehandeling meer recht. GS kan desgewenst de voordracht aanpassen op basis van voortschrijdend inzicht.

Statenlid **Kostić** (PvdD) geeft aan dat haar fractie instemt met de actualisatie, met drie aanvullende suggesties.

- Art.72.b (Rondvraag) kan worden gelijkgetrokken met Art. 46 (Vragenuur). Beide instrumenten hebben hetzelfde doel, maar er is een discrepantie in de behandeling. Bij PS kunnen zowel een vragensteller als andere partijen een vervolgvraag stellen, bij een commissievergadering niet. Bij beide is er geen ruimte voor debat of interrupties. Verschillende voorzitters van commissievergaderingen gaan hier verschillend mee om. De PvdD zou tegen die achtergrond de rondvraag en het vragenuur gelijk willen trekken.
- Het instrument Motie vreemd aan de orde van de dag ('Motie Vreemd') kan beter worden ingezet. Het instrument kan nut hebben, maar niemand is er nu echt tevreden over. Er is weinig ruimte voor interactie. Voorgesteld wordt interrupties toe te staan.

Ten derde vraagt de fractie het verbod op het vertonen van beeldmateriaal op te heffen. In een multimediale democratie kan een foto een debat vooruithelpen.

De heer **Hartog** (JA21) stemt in met deze wijziging, die zelfs een hamerstuk kan zijn. Van de wijzigingen is de fractie blij met het formaliseren van de Nota van Wijzigingen en het formaliseren van het lidmaatschap van twee duocommissieleden.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is vooral blij met het officieel aanstellen van twee duocommissieleden. Ook ChristenUnie zoekt naar een vorm tussen de Motie Vreemd en het actualiteitendebat. Van onderwerpen van de B-agenda uit de commissie zouden moties een plek in de vergadering van Provinciale Staten moeten kunnen krijgen. Over hoe dit vorm te geven, kan onderling het gesprek worden gevoerd. Aan de portefeuillehouder de vraag hoe die deze discussie voor zich ziet.

Beantwoording GS

CvdK de heer **Van Dijk** stelt dat over het uitbreiden van het palet van mogelijkheden de discussie later gevoerd kan worden. Aan de agendacommissie kan worden gevraagd een voorstel voor te doen over rondvraag en vragenuur. De instrumenten moeten wel zó worden ingezet dat ze een bepaald doel kunnen bereiken. De instrumenten dienen niet te dicht naar elkaar toe te groeien. Bespreking in de agendacommissie staat los van de technische aanpassingen in dit reglement.

> Statenlid **Kostić** (PvdD) merkt op dat het gelijktrekken van rondvraag en vragenuur een technische ingreep is waarmee de praktijk van het voorzitterschap recht wordt gedaan door ook in de commissie ruimte te geven aan de vervolgvraag. De fractie stelt voor hier niet mee te wachten tot een volgend college.

CvdK de heer **Van Dijk** vindt dit een onderwerp voor de agendacommissie. Dat voorzitters eenzelfde lijn hanteren, is een goede zaak. Toegezegd wordt de voorstellen mee te nemen in de eerstvolgende agendacommissie.

> De heer **Klein** (ChristenUnie) wil tijdens de komende periode de ruimte hebben het reglement nogmaals aan te passen, als PS daarop mocht uitkomen en niet pas weer in een volgende Statenperiode.

CvdK de heer **Van Dijk** laat in het midden wanneer het reglement wordt aangepast. Aan de nieuwe Staten kan worden meegegeven dat dit een van de uitgangspunten bij de start van de nieuwe periode is. PS gaat over zijn eigen reglement.

Tweede termijn PS

Statenlid **Kostić** (PvdD) geeft aan dat de discussie over de Motie Vreemd kan worden opgeschoven naar een volgende ronde. Dit reglement staat maar eens in de zoveel jaar op de A-agenda. Dit is het moment voor discussie over de twee andere technische punten die zijn ingebracht. De PvdD kondigt twee amendementen aan.

Statenlid **Dulfer** (GL) beschouwt dit als een hamerstuk.

Tweede termijn GS

CvdK de heer **Van Dijk** benadrukt dat hij reeds heeft toegezegd de discussie in de agendacommissie te agenderen. Het is niet zo dat dit onderwerp per definitie eens in de paar jaar wordt geagendeerd. Als deze Staten vinden dat volgend jaar een herijking is gewenst of als het in lijn moet worden gebracht met wettelijke wijzigingen dan komt er eerder een aanpassing op het reglement. De Commissaris van de Koning zou wel wachten op een goede discussie over waar de Staten naartoe willen.

De **voorzitter** stelt vast dat dit met twee aangekondigde amendementen als bespreekstuk voor de Statenvergadering wordt geagendeerd.

5. Rondvraag portefeuille dhr. Van Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van de hr. Van Dijk behorende punten uit de C-agenda stellen)

De **voorzitter** geeft na raadpleging van dhr. Van Dijk aan dat geen terugkoppeling nodig is.

Vanwege verlate aanwezigheid van betrokkenen wordt behandeling van agendapunt 6 verdaagd tot een later moment.

8. B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken)

8.a Cultuur: Afhandeling Motie 239-2021: Inbreng van de makers bij cultuurbeleid

De **voorzitter** geeft een inleiding.

Eerste termijn PS

Mevrouw **Kuiper** (CDA) onderschrijft dat de motie als afgedaan kan worden beschouwd. Er zijn culturele instellingen geconsulteerd bij het opstellen van het cultuurbeleid binnen de MRA. Hiermee is voldoende duidelijk dat de provincie samen met de cultuursector beleid wil formuleren en dit niet alleen vanuit de ivoren toren doet. Bij de actualisatie van het provinciale cultuurbeleid eind 2021 zijn vele betrokkenen en belanghebbenden geraadpleegd.

De heer **Wagelaar** (PvdA) is blij met de inventarisatie vanuit andere provincies. Aan de hand daarvan kan men bij de volgende cultuuronderwerpen aan de slag om de makers te blijven betrekken.

Statenlid **Dulfer** (GL) is tevreden met de afdoening van de motie. Het voorbeeld van de provincie Utrecht bleek niet de inspiratiebron die was verwacht.

De heer **Kanik** (D66) maakt uit de terugkoppeling niet op of is geleerd van andere provincies en of er ruimte is voor de inbreng van makers, zoals het dictum van de motie voorstaat.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat GS van de inventarisatie van andere provincies heeft geleerd dat de betrokkenheid van makers bij het cultuurbeleid in Noord-Holland Noord en het eigen beleid past bij de kaders die PS heeft meegegeven. Omdat sommige provincies een ander cultuurbeleid hebben, is sprake van een vergelijking van appels met peren. Het kan inspiratie bieden als nieuw cultuurbeleid wordt gemaakt. Op

dit moment wordt geen aanleiding gezien de rol van de makers te versterken, anders dan de ondersteuning via het noodfonds. Dit betreft steun naar aanleiding van de Covid-crisis, geen algemene steun.

8.b. Organisatie: Afhandeling Motie 181-2022: Steunbetuiging nieuwe Transgenderwet

De **voorzitter** geeft een inleiding.

Statenlid **Kostić (PvdD)** licht als indiener de motie toe.
De fractie is opgelucht en blij dat dit signaal in meerderheid is afgegeven. Statenleden zijn noch computers, noch juristen. Een goede volksvertegenwoordiger weet wanneer inhoud en inwonersbelangen boven processen en protocollen gesteld moeten worden. In dat licht extra dank aan de twee Statenleden van de VVD die het voorstel contrair aan hun eigen fractie steunden. Deze gezamenlijke actie laat zien dat PS opkomt voor de belangen van de inwoners, juist als zij het even moeilijk hebben. Voor degenen die hebben tegengestemd omdat de provincie hier niet over zou gaan, zal in de volgende EFB-commissie het provinciaal regenboogbeleid worden besproken in het kader van de status van Noord-Holland als regenboogprovincie. Dit om zulks door te geven naar de volgende collegeperiode.

De heer **Hartog** (JA21) geeft aan dat tegenstemmers dat niet alleen hebben gedaan omdat dit geen zaak van de provincie zou zijn.

De heer **Klein** (ChristenUnie) heeft niet voor deze motie gestemd omdat dit een discussie is waarin verschillende belangen tegen elkaar worden afgewogen. Dit gebeurt in de Tweede Kamer. Met de naar voren gebrachte argumenten namens de provincie is de fractie het niet oneens. Tegelijkertijd is de discussie breder dan de argumenten in de brief. Wat ChristenUnie betreft is dit voor kennisgeving aangenomen, ten voordele van de discussie in de Tweede Kamer.

De heer **Kanik** is blij met de steun in de rug en het hart onder de riem van transgenders. Hiermee is de motie afgedaan.

De heer **Wagelaar** (PvdA) is blij dat de provincie een signaal kan afgeven bij dit belangrijke onderwerp. Met deze tot tevredenheid stemmende brief is de motie afgedaan.

Statenlid **Dulfer** beschouwt de motie als afgedaan.

Mevrouw **Alberts** (SP) beschouwt de motie als afgedaan.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) sluit zich bij de vorige twee sprekers aan.

Beantwoording

Geen bijdrage

8.c Discussienota PvdA – Voorzieningen voor alle Noord-Hollanders

De heer **Wagelaar** (PvdA) leidt de discussienota kort in. Na afloop krijgt hij de gelegenheid een korte conclusie te trekken en eventueel een vervolg aan te geven.
Dat belangrijke voorzieningen – school, ov, winkels, uit het straatbeeld van dorpen verdwijnen, is voor steeds meer Noord-Hollanders door een terugtrekkende overheid realiteit. De provincie moet wat de PvdA betreft in

actie komen om deze ontwikkeling tegen te gaan. Alle Noord-Hollanders moeten gebruik kunnen maken van een basisniveau aan voorzieningen. De woonplaats mag niet bepalen in hoeverre men toegang heeft tot onderwijs, sport, cultuur of openbaar vervoer. Deze kaalslag van voorzieningen zet de leefbaarheid van veel dorpen en steden onder druk. Voor een vitale gemeenschap is noodzakelijk dat iedereen toegang heeft tot duurzame, veilige en betaalbare voorzieningen. Een gebrek hieraan kan leiden tot een afkeer van overheid en politiek. Waarom je druk maken om een systeem dat zich ook niet druk maakt om jou? Graag gaat de PvdA met de overige Statenfracties in gesprek over de provinciale rol hierin.

Statenlid **Dulfer** (GL) complimenteert de PvdA met dit doorwrochte stukje werk. Het is goed dit relevante onderwerp te agenderen. De timing vlak voor de verkiezingen is goed, omdat dit een onderwerp voor tijdens de coalitieonderhandelingen is. Op alle gestelde vragen zal GL met ja antwoorden. Het probleem van het dalende voorzieningenniveau kan niet alleen lokaal worden opgelost. Mobiliteit en ov zullen regionaal moeten worden aangepakt. Het is goed in kaart te brengen wat de rol van de provincie kan zijn bij het versterken van het voorzieningenniveau. Uit inventarisatie van voorzieningen bij andere provincies blijkt reeds een waaier aan initiatieven te bestaan, die voor Noord-Holland ter inspiratie kan dienen. Zelf het wiel uitvinden, is dus niet nodig. Ook in Noord-Holland zelf wordt al best wat gedaan. Wel vraagt de fractie zich af of er al een soort rode draad uit de initiatieven is op te maken en of is geanalyseerd welke initiatieven succesvol zijn. De nieuwe bestuursperiode is een mooi moment om dieper in dit probleem te duiken. Het probleem vráágt ook om een meer diepgravende benadering dan het oppakken van losse initiatieven. De vraag is of de provincie de taak als de hare beschouwd. Noord-Holland heeft in de afgelopen jaren vooral ingezet op die delen van de samenleving die het al goed doen, vanuit het idee dat deze ontwikkeling zich over de hele provincie zou verspreiden. Dit heeft echter geleid tot het verschijnsel dat Noord-Holland als de meest welvarende provincie niet de inwoners met de hoogste score qua welzíjn heeft. Friesland scoort economisch veel slechter. Dankzij een gevoel van meedoen scoren de bewoners qua welzijn beter. Dit is het moment om die bakens te verzetten en juist degenen die niet goed meekomen te ondersteunen. Dat gaat geld kosten. Voor de komende bestuursperiode vraagt dit om afspraken.

De heer **Klein** (ChristenUnie) acht het heel belangrijk dit bij de kop te pakken. De drie door de PvdA gestelde vragen worden dan ook met ja beantwoord. De aanpak moet inderdaad bovenlokaal plaatsvinden. Wel is er een groot verschil tussen de verschillende provincies. De kern van het probleem zal per regio anders zijn. De inventarisatie moet zich dan ook richten op waar precies het knelpunt zit en wat de provincie kan doen om dat knelpunt op te lossen en niet zo maar alles van elders te kopiëren. De Friese paradox is zeker iets om mee te nemen. Aan de PvdA de vraag of de fractie zelf al specifieke ideeën heeft over instrumenten die de provincie zou kunnen inzetten.

De heer **Hartog** (JA21) noemt de titel van de discussienota misleidend. Alle voorzieningen voor alle inwoners is financieel niet haalbaar. De vraag moet worden beantwoord waartoe de provincie in het leven is geroepen en hoe ver haar financiële polsstok reikt. JA21 heeft al eerder opgeroepen tot een kerntakendiscussie. Als die is gevoerd, is ook duidelijk hoeveel middelen ter beschikking staan van dit orgaan voor niet verplichte taken.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of JA21 alleen de kerntaken wil oppakken. Dit omdat de Grondwet bepaalt dat de provincie over haar eigen huishouding gaat.

De heer **Hartog** acht beperking tot de kerntaken geen must. Wel is belangrijk te inventariseren wat men moet doen en wat dat kost, zodat duidelijk is welke middelen over zijn om andere zaken op te pakken. Een poging

van JA21 om eind vorig jaar tot deze kerntakendiscussie te komen werd toen door onder anderen de PvdA geblokkeerd. Als men nu vlak voor de verkiezingen hiermee komt, is de vraag of dat niet wat goedkoop is.

Mevrouw **Bezaan** (PVV) geeft aan dat haar fractie het onder druk staan van voorzieningen als bedreiging voor de leefbaarheid in gemeenschappen ziet. Daar zit een regionale component aan. De PVV is echter voorstander van een provinciaal bestuur dat zich met name richt op kerntaken. Bovendien is de PVV geen voorstander van subsidies. Gemeentebesturen zijn in eerste instantie verantwoordelijk voor de leefbaarheid binnen hun grenzen. Toegegeven, gemeenten worden geconfronteerd met beleid uit Den Haag dat negatief kan uitpakken voor het financiële huishoudboekje. Voor een deel vraagt dit om prioriteiten stellen inzake eigen politieke keuzes. Dat neemt niet weg dat er een regionale component is en de provincie iets kan doen. De PVV ziet dan ook wel wat in subsidieloze activiteiten van andere provincies. Het Fries Sociaal Planbureau meet elke twee jaar de leefbaarheid. Op basis hiervan wordt door de politieke partijen beoordeeld of er witte vlekken zijn. De provincie Groningen hanteert de rollen afwisselend agenderend, informerend, ondersteunend en versterkend, verbindend of lobbyend. Ondersteunend en versterkend ziet de PVV niet in het licht van subsidies.

Mevrouw **Kapitein** (D66) kijkt wat genuanceerder tegen de door de PvdA verwoorde zorgen aan. De verschillen zijn groot per gemeente. Ook gaan gemeenten er in de tijd verschillend mee om. Noord-Holland doet ook al het nodige op het vlak van leefbaarheid. Denk aan bibliotheken, sportverenigingen, winkels en horeca als onderdeel van de economie. De rol van de provincie versus de rol van de gemeente is vaak onderwerp van discussie. De steden kennen relatief veel voorzieningen per vierkante meter maar weinig voorzieningen per inwoner. In het landelijk gebied is dat omgekeerd. Het is aan de gemeenten om hier een goede balans in te vinden. D66 is kritisch in het opvullen van gaten die gemeenten op leefbaarheidsgebied laten vallen. Er is begrip voor de financiële problemen van gemeenten. Daarin laat de provincie zich, via GS ook richting Rijk horen. De provincie moet streven naar sterke gemeenten en sterke regio's op bestuurlijk niveau. Dat biedt de beste garantie op goede leefbaarheid. Als kleinere gemeenten moeite hebben het voorzieningenniveau op peil te houden, is opschalen tot een andere grootte het overwegen waard. De bal ligt primair bij de gemeente.

Mevrouw **Kuipers** (CDA) stelt dat een van de belangrijkste factoren voor het in stand houden van voorzieningen is het ruimte bieden voor het bouwen van woningen in dorpen en kleinere steden waar het voorzieningenniveau dreigt te dalen of verdwijnen. De fractie acht het van belang dat jonge mensen kunnen blijven wonen waar ze zijn opgegroeid en waar hun familie en sociale netwerken zich bevinden. Hierdoor blijft het aantal leden van de sportvereniging op peil, blijft men de bibliotheek bezoeken en houdt de middenstand omzet. De bedoeling is dat ouderen langer zelfstandig blijven. Bij de uitvoering van de Wmo wordt ingezet op de netwerken van deze ouderen. De vraag is welke netwerken er zijn als de volgende generaties niet in de nabijheid kunnen wonen. Dat strookt niet met het oplossen van de woningdruk. Het zoveelste appartementencomplex in binnenstedelijk Haarlem of Amsterdam doet weinig tot niets aan de leefbaarheid en toekomstbestendigheid van de vele gemeenschappen in Noord-Holland.
De PvdA is een van de vier coalitiepartners. Het verbaast het CDA dat het oplossen van dit probleem niet sterker in het coalitieprogramma is verankerd. Het verbaast het CDA ook dat de PvdA heeft ingestemd met binnenstedelijk bouwen, waardoor trapveldjes verdwenen. Het beste wat de provincie kan doen, is ruimte bieden aan woningbouw, zij het niet in de kernen. Het verkiezingsprogramma van het CDA staat vol met dit soort aanbevelingen.

Statenlid **Kostić** (PvdD) is blij met het voorstel van de PvdA. Veel zorgen zijn terecht en door de oppositie vaak aangekaart. Ook vanuit deze fractie de vraag waarom de PvdA hier nu mee komt, terwijl zij tien jaar in coalities heeft gezeten. Inhoudelijk heeft de provincie zeker een rol bij het zich inzetten voor voorzieningen die het welzijn van mens en dier bevorderen. Concrete uitwerking dient te gebeuren in het kader van de twee grootste crises van deze tijd, de klimaat- en biodiversiteitscrisis. Ontwikkelingen mogen die crises niet verergeren. Winkels stimuleren is dan ook geen prioriteit, zorgen dat mensen zich schoon, betaalbaar en snel kunnen verplaatsen wel. De fractie wil dit voorstel graag aanvullen met een essentiële andere behoefte, die aan biodiversiteit en groen in de buurt. De door de PvdA bepleite index dient te worden aangevuld met een Groenindicator. De biodiversiteit is vaak groter in steden dan op het platteland. Wat de PvdD betreft wordt besloten tot een gezamenlijke investering in ov, sociale cohesie, armoedebeleid en meerwaarde voor groen.

Mevrouw **De Groot** (SP) noemt het fijn dat de PvdA alle partijen betrekt bij de coalitieonderhandelingen. De SP neemt daaraan graag deel. De fractie deelt de zorgen van de PvdA. Het is schandelijk dat scholen, zwembaden, winkels en huisartsen verdwijnen, dat het verzorgingsgebied van het ziekenhuis steeds groter wordt, evenals de aanrijdtijd van de ambulance. Het meest verontrustend is het gebrek aan ov, dat vooral in kleine kernen al geen vanzelfsprekendheid meer is. Het ov dient er weer hoogfrequent te worden en door de kleine kernen te gaan. In de kleine kernen moeten weer vestigingen van alle soorten voorzieningen komen, inclusief winkels, bankgebouwen, bibliotheken, huisartsen en nog veel meer en dient het ov in alle uithoeken frequent en door alle kernen te rijden. Een rol van de provincie is zeker de huidige situatie in kaart te brengen, hoewel er al best veel bekend is. Hieraan kan Dorpswerk Noord-Holland bijdragen.

Beantwoording GS:

Gedeputeerde **Zaal** merkt op dat GS in deze termijn niets is gevraagd. Wel wil zij het debat tussen de fracties stimuleren en geeft daaraan voeding met enkele kanttekeningen. Het afnemen van voorzieningen in kleine kernen komt niet door provinciaal economisch beleid of cultuurbeleid. Dat richt zich op de hele provincie en Noord-Holland Noord is met nadruk betrokken. Dat voorzieningen verdwijnen, komt door demografische ontwikkelingen. In ieder dorp een school, ook als dat met tien leerlingen is, in ieder dorp een theater, bibliotheek of zwembad is een flinke kop op het coalitieakkoord en niet geheel in lijn met de omgevingsvisie die uitgaat van concentratie in kernen in het landelijk gebied en het van daaruit stimuleren van de regionale functie.

Mevrouw **De Groot** erkent dat de demografische ontwikkelingen een aantal voorzieningen lastig te handhaven maken, maar de provincie is wel verantwoordelijk voor het openbaar vervoer. Het ligt dus mede aan de provincie dat dit ov in Noord-Holland zo is afgenomen.

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat zij niet de gedeputeerde mobiliteit is en naar beste vermogen antwoordt. Het ov is in Noord-Holland Noord een belangrijke kerntaak is en er veel aan wordt gedaan. Er zijn keuzes gemaakt en de vraag moet worden gesteld of het laten rijden van een lege bus een juiste keuze is. Niet alle lijnen zijn in stand te houden.

Statenlid **Dulfer** (GL) vraagt of de afname van voorzieningen de gedeputeerde geen zorgen baart. Ten tweede vraagt hij of deze demografische ontwikkelingen een gegeven zijn of het gevolg van beleidsbesluiten.

Gedeputeerde **Zaal** ziet deze ontwikkelingen als een autonoom verschijnsel, niet als het gevolg van beleid. Ze zijn het gevolg van keuzes die mensen maken. GS ziet die afname in voorzieningen. Waar de provincie wel op moet inzetten – wellicht ligt daar de handreiking aan PS – is zorgen dat er sterke gemeenten zijn. De gemeenten hebben veel geld nodig voor wettelijke taken. Daar vecht de gedeputeerde voor, ook richting Rijk. Op dat vlak kan nog wel wat bereikt. Niet door elk dorp een eigen zwembad terug te geven, wel door regionale samenwerking te stimuleren.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) constateert dat door GS een beleid is uitgezet waarin bouwlocaties binnenstedelijk zijn. Met betaalbare woningen aan de randen van kernen zou het draagvlak onder jonge mensen voor de centrale voorzieningen groter zijn. Het door GS gevoerde beleid heeft dus wel degelijk invloed gehad.

Gedeputeerde **Zaal** merkt op dat Noord-Holland een behoeftegestuurd woningprogramma kent, dat door PS en niet door GS wordt bepaald. Ook dat wordt bepaald door waar mensen graag willen wonen. Uit veel onderzoeken blijkt dat mensen graag in een stedelijke omgeving wonen. Los van het feit dat deze provincie graag het open landschap beschermt.

Mevrouw **Groot** (SP) merkt op dat hoe meer het ov op afstand wordt gezet, hoe minder mensen er gebruik van maken. Als men mensen overal wil laten komen en van de voorzieningen gebruik wil laten maken, moet er meer aan het ov worden gedaan.

Gedeputeerde **Zaal** meent dat de kernvraag is wat de provincie in stand wil houden en wat niet. De vraag in hoeverre de samenleving maakbaar is door beleidsmakers is aan ieders eigen afweging.

De heer **Wagelaar** (PvdA) vraagt hoe de gedeputeerde aankijkt tegen een inventarisatie van wat de provincie eventueel zou kunnen doen. Daar lijkt wat steun voor te bestaan.

Gedeputeerde **Zaal** wil PS ontraden deze inventarisatie nog in deze Statenperiode te houden. Dat is immers echt een koerswijziging ten opzichte van het coalitieakkoord en de omgevingsvisie. Dit college is aangesteld om de kaders en het beleid zoals aangegeven door PS uit te voeren

Tweede termijn PS

De heer **Wagelaar** (PvdA) dankt de collega's voor de reacties en hoort dat het probleem breed wordt erkend. De vraag die nog in de lucht hangt is of het een probleem voor de provincie is. Het is jammer dat een procedureel argument over kerntaken wordt aangevoerd om deze principiële discussie tegen te houden.

Mevrouw **Kapitein** (D66) noemt het principieel dat veel taken op het vlak van leefbaarheid bij de gemeenten liggen.

De heer **Wagelaar** (PvdA) stelt zich de provincie niet voor als de grote hoeder van alle voorzieningen in Noord-Holland. Sinds de kerntaken vijftien jaar geleden zijn bepaald, is er een hoop gebeurd. Er komt steeds meer informatie over de omvang van de problematiek en de gevolgen ervan. De discussie of de kerntaken nog steeds actueel zijn of dat zich nieuwe problemen voordoen, dient gevoerd te worden. Niet om gemeentelijke taken over te nemen, wel om ondersteuning te bieden. Gezien de komende coalitieonderhandelingen is dit een moment deze principiële discussie te voeren.

De heer **Hartog** (JA21) blijft met de vraag zitten waarom de PvdA de motie inzake de kerntakendiscussie niet heeft gesteund.

De heer **Wagelaar** (PvdA) acht het niet zinvol een algemene discussie over de kerntaken te voeren. Dat past bij de coalitieonderhandelingen. Wel is het nuttig om hier, als fracties het initiatief nemen, per onderwerp mee aan de slag te gaan. Er is een probleem en daarom is het raadzaam het gesprek te voeren over wat de provincie daaraan moet doen. Het is probleem is veranderd, zoals ook Statenlid Dulfer aangeeft: er ontstaat een ongelijkheid in de bereikbaarheid van voorzieningen. De IJmond staat volgens onderzoek van De Groene Amsterdammer en Follow The Money in de Top-3 van gebieden waar de afstand tot voorzieningen het snelst toeneemt, de Gooi- en Vechtstreek staat op plek drie van de gebieden waar de afstand juist afneemt.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) merkt dat het bij voorzieningen al snel over publieke voorzieningen gaat. Er zijn ook commerciële voorzieningen. Winkels en banken hebben ook impact.

De heer **Wagelaar** (PvdA) erkent dit laatste. Allereerst echter moet het gesprek worden gevoerd over wat als het basisniveau van voorzieningen wordt gezien. Dat moet niet alleen in deze zaal gebeuren, maar in gesprek met stakeholders. De provincie sluit nu al woonakkoorden met regio's en gemeentes. Het is voor te stellen dat met regio's een voorzieningenakkoord wordt afgesproken. Het gaat daarbij niet om alle voorzieningen voor alle Noord-Hollanders, maar om voldoende voorzieningen om de leefbaarheid van een dorp omhoog te houden. Natuurlijk hoeft niet elk dorp een eigen zwembad of bibliotheek te hebben. Door dit regionaal aan te vliegen kan wellicht juist worden besloten dat twee buurgemeenten met elk een eigen zwembad beter verder kunnen met één zwembad. Daar ligt een provinciale taak. Dat ten tijde van het vier jaar geleden gesloten coalitieakkoord zaken er anders voorstonden, is juist. Nu de kaarten opnieuw worden geschud, vindt de PvdA dit een belangrijk onderwerp voor de komende jaren.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt of dit ook geldt voor de situatie van acht jaar geleden.

De heer **Wagelaar** (PvdA) heeft daar nu geen specifiek antwoord op. Voor de komende periode is dit een van de prioriteiten omdat het onderwerp zo is veranderd. Dat geldt ook voor het onderwerp woningbouw, gezien de toegenomen woningnood.

Tweede termijn PS

Statenlid **Dulfer** (GL) geeft aan dat zijn fractie de PvdA hierin steunt omdat dit het onderwerp is waarbij de kloof tussen stedelijke omgeving en platteland zich sterk manifesteert. Een kloof die zich zal vergroten door de transitie in de landbouw. Er hangt ook een fundamentele beleidskeuze mee samen. In de afgelopen jaren is ingezet op het versterken van economische krachten die het al goed deden. Dat heeft Noord-Holland geen windeieren gelegd. In de komende periode ligt de focus wat GL betreft op de regio's die het moeilijk hebben. Dat gaat geld kosten, maar zal dan ten koste gaan van het geld dat al die tijd in de florerende economie is gestopt. Economie is meer dan geld verdienen in de Haarlemmermeer.

De heer **Hartog** (JA21) merkt op dat hij in weerwil van wat de PvdA beweert het stuk toch goed heeft gelezen. De discussienota heeft als titel *Voldoende voorzieningen voor* ALLE *Noord-Hollanders. In de inleiding staat dat* IEDEREEN *gebruik moet kunnen maken van voldoende voorzieningen.*

De heer **Klein** (ChristenUnie) reageert op de opmerking van de PvdD dat de kloof tussen stad en landelijk gebied groter zal worden als gevolg van de stikstofaanpak. Mogelijk maakt die fractie het probleem met die opmerking onnodig groot. Het is juist verstandig het gesprek aan te gaan over waarom er op plekken waar weinig mensen wonen minder voorzieningen zijn. Het gesprek over hoe dit zo aan te pakken dat groepen niet tegen elkaar worden uitgespeeld, zou de ChristenUnie graag voeren in PS.

Mevrouw **De Groot** (SP) is het met de PvdA eens dat zowel in de dorpen als in de steden overal voldoende voorzieningen moeten zijn. Zij is vooral benieuwd hoe de PvdA denkt de strijd voor een beter ov aan te gaan.

Mevrouw **Kapitein** (D66) sluit zich aan bij de waarschuwing van de ChristenUnie voor polarisatie. De provincie moet verbinden. Ook met de boodschap dat niet alles overal kan. Leuk dat deze discussie nu wordt gevoerd als voorbereiding op de verkiezingen.

Afsluiting initiatiefnemer

De heer **Wagelaar** (PvdA) kijkt tevreden terug op de zojuist gevoerde discussie. Dit gesprek moeten de fracties blijven voeren. In de commissie, in de Staten en aan de onderhandelingstafel. Een motie over de voorgestelde inventarisatie wordt overwogen.

6. B-agenda IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (EFB- onderwerpen portefeuille gedeputeerde Stigter)

6.a IPO: Focus in de samenwerking - Adviesrapport AEF

De **voorzitter** geeft een inleiding.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) en Statenlid Er (GL), beiden AV-lid van het IPO, lichten het IPO-onderzoeksrapport toe. De AV kan de door GS verwoorde denkrichtingen ondersteunen, maar er is meer over dit onderzoeksrapport, het IPO, de AV, het bestuur en de organisatie te vertellen. In de vorige periode was er nauwelijks overleg tussen de afgevaardigden en GS. Dat is in deze periode volstrekt anders. Vanuit GS wordt het initiatief voor vooroverleg of ruggenspraak genomen. Dat wordt door de AV met inachtneming van dualiteit als prettig ervaren. De gedeputeerde verdient daarvoor dank. Dit rapport is een sluitstuk van een periode waarin het IPO behoorlijk onder het vergrootglas heeft gelegen. Aan PS de vraag wat men aan de AV wil meegeven voor 7 maart.

Eerste termijn PS

De heer **Klein** (ChristenUnie) meent dat er zeker winst te behalen is in het functioneren van het IPO. Uit een vorige periode, toen hij zelf AV-lid was, herkent spreker de discussies over de rol van de Statenleden en commissies en de afstemming. Dat is in deze periode een stuk beter dan in de vorige periode, dus daar complimenten voor. De vraag is of de in het rapport genoemde mogelijke aanpassingen het probleem van de onduidelijke rol van de AV oplossen. Tussen de regels door valt te lezen dat de AV klein gehouden moet worden, letterlijk en figuurlijk. Het is beter grondiger te kijken naar hoe het IPO te organiseren en hoe de Statenleden daarin een rol kunnen krijgen. Daarbij zijn twee richtingen denkbaar: maak er een échte bestuurdersorganisatie van of geef de Staten een nette rol zoals in het VNG-model. Ga niet de discussie aan over wie nu wat beslist.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) vindt het rapport door de gekozen structuur niet uitblinken in helderheid. Er worden vier scenario's voor doorontwikkeling van het IPO geschetst. Het is goed om een uitgangspunt te hebben om de verhouding tussen IPO en de provincies te beoordelen. Zoals dit ook een zorgpunt is bij de MRA is de vraag of de aandacht die dit vraagt nog proportioneel is te noemen. Er is een grens aan wat aan Statenleden kan worden gevraagd. MRA en IPO zijn ondersteunend. Het is primair aan GS te bewaken dat de Noord-Hollandse kaders hier in beeld worden gebracht en dat hierover goede afspraken met PS worden gemaakt. Voor zover de voorstellen hiermee in lijn zijn, kan het CDA die steunen.
Twee vragen:

- Waarom moet er een verkenning komen naar een financiële compensatie voor AV-leden? Houdt dit verband met de tijdsbesteding?
- In de brief aan PS staat dat GS kennis heeft genomen van het rapport. Dat roept de vraag op waarom GS niet aangeeft hoe zij tegen de voorgestelde maatregelen aankijkt, zodat PS bij de discussie vandaag inzicht heeft in wat haalbare en werkbare voorstellen zijn.

De heer **Kanik** (D66) sluit zich aan bij de opmerkingen over de leesbaarheid van het rapport. Veel problemen die uit het rapport naar voren komen, zijn op te lossen binnen scenario 0. Als de AV de samenwerking met het IPO-bestuur niet effectief en onplezierig vindt dan moet daar samen met dat bestuur iets aan worden gedaan. Als er onduidelijkheid is over de rol van de AV moet deze rol herbevestigd worden. De kwaliteit van de vergadering kan een impuls krijgen. Het kan geen kwaad nog eens te kijken naar de afspraken die binnen het IPO worden gemaakt en hoe daaraan gevolg wordt gegeven. In deze Staten is vaak over de rommelige structuur van het IPO gesproken. Voor deze kwaliteitsverbetering is niet nodig een geheel nieuwe structuur op te tuigen. Eerst moet het IPO kijken hoe samenwerking beter kan binnen de huidige structuur. Betwijfeld wordt of een kernteam met een beperkt aantal leden een oplossing biedt. De vraag is ook welk mandaat zo'n kernteam heeft.
De opstellers van het rapport lijken een denkfout te maken, met name door inspiratie te halen uit VNG, UNW en MRA. Dat zijn heel andere organisaties dan het IPO. De problemen waarvoor een oplossing wordt gezocht, zijn veel politieker en daarbij zijn de verschillen tussen de partijen veel groter dan met de hiervoor genoemde organisaties. Het is niet mogelijk het politieke deel uit het IPO te halen en de organisatie te stroomlijnen met een kleiner bestuur. Niet in alle gevallen zou naar een gezamenlijk standpunt gestreefd moeten worden. Coalities van provincies moeten ook mogelijk zijn. Anders komt het IPO straks weer uit op een standpunt waar een groot deel van de Statenleden het niet mee eens is.
Een IPO zonder vertegenwoordiging van Statenleden is voor D66 onbespreekbaar. Binnen het IPO moet altijd democratische controle plaatsvinden. Gewaakt moet worden voor een extra bestuurslaag.

De heer **Hartog** (JA21) vraagt zich af of het IPO nog toekomst heeft. Na ruim tachtig jaar kneden aan dit overlegplatform teneinde dit een herkenbaar orgaan te maken, ligt er na al die jaren weer zo'n rapport. Wat de fractie betreft is die toekomst er niet. De meerderheid in de Staten zal die visie niet onderschrijven, dus sluit JA21 zich aan bij wat D66 en de ChristenUnie zeggen. Áls moet worden gekozen, is dat voor scenario 3. De vraag is wanneer het IPO wordt gebruikt en ingezet. De Statenleden moeten op een zodanige manier worden betrokken dat een niet democratisch gekozen orgaan als dit toch die provincies kan vertegenwoordigen. Soms hebben provincies gemeenschappelijke belangen, soms niet. Ook die individuele belangen moeten dan worden geborgd. De vraag aan mevrouw Jellema is of zij zich herkent in de stelling dat dit rapport niet alle essentiële vragen beantwoordt.

Mevrouw **Bezaan** (PVV) geeft aan dat haar fractie over geen van de voorliggende scenario's enthousiast is. Als men met nadruk zou móeten kiezen dan zou scenario 0 het worden, zijnde het scenario met de minste organisatorische verandering. Het opnieuw opbouwen van het IPO langs andere samenwerkingsverbanden ziet de fractie niet zitten. Gewaakt moet worden voor een mini-EU die het provinciaal bestuur nog meer werk bezorgt.

Statenlid **Kostić** (PvdD) geeft aan dat haar fractie in de voorbije periode het hardst heeft getrokken aan het betrekken van Statenleden bij wat er in het IPO gebeurt en dit strakker afstemmen met de AV. Te denken valt aan de actie met 215 Statenleden over de Europese landbouwgelden. Het resultaat is dat er verbeteringen zijn, maar het rapport is terecht niet mals over het huidige functioneren van het IPO. Met ChristenUnie en D66 vindt de fractie dat het IPO geen bestuurdersonderonsje mag worden maar dat volksvertegenwoordigers meer en tijdig invloed moeten krijgen.

De heer **Carton** (PvdA) acht slagvaardige samenwerking tussen provincies van groot belang. Zij hebben een grote rol in de maatschappelijke opgaven. Het IPO is hierin nu onvoldoende de belangrijke partner die het kan zijn. Het rapport is daar best kritisch over, zoals dat met eerdere rapporten al gebeurde. De oorzaken worden beschreven op drie niveaus: gedrag, organisatie en de verenigingsstructuur. Van de vier scenario's die zijn beschreven om het PO slagvaardiger te maken, lijkt het logisch hier aan het begin van de volgende Statenperiode duidelijke afspraken over te maken. Betwijfeld moet worden of alles van Statenleden/AV-leden kan worden verwacht, gezien de beperkte rol en hun lastige positie. Uiteindelijk moeten de Statenleden voldoende invloed hebben op wat in het IPO gebeurt.

Statenlid **Dulfer** (GL) antwoordt ontkennend op de vraag van de PvdA of welk scenario dan ook alles gaat oplossen. Of de door JA21 genoemde periode van tachtig jaar klopt, betwijfelt hij, maar de kwesties waarvoor het IPO zich gesteld ziet, zíjn niet op te lossen. Het IPO moet twee niet verenigbare doelstellingen combineren: met de provincies in den brede tot een gezamenlijk standpunt komen en tegelijkertijd snel, met één stem, accuraat en actueel de provincies vertegenwoordigen. Dat is hetzelfde dilemma als waar de Unie van Waterschappen en de VNG mee worstelen. Het IPO zal daar ook altijd mee blijven worstelen.

De heer **Hartog** (JA21) stelt dat als tot een eensluidend standpunt moet worden gekomen de opdracht wellicht anders moet worden geformuleerd.

Statenlid **Dulfer** (GL) ziet daar weinig heil in: als de provincies niet met één stem opereren, zijn zij in Den Haag onzichtbaar.

De heer **Hartog** (JA21) onderschrijft de oproep van de Staten van Brabant dat sommige provincies soms andere belangen moeten kunnen hebben. Het is soms noodzakelijk om, zoals D66 al zei, tot verschillende standpunten te komen. Dat is essentieel aan het feit dat Nederland niet in twaalf geheel gelijke provincies is opgedeeld.

Statenlid **Dulfer** (GL) is het grotendeels met D66 eens op dit vlak. De fractie zou niet voor een heel ingewikkelde reorganisatie gaan. Scenario 1 houdt het klein en verdient de voorkeur. Heel veel energie en inspanning in een reorganisatie stoppen die geen oplossing dichterbij brengt, lijkt niet rendabel. Wel is het zaak het IPO aan de afspraken te houden en te bekijken wat nog kan worden verbeterd. Daarmee zal men verder moeten.

Mevrouw **de Groot** (SP) is als Statenlid geschrokken van dit rapport. Zij had dit graag eerder van de AV-leden gehoord. Zij betwijfelt of andere afspraken of meer mensen in de AV van het IPO tot een grotere slagvaardigheid leiden. Wie als lid van de AV van het IPO iets wil bereiken, moet daar heel veel voor doen. De fractie meent dat de provincie zich het beste kan beperken tot scenario 0.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) sluit zich aan bij de analyse van de PvdD die uitkomt op het onderzoeken van scenario 1. Of dit leidt tot scenario 2 valt te betwijfelen.
Dat is een mooie stap voor een volgende Statenperiode. In de bijlage kwam het VVD-Statenlid niet verder omdat die onbegrijpelijk was.

Eerste termijn GS

Gedeputeerde **Stigter** merkt op dat het IPO meerdere rollen vervult. Die rollen nemen toe omdat de gezamenlijke provincies daar behoefte aan hebben. Dit speelt bijvoorbeeld in een gezamenlijke aanbesteding zoals binnenkort in telefonie. Dat kan ook in ICT-systemen slimmer, goedkoper en sneller dan wanneer de twaalf provincies dit afzonderlijk doen. Bij het maken van beleid is handig om na te gaan of een andere provincie daar ook al over heeft nagedacht. Zo leert men van elkaar.
De meeste discussie gaat over de beleidsmatige kant, de lobbykant. Daar worden inhoudelijke posities ingenomen richting het Rijk, richting Europa. Dan worden verschillen zichtbaar rondom stikstof, klimaat of wat dan ook. Daar staat tegenover dat als de provincie afzonderlijk haar punt maakt, Den Haag haar niet ziet staan. De gezamenlijk provincies moeten, liefst samen met de gemeenten en waterschappen bij Den Haag een vuist maken. Gebeurt dat niet, dan gaat het Rijk shoppen bij provincies afzonderlijk. Dit betekent dat de provincies aan de voorkant hun standpunt ten aanzien van natuur, stikstof en klimaat moeten vaststellen. Wetende dat verschillende politieke achtergronden leven bij de Staten, wordt dus iets opgehaald zonder dat zeker is wat ervan terugkomt. Het is geven en nemen om tot dat standpunt te komen. Soms draagt het IPO daardoor standpunten uit die niet overeenkomen met PS in een bepaalde provincie. Dan nog is het winst dat er één geluid komt in plaats van twaalf geluiden.

> Mevrouw **Kuiper** (CDA) merkt op dat GS wordt geacht te opereren binnen de door PS meegegeven kader. Zij vindt het door de gedeputeerde geschetste erg ad hoc overkomen.

Gedeputeerde **Stigter** erkent dat de kaders van uit PS worden vastgesteld in allerlei documenten.
Tegelijkertijd kan het kabinet met voornemens komen die niet helemaal passend zijn bij de provinciale beleidskaders of waar de provincies nog geen kaders voor hebben maar waarover wel om een standpunt wordt gevraagd. Dan dienen de provincies zich te verhouden tot deze nieuwe vraagstelling. De verantwoordelijk portefeuillehouder neemt de Staten mee. Ook in een reguliere vergadering over een onderwerp komt aan de orde wat de inbreng van de provincie op dit dossier is richting het Rijk.
Op de door de ChristenUnie aangehaalde vergelijking met het VNG-model merkt de gedeputeerde op basis van eigen VNG-ervaring op dat het VNG-model op twee punten afwijkt van het IPO-model. Raadsleden kunnen in afzonderlijke commissies zitting nemen. Het gaat dan vaak om één raadslid in een commissie van zo'n 25 personen, allen wethouders die fulltime met die onderwerpen bezig zijn. Zo'n raadslid raakt dan snel ondergesneeuwd en haakt niet zelden af. Ten aanzien van de besluitvorming is er een afwijking omdat daar allen de colleges stemrecht in hebben. Sommige gemeenten halen hun mandaat op via de gemeenteraad. Zowel in de AV-vergadering als in algemene zin bestaat de behoefte inhoudelijke gesprekken aan te gaan met andere Statenleden. Dat gebeurt nu deels via de AV, wat daar niet echt de plek voor is. De vraag is of het IPO dat gesprek niet meer moet faciliteren.

Over de positie van het kernteam van het IPO-bestuur, waarbij per onderwerp drie bestuurders naar voren worden geschoven, uit de gedeputeerde zijn bedenkingen. De behoefte bestaat juist om met zijn twaalven dat standpunt te bepalen. Om een positie in te nemen richting Rijk zal krachtdadig moeten worden opgetreden. Daar hoort snelheid bij. Beter dan via een kernteam kan dit door aan de voorkant nadrukkelijker het mandaat op te halen en van daar uit te gaan acteren.
Op de vraag hoe GS tegen de aanbevelingen aankijkt, geeft de gedeputeerde aan dat het verstandig lijkt met de Staten het gesprek aan te gaan over de rolverdeling Staten-AV. De aanbevelingen die gaan richting AV komen GS logisch over. Over de zoekende positie van de AV doet het rapport wat minder concrete aanbevelingen dan verwacht. De algehele denkrichting wordt ondersteund. Over vooral het bestuurlijke deel van het rapport waren nog wel wat verschillende inzichten, waardoor het rapport nog niet is vastgesteld.

Reactie AV

Mevrouw **Jellema** (PvdA) mist een reactie van GS op het laaghangend fruit. Het is echter aan GS daar al dan niet op te reageren. Verder is dit voor de AV-leden wel allemaal op de valreep. Men neemt het mee naar de bijeenkomst van 7 maart en geeft het over aan de volgende periode.
Wat spreker hier hoort gaat over vertrouwen in het IPO en het AV. Het gaat over incomptabilité des charactères, het gaat over sfeer en zoveel meer, waarop het AEF-rapport slechts een kleine, platgeslagen reactie geeft. Scenario 0 en 1 komen het vaakst voorbij. Dat is ook wat het IPO zelf aangeeft. Toch geldt ook hier: zoveel mensen, zoveel wensen.

Tweede termijn PS:

Statenlid **Dulfer** (GL) vraagt zich af wat de AV-leden van PS nodig hebben. GL is in ieder geval voor scenario 1.

De heer **Klein** (ChristenUnie) merkt op dat in de eerste termijn al is gevraagd scenario's 0 en 1 uit te werken. Daarmee is nog niet de angel uit het probleem. Men moet nog een stap verder. Uit de laatste reactie van de AV blijkt dat men er nog niet is. Voorkomen moet worden dat bij een volgende ronde weer ergernis ontstaat over hoe AV- en Statenleden brokjes toegeworpen krijgen. Het is dan ook goed die rol zelf op te pakken, bijvoorbeeld via de beroepsvereniging Statenlid Nu. De behandeling moet niet langer een soort extraatje bij een AV-vergadering zijn. Een meer eigenlijke invulling dan nu het geval is, wordt voorgesteld. Laat de AV zich focussen op de formele rol.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) bepleit uitwerking van scenario 0 en 1. Ook de aansluiting van Statenlid Nu lijkt de VVD een goede zaak. Voor een volgende periode is een BOT-overleg met Statenleden ook een goed idee.

Mevrouw **De Groot** (SP) steunt de heer Klein in zijn voorstel Statenlid Nu in te zetten.

Reactie AV

Statenlid en AV-lid mevrouw **Er** (GL) herkent zich aan het slot van haar vier AV-jaren niet echt in het rapport. De slechte leesbaarheid ervan wordt onderschreven. Het aantal extra uren dat de AV kost, bedraagt een aantal per maand. Of dat veel of weinig is, zal verschillen per persoon. Op de vraag van de SP waarom PS dit niet eerder hebben gehoord, geeft zij aan dat elke keer dat de AV de jaarrekening kwam bespreken werd

aangegeven dat het lastig was alle verschillende meningen te combineren en zo de Staten te vertegenwoordigen, omdat het standpunt niet altijd overeenkwam.
De keuze voor scenario 0 en 1 zal worden meegenomen naar de volgende AV-vergadering.

6. b Bestuur: Afhandeling Motie 181-2022: Steunbetuiging nieuwe Transgenderwet

-

7. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Stigter en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van gedeputeerde Kocken behorende punten uit de C-agenda stellen)

Mevrouw **Alberts** (SP) refereert aan een item in tv-programma Nieuwsuur over de Energievisie van Noord-Holland waarbij gedeputeerde Stigter aangaf dat dit een conceptvisie was. In een tweet antwoordde de gedeputeerde dat soms een afweging van groen versus groen wordt gemaakt en dat de verduurzaming van de energievoorziening nodig is en dat vanuit natuur en landschap moet worden bekeken hoe dat moet worden ingepast. Dit leidt tot twee vragen:

- Wanneer komt die Energievisie naar de Staten? Spreker sluit niet uit dat zij die heeft gemist.
- Als de Energievisie komt, gaat die dan vergezeld van een participatietraject?

Gedeputeerde **Stigter** geeft aan dat deze tweet het dilemma waar de provincie voor staat goed verwoordt. Er is een enorme natuur- en landschapsopgave en een enorme verduurzamingsopgave. Dat zit elkaar soms in de weg. Dat wil niet zeggen dat het een of het ander wordt nagelaten.
De Energievisie is inderdaad eerder naar de Staten gestuurd. Daarbij is gesproken over de strakke deadline en de keuze hier als college wel mee door te gaan. In dit proces is bewust meer tijd gebracht dan men zou hebben gedaan als er meer tijd was geweest. Het beeld in Nieuwsuur dat Noord-Holland dit zonder gemeenten heeft gedaan, is niet juist. Zij zijn vanaf het begin ambtelijk en bestuurlijk betrokken. Hun input was zelfs nodig om te komen tot de concept-Energievisie.

Mevrouw **Alberts** (SP) begrijpt dat toezeggingen zijn gedaan aan bewonersgroepen die niet door de gemeente zijn uitgenodigd. De vraag is dan of zo'n participatietraject kan wel loopt.

Gedeputeerde **Stigter** geeft aan dat het hier een pilot betreft, waar geen participatietraject aan vastzit. Men heeft in deze fase vooral willen ophalen wat vanuit de verschillende opgaven – woningbouw, economie, verduurzaming van de energievoorziening – de vragen zijn voor na 2030 en wat de mogelijke aanbieders van energie zijn. In een vervolgfase gaat het over extra maatregelen in de energie-infrastructuur.

9. Rondvraag portefeuille dhr. Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van dhr. Kocken behorende punten uit de C-agenda stellen)

De **voorzitter** geeft aan dat geen rondvraag is ingediend.

10. B-agenda Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Zaal)

10.a Sponsoring: Voortgang dierenwelzijn gesponsorde evenementen 2022

De **voorzitter** leidt het onderwerp in.

Inspreker mw. N. de Schwartz van Caring Vets
Caring Vets is blij dat PS het dierenwelzijn meeneemt in de evaluatie dierenwelzijn in het kader van de Landbouwshow Opmeer 2022. Na het lezen van de rapportage, het raadplegen van de website en de Facebook-pagina bestond de behoefte bij Caring Vets de kennis op het gebied van dierenwelzijn te delen. Blijkens haar eigen rapportage richt de organisatie zich alleen op de basisverzorging van de dieren: water, voer, schoon en schaduw. Basisverzorging alleen echter garandeert geen dierenwelzijn. Dit dierenwelzijn wordt tijdens deze show op meerdere vlakken geschonden. De dieren moeten onnatuurlijke handelingen verrichten in een vreemde, drukke omgeving. Hierdoor treedt onherroepelijk stress op. Het keuren van koeien gebeurt op exterieure, doorgefokte kenmerken. Bij de melkkoe gaat het om de vorm van het uier. Men laat op de keuring liefst een groot en vol uier zien. Als dat zo lang op spanning staat als daarvoor nodig is, is de kans op uierontsteking groot. Dierenwelzijn staat niet voorop, alle energie wordt gestoken in de melkproductie. Een dier dat twintig jaar zou kunnen worden, is na drie jaar versleten en wordt geslacht. Paarden raken gewond bij paardenraces. Door dwangmiddelen, bijvoorbeeld om te springen, heeft 83% letsel in de mond. Tuigpaarden worden in onnatuurlijke en pijnlijke houdingen gedwongen met oogkleppen en strakke staartbeugels. Dit dierenleed wordt als normaal gezien. Het welzijn kom in de knel omdat de eigenaar kiest voor wat hij mooi, spannend of economisch belangrijk vindt. Er is verandering op komst. Minister Adema (LNV) heeft gezegd dat na het fokverbod op honden en katten met schadelijke uiterlijke kenmerken ook een verbod op het houden van deze dieren op komst is.
Door geen subsidie meer te geven aan evenementen die deze achterhaalde manier van diergebruik in stand houden, geeft de provincie een prachtig signaal.

Vragen:

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt inspreker meer te vertellen over wat er gebeurt bij krokodillententoonstellingen.

Mevrouw **De Schwartz** antwoordt dat er behalve keuringen van koeien, geiten en alpaca's ook shows met krokodillen en andere reptielen op deze Landbouwshow Opmeer te zien zijn. Omdat dit vluchtdieren zijn, is dit onacceptabel. Zij behoren zich niet te bevinden op een evenement met 12.000 bezoekers. Opmerkelijk is dat er wel een time-outruimte voor overprikkelde kinderen is, maar niet voor de dieren. De organisatie afficheert deze Landbouwshow als een dagje uit voor het hele gezin, maar dit laat niet zien hoe met dieren moet worden omgegaan.

De heer **Kanik** (D66) vraagt of de Landbouwshow in Opmeer en Jumping Amsterdam wel diervriendelijk zijn te organiseren.

Mevrouw **De Schwartz** merkt op dat de manier waarop met deze dieren wordt omgegaan een aantasting van hun intrinsieke waarde is. Jumping Amsterdam is topsport voor paarden. Die dieren worden jong gedwongen zich op dit bestaan voor te bereiden. Ze worden te zwaar gevoerd om bij de veulenkeuringen goed voor de dag te komen. Topsportpaarden lopen door het dieet van krachtvoer maagzweren op. Jonge veulens groeien solitair op. Spelen in de wei – natuurlijk gedrag – wordt uit angst voor verwondingen vermeden. Dieren die aan Jumping Amsterdam meedoen, laten duidelijke stresssignalen zien. Dat bezoekers die signalen niet waarnemen, is te begrijpen.

De heer **Kanik** vat dit antwoord samen als 'nee'.

Eerste termijn PS

De heer **Kanik** (D66) merkt op dat de PvdD, hoewel voorbarig met het voorstel voor beide evenementen de subsidie stop te zetten, gelijk heeft dat de slager hier zijn eigen vlees keurt als het om de evaluatie van de Landsbouwshow Opmeer gaat. Uit de ene voorliggende A4 valt niet op te maken of de organisatie zich aan de door de provincie gestelde kaders betreffende dierenwelzijn heeft gehouden. Onduidelijk is of de door de provincie ingestelde inspecteurs zijn langs geweest. Zo niet, dan verwacht D66 een volgende keer uitgebreide rapportages van een onafhankelijke partij. In de volgende bestuursperiode overweegt de fractie de sponsoringscriteria kritisch voor evenementen met dieren kritisch tegen het licht te houden. Bij gesponsorde evenementen zou wellicht een duidelijke relatie met het landbouwbeleid of de voedselvisie gelegd moeten worden. Tradities kunnen veranderen.

Statenlid **Kostić** (PvdD) merkt op dat het tegen de afspraken met PS is dat voor toetsing van dierenwelzijn alleen gebruik wordt gemaakt van een commerciële partij. Dierenwelzijnsorganisaties en Caring Vets zijn dé experts op het vlak van dierenwelzijn. Er zijn heel veel rapporten hierover gepubliceerd. Die hadden hier geagendeerd moeten staan. Doel van het sponsorbeleid is een eigentijds bestuurder te zijn. Reptielenshows, het beoordelen van dieren voor het vermaak van de mens, het is allemaal niet meer van deze tijd. PS gaat niet over wat er landelijk gebeurt. Wel kan men in maart de stap zetten door het initiatiefvoorstel van de PvdD goed te keuren.

De heer **Wagelaar** (PvdA) is voor dierenwelzijn, toch is dit voor hem een lastig onderwerp. De bijgevoegde stukken en de inspreker laten beide een andere kant van het verhaal zien. Er is geen reden om aan een van beide te twijfelen en hij acht zich niet de deskundige. Voor nu wordt dit voorstel afgedaan, tegelijk is het heel goed de discussie over het sponsorbeleid volgende maand opnieuw te voeren.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) had zich voorbereid op het initiatiefvoorstel van de PvdD dat nu tot maart is verdaagd. Voor nu gaat de fractie akkoord met continuering van de sponsoring van de Landbouwshow Opmeer. Op de gronden komt de fractie later terug.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) geeft aan dat de toepassing van de uitgangspunten voor evenementensponsoring, akkoord zijn. De Landbouwshow Opmeer is een evenement dat moet worden gekoesterd en dus gesponsord. Het is een mooie traditie, waarbij het dierenwelzijn wordt aangepast aan de normen en waarden van de huidige tijd. Meer daarover als het initiatiefvoorstel van de PvdD wordt behandeld.

Statenlid **Dulfer** (GL) wacht het voorstel van de PvdD af. Voor nu wordt de aangeleverde rapportage als zodanig aangenomen.

Mevrouw **De Groot** (SP) stelt dat het gaat om de vraag of het welzijn van dieren ondergeschikt is aan het plezier van de mens. Uitgangspunt is dat een eigenaar vindt dat zijn dier beter wordt verzorgd dan het dier dat in de intensieve veehouderij terechtkomt. Een dier zal nooit de mens gebruiken om de doeleinden van het dier te gebruiken – wellicht met uitzondering van de poes. Wilde dieren zijn uit circussen verdwenen, de dierentuinen bootsen zoveel mogelijk de natuurlijke omgeving van het dier na. De SP ziet dus niet meer zozeer de noodzaak evenementen te sponsoren waarbij dieren zijn betrokken. Internet is een goede plek om

dieren te tonen en eventueel te verhandelen, mocht men dat willen doen. De SP zet vraagtekens bij voortzetting van de sponsoring als provincie van een dierenshow of hippisch evenement.

Beantwoording GS

Gedeputeerde **Zaal** hoort twee discussies door elkaar lopen: de rapportage van de Landbouwshow Opmeer en de vraag hoe verder te gaan met het sponsorbeleid. De rapportage voldoet volledig aan het provinciaal beleid. De provincie heeft geen inspecteurs en vraagt ook geen onafhankelijk advies. Wel vraagt Noord-Holland aan de Landbouwshow – net als elk evenement waarin dieren een rol spelen – om verbeteringsmaatregelen. Die hebben plaatsgevonden. Dan nog kan PS vinden dat dergelijke evenementen niet moeten plaatsvinden.

Statenlid **Kostić** (PvdD) herinnert GS aan de toezegging dierenwelzijnsorganisaties te betrekken. Gevraagd wordt waarom die toezegging geen gestand wordt gedaan en om input wordt gevraagd.

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat dit gebeurt. Met Caring Vets wordt over het eigen sponsorbeleid gesproken. Dat beleid loopt al een tijdje en is niet opnieuw vastgesteld. De onafhankelijke partijen worden betrokken bij het beleid in algemene zin. Deze rapportages passen niet in deze kaders.

Statenlid **Kostić** (PvdD) signaleert dat het enige kader waarbinnen GS werkt in dit verband het sponsorbeleid is. In die discussie heeft GS aangegeven Caring Vets te zullen raadplegen. De PvdD vraagt of hun mening bij dit agendapunt niet zou bijdragen aan een meer uitgebalanceerde discussie dan enkel op basis van het eigen rapport van de Landbouwshow.

Gedeputeerde **Zaal** stelt dat genoemde toezegging in een volstrekt ander verband is gedaan. Voor het sponsorbeleid geldt dat aan partijen zelf wordt gevraagd een rapportage op te stellen. De gedeputeerde is ervan overtuigd dat bij de Landbouwshow netjes wordt omgegaan met de dieren. Net als thuis op de boerderij en op andere plekken.
De vraag blijft staan of PS wil dat GS in het vervolg evenementen steunt waarin dieren een rol hebben. Met zowel Jumping Amsterdam als met de Landbouwshow loopt een langjarig sponsorcontract. Die contracten lopen dit jaar af, dus dit is wel het moment om de discussie te voeren. De gedeputeerde voelt een 50/50-verhouding ontstaan binnen PS. Jumping vindt dit weekend plaats, vrijdag 27 januari kunnen Statenleden achter de schermen komen kijken. Dat zou voor de discussie in de commissie een goed moment zijn. de PvdD heeft aangegeven een expert mee te brengen.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) geeft aan dat het beleid is gebaseerd op de nota Evenementensponsoring 2020-2023. In deze Statenperiode komt een evaluatie aan de orde. Zij vraagt hoe het vaststellen van het beleid Evenementensponsoring 2023-2027 zich verhoudt tot deze evenementen.

Gedeputeerde **Zaal** geeft aan dat dit sponsorbeleid loopt tot eind 2023. Zij raadt PS aan vast te houden aan sponsoring van de Landbouwshow van komende zomer. Een beslissing die de Staten nemen, wordt pas eind dit jaar geëffectueerd.

Statenlid **Kostić** (PvdD) vraagt de gedeputeerde hoe zij zelf oordeelt over het feit dat PS alleen wordt geïnformeerd op basis van het verhaal van een commerciële partij en daar niet de mening van experts tegenover zet teneinde tot een afgewogen verhaal te komen.

Gedeputeerde **Zaal** stelt dat dit een nieuw beleid vergt dat afhankelijk is van de keuze of medewerking hieraan wordt voortgezet. Het gaat hier om eenmalige sponsoring van een evenement. Bij een zwemevenement wordt ook niet gevraagd om een rapportage over het chloorgehalte. Dit vraagt om vertrouwen dat de gesponsorde evenementen zich houden aan wet- en regelgeving en dat vertrouwen heeft GS. Met het beperkte sponsorbudget dat beschikbaar is, wil de gedeputeerde niet als een politieagent controleren of de ijsmachine wel goed wordt schoongemaakt. Dat is – gechargeerd – wel een te maken afweging.

Mevrouw **Van Meerten** (VVD) vraagt of een gemeente niet als eerste de verantwoordelijkheid heeft na te gaan of aan alle vergunningseisen wordt voldaan.

Gedeputeerde **Zaal** bevestigt dit. GS is in dit geval sponsor van een eenmalig bedrag voor een evenement. De gemeente verstrekt de vergunning. Soms moeten daarbij ook Rijksregelingen worden nageleefd.

Tweede termijn

Statenlid **Kostić** (PvdD) neemt enige ontwikkeling waar de goede kant op. Zij dankt Caring Vets voor de inbreng. Het klopt dat PS over het eigen sponsorbeleid gaat. Als er enige twijfel is over dierenwelzijn vraagt dit in de toekomst een efficiënt besluit. Er zijn prachtige dorpsinitiatieven die de provincie kan sponsoren met haar maatschappelijk geld.

De **voorzitter** merkt op dat het doel van de bespreking was overwegingen mee te geven aan GS. Voor een deel heeft GS die zelf al gemaakt, voor het overige wordt binnenkort verder gesproken over dit onderwerp naar aanleiding van het initiatiefvoorstel van de PvdD.

17. Sluiting

De **voorzitter** sluit de vergadering om 16.15 uur.

Provincie Noord-Holland

Onderwerp	Inhoud	Num-mer	Portefeuillehouder	Datum PS	Stand van zaken GS	Voorstel Presidium
Motie ondersteuning verenigingslocaties.	PS verzoeken GS: - Het Rijk te bewegen haar rol te nemen bij de steun aan verschillende verenigingen, zoals verenigingen met eigen kantines, lichtmasten, of een eigen sporthal, verenigingen die gebruik maken van sporthallen en de kosten krijgen doorbelast, cultuurverenigingen en verenigingen die gebruik maken van dorpshuizen.	M254-2022	Kocken, R.	19-12-2022		
Motie Ondersteuning “warme kamers” in Noord-Holland	PS verzoeken GS: • 75.000 euro beschikbaar te stellen ten behoeve van de ondersteuning van organisaties die een warme kamer willen realiseren, o.a. ter (gedeeltelijke) compensatie van de extra kosten • met organisaties die betrokken zijn bij dit soort initiatieven, zoals Dorpswerk Noord-Holland, het Leger des Heils en sportorganisaties in overleg te treden over de beste manier om deze ondersteuning te bieden • deze	M251-2022	Kocken, R.	19-12-2022		

	uitgaven te dekken uit het restant budget uit het “Noodfonds sociale infrastructuur” (motie 41) • gemeenten in Noord-Holland te vragen in de verschillende kernen warme kamers mogelijk te maken, bijvoorbeeld door maatschappelijk vastgoed open te stellen,					
Motie Vreemd aan de Orde van de Dag: Vlaggen op 10 december	PS verzoekt het college: - Over te gaan tot de aanschaf van de Mensenrechtenvlag en - De Mensenrechtenvlag jaarlijks op 10 december, de Internationale Dag voor de Rechten van de Mens, uit te hangen en onderdeel te maken van het vlaggenprotocol van de Provincie Noord-Holland.	M250-2022	Dijk van, A.	19-12-2022		
Motie Wet Bibob toepassen bij recreatieparken	PS verzoekt Gedeputeerde Staten: • Om gemeenten dringend te adviseren bij overname van een vakantiepark of nieuw te realiseren recreatiepark een Bibob-onderzoek uit te voeren. • Om in overleg te gaan met de gemeenten om een Bibob-onderzoek te starten bij parken die onlangs verkocht zijn	M233-2022	Dijk van, A.	14-11-2022		

	maar waar nog geen plan ligt, zoals Camping Sandevoerde (Zandvoort) of Jachthaven De Otter (Wijdemeren).					
Motie Duurzaam doorhappen.	PS verzoeken het College van Gedeputeerde Staten: - standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van tevoren andere eetwensen door te geven	M202-2022	Kocken, R.	14-11-2022	12-01-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 20-12-2022: Provinciale Staten vragen in motie 202-2022 standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van tevoren andere eetwensen door te geven. Om de motie uit te voeren zullen wij vanaf 1 januari 2023 bij door de provincie georganiseerde bijeenkomsten aangeven dat de provincie standaard plantaardige gerechten serveert. In de uitnodiging bieden wij genodigden de mogelijkheid om andere eetwensen door te geven. Besluit GS: 1. Provinciale Staten via bijgaande brief te informeren over de afhandeling van motie 202-2022, inzake "duurzaam doorhappen" 2. Aan Provinciale Staten voor te stellen motie 202-2022 als afgedaan te beschouwen.	12-01-2023: afdoeningsvoorstel komt eerst aan de orde in cie EFB.
Motie Instandhouding en	PS verzoekt Gedeputeerde Staten: - Het Rijk te bewegen haar rol te nemen bij de instandhouding van het	M187-2022	Kocken, R.	14-11-2022		

duurzaam herstel ARTIS- Aquarium	Rijksmonument Artis - Aquarium met een substantiële bijdrage voor de restauratie van het pand - PS over de vorderingen te informeren - Voorts te onderzoeken of de provinciale bijdrage aan de verduurzaming van het pand substantieel verhoogd kan worden tot maximaal 3 miljoen euro - Deze bijdrage bij voorkeur te dekken uit het provinciale Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds - Artis bij een toekenning van een bijdrage, een tegenprestatie te vragen waar gedacht kan worden aan gratis toegang en natuureducatie voor alle scholen in Noord-Holland.					
Motie Deelname provincie Noord-Holland aan komende edities Canal Parade.	PS verzoekt Gedeputeerde Staten: - Om ook de komende edities van de Canal Parade met een gezamenlijke provincieboot deel te nemen en ernaar te streven dat alle twaalf provincies meevaren - Om bij de komende edities nog zichtbaarder te zijn door de gezamenlijke	M182 -2022	Kocken, R.	10-10-2022	19-10-22 De provincie is in overleg met andere provincies om te onderzoeken welke provincies allemaal mee willen doen. Daarna volgt een aanmelding voor deelname voor Pride 2023. Of de boot van de provincies daadwerkelijk in 2023 opnieuw mag deelnemen wordt daarna beoordeeld door de organisatie, waarna bij te veel aanmeldingen loting volgt.	

	provincieboot nog feestelijker aan te kleden.					
Motie Steun voor het recht op zelfbeschikking	PS verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: - om voorafgaand aan de stemming in de Tweede Kamer, de publiekelijke steun van Provinciale Staten voor het recht op zelfbeschikking van de trans, intersekse en non-binaire personen, en voor de wijziging van de Transgenderwet aan de Tweede Kamer over te brengen.	M181-2022	Kocken, R.	10-10-2022	okt 2022: Op 26-10-22 is een brief aan PS verstuurd met daarin het verzoek tot afdoening van deze motie.	26-01-2023: cie EFB van 23-01-2023 stemt in met het afdoen van deze motie. Voorstel: motie afdoen.
Motie Vluchtelingenopvang	PS roept Gedeputeerde Staten op om zich naar beste kunnen in te zetten voor het leveren van een bijdrage aan de eerste opvang van vluchtelingen en desgevraagd het gesprek met het Rijk over de vestiging van een aanmeldcentrum en/of AZC's in onze provincie met een open en behulpzame houding te voeren.	M175-2022	Dijk van, A.	19-09-2022	09-11-22 We zijn in afwachting van de nieuwe asielwet om verdere invulling te geven aan het bestuursakkoord dat tussen rijk en provincies is gesloten.	
Motie Zorgen om hyperscales	PS verzoeken GS bij de evaluatie te betrekken of de vestigingsvoorwaarden nu en naar de toekomst voldoende sterk zijn om te	M10-2022	Zaal, I.	31-01-2022	26-01-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 17-01-2023: Besluit GS: 1. Provinciale Staten te informeren over de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024 door	26-01-2023: het afdoeningsvoorstel komt eerst aan de orde in cie EFB.

	kunnen sturen op een goede inpassing op gebied van landschap, natuur en milieu. En verzoeken GS landelijk het gesprek aan te gaan over harde instrumenten die nodig zijn om te sturen op vestiging voor datacenters, zodat nieuwe datacenters geen problemen geven voor ander provinciaal beleid doordat er bv conflicten ontstaan over de volgordelijkheid van aansluiting op het elektriciteitsnet of doordat milieudoelen minder goed gehaald kunnen worden.				middel van bijgaande brief 2. Provinciale Staten te verzoeken om de moties M9-2022 en M10-2022 als afgehandeld te beschouwen. 25-10-2022 Ook in het recente twee minutendebat (d.d. 27-9-2022) over datacenters in de Tweede Kamer vond de Noord-Hollandse boodschap dat landelijke vestigingsvoorwaarden van belang zijn, zijn weerklank. Zo is er een motie aangenomen die de regering verzoekt een landelijk afwegingskader te ontwikkelen voor hyperscales. Ook heeft de minister toegezegd in ofwel een toetsingskader voor datacenters of in het bredere Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen toetsingskader een verbod of maximum aan drinkwatergebruik mee te nemen. En in gesprek te gaan met provincies en gemeenten om te zien hoe naleving van duurzame beloften en in de toekomst handhaving beter geborgd kan worden. Daarnaast neemt de minister ook het idee over om criteria zoals landschappelijke inpassing, niet koelen met drinkwater, gebruik van restwarmte en de toegevoegde	

					waarde van datacenters aan de economie mee te nemen. Ook heeft de minister toegezegd lokale en regionale overheden hierbij te betrekken. 25-07-2022 De Noord-Hollandse boodschap dat het belangrijk is dat er in heel Nederland vestigingsvoorwaarden worden gesteld bij de bouw van nieuwe datacenters vond ook zijn weerklank in het Kamerdebat over datacenters van 23 juni jongstleden. Minister Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat gaf tijdens dit debat aan het idee van voorwaarden (b.v. voor duurzaamheid, restwarmte, watergebruik en landschappelijk inpassing) voor datacenters die niet onder het AMvB vallen, mee te nemen in haar brief over werklocaties die na de zomer naar de Kamer wordt gestuurd. Ook in de IPO zienswijze op de AMvB hyperscale datacentra wordt de noodzaak van het opstellen van vestigingsvoorwaarden nogmaals benadrukt. Daarnaast wordt in deze zienswijze gezien het belang van het beschikbaar houden van netcapaciteit het	

					Rijk gevraagd om de toepassing van het zogenaamde use-it or- lose-it principe te onderzoeken. Dit betekent dat bedrijven die rechten kochten om stroom geleverd te krijgen, maar die niet gebruiken, die rechten verliezen en de stroom weer beschikbaar komt voor anderen. 14-04-2022 We zijn op dit moment in direct gesprek met het Rijk om bij de uitwerking van de AmvB hyperscale datacenters aandacht te vragen voor een level playing field, vestigingsvoorwaarden en de volgordelijkheid van aansluiting op het elektriciteitsnet. Onze provinciale boodschap is ook overgenomen in het IPO positon paper datacenters dat ter voorbereiding op het debat op 21 april met de Kamerleden is gedeeld. In de voortgangsrapportage begin 2023 zullen wij meenemen of de vestigingsvoorwaarden voldoende sturingsmogelijkheden bieden.	
Motie Hyperscales	PS verzoeken GS: • zowel op nationaal als op Europees niveau de (voorwaarden van) nieuwvestiging van hyperscale datacenters aan te kaarten	M9-2022	Zaal, I.	31-01-2022	26-01-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 17-01-2023: Besluit GS: 1. Provinciale Staten te informeren over de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024 door	26-01-2023: afdoeningsvoorstel komt eerst aan de orde in cie EFB.

	en te sturen op een level playing field van deze datacenters • Hierover uiterlijk bij de eerste evaluatie van de datacenterstrategie in de commissie EFB terug te rapporteren aan Provinciale Staten				middel van bijgaande brief 2. Provinciale Staten te verzoeken om de moties M9-2022 en M10-2022 als afgehandeld te beschouwen. 25-10-2022 Ook in het recente twee minutendebat (d.d. 27-9-2022) over datacenters in de Tweede Kamer vond de Noord-Hollandse boodschap dat landelijke vestigingsvoorwaarden van belang zijn, zijn weerklank. De voor Noord-Holland belangrijke thema's zoals energieverbruik, waterverbruik en landschappelijke inpassing zijn allemaal in dit laatste debat aan bod gekomen. Zo is er een motie aangenomen die de regering verzoekt een landelijk afwegingskader te ontwikkelen voor hyperscales. Ook heeft de minister toegezegd om criteria zoals landschappelijke inpassing, niet koelen met drinkwater, gebruik van restwarmte en de toegevoegde waarde van datacenters aan de economie mee te nemen. Tot slot heeft de minister ook toegezegd lokale en regionale overheden bij het ontwikkelen van een toetsingskader te betrekken. 25-07-2022 De Noord-Hollandse boodschap dat het	

					belangrijk is dat er in heel Nederland vestigingsvoorwaarden worden gesteld bij de bouw van nieuwe datacenters vond ook zijn weerklank in het Kamerdebat over datacenters van 23 juni jongstleden. Minister Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat gaf tijdens dit debat aan het idee van voorwaarden (b.v. voor duurzaamheid, restwarmte, watergebruik en landschappelijk inpassing) voor datacenters die niet onder het AMvB vallen, mee te nemen in haar brief over werklocaties die na de zomer naar de Kamer wordt gestuurd. Ook in de IPO zienswijze op de AMvB hyperscale datacentra wordt de noodzaak van het opstellen van vestigingsvoorwaarden nogmaals benadrukt. 14-04-2022 We zijn op dit moment in direct in gesprek met het Rijk om bij de uitwerking van de AmvB hyperscale datacenters aandacht te vragen voor een level playing field, vestigingsvoorwaarden en de volgordelijkheid van aansluiting op het elektriciteitsnet. Onze provinciale	

					boodschap is ook overgenomen in het IPO positon paper datacenters dat ter voorbereiding op het debat op 21 april met de Kamerleden is gedeeld. Ook agenderen we de datacenteropgave bij de verschillende Europese instellingen en in bestuurlijke gesprekken met andere regio's waar deze opgave speelt zoals Parijs. Uiterlijk bij de voortgangsrapportage begin 2023 of eerder indien hier aanleiding toe is, zullen wij u hierover verder informeren.	
Motie cultuur Inbreng van de makers bij cultuurbeleid	PS verzoeken het College om: - Te rade te gaan bij andere provincies en te verkennen of er op het niveau van de cultuurregio's ruimte gemaakt kan worden voor de inbreng van makers.	M239 -2021	Kocken, R.	13-12-2021	02-12-2022: uit besluitenlijst GS d.d. 29-11-2022: PS hebben verzocht bij andere provincies na te gaan of er op het niveau van de cultuurregio's ruimte wordt gemaakt voor de inbreng van makers bij het beleid. Zeven provincies betrekken makers bij het cultuurbeleid en negen provincies betrekken makers bij regionale cultuurprofielen. In Noord-Holland zijn cultuurmakers betrokken bij het MRA Programma Kunst, Cultuur & Erfgoed "Meer dan de delen" 2019-2024 en in Noord-Holland Noord is overleg gevoerd met culturele instellingen met betrekking tot het	26-01-2023: cie EFB van 23-01-2023 stemt in met het afdoen van deze motie. Voorstel: motie afdoen. 02-12-2022: het afdoeningsvoorstel komt eerst aan de orde in cie EFB.

					regionaal cultuurprofiel ”Zee aan ruimte, land vol cultuur”. Besluit GS: 1. Kennis te nemen van de bij de provincies uitgevoerde inventarisatie inzake de inbreng van makers bij het cultuurbeleid 2. Provinciale Staten met brief te informeren 3. Provinciale Staten te verzoeken de motie als afgehandeld te beschouwen. 24-10-2022 PS wordt in november of december geïnformeerd over de stand van zaken. 08-08-2022 De vraag is uitgezet bij de provincies. PS worden in de vergadering van 10 oktober 2022 geïnformeerd over de resultaten van de inventarisatie. 13-04-2022 Bij de totstandkoming van de regioprofielen van de Metropoolregio Amsterdam (MRA) en Noord-Holland Noord zijn culturele instellingen betrokken. In de bestuurlijke overleggen met de wethouders in februari en maart 2022 heeft de gedeputeerde de rol van de makers bij totstandkoming van het beleid geagendeerd. Ambtelijk wordt bij andere provincies geïnventariseerd in hoeverre zij makers betrekken bij hun cultuurbeleid	

					en/of de regionale cultuurprofielen. Voor de zomer 2022 zullen PS worden geïnformeerd over de resultaten. 12-01-2022 (idem als volgende actualisatie)	
Motie Inspiratie her- en bijbestemming	PS verzoeken GS: - een informatief en inspirerend overzicht samen te stellen van succesvolle her- en bijbestemmingsprojecten in Noord-Holland.	M237 -2021	Kocken, R.	13-12-2021	25-10-2022 PS worden in november/december geïnformeerd. 17-08-2022 Opzet en lay out voor de webpagina “inspiratie herbestemming” op de provinciale website is in de loop van augustus gereed. Vanaf september wordt deze gevuld met inleidende tekst en beschikbare video’s. In oktober 2022 volgt hiervan de rapportage aan PS. 13-04-2022 Op de website van PNH wordt de pagina van de Loods herbestemming omgevormd tot een site “inspiratie herbestemming”, met afgeronde opgaven waar de provincie bij betrokken is geweest, uitleg over de projecten, blogs van de Loods en filmpjes van herbestemmingsopgaven. Er worden projecten gekozen die additioneel zijn op de voorbeelden die het Steunpunt Monumenten en Archeologie presenteert. Op de site komt ook een lijst met inspirerende herbestemmingen. De site is	

					levend. Er kunnen dus steeds nieuwe inspirerende opgave aan worden toegevoegd. Op Open Monumentendag is er extra aandacht voor de site. Gereed zomer 2022. 12-01-2022 In afstemming met het Steunpunt Monumenten en Archeologie dat op de website een overzicht van her- en bijbestemmingen geeft, zal een aantal projecten worden uitgelicht, beschreven en gepresenteerd op de website van PNH. Hieraan zal via een nieuwsbericht aandacht worden besteed. PS zal worden geïnformeerd als dit is gerealiseerd.	
Motie Toekomstperspectief sport Noord-Holland	PS besluit het college van GS op te roepen: Een toekomstperspectief of discussienota uit te werken over sport in Noord-Holland in de vorm van een update over de beleidsnotitie Sport (2020), bestaande uit: • de stand van zaken van de beleidsnotitie Sport • een uiteenzetting van de taken van de Provincie Noord-Holland op dit gebied • een vergelijk van het sportbeleid met andere provincies • de (mogelijk structurele) rol die Sportservice	M187-2021	Kocken, R.	08-11-2021	24-10-2022 Toekomstperspectief Sport is op 29/9 in commissie EFB besproken met als advies van de commissie aan Presidium en PS dat de motie hiermee afgedaan is. 25-07-2022 Voor de vergadering van de commissie EFB op 29 september wordt de brief 'Toekomstperspectief Sport' geagendeerd voor de b-agenda. Met de agendering voor de commissie van 29 september willen wij aan PS vragen om de motie als afgedaan te beschouwen. 13-04-2022 Wij zijn bezig met de inventarisatie	

	Noord-Holland of anderen hierin kunnen spelen.				van de activiteiten van provincies en het Rijk op het gebied van Sport. In september willen wij hierover met u in gesprek. 13-01-2022 Wij gaan dit jaar met verschillende stakeholders in gesprek over de rol van sport in de provincie. Wij zijn van plan om de uitkomsten in september aan u te presenteren.	
Motie Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds	Verzoek PS aan college van Gedeputeerde Staten op om: Zo snel mogelijk te inventariseren hoe de economische en maatschappelijke infrastructuur op een duurzame manier gestimuleerd en versterkt kan worden en met een voorstel te komen voor het instellen van een Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds dat zich daarop richt. Hierbij de aandacht te richten op: - verduurzaming van de bebouwde omgeving, inclusief maatschappelijk vastgoed, waarbij centraal staat dat er geen lastenverhoging voor eigenaren en huurders plaats zal vinden en dat deze verduurzaming onderdeel uit zal	M42-2020	Kocken, R.	18-05-2020	24-10-2022 De brief van 13 oktober 2022 (1494135/1911986) is geagendeerd voor de Statencommissie EFB van 31 oktober 2022. In de brief wordt Provinciale Staten geïnformeerd over het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds. De situatie in oktober 2022 met betrekking tot Corona lijkt gelukkig ten goede gekeerd. Hoewel er uiteraard op dit moment andere urgente maatschappelijke vraagstukken spelen die onzekerheid met zich meebrengen, is de crisissfeer rond Corona grotendeels voorbij en het Rijk verwacht ook geen grote lockdowns meer. GS willen meer focus leggen op de verduurzaming van de gebouwde omgeving en de technische arbeidsmarkt, maar zien op dit moment	01-11-2022: de voortgang van deze motie is aan de orde geweest in cie EFB van 31-10-2022. De lijn zoals beschreven in de brief aan PS m.b.t motie 42-2020 wordt door de commissie ondersteund. 1-05-2022: voortgang motie is aan de orde geweest in cie EFB d.d. 09-05-2022. 17-01-2022: Op c-agenda EFB 17/1/2022 staat brief GS over proces. In april 2022 komt GS met brief

	maken van de bijdrage die Noord-Holland doet aan het realiseren van de doelen van het Klimaatakkoord - versterking van de culturele en maatschappelijke infrastructuur - het als uitgangspunt nemen dat maatregelen voornamelijk revolverend zijn - als startpunt te nemen een richtinggevend maar niet dwingend bedrag van Euro 100 mln - financiering uit de eigen middelen doch, indien noodzakelijk, vreemd vermogen te overwegen en daarbij een breed financieel instrumentarium te betrekken - het voorkomen van versnippering van middelen. Aan de Staten een voorstel te doen, uiterlijk bij de begroting 2021, en hierbij ook de eventuele invloed en uitwerking op de diverse beleidsterreinen inzichtelijk te maken.				geen aanleiding nieuwe maatregelen te nemen bovenop wat al in uitvoering en voorbereiding is. 12-8-2022 De brief van april 2022 (1494135/1805595) is besproken in de Statencommissie EFB van 9 mei 2022. Bij de bespreking is steun uitgesproken voor de geschetste koers. In het najaar komt GS terug bij de Staten met een inhoudelijk vormgegeven vervolg van het EHDF. 14-04-2022 In april hebben GS in een brief (1494135/1805595) PS geïnformeerd over de voortgang, de resultaten en het vervolg van het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds. In de bijlage is overzicht opgenomen van de stand van zaken van de uitvoering van motie 42. Met betrekking tot het vervolg geven GS aan dat deze vooral gericht zal zijn op uitvoering van wat al in gang is gezet met focus op de verduurzaming van de gebouwde omgeving. De brief staat geagendeerd voor de Statencommissie EFB van 9 mei 2022. 29-03-2022: uit besluitenlijst GS d.d. 29-03-2022: Provinciale Staten worden	over 3e tranche. Ook komt GS bij de 3e tranche terug op verduurzamen sportverenigingen (rondvraag EFB 29-11-2021). 22-03-2021: Laatste stand van zaken besproken in commissie EFB van 22 maart 2021 met uitnodiging van commissie RWK (zie ook toezeggingenlijst EFB). Het is de bedoeling dat in EFB van 14 juni 2021 de 2e tranche besproken wordt. 14-12-2020: Financiële verwerking motie 42 bij 1e begrotingswijziging 2021. 27-10-2020: de brief GS met raamwerk is besproken in cie RWK van 19-10-2020 en in cie EFB van 26-10-2020,

					geïnformeerd over de voortgang, de resultaten en het vervolg van het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds (EHDF). De voortgang betreft een overzicht van de genomen maatregelen, de nog vast te stellen maatregelen en een globaal overzicht van de financiën. Daarbij staat beschreven hoeveel subsidies zijn aangevraagd of verstrekt, aantallen trajecten die zijn ingezet of projecten die lopen. Het vervolg van het EHDF wordt beschreven in het licht van de oorspronkelijke uitgangspunten van Motie 42, de nog resterende middelen en de focus op uitvoering van wat is ingezet. Besluit GS: Provinciale Staten door middel van bijgaande brief te informeren over het vervolg van het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds. 10-01-2022 In december is een bestuurlijke informatiebijeenkomst gehouden om betrokken wethouders te informeren over de regeling voor de versterking van de maatschappelijke sector. Vanaf januari 2022 is de Cultuurlening beschikbaar voor	wordt nog vervolgd. 01-09-2020: in cie EFB van 31-08-2020 is over motie 42-2020 gesproken. Er is afgesproken dat het voorstel van GS hoe daar invulling aan te geven niet samen met de begroting als een punt wordt geagendeerd maar ieder apart (eerst blauwdruk/motie 42-2020 en dan begroting). Dit is behandeld op 19 oktober in de cie RWK en op 26 oktober 2020 in de cie EFB

					culturele en erfgoedorganisaties die in Noord-Holland zijn gevestigd. 02-11-2021 In de brief van 13 oktober 2021 (1494135/1713953) aan PS hebben GS de Staten geïnformeerd over de voortgang van de maatregelen uit de 1e en 2e tranche, het aanhouden van de 3e tranche en om de voorbereiding daarvan te doen in het eerste kwartaal van 2022. 15-06-2021 In de brief van 27 mei 2021 (1494135/1640094) aan PS hebben GS invulling gegeven aan de uitvoering van de 2e tranche van het Economisch Herstel- en Duurzaamheidsfonds. De inzet voor de uitvoering is besproken in de Statencommissie van 14 juni 2021. 31-03-2021 Uitvoering van de motie gaat in tranches. In oktober 2020 is PS met een brief (kenmerk 1494135/1494136) geïnformeerd over het raamwerk voor uitvoering en de set van maatregelen voor de 1e tranche. In maart 2021 is PS met een brief (1494135/1586179) geïnformeerd over de tussenstand van de uitvoering van het Economisch Herstel en	

					Duurzaamheidsfonds. Deze laatste brief is besproken in de Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur, d.d. 22 maart 2021. 25-03-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 23-03-2021: In februari is de Uitvoeringsregeling subsidie verduurzaming sportaccommodaties Noord-Holland 2021 vastgesteld. Hier kunnen sportverenigingen tot maximaal €10.000 subsidie aanvragen voor kleine fysieke besparingsmaatregelen. Het subsidieplafond van €150.000 is binnen een week bereikt. Vanwege de grote interesse en de aansluiting bij het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds hebben wij besloten om het subsidieplafond te verhogen naar €500.000 met middelen uit deze motie. Besluit GS 23-03-2021: 1. Het subsidieplafond van de Uitvoeringsregeling subsidie verduurzaming sportaccommodaties Noord-Holland 2021 te verhogen naar €500.000 2. De voor de ophoging benodigde middelen te dekken uit de middelen voor de motie Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds 3. Het	

					gewijzigde subsidieplafond te publiceren in het Provinciaal blad 4. Provinciale Staten te informeren met inliggende brief. 12-01-2021 GS hebben in oktober 2020 PS middels een brief geïnformeerd over het raamwerk voor de uitvoering van. motie 42. Met de 1e tranche zoals die beschreven staat is begonnen en inmiddels heeft besluitvorming over enkele maatregelen plaatsgevonden. In maart zullen GS middels een brief PS informeren over de stand van zaken en een vooruitblik naar de 2e tranche. Op de website van de provincie staat een overzicht van de maatregelen. In oktober is er een actualisatie van uit de GS-besluitenlijst en vanuit cie EFB bij de motie gepubliceerd. 21-10-2020: uit besluitenlijst GS d.d. 06-10-2020: Op 18 mei 2020 hebben Provinciale Staten een motie aangenomen om te komen tot een Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds (motie 42). Het doel is de economische en maatschappelijke effecten in Noord-Holland, als gevolg van de uitbraak van het Coronavirus te	

					verzachten. GS komen nu met een brief waarin het raamwerk dat is ontwikkeld voor de uitvoering is beschreven en wil daarover in gesprek met PS. Besluit GS 06-10-2020: 1. Provinciale Staten door middel van bijgaande brief te informeren over het raamwerk dat is ontwikkeld voor de uitvoering van motie 42 2. De gemeenten in Noord-Holland te informeren over het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds gemeenten door middel van bijgaande brief. 20-08-2020: uit besluitenlijst GS d.d. 07-07-2020: Besluit GS 1. Provinciale Staten met een brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van moties 41 en 42. 2. De portefeuillehouders RO en Cultuur te machtigen redactionele aanpassingen te doen. 15-07-2020 Wij hebben op 7 juli jl. een brief aan PS gestuurd waarin beschreven wordt welke onderdelen relevant worden gezien in de uitvoering van motie 42.	

Provincie Noord-Holland

Provinciaal Noodfonds Sociale Infrastructuur	Verzoek PS om 1. Gemeenten en waterschappen te laten inventariseren welke culturele en maatschappelijke organisaties die mede bijdragen aan Provinciale doelen als cultuur, cultuur historie en leefbaarheid aan de huidige situatie ten onder dreigen te gaan 2. Te inventariseren welke maatregelen op korte termijn genomen moeten worden om deze organisaties te helpen de periode tot herstel van een meet normale situatie te overbruggen 3. Een voorstel aan Provinciale Staten voor te leggen voor het instellen van een 'Provinciaal Noodfonds Sociale Infrastructuur' (PNSI) om de kosten van deze noodmaatregelen voor de korte termijn te dekken 4. Voorwaarden op te stellen waar een gemeente of waterschap aan moet voldoen om in aanmerking te komen voor een beroep op het PNSI ter ondersteuning van de lokale maatschappelijke en culturele organisaties 5. Voor de	M41-2020	Kocken, R.	18-05-2020	29-11-2022: uit besluitenlijst GS d.d. 15-11-2022: Provinciale Staten hebben op 18 mei 2020 een motie aangenomen om een noodfonds in te stellen gericht op de culturele en maatschappelijke organisaties die schade hebben als gevolg van de landelijke maatregelen ter bestrijding van Covid-19. In 2020 en 2021 hebben provincie en gemeenten aan 110 culturele instellingen noodsteun verleend. Het restant wordt nu ingezet om 27 Noord-Hollandse culturele instellingen te ondersteunen. Besluit: 1. Kennis te nemen van de proposities van de gemeenten in de Metropoolregio Amsterdam (excl. Amsterdam en Flevoland) en de gemeenten in Noord-Holland Noord die dienen als basis voor de subsidieaanvraag in het kader van de 3e tranche van het provinciaal noodfonds sociale infrastructuur 2. Aan 14 gemeenten een incidentele subsidie te verstrekken (zie bijlage 4) om 27 culturele instellingen te ondersteunen die als gevolg van de COVID-19 maatregelen in financiële nood zijn gekomen 3. In afwijking van de	29-11-2022: afdoeningsvoorstel komt eerst aan de orde in cie EFB. 23-03-2021: Voortgang uitvoering motie besproken in EFB van 22-3-2021 Volgens GS brief komt in juli 2021 info over de resterende middelen van het Noodfonds 14-12-2020: Voortgangsbrief komt waarschijnlijk i januari 2021. 01-09-2020: in cie EFB van 31-08-2020 is over motie 41-2020 gesproken. Er werd door de commissie een aantal zaken meegegeven. 03-07-2020: de 2e begrotingswijziging met daarin verwerkt de motie over het Provinciaal Noodfonds Sociale

	uitvoering samenwerking te zoeken met gemeenten, waterschappen en het Rijk, met in achtneming van ieders eigen competentie 6. Als startpunt te nemen een richtinggevend maar niet dwingend bedrag van Euro 10 mln 7. Financiering uit de eigen middelen doch, indien noodzakelijk, vreemd vermogen te overwegen en daarbij een breed financieel instrumentarium te betrekken 8. Gelet op de urgentie van de problematiek, de uitvoering van de verschillende onderdelen van deze motie zo spoedig mogelijk ter hand te nemen en PS regelmatig te informeren over de voortgang.				Aanwijzingen voor de subsidieverstrekking Provincie Noord-Holland een voorschot van 100 procent van de verleende subsidies te verstrekken 4. Provinciale Staten met brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van de 3e tranche van motie 41-2020. 24-10-2022 De 3e tranche van het noodfonds is in juni 2022 uitgezet bij de gemeenten. Dit was noodzakelijk omdat veel vitale regionale culturele instellingen in het eerste half jaar van 2022 nog schade ondervonden van de coronamaatregelen. Voor deze 3e tranche worden middelen ingezet die teruggevloeid zijn van de 1e tranche (2020). De gemeenten hebben in NHN- en MRA verband rond 1 oktober 2022 ieder een propositie aangeleverd voor deze 3e tranche van het noodfonds. De aanvragen worden verwerkt en naar verwachting volgt halverwege november hier een GS besluit over. PS zal eind november 2022 middels een brief worden geïnformeerd over welke gemeenten en welke organisaties vanuit het noodfonds in 2022 een bijdrage ontvangen. 27-07-2022	Infrastructuur komt naar verwachting in augustus in cie EFB (en overige commissies) en naar verwachting op 14 september 2020 in PS.

					In juni 2022 is de 3e tranche van het noodfonds uitgezet bij de gemeenten. Dit is noodzakelijk omdat veel culturele instellingen in het eerste half jaar van 2022 nog veel schade ondervonden van de coronamaatregelen. Voor deze 3e tranche worden middelen ingezet die teruggevloeid zijn van de 1e tranche (2020). Gemeenten maken wederom een propositie in MRA en NHN verband. In een bestuurlijk overleg wordt dit medio september besproken. Rond 1 oktober 2022 worden beide proposities ingediend. Tevens werken De Karavaan en De Toneelschuur aan een tweejarige impuls voor startende makers. Eind 2022 worden PS geïnformeerd over de toegekende noodsteun en de voortgang van de subsidie voor het programma startende makers. 21-07-2022: uit besluitenlijst GS d.d. 28-06-2022: Provinciale Staten hebben op 18 mei 2020 een motie aangenomen om een noodfonds in te stellen voor culturele en maatschappelijke organisaties die schade hebben als gevolg van de coronacrisis. Met dit noodfonds heeft de	

					provincie in 2020 en 2021 in twee tranches samen met de gemeenten 110 instellingen financieel kunnen ondersteunen. Het resterende budget wordt in derde tranche ingezet voor noodsteun in de periode 1 januari – 1 juli van 2022 én voor een impuls aan startende makers in de podiumkunsten. Besluit GS: 1. Met brieven de samenwerkende gemeenten in de Metropool Regio Amsterdam (minus Amsterdam en Flevoland) en Noord-Holland Noord, uit te nodigen tot het indienen van twee proposities (één per regio) die dienen als basis voor de subsidieaanvraag in het kader van de derde tranche van het provinciaal noodfonds sociale infrastructuur voor de periode 1 januari – 1 juli 2022, conform bijgaande voorwaarden en procesvoorstel 2. Voor deze twee proposities maximaal € 1.500.000 vanuit het restant aan middelen van het noodfonds te reserveren 3. Kennis te nemen van het onderzoek van Berenschot naar de positie van startende makers in (post) coronatijd 4. Een budget van maximaal € 600.000 vanuit het restant	

					noodfonds te reserveren voor een Impuls Startende makers en met bijgaande brief De Karavaan en De Schuur uit te nodigen tot het nader uitwerken van hun conceptplan 5. Opdracht te geven aan een extern bureau tot evaluatie over de effectiviteit en procedure van het noodfonds en hiervoor maximaal € 35.000 beschikbaar te stellen 6. Bij afrekening van de subsidies die verstrekt zijn in de tweede tranche (over eerste helft 2021) de mogelijkheid aan de gemeenten te geven om deze subsidie in te zetten over het hele jaar 2021 7. Provinciale Staten met bijgaande brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van de derde tranche van motie 41. 13-04-2022: In november 2020 is door GS noodsteun verleend aan 37 gemeenten die op hun beurt 100 culturele instellingen in Noord-Holland financieel geholpen hebben. Het restant van het noodfonds is in 2021 ingezet om noodsteun te verlenen aan vitale regionale culturele instellingen met vervolgschade in 2021. Hiermee zijn in november 2021	

					nogmaals 46 culturele instellingen geholpen. Doordat de culturele instellingen in het najaar van 2021 wederom werden geconfronteerd met gedwongen sluitingen dreigt dit een na-ijlend effect te hebben op hun financiële positie in 2022/2023. Daarom hebben GS de middelen die terugvloeien van de 1e tranche (2020) beschikbaar gehouden voor herstel van de culturele infrastructuur in 2022 en verder. Samen met de gemeenten in Noord-Holland wordt onderzocht waar verdere noodsteun in 2022 nodig is. Daarnaast onderzoeken GS of er aan de makerskant een tijdelijke impuls gegeven kan worden om vooral nieuwe/jonge makers te steunen. 10-01-2022 In november 2020 is door GS noodsteun verleend aan 37 gemeenten die op hun beurt 100 culturele instellingen in Noord-Holland financieel geholpen hebben. Het restant van het noodfonds is in 2021 ingezet voor gemeenten in Noord-Holland om noodsteun te verlenen aan vitale regionale culturele instellingen met	

					vervolgschade in 2021. Hiermee zijn in november 2021 nogmaals 46 culturele instellingen geholpen die in het voorjaar van 2021 als gevolg van de COVID-19 maatregelen in acute financiële nood zijn gekomen. Doordat instellingen ook een beroep hebben kunnen doen op o.a. de algemene rijksmaatregelen zoals NOW vloeit een bedrag van ongeveer € 2.000.000 aan subsidies van de 1e tranche terug naar de provincie. Gezien de recente Covid-19 ontwikkelingen en dreigende effecten van de sluitingen en tekorten in 2022/2023 voor de culturele sector, stelt GS voor om, bij de eerste begrotingswijziging 2022, de middelen die terugvloeien van de 1e tranche beschikbaar te houden voor herstel van de culturele infrastructuur. 04-11-2021 In november 2020 is door GS noodsteun verleend aan 37 gemeenten die op hun beurt 100 culturele instellingen in Noord-Holland financieel helpen. Het restant (€ 2.807.600) is ingezet voor gemeenten in Noord-Holland om noodsteun te verlenen aan vitale regionale culturele	

					instellingen met vervolgschade in 2021. Hiermee zijn nogmaals 46 culturele instellingen geholpen die in het voorjaar van 2021 als gevolg van de COVID-19 maatregelen in acute financiële nood zijn gekomen 05-07-2021 In november 2020 is door GS noodsteun verleend aan 37 gemeenten die op hun beurt 100 culturele instellingen in Noord-Holland financieel helpen. Het restant (€ 2.807.600) wordt ingezet voor gemeenten in Noord-Holland om noodsteun te verlenen aan vitale regionale culturele instellingen met vervolgschade in 2021. GS hebben de gemeenten op 22 april 2021 uitgenodigd om met twee nieuwe proposities de schade in kaart te brengen. Een propositie voor de samenwerkende gemeenten in de MRA en één propositie voor de samenwerkende gemeenten in Noord-Holland Noord. De proposities van zowel NHN en MRA zijn voor 1 juli aangeleverd en worden in de zomer 2021 verwerkt 22-04-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 20-04-2021, besluit: 1. Met bijgaande brieven de	

					samenwerkende gemeenten in de Metropool Regio Amsterdam (minus Amsterdam en Flevoland) en Noord-Holland Noord, uit te nodigen tot het indienen van twee voorstellen (één per regio) voor het toewijzen van de restantmiddelen uit het noodfonds sociale infrastructuur voor noodsteun aan de instellingen in de periode 1 januari - 1 juli 2021, conform bijgaande voorwaarden en procesvoorstel 2. Niet bestede middelen van het noodfonds sociale infrastructuur in 2020 na vaststelling van de subsidies 2020 wederom in te zetten voor noodsteun in 2021, door middel van het verstrekken van incidentele subsidies aan de desbetreffende gemeenten, conform het doel van motie 41 3. Provinciale Staten te informeren middels brief. 02-04-2021 In november 2020 is door GS noodsteun verleend aan 37 gemeenten die op hun beurt 100 culturele instellingen in Noord-Holland financieel helpen. Het restant (€ 2.807.600) wordt ingezet voor gemeenten in Noord-Holland om noodsteun te verlenen aan vitale	

					regionale culturele instellingen met vervolgschade in 2021. Conform de aard van deze motie is gekozen om het noodfonds als sluitsteen te laten dienen bovenop de maatregelen van Rijk en gemeenten. Gemeenten hebben aangegeven de proposities 2021 voor de zomer 2021 te kunnen aanleveren. 11-01-2021 In 2020 is met de gemeenten in Noord-Holland toegewerkt naar twee proposities: één vanuit Noord-Holland Noord en één vanuit de gemeenten in de MRA (exclusief Amsterdam en Flevoland). Beide proposities zijn door GS overgenomen. In november 2020 is door GS noodsteun verleend aan 37 gemeenten die op hun beurt 100 culturele instellingen in Noord-Holland financieel helpen. Het restant (€ 2.807.600) wordt ingezet voor gemeenten in Noord-Holland om noodsteun te verlenen aan culturele instellingen met vervolgschade in 2021. In het bestuurlijk overleg met de wethouders in december 2020 is besproken dat de bijdrage wordt ingezet als aanvulling op noodsteun vanuit de rijksoverheid	

					(rijkscultuurfondsen) en de gemeenten. Daarom moet eerst duidelijk zijn welke steun hieruit wordt verleend. Indienen van de proposities voor het restbedrag is in maart/april 2021. In oktober is er een nieuwe actualisatie vanuit de GS-besluitenlijst bij de motie gepubliceerd 29-10-2020: uit besluitenlijst GS d.d. 27-10-2020: Besluit: 1. Kennis te nemen van de twee proposities die dienen als basis voor de subsidieaanvraag van a) de gemeenten in Noord-Holland Noord en b) de gemeenten in de MRA (excl. Amsterdam en Flevoland) en die gedaan zijn in het kader van de uitvoering van motie 41 inzake het Provinciaal Noodfonds Sociale Infrastructuur 2. Aan 37 gemeenten een incidentele subsidie te verstrekken zoals opgenomen in bijlage 4 om culturele instellingen in hun gemeente te ondersteunen die als gevolg van de COVID-19 maatregelen in acute financiële nood zijn gekomen 3. In afwijking van de Aanwijzingen voor de subsidieverstrekking Provincie Noord-Holland een voorschot van	

					100 procent van de verleende subsidies te verstrekken 4. PS voor te stellen de resterende middelen in het noodfonds beschikbaar te houden, om samen met de gemeenten in Noord-Holland noodsteun te verlenen aan culturele instellingen met vervolgschade Covid-19 in 2021, door het restantbedrag van € 2.807.600 als uitgestelde intentie op te nemen in de laatste begrotingswijziging 5. Provinciale Staten met bijgaande brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van motie 41 en de portefeuillehouder Cultuur te machtigen redactionele aanpassingen te doen. 20-08-2020: uit besluitenlijst GS d.d. 07-07-2020: Besluit GS 1. Provinciale Staten met een brief te informeren over de voorgenomen uitwerking van moties 41 en 42. 2. De portefeuillehouders RO en Cultuur te machtigen redactionele aanpassingen te doen.15-07-2020 15-07-2020 Op 7 juli jl. hebben wij besloten PS te informeren over de voortgang van de uitvoering van deze motie. Gemeenten in respectievelijk Noord-Holland Noord en	

					Metropoolregio Amsterdam maken een voorstel voor steun uit het noodfonds voor organisaties van bovenregionaal belang buiten Amsterdam. Voor verdere uitwerking en voorwaarden verwijzen wij naar de opgestelde brief. Deze staat onder meer geagendeerd voor de commissie EFB (31-8 leidende commissie)	
Vang de kinderen van Moria op	Roepen het College GS op: — Ondersteuning te verlenen aan de Noord—Hollandse gemeenten bij de opvang en huisvesting van deze kinderen. — In Den Haag aan te dringen op medewerking met de gemeenten.	M21-2020	Dijk van, A.	09-03-2020	20-10-2022 De opvang van minderjarige alleenstaande vluchtelingen (AMV-ers) vormt onderdeel van de bredere inzet die momenteel plaatsvindt vanuit de provinciale regietafel asielopvang, mede op basis van de bestuurlijke afspraken tussen Rijk, VNG en IPO van eind augustus 2022. 01-08-2022 Deze motie is nog steeds actueel, omdat dit vraagstuk inmiddels onderdeel vormt van de bredere asielcrisis waar Nederland momenteel mee geconfronteerd wordt. De CdK werkt als voorzitter van de provinciale regietafel Noord-Holland, gesteund door een provinciale taskforce, met de COA en de Veiligheidsregio's aan het realiseren van meer opvangplaatsen. Deze inspanningen komen ook ten goede	18-05-2021: het presidium van 17-05-2021 heeft niet ingestemd met het afdoen van deze motie. PS heeft deze motie derhalve niet toegevoegd bij de afdoeningsvoorstellen de motie blijft voor verdere uitvoer openstaan. 26-04-2021: Commissie EFB van 22-04-2021 vraagt het Presidium te beslissen of deze motie kan worden afgedaan.

					aan de in Moria verblijvende weeskinderen. 22-03-2022 De voortgang ten aanzien van de uitvoering van deze motie staat momenteel zeer in het teken van de bredere crisissituatie m.b.t. asielopvang als zodanig, die door de oorlog in de Oekraïne acuut is geworden. 21-12-2021 Geen specifieke voortgang te melden, met name vanwege huidige asielproblematiek in NL en activiteiten CdK voor de provinciale regietafel asielopvang. 04-11-2021 Geen specifieke voortgang te melden. De focus ligt momenteel op het bredere thema van asielopvang als zodanig, o.a. in het kader van de provinciale regietafel asielopvang. 25-08-2021 Nog dit jaar zal de CdK namens de provincie Noord-Holland een brief sturen aan de Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid over dit onderwerp. 01-04-2021 In GS van 6 april ligt een conceptbrief aan PS voor, waarin wordt voorgesteld deze motie als afgedaan te beschouwen. 13-04-2021: uit besluitenlijst GS d.d. 06-04-2021: In de Statenvergadering van 9 maart 2020 is de	Presidium van 17-05-2021: meerderheid vindt dat motie nog niet is afgedaan. 13-04-2021: Afdoeningsvoorstel staat op agenda EFB 22-4-2021. PS 1-2-2021: Hr. Van Dijk zegt brief toe. 31-08-2020: In de rondvraag van de cie EFb heeft de hr. Zaal (GL) gevraagd: de brief van GS geeft vooral een procedurele opsomming van allerlei overlegvormen waarbinnen aandacht wordt gevraagd voor opvang en huisvesting van de kinderen in Moria. Wat is er intussen concreet bereikt bij de gemeenten? Dhr. Van Dijk (CdK) antwoordt dat het kabinet heeft

					motie ‘Vang de kinderen van Moria op’ aangenomen. Het College van GS heeft PS een brief gezonden met het voorstel om deze motie als afgedaan te beschouwen. Besluit GS 06-04-2021: 1. Brief aan PS vast te stellen en te verzenden 2. PS voor te stellen de motie 2020-21 daarmee als afgedaan te beschouwen. 20-01-2021 Deze motie kan worden afgedaan, vanwege (a) de actualiteit rond Moria (=er blijken uiteindelijk helemaal geen kinderen daar te verblijven), en (b) de andere activiteiten m.b.t. asielopvang die de CdK samen met Noord-Hollandse gemeenten nu reeds verricht in het kader van de Noord-Hollandse regietafel asielopvang, die de CdK op verzoek van het kabinet organiseert. Wij zullen een brief om afdoening van de motie voorbereiden. 17-08-2020 Bij brief van 3 juli 2020 hebben wij u geïnformeerd over de stand van zaken rond de uitvoering van deze motie. 30-04-2020 Onze provinciale betrokkenheid wordt gevormd via de regionale regietafel vluchtelingen en inbreng in de landelijke	besloten dat de opvang van de kinderen van Moria plaatsvindt op het Griekse vastenland in samenwerking met de Griekse overheid. Hij neemt als Rijksheer deel aan het overleg waarin hij functioneert als verlengstuk van het kabinet en vanuit deze functie vraagt hij aandacht voor dit probleem, maar vooralsnog is geen sprake van bereidheid en wordt verwezen naar de afspraken met Griekenland. Niettemin vraagt hij ook binnen de kring van Commissarissen hier aandacht voor. 30-06-2020 Een brief van GS met stand van zaken is

Provincie Noord-Holland

					regietafel. Uiteraard met de aantekening dat formeel gezien dit georganiseerd wordt vanuit de hoedanigheid van de CdK als Rijksheer en hierover de verantwoording aan de minister wordt afgelegd.	op de C-agenda van cie RWK 24-8-2020 en cie EFB 31-8-2020 geplaatst.

Provincie Noord-Holland

Onderwerp	Portefeuille houder	Inhoud	Behandeld in agenda	Stand van zaken
Artis	Kocken, R.	Mw. Van Meerten (VVD) vraagt of de gedeputeerde bereid is om alvast een brief te schrijven aan de staatssecretaris. Gedeputeerde Kocken stelt voor even af te wachten welke nieuwe datum door de staatssecretaris wordt voorgesteld en wat de directeur van Artis te melden heeft. Als het te lang duurt, zal zij een brief sturen. De gedeputeerde zal verslag uitbrengen in de volgende EFB-vergadering.	11. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa.	
Verduurzamen woningen	Kocken, R.	Statenlid Kostiç (PvdD) heeft ook gevraagd hoe geborgd wordt dat juist de zwakke burgers gesteund worden. Zij ziet niets terug van de toezegging van voormalig gedeputeerde Pels op dit punt. Wat haar betreft mag de gedeputeerde deze vraag schriftelijk beantwoorden of in de volgende commissievergadering. Gedeputeerde Kocken kent de toezegging niet, maar als die gedaan is, dan moet die uitgevoerd worden. Maatregelen voor sociale huurwoningen lopen via de corporaties. Al	B-agenda Financiën, Cultuur en Erfgoed, Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop (EFB onderwerpen portefeuille gedeputeerde Kocken) 7.a Voortgang en vervolg van het Economisch Herstel- en	

		Statenlid Kostiç een uitgebreidere verantwoording wil, dan wil de gedeputeerde kijken of daarover iets op papier gezet kan worden.	Duurzaamheidsfonds (B-agenda)	
MRA bijdrage	Olthof, J.	De details zijn nog niet bekend, maar de laatste informatie is dat Amsterdam de extra bijdrage verlaagt, maar dus een deel wel betaalt. De Staten horen later van de gedeputeerde wat dit exact betekent.	Commissie EFB 31-10-22 B-agenda MRA (portefeuille Olthof) 6.a Voorbespreking AV vergadering MRA 18 november 2022	
Verduurzaming bedrijventerreinen	Zaal, I.	– Statenlid Kostiç vraagt naar de verduurzaming van bedrijventerreinen. De Staten hebben al een brief ontvangen, waarin staat dat het college de focus van het beleid wil verleggen van herstructurering naar verduurzaming. De gedeputeerde kan voor de verkiezingen wel een eerste aanzet voor de verkenning van indicatoren sturen, zodat de Staten kunnen beoordelen of de richting goed is, maar een hele duurzaamheidsmonitor redt het college niet.	Commissie EFB 31-10-22	

Provincie Noord-Holland

Transgenderwet / regenboogbeleid	Kocken, R.	Gedeputeerde zal dinsdag(4-10-22) aan G voorleggen of zij ook een brief willen sturen, begrijpt de spoed en komt er binnenkort op terug.	Commissie EFB 29-09-22 13.Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa	
Zusterrelatie provincie Shandong (CQ Korea)	Dijk van, A.	Mw. De Groot (SP) vraagt waarom er een band is aangegaan als al bekend was dat e mensenrechten geschonden worden? In Zuid-Korea en Japan is ook het een en ander aan de hand; wordt het geen tijd om daar de banden ook te verbreken? Met Wales zou ook gepraat moeten worden ove Tata Steel, wat een gezamenlijk probleem is. Mw. De Groot blijft bij haar standpunt dat ze het jammer vindt dat de schending van de mensenrechten niet is benoemd in de beëindigingsbrief.	Commissie EFB 29-09-22 9. B-agenda Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie, Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (EFB onderwerpen portefeuille CvdK Van Dijk)	

		--- Commissaris Van Dijk vindt het wel goed dat de discussie over waar, met wie, hoe en met welk nut er samengewerkt wordt open gevoerd wordt. Er kan niet alleen vanuit ons perspectief gekeken worden, het is belangrijk kennis te nemen van elkaar en elkaars cultuur voor wederzijds begrip of kritiek op basis van respect. De commissaris zegt toe te zullen onderzoeken of de samenwerking met Korea eindeloos is en of die wel of niet moet doorlopen. Dhr. Van Dijk vindt internationale relaties belangrijk zijn, daar wil hij ook mee doorgaan en waar mogelijk zijn gedeputeerden in stimuleren.		
Motie 174 (Extra inzet op besparing van energiegebruik door)	Stigter, E.	Gedeputeerde STIGTER: Dat is een motie, er zaten dus een aantal van mijn collega's in, waaronder mevrouw Kocken van de interne organisatie. Zoals u wellicht weet, zijn wij vanuit de provincie actief bezig met het inventariseren rondom energiebesparing richting de gebouwde omgeving of richting de bedrijven. En evenzeer geldt dat voor onze eigen organisatie. Dit voorjaar	Provinciale Staten 19-09-2022 10. Indien aan de orde: Advies GS op motie(s) Vreemd aan de Orde van de Dag.	

		hebben we al in het licht van de stijgende gasprijzen eigenlijk al de temperatuur omlaag gebracht naar negentien graden, net als in veel andere overheidsorganisaties. In eerste instantie ging het om de bestaande gebouwen. We hebben gekeken of dat ook voor de nieuwbouw, waarin gebruik wordt gemaakt van warmte-koudeopslag, ook mogelijk is. Dat is mogelijk blijkt nu. Dus dat gaan we daar ook doen. En hetzelfde geldt voor slimme belichtingen, meer met sensoren. Dus dat is een traject wat al loopt. Het grootste onderdeel van energiegebruik van de provincie, dat zit hem niet zozeer in de gebouwen, maar dat is meer wat je buiten kunt zien rondom de wegen, belichting. En daarvoor zijn we nu aan het inventariseren welke mogelijkheden daar nog bestaan. Dat zit hem met name in de verlichting. *En op vrij korte termijn kunnen we u hierover informeren wat nu ons beeld is.* Maar we zien in ieder geval		

		wat mogelijkheden tot verder besparing. Geen gas, maar wel elektriciteit.		
Energieprijzen	Kocken, R.	Mevrouw Alberts (SP) stelt dat de exploderende energieprijzen het gesprek van de dag vormen en dan met name als het gaat om de effecten op gezinnen en kleine ondernemers. De provincie faciliteert sportorganisaties en culturele instellingen. De SP is benieuwd of de provincie die instellingen ook gaat ondersteunen bij het betalen van hun energienota. Gedeputeerde Kocken verduidelijkt dat GS hierover nog geen standpunt heeft ingenomen. Ze heeft mevrouw Alberts wel goed gehoord en komt later schriftelijk met een reactie op deze vraag.	Economie Financiën en Bestuur 12-09-2022 6. Rondvraag portefeuille gedeputeerde Kocken en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa	
Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport De Praktijk van de	Dijk van, A.	De PvdD wil het rapport graag een keer bespreken en dan in samenhang met de reactie van GS. Dus de heer Hollebeek	Economie Financiën en Bestuur 12-09-2022 6. Rondvraag portefeuille dhr. Van	

Wob in Noord-Holland		ontvangt graag schriftelijk een reflectie van GS op het Rekenkamerrapport. De heer Van Dijk (CvdK) zegt die schriftelijke reflectie op het Rekenkamerrapport graag toe.	Dijk en terugkoppeling deelname gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa	
PDENH	Zaal, I.	mw Zaal: zegt toe om wanneer wordt overgegaan naar de beheerfase en de ROM de opstartfase heeft afgerond, het hele ecosysteem zal worden geëvalueerd waarbij wordt nagegaan of bepaalde vormen van innovatief ondernemerschap ontbreken bij een van de mkb-instrumenten	Economie Financiën en Bestuur 20-06-2022 10.a. PDENH: Brief GS aan PS inz. Aantredende beheerfase Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland B.V. (PDENH)	
Kaderbrief 2023	Kocken, R.	hr. Olthof voor mw. Kocken: - Tav de beleidsindicatoren wordt gemeld dat een herijking van de brede basismonitor volgt, daarbij kan de integrale discussie plaatsvinden over indicatoren evenals over de gevolgen voor de financiën en over het toevoegen van nieuwe indicatoren PS 4 juli 2022 Mw. Kocken: - De PVV kwam met de vaststelling dat er	Economie Financiën en Bestuur 20-06-2022 6.b. Voordracht Kaderbrief 2023 (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022)	De brede basismonitor is al geweest en brief is op 31-08-22 verstuurd naar PS. Nieuwe updates in dit kader vallen onder de actieve informatieplicht van GS.

		een toezegging is geweest dat wij u goed op de hoogte zullen houden van de ontwikkelingen en onderhandelingen met het Rijk. Die toezegging is al gedaan, maar ik kan haar zeker nog een keer bekrachtigen. Uiteraard houden wij u op de hoogte zodra er aanleiding toe is. Ik moet er wel bij zeggen dat het op dit moment bijna dagelijks lijkt te veranderen. Ik zal u dus niet elke dag komen lastigvallen met een update, maar u mag erop vertrouwen dat u van mij met regelmaat hoort hoe het ervoor staat - lijstje bij Kaderbrief: Zodra wij het comfort voelen om iets meer te kunnen doen dan wij nu in de Kaderbrief hebben opgenomen, zijn dit de zaken waarnaar we het eerst zullen kijken. Ik neem de moties en gemaakte opmerkingen wel mee - de herziening van het beleid voor het indexeren: stelt voor dat zij met een notitie kom voor de Staten, waarin het huidige indexeringsbeleid en de consequenties die veranderingen daarin zouden meebrengen aan u duidelijk		De toezegging m.b.t. de notitie rondom het indexeringsbeleid blijft staan.

		gemaakt worden, zodat u met een nog diepere kennis daarvan uw standpunt daarover zou kunnen innemen.		
Jaarstukken 2021	Kocken, R. Stigter, E.	hr. Olthof voor mw. Kocken: - In reactie op de vraag van de PvdD zegt hij toe na te gaan op welk moment een reflectie op de ontwikkelingen als regenboogprovincie kan worden gegeven. hr. Stigter: - zegt toe PS tweemaal per jaar mondeling te informeren over de voortgang ICT, continuïteit en veiligheid.	Economie Financiën en Bestuur 20-06-2022 6.a. Voordracht Jaarstukken 2021 (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022 en Rekeningencommissie 30-5-2022).)	Toezegging 1 (reflectie regenboogprovincie): De reflectie op het regenboogakkoord is al behandeld in de EFB commissie van 31 augustus 2020 bij die behandeling is ook het diversiteitsbeleid aangekondigd welke op de agenda van EFB op 26 oktober 2020 is behandeld en daarmee lopend beleid is geworden. In de tweede helft van 2023 zal het ingezette diversiteits & inclusiebeleid als het gaat om het werkgeverschap worden geëvalueerd.
MRA meerjarenbegoting	Olthof, J.	Hr. Olthof: - zal de vraag of de verlaging van het budget verduurzaming leefomgeving leidt tot een verhoging van andere budgetten zodat de inzet op klimaat en biodiversiteit gelijk blijft, aan de MRA voorleggen - Het grootste deel	Economie Financiën en Bestuur 20-06-2022 4.a. Voordracht Meerjarenbegroting MRA	Voordracht is geamendeerd vastgesteld. Zie amendement 56-2022: voordracht Meerjarenbegroting MRA 2021-2024 besluiten om besluit 2 van het ontwerpbesluit als volgt te wijzigen De volgende tekst op blz. 3 van de brief:

		van het aanjaagbudget is bestemd voor de MRA als netwerkorganisatie, maar een nadere specificatie van de relevante werkzaamheden is reeds opgevraagd en zal worden voorgelegd aan PS PS 4 juli 2022: - Begin volgend jaar komt er ook een evaluatie van de termijnagenda en de voortgangsnota. Dan willen we ook de transparantie hieraan koppelen, zodat u ook een beter beeld heeft van wat er gebeurt - Als Amsterdam dan toch besluit om het niet te doen, dan zullen wij een nieuwe afweging moeten maken over wat dat betekent voor de bijdrage van de provincie Noord-Holland.		"Als gevolg hiervan daalt nu het beschikbare budget voor de activiteiten van het MRA-Platform economie. Zeker in de huidige situatie van economische tegenwind is dat niet wenselijk. Daarnaast wordt hiermee ook de afspraak doorbroken dat Amsterdam en de provincie jaarlijks eenzelfde bedrag fourneren. Het zou tegen die achtergrond de voorkeur verdienen dat Amsterdam de eenzijdigafgekondigde bezuiniging weer ongedaan zou kunnen maken." Te vervangen door: "Als gevolg hiervan daalt nu het beschikbare budget voor de activiteiten van het MRA-Platform economie. Hiermee wordt de afspraak doorbroken dat Amsterdam en de provincie jaarlijks eenzelfde bedrag fourneren. Gezien de verschillende crises die zich hebben opgestapeld, is er noodzaak om de transitie te versnellen naar een brede welvaart-economie, binnen ecologische grenzen. Om die transitie te versnellen kunnen bedrijven bijvoorbeeld positief worden

				gestimuleerd een bijdrage te leveren aan maatschappelijke doelen, en naast economische ook sociale en ecologische waarde toe te voegen. Het zou tegen die achtergrond de voorkeur verdienen dat Amsterdam de eenzijdig afgekondigde bezuiniging weer ongedaan zou kunnen maken."
Discussienotitie laaggeletterdheid PvdA	Pels, Z.	mw. Pels zegt toe: - een verkenning uit te laten voeren naar de mogelijkheden (inzet van ProBiblio, de motie van PS over het hanteren van taalniveau B1 in de eigen communicatie en arbeidsmarkt), maar wel binnen deze kaders - in de verkenning zal worden meegenomen welke regie- en coördinatierol de provincie kan spelen bij het faciliteren van gemeentelijke regelingen. De resultaten zullen na de zomer voorgelegd worden	Economie Financiën en Bestuur 09-05-2022 11.a. Discussienotitie laaggeletterheid van de PvdA-hr. Wagelaar.	Eind van het jaar komt GS met een grove verkenning naar de invulling van de provinciale rol m.b.t. laaggeletterdheid.
Snel internet buitengebied	Zaal, I.	mw. Zaal stelt voor om eerst af te wachten of de motie Van Dijk in de Tweede Kamer leidt tot het beschikbaar stellen van voldoende middelen om de laatste echt witte vlekken op te lossen,	Economie Financiën en Bestuur 09-05-2022 9.a. Economie: Brief GS aan PS inz. Toezegging Snel internet	Zie C-agenda EFB 12-9-2022

		want het kost in totaal ongeveer € 11 en € 31 miljoen voor de provincie (een paar duizend euro per adres). Nadat het besluit van de Tweede Kamer bekend is geworden, zullen PS geïnformeerd worden	buitengebied (nav de behandeling van de MTR heeft de cie gevraagd dit onderwerp te bespreken)	
Transparantie IPO en afstemming GS-PS IPO	Stigter, E.	Gedeputeerde Stigter bevestigt dat is afgesproken om PS tijdig te betrekken bij belangrijke onderwerpen. Het IPO vormt integraal onderdeel van de inhoudelijke bespreking van de belangrijke onderwerpen, waarvoor PS de kaders meegeven. Als dit proces niet volgens wens verloopt bij het IPO, dan komt het college terug bij PS.	Economie Financiën en Bestuur 21-03-2022 9.a. IPO: Discussienotitie Partij voor de Dieren : "Tijd voor transparantie en betere afstemming met IPO"	
1e begrotingswijziging 2022	Pels, Z.	Zie brief C-agenda EFB 20 juni 2022 Het tweede kwartaal staat een overleg gepland van alle gedeputeerden Financiën. Nadat een duidelijk beeld is ontstaan van de inzet door het IPO, wordt een terugkoppeling gegeven en een procesvoorstel aan PS gestuurd over het provinciefonds en het gesprek over het belastingstelsel.	Economie Financiën en Bestuur 14-02-2022 8.a. Financiën: Voordracht Eerste Begrotingswijziging 2022 (A-agenda EFB en M&B 14-2-2022 en c-agenda RWK en NLG 7-2-2022)	Er is een brief gestuurd aan PS door het IPO op (12 mei 2022) deze brief moet nog opgezocht worden. *Update volgt nog*

Provincie Noord-Holland

MRA: Brief GS aan PS inzake Samenwerking GS en PS op het gebied van MRA/afdoen motie 52-2021	Dijk van, A. Olthof, J.	Toezeggingen CdK: Op specifieke voor PS gevoelige onderwerpen zal een aparte mondelinge terugkoppeling gegeven worden, voor de overige agendapunten zal worden verwezen naar de notulen. De afspraken tussen GS en PS zullen regelmatig worden geëvalueerd (1e na een jaar). Op een later moment kan indien gewenst, nader gesproken worden over de portefeuille 'Lobby en Public Affairs' van de CdK in het bestuur. .	Economie Financiën en Bestuur 14-02-2022 6.a. MRA: Brief GS aan PS inz. Samenwerking GS en PS op gebied van MRA/afdoen motie 52-2021	
Interne Organisatie/verduurzaming: Brief GS aan PS inz. Verduurzaming Eigen Organisatie	Pels, Z.	Gedeputeerde Pels meldt dat het om een groeidocument gaat. Bij de volgende versie zal de vraag van de PvdD over het belang van de eiwittransitie meegenomen worden.	Economie Financiën en Bestuur 17-01-2022 14.c. Interne Organisatie/verduurzaming: Brief GS aan PS inz. Verduurzaming Eigen Organisatie (C-agenda RWK 10-1-2022 en EFB 17-1-2022)	De volgende versie van deze brief komt nog. *Update volgt nog*
Initiatiefvoorstel Denk Slavernijverleden	Dijk van, A.	De uitvoering van de motie van de CU in de Tweede Kamer wordt gemonitord. Zodra de Tweede Kamer de onderzoeksopdracht heeft geformuleerd	Economie Financiën en Bestuur 17-01-2022 8.a. Slavernijverleden: Advies	31-5-2022:Technische briefing: 2 juni 2022. Een diepgaand onderzoek maar Slavernijverleden door Rijk wordt in 2023 verwacht: zie brief GS C-agenda

		en de onderzoekstermijn is bepaald, zullen PS onmiddellijk geïnformeerd worden.	GS/initiatiefvoorstel Statenfractie DENK 'Onderzoek slavernijverleden	EFB inz. Stand van zaken uitvoering afgedane Motie 48-2020 educatie koloniaal verleden. In vergadering EFB van 14 februari 2022 heeft de cie -op voorstel van de hr. Mangal van Denk- ingestemd met het organiseren van een technische briefing met de onderzoekers die in Amsterdam onderzoek hebben gedaan, om de commissie te informeren en de lopende (door het Rijk) of reeds afgeronde onderzoeken in provinciaal perspectief te zetten, mede om te voorkomen dat dezelfde onderzoeken worden uitgevoerd.
Datacenterstrategie	Zaal, I.	Na een jaar zal de strategie worden geëvalueerd	Economie Financiën en Bestuur 17-01-2022 5.a. Statenvoordracht Datacenterstrategie Noord-Holland (met uitnodiging van de commissies RWK en NLG)	Evaluatie januari/ februari 2023?
Voordracht Laatste	Pels, Z. Rommel, E.	Gedeputeerde Pels stelt voor om eerst na te gaan of de toename bij het	Economie Financiën en Bestuur 29-11-2021	*Update volgt nog*

begrotingswijziging 2021		Faunafonds incidenteel of structureel is, maar zonder eigen risico was de stijging nog hoger geweest. Dhr. Heijnen (CDA) vraagt om bij de kaderbrief een toelichting te geven op het wel of niet structurele karakter van de stijgingen van het Faunafonds. Gedeputeerde Pels zegt mede namens mevrouw Rommel toe hierop terug te komen.	10.a. Financiën: Voordracht Laatste begrotingswijziging 2021(A-agenda EFB en M&B 29-11-2021 en c-agenda NLG en RWK 22-9-2021)	
Voordracht Beleidskader erfgoed en cultuur 2022	Pels, Z.	Beperkte ambtelijke capaciteit gemeenten erfgoed: De risico's van de beperkte ambtelijke capaciteit bij gemeenten, zeker voor erfgoed, zijn bekend. Mw. Pels zegt toe dit mee te nemen naar de MRA en het cultuurprofiel NHN en de stand van zaken na een jaar te melden aan PS Cultuureducatie: Voorgesteld wordt om eerst af te wachten wat in het regeerakkoord beschikbaar komt voor cultuureducatie. Het is jammer dat elke coalitieperiode opnieuw moet worden beoordeeld of incidenteel geld beschikbaar moet worden gesteld voor cultuureducatie omdat telkens de inzet van het Rijk moet	Economie Financiën en Bestuur 29-11-2021 10.b. Cultuur en erfgoed: Voordracht Beleidskader erfgoed en cultuur 2022	Zie ook brief C-agenda EFB 9 mei 2022: Brief GS aan PS inz. verlenging bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs. De verschillende elementen waar de gedeputeerde aan refereert worden meegenomen bij de evaluatie van het beleidskader cultuur en erfgoed. Deze evaluatie komt eind 2022 naar PS toe.

		worden afgewacht. Dat doet geen recht aan het belang van cultuureducatie. Zodra bekend is wat het nieuwe kabinet gaat doen met cultuureducatie, dan komen GS terug bij PS. Vouchers voor onderwijs: Het gebruik van vouchers voor het onderwijs wordt meegenomen bij de uitwerking van de derde tranche van het herstelfonds Stolpen: Na een jaar zal mw. Pels een terugkoppeling geven over de voortgang van het beleid voor stolpen, dan zijn de gesprekken met gemeenten gevoerd en is de waarderingskaart onder de aandacht gebracht van eigenaren		
Brief GS aan PS inz. Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt & Onderwijs 2021-2023	Zaal, I.	Mw. Zaal zegt toe: - Tech Grounds wordt via het budget van de MRA door de provincie ondersteund in de toekomst zal onderzocht worden of succesvolle projecten onderdeel kunnen worden van de ontwikkelcoalitie Inclusiviteit, teneinde deze door te leiden naar andere plekken in de provincie om van elkaar te leren en ervoor te zorgen dat inclusiviteit gemeengoed	Economie Financiën en Bestuur 27-09-2021 7.a. Brief GS aan PS inz. Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt & Onderwijs 2021-2023	

		wordt – De provincie zet in op het ontwikkelen van een systeem en infrastructuur die een doelgroepsgewijze aanpak faciliteert, zoals voor statushouders en nieuwkomers waarvoor diverse projecten zijn opgestart. Het is zeker de taak van de provincie om deze projecten te koppelen. In de vervolgrapportage en uitvoering zal extra aandacht worden besteed aan deze groep –		
Uitvoeringsagenda Economie 2021-2023	Zaal, I.	- De corona-Rijksregelingen zullen worden ingetrokken, dat proces wordt nauwgezet gevolgd. De lopende projecten in het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds gaan gewoon door, zodat het groene herstel ook op lange termijn kan worden aangejaagd. De ROM heeft de mogelijkheid om investeringen in te zetten om ondernemers groen de crisis uit te laten komen en hopelijk kan de provincie daaraan blijven bijdragen. De commissie zal tussentijds	Economie Financiën en Bestuur 06-09-2021 8.b. Economie: Brief GS aan PS inz. Uitvoeringsagenda Economie 2021-2023; het was de bedoeling om de visie arbeidsmarkt en onderwijs bij deze agenda te behandelen. Deze komt echter later en zal in EFB van 27-9-	

		geïnformeerd worden over de stand van zaken	2021 worden geagendeerd)deld).	
Voordracht geactualiseerde datastrategie 2021-2023	Stigter, E.	Hr. Stigter: - in de voortgangsrapportage wordt teruggekomen op het voorstel van de PvdD om de achterliggende technieken openbaar te maken - meldt dat er nog een commissie ethiek in het leven moet worden geroepen en hierbij zal de oproep van DENK zeker in acht genomen worden. Er volgt een terugkoppeling aan PS over het betrekken van niet digitaal onderlegde mensen.	Economie Financiën en Bestuur 14-06-2021 9.a. ICT: Voordracht geactualiseerde Datastrategie 2021 - 2023 (A-agenda EFB 14-6-2021)	Voortgangsrapportage in EFB september 2022
Voordracht provinciale deelname in Regionale Ontwikkelingsmaatschappij	Zaal, I.	Mw Zaal: GS vinden het verstandig om nu niet in te grijpen in bestaande instrumenten, maar naar de toekomst toe wordt ingezet op een vereenvoudiging van alle instrumenten bijvoorbeeld bij een nieuwe tranche of bij heroverweging van overeenkomsten. Zij zegt toe dat wanneer dat aan de orde is, in gesprek wordt gegaan met PS Zij zegt toe dat tussentijdse specifieke ontwikkelingen met de commissie gedeeld worden, met name over de vraag	Economie Financiën en Bestuur 14-06-2021 6.a. Voordracht Provinciale deelname in Regionale Ontwikkelingsmaatschappij (ROM) (A-agenda EFB 14-6-2021)	Zie ook brief: ROM: Brief GS aan PS inz. benoeming bestuurders en verlenen volmachten (C-agenda EFB 28-102021) Zie ook motie Motie ROM biodiversiteit : afdoeningsvoorstel EFB 21 maart 2022: cie: motie is afgedaan

		of de doelstellingen worden gerealiseerd. Het beleidsplan wordt niet door PS vastgesteld, maar dat kan wel met PS besproken worden. GS zullen goed volgen of de ROM de doelstellingen gaat bereiken maar als aandeelhouder heeft men een goede positie en zal men deze positie inzetten om ontwikkelingen te beïnvloeden. In dat geval zullen GS terugkomen bij PS. Ook zegt zij toe dat zij als aandeelhouder in de ROM zich zal inspannen dat de investeringen die de ROM doet geen afbreuk doen aan de biodiversiteit en dat ook gelet wordt op dierenwelzijn." Toezegging bij afdoening motie ROM biodiversiteit: mw. Zaal zegt toe: - na te gaan of het mogelijk is om tegemoet te komen aan de wens van de PvdD om inzage in de verslagen te verkrijgen zodat een goede controle kan plaatsvinden - in het gesprek met de directeur het belang van bekendheid van de werkinstructies en het No Harm principe aan de orde te stellen.		

Provincie Noord-Holland

Inkoopbeleid	Pels, Z.	Mw. Pels zegt toe: . De vastgestelde inkoopkaders binnen het betreffende beleidsterrein zijn van toepassing en die zullen door GS voor PS in kaart worden gebracht - Het is niet bekend wat de stand van zaken van klimaatneutraal bij andere provincies is, maar in het kader van de opgave voor overheden in het klimaatakkoord om in 2030 energieneutraal te zijn, zal zij bij de overige provincies navraag doen.	Economie Financiën en Bestuur 22-03-2021 10.d. Inkoop: Brief GS aan PS inz. Inkoopbeleid 2021-2024	De andere provincies zijn hierover geraadpleegd, alleen heeft dit geen concrete gezamelijke afspraken opgeleverd.
Voortgang beleidsnotitie Sport	Pels, Z.	Het aanbieden van plantaardige maaltijden en snacks in de kantine zal wederom bij de eerstvolgende kennissessie via Sportservice onder de aandacht gebracht worden. De focus op natuurinclusiviteit kan bij een volgende ronde aan de orde komen, aangezien het huidige budget daarvoor onvoldoende is.	Economie Financiën en Bestuur 18-01-2021 5.b. Sport: Brief GS aan PS inz. Voortgang Beleidsnotitie Sport	Zie ook aangenomen motie 187-2021/PS 8-11-2021 inz. toekomstperspectief Sport Afdoeningsvoorstel voor motie in commissie van 29-09.
Dierenopvangcentra en gelden noodfonds en herstelfonds	Zaal, I.	Gedeputeerde Zaal antwoordt dat er twee stappen worden gezet: eerst wordt beoordeeld of dierenopvangcentra aanspraak kunnen maken op de gelden uit beide moties 41 en 42, gezien de gestelde voorwaarden. Het is niet	Economie Financiën en Bestuur 28-09-2020 7. Rondvraag portefeuille mw. Pels en terugkoppeling deelname	

		wenselijk om de voorwaarden nog aan te passen aangezien deze door PS zijn vastgesteld. Als de centra niet onder de voorwaarden van de moties vallen, dan heeft de gedeputeerde al toegezegd in gesprek te gaan met de centra over de coronaschade en of deze mogelijk op een andere manier kan worden vergoed. Hier is men druk mee bezig en PS worden geïnformeerd over de resultaten.	gemeenschappelijke aangelegenheden en Europa (naast de rondvraagpunten kunt u hier ook korte vragen over de tot de portefeuille van mw. Pels behorende punten uit de c-agenda stellen)	
Agenda weerbaar Noord-Holland	Dijk van, A.	- Met de QuickScans wordt gewoon doorgegaan want het streven is hier zoveel mogelijk gemeenten op aan te laten sluiten. PS zullen hier regelmatig over geïnformeerd worden. - Er wordt in ieder geval ingezet op het vergroten van de interne weerbaarheid waarover teruggekoppeld zal worden en waar nodig, wordt ingezet op het vergroten van de eigen weerbaarheid. Bij de behandeling van de eerste voortgangsrapportage op 27 september 2021 heeft de CdK toegezegd: - In de volgende voortgangsrapportage zal een beeld van de criminele activiteiten in de	Economie Financiën en Bestuur 18-06-2020 13.a. Bestuur: Brief GS aan PS inz. Concept-Agenda Weerbaar Noord-Holland	De CdK zal over de voortgang van de agenda ten minste 1x per jaar aan de Staten rapporteren (los van de P&C-cyclus. Zie ook brief C-agenda EFB 18-1-2021 Eerste voortgangsrapportage 27 september 2021 behandeld. Tweede voortgangsrapportage zal in september 2022 worden behandeld.

		verschillende portefeuilles worden geschetst, ook in het buitengebied - Onderzocht zal worden of de waterschappen behoefte hebben aan een QuickScan Weerbaarheid van de eigen activiteiten. Het rapport over milieucriminaliteit zal aan PS toegestuurd worden		
Kop werkt!	Zaal, I.	Programma loopt af. hr. Van der Hoek zegt toe dat het onderwerp terugkomt op de agenda van de commissie na afronding van de effectrapportage (maatschappelijke en economische effecten) en de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance. Het jaarverslag 2020 staat op de c-agenda van de commissie EFB van 14 juni 2020.	Economie Financiën en Bestuur 20-01-2020 7.a. De Kop Werkt! Voortgangsrapportage 2019, Jaarprogramma 2020	Jaarrapportage 2021 staat op C-agenda EFB 9 mei 2022 Samenwerking is per 1-1-2022 beëindigd. GS laten onderzoeken of de investeringen uit het programma hebben bijgedragen aan een toekomstbestendige regio waar het goed wonen, werken en recreëren is. (onderzoek naar naar economische en maatschappelijke effecten van het programma De Kop Werkt!) Bij de start van het programma is een nulmeting uitgevoerd waaraan de effecten zullen worden gemeten. Naast het meten van de economische en maatschappelijke effecten is ook de governance van het programma geëvalueerd. De rapportages zullen in het vierde

				kwartaal 2022 aan PS worden gezonden. Onderzoek heeft vertraging na zomer 2022 wordt het aangeboden. Halfjaarrapportage 2021 staat op C-agenda EFB 17-1-2022. Aan de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance wordt nu gewerkt. De effectrapportage wordt circa 1 jaar uitgesteld. In 2021 wordt dit te samen aan de commissie aangeboden. 2e tranche jaarprogramma 2020 is behandeld in EFB van 18 januari 2021. Toezegging mw. Zaal bij deze behandeling: GS geen voorstander van verlenging huidige samenwerkingsovereenkomst. Samenwerking wel van groot belang en zal op andere manier worden vormgegeven. Zodra op basis van een integrale benadering er nieuwe overeenkomsten worden afgesloten, komen GS terug bij PS, maar eerst moeten de lopende projecten worden afgerond en moet de effectrapportage worden afgewacht.

Provincie
Noord-Holland

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
2023

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

	2023		2023	GS	Werkvorm	Procesafspraken / Wensen t.a.v. de voorbereiding
Commissie EFB	**23-1**	**20-2**				**Roodgedrukte teksten** *zijn de laatste toevoegingen / updates op de Strategische agenda voor de commissie EFB*
Algemeen						
1e begrotingswijziging 2023				Allen		2023: Cie EFB: 13 februari 2023 PS: 20 februari 2023
Jaarstukken				Allen		
Kaderbrief 2024				Allen		
Financiën, Cultuur en Erfgoed	**23-1**	**20-2**	**2023**			
Kostendekkendheid Milieuleges Omgevingswet				Kocken		Wordt in IPO verband besproken: hoe richten we dit in. Moet voor 1/1/2023 op orde zijn. Met commissie bespreken in Q3/ Q4 2022 afhankelijk van invoering Omgevingswet. Richting invoering omgevingswet is hier duidelijkheid over nodig. En komt er een stuk naar PS.
Nazorg stortplaatsen .				Kocken		Cie EFB 17-1-2022: Gedeputeerde Pels gaat onderzoeken wat 'eeuwigdurende nazorg' betekent, hoe deze door de provincie kan worden afgehecht en op welke wijze hieraan kan worden voldaan. Rekenrentes: De verwachting is dat er in het **tweede kwartaal van 2023** voldoende duidelijkheid is over de gevolgen van het rekenrenterapport. Op dat moment zal de ALM studie opnieuw opgestart worden. Met de uitkomsten van de ALM studie zullen de effecten op de doelvermogens zichtbaar worden en worden de scenario's opgesteld om de verhoging qua risico's en termijnen voor exploitanten alsmede de provincie afgewogen kunnen worden in GS. Op basis hiervan kunnen GS een keuze maken ten aanzien van de rekenrente en de te hanteren scenario's om de effecten te dempen.
Actualisatie Cultuurnota				Kocken		Op 13-12-2021 heeft PS de Beleidskader erfgoed en cultuur 2022 vastgesteld. Hierbij zijn 2 moties aangenomen: M237-2021: inspiratie her- en bijbestemmingen M239-2021: inbreng van de makers bij cultuurbeleid (voor de zomer 2022 worden PS geïnformeerd over de Stvz) Zie ook brief GS C-agenda EFB inz. verlenging bestuurlijk kader Cultuur en onderwijs. Bij behandeling cultuurnota in EFB van 29 november is aangegeven: Beperkte ambtelijke capaciteit gemeenten erfgoed: De risico's van de beperkte ambtelijke capaciteit bij gemeenten, zeker voor erfgoed, zijn bekend. Mw. Pels zegt toe dit mee te nemen naar de MRA en het cultuurprofiel NHN en de stand van zaken na een jaar te melden aan PS Cultuureducatie:

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
2023

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

						Voorgesteld wordt om eerst af te wachten wat in het regeerakkoord beschikbaar komt voor cultuureducatie. Het is jammer dat elke coalitieperiode opnieuw moet worden beoordeeld of incidenteel geld beschikbaar moet worden gesteld voor cultuureducatie omdat telkens de inzet van het Rijk moet worden afgewacht. Dat doet geen recht aan het belang van cultuureducatie. Zodra bekend is wat het nieuwe kabinet gaat doen met cultuureducatie, dan komen GS terug bij PS. Vouchers voor onderwijs: Het gebruik van vouchers voor het onderwijs wordt meegenomen bij de uitwerking van de derde tranche van het herstelfonds Stolpen: Na een jaar zal mw. Pels een terugkoppeling geven over de voortgang van het beleid voor stolpen, dan zijn de gesprekken met gemeenten gevoerd en is de waarderingskaart onder de aandacht gebracht van eigenaren
Sport, Personeel en Organisatie en Inkoop	23-1	20-2	**2023**			
Voortgang Social Return				Kocken		Zie ook brief C-agenda EFB 29-11-2021 Social Return Statushouders. Voortgang: 1e kwartaal 2020 (zie c-agenda EFB 31-8-2020) Voortgang 2021: 'Social return in één oogopslag 2021 met daarin de voortgang vanaf januari 2015 tot mei 2021 (C-agenda EFB 6-9-2021); Eerste kwartaal 2022: voortgang social return in 1 opslag Herijking social return 1e kwartaal 2023
Circulaire economie en PDNH Per 1-1-2021 van M&B naar EFB	23-1	20-2	**2023**			
Economie, Arbeidsmarkt en Onderwijs, Bestuur, Interbestuurlijk Toezicht en Europa (Zaal)	23-1	**20-2**	**2023**			
Voortgang Pallas project				Zaal		29-11-2021 is uitstel terugbetaling lening besproken. In Q1 2023 wordt de toekomst van Pallas besproken en kan een besluit worden genomen (na het besluit van het Rijk). De speciaal gezant zal voor de commissie uitgenodigd worden. Bespreking in EFB zal naar alle waarschijnlijkheid op 5/12/2022 plaatsvinden; vooraf technische briefing
Jaarprogramma van De Kop Werkt! (wensen en bedenkingen').				Zaal		Jaarrapportage 2021 staat op C-agenda EFB 9 mei 2022 Samenwerking is per 1-1-2022 beëindigd. GS laten onderzoeken of de investeringen uit het programma hebben bijgedragen aan een toekomstbestendige regio waar het goed wonen, werken en recreëren is. (onderzoek naar naar economische en maatschappelijke effecten van het programma De Kop Werkt!) Bij de start van het programma is een nulmeting uitgevoerd waaraan de effecten zullen worden gemeten. Naast het meten van de economische en maatschappelijke effecten is ook de governance van het programma geëvalueerd. De rapportages zullen na de zomer 2022 aan PS worden gezonden.

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
2023

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

						De Halfjaarrapportage 2021 van het programma 'De Kop Werkt! staat op C-agenda EFB 17-1-2022 FB 20-1-2020: programma loopt af: hr. Van der Hoek zegt toe dat het onderwerp terugkomt op de agenda van de commissie na afronding van de effectrapportage (maatschappelijke en economische effecten) en de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance. 29/6: Zie ook brief C-agenda EFB 31/8 inz. jaarrapportage 2019 en verlengen programma. De effectrapportage (maatschappelijke en economische effecten) en de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance komen nog terug op de agenda. Aan de evaluatie van het ambitiedocument en evaluatie governance wordt nu gewerkt. De effectrapportage wordt circa 1 jaar uitgesteld. In 2021 worden dit allemaal te samen aan de Cie aangeboden 2e tranche jaarprogramma 2020 is op 18 januari in cie EFB behandeld. Jaarrapportage 2020 staat op c-agenda EFB 14-6-2021
Sponsoring				Zaal		In 2022 vindt een evaluatie van de doelstellingen en de resultaten plaats. Zie ook c-agenda EFB 22-4-2021: Brief GS aan PS inz. verruimde uitgangspunten evenementensponsoring 2021-2022 In oktober 2019 zijn de uitgangspunten in de commissie besproken en in november 2019 heeft GS het definitieve sponsorbeleid 2020-2023 vastgesteld. PS zullen jaarlijks een voortgangsrapportage ontvangen over de duurzaamheidsmaatregelen die de gesponsorde evenementen invoeren. 18 Januari 2021 is de Voortgangsbrief dierenwelzijn gesponsorde evenementen 2020 op B-agenda EFB.
Datacenterstrategie				Zaal		Definitieve versie in EFB van 17-1-2022 en PS van 31-1-2022 Na een jaar zal de strategie geëvalueerd worden (februari 2023) BOT overleg heeft plaatsgevonden op 10 mei 2021 Eerste contouren 6 september 2021 in cie EFB Voordracht Datacenterstrategie op 17/1/2022 in EFB behandeld en op 31/1/2022 geamendeerd vastgesteld in PS (A1-2022/tegengaan lichtoverlast) Aangenomen moties: M9-2022 Hyperscales M10-2022 Zorgen om hyperscales M13-2022 Restwarmte
MRA termijnagenda						Staf CDK z.s.m. (liefst nog voor de Kerst) GS 24 januari Commissie EFB 20 februari 2023 (PS plenair) 6 maart 2023 Algemene Vergadering MRA: 24 maart 2023
Openbare orde en Veiligheid, Integriteit, Internationale betrekkingen, Public Affairs, Communicatie	**23-1**	**20-2**	**2023**			

Strategische Statenagenda Commissie Economie Financiën en Bestuur
2023

Beeldvorming (Fase 1) / ter kennisname (C-agenda)
Oordeelsvorming (Fase 2) / ter bespreking in commissie (B-agenda)
Besluitvorming. Voordracht + PS (Fase 3) / voorbereiding in commissie (A-agenda)

Concerncontrol, Juridische Zaken, Archief, PS- en GS zaken (CdK)						
1e begrotingswijziging Randstedelijke Rekenkamer voor zienswijze 2023				CdK/PS		Februari 2023
Begroting Randstedelijke Rekenkamer 2022				CdK/PS		April 2022
Statenvoordracht - Wensen en bedenkingen bij subsidievaststelling fractiebijdragen n.a.v. Rapport van bevindingen 2020-2021				CdK		EFB 20 februari 2023 en PS 6-3-2023
MRA versterkte samenwerking				CdK		Samenwerkingsvoorstellen tussen GS en PS hebben besproken in EFB 14-2-2022 en motie 52-2021 (governance MRA) afgedaan. Samenwerkingsafspraken zijn op 15/11/2021 in PS vastgesteld.
MRA AV vergadering (Olthoff)	**23-1**	**20-2**	**2023**			
Agenda's AV en Raadtafel MRA						
IPO, ICT en Data en Subsidies algemeen (Stigter)	**23-1**	**20-2**	**2023**			
Kaderbrief 2023/IPO begroting 2023				Stigter		Kaderbrief 2023 van het IPO 9mei 2022 Begroting IPO 2023: oktober 2022
Datastrategie				Stigter		In 2022 (sept) zal er een voortgangsrapportage komen en in 2023 een evaluatie en een geactualiseerde datatstrategie. 31-8-2020: technische briefing datastrategie. Voortgangsrapportage heeft op de B-agenda van EFB 30 november gestaan. Geactualiseerde datastrategie 14 juni in cie behandeld en op 28/6 door PS vastgesteld.

Provincie Noord-Holland

2023

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 26 januari 2023

Onderwerp: Subsidievaststelling na verleende voorschotten op fractiebijdragen over de periode 15 maart 2021 t/m 14 maart 2022

Kenmerk:

Bijlagen:

- Ontwerpbesluit
- Rapport van bevindingen subsidieverantwoordingen fractievergoedingen provincie Noord-Holland over de periode 15 maart 2021 tot en met 14 maart 2022

1. Inleiding

Op grond van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015 moet elke door een Statenfractie in het leven geroepen stichting fractieondersteuning verantwoording afleggen over de door de provincie aan haar verstrekte subsidievoorschotten.

De verantwoording houdt in dat bij de aanvraag om subsidievaststelling het format verantwoording fractiegelden plus onderliggende stukken en het jaarverslag overlegd worden. De commissaris van de Koning heeft per brief van 15 maart 2022 aan vijftien stichtingen fractieondersteuning verzocht de verantwoording van de ontvangen voorschotten en de aanvraag om subsidievaststelling over de periode 15 maart 2021 tot en met 14 maart 2022 in te dienen vóór 1 juni 2022.

2. Rapport van bevindingen

Van alle stichtingen fractieondersteuning is de verantwoording tijdig ontvangen. Het genoemde format en onderliggende stukken zijn, na voorcontrole door de griffie, ter controle aangeboden aan de ex artikel 217, tweede lid van de Provinciewet door uw Staten aangewezen accountant (Van Ooijen). De accountant heeft een rapport van bevindingen gemaakt, dat als bijlage bij deze voordracht is gevoegd.

De in dit rapport genoemde fracties hebben verantwoording afgelegd in overeenstemming met het voorgeschreven format zoals opgenomen bij de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015. De rapportage is in concept per fractie afgestemd, in het kader van hoor en wederhoor.

Ten aanzien van de uitgaven zijn enkele bevindingen geconstateerd. De bevindingen worden hieronder toegelicht met het voorlopige besluit van de voorzitter voor de subsidievaststelling per bevinding en per ondersteuningsstichting.

JA21

De fractie JA21 declareert € 12,55 en € 11,51 waarbij geen achterliggende bonnen zijn aangetroffen. Dit zijn daarmee onrechtmatige uitgaven.

Voorlopig besluit:

- Vanuit privé dient de fractie € 24,06 terug te storten aan bankrekening voor 14 maart 2023. De subsidie vast te stellen conform verlening, minus deze € 24,06.

SP

In het afgelopen boekjaar zijn de kruisposten gecorrigeerd. Echter een kleine rekenfout van € 82,- moet nog gecorrigeerd worden.

Voorlopig besluit:

- De subsidie vast te stellen conform verlening, de gevraagde correctie dient voor 14 maart 2023 uitgevoerd te zijn.

PVV

De fractie van de PVV heeft een bedrag van € 955,- aan krantenabonnementen / nieuwsgaring besteed. Dit komt € 155,- boven het in de verordening artikel 11 lid 4.b. gestelde maximale bedrag van € 800,-. Deze € 155,- is daarmee onrechtmatig uitgegeven door de fractiestichting.

Voorlopig besluit:

- De subsidie vast te stellen conform verlening, minus de € 155,- die boven het maximum bedrag voor nieuwsgaring zijn uitgegeven. Het aan PNH terug te betalen bedrag met deze € 155,- te verhogen naar € 12.507,-.

Overige fracties

Bij de overige fracties zijn geen bijzonderheden aangetroffen.

Voorlopig besluit:

- De subsidie vast te stellen conform verlening

3. Voorstel

Resumerend stel ik u de besluiten te nemen die in ontwerp bij deze voordracht zijn gevoegd.

De voorzitter van Provinciale Staten van Noord- Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van het presidium van 19 december 2022;

gelet op artikel 33, tweede lid van de Provinciewet en de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015,

besluiten:

1. kennis te nemen van de voorlopige besluiten om de aanvragen voor de subsidievaststelling over de periode 15 maart 2021 t/m 14 maart 2022 van de ondersteuningsstichtingen van de Statenfracties: GroenLinks, VVD, FvD, D66, PvdA, CDA, PVV, SP, PvdD, ChristenUnie, 50PLUS-PVDO, DENK, JA21, Liberaal N-H en Baljeu vast te stellen conform artikel 11, lid 2 van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015
2. dat het ontwerpbesluit, dat zijn vertaalslag krijgt in vijftien besluiten van de voorzitter van Provinciale Staten tot subsidievaststelling conform de voorlopige besluiten, hen geen aanleiding geeft om hierover wensen en bedenkingen ter kennis van de voorzitter te brengen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

vanooijen

Provincie Noord-Holland Statengriffie
T.a.v. de heer A. Th. H. van Dijk
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Datum: 25-01-2023
Referentie: JV/700108/cw/45592
Betreft: rapport van feitelijke bevindingen subsidieverantwoordingen fractievergoedingen 2021/2022 Provincie Noord-Holland

Geachte heer Van Dijk,

Ingevolge uw opdracht om een onafhankelijk onderzoek uit te voeren naar de besteding en verantwoording van de vergoedingen die zijn verstrekt aan de fracties over de periode 15 maart 2021 tot en met 14 maart 2022 brengen wij u hierbij rapport uit over onze bevindingen waarbij wij de volgende indeling van het rapport hanteren:

1. Verantwoordelijkheden;
2. Verrichte werkzaamheden;
3. Uitkomsten van de verrichte werkzaamheden algemeen;
4. Uitkomsten van de verrichte werkzaamheden per fractie;
5. Beperking in het gebruik en verspreidingskring.

De opdracht is met u en de beoogde gebruikers, zijnde de Statengriffie en voorzitter van Provinciale Staten Provincie Noord-Holland, overeengekomen en heeft als doel om u te assisteren bij het vaststellen van de reeds verleende Statengriffiesubsidievoorschotten in overeenstemming met de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015. De overeengekomen specifieke werkzaamheden zijn tot stand gekomen in overleg met de beoogde gebruikers, zijnde de Statengriffie en voorzitter van Provinciale Staten Provincie Noord-Holland. De opdrachtvoorwaarden zijn omschreven in onze opdrachtbrief van 24-03-2022.

VanOoijen Accountants
Leidsevaart 578
2014 HT Haarlem

Postbus 538
2003 RM Haarlem
T. 023 - 544 03 83

adviseurs@ooijen.nl
www.ooijen.nl

VanOoijen Accountants N.V., KvK Haarlem nr 34293720

1. Verantwoordelijkheden

Het is de verantwoordelijkheid van u en de beoogde gebruikers om te bepalen of de overeengekomen specifieke werkzaamheden toereikend en geschikt zijn voor het hierboven beschreven doel.

Wij hebben onze werkzaamheden verricht in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 4400N, 'Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden'. Bij het uitvoeren van deze opdracht hebben wij ons gehouden aan de voor ons geldende relevante ethische voorschriften in de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA). Verder hebben wij de onafhankelijkheidsregels van de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) in acht genomen.

2. Verrichte werkzaamheden

In deze paragraaf is een beschrijving van de overeengekomen specifieke werkzaamheden en feitelijke bevindingen opgenomen. Wij doen geen uitspraak over wat de feitelijke bevindingen betekenen voor de subsidieverantwoordingen fractievergoedingen provincie Noord-Holland over de periode 15 maart 2021 tot en met 14 maart 2022 in zijn totaliteit. U en de beoogde gebruikers zullen hierover een eigen afweging moeten maken gebruikmakend van dit rapport van feitelijke bevindingen en eventuele andere beschikbare informatie.

Wij hebben in opdracht van de Statengriffie de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

a) Wij hebben de relevante regelgeving en documentatie in ons onderzoek betrokken, waaronder de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015.
b) Wij hebben voorafgaande aan en gedurende ons onderzoek gecommuniceerd met medewerkers van de griffie.
c) Wij zijn nagegaan of de fracties de verantwoording hebben ingediend overeenkomstig het door de provincie voorgeschreven format en of de kosten conform de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015 naar de juiste categorieën zijn toegerekend.
d) Wij zijn nagegaan of de verantwoorde uitgaven en inkomsten ook daadwerkelijk betaald respectievelijk ontvangen zijn, volgens het kasstelsel.

e) Wij hebben de verantwoordingen over de periode 15 maart 2021 tot en met 14 maart 2022 en achterliggende externe bewijsstukken in ons onderzoek betrokken en onderzocht of bestedingen zijn onderbouwd en gedocumenteerd en passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de geldende Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015. Dit is gedaan per fractie en per fractie hebben wij onze bevindingen opgenomen in deze rapportage.
f) Wij hebben zowel het begin- als eindsaldo van de bankrekeningen aangesloten met de verantwoording 2021-2022. Eventuele afwijkingen met de banksaldi zijn nader verklaard.

Met deze rapportage rapporteren wij onze bevindingen over de periode 15 maart 2021 tot en met 14 maart 2022. De rapportage is per fractie in concept afgestemd, in het kader van hoor en wederhoor. Dit is in overleg gegaan met de Statengriffie.

3. Uitkomsten van verrichte werkzaamheden algemeen

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van onze overeengekomen specifieke werkzaamheden zoals opgenomen in hoofdstuk 2 weergegeven. De uitkomsten van onze werkzaamheden zijn per fractie weergegeven in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

3.1. Werkzaamheden a en b (algemeen)

Wij hebben kennis genomen van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015.

3.2. Werkzaamheden c (format en toerekening kostencategorieën)

Alle partijen hebben overeenkomstig het verantwoordingsmodel over de periode 2021-2022 verantwoording afgelegd. Wij zijn nagegaan in hoeverre de verantwoorde uitgaven op basis van de omschrijving en onderliggende bewijsstukken conform de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015 aan de juiste kostencategorieën zijn toegerekend. Eventuele opmerkingen hieromtrent zijn per fractie weergegeven in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

3.3. Werkzaamheden d (kasstelsel)

Bij het kasstelsel wordt uitgegaan van moment van betaling. Alleen de inkomsten en uitgaven tot en met 14 maart 2022, die ontvangen en/of betaald zijn kunnen worden meegenomen in de verantwoording. Wij zijn nagegaan dat alle door de fracties verantwoorde inkomsten en uitgaven zijn onderbouwd met betalingsbewijzen en passen binnen de periode van verantwoording. Eventuele afwijkingen zijn per fractie toegelicht in hoofdstuk 4.

3.4. Werkzaamheden e (onderbouwing en toetsing aan verordening)

In hoofdstuk 4 zijn de uitkomsten van onze werkzaamheden per fractie weergegeven. In deze paragraaf wordt ingegaan op een algemene uitkomst van onze werkzaamheden die op alle fracties van toepassing is.

Artikel 11 lid 12 sub d Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015

In artikel 11 lid 12 sub d van de Subsidieverordening fractiebijdrage 2015 is opgenomen dat kosten die verband houden met betalingen aan bedrijven waarover Statenleden middellijk of onmiddellijke zeggenschap hebben en betalingen aan partners en familieleden tot en met de derde graad van bloed- en aanverwantschap niet voor subsidie in aanmerking komen.
Een onderzoek naar betalingen zoals bedoeld in artikel 11 lid 12 sub d is door ons niet rationeel in te steken. Wij hebben derhalve niet kunnen vaststellen dat sprake is geweest van dergelijke betalingen.

3.5. Werkzaamheden f (aansluiting verantwoording met de banksaldi)

Er is een zichtbare aansluiting gemaakt van de begin- en eindstanden van de verantwoording met het banksaldo per 15 maart 2021 en 14 maart 2022.

Het terug te betalen bedrag over het boekjaar en de voorgaande periode is nu in de verantwoording over de periode 2021-2022 zichtbaar gemaakt en nader door ons toegelicht in hoofdstuk 4 van deze rapportage.

vanoollen

4. Uitkomsten van de verrichte werkzaamheden

Deze paragraaf omvat de uitkomsten van de verrichte werkzaamheden, zoals opgenomen onder e) per fractie. Eventuele correcties in de verantwoording zijn geïnitieerd door en afgestemd met de Statengriffie.

Op uw verzoek hebben wij de terug te betalen voorschotten fractievergoedingen 2021-2022 per fractie in de onderstaande tabel gerecapituleerd:

	€
Stichting fractieondersteuning GroenLinks Noord-Holland	27.886
Stichting fractieondersteuning VVD Noord-Holland	18.766
Stichting fractieondersteuning Democraten 66 Noord-Holland	0
Stichting fractieondersteuning PvdA Noord-Holland	14.154
Stichting fractieondersteuning JA21	0
Stichting fractieondersteuning CDA Noord-Holland	14.908
Stichting fractieondersteuning Forum voor Democratie	16.746
Stichting Ondersteuning Noord-Hollandse Statenfractie Partij voor de Dieren	0
Stichting Ondersteuning Provinciale Fractie Noord-Holland Partij voor de Vrijheid	12.352
Stichting Ondersteuning SP-fractie Provincie Noord-Holland	7.294
Stichting fractieondersteuning ChristenUnie Noord-Holland	12.623
Stichting fractieondersteuning 50Plus / Partij van de Ouderen	0
Stichting fractieondersteuning DENK	33.192
Stichting fractieondersteuning Fractie Baljeu	0
Stichting fractieondersteuning Liberaal Noord-Holland	0
Totaal	**157.921**

vanooijen

4.1. Stichting fractieondersteuning GroenLinks Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning GroenLinks Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**51.259**
Inkomsten	
Subsidie provincie	97.226
Rente	0
Overige	3.997
Totaal ontvangsten	**101.223**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	53.358
Accountantskosten	1.451
Kosten advies/onderzoek derden	552
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	4.390
Consumptiekosten	988
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	9.958
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	464
Representatiekosten	582
Bankkosten	169
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	4.071
Totaal uitgaven	**75.983**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**76.499**
Reservering: max. 50% subsidie	48.613
Terug te betalen aan PNH	**27.886**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Wij hebben geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.2. Stichting fractieondersteuning VVD Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning VVD Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**75.846**
Inkomsten	
Subsidie provincie	97.226
Rente	0
Overige	446
Teveel ontvangen voorschot subsidie	-2.692
Totaal ontvangsten	**94.980**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	63.994
Accountantskosten	1.169
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	3.109
Consumptiekosten	671
Reis- en verblijfkosten	0
Computer-/printerkosten t.b.v.	0
Vorming-/opleidingskosten fractieleden	605
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	22
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	403
Bankkosten	398
Overige kosten	5.764
Restitutie aan provincie Noord-Holland	28.658
Totaal uitgaven	**104.793**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**66.033**
Reservering: max. 50% subsidie	47.267
Terug te betalen aan PNH	**18.766**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Als gevolg van de afsplitsing van een Statenlid moet een bedrag van € 2.692 aan fractievergoeding worden terugbetaald. De terugbetaling was in de verantwoording opgeteld bij de terug te betalen subsidie 2020/2021. In overleg is de terugbetaling nu afzonderlijk vermeld in de bovenstaande verantwoording. Het bedrag aan maximale reservering € 47.267 en het terug te betalen bedrag over 2021/2022 van € 18.766 zijn juist berekend.

Wij hebben verder geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.3. Stichting fractieondersteuning Democraten 66 Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning Democraten 66 Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**26.889**
Inkomsten	
Subsidie provincie	78.083
Rente	0
Overige	6.122
Totaal ontvangsten	**84.205**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	65.480
Accountantskosten	1.148
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	2.346
Consumptiekosten	847
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	1.928
Vorming/opleidingskosten fractieleden	900
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	46
Kosten krantenabonnementen	120
Representatiekosten	110
Bankkosten	155
Overige kosten	62
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**73.142**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**37.952**
Reservering: max. 50% subsidie	39.042
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Door een statenlid zijn representatiekosten gedeclareerd voor € 43 betreffende bloemen. De fractie ziet dit als representatiekosten voor de fractie zelf en dus niet als behorende tot de vaste onkostenvergoeding vanuit de rechtspositie.

Wij hebben verder geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.4. Stichting fractieondersteuning PvdA Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning PvdA Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**42.698**
Inkomsten	
Subsidie provincie	78.083
Rente	0
Overige	680
Totaal ontvangsten	**78.763**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	54.899
Reiskosten personeel	0
Accountantskosten	1.117
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	1.487
Consumptiekosten	1.612
Reis- en verblijfkosten	2.093
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	1.702
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	17
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	224
Bankkosten	172
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	4.802
PayPal	140
Totaal uitgaven	**68.265**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**53.196**
Reservering: max. 50% subsidie	39.042
Terug te betalen aan PNH	**14.154**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Wij hebben geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.5. Stichting fractieondersteuning JA21

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning JA21 heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**4.191**
Inkomsten	
Subsidie provincie	31.905
Rente	0
Overige	3.586
Totaal ontvangsten	**35.491**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	24.642
Accountantskosten	1.563
Kosten advies/onderzoek derden	866
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	1.335
Reis- en verblijfkosten	14
Computer-/printerkosten t.b.v. fractie	3.957
Vorming-/opleidingskosten fractieleden	3.586
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	890
Kosten krantenabonnementen	317
Representatiekosten	247
Bankkosten	168
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	100
Totaal uitgaven	**37.685**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**1.997**
Reservering: max. 50% subsidie	15.953
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De stichting ontvangt alleen de variabele vergoeding van € 6.381 per statenlid over 2021/2022, te weten 5x € 6.381 = € 31.905.
Van twee boekstuknummers 16 en 26 voor respectievelijk € 12,55 en € 11,51 kan de onderliggende bon niet meer worden teruggevonden.

Er is een HP ProBook 635 voor € 2.236 en een MacBook voor € 1.629 aangekocht. De kosten zijn verantwoord onder de post Computer-/printerkosten t.b.v. fractie. Voor de MacBook staat de factuur niet op naam van de stichting. De fractie geeft aan dat de laptops zijn overgedragen aan de stichting en worden gebruikt door de statenleden voor het digitaal vergaderen.

De eindstand van de ingediende verantwoording was niet gelijk aan het banksaldo van € 1.996. Dit verschil kon worden herleid tot verschillende boekingsfouten en is in overleg met de fractie in de bovenstaande verantwoording gecorrigeerd.

vanooijen

4.6. Stichting fractieondersteuning CDA Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning CDA Statenfractie Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**49.822**
Inkomsten	
Subsidie provincie	65.321
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**65.321**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	41.891
Accountantskosten	1.018
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	1.178
Consumptiekosten	279
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	643
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	3.931
Kosten krantenabonnementen	30
Representatiekosten	165
Bankkosten	320
Overige kosten	0
Restitutie Provincie NH	18.119
Totaal uitgaven	**67.574**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**47.569**
Reservering: max. 50% subsidie	32.661
Terug te betalen aan PNH	**14.908**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Wij hebben geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.7. Stichting fractieondersteuning Forum voor Democratie

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning Forum voor Democratie heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**48.482**
Inkomsten	
Subsidie provincie	58.940
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**58.940**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	31.887
Accountantskosten	2.980
Kosten advies/onderzoek derden	3.128
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	1.120
Consumptiekosten	0
Reis- en verblijfkosten	0
Computer-/printerkosten t.b.v.	435
Vorming-/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	244
Kosten krantenabonnementen	242
Representatiekosten	605
Bankkosten	189
Overige kosten	500
Restitutie aan provincie Noord-Holland	19.876
Totaal uitgaven	**61.206**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**46.216**
Reservering: max. 50% subsidie	29.470
Terug te betalen aan PNH	**16.746**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Wij hebben geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.8. Stichting Ondersteuning Noord-Hollandse Statenfractie Partij voor de Dieren

Het bestuur van de Stichting Ondersteuning Noord-Hollandse Statenfractie Partij voor de Dieren heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**25.472**
Inkomsten	
Subsidie provincie	58.940
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**58.940**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	58.165
Accountantskosten	786
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	343
Consumptiekosten	0
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	1.825
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	0
Bankkosten	157
Overige kosten	0
Restitutie aan de Provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**61.276**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**23.136**
Reservering: max. 50% subsidie	29.470
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Wij hebben geen bevindingen met betrekking tot deze verantwoording.

4.9. Stichting Ondersteuning Provinciale Fractie Noord-Holland Partij voor de Vrijheid

Het bestuur van de Stichting Ondersteuning Provinciale Fractie Noord-Holland Partij voor de Vrijheid heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**41.027**
Inkomsten	
Subsidie provincie	58.940
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**58.940**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	40.901
Accountantskosten	1.869
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	632
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	1.199
Kosten krantenabonnementen	955
Representatiekosten	0
Bankkosten	119
Overige kosten	50
Restitutie aan provincie Noord-Holland	12.420
Totaal uitgaven	**58.145**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten – uitgaven)	**41.822**
Reservering: max. 50% subsidie	29.470
Terug te betalen aan PNH	**12.352**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Er is voor bedrag van € 955 aan krantenabonnementen/nieuwsgaring besteed. Dit is boven het in de verordening gestelde maximale bedrag van € 800.

vanooijen

4.10. Stichting Ondersteuning SP-fractie Provincie Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting Ondersteuning SP-fractie Provincie Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Betaalrekening	6.949
Spaarrekening	25.406
Beginsaldo	**32.355**
Inkomsten	
Subsidie provincie	58.940
Rente	0
Overige	0
"kruisposten: Verrekenen SP Regio"	3.229
Totaal ontvangsten	**62.169**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	45.840
Accountantskosten	1.431
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	476
Reis- en verblijfkosten	40
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	159
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	324
Representatiekosten	154
Bankkosten	190
Overige kosten	2.250
Restitutie aan provincie Noord-Holland	5.960
"kruisposten: Verrekenen SP Regio"	936
Totaal uitgaven	**57.760**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**36.764**
Per saldo uitgaven Statenverkiezingscampagne	
Reservering: max. 50% subsidie	29.470
Terug te betalen aan PNH	**7.294**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Voor de krantenabonnementen worden geen facturen ontvangen. Uit omschrijving op het dagafschrift is echter duidelijk op te maken dat dit abonnementskosten betreft.

In de periode 2020/2021 was door de Stichting vanuit de fractiegelden € 2.211 betaald aan de regioafdeling. In de periode 2021/2022 is nog eens € 936 betaald aan de regioafdeling. Totaal € 3.147. De regioafdeling heeft € 3.229 terugbetaald aan de Stichting. Per saldo is € 82 euro te veel aan de Stichting terugbetaald.

4.10 Stichting fractieondersteuning ChristenUnie Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning ChristenUnie Noord-Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**25.619**
Inkomsten	
Subsidie provincie	46.178
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**46.178**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	30.763
Accountantskosten	916
Kosten advies/onderzoek derden	314
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	0
Reis- en verblijfkosten	18
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	104
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	348
Bankkosten	131
Overige kosten	284
Restitutie aan provincie Noord-Holland	3.207
Totaal uitgaven	**36.085**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**35.712**
Reservering: max. 50% subsidie	23.089
Terug te betalen aan PNH	**12.623**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Door het statenlid zijn representatiekosten gedeclareerd voor € 541 betreffende afscheidscadeaus en uitgaven, waaronder consumptiekosten, in verband met het periodiek overleg met fractievoorzitters. De fractie ziet dit als representatiekosten voor de fractie zelf en dus niet als behorende tot de vaste onkostenvergoeding vanuit de rechtspositie.

De penningmeester voert de administratie voor de stichting en berekent hiervoor middels een declaratieformulier € 225 per kwartaal door. Deze vergoeding kan worden gezien als een onkostenvergoeding of vrijwilligersvergoeding. Mogelijke fiscale aspecten maken geen deel uit van ons onderzoek, maar dienen hierbij in overweging te worden genomen.
Aldus de fractie betreft dit conform voorgaande jaren, een bestendige gedragslijn.

4.11. Stichting fractieondersteuning 50Plus Noord-Holland/ Partij van de Ouderen

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning 50Plus Noord-Holland/ Partij van de Ouderen heeft het volgende Format Verantwoording fractiegelden subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**13.218**
Inkomsten	
Subsidie provincie	46.178
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**46.178**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	28.360
Accountantskosten	0
Kosten advies/onderzoek derden	19.053
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	3.549
Consumptiekosten	75
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	765
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	0
Bankkosten	144
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**51.946**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**7.450**
Reservering: max. 50% subsidie	23.089
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Als gevolg van een mogelijke verwisseling met de gemeentelijke fractie heeft een foutieve behandeling plaatsgevonden van de aangiften loonheffing en zijn dienovereenkomstig onjuiste naheffingsaanslagen opgelegd. Hiertegen is door de Stichting bezwaar gemaakt. De Statenfractie heeft een bedrag van € 6.711 retour ontvangen dat bestemt was voor de gemeentelijke fractie. Tevens is een bedrag van € 6.485 retour ontvangen bestemt voor de Statenfractie, maar abusievelijk doorbetaald aan de gemeentelijke fractie. In dit geval rest er dus per saldo een bedrag van € 226,- dat nog moet worden doorbetaald aan de gemeentelijke fractie.

De verantwoording was niet helemaal juist ingevuld, het beginsaldo was niet ingevuld en het eindsaldo evenmin. Het beginsaldo 2021/2022 zou volgens de eindafrekening 2020/2021 € 13.218 moeten bedragen (inclusief een kassaldo van € 701). In de vorige periode zijn mutaties verwerkt t/m 14-3-2021 en in deze periode begint de boekhouding vanaf 16-3-2021 met een banksaldo van € 9.330. De transacties op 15-3-2021 waren abusievelijk niet verwerkt in de boekhouding. In overleg zijn de nodige correcties in de boekhouding doorgevoerd en in de hierboven opgenomen verantwoording verwerkt.

Het kassaldo is teruggestort op de bankrekening.

vanooijen

4.12. Stichting fractieondersteuning DENK

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning DENK heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**0**
Inkomsten	
Subsidie provincie	106.898
Rente	0
Overige	350
Totaal ontvangsten	**107.248**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	45.924
Accountantskosten	3.523
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	637
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	726
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	48
Bankkosten	58
Overige kosten	51
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**50.967**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**56.281**
Reservering: max. 50% subsidie	23.089
Terug te betalen aan PNH	**33.192**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

Het bedrag aan ontvangen subsidie bestaat uit de reguliere subsidie voor het jaar 2021/2022 van € 46.178, alsmede het overschot 2020/2021 van de vorige DENK fractie van € 38.505 en het niet ontvangen voorschot uit 2019/2020 van € 22.215. Het maximaal te reserveren bedrag bedraagt 50% van de subsidie ontvangen voor het jaar 2021/2022 € 23.089, dus is een bedrag van € 33.192 aan subsidie terug te betalen.

4.13. Stichting fractieondersteuning Baljeu

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning Baljeu heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**19**
Inkomsten	
Subsidie provincie	6.381
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**6.381**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	0
Accountantskosten	443
Kosten advies/onderzoek derden	4.840
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	0
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	223
Kosten krantenabonnementen	568
Representatiekosten	0
Bankkosten	147
Overige kosten	0
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**6.221**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**179**
Reservering: max. 50% subsidie	3.191
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015. Behoudens de onderstaande bevinding.

De facturen voor de krantenabonnementen zijn niet beschikbaar, echter uit de omschrijving op de dagafschriften blijkt duidelijk dat dit abonnementen betreft.

4.14. Stichting fractieondersteuning Liberaal Noord-Holland

Het bestuur van de Stichting fractieondersteuning Liberaal Noord- Holland heeft de onderstaande subsidieverantwoording ingediend.

	€
Beginsaldo	**0**
Inkomsten	
Subsidie provincie	2.692
Rente	0
Overige	0
Totaal ontvangsten	**2.692**
Uitgaven	
Fractieondersteuning incl. personeelskosten	0
Accountantskosten	0
Kosten advies/onderzoek derden	0
Vergaderingen/bijeenkomsten/werkbezoeken	0
Consumptiekosten	0
Reis- en verblijfkosten	0
Computer/printer-kosten t.b.v. fractie	0
Vorming/opleidingskosten fractieleden	0
Bureaukosten (papier, vakliteratuur enz.)	0
Kosten krantenabonnementen	0
Representatiekosten	0
Bankkosten	0
Overige kosten	1.606
Restitutie aan provincie Noord-Holland	0
Totaal uitgaven	**1.606**
Eindstand per 14 maart (beginsaldo + inkomsten - uitgaven)	**1.086**
Reservering: max. 50% subsidie	1.346
Terug te betalen aan PNH	**0**

Bevindingen
De inkomsten passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015.

De uitgaven zijn met betalingsbewijzen en onderliggende bewijsstukken onderbouwd. De verantwoorde uitgaven passen binnen de doelstellingen zoals geformuleerd in de Subsidieverordening fractiebijdrage Noord-Holland 2015. Behoudens de onderstaande bevinding.

Wij hebben geen verdere opmerkingen.

5. Beperking in het gebruik en verspreidingskring

Bij het opstellen van deze rapportage is rekening gehouden met de verwachtingen van de beoogde gebruikers. Daarom is deze rapportage alleen bestemd voor de beoogde gebruikers, zijnde de Statengriffie en voorzitter van Provinciale Staten Provincie Noord-Holland, om hen te assisteren bij het vaststellen van de reeds verleende subsidievoorschotten in overeenstemming met de Subsidie-verordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015.

Vanwege de wettelijke bepalingen betreffende openbaarheid - Wet openbaarheid van bestuur (WOB) -, die op deze rapportage van toepassing zijn, verlenen wij toestemming om deze rapportage openbaar te maken.

Wij vertrouwen erop u met deze rapportage naar behoren te hebben geïnformeerd en zijn graag bereid de inhoud hiervan nader toe te lichten

Hoogachtend,
VanOoijen Accountants N.V.

J.M. Vijn RA

Provincie Noord-Holland

2023

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 20 februari 2023

Onderwerp: Zienswijze eerste begrotingswijziging Randstedelijke Rekenkamer

Kenmerk:

Bijlagen:

- Ontwerpbesluit
- 1e begrotingswijziging 2023 Randstedelijke Rekenkamer - Concept voor Provinciale Staten
- Begeleidende brief 2022-12-16RRaanPSNH 1e begrotingswijziging 2023 voor zienswijze

1. Inleiding

PS van Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland hebben ingestemd met het Statenvoorstel Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer op resp. 14 december 2022, 10 oktober 2022, 16 november 2022 en 9 november 2022. Daarmee is besloten tot het structureel verhogen van de bijdrage aan de Randstedelijke Rekenkamer met een totaalbedrag van € 250.000 (inclusief BTW per 1 januari 2023).

In deze begrotingswijziging, is op basis van de Macro Economische Verkenning 2023, de definitieve bijdrage voor de deelnemende provincies over 2023 opgenomen en de verhoging van de structurele bijdrage van € 250.000,- verwerkt.

Conform artikel 48, lid 1 van de Wet gemeenschappelijke regelingen verzoekt de rekenkamer Provinciale Staten uiterlijk 10 maart 2023 uw zienswijze hierop aan mij kenbaar te maken. Daarna zal de Randstedelijke Rekenkamer de

1e begrotingswijziging 2023 vaststellen en deze terstond toesturen aan u en aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

2. Inhoud

Op 17 november 2022 was de laatste bijeenkomst van de Programmaraad in deze statenperiode. De Programmaraad heeft kennis genomen van de toelichting op de voortgang en de planning van de lopende onderzoeken 2022 en van de onderzoeken, die in 2023 zullen worden afgerond. De Rekenkamer heeft vervolgens de planning van de in 2023 doorlopende onderzoeken Circulaire economie, Windpark Hanze en Windpark Spui én de ruimte voor nieuw onderzoek inzichtelijk gemaakt in deze eerste begrotingswijziging 2023.

Op 10 oktober 2022 hebben de Provinciale Staten van Noord-Holland ingestemd met verhoging van de structurele bijdrage die in deze begroting is verwerkt. De programmaraad heeft geconstateerd dat er een toenemende taakverzwaring bij de provincies valt waar te nemen. De provincies opereren steeds meer in complexe beleidsdossier in een netwerkomgeving. Het opereren in complexere beleidsdossiers heeft tot gevolg dat er ook hogere eisen gesteld worden aan het werk van de Rekenkamer.

3. Proces

Provinciale Staten worden verzocht uiterlijk 10 maart 2023 hun zienswijze aan de directeur/bestuurder van de Randstedelijke Rekenkamer bekend te maken.

4. Voorstel

Ik stel u voor te besluiten overeenkomstig het ontwerpbesluit.

F. Zoon, voorzitter Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur

C. Borst, commissieadviseur Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur

Ontwerpbesluit
Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 48, lid 1 van de Wet gemeenschappelijke regelingen;
Gelezen de voordracht van de voorzitter van de Statencommissie Economie, Financiën en Bestuur 20 februari 2023;

Besluiten:

a. geen gebruik te maken van de mogelijkheid om bij de bestuurder/directeur van de Randstedelijke Rekenkamer een zienswijze in te dienen betreffende de eerste begrotingswijziging 2023 van de Randstedelijke Rekenkamer en instemmend te reageren.

Haarlem, 6 maart 2022

Provinciale Staten van Noord-Holland,

, voorzitter

, griffier

Ontwerpbesluit

Nr.

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van het presidium van 19 december 2022;

gelet op artikel 33, tweede lid van de Provinciewet en de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015,

besluiten:

1. kennis te nemen van de voorlopige besluiten om de aanvragen voor de subsidievaststelling over de periode 15 maart 2021 t/m 14 maart 2022 van de ondersteuningsstichtingen van de Statenfracties: GroenLinks, VVD, FvD, D66, PvdA, CDA, PVV, SP, PvdD, ChristenUnie, 50PLUS-PVDO, DENK, JA21, Liberaal N-H en Baljeu vast te stellen conform artikel 11, lid 2 van de Subsidieverordening fractiebijdragen Noord-Holland 2015
2. dat het ontwerpbesluit, dat zijn vertaalslag krijgt in vijftien besluiten van de voorzitter van Provinciale Staten tot subsidievaststelling conform de voorlopige besluiten, hen geen aanleiding geeft om hierover wensen en bedenkingen ter kennis van de voorzitter te brengen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

Aan Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland

Datum	*Bijlage(n)*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
16 december 2022	1		2022/AH/156

Onderwerp
Concept 1e begrotingswijziging 2023

Geachte leden van Provinciale Staten,

Hierbij bieden wij u de concept 1e begrotingswijziging 2023 voor zienswijze aan.
In deze begrotingswijziging is ons geactualiseerde onderzoeksprogramma voor 2023 opgenomen.
Om duidelijk te maken wat precies is aangepast ten opzichte van de primitieve begroting, hebben wij een samenvatting van toevoegingen en/of wijzigingen opgenomen.

PS van Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland hebben ingestemd met het Statenvoorstel Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer op resp. 14 december 2022, 10 oktober 2022, 16 november 2022 en 9 november 2022. Daarmee is besloten tot het structureel verhogen van de bijdrage aan de Randstedelijke Rekenkamer met een totaalbedrag van € 250.000 (inclusief BTW per 1 januari 2023).
In deze begrotingswijziging, is op basis van de Macro Economische Verkenning 2023, de definitieve bijdrage voor de deelnemende provincies over 2023 opgenomen en de verhoging van de structurele bijdrage van € 250.000,- verwerkt.

Conform artikel 48, lid 1 van de Wet gemeenschappelijke regelingen verzoek ik u uiterlijk 10 maart 2023 uw zienswijze hierop aan mij kenbaar te maken. Daarna zal de Randstedelijke Rekenkamer de 1e begrotingswijziging 2023 vaststellen en deze terstond toesturen aan u en aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Met vriendelijke groet,

dr. ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA
Bestuurder/directeur
Randstedelijke Rekenkamer

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

1e begrotingswijziging 2023

Concept voor Provinciale Staten

december 2022

Inhoudsopgave

| SAMENVATTING VAN DE WIJZIGINGEN | 3

| 1 | BELEIDSBEGROTING 4

1.1 Programmaplan/onderzoeksprogramma 4

1.1.1 Algemeen 4

1.1.2 Het onderzoek 4

1.2 Paragrafen 9

1.2.1 Weerstandsvermogen 9

1.2.2 Financiering 10

1.2.3 Bedrijfsvoering 10

| 2 | FINANCIËLE BEGROTING 12

2.1 Overzicht van Baten en Lasten 12

2.2 Uitzetting financiële positie 16

2.3 Meerjarenraming 19

Samenvatting van de wijzigingen

Aanleiding

PS van Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland hebben ingestemd met het Statenvoorstel Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer op resp. 14 december 2022, 10 oktober 2022, 16 november 2022 en 9 november 2022. Daarmee is besloten tot het structureel verhogen van de bijdrage aan de Randstedelijke Rekenkamer. Dat is in deze begrotingswijziging verwerkt.
Op 17 november 2022 is met de Programmaraad gesproken over de stand van zaken van het lopend onderzoek. Dat is ook in deze begrotingswijziging opgenomen.

Toevoegingen en/of wijzigingen t.o.v. de begroting 2023

Beleidsbegroting
In het onderzoeksprogramma zijn de volgende onderzoeken opgenomen:

I. Circulaire economie: dit betreft een provincievergelijkend onderzoek, dat doorloopt in 2023.
II. Windpark Hanze: PS van Flevoland hebben een verzoek ingediend voor een provinciespecifiek onderzoek. Dit wordt in 2023 uitgevoerd.
III. Windpark Spui: Ook PS van Zuid-Holland hebben een verzoek ingediend voor een provinciespecifiek onderzoek, dat in 2023 wordt uitgevoerd.
IV. Omgevingswet: dit is een gezamenlijk onderzoek met de Rekenkamer(commissie)s van vier Flevolandse gemeenten en het Waterschap Zuiderzeeland.
V. Ondersteuning volksvertegenwoordigers: De Randstedelijke Rekenkamer participeert in een onderzoek dat in opdracht van de Nederlandse Vereniging van Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVRR) wordt uitgevoerd.
VI. Overig onderzoek: De Randstedelijke Rekenkamer zal de nieuwe Programmaraad betrekken bij het onderzoeksprogramma voor de rest van 2023.
VII. Onderzoeksprogrammering: De Rekenkamer inventariseert permanent suggesties voor toekomstig onderzoek en voert vervolgens oriënterende verkenningen uit naar nieuwe onderzoeksonderwerpen die aansluiten op de behoeften van de provincies en de actualiteit.

Financiële begroting
In de baten zijn de definitieve indexcijfers uit de Macro Economische Verkenningen van het CPB van september 2022 verwerkt.

| 1 | Beleidsbegroting

1.1 Programmaplan/onderzoeksprogramma

1.1.1 Algemeen

Wat willen we bereiken?
Onze missie luidt: De Randstedelijke Rekenkamer zet zich in voor transparante, betrouwbare en lerende Randstadprovincies.

Wat gaan we daarvoor doen?
Conform de Provinciewet doet de Rekenkamer onderzoek naar de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het gevoerde beleid. Onze kernwaarden hierbij zijn: onafhankelijk, zorgvuldig, toegankelijk, kritisch en omgevingsbewust. De Rekenkamer rapporteert de onderzoeksresultaten primair aan de Provinciale Staten. Deze informatie is in beginsel publiek toegankelijk.
De Rekenkamer heeft een gestructureerd proces om tot een optimale onderzoeksprogrammering te komen. Op verschillende manieren worden suggesties voor onderzoeksthema's verzameld, bijvoorbeeld via een 'rondje langs de fracties'. Na een oriëntatie op een thema en/of door het uitvoeren van een verkennend onderzoek wordt een beknopte lijst van kansrijke relevante onderzoeksonderwerpen opgesteld, die voor advies wordt voorgelegd aan de Programmaraad. Bovendien stimuleert de Rekenkamer verzoekonderzoeken vanuit de Provinciale Staten.
In paragraaf 1.1.2 zijn de onderzoeken opgenomen die we in 2023 uitvoeren.

Wat mag het kosten?
De totale lasten van het onderzoeksprogramma zullen circa € 1.980.000[1] bedragen inclusief overhead en (de voor de provincies compensabele) BTW en exclusief toevoegingen aan de voorzieningen en de geraamde kosten voor de bestuurlijke vernieuwing van de Rekenkamer (zie paragraaf 2.1. bij de toelichting op de lasten). De kosten van de overhead bedragen € 423.000 De overhead beslaat personele kosten (management, ondersteuning en opleidingen), kosten voor huisvesting en kosten voor de informatievoorziening. Het onderzoeksprogramma wordt gefinancierd door de provincies Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland als deelnemers aan de Gemeenschappelijke regeling Randstedelijke Rekenkamer.

1.1.2 Het onderzoek
Op 17 november 2022 was de laatste bijeenkomst van de Programmaraad in deze statenperiode. De Programmaraad heeft kennis genomen van de toelichting op de voortgang en de planning van de lopende onderzoeken 2022 en van de onderzoeken, die in 2023 zullen worden afgerond. De Rekenkamer heeft vervolgens de planning van de in 2023 doorlopende onderzoeken Circulaire economie, Windpark Hanze en Windpark Spui én de ruimte voor nieuw onderzoek inzichtelijk gemaakt in deze eerste begrotingswijziging 2023.

[1] De verdeling van € 1.980.000 over de onderzoeken is afgerond op tienduizendtal.

Schematisch ziet het onderzoeksprogramma voor 2023 er als volgt uit:

I. Circulaire economie

Wat is de aanleiding?

In 2017 hebben circa 180 partijen het 'Nationaal Grondstoffenakkoord' ondertekend. Daarin is de doelstelling opgenomen dat Nederland volledig circulair is in 2050. In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds hergebruikt. Om te komen tot een circulaire economie zijn in 2018 vijf landelijke transitieagenda's vastgesteld; over Biomassa en voedsel; Kunststoffen; Maakindustrie; Bouw; en Consumptiegoederen. Hierin zijn onder meer afspraken gemaakt over circulair inkopen en aanbesteden van gebouwen en infrastructuur en het bevorderen en opschalen van circulair bouwen; en over kennisdeling. Het thema circulaire economie hangt samen met andere thema's als energietransitie, duurzaamheid, milieu en de voedselvisie. De rol van de provincie is op veel vlakken beperkt.

De provincies zien hun toegevoegde waarde met name in het stimuleren (van bedrijven/ondernemerschap, overheden en kennisinstellingen), het op regionaal niveau verbinden van partijen en het ontwikkelen en delen van kennis.

Wat willen we bereiken?

Met dit onderzoek willen we PS van Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland ondersteunen in hun kaderstellende en controlerende rol. Voor transities in een vroege fase is het nog niet goed te onderzoeken wat de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid is. Wel kunnen we met dit onderzoek inzicht geven in de aanpak die provincies kiezen en middels een provincievergelijking lessen delen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De Rekenkamer is reeds gestart met onderzoek naar Circulaire economie in de vier Randstadprovincies. De resultaten worden in het tweede kwartaal van 2023 openbaar gemaakt.

II. Windpark Hanze

Wat is de aanleiding?

In het noordoosten van de gemeente Dronten wordt windpark Hanze gerealiseerd. Het windpark bestaat uit 15 windturbines van ieder 6 megawatt (MW), met een totaal van 90 MW, wanneer het gerealiseerd is. Het windpark is nog in aanbouw en zal naar verwachting begin 2024 operationeel zijn. Windpark Hanze is een initiatief van oorspronkelijk 19 (later 26) grondeigenaren en is onderdeel van Windplan Groen. De afgelopen jaren is getracht om tot overeenstemming te komen tussen de initiatiefnemers en de omwonenden over de wijze van (financiële) participatie. De provincie heeft daarvoor meerdere keren bemiddeld, maar dat heeft niet geleid tot overeenstemming. Op 29 juni 2022 hebben PS Flevoland een motie aangenomen, waarin PS de Rekenkamer vragen om een onderzoek te starten naar de participatie van bewoners en ondernemers bij Windpark Hanze en de (kaderstellende en toezichthoudende) rol van de provincie daarbij. Dit is voor ons aanleiding geweest om een onderzoek te starten.

Wat willen we bereiken?

Met dit onderzoek willen we Provinciale Staten van Flevoland ondersteunen in hun kaderstellende en controlerende rol door inzicht te geven in het participatieproces bij windpark Hanze. Hierbij richten we ons op de wijze waarop de provincie haar rol in het participatieproces heeft ingevuld, tot welke resultaten dit heeft geleid en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid).

Wat gaan we daarvoor doen?

De Rekenkamer is afgelopen zomer gestart met een vooronderzoek naar het participatieproces bij Windpark Hanze, om door middel van literatuuronderzoek en interviews de focus van het onderzoek nader te bepalen. De Rekenkamer heeft onder andere gesproken met initiatiefnemers, omwonenden, ambtelijk betrokkenen van Flevoland, juridische experts en een collega-rekenkamer. Op 23 november 2022 is de Rekenkamer in overleg getreden met een afvaardiging van PS om de mogelijke onderzoeksrichting te bespreken. Mede op basis van dit overleg en de input die de Rekenkamer heeft ontvangen, wordt de onderzoeksopzet opgesteld. Begin 2023 wordt de onderzoeksopzet gepubliceerd, waarin de onderzoeksvragen, de werkwijze, afbakening en planning van het onderzoek staan.

III. Windpark Spui

Wat is de aanleiding?

Windpark Spui is gelegen in de gemeente Hoeksche Waard tussen de woonkernen Nieuw-Beijerland, Piershil en Goudswaard. Het windpark bestaat uit vijf windturbines van ieder 4,2 megawatt (MW), met een totaal van 21 MW. Windpark Spui is tot stand gekomen middels een Provinciaal Inpassingsplan (PIP), dat werd ingesteld door de provincie. Voorafgaand aan de vaststelling van het PIP heeft er een participatietraject plaatsgevonden. Nadat het windpark in 2019 in gebruik werd genomen kwamen er veel (geluids)klachten binnen bij de provincie. In 2022 is de provincie een omgevingsdialoog gestart om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de overlast te verminderen. Op 19 april 2022 ontving de Rekenkamer een brief van de Statencommissie Bereikbaarheid en

Energie (BE), waarin de commissie de Rekenkamer verzoekt om onderzoek te doen naar het participatieproces bij Windpark Spui. Dit is voor ons aanleiding geweest om een onderzoek te starten.

Wat willen we bereiken?

Met dit onderzoek willen we Provinciale Staten van Zuid-Holland ondersteunen in hun kaderstellende en controlerende rol door inzicht te geven in het participatieproces bij windpark Spui. Hierbij richten we ons op de wijze waarop de provincie haar rol in het participatieproces heeft ingevuld, tot welke resultaten dit heeft geleid en welke verbeteringen daarbij mogelijk zijn (doeltreffendheid van beleid).

Wat gaan we daarvoor doen?

De Rekenkamer is afgelopen zomer gestart met een vooronderzoek naar het participatieproces bij Windpark Spui, om door middel van literatuuronderzoek en interviews de focus van het onderzoek nader te bepalen. De Rekenkamer heeft onder andere gesproken met ambtelijk betrokkenen van de provincie Zuid-Holland en de gemeente Hoeksche Waard, omwonenden, juridische experts en een collega-rekenkamer. Op 14 november 2022 is de Rekenkamer in overleg getreden met een afvaardiging van de commissie BE om de mogelijke onderzoeksrichting te bespreken. Mede op basis van dit overleg en de input die de Rekenkamer heeft ontvangen wordt de onderzoeksopzet opgesteld. Begin 2023 wordt de onderzoeksopzet gepubliceerd, waarin de onderzoeksvragen, de werkwijze, afbakening en planning van het onderzoek staan.

IV. Omgevingswet

Wat is de aanleiding?

De invoering van de Omgevingswet, voorzien op 1 juli 2023, is de grootste wetswijziging sinds de invoering van de Grondwet. De Omgevingswet beoogt een andere manier van werken voor gemeenten, provincies en waterschappen en vraagt de overheden om in onderlinge samenhang naar de fysieke leefomgeving te kijken. Tegelijkertijd voert elke overheid ook haar eigen beleid. Dit kan leiden tot situaties waarin het beleid van verschillende overheden met elkaar botst en waarvoor dus een oplossing gevonden dient te worden.
De Rekenkamer(commissie)s van de gemeenten Almere, Dronten, Lelystad en Noordoostpolder, de provincie Flevoland (Randstedelijke Rekenkamer) en het Waterschap Zuiderzeeland hebben besloten om een gezamenlijk onderzoek uit te voeren naar de invoering van de Omgevingswet.

Wat willen we bereiken?

De doelstelling van de samenwerkende Rekenkamer(commissie)s voor dit onderzoek is gericht op het onderzoeken hoe de deelnemende overheden gezamenlijk de één loket/overheid-gedachte kunnen uitvoeren. De gedachte hierachter is dat een initiatiefnemer diens informatie in één loket kan vinden en slechts bij één overheid hoeft aan te kloppen (één bevoegd gezag). Om dit te bewerkstelligen is het noodzakelijk dat overheden aan de voor- en achterkant intensief (interbestuurlijk) samenwerken. In het onderzoek wordt met name gekeken naar de samenwerking bij complexe interbestuurlijke vraagstukken in de fysieke leefomgeving. Daarbij is er aandacht voor de positie van volksvertegenwoordigers van de deelnemende gemeenten, provincie en waterschap in deze situaties.

Wat gaan we daarvoor doen?

Het onderzoek wordt onder aansturing van een begeleidingscommissie van alle deelnemende Rekenkamer(commissie)s uitgevoerd door een extern bureau. Dit bureau analyseert documenten, houdt

interviews, voert een enquête uit en organiseert een werksessie om een fictieve casus te behandelen. De publicatie van het onderzoek is voorzien in het eerste kwartaal van 2023.

V. Ondersteuning volksvertegenwoordigers

Wat is de aanleiding?

Als gevolg van decentralisaties, de komende Omgevingswet, de toegenomen maatschappelijke complexiteit en de steeds verdergaande informatisering is de druk op de decentrale volksvertegenwoordiging de afgelopen periode toegenomen. Het ROB rapport 'Goede ondersteuning, sterke democratie' laat zien dat het takenpakket van de volksvertegenwoordigingen is verzwaard, maar dat de ondersteuning van deze democratische instituties niet significant is toegenomen. Juist hier lijkt sprake van een paradox: de taakverzwaring vraagt om meer, maar leidt juist tot minder ondersteuning.
De Vereniging van Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVRR) laat in de vorm van een DoeMee-onderzoek een landelijk onderzoek uitvoeren naar de Ondersteuning van de volksvertegenwoordigers. Er doen 73 gemeenten, 7 waterschappen en 6 provincies mee, waaronder Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland.

Wat willen we bereiken?

De centrale onderzoeksvraag is: "Wat is de staat van de financiële ondersteuning van het volksvertegenwoordigende orgaan?" Er wordt inzichtelijk gemaakt welk budget beschikbaar is, wat daaruit wordt gefinancierd, in hoeverre de middelen worden besteed en of dit in de periode 2018-2022 is veranderd. Tevens wordt aangegeven wat er is te zeggen over de doeltreffendheid van de ingezette middelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Onder aansturing van een begeleidingscommissie van de NVRR wordt het onderzoek uitgevoerd door een extern bureau. Dit bureau inventariseert bij de deelnemende overheden (financiële) data, voert verdiepende interviews uit en maakt per overheid een factsheet met daarbij een vergelijking met het landelijk beeld. Publicatie is voorzien in het eerste kwartaal van 2023.

VI. Overig onderzoek

Met de start van een nieuwe Statenperiode wil de Rekenkamer voldoende ruimte houden in het onderzoeksprogramma voor onderwerpen, waarover de nieuwe Programmaraad haar licht kan laten schijnen. Zo spoedig mogelijk na de eerste bijeenkomst van de nieuwe Programmaraad (vooralsnog gepland op 1 juni 2023) maakt de Rekenkamer een keuze voor de invulling van het onderzoeksprogramma voor de rest van 2023.

VII. Onderzoeksprogrammering

Wat is de aanleiding?

De medewerkers van de Rekenkamer besteden een beperkt deel van hun tijd aan het volgen van beleidsontwikkelingen en oriëntatie op nieuwe onderzoeksonderwerpen. Hiervoor houden zij bijvoorbeeld actuele berichten bij uit de provincies en volgen zij vergaderingen van PS en Statencommissies. Daarnaast kan een verzoek van de afzonderlijke provincies of derden ertoe leiden dat wij ons nader in een onderwerp verdiepen.

Wat willen we bereiken?

Door structureel aandacht te besteden aan de verschillende beleidsthema's en oriëntatie op nieuwe onderzoeksonderwerpen wil de Rekenkamer zorg dragen voor een goede aansluiting op de behoeften van de provincies en de actualiteit. Op basis van de verkenningen en het actualiseren van de bestaande groslijst van onderzoeksonderwerpen stelt de Rekenkamer na overleg met de Programmaraad haar onderzoeksprogramma vast.

Wat gaan we daarvoor doen?

De medewerkers van de Rekenkamer zijn toebedeeld aan provincieteams. Het uitvoeren van verkenningen is een continue activiteit van deze teams. Voor de verkenning van onderzoeksonderwerpen monitoren en bestuderen zij documenten, waaronder persberichten, nieuwsbrieven, rapporten, begrotingen en jaarstukken. Dit kunnen documenten zijn van de provincies, maar ook van andere overheden of aan de provincies gerelateerde instellingen. Ook spreken zij zo nodig betrokken ambtenaren, maar ze voeren vooral ook informerende gesprekken met Statenleden en ze volgen vergaderingen van Statencommissies en PS als een relevant onderwerp op de agenda staat. De Rekenkamer verzamelt op deze manier relevante onderwerpen en beoordeelt deze onderwerpen op financieel belang, maatschappelijk belang, rol van de provincie en geschiktheid voor een rekenkameronderzoek.

1.2 Paragrafen

De beleidsbegroting bestaat uit een aantal paragrafen waarin de beleidslijnen zijn vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten (zie BBV). Voor de Rekenkamer zijn alleen onderstaande paragrafen Weerstandsvermogen, Financiering en Bedrijfsvoering van toepassing.

1.2.1 Weerstandsvermogen

De directe risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie van de Rekenkamer, zijn minimaal van omvang. De Rekenkamer heeft vooral te maken met reguliere kosten die vooraf goed te ramen zijn, zoals personeelskosten, huisvesting en ICT. Onverwachte kosten van substantiële omvang waarvoor geen dekking is, hebben zich in het verleden niet voorgedaan en worden ook in 2023 niet verwacht.

De weerstandscapaciteit van de Rekenkamer bestaat uit het resterende deel van de begroting inclusief de reserves onderzoek en spaarverlof van in totaal bijna € 281.000 waarvoor nog geen verplichtingen zijn aangegaan. Deze capaciteit is voldoende groot om de risico's van materiële betekenis af te dekken.

In totaal hebben wij vijf risico's geïdentificeerd waarvoor beheersmaatregelen zijn getroffen. De risico's van het eigen risicodragerschap, het persoonlijk ontwikkelbudget (POB) en de evaluatie van de Rekenkamer zijn afgedekt door middel van een voorziening. De risico's van extra onderzoek en de kosten van vervanging vanwege het sparen van vakantiedagen, zijn afgedekt door middel van een reserve. Zie voor een nadere toelichting paragraaf 2.2 Uiteenzetting financiële positie.

1.2.2 Financiering

De Randstedelijke Rekenkamer wordt gefinancierd door de provincies Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland. Het programmaresultaat is te gebruiken om de reserves aan te vullen tot 25% van de totale bijdrage van de vier deelnemende provincies. Het resterende deel wordt naar rato van de bijdragen teruggestort naar de vier provincies.

De Rekenkamer heeft een rekening-courant bij de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG). Conform het Treasurystatuut kunnen tijdelijke overschotten aan liquide middelen worden uitgezet, indien hiermee een rentevoordeel van meer dan € 4.000 kan worden behaald. Dit is niet het geval en daarom zetten we in 2023 geen middelen uit.

1.2.3 Bedrijfsvoering

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de stand van zaken en de beleidsvoornemens omtrent de bedrijfsvoering.

Arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim

Het personeel van de Randstedelijke Rekenkamer is in dienst van de provincie Flevoland. De Randstedelijke Rekenkamer volgt daarom het beleid van de provincie aangaande de arbeidsvoorwaarden, de arbeids-omstandigheden en het ziekteverzuim. De Randstedelijke Rekenkamer stelt zich ten doel om het ziekteverzuim in 2023 onder de norm van 5% te houden. Indien een medewerker zich regelmatig ziek meldt, zal er een verzuimgesprek plaatsvinden tussen de medewerker en de bestuurder/directeur. De Rekenkamer stimuleert vitaliteit van het team door middel van goed ingerichte werkplekken en persoonlijke aandacht voor werkdruk en werkplezier in het bijzonder in het kader van thuiswerken.
De Randstedelijke Rekenkamer beschikt over twee gediplomeerde bedrijfshulpverleners, die in geval van ongevallen of calamiteiten in staat zijn eerste hulp te verlenen. De bedrijfshulpverleners zullen beide in 2023 een herhalingscursus volgen.

Personeelsbeleid

De personeelsformatie van de Randstedelijke Rekenkamer bestaat uit een ambitieuze groep van hoog opgeleide medewerkers met over het algemeen ruime onderzoekservaringen. Ook in 2023 zal de Rekenkamer aandacht besteden aan opleiding en training, zodat de medewerkers zich verder blijven ontwikkelen. Voor het aanvullen van specifieke kennis en vaardigheden, worden zo nodig externen ingezet.

Alhoewel de bestuurder/directeur bevoegd is tot het voeren van een eigen personeelsbeleid wordt in principe aangesloten bij het personeelsbeleid van de provincie Flevoland. Met regelmaat worden P&O-aangelegenheden met de afdeling Managementondersteuning van de provincie Flevoland afgestemd. De huidige CAO Provincies loopt tot en met 31 december 2023. Voor 2023 houden we rekening met de implicaties van de nieuwe CAO op het personeelsbeleid, zoals de vergoeding voor thuiswerken.

Automatisering en Informatisering

Het ICT systeem van de Randstedelijke Rekenkamer biedt de mogelijkheid om locatie ongebonden te kunnen werken. Om ICT apparatuur en bijbehorende programma's up tot date te houden wordt beheer en onderhoud uitgevoerd. Daarnaast voert de Rekenkamer overleg met de ICT leverancier om te bekijken of verbeteringen aan het systeem mogelijk zijn. In 2021 en 2022 zijn een aantal veranderingen doorgevoerd om de ICT omgeving beter te beveiligen en het werken op afstand te vergemakkelijken. Om de mogelijkheden voor hybride werken te verbeteren zal in 2023 beperkt worden geïnvesteerd in de ICT omgeving.

Communicatie
In 2023 zal de Randstedelijke Rekenkamer weer regelmatig in de provincies te vinden zijn. De medewerkers zijn verdeeld in provincieteams, die actief de ontwikkelingen in hun provincie volgen. Al in een vroege fase van ieder onderzoek wordt gesproken met ambtenaren en Statenleden, zodat het onderzoek zoveel mogelijk aansluit bij de behoefte van PS. Ook besteedt de Rekenkamer veel aandacht aan het aanbieden van haar bevindingen, oordelen en aanbevelingen. De presentatie van de rapporten van de Rekenkamer aan het provinciaal bestuur wordt zorgvuldig afgestemd met de Statengriffies. De Randstedelijke Rekenkamer publiceert haar rapporten via de website www.randstedelijke-rekenkamer.nl, waarop niet alleen de publicaties maar ook de agenda's en verslagen van de behandeling eenvoudig zijn terug te vinden.

De Randstedelijke Rekenkamer voert regelmatig overleg met andere rekenkamers. In het kader van de Kring van Provinciale Rekenkamers wordt tijdens bijeenkomsten onder meer gesproken over bedrijfsvoering, beleid, onderzoeksprogrammering en concrete onderzoeken. Daar waar relevant wisselen de rekenkamers informatie uit over de oriëntatie op een onderzoeksonderwerp, het opzetten van een beoordelingskader, de onderzoeksopzet en de bevindingen. Tevens heeft de bestuurder/directeur regelmatig overleg met de directeuren van de Rekenkamers van Amsterdam en Rotterdam. Om kennis en ervaring te delen participeert de Randstedelijke Rekenkamer daarnaast in het zogenoemde G4+1-overleg van de Rekenkamers van de vier grote gemeenten en de Randstedelijke Rekenkamer en ook in een overleg van de lokale Rekenkamers in Flevoland.

Organisatie
De organisatie van de Randstedelijke Rekenkamer bestaat per 1 januari 2023 uit een totale formatie van 14,0 fte. Dit betekent een uitbreiding van 2,7 fte ten opzichte van de voorgaande formatie. Per 1 december 2022 heeft een medewerker een andere functie aanvaard. Er zullen in 2023 meerdere nieuwe medewerkers worden geworven. Daarom is de bezetting bij de start van het jaar veel lager dan de formatie.

Formatie	Fte	Bezetting 1 januari 2023	Fte
Bestuurder/directeur	1,2	Bestuurder/directeur	1,2
Ondersteuning	1,4	Ondersteuning	1,6
Projectleider	3,0	Projectleider	3,3
Onderzoeker	8,4	Onderzoeker	4,5
Totaal	**14,0**	**Totaal**	**10,6**

Interne beheersing
De financiële administratie wordt bijgehouden door het secretariaat van de Randstedelijke Rekenkamer. Conform de Financiële beleids- en beheersverordening en de Controleverordening heeft de Rekenkamer een Intern Controleplan. Met behulp van checklists wordt in september en in februari de betrouwbaarheid van de financiële informatievoorziening en de naleving van relevante wet- en regelgeving getoetst. Via kwartaalrapportages houdt de bestuurder/directeur van de Rekenkamer zicht op de uitputting van de begroting, de voortgang van de onderzoeken en de omvang van de liquide middelen.

Huisvesting en facilitaire dienstverlening
De Randstedelijke Rekenkamer is gevestigd nabij station Sloterdijk in Amsterdam. Vanuit dit kantoorpand is er via het openbaar vervoer een goede aansluiting met de vier provinciehuizen in Den Haag, Haarlem, Lelystad en Utrecht. De kantoorruimte is gehuurd en maakt onderdeel uit van een bedrijfsverzamelgebouw. De facilitaire dienstverlening (zoals bewaking, schoonmaak en receptie) maakt onderdeel uit van het huurcontract. In 2022 is gestart met het vervangen van enkele verouderde voorzieningen. In 2023 zullen nog enkele meubels die aan vervanging toe zijn worden vernieuwd.

| 2 | Financiële begroting

2.1 Overzicht van Baten en Lasten

	Begroting 2023 1e wijziging	Begroting 2023 Primitief	Begroting 2022	Rekening 2021
Baten				
Bijdragen van de provincies	1.986.000	1.722.000	1.668.000	1.651.100
Waarvan per 1 januari 2023 toegevoegd in het kader van de PS-besluiten Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer	*250.000*	-	-	-
Extra bijdrage provincie Utrecht	-	-	-	70.728
Onttrekking uit de voorziening POB	-	-	7.000	-
Onttrekking uit de voorziening eigen risicodragerschap	-	-	-	-
Som van de baten	**1.986.000**	**1.722.000**	**1.675.000**	**1.721.828**
Lasten				
Onderzoeksprogramma	1.976.000	1.714.000	1.711.500	1.532.429
Bestuurlijke vernieuwing	-	-	50.000	32.147
Toevoeging voorziening POB	-	-	-	2.580
Toevoeging aan de voorziening eigen risicodragerschap	2.000	1.000	-	-
Toevoeging aan voorziening evaluatie	8.000	8.000	8.000	8.300
Rentelasten		6.000		
Som van de lasten	**1.986.000**	**1.729.000**	**1.825.000**	**1.687.109**
Resultaat voor bestemming	**-**	**-/-7.000**	**-/-150.000**	**34.719**
Toevoeging aan bestemmingsreserve plv bestuurder	-	-	-	-
Onttrekking uit bestemmingsreserve plv bestuurder	-	7.000	13.000	12.937
Toevoeging aan bestemmingsreserve onderzoek	-	-	-	-
Onttrekking uit bestemmingsreserve onderzoek	-	-	87.000	-
Toevoeging aan bestemmingsreserve spaarverlof	-	-	-	-/-10.000
Onttrekking uit bestemmingsreserve spaarverlof	-	-	-	-
Toevoeging aan bestemmingsreserve bestuurlijke vernieuwing	-	-	-	-
Onttrekking uit bestemmingsreserve bestuurlijke vernieuwing	-	-	50.000	97.856
Toevoeging bestemmingsreserve Risicodragerschap vier PS-en inzake bestuurder/directeur	-	-	-	-/-135.512
Resultaat na bestemming	**-/-**	**-/-**	**-/-**	**-/-**
Bestemming programmaresultaat				
Verrekenen met de deelnemende provincies	**-**	-	-	-

Baten

De begroting van de Rekenkamer wordt jaarlijks geïndexeerd op basis van de Macro Economische Verkenningen (MEV) van het CPB. Voor 2023 bedraagt de indexering voor de Salarissen en sociale lasten 4,5% en de indexering voor Overige overheadkosten 2,6%. De structurele begroting neemt hierdoor met 4,1% toe ten opzichte van de begroting 2022.

Begroting	Structureel 2023 1e begrotingswijziging		Structureel 2023 Primitief	Structureel 2022
Salarissen en sociale lasten	1.401.700	(+4,5%)	1.388.200 (+3,5%)	1.341.300
Overige overheadkosten	334.700	(+2,6%)	334.000 (+2,4%)	326.200
Totaal	1.736.400	(+4,1%)	1.722.200 (+3,3%)	1.667.500

De verdeling van de kosten over de vier deelnemende provincies dient te worden gebaseerd op gegevens uit de meicirculaire provinciefonds 2022[2], zoals overgenomen in onderstaande tabel.

Provincie	Belastingcapaciteit	Totale uitkering Provinciefonds	Totaal	In %
Flevoland	45.875.540	146.836.339	192.711.879	11,37%
Noord-Holland	224.797.711	269.836.995	494.634.706	29,17%
Utrecht	120.440.626	280.946.184	401.386.810	23,67%
Zuid-Holland	261.491.846	345.234.460	606.726.306	35,79%
Totaal	652.605.723	1.042.853.978	1.695.459.701	100,00%

Voor de helft van de begroting dragen de provincies evenveel bij (het gelijke deel). Voor de andere helft van de begroting is de omvang van de bijdrage naar rato van de som van de belastingcapaciteit en de uitkering uit het provinciefonds (het ongelijke deel). De bijdragen van de vier provincies worden in de hiernavolgende tabel weergegeven.

Provincie	In %	Ongelijk deel	Gelijk deel	Totaal structurele bijdragen incl. BTW
Flevoland	11,37%	98.683	217.050	315.733
Noord-Holland	29,17%	253.289	217.050	470.338
Utrecht	23,67%	205.540	217.050	422.590
Zuid-Holland	35,79%	310.688	217.050	527.738
Totaal	100,00%	868.200	868.200	1.736.400

De genoemde bijdrage van de provincies is inclusief de voor de provincies compensabele BTW. De Rekenkamer verstrekt namelijk na afloop van het jaar een opgave van de afgedragen BTW aan de provincies. De provincies kunnen deze omzetbelasting beschouwen als ware deze rechtstreeks in rekening gebracht, zodat compensatie van deze omzetbelasting uit het BTW-compensatiefonds mogelijk is. De raming van de netto bijdragen is in de hiernavolgende tabel weergegeven.

[2] In de gemeenschappelijke regeling Randstedelijke Rekenkamer is vastgelegd dat de kosten over de deelnemers worden verdeeld volgens de sleutel zoals omschreven in artikel 8 van de Statuten van de Vereniging Interprovinciaal Overleg.

Provincie	Bijdragen incl. BTW	Raming netto bijdragen
Flevoland	315.733	263.479
Noord-Holland	470.339	392.498
Utrecht	422.590	352.651
Zuid-Holland	527.738	440.397
Totaal	1.736.400	1.449.025

Verhoging van de financiële bijdrage per 1 januari 2023

De vier PS-en hebben in het najaar van 2022 het statenvoorstel Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer aangenomen. Daarmee is besloten tot het structureel verhogen van de bijdrage aan de Randstedelijke Rekenkamer met een totaalbedrag van € 250.000 (inclusief BTW per 1 januari 2023). In de gemeenschappelijke regeling (artikel 20) is vastgelegd hoe de Rekenkamer wordt gefinancierd en hoe de kosten worden verdeeld over de vier provincies. De verhoging van de bijdrage per provincie dienen structureel verwerkt te worden in de provinciale begrotingen. De verdeling van de € 250.000 over de vier provincies is als volgt:

Provincie	Aandeel	Ongelijk deel	Gelijk deel	Totaal incl. BTW	Raming Netto bijdragen
Flevoland	11,37%	14.208	31.250	45.458	37.935
Noord-Holland	29,17%	36.468	31.250	67.717	56.511
Utrecht	23,67%	29.593	31.250	60.843	50.773
Zuid-Holland	35,79%	44.732	31.250	75.982	63.407
Totaal	**100,00%**	**125.000**	**125.000**	**250.000**	**208.626**

Lasten

In onderstaande tabel worden de lasten per kostenpost gegeven

Lasten	Begroting 2023 1e wijziging	Begroting 2023 primitief	Begroting 2022	Rekening 2021
Personeel	1.449.000	1.401.000	1.270.000	1.216.511
- waarvan management en ondersteuning (overhead) 15,1%	*170.000*	*176.000*	*170.000*	*199.800*
- waarvan. opleidingen (overhead) 1,7%	*25.000*	*25.000*	*25.000*	*15.300*
Inhuur	347.000	145.000	322.000	256.072
- waarvan. Project inhuur	*298.000*	*104.000*	*274.000*	*214.632*
- waarvan Inhuur diensten van derden	*49.000*	*41.000*	*48.000*	*39.020*
Huisvesting en servicekosten (overhead)	134.000	126.000	134.000	120.796
Informatievoorziening (overhead)	46.000	42.000	41.000	50.703
Bestuurlijke vernieuwing	-	-	50.000	32.147
Toevoeging voorziening POB	-	-	-	2.580
Toevoeging voorziening Evaluatie	8.000	8.000	8.000	8.300
Toevoeging voorziening eigen risicodragerschap	2.000	1.000		-
Rentelasten	-	6.000		2.410
Totaal	**1.986.000**	**1.729.000**	**1.825.000**	**1.687.109**

Lasten

Personeel

De personele lasten bestaan naast de salarissen en sociale lasten uit kosten voor opleidingen, vervoer, representatie en literatuur. Het totaal aan personele lasten neemt toe met 3,4% ten opzichte van de primitieve begroting 2023. Dit komt door de hogere loonstijging die in de CAO-2022-2023 is afgesproken en door wijziging in de samenstelling van de formatie per 1 januari 2023. De meerderheid van het personeel heeft een vast dienstverband en een aantal van hen heeft nog niet het maximum van de salarisschaal bereikt. In 2023 wordt nieuw personeel geworven. Het moment waarop de nieuwe medewerkers in dienst kunnen treden is mede vanwege de druk op de arbeidsmarkt lastig te voorzien.

Inhuur

De Rekenkamer raamt € 298.000 voor de reguliere project inhuur. Hierbij gaat het om het incidenteel inhuren van specifieke deskundigheid en expertise ter ondersteuning van het onderzoek. Daarnaast zal tijdelijke onderzoekscapaciteit worden ingehuurd om het moment tot de indiensttreding van nieuwe medewerkers te overbruggen. De inhuur diensten van derden is geraamd op € 49.000 Hieronder vallen diensten die contractueel voor langere periode zijn vastgelegd, o.a. de structurele kosten voor dienstverlening van P&O Flevoland, externe ondersteuning op P&O gebied, ondersteuning op het gebied van privacybescherming (functionaris gegevensbescherming) en de accountant. De kosten hiervan zijn hoger door hogere indexaties per 1 januari 2023.

Huisvesting en servicekosten

In verband met de indexatie van de huurprijs stijgen de huurkosten ten opzichte van 2022 en de primitieve begroting 2023. Voor 2023 worden enkele grote investeringen of wijzigingen in het kantoormeubilair dat aan vervanging toe is, verwacht. Hierdoor stijgen de totale kosten voor huisvesting en servicekosten.

Informatievoorziening

De kosten voor informatievoorziening zijn in 2023 hoger dan de geraamde kosten voor 2022 vanwege te verwachten prijsstijgingen in de servicecontracten, abonnementen en ICT-dienstverlening.

Toevoeging voorziening Evaluatie

Zie paragraaf 2.2 onderdeel voorzieningen.

Toevoeging voorziening Eigen risicodragerschap

Zie paragraaf 2.2 onderdeel voorzieningen

Rentelasten

In 2021 heeft de Rekenkamer voor het eerst te maken gehad met rentelasten. De BNG heeft negatieve creditrente in rekening gebracht over rekening-courant tegoeden vanaf € 500.000. Voor 2023 verwachten wij geen negatieve rentelasten. Per 1 oktober 2022 brengt de BNG Bank geen negatieve creditrente in rekening over tegoeden in de Rekening Courant.

Saldo

Het beoogde saldo voor 2023 is nul. Indien zich een overschot mocht voordoen, dan kan dit worden gebruikt om de reserves van de Rekenkamer aan te vullen tot maximaal 25% van de bijdragen van de provincies en/of een bedrag toe te voegen aan de Bestemmingsreserve Risicodragerschap vier PS-en inzake bestuurder/directeur. De bestemmingsreserve Risicodragerschap vier PS-en inzake bestuurder/directeur telt niet mee voor wat betreft het maximum van 25% van de bijdrage van de provincies. Het betreft namelijk een bestemmingsreserve van de vier deelnemende provincies, die is ondergebracht in de begroting van de Randstedelijke Rekenkamer, maar waar de Rekenkamer geen eigenaar van is.

Het eventuele restant vloeit vervolgens terug naar de deelnemende partijen.

2.2 Uiteenzetting financiële positie

Financiering

Voor een toelichting op de financiering zie onderdeel baten in paragraaf 2.1.

Bestemmingsreserve onderzoek				
	Beginsaldo	**Onttrekkingen**	**Toevoegingen**	**Eindsaldo**
2019	275.000	0	43.000	318.000
2020	318.000	0	0	318.000
2021	318.000	0	0	318.000
2022	318.000	87.000	0	231.000
2023	**231.000**	**0**	**0**	**231.000**

Bestemmingsreserve spaarverlof				
	Beginsaldo	Onttrekkingen	Toevoegingen	Eindsaldo
2019	45.000	10.000	0	35.000
2020	35.000	0	5.000	40.000
2021	40.000	0	10.000	50.000
2022	50.000	0	0	50.000
2023	**50.000**	**0**	**0**	**50.000**

Bestemmingsreserve Risicodragerschap vier PS-en inzake bestuurder/directeur				
	Beginsaldo	Onttrekkingen	Toevoegingen	Eindsaldo
2021	0	0	136.000	136.000
2022	136.000	0	0	136.000
2023	**136.000**	**0**	**0**	**136.000**

Bestemmingsreserve onderzoek
De opgebouwde bestemmingsreserve onderzoek zal in 2023 in principe niet worden aangesproken. Overeenkomstig de motivatie van de opbouw van de bestemmingsreserve zijn hierop twee uitzonderingen mogelijk:

1. Het terstond uitvoeren van eenmalig extra onderzoek, omdat de actualiteit daar aanleiding voor geeft;
2. Het opvangen van onverwachte extra uitgaven voor het geprogrammeerde onderzoek.

Bestemmingsreserve spaarverlof
In het kader van de CAO hebben medewerkers de mogelijkheid om hun al dan niet bijgekochte verlof tot een bepaald, maar aanzienlijk plafond, te sparen. Er is een voorziening gevormd voor het geval (langdurig) doorbetaald verlof wordt opgenomen en hiervoor vervanging ingehuurd moet worden. De dotaties zijn in principe afgeleid van de tot 1 januari 2022 al opgebouwde verlofuren en het verwachte saldo per 31 december 2022 en 31 december 2023. Eind 2022 was het saldo van de opgebouwde verlofuren hoog, doordat meerdere medewerkers die met zwangers-en bevallingsverlof waren, aansluitend ouderschapsverlof opnemen. De bestemmingsreserve is daar niet helemaal op aangevuld. De verwachting is dat het opgebouwde verlof geleidelijk zal afnemen en inhuur voor vervanging als gevolg van dit deel van het verlof niet nodig zal zijn.

Bestemmingsreserve Risicodragerschap vier PS-en inzake bestuurder/directeur
Uit onderzoek van I&O-Research naar het bestuursmodel kwam het advies naar voren om het huidige bestuursmodel te handhaven. Een ander bestuursmodel levert volgens de onderzoekers geen financieel voordeel op. Wel dient een aanvullende bestemmingsreserve[3] te worden gevormd voor eventuele kosten na afloop van de benoemingstermijn van de bestuurder/directeur. Een dergelijke bestemmingsreserve zou door de vier PS-en moeten worden ingesteld. De subcommissie ten behoeve van bestuurlijke zaken die het onderzoek heeft begeleid, heeft de Rekenkamer gevraagd dit en de nog te dekken kosten van de plv. bestuurder (0,1fte) te verwerken in de begroting (bij voorkeur budgettair neutraal). De Rekenkamer heeft daaraan gevolg gegeven. Bij de jaarafsluiting van 2021 is alvast het restant van de bestemmingsreserve bestuurlijke vernieuwing en het niet uitgeputte deel van de begroting 2021 gestort in een nieuwe bestemmingsreserve Risicodragerschap vier PS-en inzake bestuurder/directeur. Daarnaast zijn in het Statenvoorstel Naar een toekomstbestendige Randstedelijke Rekenkamer de structurele kosten voor de uitbreiding van 0,1 fte bestuurder verwerkt.

Investeringen
Voor 2023 wordt rekening gehouden met kleinere investeringen in de ICT en de kantoorinrichting. De waardering van de vaste activa op de balans wordt voor ultimo 2023 geschat op ongeveer € 17.000. De Rekenkamer investeert niet in openbare ruimtes met een maatschappelijk nut. De vaste activa worden volgens de systematiek uit artikel 8 van de financiële beleids- en beheersverordening afgeschreven.

[3] Het rapport van I&O-Research spreekt over een voorziening, maar de accountant heeft aangegeven dat dit een reserve dient te zijn.

Voorzieningen

Voorziening POB				
	Beginsaldo	Onttrekkingen	Toevoegingen	Eindsaldo
2019	29.000	3.000	8.000	34.000
2020	34.000	8.000	8.000	33.000
2021	33.000	5.000	8.000	36.000
2022	36.000	2.000	0	34.000
2023	**34.000**	**8.000**	**0**	**26.000**

*** Afronding van de bedragen vindt plaats op duizendtallen, waardoor de som in de tabel soms afwijkt.**

Voorziening evaluatie				
	Beginsaldo	Onttrekkingen	Toevoegingen	Eindsaldo
2019	13.000	4.000	8.000	17.000
2020	17.000	0	8.000	25.000
2021	25.000	0	8.000	33.000
2022	33.000	0	8.000	41.000
2023	**41.000**	**0**	**8.000**	**50.000**

Voorziening eigen risicodragerschap				
	Beginsaldo	Onttrekkingen	Toevoegingen	Eindsaldo
2019	57.000	7.000	0	50.000
2020	50.000	19.000	0	31.000
2021	31.000	0	0	31.000
2022	31.000	0	0	31.000
2023	**31.000**	**0**	**2.000**	**33.000**

Voorziening POB

In het kader van de CAO hebben alle medewerkers per 1 januari 2018 de beschikking over een Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB) van € 5.000 voor een periode van vijf jaar. Dit bedrag mag ineens, maar ook verspreid over vijf jaar worden uitgeput. Voor de Rekenkamer kan dit oplopen tot maximaal € 65.000. In 2017 is € 25.000 gestort in de voorziening en in de jaren 2018-2021 is jaarlijks een bedrag van € 8.000 gestort. In de CAO van 2022-2023 is vastgesteld dat het POB € 5.000,- per 5 jaar een arbeidsvoorwaarde blijft. Voor 2023 wordt verwacht dat enkele medewerkers hun POB zullen gaan benutten. Gezien de trend in het gebruik van het POB van de eerste vijf jaar, wordt in 2023 bekeken in hoeverre de voorziening wordt uitgeput, voordat weer toegevoegd gaat worden.

Voorziening evaluatie

De Gemeenschappelijke Regeling bepaalt dat de Rekenkamer eens per zes wordt geëvalueerd. De laatste evaluatie is bijna geheel in 2018 uitgevoerd. Vanaf 2018 wordt jaarlijks een zesde deel van de geraamde kosten voor de volgende externe evaluatie toegevoegd aan de voorziening.

Voorziening eigen risicodragerschap
De Randstedelijke Rekenkamer is eigen risicodrager, waardoor mogelijke uitkeringslasten bij vertrek van personeel ten laste van de Rekenkamer worden gebracht. De Rekenkamer heeft daarom een voorziening gevormd. De Rekenkamer is ook eigen risicodrager voor ziekteverzuim. Voor de dekking van dit risico wordt gerekend met een vast percentage van de loonsom. In verband met de hogere verwachte bezetting en salariskosten in 2023 is hiervoor in ieder geval een toevoeging van € 2.000 nodig.

2.3 Meerjarenraming

De begroting van de Randstedelijke Rekenkamer wordt jaarlijks geïndexeerd. De indexering is gebaseerd op de indexcijfers uit het Centraal Economisch Plan 2023 van het CPB. De indexatie voor 2023 is 4,1%.

Hieronder is de meerjarenraming tot en met 2026 gegeven.*

	begroting 2023	begroting 2023 1e wijziging	2024		2025		2026	
Baten								
Bijdragen provincies structurele begroting	1.722.000	1.986.000 (+15,3%)**	2.052.000	(+3,3%)	2.119.000	(+3,3%)	2.185.000	(+3,1%)
Waarvan toegevoegd per 1 januari 2023	-	*250.000*						
Lasten								
Onderzoeksprogramma	1.714.000	1.976.000 (+15,3%)	2.044.000	(+3,4%)	2.111.000	(+3,3%)	2.177.000	(+3,3%)
Toevoeging aan de voorziening evaluatie	8.000	8.000	8.000		8.000		8.000	
Toevoeging aan de voorziening eigen risicodragerschap	1.000	2.000	-		-		-	
Rentelasten	6.000	-	-		-		-	
Saldo	**-/-7.000**	**-**	**-**		**-**		**-**	
Onttrekking aan bestemmingsreserve plv bestuurder	7.000	-	-		-		-	
Saldo	**-**	**-**	**-**		**-**		**-**	

*** Afronding van de bedragen vindt plaats op duizendtallen, waardoor de som in de tabel soms afwijkt.**

**** Waarvan 4,1% indexatie**

Colofon

Randstedelijke Rekenkamer
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam
020 – 58 18 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl
www.randstedelijke-rekenkamer.nl
Volg ons op twitter via: @rekenrandstad

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11838
Extern Zaak ID	1960112
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	7.a
Titel	Financiën: Eerste Begrotingswijziging 2023 (A-agenda's EFB, M&B 20-2-2023 & NLG 13-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Brief aan PS over Eerste begrotingswijziging 2023.pdf
PS voordracht Eerste begrotingswijziging 2023.pdf
Eerste begrotingswijziging 2023.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	23 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Natuur Landbouw & Gezondheid	13 februari 2023
Mobiliteit & Bereikbaarheid	20 februari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze eerste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2023.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
Dhr. T. Krabshuis
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235145288
tony.krabshuis@noord-holland.nl

Verzenddatum

18 JAN. 2023

Kenmerk
1960112/1960115

Uw kenmerk

Betreft: Eerste begrotingswijziging 2023

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de Eerste begrotingswijziging 2023.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n)

- Voordracht PS Eerste begrotingswijziging 2023
- Eerste begrotingswijziging 2023

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

2023

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 17 januari 2023

Onderwerp: Eerste begrotingswijziging 2023

Kenmerk: 1960112/1960114

Bijlagen:

- Eerste begrotingswijziging 2023

1. Inleiding

Hierbij bieden wij u de Eerste begrotingswijziging 2023 aan. De eerste begrotingswijziging 2023 is onderdeel van de Noord-Hollandse P&C-cyclus die bestaat uit de kaderbrief, de begroting, begrotingswijzigingen en de jaarstukken. In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven in de begroting 2023 bijgesteld op basis van een aantal autonome ontwikkelingen en de actuele verwachtingen. Deze begrotingswijziging bevat daarnaast, conform de aangenomen moties bij de begroting 2023, ook een aantal inhoudelijke wijzigingen.

In deze voordracht stellen wij u het volgende voor:

- In te stemmen met de Eerste begrotingswijziging 2023.
- In te stemmen met een aantal kredietbesluiten vanuit de actualisatie van het integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI)

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

De Eerste begrotingswijziging is een standaard onderdeel van de P&C-cyclus en stelt Provinciale Staten in staat om het budgetrecht uit te oefenen.

3. Overzicht inhoudelijke voorstellen

In deze eerste begrotingswijziging leggen wij naast de meer reguliere technische en autonome ontwikkelingen ook twee inhoudelijke bijstellingen voor. Voor het realiseren van onze ambities op het gebied van mobiliteit en milieu hebben zich richting het einde van 2022 een tweetal ontwikkelingen voorgedaan die vragen om een bijstelling van de provinciale begroting 2023. Hieronder volgt een toelichting op deze bijstellingen:

Intensivering VTH taken (programma 2-klimaat en milieu)
Voor de uitvoeringsprogramma's van de omgevingsdiensten is in 2023 naar de huidige inschattingen € 37 miljoen nodig. Het beschikbare budget voor 2023 in de begroting bedraagt € 31 miljoen. Wij stellen voor de begroting voor de VTH taken structureel met € 6 miljoen te verhogen. De aanvullende middelen zijn nodig voor een intensivering van taken (hogere ambities) en voor de uitvoering van extra taken passend binnen het bestaande beleid. In de tabel hieronder is de kostenstijging van € 6 miljoen nader gespecifieerd. Binnen de huidige begroting is geen dekking voor deze aanvullende kosten. Richting komende uitvoeringsprogramma's van de omgevingsdiensten wordt bekeken hoe eventuele bijstellingen een betere plek in de P&C cyclus van de provincie kunnen krijgen om de integrale besluitvorming over de provinciale inkomsten en uitgaven te bevorderen.

Specificatie aanvullende kosten VTH

Specificatie	**Bedrag (x € 1.000)**
Aanvullende kosten programma Tata Steel	3.100
Aanvullende kosten reguliere VTH taken (Bouw/Milieu/Bodem)	2.000
Aanvullende kosten VTH taken Datacenters	600
Overig	400
Totaal	**6.100**

Provinciale bijdrage MIRT t.b.v. doortrekken Noord-Zuidlijn naar Hoofddorp
Op 4 oktober 2022 heeft de provincie de bereidheid uitgesproken om samen met de partners uit de Nationale Alliantie zich bestuurlijk en ambtelijk in te zetten voor realisatie van de projecten Zuidasdok, Doortrekken Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp en sluiten Metroring Amsterdam.

De provincie heeft daarbij besloten een bijdrage ter grootte van € 24 miljoen beschikbaar te stellen met als voorwaarden:

a. De bijdrage een lumpsum-bijdrage betreft waarop geen prijsindexatie wordt toegepast;

b. De bijdrage ten goede komt aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn naar Hoofddorp;

c. De gemeenten Amsterdam, Haarlemmermeer en de Vervoerregio Amsterdam eveneens substantieel financieel bijdragen aan deze projecten;

d. De provincie Noord-Holland niet risicodragend in de genoemde projecten participeert.

Dit onder voorwaarde van het beschikbaar stellen van de benodigde middelen door Provinciale Staten. `

Vervolgens zijn op 11 november 2022 nadere afspraken gemaakt in het bestuurlijk overleg MIRT tussen Rijk en regio. Hierover hebben wij u geinformeerd met onze brief “BO MIRT 2022” met kenmerk 1929543/1929546, paragraaf 4 “Afspraken Investeringen in OV-verbindingen Zuidasdok, Noord/Zuidijn, Ringlijn”. Deze brief is besproken in uw commissie Bereikbaarheid en Mobiliteit op 23 januari 2023.

Om de middelen voor deze bijdrage te reserveren stellen wij voor om € 24 miljoen vanuit de Algemene Reserve in de Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid te storten. Deze middelen zullen worden ingezet wanneer de plannen ten uitvoer komen.

Dekkingsvoorstel
Bovengenoemde ontwikkelingen leggen leggen een substantieel beslag op de provinciale begroting. Om deze bijstellingen te kunnen doen is een dekkingsvoorstel noodzakelijk.

<u>Doortrekken Noord-Zuidlijn:</u>
Onze bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn betreft een incidentele uitgave die dus ook uit incidentele middelen gedekt kan worden. Het voorstel is om de bijdrage te dekken vanuit de Algemene reserve. Aan dit dekkingsvoorstel liggen de volgende afwegingen ten grondslag:

Binnen de portefeuille mobiliteit is geen vrije ruimte om de toekomstige bijdrage van € 24 miljoen uit te kunnen dekken. Wij achtten het op dit moment onwenselijk voor de dekking van deze bijdrage bestaande reserveringen/projecten in de mobiliteitsreserves te schrappen. Mede gelet op de toenemende structurele lasten binnen deze portefeuille zoals nader toegelicht in de technische briefing aan de commissies EFB en M&B van 12 september.

Een andere optie voor een dekkingsvoorstel zou zijn om een herprioritering binnen de begroting te doen waarmee via een ombuiging een reservering voor bestaande plannen/ambities beschikbaar worden gesteld t.b.v. de bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn. Voor deze optie hebben wij niet gekozen omdat wij het op dit moment onwenselijk vinden om middelen vrij te spelen door bestaande plannen/ambities te laten vervallen. Juist omdat de algemene middelen de ruimte bieden voor een dekkingsvoorstel zonder ombuigingen hebben GS hier de voorkeur aan gegeven.

Belangrijke randvoorwaarde om de algemene reserve in te kunnen zetten als dekking is dat de omvang van de algemene reserve voldoende is en blijft om tegenvallers/risico’s op te kunnen vangen. Dat is op dit moment voor Noord-Holland het geval. De omvang van de algemene reserve blijft ook na deze uitname voldoen aan de gestelde normen. De ruimte in de algemene reserve die nu ingezet kan worden komt voort uit de volgende ontwikkelingen:

- Bij de Eerste begrotingswijziging 2021 is om € 175 miljoen vrij te spelen voor onder andere motie 42 een omzetting gedaan van de dekking van investeringen vanuit de kapitaallasten reserve naar de reguliere begroting zodat de kapitaallasten reserves ingezet konden worden voor andere doelen. Hierbij is, om financieel technische redenen zoals toegelicht in de kaderbrief 2022, € 31 miljoen meer vrijgevallen vanuit de reserves dan de benodigde € 175 miljoen. Deze € 31 miljoen is nu geoormerkt gereserveerd binnen de algemene reserve tot nadere besluitvorming over de kapitaallasten reserve systematiek heeft plaatsgevonden. Omdat onder deze € 31 miljoen op dit moment geen plannen/ambities liggen zou deze kunnen worden ingezet als dekkingsbron voor voorliggend voorstel.
- Het huidige begrotingssaldo voor 2022 (na LBW) bedraagt € 21,6 miljoen voordelig. Het resultaat over 2022 is pas bekend na opmaken van de jaarrekening maar op basis van de begroting is wel de verwachting dat 2022 met een positief resultaat zal worden afgesloten. Een positief rekeningresultaat vloeit in principe naar de algemene reserve waarna via het kaderbriefproces gekeken wordt naar eventuele bestedingen vanuit deze ruimte.

Wij achtten het om bovenstaande redenen verantwoord om de reservering voor onze bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn te dekken vanuit de algemene reserve.

Intensivering VTH taken

Voor de bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn geldt dat dit een incidentele uitgave is, wat dus ook gedekt kan worden vanuit incidentele middelen. Voor de toename van de VTH kosten geldt dat deze toename een structureel karakter heeft en dat hier dus ook structureel dekking voor nodig is. In de vastgestelde begroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026 (zie ook de tabel hieronder) is er vanaf 2024 structureel ruimte in de begroting om de aanvullende € 6,1 miljoen aan kosten voor de omgevingsdiensten te dekken vanuit het begrotingssaldo. Voor 2023 is dit niet het geval en is het voorstel om de extra bijdrage eenmalig te dekken vanuit de Algemene reserve.

Dekking intensivering VTH taken vanuit begrotingssaldo **Min is voordelig**

Begrotingssaldo (x € 1.000)	**Saldo 2023**	**Saldo 2024**	**Saldo 2025**	**Saldo 2026**
Vigerend begrotingssaldo (inclusief addendum)	1.650	-27.006	-35.620	-7.904
Intensivering VTH taken	*6.135*	*6.135*	*6.135*	*6.135*
Dekking intensivering VTH taken 2023 vanuit de algemene reserve	*-6.135*			
Fictief* begrotingssaldo na besluitvorming over voorliggende voorstel	**1.650**	**-20.871**	**-29.485**	**-1.769**

** Fictief omdat deze opstelling ervan uitgaat dat dit voorstel de enige ontwikkeling is die het begrotingssaldo beïnvloed.*

Een belangrijke kanttekening bij het dekken van deze kosten vanuit het begrotingssaldo is dat de beschikbare begrotingsruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 voor een deel wordt veroorzaakt doordat veel van de uitgaven in de huidige begroting tijdelijk/incidenteel in de

begroting zijn opgenomen tot en met 2023-2024. Het inzetten van deze ruimte voor de intensivering van de VTH taken verkleint de mogelijkheid om het incidentele beleid dat nu wordt uitgevoerd in de toekomst voort te kunnen zetten. Zie ook de toelichting hierop in de perspectiefnota en de specificatie van deze incidentele begrotingsposten in de bijlage van de perspectiefnota.

2.3.2 Niet Budgettair Neutrale Wijzigingen. (NBN)

Niet budget neutrale wijzigingen zijn de mutaties in de Eerste Begrotingswijziging die het begrotingsresultaat beïnvloeden. Het Begrotingssaldo van 2023 vóór de eerste begrotingswijziging was € 1,65 miljoen nadelig. Het saldo wordt bij deze begrotingswijziging met € 4,46 miljoen nadelig bijgesteld waarna het begrotingssaldo € 6,11 miljoen nadelig bedraagt. Deze paragraaf heeft als doel om inzicht te geven in de ontwikkelingen die per saldo leiden tot deze negatieve bijstelling.

Ontwikkeling	**Financieel effect op het begrotingsresultaat (x € 1.000)**	**Voordelig (V) / Nadelig (N)**
Begrotingsresultaat voor eerste begrotingswijziging	**1.650**	**N**
A. Algemene uitkering Provinciefonds	-2.975	V
B. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12	988	N
C. Indexatie OV-Concessies	3.920	N
D. Uitvoeren Grondbeleid in 2023	-3.000	V
E. Hogere pacht- en huurinkomsten	-400	V
F. Verlaging beheerbudget verkochte objecten	-300	V
G. Ophoging budget Omgevingsdiensten	6.126	N
H. Overige mutaties < € 100.000		
Programma 6 Economie, Cultuur & Welzijn	80	N

Begrotingssaldo 2023 na eerste begrotingswijziging	**6.109**	N

A. Algemene uitkering Provinciefonds

De algemene uitkering van het provinciefonds wordt op basis van de septembercirculaire 2022 met €2,78 miljoen voordelig bijgesteld. Het accres is in de septembercirculaire gestegen ten opzichte van de meicirculaire als gevolg van hogere verwachte Rijksuitgaven. Dit komt onder andere door een hoger geraamde loon- en prijsontwikkeling en door het koopkrachtpakket waar het Rijk toe besloten heeft.

Daarnaast wordt de algemene uitkering met €1,27 miljoen verhoogd in verband met de verhoging van de beheersvergoeding vanuit het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Zie OD 5.2.1 voor verdere toelichting.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
8.1.2	Algemene Uitkering Provinciefonds (hogere uitkering dus voordelig)	-2.795
8.1.2	Algemene uitkering provinciefonds - Natuur; SNL	-1.269
5.1.2	Uitgaven Natuur; SNL	1.269
	Totaal netto effect algemene uitkering obv septembercirculaire	**-2.795 V**

B. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12

Op 9 mei 2022 is de kaderbrief 2023 van het IPO en BIJ12 besproken in de commissie EFB. Na de goedkeuring van het IPO-bestuur zijn de twee begrotingen 2023 ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering van het IPO. 8 november 2022 heeft de AV de twee begrotingen goedgekeurd. De begrotingen van het IPO en BIJ12 leiden tot een hogere bijdrage van de provincie in Noord-Holland in 2023.

IPO begroting 2023
De begroting van het IPO leidt tot een lagere bijdrage voor de provincie Noord-Holland. Ten opzichte Ten opzichte van de begroting 2022 zal de bijdrage van de provincie Noord-Holland aan het IPO dalen met € 531.000 naar een totaal bedrag van € 2,5 miljoen. Een deel van deze besparing zit in het doorschuiven van taken van het IPO naar BIJ12 op het gebied van 'Vitaal Platteland'. Het gaat om een bedrag van € 431.000 dat vanuit de bijdrage van de provincie Noord-Holland wordt doorgeschoven naar BIJ12. Daarnaast wordt een aantal bestuurlijke besluiten uitgewerkt waar de provincies en het IPO-bestuur in een eerder stadium mee akkoord zijn gegaan.

BIJ12 Begroting 2023
De Begroting 2023 van BIJ12 bevat een aantal bijstellingen die tot een hogere bijdrage van de provincie Noord-Holland leiden.

Er is sprake van een stijging van de benodigde bijdrage aan BIJ12 ten opzichte van 2022. De grootste toename van de bijdrage van Noord-Holland komt voort uit de actualisatie van de

tegemoetkoming en taxatiekosten voor de Faunazaken/Ganzenregeling. Zoals eerder toegelicht bij de Kaderbrief 2023 van BIJ12 is het nu beter inzichtelijk wat de daadwerkelijke kosten zijn voor dit programma. Gedeputeerde Staten heeft de kaderbrief 2023 van BIJ12 dit voorjaar goedgekeurd. De totale bijdrage voor BIJ12 van Noord-Holland neemt toe tot € 13,72 miljoen voor 2023.

Het totale effect van de IPO/BIJ12 mutaties op de eerste begrotingswijziging is € 988.000 negatief.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
	IPO	
1.4.2	IPO bijdrage Openbaar Bestuur	289
2.2.2	IPO bijdrage Milieu, Energie en Klimaat	37
3.1.1	IPO bijdrage Regionale Economie	56
4.1.1	IPO bijdrage Mobiliteit	42
6.1.1	IPO bijdrage Regionale Economie	4
	BIJ12	
5.2.3	Bijdrage BIJ12 Vitaal platteland	-24
5.2.3	Bijdrage BIJ12 Interne organisatie	166
5.2.4	Bijdrage BIJ12 Faunazaken	167
8.1.8	Bijdrage BIJ12 t.b.v. gemeenschappelijke beheerorganisatie	251
	Totaal effect IPO/BIJ12 begroting 2022 op het Begrotingsresultaat	**988 N**

C. Indexatie OV-Concessies

Jaarlijks wordt de bijdrage voor de OV-concessies geïndexeerd. Dit gebeurt op basis van de indexcijfers die in de overeenkomsten worden gehanteerd. Voor verdere toelichting, zie OD 4.2.1.

D. Uitvoeren Grondbeleid 2023
Een grondruil is niet afgerond in 2022. Dit zal plaats vinden in 2023. Voor verdere toelichting zie OD 3.2.5.

E. Hogere pacht- en verhuurinkomsten
Met het nieuwe pachtbeleid (GS 26-5-2020) vindt de uitgifte van de provinciale pachtgronden plaats op inschrijving, waarbij prijs één van de criteria is. Tevens worden steeds meer woningen in ons bezit verhuurd in plaats van antikraak. Dit leidt tot structureel hogere pachtprijzen en huurinkomsten.

F. Verlaging beheerbudget verkochte objecten
Doordat meerdere objecten met hoge beheerlasten de afgelopen jaren zijn verkocht (b.v. Crailo, Nuwendoorn), kan het beheerbudget structureel worden verlaagd. Dit heeft ook effect op de begroting 2023.

G. Ophoging budget Omgevingsdiensten
Voor de uitvoeringsprogramma's van de Omgevingsdiensten is in 2023 afgerond € 37,26 miljoen nodig. Het beschikbare budget voor 2023 is € 31,14 miljoen. De verhoging van € 6,12 miljoen wordt enerzijds veroorzaakt door een intensivering van taken en anderzijds door extra taken passend binnen het bestaande beleid. Binnen de huidige begroting is geen dekking gevonden om het genoemde tekort te financieren. Vanwege de structurele aard van de kosten, is het niet mogelijk deze kosten uit de (eventueel) beschikbare reserves te financieren. Daarom wordt voorgesteld dit tekort uit de algemene middelen te financieren.

2.3.3 Uitgestelde Intenties (UI)
In de Laatste Begrotingswijziging hebben uw Staten reeds besloten om voor € 1,62 miljoen aan uitgestelde intenties door te schuiven van 2022 naar 2023. In voorliggende begrotingswijziging worden de betreffende budgetten toegevoegd aan de begroting van 2023. Daarnaast zijn in deze begrotingswijziging een aantal nieuwe 'uitgestelde intenties' opgenomen voor een totaalbedrag van € 123.000. De nieuwe 'uitgestelde intenties' zullen hieronder worden toegelicht.

Overzicht uitgestelde intenties

Uitgestelde intenties	Bedrag (x € 1.000)
Verwerken Uitgestelde intenties Laatste Begrotingswijziging 2022 in de begroting voor 2023	1.615
Nieuwe uitgestelde intenties Eerste begrotingswijziging 2023	
A. Openbaar Bestuur: Verkiezingsbudget Statengriffie	40
B. Openbaar Bestuur: Agenda Weerbaar Noord-Holland	83
Totaal Uitgestelde intenties	**1.738**

A. Openbaar Bestuur: Verkiezingsbudget Statengriffie
Voor de verkiezingen, die op 15 maart 2023 plaats gaan vinden, is in het jaar voorafgaand aan de verkiezingen een gedeelte van het budget beschikbaar voor eventuele op voorhand vooruitbetaalde kosten. Dit jaar is het budget niet gebruikt en wordt verzocht het gehele bedrag via de UI naar boekjaar 2023 over te hevelen.

B. Openbaar Bestuur: Agenda Weerbaar Noord-Holland
Van het budget van de Agenda Weerbaar Noord-Holland wordt €83.000 meegenomen naar volgend jaar. De Agenda Weerbaar Noord-Holland bestaat uit diverse deelprojecten met verschillende doorlooptijden. Het budget bestaat uit niet bestede middelen van UVR Bestuurlijke Weerbaarheidsscans.

2.3.4 Begrotingsneutrale wijzigingen (BN)
Begrotingsneutrale wijzigingen zijn wijzigingen die geen effect op het saldo van de begroting hebben. Ze zijn opgeteld bij elkaar altijd 0. Omdat wel het totaal aan baten en het totaal aan lasten per programma wijzigt, is hierop het budgetrecht van uw Staten van toepassing. Daarom worden deze mutaties hierbij aan u voorgelegd. Het betreft vaak een verschuiving van lasten tussen twee begrotingsprogramma's en bijstellingen van specifieke baten (bijdragen van derden), waar even hoge lasten tegenover staan. Begrotingsneutrale wijzigingen groter dan € 100.000 zijn toegelicht en worden aangeduid met het kenmerk ‘BN’.

2.3.5 Reserves (RESV)
Veel uitgaven van de provincie fluctueren sterk over de jaren en worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves. Omdat deze uitgaven worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves, hebben wijzigingen hierin geen effect hebben op het begrotingssaldo. De mutaties die zijn doorgevoerd in de uitgaven, gedekt vanuit de bestemmingsreserves, zijn te vinden in de toelichtingen bij de programma’s. Mutaties in de uitgaven vanuit, de stortingen in, en de overhevelingen tussen de reserves die geen effect hebben op het begrote resultaat zijn in de toelichting aangeduid met het kenmerk ‘RESV’.

4. Actualisatie integraal meerjarenprogramma infrastructuur (iMPI)

Kredietbesluiten infrastructuurmaatregelen uit het integraal Meerjarenprogramma Infrastructuur (iMPI 2023-2030)
In de Financiële Verordening is opgenomen dat kredieten bij de begroting(-swijziging) ter besluitvorming aan Provinciale Staten worden voorgelegd. Per kredietaanvraag melden wij of voor de maatregelen een bijdrage van derden en/of dekking uit eigen reserves wordt verkregen en welke bedragen uiteindelijk ten laste van welke kapitaallasten komen.

De kredietaanvragen zijn in onderstaande tabellen samengevat.
Nieuwe kredietaanvragen

1. **alg-46 Bermmaatregelen - deelkrediet voor gebied 6** **€ 2.700.000**
   € 2.169.771 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen. Het Rijk geeft een subsidie van € 530.229.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Er worden bermmaatregelen op de N201, N205 en N232 gerealiseerd.
2. **K17-c-02 Vervanging afmeervoorziening Amstel** **€ 500.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Er wordt een afmeervoorziening over een lengte van circa 200 meter vervangen.
3. **K20/K10/K09-b-02 Vervanging calamiteitensteiger Noordhollandsch Kanaal** **€ 300.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Er wordt een calamiteitensteiger in het Noordhollandsch Kanaal vervangen.
4. **N248-15 Verbreding Stolperbrug** **€ 5.700.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2026; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Gelijktijdig met de vervanging van de Stolperbasculebrug wordt de brug verbreed.
5. **N511a-04 Vervanging 5 paddentunnels** **€ 700.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2023; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Er worden 3 paddentunnels in de N511 en 2 paddentunnels in de N512 vervangen.

Kredietverhogingen

6. **14D35-90 Vervanging Stolperbasculebrug** **€ 14.100.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen. (jaar oplevering: 2026; afschrijvingstermijn: 50 jaar) Het krediet dat is aangevraagd in een vroeg stadium aangevraagd om de planfase te doorlopen en af te ronden. Op basis van het doorlopen van de planfase zijn de kosten gestegen door scopeaanpassingen, forse indexering en personeelskosten.
7. **19D07-90 Vervanging kolk en damwand Koopvaardersschutsluis** **€ 29.100.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.
   (jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
   Het uitvoeringskrediet is in een te vroeg stadium aangevraagd, terwijl de planfase nog onvoldoende was doorlopen. Gekozen is voor een gefaseerde en gesegmenteerde uitvoeringswijze, vanwege veiligheidsoverwegingen en de keuze de scheepvaart tijdens de renovatie te laten doorvaren. Door deze keuze en de huidige prijsstijgingen is een aanvullend krediet nodig.
8. **alg-29b Vernieuwen Zaanbrug** **€ 1.930.594**
   Het krediet komt niet ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen. De gemeenten Zaanstad en Wormerland (zijnde de opdrachtgevers) leveren een bijdrage van respectievelijk € 1.170.188 en € 760.406.
   (jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn: geen, gemeentelijke brug)
   De bijdragen van de gemeenten worden geïndexeerd naar prijspeil januari 2022 en wordt een aantal wensen van Zaanstad meegenomen.
9. **alg-42 Busbaan Wijckermolen (busstation Beverwijk - Wijckermolen)** **€ 950.000**
   Het krediet komt niet laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen. De gemeente Beverwijk levert een bijdrage van € 950.000.

(jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: geen, wordt gemeentelijke busbaan)
Door extreme prijsstijgingen kan het project niet binnen budget worden gerealiseerd en het project is met een jaar vertraagd.

10.

97-04 Busbaan Wijckerpoort (Velsertraverse-busstation Beverwijk) € 4.950.000
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2025; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Door extreme prijsstijgingen kan het project niet binnen budget worden gerealiseerd en het project is met een jaar vertraagd.

11.

239-08 Trajectbenadering N239a, gedeelte N242-A7 € 400.000
Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen.
(jaar oplevering: 2022; afschrijvingstermijn: 50 jaar)
Na de gunning zijn de kosten voor grondstoffen extreem gestegen.

12.

LS-01 Sleutelsysteem objecten € 500.000

Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen.

(jaar oplevering: 2024; afschrijvingstermijn 15 jaar)

Hogere prijzen van grondstoffen en energie en een nadere inventarisatie van de werkzaamheden.

<u>Wijziging dekking krediet</u>

a. **N197-04 Busbaan Wijckerpoort (Velsertraverse-busstation Beverwijk)**
Voor dit project is inclusief de huidige kredietverhoging een krediet van € 24.550.000 beschikbaar, waarvan € 15.000.000 wordt gedekt uit de reserve Ontwikkeling Provinciale Infrastructuur (OPI).
De dekking uit de reserve OPI wordt verlaagd met € 950.000 (tot € 14.050.000) en dit bedrag komt ten laste van de kapitaallasten Verbeter- en Uitbreidingsinvesteringen. Het bedrag van € 950.000 dat hiermee vrijvalt in de reserve OPI wordt ingezet als dekking voor de kredietverhoging van alg-42 Busbaan Wijckermolen (busstation Beverwijk - Wijckermolen).

<u>Kredietverlaging en -afsluiting</u>

K20-07 verlengen Koopvaardersschutsluis -/- € 5.980.000
Het beschikbare krediet van € 7.700.000 wordt met € 5.980.000 verlaagd en afgesloten bij de jaarrekening 2022. Het resterende bedrag van € 1.720.000 is reeds uitgegeven aan voorbereiding en kan niet worden gekapitaliseerd, omdat de verlenging niet wordt gerealiseerd. Dit bedrag wordt in één keer afgeschreven ten laste van het rekeningresultaat 2022. Op een later moment wordt opnieuw afgewogen of de sluis verlengd wordt.

5. Instellingsbesluiten nieuwe reserves ten behoeve van subsidieverlening

Instellen nieuwe reserves

In 2022 voorzien wij vooralsnog de verlening van twee subsidies waarop de gewijzigde administratieve verwerking van toepassing is en waarvoor een reserve nodig is om de verwerking conform de vastgestelde uitgangspunten[1] vorm te geven. Het betreffen de volgende subsidies die ook zijn opgenomen op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling:

- Subsidies Meekoppelkansen bij dijkversterking en kustontwikkeling
- Subsidies Stelling van Amsterdam/ NHW Werelderfgoed

Uitgangspunt in het begrotingsformat is dat een reserve is gekoppeld is aan één operationeel doel. De hierboven opgesomde subsidies zijn gekoppeld aan twee verschillende operationele doelen, wat leidt tot het instellen van twee nieuwe reserves. Hieronder zijn de voorgestelde instellingsbesluiten voor deze reserves opgenomen.

	Reserve Subsidies Meekoppelkansen bij dijkversterking en kustontwikkeling
Functie	Doelgericht bestemmingsreserve
Doel	De reserve dient als financiële dekking voor de verplichting die de provincie is aangegaan bij het verlenen van subsidies binnen dit operationeel doel.
Programma	**3. Ruimte en water**
Voeding	Voeding vindt plaats vanuit reeds bestaande budgetten/reserves binnen het operationeel doel op basis van het daadwerkelijk verleende bedrag aan subsidies. GS worden geautoriseerd om bij het verlenen van een subsidie waarvoor de last niet geheel in dat boekjaar kan worden genomen het verleende bedrag over te hevelen naar deze reserve.
Looptijd	Onbepaald
Maximale hoogte	De maximale hoogte van de reserve wordt bepaald door het totale bedrag aan verleende subsidies binnen het operationeel doel minus de reeds genomen lasten voor deze subsidies.

	Reserve Subsidie Stelling van Amsterdam/ NHW Werelderfgoed

Functie	Doelgericht bestemmingsreserve
Doel	De reserve dient als financiële dekking voor de verplichting die de provincie is aangegaan bij het verlenen van subsidies binnen dit operationeel doel.
Programma	**6. Economie, Cultuur & Welzijn**
Voeding	Voeding vindt plaats vanuit reeds bestaande budgetten/reserves binnen het operationeel doel op basis van het daadwerkelijk verleende bedrag aan subsidies. GS worden geautoriseerd om bij het verlenen van een subsidie waarvoor de last niet geheel in dat boekjaar kan worden genomen het verleende bedrag over te hevelen naar deze reserve.
Looptijd	Onbepaald
Maximale hoogte	De maximale hoogte van de reserve wordt bepaald door het totale bedrag aan verleende subsidies binnen het operationeel doel minus de reeds genomen lasten voor deze subsidies.

6. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 1960112/1960114

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 17 januari 2023;

besluiten

Ter uitvoering van het iMPI 2023-2030:

1. de volgende kredieten beschikbaar te stellen:
   a. alg-46 Bermmaatregelen - deelkrediet voor gebied 6 **€ 2.700.000**
   Het krediet wordt gedekt door een rijkssubsidie van € 530.229 en een bedrag van € 2.169.771 komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidingsinvesteringen;
   b. K17-c-02 Vervanging afmeervoorziening Amstel **€ 500.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen;
   c. K20/K10/K09-b-02 Vervanging calamiteitensteiger Noordhollandsch Kanaal **€ 300.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen;
   d. N248-15 Verbreding Stolperbrug **€ 5.700.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidings-investeringen;
   e. N511a-04 Vervanging 5 paddentunnels **€ 700.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen;
   f. 14D35-90 Vervanging Stolperbasculebrug **€ 14.100.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen;
   g. 19D07-90 Vervanging kolk en damwand Koopvaardersschutsluis **€ 29.100.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen;
   h. alg-29b Vernieuwen Zaanbrug **€ 1.930.594**
   Het krediet wordt gedekt door bijdragen van de gemeenten Zaanstad en Wormerland van respectievelijk € 1.170.188 en € 760.406;
   i. alg-42 Busbaan Wijckermolen (busstation Beverwijk - Wijckermolen) **€ 950.000**
   Het krediet wordt gedekt door een bijdrage van de gemeente Beverwijk van € 950.000;
   j. N197-04 Busbaan Wijckerpoort (Velsertraverse-busstation Beverwijk) **€ 4.950.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidings-investeringen;
   k. N239-08 Trajectbenadering N239a, gedeelte N242-A7 **€ 400.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten verbeter- en uitbreidings-investeringen;
   l. SLS-01 Sleutelsysteem objecten **€ 500.000**
   Het krediet komt ten laste van de kapitaallasten vervangingsinvesteringen;
2. de dekking van het project N197-04 Busbaan Wijckerpoort (Velsertraverse-busstation Beverwijk) uit de reserve OPI te verlagen met € 950.000 en dit bedrag ten laste te brengen van de kapitaallasten Verbeter- en Uitbreidingsinvesteringen;

3. het krediet van project K20-07 Verlenging Koopvaardersschutsluis te verlagen met € 5.980.000 en af te sluiten bij de jaarrekening 2022, en het resterende bedrag van € 1.720.000 in één keer af te schrijven ten laste van het rekeningresultaat 2022.

4. De reserves voor verleende subsidies in te stellen conform de drie in deze voordracht opgenomen instellingsbesluiten

5. De in deze Eerste Begrotingswijziging 2023 opgenomen stortingen in- en onttrekkingen aan de reserves vast te stellen;

6. De Eerste Begrotingswijziging 2023 vast te stellen;

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Eerste begrotingswijziging 2023

Inhoudsopgave

Eerste begrotingswijziging 2023 1
Inhoudsopgave 2
1 Inleiding en leeswijzer 3
2 Financieel overzicht 4
2.1 Verloop begroting 2023 4
2.2 Eerste begrotingswijziging in één oogopslag 4
2.3 Samenvatting eerste begrotingswijziging 5
3 Overzicht per programma 13
Programma 1 Openbaar bestuur 14
Programma 2 Klimaat en Milieu 16
Programma 3 Ruimte en Water 21
Programma 4 Bereikbaarheid 27
Programma 5 Groen 32
Programma 6 Economie, cultuur en welzijn 35
Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid 39
Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering 41
4 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 44

1 Inleiding en leeswijzer

Inleiding

Voor u ligt de Eerste Begrotingswijziging 2023. De Eerste Begrotingswijziging 2023 is onderdeel van de Noord-Hollandse P&C cyclus die bestaat uit de kaderbrief, de begroting, begrotingswijzigingen en de jaarstukken. In deze eerste begrotingswijziging worden de geraamde inkomsten en uitgaven bijgesteld op basis van recente ontwikkelingen. Daarnaast worden uw Staten verzocht om in te stemmen met een aantal uitgestelde intenties, waarmee middelen voor incidentele beleidsintenties die niet tot besteding zijn gekomen in het voorgaande jaar worden toegevoegd aan de begroting 2023.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een financieel overzicht waarin een samenvatting wordt weergegeven van alle relevante financiële ontwikkelingen die zijn opgenomen in de Eerste Begrotingswijziging 2023. Hoofdstuk 3 bevat per begrotingsprogramma een overzicht van de financiële wijzigingen. In dit hoofdstuk vindt u voor ieder begrotingsprogramma de financiële tabel waarop het budgetrecht van uw Staten van toepassing is. De financiële wijzigingen zijn onder de budgettabel toegelicht per operationeel doel, eveneens het effect van de wijzigingen op het resultaat. Conform de Financiële verordening 2021 worden de financiële wijzigingen per operationeel doel groter dan € 100.000, toegelicht. De bijstellingen worden voorzien van de indicatie "voordeel" (v) of "nadeel" (n). De eventuele structurele gevolgen van bijstellingen worden meegenomen in de begroting 2023. Tot slot vindt u in hoofdstuk 4 de voorgestelde wijzigingen op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling 2023.

2 Financieel overzicht

2.1 Verloop begroting 2023

Verloop begroting 2023 (x € 1.000)	Saldo
Begroting 2023	1.650
Eerste begrotingswijziging 2023	4.459
Begroting totaal na eerste begrotingswijziging	**6.109**

2.2 Eerste begrotingswijziging in één oogopslag

Saldo van lasten en baten per programma (x €1.000)

min is voordelig	Begroot 2023 voor eerste wijziging	eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
1 Openbaar bestuur	23.070	4.329	27.399
2 Klimaat en Milieu	46.947	22.363	69.310
3 Ruimte en Water	17.279	20.239	37.518
4 Bereikbaarheid	227.921	22.164	250.085
5 Groen	127.868	1.978	129.846
6 Economie, cultuur en welzijn	40.832	7.208	48.040
7 Economisch herstel en duurzaamheid	16.617	370	16.987
8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering	-410.994	-696	-411.690
Totaal saldo van lasten en baten	**89.541**	**77.955**	**167.496**
Stortingen	156.611	32.253	188.864
Onttrekkingen	-244.502	-105.749	-350.251
Totaal mutaties reserves	**-87.891**	**-73.496**	**-161.387**
Begrotingsresultaat	**1.650**	**4.459**	**6.109**

2.3 Samenvatting eerste begrotingswijziging

2.3.1 Overzicht inhoudelijke voorstellen

In deze eerste begrotingswijziging leggen wij naast de meer reguliere technische en autonome ontwikkelingen ook twee inhoudelijke bijstellingen voor. Voor het realiseren van onze ambities op het gebied van mobiliteit en milieu hebben zich richting het einde van 2022 een tweetal ontwikkelingen voorgedaan die vragen om een bijstelling van de provinciale begroting 2023. Hieronder volgt een toelichting op deze bijstellingen:

Intensivering VTH taken (programma 2-klimaat en milieu)
Voor de uitvoeringsprogramma's van de omgevingsdiensten is in 2023 naar de huidige inschattingen € 37 miljoen nodig. Het beschikbare budget voor 2023 in de begroting bedraagt € 31 miljoen. Wij stellen voor de begroting voor de VTH taken structureel met € 6 miljoen te verhogen. De aanvullende middelen zijn nodig voor een intensivering van taken (hogere ambities) en voor de uitvoering van extra taken passend binnen het bestaande beleid. In de tabel hieronder is de kostenstijging van € 6 miljoen nader gespecifieerd. Binnen de huidige begroting is geen dekking voor deze aanvullende kosten. Richting komende uitvoeringsprogramma's van de omgevingsdiensten wordt bekeken hoe eventuele bijstellingen een betere plek in de P&C cyclus van de provincie kunnen krijgen om de integrale besluitvorming over de provinciale inkomsten en uitgaven te bevorderen.

Specificatie aanvullende kosten VTH

Specificatie	Bedrag (x € 1.000)
Aanvullende kosten programma Tata Steel	3.100
Aanvullende kosten reguliere VTH taken (Bouw/Milieu/Bodem)	2.000
Aanvullende kosten VTH taken Datacenters	600
Overig	400
Totaal	**6.100**

Provinciale bijdrage MIRT t.b.v. doortrekken Noord-Zuidlijn naar Hoofddorp
Op 4 oktober 2022 heeft de provincie de bereidheid uitgesproken om samen met de partners uit de Nationale Alliantie zich bestuurlijk en ambtelijk in te zetten voor realisatie van de projecten Zuidasdok, Doortrekken Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp en sluiten Metroring Amsterdam.

De provincie heeft daarbij besloten een bijdrage ter grootte van € 24 miljoen beschikbaar te stellen met als voorwaarden:

a. De bijdrage een lumpsum-bijdrage betreft waarop geen prijsindexatie wordt toegepast;

b. De bijdrage ten goede komt aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn naar Hoofddorp;

c. De gemeenten Amsterdam, Haarlemmermeer en de Vervoerregio Amsterdam eveneens substantieel financieel bijdragen aan deze projecten;

d. De provincie Noord-Holland niet risicodragend in de genoemde projecten participeert.

Dit onder voorwaarde van het beschikbaar stellen van de benodigde middelen door Provinciale Staten. `

Vervolgens zijn op 11 november 2022 nadere afspraken gemaakt in het bestuurlijk overleg MIRT tussen Rijk en regio. Hierover hebben wij u geinformeerd met onze brief “BO MIRT 2022” met kenmerk 1929543/1929546, paragraaf 4 “Afspraken Investeringen in OV-verbindingen Zuidasdok, Noord/Zuidijn, Ringlijn”. Deze brief is besproken in uw commissie Bereikbaarheid en Mobiliteit op 23 januari 2023.

Om de middelen voor deze bijdrage te reserveren stellen wij voor om € 24 miljoen vanuit de Algemene Reserve in de Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid te storten. Deze middelen zullen worden ingezet wanneer de plannen ten uitvoer komen.

Dekkingsvoorstel
Bovengenoemde ontwikkelingen leggen leggen een substantieel beslag op de provinciale begroting. Om deze bijstellingen te kunnen doen is een dekkingsvoorstel noodzakelijk.

Doortrekken Noord-Zuidlijn:
Onze bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn betreft een incidentele uitgave die dus ook uit incidentele middelen gedekt kan worden. Het voorstel is om de bijdrage te dekken vanuit de Algemene reserve. Aan dit dekkingsvoorstel liggen de volgende afwegingen ten grondslag:

Binnen de portefeuille mobiliteit is geen vrije ruimte om de toekomstige bijdrage van € 24 miljoen uit te kunnen dekken. Wij achtten het op dit moment onwenselijk voor de dekking van deze bijdrage bestaande reserveringen/projecten in de mobiliteitsreserves te schrappen. Mede gelet op de toenemende structurele lasten binnen deze portefeuille zoals nader toegelicht in de technische briefing aan de commissies EFB en M&B van 12 september.

Een andere optie voor een dekkingsvoorstel zou zijn om een herprioritering binnen de begroting te doen waarmee via een ombuiging een reservering voor bestaande plannen/ambities beschikbaar worden gesteld t.b.v. de bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn. Voor deze optie hebben wij niet gekozen omdat wij het op dit moment onwenselijk vinden om middelen vrij te spelen door bestaande plannen/ambities te laten vervallen. Juist omdat de algemene middelen de ruimte bieden voor een dekkingsvoorstel zonder ombuigingen hebben GS hier de voorkeur aan gegeven.

Belangrijke randvoorwaarde om de algemene reserve in te kunnen zetten als dekking is dat de omvang van de algemene reserve voldoende is en blijft om tegenvallers/risico’s op te kunnen vangen. Dat is op dit moment voor Noord-Holland het geval. De omvang van de algemene reserve blijft ook na deze uitname voldoen aan de gestelde normen. De ruimte in de algemene reserve die nu ingezet kan worden komt voort uit de volgende ontwikkelingen:

- Bij de Eerste begrotingswijziging 2021 is om € 175 miljoen vrij te spelen voor onder andere motie 42 een omzetting gedaan van de dekking van investeringen vanuit de kapitaallasten reserve naar de reguliere begroting zodat de kapitaallasten reserves ingezet konden worden voor andere doelen. Hierbij is, om financieel technische redenen zoals toegelicht in de kaderbrief 2022, € 31 miljoen meer vrijgevallen vanuit de reserves dan de benodigde € 175 miljoen. Deze € 31 miljoen is nu geoormerkt gereserveerd binnen de

algemene reserve tot nadere besluitvorming over de kapitaallasten reserve systematiek heeft plaatsgevonden. Omdat onder deze € 31 miljoen op dit moment geen plannen/ambities liggen zou deze kunnen worden ingezet als dekkingsbron voor voorliggend voorstel.

- Het huidige begrotingssaldo voor 2022 (na LBW) bedraagt € 21,6 miljoen voordelig. Het resultaat over 2022 is pas bekend na opmaken van de jaarrekening maar op basis van de begroting is wel de verwachting dat 2022 met een positief resultaat zal worden afgesloten. Een positief rekeningresultaat vloeit in principe naar de algemene reserve waarna via het kaderbriefproces gekeken wordt naar eventuele bestedingen vanuit deze ruimte.

Wij achtten het om bovenstaande redenen verantwoord om de reservering voor onze bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn te dekken vanuit de algemene reserve.

Intensivering VTH taken

Voor de bijdrage aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn geldt dat dit een incidentele uitgave is, wat dus ook gedekt kan worden vanuit incidentele middelen. Voor de toename van de VTH kosten geldt dat deze toename een structureel karakter heeft en dat hier dus ook structureel dekking voor nodig is. In de vastgestelde begroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026 (zie ook de tabel hieronder) is er vanaf 2024 structureel ruimte in de begroting om de aanvullende € 6,1 miljoen aan kosten voor de omgevingsdiensten te dekken vanuit het begrotingssaldo. Voor 2023 is dit niet het geval en is het voorstel om de extra bijdrage eenmalig te dekken vanuit de Algemene reserve.

Dekking intensivering VTH taken vanuit begrotingssaldo **Min is voordelig**

Begrotingssaldo (x € 1.000)	**Saldo 2023**	**Saldo 2024**	**Saldo 2025**	**Saldo 2026**
Vigerend begrotingssaldo (inclusief addendum)	1.650	-27.006	-35.620	-7.904
Intensivering VTH taken	*6.135*	*6.135*	*6.135*	*6.135*
Dekking intensivering VTH taken 2023 vanuit de algemene reserve	*-6.135*			
Fictief* begrotingssaldo na besluitvorming over voorliggende voorstel	**1.650**	**-20.871**	**-29.485**	**-1.769**

** Fictief omdat deze opstelling ervan uitgaat dat dit voorstel de enige ontwikkeling is die het begrotingssaldo beïnvloed.*

Een belangrijke kanttekening bij het dekken van deze kosten vanuit het begrotingssaldo is dat de beschikbare begrotingsruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 voor een deel wordt veroorzaakt doordat veel van de uitgaven in de huidige begroting tijdelijk/incidenteel in de begroting zijn opgenomen tot en met 2023-2024. Het inzetten van deze ruimte voor de intensivering van de VTH taken verkleint de mogelijkheid om het incidentele beleid dat nu wordt uitgevoerd in de toekomst voort te kunnen zetten. Zie ook de toelichting hierop in de perspectiefnota en de specificatie van deze incidentele begrotingsposten in de bijlage van de perspectiefnota.

2.3.2 Niet Budgettair Neutrale Wijzigingen. (NBN)

Niet budget neutrale wijzigingen zijn de mutaties in de Eerste Begrotingswijziging die het begrotingsresultaat beïnvloeden. Het Begrotingssaldo van 2023 vóór de eerste begrotingswijziging was € 1,65 miljoen nadelig. Het saldo wordt bij deze begrotingswijziging met € 4,46 miljoen nadelig bijgesteld waarna het begrotingssaldo € 6,11 miljoen nadelig bedraagt. Deze paragraaf heeft als doel om inzicht te geven in de ontwikkelingen die per saldo leiden tot deze negatieve bijstelling.

Ontwikkeling	**Financieel effect op het begrotingsresultaat (x € 1.000)**	**Voordelig (V) / Nadelig (N)**
Begrotingsresultaat voor eerste begrotingswijziging	**1.650**	**N**
A. Algemene uitkering Provinciefonds	-2.795	V
B. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12	988	N
C. Indexatie OV-Concessies	3.920	N
D. Uitvoeren Grondbeleid in 2023	-3.000	V
E. Hogere pacht- en huurinkomsten	-400	V
F. Verlaging beheerbudget verkochte objecten	-300	V
G. Ophoging budget Omgevingsdiensten	6.126	N
H. Overige mutaties < € 100.000		
Programma 6 Economie, Cultuur & Welzijn	80	N
Begrotingssaldo 2023 na eerste begrotingswijziging	**6.109**	N

A. Algemene uitkering Provinciefonds

De algemene uitkering van het provinciefonds wordt op basis van de septembercirculaire 2022 met €2,78 miljoen voordelig bijgesteld. Het accres is in de septembercirculaire gestegen ten opzichte van de meicirculaire als gevolg van hogere verwachte Rijksuitgaven. Dit komt onder andere door een hoger geraamde loon- en prijsontwikkeling en door het koopkrachtpakket waar het Rijk toe besloten heeft.

Daarnaast wordt de algemene uitkering met €1,27 miljoen verhoogd in verband met de verhoging van de beheersvergoeding vanuit het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Zie OD 5.2.1 voor verdere toelichting.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
8.1.2	Algemene Uitkering Provinciefonds (hogere uitkering dus voordelig)	-2.795
8.1.2	Algemene uitkering provinciefonds - Natuur; SNL	-1.269
5.1.2	Uitgaven Natuur; SNL	1.269
	Totaal netto effect algemene uitkering obv septembercirculaire	**-2.795 V**

B. Verwerking begroting 2022 IPO/BIJ12

Op 9 mei 2022 is de kaderbrief 2023 van het IPO en BIJ12 besproken in de commissie EFB. Na de goedkeuring van het IPO-bestuur zijn de twee begrotingen 2023 ter goedkeuring voorgelegd aan de Algemene Vergadering van het IPO. 8 november 2022 heeft de AV de twee begrotingen goedgekeurd. De begrotingen van het IPO en BIJ12 leiden tot een hogere bijdrage van de provincie in Noord-Holland in 2023.

IPO begroting 2023

De begroting van het IPO leidt tot een lagere bijdrage voor de provincie Noord-Holland. Ten opzichte Ten opzichte van de begroting 2022 zal de bijdrage van de provincie Noord-Holland aan het IPO dalen met € 531.000 naar een totaal bedrag van € 2,5 miljoen. Een deel van deze besparing zit in het doorschuiven van taken van het IPO naar BIJ12 op het gebied van 'Vitaal Platteland'. Het gaat om een bedrag van € 431.000 dat vanuit de bijdrage van de provincie Noord-Holland wordt doorgeschoven naar BIJ12. Daarnaast wordt een aantal bestuurlijke besluiten uitgewerkt waar de provincies en het IPO-bestuur in een eerder stadium mee akkoord zijn gegaan.

BIJ12 Begroting 2023

De Begroting 2023 van BIJ12 bevat een aantal bijstellingen die tot een hogere bijdrage van de provincie Noord-Holland leiden.

Er is sprake van een stijging van de benodigde bijdrage aan BIJ12 ten opzichte van 2022. De grootste toename van de bijdrage van Noord-Holland komt voort uit de actualisatie van de tegemoetkoming en taxatiekosten voor de Faunazaken/Ganzenregeling. Zoals eerder toegelicht bij de Kaderbrief 2023 van BIJ12 is het nu beter inzichtelijk wat de daadwerkelijke kosten zijn voor dit programma. Gedeputeerde Staten heeft de kaderbrief 2023 van BIJ12 dit voorjaar goedgekeurd. De totale bijdrage voor BIJ12 van Noord-Holland neemt toe tot € 13,72 miljoen voor 2023.

Het totale effect van de IPO/BIJ12 mutaties op de eerste begrotingswijziging is € 988.000 negatief.

OD	Wijziging	Bedrag (x € 1.000)
	IPO	
1.4.2	IPO bijdrage Openbaar Bestuur	289
2.2.2	IPO bijdrage Milieu, Energie en Klimaat	37
3.1.1	IPO bijdrage Regionale Economie	56

4.1.1	IPO bijdrage Mobiliteit	42
6.1.1	IPO bijdrage Regionale Economie	4
	BIJ12	
5.2.3	Bijdrage BIJ12 Vitaal platteland	-24
5.2.3	Bijdrage BIJ12 Interne organisatie	166
5.2.4	Bijdrage BIJ12 Faunazaken	167
8.1.8	Bijdrage BIJ12 t.b.v. gemeenschappelijke beheerorganisatie	251
	Totaal effect IPO/BIJ12 begroting 2022 op het Begrotingsresultaat	**988 N**

C. Indexatie OV-Concessies

Jaarlijks wordt de bijdrage voor de OV-concessies geïndexeerd. Dit gebeurt op basis van de indexcijfers die in de overeenkomsten worden gehanteerd. Voor verdere toelichting, zie OD 4.2.1.

D. Uitvoeren Grondbeleid 2023

Een grondruil is niet afgerond in 2022. Dit zal plaats vinden in 2023. Voor verdere toelichting zie OD 3.2.5.

E. Hogere pacht- en verhuurinkomsten

Met het nieuwe pachtbeleid (GS 26-5-2020) vindt de uitgifte van de provinciale pachtgronden plaats op inschrijving, waarbij prijs één van de criteria is. Tevens worden steeds meer woningen in ons bezit verhuurd in plaats van antikraak. Dit leidt tot structureel hogere pachtprijzen en huurinkomsten.

F. Verlaging beheerbudget verkochte objecten

Doordat meerdere objecten met hoge beheerlasten de afgelopen jaren zijn verkocht (b.v. Crailo, Nuwendoorn), kan het beheerbudget structureel worden verlaagd. Dit heeft ook effect op de begroting 2023.

G. Ophoging budget Omgevingsdiensten

Voor de uitvoeringsprogramma's van de Omgevingsdiensten is in 2023 afgerond € 37,26 miljoen nodig. Het beschikbare budget voor 2023 is € 31,14 miljoen. De verhoging van € 6,12 miljoen wordt enerzijds veroorzaakt door een intensivering van taken en anderzijds door extra taken passend binnen het bestaande beleid. Binnen de huidige begroting is geen dekking gevonden om het genoemde tekort te financieren. Vanwege de structurele aard van de kosten, is het niet mogelijk deze kosten uit de (eventueel) beschikbare reserves te financieren. Daarom wordt voorgesteld dit tekort uit de algemene middelen te financieren.

2.3.3 Uitgestelde Intenties (UI)

In de Laatste Begrotingswijziging hebben uw Staten reeds besloten om voor € 1,62 miljoen aan uitgestelde intenties door te schuiven van 2022 naar 2023. In voorliggende begrotingswijziging worden de betreffende budgetten toegevoegd aan de begroting van 2023. Daarnaast zijn in deze begrotingswijziging een aantal nieuwe 'uitgestelde intenties' opgenomen voor een totaalbedrag van € 123.000. De nieuwe 'uitgestelde intenties' zullen hieronder worden toegelicht.

Overzicht uitgestelde intenties

Uitgestelde intenties	Bedrag (x € 1.000)
Verwerken Uitgestelde intenties Laatste Begrotingswijziging 2022 in de begroting voor 2023	1.615
Nieuwe uitgestelde intenties Eerste begrotingswijziging 2023	
A. Openbaar Bestuur: Verkiezingsbudget Statengriffie	40
B. Openbaar Bestuur: Agenda Weerbaar Noord-Holland	83
Totaal Uitgestelde intenties	**1.738**

A. Openbaar Bestuur: Verkiezingsbudget Statengriffie

Voor de verkiezingen, die op 15 maart 2023 plaats gaan vinden, is in het jaar voorafgaand aan de verkiezingen een gedeelte van het budget beschikbaar voor eventuele op voorhand vooruitbetaalde kosten. Dit jaar is het budget niet gebruikt en wordt verzocht het gehele bedrag via de UI naar boekjaar 2023 over te hevelen.

B. Openbaar Bestuur: Agenda Weerbaar Noord-Holland

Van het budget van de Agenda Weerbaar Noord-Holland wordt €83.000 meegenomen naar volgend jaar. De Agenda Weerbaar Noord-Holland bestaat uit diverse deelprojecten met verschillende doorlooptijden. Het budget bestaat uit niet bestede middelen van UVR Bestuurlijke Weerbaarheidsscans.

2.3.4 Begrotingsneutrale wijzigingen (BN)

Begrotingsneutrale wijzigingen zijn wijzigingen die geen effect op het saldo van de begroting hebben. Ze zijn opgeteld bij elkaar altijd 0. Omdat wel het totaal aan baten en het totaal aan lasten per programma wijzigt, is hierop het budgetrecht van uw Staten van toepassing. Daarom worden deze mutaties hierbij aan u voorgelegd. Het betreft vaak een verschuiving van lasten tussen twee begrotingsprogramma's en bijstellingen van specifieke baten (bijdragen van derden), waar even hoge lasten tegenover staan. Begrotingsneutrale wijzigingen groter dan € 100.000 zijn toegelicht en worden aangeduid met het kenmerk ‘BN’.

2.3.5 Reserves (RESV)

Veel uitgaven van de provincie fluctueren sterk over de jaren en worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves. Omdat deze uitgaven worden gedekt vanuit de bestemmingsreserves, hebben wijzigingen hierin geen effect hebben op het begrotingssaldo. De mutaties die zijn

doorgevoerd in de uitgaven, gedekt vanuit de bestemmingsreserves, zijn te vinden in de toelichtingen bij de programma's. Mutaties in de uitgaven vanuit, de stortingen in, en de overhevelingen tussen de reserves die geen effect hebben op het begrote resultaat zijn in de toelichting aangeduid met het kenmerk 'RESV'.

3 Overzicht per programma

Programma 1 Openbaar bestuur

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	23.129	4.329	27.458
	Baten	-59	0	-59
	Saldo van baten en lasten	23.070	4.329	27.399
	Stortingen			
1.4.2	Resv. Cofinanciering Europese projecten	3.043	0	3.043
	Onttrekkingen			
1.4.2	Resv. Cofinanciering Europese projecten	-395	-3.617	-4.012
	Totaal mutaties reserves	2.648	-3.617	-969
	Programma Resultaat	25.718	712	26.430

1.1.1 Functioneren van Provinciale Staten faciliteren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
UI	Verkiezingsbudget Statengriffie Voor de verkiezingen, die op 15 maart 2023 plaats gaan vinden, is in het jaar voorafgaand aan de verkiezingen een gedeelte van het budget beschikbaar voor eventuele op voorhand vooruitbetaalde kosten. Dit jaar is het budget niet gebruikt en wordt verzocht het gehele bedrag via Uitgestelde Intentie naar boekjaar 2023 over te hevelen. Dit betreft €20.000 voor communicatie, €10.000 voor opkomst stemwijzer en € 10.000 voor opkomst advertenties.	Lasten	40 N

1.3.3 Ondermijning tegengaan, weerbaarheid stimuleren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
UI	Agenda Weerbaar Noord-Holland Van het budget van de Agenda Weerbaar Noord-Holland wordt €83.000 meegenomen naar volgend jaar. De Agenda Weerbaar Noord-Holland bestaat uit diverse deelprojecten met verschillende doorlooptijden. Het budget dat doorgeschoven wordt naar 2023 is opgebouwd uit de uitrol handreiking vakantieparken en workshops integriteit en ondermijning voor raadsleden en quickscans gemeentelijke weerbaarheid.	Lasten	83 N

1.4.1 Bestuurshandelingen communiceren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
UI	Sail Den Helder 2023 Verwerking uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2022 ad € 300.000	Lasten	300 N

1.4.2 Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	De IPO bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 289.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op de kwaliteit van het openbaar bestuur, werkgeverszaken, Interprovinciale Digitale Agenda en voor de compensatie Zeeland.		289 N
RESV	Reserve Cofinanciering EU De bestedingsplannen van de reserve Cofinanciering EU zijn geactualiseerd. De volgende lasten zijn hiervoor opgenomen: - UVR cofinanciering EU projecten (€ 3.043.000); - Kansen voor West III (€ 281.400); Just Transition Fund (€ 292.500). Deze lasten worden onttrokken aan de reserve Cofinanciering EU.		3.617 N -3.617 V

Programma 2 Klimaat en Milieu

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	51.727	22.672	74.399
	Baten	-4.780	-309	-5.089
	Saldo van baten en lasten	46.947	22.363	69.310
	Stortingen			
2.1.1	Resv. Duurzame elektriciteit	2.867	0	2.867
2.1.2	Resv. Warmtetransitie	3.267	0	3.267
2.1.2	Resv. Subsidies Warmtetransitie	0	0	0
2.1.3	Resv. Energietransitie	3.967	0	3.967
2.1.4	Resv. Circulaire Economie	350	0	350
2.2.2	Resv. Gezonde leefomgeving	3.300	0	3.300
2.2.2	Resv. Verduurzaming bestaande Woningvoorraad	0	0	0
2.2.3	Resv. Bodemsanering	319	0	319
	Onttrekkingen			
2.1.1	Resv. Duurzame elektriciteit	-1.380	-2.126	-3.506
2.1.2	Resv. Warmtetransitie	-750	-11.449	-12.199
2.1.2	Resv. Subsidies Warmtetransitie	0	-775	-775
2.1.3	Resv. Energietransitie	-1.616	-1.760	-3.376
2.1.4	Resv. Circulaire Economie	-890	0	-890
2.2.2	Resv. Gezonde leefomgeving	-3.467	0	-3.467
2.2.2	Resv. Verduurzaming bestaande Woningvoorraad	0	0	0
2.2.3	Resv. Bodemsanering	-3.060	0	-3.060
	Totaal mutaties reserves	2.906	-16.110	-13.204
	Programma Resultaat	49.853	6.253	56.106

2.1.1 Opwekking van duurzame elektriciteit bevorderen

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
RESV	Reserve Duurzame Elektriciteit De begrote lasten vanuit de reserve Duurzame Elektriciteit worden met € 2,1 miljoen verhoogd: • Voor het programma RES wordt uit de reserve € 1,09 miljoen onttrokken. € 354.000 wordt daarvan overgeheveld naar de capaciteitskosten voor interne medewerkers binnen het project. € 237.000 is van de ontvangen decentralisatie uitkering Regionale Energie Strategieën uit meicirculaire 2022 die gestort is in de reserve duurzame elektriciteit (€ 1.062.000) hiervan is € 237.000 in 2022 niet besteed en dat wordt ingezet in 2023. • Voor Regeling meervoudig ruimtegebruik, Regeling Ruimtelijke samenhang, Regeling Participatie worden € 40.000 aan lasten toegevoegd. Daarnaast wordt € 300.000 aan proceskosten opgenomen voor onder andere het verder uitwerken van het Uitvoeringsprogramma van de RES. • Voor Wind is € 569.000 opgenomen. Dit is voor proceskosten Wind (€ 355.000) wat onder andere besteed gaat worden aan het inpassen van een nieuw windbeleid, radaronderzoek regio Amsterdam, juridisch advies en -ondersteuning, versnelling vergunningsprocedure Wind en aan een kwartiermaker Wind. € 214.000 is voor OD NZKG voor de windvergunningen. • Voor de UVR zonne-energieleverend parkeerterrein wordt € 80.000 opgenomen, zodat de totale raming € 850.000 is. De regeling heeft in 2022 minder aanvragen binnen gekregen dan verwacht en met dit bedrag wordt het subsidieplafond in 2023 verhoogd. Overige mutaties < € 100.000	Lasten Onttrekkingen	2.126 N -2.126 V

2.1.2 Bijdragen aan de warmtetransitie

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
RESV	Reserve Warmtetransitie De begrote uitgaven vanuit de reserve Warmtetransitie worden met € 12,2 miljoen verhoogd: Voor de uitvoeringsregelingen wordt in totaal € 9,6 miljoen opgenomen in de begroting: • Uitvoeringsregeling Stimulerend Energietoezicht Bedrijven (SEB) Noord-Holland 2021, € 3,6 miljoen; • Uitvoeringsregeling warmtetransitie gebouwde omgeving NH, € 1,7 miljoen; • Uitvoeringsregeling aardwarmte-onderzoek Noord-Holland 2022, € 4 miljoen; • Uitvoeringsregeling duurzaamheidsinitiatieven burgercollectieven € 315.000. Voor de subsidies op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling wordt in totaal € 510.000 opgenomen: • Subsidies voor de warmteregisseurs voor IJmond, Aalsmeer en Hilversum € 210.000; • Subsidie aan Amstel Gooi en Vechtstreek € 150.000; • Subsidie Greenport Aalsmeer € 150.000. Voor een subsidie aan de gemeente Amsterdam die in 2022 is verleend vanuit de uitvoeringsregeling Stimulerend Energietoezicht Bedrijven wordt € 775.000 opgenomen. Dat is de last die we in 2023 voor deze subsidie moeten nemen. De proceskosten voor warmtetransitie worden met € 1,1 miljoen verhoogd, die verhoging is voor de volgende onderwerpen: • Voor bijkomende kosten uitvoeringsregeling besparingsakkoord € 98.000; • Voor de expertpool € 598.000; • Voor een projectleider Muiderberg, aanjager restwarmte datacentra, HAL ambassadeur en inhuur	Lasten Onttrekking	12.224 N -12.224 V

	projectleider € 260.000; • Voor proceskosten Glas Tuinbouw € 100.000. • Voor de proceskosten voor Geothermie wordt € 200.000 opgenomen. Overige mutaties < € 100.000		

2.1.3 Borgen van de energie infrastructuur en bijdragen aan de waterstoftransitie

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Energietransitie</u> De begrote uitgaven vanuit de Reserve Energietransitie worden met € 1,76 miljoen verhoogd: Voor de uitvoeringsregelingen wordt in totaal € 1,18 miljoen opgenomen in de begroting: • Uitvoeringsregeling waterstofprojecten € 1,5 miljoen; • Uitvoeringsregeling regie transformatorstations en tracés € 180.000; • Voor de Uitvoeringsregeling smart oplossingen was € 500.000 opgenomen in de begroting 2023. Maar deze uitvoeringsregeling is nog niet gemaakt, daarom wordt dit bedrag afgeraamd. Voor proceskosten wordt in totaal € 580.000 opgenomen dat is onder andere voor: • Het actieprogramma Klimaat en een CO2 impactanalyse € 100.000; • Voor Data en digitalisering uitvoeringsstrategie € 150.000; • Voor de financiële bijdrage projectbureau Noordzeekanaalgebied € 175.000; • De proceskosten voor Energie infrastructuur worden met € 155.000 verhoogd. Dit is onder andere voor Taskforce werkspoor 2 Programmeren net en Taskforce werkspoor 3 Slimme oplossingen.	Lasten Onttrekking	1.760 N -1.760 V

2.2.1 VTH taken uitvoeren en coördineren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	Voor de uitvoeringsprogramma's van de Omgevingsdiensten is in 2023 afgerond € 37 miljoen nodig. Het beschikbare budget voor 2023 is € 31,14 miljoen. De verhoging van € 6,12 miljoen wordt enerzijds veroorzaakt door een intensivering van taken en anderzijds door extra taken passend binnen het bestaande beleid. Binnen de huidige begroting is geen dekking gevonden om het genoemde tekort te financieren. Vanwege de structurele aard van de kosten, is het niet mogelijk deze kosten uit de (eventueel) beschikbare reserves te financieren. Daarom wordt voorgesteld dit tekort uit de algemene middelen te financieren, conform GS-besluit 1927569/1927588.	Lasten	6.126 N

2.2.2 Gezonde leefomgeving bevorderen

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	De IPO bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 37.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma op het programma Milieu, Energie en Klimaat.	Lasten	37 N
BN	Voor de subsidie op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling Hoogheemraadschap Rijnland, Bodemsanering terrein voormalig AWZI Rijsenhout wordt een budget opgenomen van € 309.000. Dit budget komt van het RIJK SPUK E83.	Lasten Baten	309 N - 309 V
UI	<u>Implementatie SWUNG-2</u> Bij de kaderbrief 2023 is voor Implementatie SWUNG-2 € 116.000 budget gekregen. De werkzaamheden zullen vooral in 2023 en 2024 plaatsvinden. Dus wordt een deel van het budget van € 90.000 meegenomen naar 2023.	Lasten	90 N

Programma 3 Ruimte en Water

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	24.328	26.165	50.493
	Baten	-7.049	-5.926	-12.975
	Saldo van baten en lasten	17.279	20.239	37.518
	Stortingen			
3.2.1	Resv. OV-Knooppunten	6.200	0	6.200
3.2.1	Resv. subsidies OD 3.4.1	8.000	0	8.000
3.2.3	Resv. Ontwikkeling Havencomplexen	0	0	0
3.2.4	Resv. Ruimtelijke Ontwikkeling	0	0	0
3.2.4	Reserve subsidies OD 3.4.4	0	0	0
3.2.5	Resv. Waardevermindering grond Groen	6.000	0	6.000
3.3.1	Resv. Woonbeleid	0	0	0
3.3.2	Resv. Woningbouw	1.200	0	1.200
3.3.2	Resv. Woningbouw subsidies	0	2.055	2.055
3.4.2	Resv. Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen	0	0	0
3.4.2	Resv. Subsidies Meekoppelkansen bij dijkversterking en kustontwikkeling	0	2.200	2.200
3.4.3	Resv. Klimaatadaptie	1.500	0	1.500
3.5.3	Resv. Waterrecreatie	1.562	0	1.562
	Onttrekkingen			
3.2.1	Resv. OV-Knooppunten	-8.680	-1.150	-9.830
3.2.1	Resv. subsidies OD 3.4.1	-175	-2.600	-2.775
3.2.3	Resv. Ontwikkeling Havencomplexen	-1.000	875	-125
3.2.3	Resv. Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens	0	0	0
3.2.3	Resv. Kapitaallasten Investeringen Havencomplexen	0	0	0
3.2.4	Resv. Ruimtelijke Ontwikkeling	0	-341	-341
3.2.4	Reserve subsidies OD 3.4.4	-840	0	-840
3.3.1	Resv. Woonbeleid	-750	-32	-782
3.3.2	Resv. Woningbouw	-1.145	-5.198	-6.343
3.3.2	Resv. Woningbouw subsidies	-285	-346	-631
3.4.2	Resv. Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen	-580	-18.246	-18.826
3.4.3	Resv. Klimaatadaptie	-1.634	-1.100	-2.734
3.5.3	Resv. Waterrecreatie	-1.393	0	-1.393

Totaal mutaties reserves	7.980	-23.883	-15.903
Programma Resultaat	25.259	-3.644	21.615

3.1.1 Omgevingsvisie en omgevingswet uitdragen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	De IPO bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 56.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma Regionale Economie. De missie van dit programma i is een klimaatbestendige en water robuuste ruimtelijke inrichting van Nederland.	Lasten	56 N

3.2.1 Bijdragen aan de optimalisering van OV-knooppunten en ketens

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve OV-fonds, inclusief OV-knooppunten</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve OV-fonds inclusief OV-knooppunten en de reserve subsidie OV-knoopputen worden met € 3,7 miljoen verhoogd: Bij de kaderbrief 2023 is budget gekregen voor de subsidie op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling Alkmaar Noord, knooppuntontwikkeling fase 1, € 1,15 miljoen. Deze subsidie wordt in 2023 verleend. <u>Reserve subsidies OV-knooppunten</u> In 2022 is een subsidie verleend aan de gemeente Hilversum van € 5 miljoen. In 2023 wordt € 2,6 miljoen van de lasten genomen, want dat deel van de activiteiten wordt gerealiseerd in 2023.	Lasten Onttrekking	3.750 N -3.750 V

3.2.3 Visie Noordzeekanaalgebied en havencomplexen realiseren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Ontwikkeling Havencomplexen</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Ontwikkeling Havencomplexen worden met € 875.000 verlaagd.	Lasten Onttrekking	-875 V 875 N

	• Voor de samenwerkingsovereenkomst voor de uitvoering van het programma De Kop Werkt! 2017 – 2020 was € 1 miljoen opgenomen. € 402.000 hiervan is al uitgegeven in 2022 en de overige € 598.000 wordt op een later moment besteed. • Voor de proceskosten Programma en organisatie OMC Den Helder wordt € 125.000 budget opgenomen vanuit de reserve.		

3.2.4 Ruimtelijke structuur versterken

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Ruimtelijke Structuur Versterken</u> De provincie neemt actief deel in de stichting programmabureau Noordzeekanaalgebied. Samen met onze partners in het Noorzeekanaalgebied (NZKG), zoals de gemeenten, de havenbedrijven en ondernemingen, werken we aan de ontwikkeling van dit dynamisch gebied met zijn zeehavens. De regionale samenwerking richt zich op aspecten zoals werken, industrie en bedrijvigheid, wonen, leefbaarheid, bereikbaarheid, klimaat en groen. Ter dekking van de financiële bijdrage 2023 wordt € 341.000 onttrokken uit de reserve Ruimtelijke structuur versterken.	Lasten Onttrekking	341 N -341 V

3.2.5 Grondbeleid uitvoeren t.b.v. provinciale doelen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Een financieel grote grondruil is niet in 2022 afgerond en zal in 2023 plaatsvinden. De totale waarde is € 3.000.000 Met het nieuwe pachtbeleid (GS 26-5-2020) vindt de uitgifte van de provinciale pachtgronden plaats op inschrijving, waarbij prijs één van de criteria is. Tevens worden steeds meer woningen in ons bezit verhuurd in plaats van antikraak. Dit leidt tot structureel hogere pachtprijzen en huurinkomsten van € 400.000. Doordat meerdere objecten met hoge beheerlasten de afgelopen jaren zijn verkocht (b.v. Crailo, Nuwendoorn), kan het beheerbudget structureel worden verlaagd met € 300.000.	Baten Lasten	-3.400 V -300 V

3.3.2 Bijdragen aan versnelling woningbouwproductie en binnenstedelijk bouwen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Voor de in 2021 verleende subsidie aan gemeente Amsterdam wordt een last genomen van € 668.000. € 620.000 komt vanuit bijdrage RIJK en € 49.000 komt uit de reserve Woningbouw.	Lasten Baten Onttrekking	620 N - 571 V -49 V
RESV	<u>Reserve Woningbouw</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Woningbouw worden met € 3,4 miljoen verhoogd. De onttrekking uit Reserve Woningbouw is in totaal € 5,5 miljoen. • In de Reserve is € 1 miljoen beschikbaar voor uitvoering Masterplan wonen. Dit is onder andere voor inhuur gebiedsontwikkelaars. Dit budget wordt opgenomen in de begroting. • In de Reserve is € 4,1 miljoen beschikbaar voor vervolg versnellingsaanpak. Dit is deels voor subsidie MRA flexibele schil cofinanciering extra expertise en capaciteit woningbouw, daarnaast voor Woonzorg visies en MRA subsidie instandhouding flexibele schil, Dit budget wordt opgenomen in de begroting. Hiervan wordt € 2,1 miljoen gestort in de reserve woningbouw subsidies voor de subsidie op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling MRA. Op dit moment is nog niet bekend welke last we ervoor moeten nemen. Zodra dit bekend is wordt dit opgenomen in een volgende begrotingswijziging. • Voor de lastneming de subsidies aan de gemeente Amsterdam en gemeente Weesp die in 2022 zijn verleend wordt een bedrag opgenomen in de begroting van € 395.000. <u>Reserve Woningbouw subsidies</u> De begrote storting is met € 2,1 miljoen verhoogd. Dit is voor de subsidieverlening aan de MRA, deze subsidie staat op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling. Totale subsidie bedrag wordt € 8,7 miljoen. € 6,6 miljoen hebben we hiervoor ontvangen van het Rijk.	Lasten Onttrekking Storting	3.440 N -5.495 V 2.055 N

3.4.2 Beoordelen versterkingsplannen primaire keringen en investeren in ruimtelijke kwaliteit

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Vanuit de SKNL regeling wordt in 2023 een subsidie verleend aan Polder IJdoorn. Daarvan komt € 150.000 uit de Reserve Meekoppelkansen en € 1,35 miljoen ontvangen we nog van het Rijk. Dit budget is opgenomen in de begroting.	Lasten Baten	1.350 N -1.350 V
RESV	<u>Reserve Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen</u> De begrote uitgaven vanuit de Reserve Meekoppelkansen bij dijkversterkingen worden met € 16 miljoen verhoogd: • Voor de Samenwerkingsovereenkomst meekoppelkansen wordt in 2023 € 12 miljoen opgenomen, dit is voor de onderdelen Dijkplaatsen, Fiets- wandelverbinding, Ringslangverblijven en voor de inrichtingselementen. • Op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling staat een subsidie aan gemeente Hoorn, voor de bruggen bij Hoorn van € 4,7 miljoen. De last die in 2023 genomen wordt, is € 2,5 miljoen. Dit bedrag is opgenomen in de begroting. In 2024 is de last € 2,2 miljoen. Daarom wordt er € 2,2 miljoen gestort in de subsidie reserve Meekoppelkansen. • Vanuit de uitvoeringsregeling APRK wordt in 2023 nog een subsidie verleend aan Polder IJdoorn voor het resterende bedrag van € 1,4 miljoen. Dit bedrag is opgenomen in de begroting. • Vanuit de SKNL regeling wordt in 2023 een subsidie verleend aan Polder IJdoorn. € 1,35 miljoen ontvangen we nog van het Rijk. € 150.000 hebben we al eerder ontvangen van het Rijk en is gestort in de Reserve Meekoppelkansen. Dit bedrag wordt nu opgenomen in de begroting. <u>Reserve subsidie Meekoppelkansen bij Dijkversterkingen.</u> • Op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling staat een subsidie aan gemeente Hoorn, voor de bruggen bij Hoorn van € 4,7 miljoen. De last die in 2023 genomen wordt, is € 2,5 miljoen. Dit bedrag is opgenomen in de begroting. In 2024 is de last € 2,2 miljoen. Daarom wordt er € 2,2 miljoen gestort in de subsidie reserve Meekoppelkansen.	Lasten Onttrekking Storting	16.046 N -18.246 V 2.200 N

3.4.3 Bijdragen aan ontwikkelen en uitvoeren regionale opgaven klimaatadaptatie

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Reserve Klimaatadaptatie De begrote uitgaven vanuit de reserve Klimaatadaptatie worden met € 1,1 miljoen verhoogd: • Het plafond van de UVR fysieke uitvoeringsprojecten wordt in 2023 verhoogd naar € 2 miljoen. Het plafond was € 900.000. Dit budget was al opgenomen in de begroting. Daarom wordt er nu € 1,1 miljoen extra opgenomen.	Lasten Onttrekking	1.100 N -1.100 V

3.5.2 Schoon en voldoende oppervlaktewater bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Voor de Uitvoeringsregeling Kennisontwikkeling Bodem en Water hebben we van de Waterschappen budget ontvangen. In 2023 verwachten we aan subsidies € 605.000 te verlenen. Dit nemen we op in de begroting.	Lasten Baten	605 N -605 V

Programma 4 Bereikbaarheid

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	249.355	22.164	271.519
	Baten	-21.434	0	-21.434
	Saldo van baten en lasten	227.921	22.164	250.085
	Stortingen			
4.1.1	Resv. Mobiliteitsbeleid	205	0	205
4.1.2	Resv. Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	8.935	24.000	32.935
4.1.2	Resv. verleende subsidies OD 412	0	0	0
4.2.1	Resv. Openbaar Vervoer Projecten	67	0	67
4.4.2	Resv. Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	20.074	0	20.074
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Wegen	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken (VIK)	0	0	0
4.4.4	Resv. Investeringen wegen	0	0	0
4.4.4	Resv. Kapitaallasten OV	0	0	0
4.4.5	Resv. Groot Onderhoud Wegen	22.786	0	22.786
4.4.6	Resv. Groot Onderhoud Vaarwegen	8.178	0	8.178
4.4.6	Resv. Kapitaallasten Vaarwegen	0	0	0
4.4.7	Resv. Innovatieprojecten Mobiliteit	0	0	0
4.4.7	Resv. Kapitaallasten innovatieprojecten	0	0	0
	Onttrekkingen			
4.1.1	Resv. Mobiliteitsbeleid	-1.410	-620	-2.030
4.1.2	Resv. Uitvoeren van Mobiliteitsbeleid door Derden	-17.870	-8.626	-26.496
4.1.2	Resv. verleende subsidies OD 412	0	0	0
4.2.1	Resv. Openbaar Vervoer Projecten	-8.825	-7.531	-16.356
4.4.2	Resv. Ontwikkelen Provinciale Infrastructuur	-1.866	-1.425	-3.291
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Wegen	-141	0	-141
4.4.4	Resv. Kapitaallasten OV	-58	0	-58
4.4.4	Resv. Kapitaallasten Vervangingsinvesteringen Kunstwerken (VIK)	0	0	0
4.4.4	Resv. Investeringen wegen	0	0	0
4.4.5	Resv. Groot Onderhoud Wegen	-31.416	0	-31.416
4.4.6	Resv. Groot Onderhoud Vaarwegen	-9.898	0	-9.898
4.4.6	Resv. Kapitaallasten Vaarwegen	0	0	0

4.4.7 Resv. Innovatieprojecten Mobiliteit	-4.146	0	-4.146
4.4.7 Resv. Kapitaallasten innovatieprojecten	-403	0	-403
Totaal mutaties reserves	-15.788	5.798	-9.990
Programma Resultaat	212.133	27.962	240.095

4.1.1 Mobiliteitsbeleid en –strategie opstellen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	De IPO bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 42.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma Mobiliteit. De ambitie van dit programma is gericht op een ‘duurzame en zorgeloze mobiliteit’. Inzet is het opvolgen van de afspraken uit het Klimaatakkoord, Nationaal Toekomst Beeld OV 2040, Nationaal Toekomstbeeld Fiets hen het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030.	Lasten	42 N
RESV	<u>Reserve Mobiliteitsbeleid</u> Vanuit de Reserve Mobiliteitsbeleid wordt in 2023 € 620.000 extra onttrokken, ter dekking van de lasten op de volgende onderwerpen: • Actieve mobiliteit 2021-2025 € 500.000; • BO Mirt, goederenvervoercorridor Zuid, proceskosten, onderzoeken en communicatie € 100.000. Overige mutaties < €100.000	Lasten Onttrekking	620 N -620 V

4.1.2 Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Op 4 oktober 2022 heeft de provincie de bereidheid uitgesproken om samen met de partners uit de Nationale Alliantie zich bestuurlijk en ambtelijk in te zetten voor realisatie van de projecten Zuidasdok, Doortrekken Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp en sluiten Metroring Amsterdam. De provincie heeft daarbij besloten een bijdrage ter grootte van € 24 miljoen beschikbaar te stellen met als voorwaarden:	Storting	24.000 N

	a. De bijdrage een lumpsum-bijdrage betreft waarop geen prijsindexatie wordt toegepast; b. De bijdrage ten goede komt aan het doortrekken van de Noord-Zuidlijn naar Hoofddorp; c. De gemeenten Amsterdam en Haarlemmermeer en de Vervoerregio Amsterdam eveneens substantieel financieel bijdragen aan deze projecten; d. De provincie Noord-Holland niet risicodragend in de genoemde projecten participeert. Dit onder voorwaarde van de instemming van Provinciale Staten. In het bestuurlijk overleg MIRT van 11 november 2022 zijn tussen Rijk en regio afspraken gemaakt over dit investeringspakket. De bijdrage van € 24 miljoen is onderdeel van de regionale bijdrage van € 1,366 miljoen voor dit investeringspakket. Hierin begrepen zijn substantiële bijdragen van de gemeenten Amsterdam en Haarlemmermeer en de Vervoerregio Amsterdam. Met de brief van 21 november 2022 zijn Provinciale Staten geïnformeerd. Daarbij moet in ogenschouw worden genomen, dat deze investering pas (vermoedelijk ruim) na 2030 daadwerkelijk zijn beslag zal krijgen. In de tussentijd zal de provincie met haar partners samenwerken in het stap-voor-stap verder brengen van deze voor haar regio zeer belangrijke schaalspronginvesteringen in het Openbaar Vervoer. Om deze middelen beschikbaar te houden wordt € 24 miljoen overgeheveld van de Algemene Reserve naar de Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid. Deze middelen zullen worden ingezet wanneer de plannen ten uitvoer komen.		
RESV	<u>Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid</u> Om de extra lasten binnen het operationeel doel 'Mobiliteitsbeleid met partners uitvoeren' te dekken wordt in 2023 € 8.626.000 extra onttrokken uit de Reserve Uitvoeren Mobiliteitsbeleid. Het gaat om de volgende onderwerpen met de volgende bedragen: • Subsidie voor het aanleggen van een waterstoftank, € 100.000; • Subsidie voor het project 'fiets file vrij', € 497.000; • Subsidie pont Spaarnwoude, € 55.000;	Lasten Onttrekking	8.626 N -8.626 V

	• Subsidie aan lokale wegbeheerders voor het toegankelijk maken van de bushaltes, € 500.000; • Subsidie verkeerseducatie aan het basis- en voortgezet onderwijs, € 276.000; • Subsidie voor het project 'Doortrappen' € 160.000; • Subsidie voor de haven Boekelermeer, € 7.500.000; • Subsidie voor het realiseren van regionale fietsroutes, € 375.000; Vooralsnog wordt de subsidie voor het IPB Alkmaar niet in 2023 verleend. Hierdoor worden de lasten verlaagd met € 550.000.		

4.2.1 OV-concessies beheren en verlenen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Jaarlijks wordt de bijdrage voor de OV-concessies geïndexeerd. Dit gebeurt op basis van de indexcijfers die in de overeenkomsten worden gehanteerd. De lasten voor de voor de volgende concessies worden naar boven bijgesteld: • Concessie Noord-Holland Noord, € 1,8 miljoen; • Concessie Haarlem Ijmond, €1,8 miljoen; • Concessie Gooi en Vechtstreek, € 528.650. Op de advieskosten Openbaar Vervoer wordt in 2023 een voordeel gerealiseerd van € 255.000 gerealiseerd. Overige mutaties < €100.000	Lasten	3.920 N
RESV	<u>Reserve OV-projecten</u> Ter dekking van de hogere lasten binnen het operationele doel 'OV-concessies beheren en verlenen' wordt € 7,5 miljoen extra onttrokken uit de Reserve OV-projecten. Dit geschiedt om de volgende projecten te kunnen realiseren: • Inzet bonus/malus gelden voor de verbetering van het openbaar vervoer, € 329.000; • Zero-emissie bussen Gooi & Vechtstreek, € 1.000.000;	Lasten Onttrekking	7.531 N -7.531 V

	• OV-knooppunten Gooi & Vechtstreek, € 700.000; • Vervangen wagenpark buurtbussen, € 2.925.000; • Verbeteringsinvesteringen voor het openbaar vervoer uit de boetegelden, € 1.650.000; • Marketing en marktonderzoek om de uit het OV verdwenen reizigers door corona terug te krijgen, € 1.127.000. Daarnaast worden de volgende lasten verlaagd met als dekking de Reserve OV-Projecten: • Lagere doorbelasting voor projecten vanuit B&U, € -100.000; • Lagere bijdrage aan het kennisplatform vrijwilligersvervoer, € -100.000.		

4.4.2 Studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Ontwikkelen Provinciaal Infrastructuur</u> Voor de hogere lasten binnen het operationeel doel 'studiefase verbeter- en uitbreidingsprojecten uitvoeren' wordt € 1,4 miljoen extra onttrokken uit de Reserve Ontwikkelen Provinciaal Infrastructuur. De onttrekking wordt gedaan ter dekking van de lasten van de volgende projecten: • PIP opdracht voor HOV-12 Noordwijk-Schiphol, € 75.000; • Bereikbaarheid Haarlemmermeer-Bollenstreek, € 500.000; • Ontwikkeling OV-knooppunt Crailo, € 400.000; • Korte termijn maatregelen Krommenie, € 450.000.	Lasten Onttrekking	1.425 N -1.425 V

Programma 5 Groen

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	148.110	1.978	150.088
	Baten	-20.242	0	-20.242
	Saldo van baten en lasten	127.868	1.978	129.846
	Stortingen			
5.1.1	Resv. Groen	23.730	0	23.730
5.1.1	Resv. Kapitaallasten Groen	1.718	0	1.718
5.1.1	Resv. verleende subsidies OD 511	0	0	0
5.1.2	Resv. Groene Uitweg	107	0	107
5.1.3	Resv. Oostelijke Vechtplassen	4.058	0	4.058
5.1.4	Resv. Laag Holland	0	0	0
5.3.2	Resv. Landschap	4.000	0	4.000
5.3.3	Resv. Cofinanciering Waddenzee	2.000	0	2.000
5.3.3	Resv. Subsidies Cofinanciering Waddenzee	0	0	0
	Onttrekkingen			
5.1.1	Resv. Groen	-52.512	0	-52.512
5.1.1	Resv. Kapitaallasten Groen	-70	0	-70
5.1.1	Resv. verleende subsidies OD 511	0	0	0
5.1.2	Resv. Groene Uitweg	-4.516	0	-4.516
5.1.3	Resv. Oostelijke Vechtplassen	-10.255	0	-10.255
5.1.4	Resv. Laag Holland	-2.454	0	-2.454
5.2.1	Resv. Uittreding Goois Natuurreservaat	0	0	0
5.3.2	Resv. Landschap	-4.000	0	-4.000
5.3.3	Resv. Cofinanciering Waddenzee	-5.094	0	-5.094
	Totaal mutaties reserves	-43.288	0	-43.288
	Programma Resultaat	84.580	1.978	86.558

5.2.1 NNN en agrarische natuur beheren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
BN	Op basis van de septembercirculaire wordt de algemene uitkering verhoogd met € 1,2 miljoen. Dit bedrag is bestemd voor verhoging van de beheervergoeding vanuit het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Met deze boeking wordt het budget opgehoogd. Dit bedrag is neutraal met de ontvangst in het provinciefonds onder 8.1.2.	Lasten	1.269 N

5.2.2 Recreatiegebieden en recreatieve routes beheren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
UI	Uitbreiding Wandelnetwerk Noord-Holland Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2022 ad € 500.000 Bezoekersmanagement recreatie en toerisme Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2022 ad € 250.000	Lasten	750 N

5.2.3 Uitvoering geven aan de Wet natuurbescherming

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	IPO De IPO bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 zijn € 24.000 lager dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma Vitaal Platteland. De BIJ12 bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 166.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma Interne Organisatie.	Lasten	142 N
BN	Stikstof uitvoeringsagenda: overheveling van budget naar OD 6.1.4 een duurzame agrosector ten behoeven van stikstof onderzoek potentiële kans mestvergisting voor warmteproductie in relatie tot energie transitie en Analyse agrarische grondstoffen en kansen NH.	Lasten	-350 N

5.2.4 Tegemoetkoming faunaschade uitkeren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	De BIJ12 bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 167.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma Faunazaken.	Lasten	167 N

Programma 6 Economie, cultuur en welzijn

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

	Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
Lasten	40.832	7.288	48.120
Baten	0	-80	-80
Saldo van baten en lasten	40.832	7.208	48.040
Stortingen			
6.1.1 Resv. Herstructurering Bedrijventerreinen	2.500	0	2.500
6.1.2 Resv. MKB innovatie-instrumenten	5.672	0	5.672
6.1.4 Resv. Duurzame Landbouw	0	0	0
6.1.5 Resv. Europese landbouwprojecten	500	0	500
6.4.1 Resv. Monumenten	5.532	0	5.532
6.4.2 Resv. SvA/NHW Werelderfgoed	1.355	0	1.355
6.4.2 Resv. Subsidie SvA/NHW Werelderfgoed	0	3.265	3.265
Onttrekkingen			
6.1.1 Resv. Herstructurering Bedrijventerreinen	-2.549	-1.050	-3.599
6.1.2 Resv. MKB innovatie-instrumenten	-5.593	-3.328	-8.921
6.1.4 Resv. Duurzame Landbouw	0	0	0
6.1.5 Resv. Europese landbouwprojecten	-719	-710	-1.429
6.4.1 Resv. Monumenten	-5.897	-481	-6.378
6.4.2 Resv. SvA/NHW Werelderfgoed	-1.600	-4.155	-5.755
Totaal mutaties reserves	-799	-6.459	-7.258
Programma Resultaat	40.033	749	40.782

6.1.1 Ruimtelijke vestigingsklimaat bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	De IPO bijdragen die wij ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 betalen, zijn € 4.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma Regionale Economie. De missie van dit programma is het bijdragen aan het herstel, ontwikkeling en duurzaam verdienvermogen van de regionale economie in de provincies.	Lasten	4 N

RESV	<u>Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen</u> Verhoging van het budget. Het voorstel is de Uitvoeringsregeling subsidie HIRB+ Duurzaamheid Noord-Holland opnieuw open te stellen. Het doel is de verduurzaming op Noord-Hollandse bedrijventerreinen te stimuleren. De provincie geeft daarmee subsidie voor het realiseren van fysieke duurzaamheidsmaatregelen die zijn gericht op energiebesparing, gebruik en opwek van duurzame energie aan een bedrijfsgebouw(en) of in de openbare ruimte op een bestaand bedrijventerreinen in Noord-Holland. Deel van deze subsidie komt uit de Reserve Herstructurering Bedrijventerreinen en het andere deel uit de reserve Economisch Herstel Duurzaamheidsfonds.	Lasten Onttrekking	1.050 N - 1.050 V

6.1.2 Een innovatief klimaat bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve MKB</u> • PIM: Voor het **P**rogramma **I**nvesteringsgereed **M**kb (PIM) lopen de afspraken met het consortium voor de uitvoering t/m mei 2023, hiervoor wordt € 279.000 in de begroting opgenomen; • PIM: Met een extra ruimte in de begroting van € 200.000 kan de opdracht met enige aanpassing worden verlengd tot eind 2023. Hiermee blijft de provincie voldoen aan de vraag die er is vanuit ondernemers / het innovatie-ecosysteem en kan de periode worden overbrugd waarin een nieuw college haar ambities op het gebied van innovatie, duurzaamheid en MKB gaat bepalen. Mocht de wens bestaan om dit instrument door te zetten, dan is er continuïteit en hoeft geen nieuwe infrastructuur opgebouwd te worden; • MIT: De subsidie regelingen voor de MIT R&D2022 zijn in 2022 vertraagd, deze subsidies worden uiterlijk in april 2023 verleend. Hiervoor wordt € 3 miljoen opgenomen in de begroting; • EDIH (European Digital Innovation Hup): Verlaging van begrote lasten van € 150.000, omdat per abuis	Lasten Onttrekkingen	€ 3.328 N €-3.328 V

	deze dubbel was opgenomen.		

6.1.4 Een duurzame agrosector behouden en versterken

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Bij de Kaderbrief2023 is voor de uitvoeringsagenda stikstof € 350.000 beschikbaar gesteld voor onderzoek naar Mestvergisting en de van Analyse agrarische grondstoffen en kansen in NH. Dit budget wordt hierbij overgeheveld van Groen naar duurzame landbouw (zie OD 5.2.3).	Lasten	350 N
UI	<u>Voedselvisie</u> Verwerken uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2022 ad € 250.000. <u>Gebiedsinitiatieven</u> Verwerking uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2022 ad € 150.000 <u>Uitvoeringsagenda stikstof</u> Verwerking uitgestelde intentie laatste begrotingswijziging 2022 ad € 75.000	Lasten	475 N

6.1.5 Europese landbouwprojecten cofinancieren

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Europese Subsidies Landbouw Projecten</u> • Verhoging van het subsidieplafond Leader projecten met € 600.000 en Wijziging Uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland en Openstelling voorbereiding LAG voor € 60.000 en ontwikkeling LOS Noord-Holland 2022. Overige mutaties < € 100.000	Lasten Onttrekking	710 N -710 V

6.4.1 Investeren in behoud en herbestemming monumenten

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	<u>Reserve Monumenten</u>	Lasten	481 N

	Indexatie in lijn met de kaderbrief2023 voor verschillende regelingen inzake het behoud van monumenten.	Onttrekking	-481 V

6.4.2 UNESCO stelling van Amsterdam behouden en herbestemmen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
RESV	Reserve Stelling van Amsterdam, NHW werelderfgoed De begrote uitgaven vanuit deze reserve worden met € 890.000 verhoogd: De verhoging van de uitgaven vanuit de reserve is voor de volgende subsidies op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling: • Gemeente Amsterdam, Schansen. Hiervoor wordt een verhoging van de lasten van € 400.000 opgenomen; • Regio Gooi en Vechtstreek, Nieuwe werken nieuwe Hollandse waterlinie. Hiervoor wordt een budget van € 490.000 opgenomen. Reserve Subsidies Stelling van Amsterdam • Gemeente Gooise Meren – Verder met de vesting Muiden, hiervoor wordt € 3,3 miljoen opgenomen vanuit de Reserve Stelling van Amsterdam, NHW wererlderfgoed en dit wordt gestort in de Reserve Subsidies Stelling van Amsterdam.	Lasten Onttrekking Storting	890 N -4.155 V 3.265 N

Programma 7 Economisch herstel en duurzaamheid

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	16.617	2.050	18.667
	Baten	0	-1.680	-1.680
	Saldo van baten en lasten	16.617	370	16.987
	Stortingen			
7.1.1	Resv. Subsidies Economisch herstel en duurzaamheid	0	733	733
7.1.1	Resv. Economisch herstel en duurzaamheid	0	0	0
	Onttrekkingen			
7.1.1	Resv. Economisch herstel en duurzaamheid	-16.325	-733	-17.058
7.1.1	Resv. Subsidies Economisch herstel en duurzaamheid	0	-370	-370
	Totaal mutaties reserves	-16.325	-370	-16.695
	Programma Resultaat	292	0	292

7.1.1 Economisch herstel en duurzaamheid bevorderen

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
BN	Voor het ontzorgingsprogramma verduurzaming maatschappelijk vastgoed is budget ontvangen van het Rijk via twee specifieke uitkeringen (SPUK). • Deel 1 SPUK is ontvangen in 2020. De uitgaven die we hiervoor in 2023 geraamd hebben komen uit op € 648.000. Dit is voor de doelgroepen kleine gemeenten, culturele ANBI's en dorps- en buurthuizen. • Deel 2 SPUK is ontvangen in 2022. De uitgaven die we hiervoor in 2023 begroot hebben komen uit op € 1,032 miljoen. Dit is voor de doelgroepen zorg, onderwijs en religie, gelieerde ANBI's en gemeenschapshuizen. Dit budget wordt opgenomen in de begroting.	Baten Lasten	-1.680 V 1.680 N
RESV	<u>Reserve Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds</u> De begrote uitgaven vanuit de reserve Economisch Herstel en duurzaamheidsfonds worden met € 370.000 verhoogd:	Lasten Onttrekking	370 N -1.103 V

	• In 2022 is een subsidie verstrekt aan de gemeente Amsterdam voor versterken maatschappelijke sector. Deze subsidieverlening was hoger dan € 1,5 miljoen. De last die we hiervoor in 2023 moeten nemen is € 370.000. Hiervoor wordt budget opgenomen in de begroting. <u>Reserve Subsidies Economisch Herstel en Duurzaamheid</u> • Er wordt € 733.000 gestort de Reserve Subsidies Economisch Herstel en Duurzaamheid. Dit is het restant van de subsidie die verleend is aan de gemeente Amsterdam in 2022. De lasten hiervan moeten de komende jaren in de begroting worden opgenomen.	Storting	733 N

Programma 8 Overzicht Financiën en bedrijfsvoering

Mutaties budgettabel (x 1.000 euro)

		Begroot 2023 voor eerste wijziging	Eerste begrotings-wijziging	Begroot 2023 na eerste wijziging
	Lasten	102.300	3.368	105.668
	Baten	-513.294	-4.064	-517.358
	Saldo van baten en lasten	-410.994	-696	-411.690
	Stortingen			
8.1.8	Resv. Bedrijfsvoering	1.420	0	1.420
8.1.8	Resv. Huisvesting	0	0	0
8.2.5	Algemene Reserve	2.200	0	2.200
	Onttrekkingen			
8.1.8	Resv. Bedrijfsvoering	-1.908	-3.117	-5.025
8.1.8	Resv. Huisvesting	-782	0	-782
8.2.3	Resv. Go-gelden	0	0	0
8.2.5	Algemene Reserve	-26.155	-25.738	-51.893
	Totaal mutaties reserves	-25.225	-28.855	-54.080
	Programma Resultaat	-436.218	-29.551	-465.769

8.1.2 Uitkering provinciefonds

	Financiële ontwikkeling		**Bedrag (x € 1.000)**
NBN	Op basis van de septembercirculaire wordt de algemene uitkering met €2,8 miljoen verhoogd in 2023. Dit wordt veroorzaakt door hogere accressen. De hogere accressen worden veroorzaakt door hogere uitgaven van het Rijk.	Baten	-2.795 V
BN	Op basis van de septembercirculaire wordt de algemene uitkering verhoogd met €1,2 miljoen. Dit bedrag is bestemd voor verhoging van de beheervergoeding vanuit het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). Dit bedrag is neutraal met de hogere lasten onder 5.2.1.	Baten	-1.269 V

8.1.8 Overhead

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
NBN	De bijdragen die wij aan BIJ12, de uitvoeringsorganisatie van het IPO, betalen ten behoeve van de dekking van de kosten IPO/BIJ12 Begroting 2023 zijn € 251.000 hoger dan was begroot. Dit heeft betrekking op het programma GBO.	Lasten	251 N
RESV	Reserve Bedrijfsvoering De verwachte uitgaven uit de Reserve Bedrijfsvoering worden met € 3,1 miljoen naar boven bijgesteld voor de volgende onderwerpen : • In 2023 wordt een groter deel van de laptops en smartphones vervangen (€ 350.000) ; • In 2022 zijn een aantal projecten uit het I-portfolio gestart waaraan in 2023 verder wordt gewerkt respectievelijk tot realisatie komen. Er worden meer kosten gemaakt dan kunnen worden gedekt vanuit het reguliere jaarlijks budget. De extra kosten van € 2,8 miljoen worden gedekt door een onttrekking uit de reserve. Overige mutaties < € 100.000	Lasten Onttrekking	3.117 N -3.117 V

8.2.5 Algemene reserve beheren

	Financiële ontwikkeling		Bedrag (x € 1.000)
RESV	Uitgestelde Intenties Bij de Laatste Begrotingswijziging 2022 is € 1.615.000 afgeraamd t.b.v. uitgestelde intenties die doorschuiven naar 2023. Bij deze Eerste Begrotingswijziging wordt voorgesteld aanvullende uitgestelde intenties toe te voegen voor een bedrag van in totaal € 123.000. Bij de resultaatbestemming van de jaarrekening zal worden voorgesteld dit bedrag te storten in de algemene reserve zodat deze middelen in 2023 alsnog kunnen worden besteed aan de doelen waarvoor deze in 2023 reeds beschikbaar waren gesteld. Het totale bedrag aan uitgestelde intenties van € 1,74 mln. wordt bij deze EBW 2023 onttrokken aan de algemene reserve en toegevoegd aan de begroting voor 2023.	Onttrekking	-1.738 V

	Overheveling Mobiliteitsbeleid Op 4 oktober 2022 heeft de provincie de bereidheid uitgesproken om samen met de partners uit de Nationale Alliantie zich bestuurlijk en ambtelijk in te zetten voor realisatie van de projecten Zuidasdok, Doortrekken Noord/Zuidlijn naar Schiphol en Hoofddorp en sluiten Metroring Amsterdam. Zie OD 4.1.2 voor verdere toelichting	Onttrekking	-24.000 V

4 Lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling

Programma 1 Openbaar bestuur

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd
1.1.3	Amsterdam Smart City Toelichting: Subsidie om als grote partner deel te kunnen nemen aan het kennisnetwerk Amsterdam Smart City	€ 200.000	Gewijzigd
~~1.3.3~~	~~Gemeente Huizen: bestuurlijk Interventieteam~~ ~~Toelichting: In het bestuurlijk interventieteam bundelen gemeenten de krachten door gezamenlijk overlast en complexe handhavingskwesties aan te pakken. Het bestuurlijk interventieteam sluit aan bij de doelstellingen van de Agenda Weerbaar Noord-Holland; namelijk een bijdrage leveren aan de versterking van lokale weerbaarheid. In het bestuurlijk interventieteam werken meerdere gemeenten samen. Hierdoor wordt de lokale uitvoeringskracht vergroot, de informatiepositie versterkt en wordt lokaal steviger opgetreden tegen de ondermijnende criminaliteit. Deze werkwijze past daarmee geheel binnen de opgave om ondermijnende criminaliteit tegen te gaan vanuit een maatschappelijke opgave waarbij samen en vooral integraal werken effectief is.~~	~~€ 60.000~~	
1.3.3	Gemeente Huizen: bestuurlijk Interventieteam fase 2 Toelichting: Gooi en Vechtstreek zet gezamenlijk in op versterking van de bestuurlijke weerbaarheid. Hiertoe zetten de gemeenten zich onder andere in op voortzetting en doorontwikkeling van het BIT naar een duurzaam samenwerkingsverband in de strijd tegen oneerlijk ondernemerschap en vóór een weerbaar openbaar bestuur. Het bestuurlijk interventieteam sluit aan bij de doelstellingen van de Agenda Weerbaar Noord-Holland; namelijk een bijdrage leveren	€ 40.000	

	aan de versterking van lokale weerbaarheid. In het bestuurlijk interventieteam werken meerdere gemeenten samen. Hierdoor wordt de lokale uitvoeringskracht vergroot, de informatiepositie versterkt en wordt lokaal steviger opgetreden tegen de ondermijnende criminaliteit. Deze werkwijze past daarmee geheel binnen de opgave om ondermijnende criminaliteit tegen te gaan vanuit een maatschappelijke opgave waarbij samen en vooral integraal werken effectief		

Programma 2 Klimaat en Milieu

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd
2.1.1	Energie Samen Noord-Holland Energie Samen Noord-Holland is de koepelorganisatie van energiecoöperaties in Noord-Holland. Zij ondersteunen energie-initiatieven, gemeenten en maatschappelijke organisaties met kennis, begeleiding, uitvoeringskracht en participatie in de energietransitie. Als provincie kunnen we bijdragen in deze taken om zo lokaal eigendom en financiële participatie bij de energietransitie te ondersteunen en borgen.	€ 60.000	Nieuw
2.1.1	OCAP BV/CO2 vervloeier en lokaal distributienetwerk voor glastuinbouwgebieden Alton en Het Grootslag (Landbouw?) Wendy Ates	€ 3.000.000	Nieuw
2.1.2	Greenport Aalsmeer Energieconsultant Greenport	€ 150.000	Nieuw
2.1.2	Gemeente Hilversum, warmteregisseur Deze subsidie wordt ingezet voor het inhuren van een warmteregisseur die gemeenten die gezamenlijk gebruik gaan maken van een duurzame warmtebron en/of gezamenlijk een warmtenet gaan ontwikkelen, hierbij te faciliteren.	€ 70.000	
2.1.2	Gemeente Aalsmeer, warmteregisseur Deze subsidie wordt ingezet voor het inhuren van een warmteregisseur die gemeenten die	€70.000	

	gezamenlijk gebruik gaan maken van een duurzame warmtebron en/of gezamenlijk een warmtenet gaan ontwikkelen, hierbij te faciliteren.		
2.1.2	OD IJmond, warmteregisseur Deze subsidie wordt ingezet voor het inhuren van een warmteregisseur die gemeenten die gezamenlijk gebruik gaan maken van een duurzame warmtebron en/of gezamenlijk een warmtenet gaan ontwikkelen, hierbij te faciliteren.	€ 70.000	
2.1.2	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Ecologische effecten van thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) installaties	€ 150.000	
2.1.3	*Ontwikkelingsbedrijf NHN, Data Science Alkmaar* *Data Science Alkmaar (DSA) is een platform voor digitale innovatie dat bedrijfsleven, overheden en kennisinstellingen (triple helix) in Noord-Holland Noord inspireert en motiveert om met (big) data en kunstmatige intelligentie aan de slag te gaan t.b.v. regionale economische groei en ontwikkeling*. Als provincie willen *we hier voor de komende 3 jaar een strategisch partnerschap mee aangaan. Halverwege de looptijd wordt dit geëvalueerd.*	€ 150.000	Nieuw
2.1.4	C-creators, uitvoeren activiteiten om circulair bouwen te stimuleren Het doel van stichting C-creators is het versnellen van de transitie naar een circulaire bouw in de MRA. Ze bundelen kennis, maken deze collectief en passen deze proactief toe. Dit stelt partijen in staat om voor elk project de circulaire ambitie hoger te leggen.	€ 80.000	
2.2.2	Hoogheemraadschap Rijnland, Bodemsanering terrein voormalig AWZI Rijsenhout Sanering van een PFAS verontreiniging op het terrein van de voormalige AWZI met van het Rijk ontvangen SPUK.	€ 308.550	Nieuw

Programma 3 Ruimte en Water

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd
3.2.1	Alkmaar Noord, knooppuntontwikkeling fase 1	~~€ 1.150.000~~ €1.200.000	Gewijzigd
3.2.1	Gemeente Haarlem Knooppuntontwikkeling Haarlem Nieuw-Zuid betreft een nieuw OV-knooppunt buiten het centrum van Haarlem, een plek waar wonen en mobiliteit op elkaar zijn afgestemd. De ontwikkeling van een mobiliteitshub is een van de 4 projecten van de knooppuntontwikkeling (naast 3 woonprojecten). Hier komen belangrijke (H)OV-lijnen samen, plus een aanbod van deelmobiliteit en fietsparkeerplaatsen. Op 23 november 2021 heeft GS een reservering van € 8 miljoen uit het OV-fonds toegekend aan dit OV-knooppunt. Na verder dooronderzoek en het sluitend maken van de businesscase zal de gemeente Haarlem naar verwachting eind 2022 de definitieve subsidieaanvraag indienen bij de provincie.	€ 8.000.000	
~~3.2.3~~	~~NV Port of Den Helder, vervanging kadewand Het Nieuwe Werk~~ ~~Vooruitlopende op de ontwikkelingen vanuit het Maritiem Cluster wordt een nieuwe kadewand van ~9m wordt geplaatst i.p.v. de reguliere vervanging van de huidige ~7m variant.~~	~~€ 1.000.000~~	Verwijderd
3.2.3	Stichting projectbureau Noordzeekanaalgebied, Novi gebied Aanvullende subsidie ten behoeve van het zorg dragen voor een kwalitatief hoogwaardige en duurzame woon- en leefomgeving in het NOVI-gebied NZKG met oog op hiermee samenhangende opgaven waaronder ten minste wordt verstaan klimaatadaptatie, verduurzaming, stikstof, energietransitie, circulaire economie, transitie landbouw, bodemgesteldheid, logistiek, verstedelijking en krimp.	€ 100.000	Nieuw
3.3.1	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland, Toekomstplan voor dorp en dorpshuis	€ 32.000	Nieuw

3.3.2	MRA, flexibele schil cofinanciering extra expertise en capaciteit woningbouw	€ 8.700.000	Nieuw
3.3.2	MRA, flexibele schil Subsidie voor instandhouding flexibele schil en keten versnelling	€ 400.000	Nieuw
3.4.2	Gemeente Hoorn, 3 bruggen en fietspad (Harry tekst aanleveren)	€ 4.700.000	Nieuw
3.4.3	HHNK, programmaplan ruimtelijke adaptatie NK Bijdrage in het samenwerkingsverband NK om ruimtelijke adaptatie een stap verder te brengen.	€ 44.000	Nieuw
3.4.2	Polder IJdoorn, natuurontwikkeling	€ 1.500.000	Nieuw
3.4.3	Wageningen University & Research, WWW.veiligheidslandschappen (Waarderijke, Waterrijke en Water.veiligheidslandschappen)	€ 120.000	Nieuw
3.5.1	Acacia, Zoete Toekomst Fase 2 Zoete Toekomst is opgenomen in het maatregelenpakket van de zoetwaterregio Noord. De totale kosten bedragen 825.000 euro. 25 % (=206.250 euro) wordt gefinancierd door het Deltafonds. Hiervoor zal de provincie een SPUK aanvraag indienen bij het Ministerie van I&M. De overige kosten komen uit de regio en hiervoor staan HHNK en PNH elk voor 50 % (=310.000 euro) aan de lat.	€ 310.000	Nieuw
3.5.2	Acacia, Zoete Toekomst Fase 2 Zoete Toekomst is opgenomen in het maatregelenpakket van de zoetwaterregio Noord. De totale kosten bedragen 825.000 euro. 25 % (=206.250 euro) wordt gefinancierd door het Deltafonds. Hiervoor zal de provincie een SPUK aanvraag indienen bij het Ministerie van I&M. De overige kosten komen uit de regio en hiervoor staan HHNK en PNH elk voor 50 % (=310.000 euro) aan de lat.	€ 206.250	Nieuw
3.5.2	PWN, ondergrondse drinkwaterberging De ondergrondse drinkwaterberging (ASR) is een project dat op de lijst zoetwatermaatregelen van de zoetwaterregio Noord staat en waarvoor in het Deltafonds zoetwater € 1,5 miljoen (=18 % van totale	€ 1.500.000	Nieuw

	kosten van € 8,2 miljoen) is gereserveerd. In het DPZW afgesproken dat de provincie de SPUK aanvraag indient en middels een beschikking het ontvangen DF geld doorsluist naar de initiatiefnemer, in dit geval PWN.		
3.5.3	Sportvisserij Midwest Nederland, pilotproject loodvrij vissen Toelichting: doorgeschoven uit de lijst van 2022. Bedrag verlaagd omdat er een deel voor AHV beschikbaar komt.	€ 47.500	Nieuw
3.5.3	Amsterdamse Hengelsportvereniging , pilotproject loodvrij vissen Toelichting: Uitvoering van de Visie Waterrecreatie/duurzaamheid. Bijdragen aan de uitvoering van de Greendeal Sportvisserij door het instellen van 1 tot 3 pilotlocaties loodvrij vissen en daarbij het ter beschikking stellen van loodvrij materiaal en bijbehorende publiciteit. Een en ander in samenwerking met Sportvisserij Midwest Nederland, de lokale hengelsportvereniging en/of terreinbeheerder en mogelijk het betreffende waterschap.	€ 12.500	Nieuw

Programma 4 Bereikbaarheid

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd
4.2.1	Regionaal Overlegorgaan Consumentenbelangen Openbaar Vervoer <u>Toelichting:</u> Inhuur van een onafhankelijk voorzitter en secretaris	€ 50.000	
~~4.1.2~~	~~Gemeente Alkmaar: Doorstroming OV en veiligheid Bergerweg~~ ~~<u>Toelichting</u>~~	~~€ 550.000~~	Vervalt
4.1.2	Gemeente Alkmaar: Haven Boekelermeer <u>Toelichting:</u> Deze haven draagt bij aan de mobiliteitstransitie door het verminderen van vachtverkeer over de weg en verminderd brugopeningen van de Leeghwaterbrug, waarmee de doorstroming op de N242	€ 7.500.000	

verbeterd.

4.1.2	Gemeente Gooise meren: OV SAAl: Regionale fietsroutes Toelichting: Subsidie voor de realisatie van regionale doorfietsroutes in de Gooi en Vechtstreek	€ 375.000	
4.1.2	Gemeente Gooise Meren: Stationsweg aanpassen Toelichting: Subsidie voor de herinrichting van de Stationsweg nabij station Naarden-Bussum	€ 500.000	
4.1.2	Gemeente Hilversum: Fietsenstalling station Hilversum Toelichting: Subsidie voor de realisatie van een ondergrondse fietsenstalling bij station Hilversum	€ 2.750.000	gewijzigd
4.1.2	~~Gemeente Hilversum: Kleine spoorbomen~~ ~~Toelichting:~~ ~~Subsidie voor het verbeteren van de verkeersveiligheid/doorstroming van de gelijkvloerse spoorwegovergang ten westen van station Hilversum.~~	€ 1.000.000	vervalt
4.1.2	~~Gemeente Gooise Meren: Transformatielocatie fietsenstalling~~ ~~Toelichting:~~ ~~Subsidie voor de herinrichting van de oostzijde van station Naarden-Bussum~~	€ 2.000.000	vervalt
4.1.2	Gemeente Hilversum: Stationshal Hilversum Toelichting Subsidie voor uitvoeren planstudie naar uitbreiding stationshal Hilversum centraa	€ 1.000.000	Nieuw
4.1.2	Gemeente Haarlemmermeer: Fietsfile vrij realisatie F200 Amsterdam-Haarlem Toelichting:	€261.060	gewijzigd

	Subsidie voor de verbetering van de F200, de doorfietsroute tussen Haarlem en Amsterdam. Het gaat in 2023 om het resterende deel van de subsidie; het grootste deel is aangevraagd in 2022.		
4.1.2	Gemeente Haarlem: Fietsfile vrij realisatie F200 Amsterdam-Haarlem Toelichting: Subsidie voor evaluatie, monitoring en/of fietsstimulering van de F200, de doorfietsroute tussen Haarlem en Amsterdam. Subsidie wordt in 2023 aangevraagd, nadat het routedeel in Haarlemmermeer is verbeterd.	€ 159.441	
4.1.2	Gemeente Landsmeer: Pontje Ilpendam Toelichting: Subsidie voor bijdrage aan de exploitatie van het pontveer voor de jaren 2023-2026. In 2023 willen wij voor de resterende jaren (2023, 2024, 2025 en 2026) in één keer beschikken en in jaarlijkse voorschotten uitbetalen. In 2022 is minder beschikt dan oorspronkelijk was voorzien. Het verschil (€66.437) wordt opgeteld bij het gereserveerde bedrag in 2023. Het totaalbedrag wordt dan €386.437. Dit bedrag wordt in één keer beschikt en vervolgens in gelijke jaarschijven aan de gemeente uitbetaald.	€ 386.437	gewijzigd
4.1.2	Gemeente Haarlem: Doorfietsroute Kennemerland Toelichting: Subsidie verbetering fietsverbinding langs de N208 (Lodewijk van Deyssellaan)	€ 452.250	
4.1.2	Gemeente Velsen: Doorfietsroute Kennemerland Toelichting: Subsidie verbetering fietsverbinding Hagelingerweg (deel 2) in Santpoort-Noord	€ 209.634	
~~4.1.2~~	~~Gemeente Velsen: Velsertraverse fietsonderdoorgang~~ ~~Toelichting:~~ ~~Subsidie voor het gemeentelijke deel van aanleg van de fietsverbinding onder de Velsertraverse, tussen Station Beverwijk en Velsen Noord~~	€ 1.300.000	vervalt

4.1.2	Gemeente Zaanstad: Verbindingsweg Dorpsstraat-Communicatieweg Toelichting: Aanleg van een verbindingsweg tussen de Communicatieweg en de Dorpsstraat in Assendelft aan te leggen. Deze verbindingsweg moet het verkeer op de Communicatieweg en de overlast die er mee gemoeid is verminderen, en de doorstroming te verbeteren.	€ 1.300.000	
4.1.2	Gemeente Den Helder: Project KVSS Renovatie Boerenverdrietbrug	€ 300.000	Gewijzigd
4.1.2	Gemeente Den Helder: Project KVSS Verplaatsen jachthaven/museumhaven Willemsoord	€ 500.000	
4.1.2	Recreatieschap Spaarnwoude: Pont Spaanrwoude Toelichting Bljddrage in de exploitatie van de pont Spaarnwoude	€ 55.000	Nieuw
4.1.2	Gemeente Huizen: OV knooppunt Crailo Toelichting Subsidie voor verbeteren ketenreisvoorzieningen bij busknooppunt Crailo	€ 400.000	Nieuw
4.1.2	Gemeente Gooisemeren: P+R Muiden Toelichting Subsidie voor verbetering ketenreisvoorzieningen nabij P+R muiden	€400.000	Nieuw
4.1.2	Gemeente Huizen: OV knooppunt Huizen Toelichting Subsidie voor verbetering ketenreisvoorzieningen nabij busknooppunt Huizen	€ 400.000	Nieuw
4.1.2	Goois Natuurreservaat: Strekken westelijke	€ 230.000	Nieuw

	fietstoerit tunneltje La Place N525 Toelichting: Subsidie voor 'strekken' fietstoerit tunneltje onder N525 nabij de La Place in Laren.		
4.1.2	Regio Gooi en Vecht: Ketenvoorzieningen rond Regiohubs Gooi en vechtstreek <u>Toelichting</u> Subsidie voor het realiseren van ketenreisvoorzieningen rond regiohubs in Gooi en Vecht	€ 600.000	Nieuw
4.1.2	Gemeente Zaanstad: Zaanbrug Meerkosten <u>Toelichting:</u> Meerkosten conform besluit iMPI2022-2029	€ 2.664.172	
4.1.2	Gemeente Zaanstad: Zaanbrug duurzaamheidsmaatregelen	€ 240.000	

Programma 5 Groen

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd
5.1.1	Gemeente Schagen, Boskerpark realisatie NNN inrichting (NHN16)	€ 247.000	
5.1.1	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As fase 3 en 4, inrichtingskosten Toelichting: doorgeschoven van 2021 naar 2022	€ 1.491.700	
5.1.1	Stichting Bovenlanden Aalsmeer; Groene As fase 5, inrichtingskosten Toelichting: doorgeschoven van 2021 naar 2022	€ 520.000	
5.1.1	Landschap Noord-Holland, NNN inrichting Zandpolder (NHN17)	€ 350.000	
5.1.1	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Uitgeester- en Heemskerkerbroek	€ 700.000	
5.1.1	WUR/Deltares, Living lab Koopmanspolder	€ 120.000	

~~5.1.1~~	~~Natuur en milieufederatie, Kennisnetwerk natuurinclusief~~ Toelichting: was alleen voor 2022	~~€ 150.000~~	verwijderen
~~5.1.1~~	~~Urgenda, MeerBomenNu~~ Toelichting: was alleen voor 2022	~~€ 50.000~~	verwijderen
5.1.1	HHNK, oplossen van het vismigratieknelpunt bij het Zaancomplex	€ 165.000	Nieuw
5.1.1	Jaap Prins (Maatschap Schermerdycke), Financiering van stalaanpassing van de ligboxstal Toelichting: doorgeschoven uit lijst 2022	€ 75.000	Nieuw
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Aanlegplaatsen trekvaart Muiden Toelichting: bedrag wordt in 2 delen verleend. 1e deel is in 2022 verleend.	~~€ 420.000~~ € 280.000	Gewijzigd
5.1.2	Gemeente Gooise Meren , Biodiversiteit kernen	€ 70.000	
5.1.2	LTO-projecten, Boer actief in de Groene Uitweg	€ 80.000	
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Entree Muiden	€ 1.511.500	
5.1.2	Natuurmonumenten, Horstermeer landschapsbeleving	€ 63.910	
5.1.2	Staatsbosbeheer, klimaatbos Diemerscheg fase 2	€ 500.000	
~~5.1.2~~	~~Natuurmonumenten, Linielandschap fort Nigtevecht~~	~~€ 48.895~~	Verwijderen
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Muiden Noord-West fase 2 Toelichting: bedrag gewijzigd	€ 1.730.000	Gewijzigd
5.1.2	Rijksmuseum Muiderslot, Buitenruimte Muiderslot fase 2 Toelichting: Bedrag aangepast	€ 250.000	Gewijzigd
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Natuurboulevard 2.0 Toelichting: Subsidie ontvanger wordt gemeente Gooise Meren. Was Regio Gooi en Vechtstreek~~.~~	€ 1.050.000	Gewijzigd
5.1.2	Stichting Monumentenbezit, Recreatieve kwaliteit 's-Graveland	€ 1.800.000	
5.1.2	Gemeente Amsterdam, Rondje Diemerscheg	€ 70.000	
5.1.2	Gemeente Diemen, Ecologische verbindingen Diemerscheg	€ 70.000	
5.1.2	Regio Gooi en Vechtstreek, Vaarnetwerk	€ 142.500	
5.1.2	Gemeente Gooise Meren, Waterpoort Vecht	€ 265.000	
5.1.2	Rijksmuseum Muiderslot, Buitenruimte Muiderslot fase 2	€ 707.000	

5.1.2	Gemeente Diemen: Strandje tweede Diem Toelichting: Aanleg van een klein zandstrandje langs het riviertje de Diem. Doelgroep zijn voetgangers en fietsers.	€ 65.000	Nieuw
5.1.2	Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid, Noordelijke Vechtpolders – Toekomstbestendig weidelandschap Toelichting: Integrale, toekomstbestendige inrichting van de Noordelijke Vechtpolders en versterking als weidevogelgebied	€ 90.000	Nieuw
5.1.4	Recreatie Noord-Holland; Vitaal Platteland Alkmaarder- en Uitgeestermeer	€ 1.020.000	
~~5.1.4~~	~~Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken, Boeren tegen bodemdaling regio Assendelft~~ Toelichting: Dit project wordt geïntegreerd in een gebiedsproces tezamen met de andere opgaven in het landelijke gebied	~~€ 69.000~~	Verwijderen
~~5.1.4~~	~~Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken~~ Toelichting: Project is al van start gegaan in 2022.	~~€ 300.000~~	Verwijderen
~~5.1.4~~	~~Agrarische natuurvereniging Water, Land en Dijken - Vitaal Platteland Landelijk Noord~~ Toelichting: was in 2022 beschikt	~~€ 448.000~~	Verwijderen
5.1.4	SBB Vitaal Platteland Waterland-Oost Toelichting: Maatregelen ten behoeve van natuur- en waterkwaliteit in Waterland-Oost	~~€ 2.900.000~~ € 3.700.000	Gewijzigd
5.1.4	ANV Water Land en Dijken, Boerderijeducatie Laag Holland Toelichting: Aanbieden van boerderijeducatie aan 170 klassen, tevens ontwikkeling van het lespakket naar een aanbod op alle landelijke opgaven	€ 61.137	Nieuw
5.1.4	Jaap Prins (Maatschap Schermerdycke), Financiering van stalaanpassing van de ligboxstal Toelichting: stalaanpassing van de ligboxstal van Jaap Prins zodat er emissiearm ruige mest geproduceerd kan worden. Reductie van stikstof en verbetering weidevogelbiotoop.	€ 20.000	Nieuw
5.1.4	Landschap Noord-Holland, VP Laag Holland klimaatbuffer groeiend veen Toelichting: In het Ilperveld worden maatregelen genomen om veengroei op gang te brengen.	€ 827.500	Nieuw
5.1.4	Natuurmonumenten, VP Wormer- en Jisperveld	€ 1.865.000	Nieuw

	Toelichting: Maatregelen ten behoeve van natuur- en waterkwaliteit en het recreatief medegebruik in het Wormer- en Jisperveld.		
~~5.2.1~~	~~Gebiedscoöperatie Noord-Holland Zuid, professionalisering werkprocessen~~ Toelichting: is in 2022 verleend	~~€25.000~~	Verwijderen
5.2.1	Stichting Natuurcollectief Noord-Holland, Begeleiding kleine natuurbeheerders	€ 35.000	
~~5.2.1~~	~~ANV Water Land en Dijken, Biodiversiteit in agrarisch gebied~~ Toelichting: was alleen voor 2022 bedoeld.	~~€ 100.000~~	Verwijderen
5.2.1	UvB, begeleiding kleine natuur beheerders Toelichting: Het betreft subsidie zodat Unie van Bosgroepen en NatuurCollectief Noord-Holland nieuwe leden kunnen administreren en begeleiden.	€ 10.000	Nieuw
5.2.3	Faunabeheereenheid, faunabeleid van de provincie Noord-Holland	€ 1.270.000	
5.2.3	Stichting RAVON afdeling FLORON, Borging botanisch erfgoed Noord-Holland (fase 1) Toelichting: Met dit project wordt de genetische diversiteit van inheemse planten in Noord-Holland veiliggesteld door zaden van Rode Lijstsoorten te verzamelen en deze op te slaan in de nationale zadencollectie ‘het Levend Archief’.	€ 66.054	Nieuw
5.3.1	Landschap Noord-Holland, Uitvoering Programma 'Betrekken bij Groen'	€708.000	
5.3.2	Nationaal Park Zuid-Kennemerland, uitvoeren van de jaarlijkse activiteitenplan	€ 160.789	
5.3.2	Nationaal Park Duinen van Texel, uitvoeren van de jaarlijkse activiteitenplan.	€ 166.530	
5.3.2	Recreatie Noord-Holland, Beleving Oer-IJ, E-bikeroute	€ 70.000	
5.3.2	Gemeente Castricum, Buitenpoort Castricum	€ 200.000	
5.3.2	Recreatie Noord-Holland, transitie regeling Boerenlandpaden Toelichting: doorgeschoven van de lijst 2022.	€ 65.000	Nieuw
5.3.2	Stichting Oer-IJ , brugleuningen Toelichting: Het verbeteren van de toegankelijkheid en	€ 70.000	Nieuw

	de beleving van het Oer-IJ landschap d.m.v. herkenbare brugleuningen over de waterlopen in het Oer-IJ landschap.		
5.3.3	FME, Green Shipping Beunschip	€ 441.073	
5.3.3	FME, Green Shipping Baggerschip	€ 405.529	
~~5.3.3~~	~~Waddengastronomie~~ Toelichting: is in 2022 al beschikt	~~€ 91.054~~	Verwijderen
~~5.3.3~~	~~Waddenbaai, Rondje~~ Toelichting: wordt hoogst waarschijnlijk niet gehaald in 2023.	~~€700.000~~	Verwijderen
5.3.3	Vogelbescherming Nederland, Wij en Wadvogels fase 2; 2023-2026 Toelichting; Fase 2 van de uitvoering van additionele maatregelen uit Actieplan Broedvogels zoals een + op N2000 maatregelen, buiten N2000 en additionele monitoring.	€800.000	Nieuw

Programma 6 Economie, Cultuur en Welzijn

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd
6.1.1	Glasvezelnetwerk Hollands Kroon B.V. Toelichting: Garantstelling voor de lening die nodig is voor de aanleg van het glasvezelnetwerk in Hollands Kroon.	€ 12.200.000	
6.1.1.	Gemeente Zaanstad, regionale detailhandelsvisie Zaanstreek-Waterland Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Zaanstreek-Waterland.	€10.000	
6.1.1	Gemeente Hoorn, regionale detailhandelsvisie West-Friesland Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie West-Friesland.	€10.000	
6.1.1	Gemeente Uithoorn, regionale detailhandelsvisie Amstelland-Meerlanden Toelichting: Bijdrage voor de totstandkoming van de regionale detailhandelsvisie Amstelland-Meerlanden	€10.000	

6.1.2.	Regiodeal Maritiem cluster kop NH Gemeente Den Helder	€750.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. Stichting GreenPort Noord-Holland Noord Alkmaar. Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€250.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. Dudoc XP Heerhugowaard. Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€200.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. Stichting Vakschool Technische Installaties/House of Digital Amsterdam. Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€450.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. Stichting Purmervalley Purmerend Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€200.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. Coöperatie NexTechnician Mobiliteitstechniek Amsterdam. Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€200.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. The Media Talent & Innovation Campus Hilversum. Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€200.000	Nieuw
6.1.3.	Campus ontwikkeling. Stichting Greenport Aalsmeer. Toelichting: aanjagen campusontwikkeling Techniek & Technologie ten behoeve van de klimaatopgave	€200.000	Nieuw
~~6.1.4~~	~~Greenport Noord-Holland Noord/ Campus Agrarisch Waterbeheer~~ ~~Toelichting: *Watertransitie voor een klimaatbestendige en weerbare landbouw*~~	~~€50.000~~	Vervallen

6.1.4	Greenport Aalsmeer/programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband glastuinbouw regio Aalsmeer.	€150.000	
6.1.4	Greenport Aalsmeer/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van ruimtelijke clustering,versterking en verduurzaming glastuinbouw.	€100.000	
6.1.4	Greenport Noord-Holland Noord /programmabureau Toelichting: Samenwerkingsverband agrosector regio Noord-Holland Noord.	€ 165.000	
6.1.4	Greenport Noord-Holland-Noord/uitvoeringsprogramma Toelichting: Projecten op gebied van versterking en verduurzaming agrosector.	€ 100.000	
6.1.4	Greenports Nederland/programma Toelichting: Landelijk samenwerkingsverband agrosector.	€ 150.000	
~~6.1.4~~	~~Stichting Sichting Fieldlab Bol~~ ~~Toelichting: Project innovatie en verduurzaming bollenteelt.~~	~~€ 50.000~~	Vervallen
6.1.4	Stichting Voedsel Verbindt/programmabureau Toelichting: Het faciliteren van het regionaal organiserend vermogen op voedselvraagstukken.	€ 125.000	
6.1.4	Stichting Voedsel Verbindt/uitvoeringsagenda 2020-2023 Toelichting: Het stimuleren van regionale korte keten projecten.	€150.000	
6.1.4	Stichting Foodvalley/programmabureau TPC Toelichting: Het stimuleren van de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig.	€ 20.000	
6.1.4	Aeres Hogeschool/lectoraat bodem Toelichting: Het brengen en verbinden van bodemkennis naar de boerenpraktijk.	€ 50.000	
6.2.1	St Plein C Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€ 15.000	
6.2.1	St NMF/Steunpunt Monumenten & Archeologie Toelichting: Schade als gevolg van corona.	€8.376	

6.2.1	Plein C Toelichting: Uitvoering programma Cultuureducatie met Kwaliteit 2021-2024	€750.000	
6.2.1	Probiblio Toelichting: Uitvoering van de provinciale wettelijke taken in het bibliotheekstelsel.	€3.607.478	
6.3.1	Stichting NMF/Steunpunt M&A Toelichting: Uitvoering wettelijke taken en provinciaal beleid m.b.t. monumenten en archeologie.	€ 187.941	Gewijzigd
6.3.1	Mooi Noord-Holland/Steunpunt M&A Toelichting: Uitvoering wettelijke taken en provinciaal beleid m.b.t. monumenten en archeologie.	€ 290.059	Gewijzigd
6.3.2	Molenfederatie Toelichting: Projectsubsidie voor het organiseren van o.a. de Molencontactdag.	€ 15.000	
6.3.2	Rijksmonument Artis-Aquarium Toelichting: Ter uitvoering van Motie M187 Instandhouding en verduurzaming Artis, bijdragen in de opgave op voorwaarde van sluitende begroting.	€2.700.000	Nieuw
6.3.2	Noord-Hollands Archief / verhalenplatform Oneindig Noord-Holland. Toelichting: Voor een breed publiek ontsluiten van cultuurhistorische verhalen uit Noord-Holland via verhalenplatform Oneindig Noord-Holland.	€ 124.000	
6.3.3	Museum Kaap Skil Toelichting: Ten behoeve van de presentatie van de Palmhoutwrak-collectie.	€ 1.000.000	
~~6.3.3~~	~~Nationale Monumentenorganisatie (NMO)~~ ~~Toelichting: Overdracht kasteelterrein Nuwendoorn~~	~~€ 2.100.000~~	Vervallen
6.4.1	ROP Midden West Toelichting: Begeleiding leer-werktrajecten restauratiemarkt	€ 17.000	
6.4.2	Gemeente Gooise Meren/ Verder met de Vesting Muiden Doel van dit programma is versterking van de cultuurhistorische en recreatieve waarde van	~~€ 800.000~~ € 3.265.000	Gewijzigd

	Muiden. Een samenwerking tussen gemeente, Gewest, Rijkswaterstaat en provincie. Deelprojecten zijn: verbetering Vestingplein, herstel schootsvelden, herinrichten P1 en P2 en verleggen Mariahoeveweg met landschapsherstel,		
6.4.2	Regio Gooi- en Vechtstreek, Nieuwe werken nieuwe Hollandse waterlinie Doelstelling is het bevorderen van de bekendheid en leesbaarheid van de late periode van de Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie en dit te verbinden aan recreatieve, cultuurhistorisch en ecologische doelstellingen.	€ 490.000	
6.4.2	Gemeente Amsterdam, Schansen Doelstelling is het beter leesbaar maken en de recreatieve kwaliteit vergroten van belangrijke historische onderdelen van de Vestingstad Weesp. Het gaat hierbij om het bastion Nieuw Agtkant en het realiseren van een coupure bij de Utrechtseweg als markering van de historische entree van Weesp.	€ 400.000	
6.4.2	Recreatie Noord-Holland, Fort benoorden Spaarndam Voor restauratie en herontwikkeling Fort.	€ 1.000.000	
6.4.2	Gemeente Gooise Meren – Verder met de vesting Muiden Vestingwallen	~~€ 805.000~~ € 600.000	Gewijzigd
6.5.1	Vereniging Dorpswerk Noord-Holland Toelichting: De provincie stimuleert de vitaliteit van gemeenschappen. Via Dorpswerk worden initiatieven ondersteund op het gebied van leefbaarheid en sociale samenhang.	€ 60.000	
6.5.1	NOC*NSF / challenges sport Toelichting: De provincie wil sportverenigingen stimuleren om de acceptatie van LHBTIQ bespreekbaar te maken binnen hun vereniging. Namens de provincie voert NOC*NSF een servicebudget uit om verenigingen tools te bieden om dit bespreekbaar te maken.	€150.000	

Programma 7 Economisch Herstel en Duurzaamheid

OD	Naam subsidie aanvrager	Max subsidie 2023	Gewijzigd

~~7.1.1~~	~~RPA-NHN, Servicepunt techniek Noord-Holland-Noord~~	~~€ 100.000~~	Verwijderd
~~7.1.1~~	~~Vakschool technische installaties (VTI), Servicepunt techniek Groot Amsterdam~~	~~€ 100.000~~	Verwijderd
7.1.1	Servicepunt techniek Utrecht/Amersfoort, Servicepunt techniek Gooi en Vecht	€ 100.000	
~~7.1.1~~	~~DudokXP-Infrabindt-Horizon College/Leerwijkcentrum Energie~~	~~€ 30.000~~	Verwijderd
~~7.1.1~~	~~Huis van het werk, RPA-NHN, match Noord-Holland-Noord~~	~~€ 100.000~~	Verwijderd
~~7.1.1~~	~~Stichting SmartsMakersAcademy and Network, Haarlem: MKB skillsroute~~	~~€ 250.000~~	Verwijderd
7.1.1	Bouwmensen, gemeenschappelijke restauratie opleiding van en met ROC's. Het ontwikkelen van een specialistische kopstudie restauratie op MBO niveau.	€ 250.000	
7.1.1	Hogeschool/ Universiteit van Amsterdam, Pilot MKB-Digitale Circulaire werkplaats	€ 450.000	
7.1.1	RPA-NHN ism Greenport-NHN, Inclusieve leer-werklocaties en trajecten	€ 450.000	
7.1.1	Duurzaam Gefinancierd, Project Duurzaamheidsfonds Noord-Holland	€ 2.600.000	
7.1.1	TNO, Contigenten aanpak	€ 2.000.000	
7.1.1	ROC Horizon College e.a , Hoorn, Ontzorg de zorg	€ 150.000	Nieuw
7.1.1	Gemeente Velzen/ TIPC-fonds, Duurzaamheid door innovatie en ontwikkelen human capital (JTF).	€ 500.000	Nieuw
7.1.1	Techport, Opschalen en verduurzamen loopvermogen (ver)duurzamen haven- en maakindustrieketens (NGF).	€ 550.000	Nieuw
7.1.1	Techport, doorontwikkeling SPT-IJmond-Zuid-Kennemerland. Bouwen aan de infrastructuur voor duurzame toeleiding naar de techniek (JTF), Techport.	€250.000	Nieuw
7.1.1	Techport, Bijdragen in regio-campagne "Work in Transition" Opzetten en uitvoeren doelgroepencampagne voor werken in de energietransitie, Techport (JTF).	€ 150.000	Nieuw

7.1.1	Techport, Oriëntatiecentrum Werken in en aan een duurzaam en groene regio (JTF)	€ 350.000	Nieuw
7.1.1	Techlands, ontwikkelen leer-werklocatie Poelenburg-Peldersveld, (onderdeel regiodeal Zaan-IJ II).	€ 250.000	Nieuw
7.1.1	Stichting InfraBindt, Netwerk Weg en waterbouw en het nieuwe bouwen (Dudok XP).	€ 5.000	Nieuw
7.1.1	Vakschool technische installaties, vergroten economische impact van de klimaatopgaven (NGF).	€ 500.000	Nieuw
7.1.1	Greenport NHN/Aalsmeer, opschalen en verduurzamen loopvermogen duurzame agriketens (NGF)	€ 500.000	Nieuw

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11932
Extern Zaak ID	19690112
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	7.b
Titel	Financiën: Verhogen krediet strategische grondaankopen (A-agenda EFB 20-02-23 & C-agenda NLG 13-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Voordracht verhogen krediet Strategische Grondaankopen.docx
Brief aan PS over verhogen krediet strategische grondaankopen.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Natuur Landbouw & Gezondheid	13 februari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Een van de instrumenten voor het realiseren van de provinciale doelen is de inzet van grondbeleid. Daartoe hebben PS een krediet toegekend voor strategische grondaankopen. Voorgesteld wordt om het kredietplafond te verhogen naar een maximum van €60 miljoen.

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 24 januari 2023

Onderwerp: Ophogen krediet strategische grondaankopen

Kenmerk: 1960112/1969008

Bijlagen:

Geen

1. Inleiding

Een van de instrumenten voor het realiseren van de provinciale doelen is de inzet van grondbeleid. De kaders hiervoor heeft U vastgelegd in de nota grondbeleid. De vigerende nota is de vijfde nota grondbeleid die in 2018 is vastgesteld. Bij het vaststellen van de hieraan voorgaande, vierde notagrondbeleid in 2016, heeft U besloten om de bestaande kredieten voor grondaankopen samen te voegen tot één krediet voor strategische grondaankopen, met een omvang van op dat moment € 97 miljoen. In dezelfde voordracht is tevens de intentie uitgesproken om dit krediet op termijn terug te brengen tot € 20 miljoen. Momenteel is de omvang van dit krediet € 40 miljoen, door U vastgesteld met de jaarrekening 2019.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Het krediet strategische aankopen is een breed inzetbaar krediet, zonder specifiek beleidsdoel. Het stelt de provincie in staat om snel en effectief te handelen als zich kansen voordoen om grondposities te verwerven voor het realiseren van provinciale doelen in de toekomst. In de jaren ’00 waren meerdere strategische aankoopkredieten beschikbaar, opgeteld tot € 120 miljoen euro. Grote aankopen zijn hieruit gedaan (Wieringerrandmeer, Bloemendalerpolder, Distriport, Crailo) en heeft in een aantal gevallen geleid tot ongewenste afschrijvingen. Meer dan 10 jaar lang zijn er vervolgens geen strategische aankopen meer gedaan en hebben PS in 2016 besloten het strategische aankoopkrediet terug te brengen. Met de huidige grote opgaven, de veranderde

grondmarkt en provinciale rol wordt de laatste jaren het krediet strategische aankopen weer ingezet. Een trend die zich naar verwachting zal doorzetten. Wij informeren U hierover steeds in de paragraaf grondbeleid van de begroting en jaarrekening.

3. Directe aanleiding

De ervaring leert dat grondpositie hét vliegwiel is voor gebiedsprocessen in het landelijk gebied. De gebiedsprocessen in de Starnmeer, Horstermeer en Noordelijke Vechtstreek zijn succesvol, omdat de provincie in deze gebieden een aanmerkelijke grondpositie heeft (gehad). Door deze gronden in te brengen in (kavel)ruilprocessen, vormt dit dé motor van de gebiedsgerichte aanpak in deze gebieden.

Er lopen momenteel meerdere gesprekken met agrarische bedrijven die ook (ver) buiten de NNN liggen. Mocht dit tot aankopen leiden, wordt er ruimte gecreëerd voor verdere extensivering van overblijvende agrariërs en de natuuropgaven. Tevens zou dit een oplossing kunnen bieden voor de deel van de PAS-melders. Echter, deze aankopen passen (vooralsnog) niet in de landelijke aankoopregelingen en ook de nationale grondbank heeft aangegeven dat zij niet in staat zijn om gehele bedrijven aan te kopen.

Het krediet strategische grondaankopen is een geschikt instrument voor het verzilveren mogelijke aankoopkansen van (agrarische) bedrijven (ver) buiten Natura2000- en/of NNN-gebieden, vooruitlopend op rijksbudgetten in het kader van het Nationaal en Provinciaal Programma Landelijk Gebied (NPLG/PPLG) en specifiek de PAS-meldersproblematiek daarbij.

Momenteel is er nog ca. € 10 miljoen vrije ruimte binnen het krediet om aankopen te doen. Dit is niet voldoende om de aankopen te financieren van een aantal lopende aankoopkansen. Zeker gezien het feit dat het krediet ook beschikbaar is voor andere beleidsterreinen. De verwachting is dat er voor het eind van dit jaar geen vastgesteld PPLG ligt en/of daarmee samenhangende (Rijks)budgetten beschikbaar komen. Een verhoging van het krediet strategische grondaankopen met € 20 miljoen gaat voldoende ruimte geven als overbrugging.

4. Financiering, communicatie en (burger)participatie

Wij stellen voor om uw eerdere besluit tot het terugbrengen van het krediet strategische aankopen (naar uiteindelijk € 20 miljoen) te herzien en tegelijkertijd het kredietplafond met € 20 miljoen te verhogen naar € 60 miljoen. Dit voorstel betreft een trendbreuk.

Aankopen vanuit het krediet strategische grondaankopen worden voor de aankoopwaarde op de balans gezet, omdat het aankopen ten behoeve van maatschappelijke doelen betreft. Pas als de uiteindelijke inzet van de aankopen duidelijk is, zal blijken of er sprake is van waardedaling of -stijging. Daaruit volgt dat het dekkingsvoorstel van aankopen uit dit krediet aan de orde komt bij het besluit tot inzet van de verworven gronden.

5. Proces en procedure

Na vaststelling van deze voordracht zal het kredietplafond worden verhoogd naar € 60 miljoen.

6. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. nummer PS-besluit vult de griffie in

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 24 januari 2023;

gelet op:

- Het feit dat er op de grondmarkt mogelijkheden zijn om gronden en (agrarische) bedrijven aan te kopen die ruimte geven om provinciale doelen te bereiken;
- De ruimte binnen het krediet strategische grondaankopen momenteel onvoldoende is om deze kansen te verzilveren;
- Artikel 2.4, lid 5, dat stelt dat voor een investering waarvan het investeringskrediet niet met het vaststellen van de begroting is geautoriseerd, Gedeputeerde Staten voorafgaand aan het aangaan van verplichtingen een investeringsvoorstel voorzien van een investeringskrediet inclusief de dekking aan de Provinciale Staten voorleggen;

besluiten:

1. het krediet Strategische Grondaankopen niet verder terug te brengen en te verhogen tot € 60 miljoen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
W. Kegel
CZ/FIN/SKA

Telefoonnummer +31235143679
kegelw@noord-holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk
1960112/1969007

Uw kenmerk

Betreft: Verhogen krediet strategische grondaankopen

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over het verhogen van het krediet strategische grondaankopen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Voordracht verhogen krediet strategische grondaankopen

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11874
Extern Zaak ID	1553143
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	8.a
Titel	Financiën/Energie: Alliander, Afsprakenkader januari 2023 (A-agenda EFB 20-02-23 & C- Agenda RWK 13-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Voordracht Alliander jan 2023 versie 12 jan 2023.docx
20221128 Brief aandeelhouders Kamerbrief en Afsprakenkader.pdf
Bijlage - Afsprakenkader Kapitaalbehoefte Regionale Netwerkbedrijven.pdf
Bijlage - Kamerbrief Afsprakenkader Kapitaalbehoefte Regionale Netwerkbedrijven.pdf
Brief aan PS over Alliander.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Ruimte Wonen en Klimaat	13 februari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**
PS-vergadering	6 maart 2023

Toelichting

Alliander heeft het afgelopen jaar gesprekken gevoerd met de Staat om het vermogen van Alliander te versterken. Deze gesprekken hebben geleid tot een Afsprakenkader, waarin de voorwaarden van een toekomstige aandelenparticipatie door de Staat in Alliander zijn opgenomen. Het te zijner tijd door de Staat in te brengen vermogen zal door Alliander worden aangewend voor de fors oplopende investeringen in de energietransitie. Gezien de belangen zijn GS voornemens in te stemmen met dit Afsprakenkader. Dit voornemen wordt aan PS voorgelegd opdat PS in staat worden gesteld wensen en bedenkingen ter kennis van GS te brengen.

Provincie Noord-Holland

2023

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 24 januari 2023

Onderwerp: Kapitaalbehoefte Alliander

Kenmerk: 1966754/1969099

Bijlagen:
Brief Alliander d.d. 28 november 2022
Afsprakenkader kapitaalbehoefte regionale netwerkbedrijven
Brief aan Tweede Kamer d.d. 28 november 2022

1. Inleiding

Alliander is het grootste Nederlandse regionale netwerkbedrijf voor het transport van elektriciteit en gas. Alliander is medio 2009 voortgekomen uit de splitsing van de N.V. Nuon in enerzijds Nuon Energy (thans Vattenfall, het productie- en leveringsbedrijf) en anderzijds Alliander (het netwerkbedrijf). Het werkgebied van Alliander omvat de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland (noordelijk deel), Gelderland, Flevoland en Friesland.

De aandeelhouders in Alliander zijn dezelfde publieke partijen als voorheen in het ongesplitste Nuon. De Provincie Noord-Holland heeft een belang van 9,16% in het aandelenkapitaal van Alliander. Andere grootaandeelhouders zijn de provincie Gelderland (44,4%), de provincie Friesland (12,6%) en de gemeente Amsterdam (9,16%). De kleinere aandeelhouders zijn verschillende gemeenten in het verzorgingsgebied van Alliander.

In verband met de oplopende kosten van de energietransitie heeft Alliander haar aandeelhouders in 2021 gevraagd om een bedrag van € 600 miljoen als lening ter beschikking te stellen, waarbij de lening over enkele jaren zal worden omgezet in aandelenkapitaal. De provincie Noord-Holland heeft een lening van afgerond € 55 miljoen verstrekt, overeenkomend met de omvang van haar belang.

Naast dit beroep op de aandeelhouders is Alliander vanaf 2021 in gesprek gegaan met de Staat over een mogelijke bijdrage van de Staat aan het versterken van het eigen vermogen van Alliander. Deze gesprekken zijn samen met de andere grote netwerkbedrijven Enexis en Stedin gevoerd.

In november 2022 heeft dit geleid tot het opstellen van een Afsprakenkader kapitaalbehoefte regionale netwerkbedrijven **(hierna: Afsprakenkader)** tussen de drie vennootschappen en de Staat. In dit Afsprakenkader zijn de voorwaarden en condities van een mogelijke toekomstige

aandelenparticipatie door de Staat in de vennootschappen opgenomen. Het Afsprakenkader is als bijlage bij deze voordracht gevoegd.

Op 28 november 2022 hebben de minister van Financiën en de minister voor Klimaat en Energie de Tweede Kamer per brief geïnformeerd over het Afsprakenkader. Deze brief treft u eveneens aan bij de bijlagen.

In deze voordracht zullen wij u nader informeren over de inhoud en achtergronden bij dit Afsprakenkader.

Alliander heeft de goedkeuring van haar aandeelhouders nodig voor het aangaan van het Afsprakenkader. Wij zijn voornemens in te stemmen met de gevraagde goedkeuring.
Alvorens wij dit besluit kunnen nemen, leggen wij u hierbij, op grond van de artikelen 158 en 167 van de Provinciewet onze bevindingen voor, opdat u in staat wordt gesteld wensen en bedenkingen bij het voorgenomen besluit ter kennis van ons te brengen.

2. Doelstellingen

Noodzakelijke versterking van het elektriciteitsnet

Alliander is verantwoordelijk voor vrijwel het gehele regionale energienetwerk in Noord-Holland. Het huidige elektriciteitsnetwerk staat enorm onder druk; in een groot aantal gebieden in Noord-Holland zijn problemen om verbruikers aan te sluiten (met name in Noord-Holland Zuid) en om energie-opwekking (zon en wind) aan het net te koppelen (met name in Noord-Holland Noord).

Het elektriciteitsverbruik zal de komende jaren sterk toenemen. In de Systeemstudie Noord-Holland uit 2019 is berekend dat het verbruik in 2050 zal verdubbelen tot verviervoudigen. Door de energietransitie zal bijvoorbeeld een deel van de woningen overschakelen van gas naar elektrische verwarming met warmtepompen, de industrie zal veel meer elektriciteit gaan gebruiken in plaats van gas en een groot deel van de auto's gaat elektrisch rijden. Maar ook economische groei en toename van het aantal woningen zal een groei van het elektriciteitsverbruik veroorzaken. Daarnaast neemt de duurzame opwekking van energie sterk toe.

Door de toename van opwekking van elektriciteit en het elektriciteitsverbruik moet de transportcapaciteit op de elektriciteitsnetten worden uitgebreid. De capaciteit zal de komende jaren op veel plekken worden verdubbeld. Dit leidt tot enorme investeringen in het netwerk. PricewaterhouseCoopers heeft op 15 april 2021 een rapport uitgebracht over de totale investeringsbehoefte van Tennet en de drie grootste regionale netbeheerders (waaronder Alliander). Geschat wordt dat het een bedrag betreft van ruim € 100 miljard aan investeringen in elektriciteit en gasleidingen tot 2050. De jaarlijkse investeringen in het elektriciteitsnetwerk verdubbelen hiermee ten opzichte van de afgelopen tien jaar.

De investeringen van Alliander zijn noodzakelijk om de doelstellingen van de energietransitie te realiseren. Zonder deze investeringen is het niet mogelijk de duurzame energie-opwekking aan te

sluiten en de elektrificatie van woningen, industrie en mobiliteit te realiseren. Ook de provincie heeft zich gecommitteerd aan de doelstellingen uit het Nationale klimaatakkoord (2019).

Methodiek financiering
Alliander opereert in een gereguleerde markt, dat betekent dat zij (door haar 100% dochter Liander) een wettelijke taak heeft als netbeheerder in een bepaalde regio. De werkzaamheden vloeien voort uit wettelijke bepalingen in de Elektriciteitswet en de Gaswet.

De kosten van die werkzaamheden worden bij burgers, bedrijven en andere gebruikers in rekening gebracht via een opslag op de energierekening. De hoogte van die opslag wordt periodiek vastgesteld door de ACM in methodebesluiten. In de methodebesluiten legt de ACM voor de komende vijf jaar de methodiek vast voor het berekenen van de inkomsten die netbeheerders mogen ontvangen. De tarieven die de netbeheerders mogen rekenen zijn gebaseerd op deze toegestane inkomsten, vastgesteld op het efficiënte kostenniveau inclusief een rendement dat in het economisch verkeer gebruikelijk is.

Doordat gewerkt wordt met deze vaste methodiek voor de tarieven, ontstaat een probleem met fors toenemende investeringen, zoals met de energietransitie. De kosten van de investeringen worden over een termijn van 40 jaar uitgesmeerd, maar de jaarlijkse uitgaven van de netbeheerder nemen sneller toe dan de uitgestelde inkomsten. Alliander vangt dit gat op met extra leningen op de kapitaalmarkt, maar hieraan zit een grens gezien de financieringseisen die worden gesteld door de ACM.

Dat betekent dat Alliander het eigen vermogen moet versterken. Alliander heeft drie methoden voor versterking benoemd:

1. Besparingen binnen de eigen bedrijfsvoering, waardoor het resultaat toeneemt;
2. Aanpassingen van de tariefstructuur of Rijksdeelname in Alliander;
3. Minder dividend voor de aandeelhouders of een kapitaalstorting door de aandeelhouders.

Het voorliggende Afsprakenkader geeft invulling aan de Rijksdeelname in Alliander.

3. Inhoud Afsprakenkader

In het Afsprakenkader zijn de processtappen opgenomen die moeten worden doorlopen voordat de Staat als aandeelhouder in Alliander zal toetreden.

De eerste stap is dat Alliander de Staat informeert over een toekomstige kapitaalbehoefte. Daarna wordt een toetredingsverzoek gedaan. Vervolgens wordt onderhandeld over een concept-Participatieovereenkomst. Na goedkeuring door alle betrokken partijen (waaronder de aandeelhouders van Alliander) kan een Staatsdeelneming in Alliander worden gerealiseerd.

In de bijlagen bij het Afsprakenkader zijn over een drietal onderwerpen nadere afspraken gemaakt:

1. Governance
2. Waardering
3. Kapitaalbehoefte

Deze onderwerpen worden hierna kort toegelicht. Voor een volledig overzicht is het Afsprakenkader met de bijlagen toegevoegd. In de brief van Alliander van 28 november 2022 is eveneens een toelichting opgenomen.

1. Term sheet Governance

De volgende afspraken zijn gemaakt ten aanzien van de zeggenschap na een eventuele toetreding van de Staat:

- Een statutenwijziging vereist in principe voorafgaande goedkeuring van de Staat;
- De Staat neemt deel aan het Groot-aandeelhoudersoverleg (GAO);
- Er zal ten minste twee keer per jaar worden gesproken over de belangrijke onderwerpen binnen Alliander;
- Er wordt een nieuw RvC lid benoemd met een financieel profiel. Deze benoeming vereist goedkeuring van de Staat;
- Alliander zal een jaarlijks Financieringsplan maken, welke met het GAO zal worden besproken;
- Alliander zal periodieke financiële rapportages voor het GAO maken;
- Er worden nieuwe afspraken gemaakt over het dividendbeleid;
- Het GAO zal worden geconsulteerd over een herziening van de strategie van Alliander;
- Alliander zal periodiek rapporteren over het behalen van MVO-doelstellingen;
- Alliander zal een jaarlijkse rapportage over de aanwending van het gestorte kapitaal maken;
- Aliander zal jaarlijks een lange-termijn investeringsplan opstellen, met een horizon van tien jaar. Dit zal worden besproken met het GAO;
- Voor grote investeringsbesluiten gelden in bepaalde situaties vetorechten voor de Staat of de andere aandeelhouders;
- Voor benoemingen en beloningsbeleid worden nadere regels afgesproken;

- Er zal elke zeven jaar een evaluatie van het aandeelhouderschap plaatsvinden.

2. Term sheet Waardering

In de Term Sheet Waardering worden afspraken gemaakt over het proces om tot een faire, marktconforme waardering van Alliander te komen op het moment dat de Staat voornemens is kapitaal (bij) te storten. Er geldt een zware inspanningsverplichting voor de Aandeelhouders en de Staat om op bestuurlijk niveau, al dan niet bijgestaan door een onafhankelijk procesbegeleider, tot een wederzijds acceptabele emissieprijs te komen.

3. Term sheet Kapitaalbehoefte

In de Term Sheet Kapitaalbehoefte worden afspraken gemaakt over het bepalen van de Kapitaalbehoefte, het opstarten van het proces. Voordat een toetredingsverzoek gedaan kan worden, dient Alliander op basis van het Afsprakenkader de kapitaalbehoefte en de dekking daarvan door de Staat redelijkerwijs zoveel mogelijk beperken, onder andere door:

(i) te inventariseren of en in welke mate bestaande aandeelhouders bereid zijn om additioneel kapitaal te storten;

(ii) te inventariseren of in welke mate provincies en/of gemeenten uit het verzorgingsgebied van Liander bereid zijn om aandeelhouders te worden, en

(iii) de eventuele mogelijkheden voor de verkoop van de activiteiten buiten Liander en de wenselijkheid daarvan te onderzoeken.

De gevolgen voor de Provincie Noord-Holland zijn vooralsnog gering. Pas als de Staat onder de genoemde condities als aandeelhouder gaat toetreden tot Alliander zullen de afspraken over de Governance in werking treden.
Door een toetreding van de Staat zal in principe een verwatering (verkleining) van het Noord-Hollandse aandelenbelang in Alliander optreden, gegeven de in 2021 uitgesproken wens om niet verder in Alliander te investeren. De hoogte van de verwatering hangt af van het door de Staat te storten bedrag, in relatie tot de waardering van Alliander op dat moment.

De grootaandeelhouders van Alliander hebben zich de afgelopen maanden bij de gesprekken over het Afsprakenkader laten bijstaan door KPMG (financiële deel) en Houthoff advocaten (juridische deel).

Alliander zal de komende weken een aantal voorlichtingsbijeenkomst voor raads-en statenleden organiseren. U kunt hieraan deelnemen voor meer inhoudelijke informatie over het Afsprakenkader.

De data voor deze voorlichtingsbijeenkomsten zijn:

Dinsdag	7 februari	van 19.00 tot 20.30 uur
Woensdag	22 februari	van 19.00 tot 20.30 uur
Woensdag	8 maart	van 19.00 tot 20.30 uur

U kunt zich hiervoor aanmelden door een e-mail te sturen naar: aandeelhouders@alliander.com.

4. Proces en procedure

Wij zijn voornemens in april 2023 in te stemmen met het voorstel om de directie van Alliander te machtigen tot het aangaan van het Afsprakenkader.

Na uw besluitvorming zullen wij een definitief besluit nemen over het uitbrengen van onze stem in de aandeelhoudersvergadering van Alliander.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. ……

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 24 januari 2023;

gelet op de artikel 158 en 167 van de Provinciewet;

besluiten:

1. Kennis te nemen van het voorgenomen besluit van Gedeputeerde Staten om als aandeelhouder in Alliander in te stemmen met het besluit tot verlenen van goedkeuring aan de Raad van bestuur van Alliander tot het aangaan van het Afsprakenkader kapitaalbehoefte regionale netwerkbedrijven en vast te stellen dat Provinciale Staten hiermee in staat zijn gesteld wensen en bedenkingen ter kennis van Gedeputeerde Staten te brengen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Locatiecode 2PB1110, Postbus 50, 6920 AB Duiven

Aan de aandeelhouders van Alliander N.V.

Bezoekadres
Utrechtseweg 68
6812 AH Arnhem
Postadres
Locatiecode 2PB1110
Postbus 50
6920 AB Duiven

www.alliander.com

Datum
28 november 2022

Ons Kenmerk
MO/so/221128

Betreft
Kamerbrief en Afsprakenkader

Geachte aandeelhouder,

Zoals aangekondigd in de brief van 23 november jl., treft u bijgevoegd ter informatie een brief van de minister van Financiën en de minister voor Klimaat en Energie aan de Tweede Kamer aan over het recentelijk tot stand gekomen onderhandelingsakkoord tussen de Staat, de drie grote regionale netwerkbedrijven en een afvaardiging van de aandeelhouders van deze netwerkbedrijven over een Afsprakenkader. Met dit onderhandelingsakkoord over een Afsprakenkader (tevens bijgevoegd) is een cruciale stap gezet om te komen tot een structurele oplossing voor de kapitaalbehoefte van de regionale netwerkbedrijven.

Als gevolg van economische ontwikkeling, de digitalisering van de samenleving, de overgang naar elektrisch rijden, het bouwen van aardgasloze huizen en het verduurzamen van de energievoorziening, groeit de vraag naar elektriciteit explosief. Het versterken van de eigen vermogenspositie van de netwerkbedrijven is een cruciale randvoorwaarde om aan deze groeiende vraag te kunnen blijven voldoen en tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten te kunnen blijven investeren in uitbreiding en verzwaring van de regionale elektriciteitsnetten. Door middel van dit onderhandelingsakkoord maakt de Staat duidelijk schouder aan schouder te staan met de regionale netwerkbedrijven en hun bestaande aandeelhouders, om vanuit gezamenlijkheid en vertrouwen te werken aan het realiseren van de energietransitie.

Kern van het Afsprakenkader

Met dit Afsprakenkader wordt beoogd vast te leggen hoe de Staat een eventueel verzoek tot kapitaalstorting zal beoordelen en welke eisen de Staat zal stellen aan een dergelijk verzoek tot toetreding en aan een eventuele participatie als nieuwe aandeelhouder, inclusief de bijbehorende procesafspraken.

Als de Staat besluit, op basis van het Afsprakenkader, een verzoek tot toetreding van een netwerkbedrijf te honoreren, zullen de concrete afspraken - die zien op de daadwerkelijke participatie - nader worden vastgelegd in een afzonderlijke participatieovereenkomst. Met een dergelijke participatie wordt uiteindelijk een nieuwe Staatsdeelneming aangegaan.

Stedin heeft recentelijk een toetredingsverzoek gedaan en hierover vinden momenteel gesprekken plaats tussen de Staat en Stedin. Voor Alliander is dit momenteel nog niet aan de orde, maar dit is naar de toekomst toe zeker een serieuze en mogelijk noodzakelijke optie.

In de bijlage treft u een samenvatting van het Afsprakenkader aan.

Ondertekening van het Afsprakenkader

Het Afsprakenkader biedt een *'last resort'* optie en kan toegepast worden op het moment dat de kapitaalpositie van Alliander of één van de andere netwerkbedrijven versterkt moet worden en er geen andere mogelijkheden zijn om deze redelijkerwijs te kunnen versterken.

Ondertekening van het Afsprakenkader leidt alleen tot de verplichting om de Staat jaarlijks te informeren over de financiële positie van de vennootschap en de eventuele kapitaalbehoefte in de komende kalenderjaren. De overige afspraken uit het Afsprakenkader worden pas geïmplementeerd op het moment dat de Staat daadwerkelijk zou toetreden als aandeelhouder van Alliander.

Voordat Alliander en de andere netwerkbedrijven het Afsprakenkader kunnen ondertekenen, zullen zij allen hun interne goedkeuringsprocessen moeten doorlopen en dienen de bestaande aandeelhouders hier ook goedkeuring voor te geven. Zoals aangekondigd in de brief van afgelopen week, zijn we voornemens om de besluitvorming over het Afsprakenkader te agenderen tijdens de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AvA) in april 2023, waar wij de aandeelhouders om akkoord zullen vragen om het Afsprakenkader door de vennootschap te laten ondertekenen. Nadat de benodigde interne besluitvorming is doorlopen[1], zullen we dit nog formeel aan u bevestigen.

Ter ondersteuning van het besluitvormingsproces is Alliander voornemens om - net als in het traject rondom de uitgifte van de reverse converteerbare hybride obligatielening van € 600 miljoen - informatiesessies te organiseren, om u als aandeelhouder mee te nemen in de details van het beoogde Afsprakenkader. Ook hierover wordt u spoedig nader geïnformeerd.

Ik ga er vanuit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u desondanks nog vragen of opmerkingen hebben, dan kunt u via e-mail (aandeelhouders@alliander.com) contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,

Maarten Otto,
voorzitter Raad van Bestuur/CEO

[1] D.w.z. na een formeel akkoord van zowel de Raad van Bestuur als de Raad van Commissarissen en is voldaan aan de adviesplicht van de OR.

Bijlage: samenvatting van de belangrijkste elementen uit het Afsprakenkader[2]

Het Afsprakenkader heeft tot doel vast te leggen hoe de Staat een toetredingsverzoek zal beoordelen, welke minimumeisen de Staat zal stellen aan een toetredingsverzoek en aan daadwerkelijke deelneming als nieuwe aandeelhouder, alsmede bijbehorende procesafspraken. Onderdeel daarvan zijn afspraken over waardering en prijsbepaling en de governance die van toepassing zullen zijn indien de Staat zal participeren. De beoogde afspraken zijn opgenomen in de bijlagen bij het Afsprakenkader: (i) de Term Sheet Governance; (ii) de Term Sheet Waardering, en (iii) de Term Sheet Kapitaalbehoefte. De afspraken die hieruit voort vloeien, worden – voor zover deze al geen onderdeel uitmaken van de bestaande governance - pas geïmplementeerd op het moment dat de Staat daadwerkelijk zou toetreden als aandeelhouder van Alliander.

Als de Staat besluit, op basis van het Afsprakenkader, een verzoek tot toetreding van een netwerkbedrijf te honoreren, zullen de concrete afspraken die zien op de daadwerkelijke participatie nader worden vastgelegd in een afzonderlijke participatieovereenkomst. Met een dergelijke participatie wordt uiteindelijk een nieuwe Staatsdeelneming aangegaan.

1.1 Procesafspraken

In het Afsprakenkader is opgenomen dat bij een toetredingsverzoek van een netwerkbedrijf, het onderstaande proces zoveel mogelijk zal worden gevolgd:

- het netwerkbedrijf informeert de Staat over het ontstaan van mogelijke kapitaalbehoefte en dient een plan van aanpak in met mitigerende maatregelen voor het verlagen van de kapitaalbehoefte: vóór 1 oktober (eerste jaar van het proces);
- het netwerkbedrijf dient een toetredingsverzoek in: uiterlijk 1 maart (tweede jaar van het proces);
- *due diligence* onderzoek door de Staat naar het netwerkbedrijf: 1 april – eind mei (tweede jaar van het proces);
- onderhandeling participatieovereenkomst: Prinsjesdag – 1 december (tweede jaar van het proces);
- parlementaire goedkeuring: omstreeks december (tweede jaar van het proces), en
- Staat treedt in principe toe als aandeelhouder van het Netwerkbedrijf door middel van een kapitaalstorting (derde jaar van het proces), afhankelijk van het verloop van de relevante democratische processen.

Het totale proces neemt naar verwachting minimaal 18 maanden in beslag.

1.2 Term Sheet Governance

In het Afsprakenkader is verder opgenomen dat een participatieovereenkomst ten minste een aantal elementen bevat, waaronder de voorwaarden uit de Term Sheet Governance. De Term Sheet Governance bevat zes onderwerpen. Hieronder worden de belangrijkste voorgestelde afspraken per deelonderwerp samengevat.

[2] Uiteraard is de tekst van het Afsprakenkader en de bijbehorende Term Sheets leidend, deze samenvatting vervangt die tekst niet.

Algemeen

- Er is een heroverwegingsproces afgesproken waarbij op basis de Staat en andere aandeelhouders op basis veto's in kunnen grijpen bij bepaalde besluiten van de Raad van Bestuur, steeds met inachtneming van de rol van de RvC en de OR. Het heroverwegingsproces geldt samengevat voor de volgende besluiten: (i) het vaststellen van het Financieringsplan, waarbij de Staat een veto kan uitoefenen indien het plan afwijkt van een aantal vooraf en gezamenlijk (Staat, vennootschap en aandeelhouders) overeengekomen financiële uitgangspunten (zie ook hieronder); en (ii) investeringen buiten de netbeheerder, die het toepasselijke drempelbedrag overschrijven, waarbij de Staat en de andere aandeelhouders uiteindelijk een veto hebben. De andere aandeelhouders hebben alleen een veto indien zij meer dan 50% van de stemmen (incl. de Staat) kunnen uitoefenen. Voorts kan het veto van de andere aandeelhouders alleen worden uitgeoefend door ten minste drie aandeelhouders wanneer die gezamenlijk meer dan 50% van de stemmen (excl. de Staat) kunnen uitoefenen.
- Besluiten tot ontbinding van de vennootschap of wijziging van de statuten of convenanten voor zover die gevolgen hebben voor afspraken uit de participatieovereenkomst kunnen slechts door de AvA worden genomen na voorafgaande goedkeuring van de Staat.
- De Staat neemt zitting in het Grootaandeelhoudersoverleg (het GAO) en de Commissie van Aandeelhouders (de CvA).
- De Staat krijgt rechtstreeks of via het GAO verschillende informatie- en consultatierechten.

Financiële positie

- Als de Staat toetreedt als aandeelhouder, wordt een nieuw RvC-lid benoemd met een financieel profiel. Qua proces wordt hierbij aangesloten bij de bestaande (governance) processen, waarbij wel geldt dat de Staat expliciet akkoord dient te gaan met de voordracht van een geselecteerde kandidaat.
- De Raad van Bestuur van Alliander is verplicht jaarlijks een financieringsplan op te stellen dat voldoet aan zes expliciet overeengekomen uitgangspunten (zie Term Sheet Governance, punt 2.2, voor nadere details), die in de participatieovereenkomst zullen worden opgenomen en slechts gewijzigd kunnen worden bij consensus van Alliander, het GAO en de Staat.
- Alliander is verplicht periodiek financiële rapportages te verstrekken aan het GAO.
- In de participatieovereenkomst worden er afspraken gemaakt over het dividendbeleid, dat voor een nader overeen te komen periode na een storting door de Staat zal gelden. Na afloop van deze periode kan het dividendbeleid worden aangepast volgens de geldende governance.

Strategie en maatschappelijk verantwoord ondernemen

- De Staat wordt via het GAO betrokken bij en geconsulteerd over totstandkoming en herziening van de strategie van Alliander.
- De Staat verwacht dat bepaalde MVO-standaarden worden toegepast en daarnaast vraagt de Staat van Alliander MVO-doelstellingen op te stellen op materiële thema's en periodiek

een peer analyse te doen. Dit sluit goed aan op het reeds geldende MVO-beleid van Alliander.

Investeringen

- Informatieverplichting jegens de AvA met betrekking tot de wijze waarop het door de Staat verstrekte kapitaal is aangewend.
- Verplichting om een Lange Termijn Investeringsplan op te stellen en het GAO (waarin de Staat dan vertegenwoordigd is) daarover te consulteren.
- Investeringen buiten de netbeheerder, die het toepasselijke drempelbedrag overschrijven, geldt - waar nodig – het voorgenoemde heroverwegingsproces (zie 'Algemeen' hierboven).

Evaluatie

- Het aandeelhouderschap zal periodiek worden geëvalueerd.

1.3 Term Sheet Waardering en Term Sheet Kapitaalbehoefte

In de Term Sheet Waardering worden afspraken gemaakt over het proces om tot een faire, marktconforme waardering van het netwerkbedrijf te komen, op het moment dat de Staat voornemens is kapitaal (bij) te storten. Er geldt een zware inspanningsverplichting voor de Aandeelhouders en de Staat om op bestuurlijk niveau, al dan niet bijgestaan door een onafhankelijk procesbegeleider, tot een wederzijds acceptabele emissieprijs te komen.

In de Term Sheet Kapitaalbehoefte worden afspraken gemaakt over het bepalen van de Kapitaalbehoefte, het opstarten van het proces. Voordat een toetredingsverzoek gedaan kan worden, dient een netwerkbedrijf op basis van het Afsprakenkader de kapitaalbehoefte en de dekking daarvan door de Staat redelijkerwijs zoveel mogelijk beperken, onder andere door: (i) te inventariseren of en in welke mate bestaande aandeelhouders bereid zijn om additioneel kapitaal te storten, (ii) te inventariseren of in welke mate provincies en/of gemeenten uit het verzorgingsgebied van Liander bereid zijn om aandeelhouders te worden, en (iii) de eventuele mogelijkheden voor de verkoop van de activiteiten buiten Liander en de wenselijkheid daarvan te onderzoeken.

1.4 Verplichtingen Alliander tussen ondertekening Afsprakenkader en sluiten eventuele participatieovereenkomst

De voorgenomen ondertekening van het Afsprakenkader leidt alleen tot de verplichting om ieder kalenderjaar, omstreeks het deponeren van de jaarrekening, de Staat te informeren over de op dat moment geldende financiële situatie en of Alliander een kapitaalbehoefte voorziet in de daaropvolgende kalenderjaren.

PROJECT NACHTWACHT

Overeengekomen tekenversie per 25 november 2022

AFSPRAKENKADER KAPITAALBEHOEFTE REGIONALE NETWERKBEDRIJVEN

tussen

De Nederlandse Staat

als de Staat

en

Alliander, Enexis en Stedin

als de Netwerkbedrijven

---

met regelingen voor het doen van verzoeken aan de Staat om toe treden als aandeelhouder van de Netwerkbedrijven

---

NautaDutilh

1583448 00001

INHOUDSOPGAVE

Clausule			Pagina
1	DEFINITIES EN INTERPRETATIE		7
	1.1	Definities en interpretatie	7
	1.2	Bijlagen	7
2	HOOFDLIJNEN AFSPRAKENKADER		7
	2.1	Introductie	7
	2.2	Monitoring, ontstaan Kapitaalbehoefte en verlaging Kapitaalbehoefte	7
	2.3	Toetredingsverzoek	8
	2.4	Participatieovereenkomst	8
	2.5	Stedin	8
3	PROCESAFSPRAKEN		9
4	VEREISTEN VOOR HET DOEN VAN EEN TOETREDINGSVERZOEK		10
5	VOORWAARDEN VOOR TOETREDING		11
	5.1	Toetreding Staat als aandeelhouder	11
	5.2	Participatieovereenkomst Staat en Netwerkbedrijf	12
6	LOOPTIJD		13
7	GEHEIMHOUDING		13
	7.1	Geheimhoudingsverplichting	13
8	DIVERSEN		15
	8.1	Bindend effect	15
	8.2	Gehele Overeenkomst	15
	8.3	Overdracht	15
	8.4	Ongeldige bepalingen	15
	8.5	Wijziging	16
	8.6	Kosten	16
	8.7	Geen stilzwijgende afstand van recht; geen rechtsverwerking	16
	8.8	Geen ontbinding of vernietiging	16
	8.9	Kennisgevingen	17
	8.10	Ondertekening in delen	18
9	TOEPASSELIJK RECHT EN GESCHILLEN		19
	9.1	Toepasselijk Recht	19
	9.2	Geschillen	19

Bijlagen **Pagina**

BIJLAGE 1. DEFINITIES EN INTERPRETATIE.....22
BIJLAGE 2. TERM SHEET GOVERNANCE.....31
BIJLAGE 3. TERM SHEET WAARDERING EN PRIJSBEPALING.....40
BIJLAGE 4. TERM SHEET KAPITAALBEHOEFTE.....46
BIJLAGE 5. TEMPLATE FINANCIËLE PROGNOSE KAPITAALBEHOEFTE.....50

AFSPRAKENKADER KAPITAALBEHOEFTE NETWERKBEDRIJVEN

Dit afsprakenkader kapitaalbehoefte Netwerkbedrijven (de **Overeenkomst**) is aangegaan op [*] tussen:

1. de Staat der Nederlanden, waarvan de zetel is gevestigd te Den Haag, te dezen vertegenwoordigd door de Minister van Financiën (de **Staat**);

2. Alliander N.V., een naamloze vennootschap opgericht naar Nederlands recht, met statutaire zetel te Arnhem geregistreerd bij de Kamer van Koophandel met nummer 34108286 (**Alliander**);

3. Enexis Holding N.V., een naamloze vennootschap opgericht naar Nederlands recht, met statutaire zetel te 's-Hertogenbosch geregistreerd bij de Kamer van Koophandel met nummer 17238877 (**Enexis**); en

4. Stedin Holding N.V., een naamloze vennootschap opgericht naar Nederlands recht, met statutaire zetel te Rotterdam geregistreerd bij de Kamer van Koophandel met nummer 24306393 (**Stedin**),

Alliander, Enexis en Stedin ieder afzonderlijk ook een **Netwerkbedrijf** en samen de **Netwerkbedrijven**.

OVERWEGINGEN

A. De Netwerkbedrijven zijn een essentieel onderdeel van de Nederlandse energie-infrastructuur. De Netwerkbedrijven dragen sinds lange tijd, ondersteund door hun aandeelhouders (provincies en gemeenten), zorg voor (de realisatie van) de publieke belangen van een veilig, betrouwbaar, toegankelijk en betaalbaar (regionaal) energienetwerk. Om die reden is bij wet vastgelegd dat de aandelen van netwerkbedrijven direct of indirect publiek worden gehouden. Naast publiek aandeelhouderschap, worden de benoemde publieke belangen geborgd door wet- en regelgeving en een onafhankelijke toezichthouder.

B. De Netwerkbedrijven, althans op dit moment enkel de netbeheerders binnen de groepen van de Netwerkbedrijven, zijn op grond van wet- en regelgeving, dan wel bindende besluiten van een toezichthouder gehouden om energienetwerken te beheren (de **Energienetwerken**) en daarin te investeren. Door de Netinvesteringen dragen de Netwerkbedrijven onder meer bij aan het halen van de klimaatdoelen en het faciliteren van economische groei. Op de lange termijn verdienen de Netwerkbedrijven de efficiënte Netinvesteringen plus een redelijk rendement terug via de nettarieven, maar op de korte termijn moeten zij deze Netinvesteringen voorfinancieren en ontstaat een financieringsbehoefte. De financieringsbehoefte moet worden ingevuld met een

combinatie van vreemd vermogen en eigen vermogen, waarbij een solide kredietwaardigheid van belang is om toegang tot vreemd vermogen te houden tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. Onder meer als gevolg van de energietransitie neemt deze financieringsbehoefte verder toe.

C. In de afgelopen jaren hebben de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven actief bijgedragen aan het invullen van de financieringsbehoefte door de eigenvermogenspositie van de betreffende Netwerkbedrijven te versterken middels kapitaalinjecties van respectievelijk EUR 500 miljoen (Enexis), EUR 600 miljoen (Alliander) en EUR 451 miljoen (Stedin, grotendeels door het niet uitkeren van de EUR 251 miljoen verkoopresultaat als gevolg van de verkoop van Joulz Diensten).

D. Op korte termijn ontstaat bij een aantal Netwerkbedrijven een behoefte aan eigen vermogen om de Minimale Credit Rating te behouden (de **Kapitaalbehoefte**). Deze loopt in ieder geval door tot 2040 of mogelijk zelfs tot 2050 en daarna. Het precieze moment waarop deze Kapitaalbehoefte voor ieder van deze Netwerkbedrijven zich voordoet, verschilt aanzienlijk van Netwerkbedrijf tot Netwerkbedrijf, maar voor alle Netwerkbedrijven geldt dat zij, op de korte of lange termijn, een omvangrijke Kapitaalbehoefte verwachten waardoor de borging van de publieke belangen onder druk kan komen te staan.

E. De Netwerkbedrijven, de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven en de Staat ervaren een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de borging van de publieke belangen bedoeld in overweging A. Sinds medio 2021 voert de Staat daarom gesprekken met vertegenwoordigers van de Netwerkbedrijven en hun aandeelhouders over voornoemde Kapitaalbehoefte en mogelijke oplossingsrichtingen waarbij de Staat een rol kan spelen. De verschillende besproken oplossingsrichtingen zijn beschreven in de Kamerbrief van 13 juli 2022 (Financiering regionale netwerkbedrijven, Kamerstukken II 2021-2022, 32 813, nr. 1086) (de **Kamerbrief**).

F. In de Kamerbrief wordt door de Staat geconcludeerd dat de Netwerkbedrijven zich moeten inspannen om de Kapitaalbehoefte zo ver mogelijk te reduceren, bijvoorbeeld door hun financieringsmix, waar mogelijk, te optimaliseren. Voor de invulling van de Kapitaalbehoefte die overblijft, ervaart de Staat ook hier samen met de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven en mogelijke nieuwe publieke regionale aandeelhouders van de Netwerkbedrijven binnen de verzorgingsgebieden van de Netwerkbedrijven een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Indien, na mogelijke verlaging van de Kapitaalbehoefte en mogelijke invulling van de Kapitaalbehoefte door de verwachte storting van huidige en nieuwe aandeelhouders van de Netwerkbedrijven (zoals geprojecteerd in het plan van aanpak zoals beschreven in Bijlage 4 (*Term Sheet Kapitaalbehoefte*)), een deel van de Kapitaalbehoefte resteert (de **Kapitaalstortingsbehoefte**), wordt een Kapitaalstorting door de Staat als (gedeeltelijke) invulling daarvan, en daarmee aandeelhouderschap van een Netwerkbedrijf, gezien als

een belangrijk verder uit te werken onderdeel van een oplossing voor de Kapitaalbehoefte en de Kapitaalstortingsbehoefte.

G. Als een Netwerkbedrijf, in nauwe samenwerking met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, met inachtneming van hetgeen daarover is bepaald in deze Overeenkomst, meent dat toetreding van de Staat als nieuwe aandeelhouder noodzakelijk is om de Kapitaalstortingsbehoefte in te vullen, zal de Staat beoordelen of toetreding van de Staat als nieuwe aandeelhouder opportuun is of dat wellicht andere oplossingsrichtingen meer geschikt zijn om de Kapitaalstortingsbehoefte van het Netwerkbedrijf geheel of gedeeltelijk in te vullen. Dit gebeurt in nauwe afstemming met het betreffende Netwerkbedrijf en de betreffende AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO. Een dergelijk proces zal een zekere doorlooptijd vergen.

H. Beoogd wordt het proces rondom de invulling van de Kapitaalbehoefte in het algemeen en de Kapitaalstortingsbehoefte in het bijzonder zorgvuldig en efficiënt vorm te geven, met rekenschap voor de complexiteit, uitvoerbaarheid en transparantie van een dergelijk proces. Uitgangspunt is hierbij dat de bestaande aandeelhouders, nieuwe regionale aandeelhouders en de Staat voldoende tijd zal worden geboden om hun respectievelijke besluitvormingsprocessen op adequate en zorgvuldige wijze te kunnen doorlopen. Hierbij trekken de Netwerkbedrijven, de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven en de Staat met respect voor elkaars rollen en verantwoordelijkheden, zoveel mogelijk gezamenlijk op. Zo dient te worden geborgd dat de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven en de Staat, voor zover redelijkerwijs mogelijk en werkbaar, over dezelfde informatie beschikken zodat zij een gefundeerde beslissing kunnen nemen ten aanzien van respectievelijk de invulling van de Kapitaalbehoefte en een Toetredingsverzoek.

I. Partijen wensen in deze Overeenkomst vast te leggen hoe de Staat een Toetredingsverzoek zal beoordelen, welke minimumeisen de Staat zal stellen aan een Toetredingsverzoek en aan daadwerkelijke deelneming als nieuwe aandeelhouder, alsmede bijbehorende procesafspraken. Onderdeel daarvan zijn afspraken over waardering en prijsbepaling en de governance die van toepassing zullen zijn indien de Staat zal participeren. Ten aanzien van de governance delen Partijen de volgende uitgangspunten:

   a. De Staat als toetredend aandeelhouder streeft dezelfde publieke belangen na als de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven. Vanuit dat perspectief handelen de aandeelhouders en de Staat als toetredend aandeelhouder waar mogelijk vanuit gelijkwaardigheid. De Staat heeft ten aanzien van de onderwerpen die raken aan de Kapitaalstortingsbehoefte een zelfstandige positie.

   b. De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 is voor de Staat leidend geweest in de totstandkoming van deze Overeenkomst. In deze Nota Deelnemingenbeleid staat hoe de Staat zijn aandeelhouderschap in deelnemingen invult. De borging van de publieke belangen staat daarbij centraal. Waarbij het voor de Staat ook onlosmakelijk aan zijn rol van aandeelhouder verbonden is dat

hij stuurt op de financiële waarde van de onderneming en bijdraagt aan goed ondernemingsbestuur.

c. Op het moment dat de Staat participeert in een van de Netwerkbedrijven zal de Staat toetreden in een bestaande vennootschap, naast bestaande aandeelhouders. Waar mogelijk wordt aangesloten bij de huidige structuur en worden de voorgestelde (specifieke) zeggenschapsrechten voor de Staat zoveel mogelijk ingebed binnen de huidige zeggenschap van de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO, c.q. de AvA.

d. Een goed samenspel tussen de RvB, RvC en AvA in lijn met de Corporate Governance Code en de wet, legt de basis voor een effectieve borging van de publieke belangen.

J. Door de Netwerkbedrijven, hun aandeelhouders en de Staat wordt schouder aan schouder en vanuit vertrouwen gewerkt aan het realiseren van de energietransitie. Vanuit de gezamenlijke verantwoordelijkheid die Partijen voelen voor de borging van de publieke belangen, zijn Partijen ook met elkaar in gesprek om te bezien hoe zij door andere instrumenten kunnen bijdragen aan een efficiënte wijze van het beheren en investeren in de Energienetwerken. Dit kunnen publiekrechtelijke instrumenten zijn, zoals de toepasselijke wet- en regelgeving en de inzet van ruimtelijk instrumentarium. Daarnaast kunnen deze instrumenten zich bevinden in de privaatrechtelijke sfeer. Zo delen Partijen de visie dat een GRE-*uplift* van de Netwerkbedrijven bij S&P, als gevolg van deze Overeenkomst, ook een bijdrage zou kunnen leveren aan een efficiënte borging van de publieke belangen.

K. De Overeenkomst is tot stand gekomen in nauw overleg met de AHCs, dan wel (indien toepasselijk) het GAO, van de Netwerkbedrijven en met betrokkenheid van de respectieve RvC's. Ieder Netwerkbedrijf heeft voorafgaande goedkeuring verkregen van de AvA voor het aangaan van deze Overeenkomst.

L. Deze Overeenkomst behelst geen bindende (voorwaardelijke) verplichting van de Staat om te participeren als aandeelhouder in één of meer van de Netwerkbedrijven en laat onverlet dat de Kapitaalbehoefte van de Netwerkbedrijven geheel of gedeeltelijk op andere wijze wordt ingevuld. Zonder afbreuk te doen aan de intentie van bestaande aandeelhouders van de Netwerkbedrijven om naar vermogen bij te dragen aan de invulling van de Kapitaalbehoefte van de Netwerkbedrijven, zal niets in deze Overeenkomst worden begrepen als een verplichting van één of meer aandeelhouders van de Netwerkbedrijven om een storting te doen of op andere wijze in de Kapitaalbehoefte van de Netwerkbedrijven te voorzien. Partijen zijn zich er tot slot van bewust dat deze Overeenkomst een lange looptijd kent en is aangegaan op basis van omstandigheden en inzichten zoals die op dit moment gelden.

M. Hoewel geen partij bij deze Overeenkomst, geldt dat deze Overeenkomst ook als basis kan dienen voor het overeenkomen van eventuele Participatieovereenkomsten met Cogas

Groep, Juva N.V. en Rendo Groep.

ZIJN ALS VOLGT OVEREENGEKOMEN

1 DEFINITIES EN INTERPRETATIE

1.1 Definities en interpretatie

Woorden en uitdrukkingen met een hoofdletter hebben de betekenis zoals opgenomen in Bijlage 1 *(Definities en interpretatie)* en zijn van toepassing op deze gehele Overeenkomst.

1.2 Bijlagen

Alle Bijlagen waarnaar in deze Overeenkomst wordt verwezen vormen een integraal en onlosmakelijk deel van deze Overeenkomst en hebben effect alsof ze in het lichaam van deze Overeenkomst zijn opgenomen. Een verwijzing naar deze Overeenkomst geldt tevens als een verwijzing naar alle Bijlagen.

2 HOOFDLIJNEN AFSPRAKENKADER

2.1 Introductie

2.1.1 Zoals hierboven uiteengezet, voorzien de Netwerkbedrijven in de toekomst versterking van hun eigen vermogen nodig te hebben. De Staat heeft in de Kamerbrief aangegeven dat hij een Kapitaalstorting, en daarmee aandeelhouderschap, in de Netwerkbedrijven, door de Staat als belangrijk verder uit te werken onderdeel van de oplossing ziet, waarbij de volgende afspraken gelden.

2.2 Monitoring, ontstaan Kapitaalbehoefte en verlaging Kapitaalbehoefte

2.2.1 Partijen komen overeen dat ieder kalenderjaar na ondertekening van deze Overeenkomst, een Netwerkbedrijf op of omstreeks de datum waarop zij haar jaarrekening deponeert het initiatief zal nemen om de Staat en de overige leden van de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO, te informeren over haar op dat moment geldende financiële situatie (zoals die blijkt uit de meest recent gedeponeerde jaarrekening) en of zij een Kapitaalbehoefte voorziet die gaat ontstaan in de daaropvolgende kalenderjaren.

2.2.2 Indien bij een Netwerkbedrijf een Kapitaalbehoefte ontstaat, dient het desbetreffende Netwerkbedrijf, in nauwe samenwerking met de leden van de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, een plan van aanpak op te stellen en nadien aan de Staat te overleggen dat ingaat op de stappen die gezet zullen worden om de Kapitaalbehoefte

indien mogelijk te verlagen, zoals beschreven in paragraaf 4 van de Term Sheet Kapitaalbehoefte.

2.3 Toetredingsverzoek

2.3.1 Een verzoek van een Netwerkbedrijf aan de Staat om toe te treden als aandeelhouder van dat Netwerkbedrijf en daarmee aan een in dat verzoek omschreven Kapitaalstortingsbehoefte te voldoen (een **Toetredingsverzoek**) zal aan bepaalde proces- en minimumvoorwaarden moeten voldoen om te worden meegenomen in het besluitvormingsproces van de Staat, zoals uiteengezet in deze Overeenkomst. Deze minimumvoorwaarden zullen, voor zover relevant, tevens van toepassing zijn op mogelijke vervolgstortingen nadat de Staat is toegetreden als aandeelhouder van een Netwerkbedrijf, zoals nader overeen te komen in de Participatieovereenkomst.

2.3.2 De beoordeling van ieder Toetredingsverzoek is onderhevig aan politieke goedkeuring, mandaat en dekking binnen de Rijksbegroting, hetgeen een discretionaire bevoegdheid van de Staat is.

2.3.3 De Staat zal ieder Toetredingsverzoek van een individueel Netwerkbedrijf (het **Verzoekende Netwerkbedrijf**) toetsen aan de criteria in Artikel 4. De Staat en het Verzoekende Netwerkbedrijf zullen zich over en weer redelijk inspannen om elkaar de informatie te verstrekken die nodig is voor deze beoordeling binnen de procesafspraken en tijdslijnen zoals opgenomen in Artikel 3.

2.3.4 De Staat zal een Toetredingsverzoek niet eerder honoreren door toetreding als aandeelhouder van het Verzoekende Netwerkbedrijf (door middel van een Kapitaalstorting), dan nadat aan de cumulatieve voorwaarden zoals opgenomen in Artikel 5.1.2 is voldaan, waarbij het op het moment van aangaan van deze Overeenkomst de intentie van de Staat is om rechtstreeks toe te treden als aandeelhouder van het Verzoekende Netwerkbedrijf.

2.4 Participatieovereenkomst

2.4.1 Indien de Staat een Toetredingsverzoek redelijkerwijs verwacht te honoreren, zullen de Staat en het Verzoekende Netwerkbedrijf, in nauwe samenwerking met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, zich inspannen om een Participatieovereenkomst uit te onderhandelen, zoals bedoeld in Artikel 5.1.2f.

2.5 Stedin

2.5.1 Partijen erkennen dat Stedin reeds een verzoek heeft ingediend voor een Kapitaalstorting per 2023 van een bedrag ad EUR 500,000,000 (vijf honderd miljoen Euro) dat door de

Staat in behandeling is genomen. Dit verzoek zal enkel worden gehonoreerd indien is voldaan aan de cumulatieve voorwaarden in Artikel 5.1.2.

3 PROCESAFSPRAKEN

3.1.1 Partijen zullen er naar streven bij een Toetredingsverzoek zoveel mogelijk aan te sluiten bij het hieronder geschetste tijdspad, met uitzondering van de data genoemd onder a. en c., waarvan niet kan worden afgeweken. De hieronder aangegeven data zien op het jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar zoals opgenomen in een Toetredingsverzoek, voor zover niet anders vermeld:

a. Het Netwerkbedrijf informeert de Staat over het ontstaan van een mogelijke Kapitaalbehoefte en dient een door het Netwerkbedrijf en de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO gezamenlijk gedragen plan van aanpak voor het invullen en zo mogelijk verlagen van de Kapitaalbehoefte in bij de Staat zoals beschreven in Bijlage 4 (*Term Sheet Kapitaalbehoefte*): vóór 1 oktober, twee jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar.

b. Het Netwerkbedrijf informeert de Staat over het indienen van een mogelijk Toetredingsverzoek: vóór 1 februari.

c. Zonder afbreuk te doen aan de voorkeursrechten en overige rechten van de bestaande aandeelhouders op basis van de bestaande governance, indien met in achtneming van de (beoogde) effecten van de verschillende mitigerende maatregelen zoals omschreven in het plan van aanpak zoals beschreven in Bijlage 4 (*Term Sheet Kapitaalbehoefte*) een Kapitaalstortingsbehoefte bestaat, dan kan het Netwerkbedrijf het Toetredingsverzoek, in nauwe samenwerking met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO (zonder dat formele goedkeuring door de AvA vereist is), indienen bij de Staat. Indienen Toetredingsverzoek door Netwerkbedrijf bij de Staat: uiterlijk 1 maart.

d. Inrichten van een virtuele data room en beschikbaar stellen van financiële, fiscale en juridische *vendor due diligence* rapporten door het Netwerkbedrijf: vóór 1 april.

e. Due diligence onderzoek door de Staat naar het Netwerkbedrijf (en de omvang van de Kapitaalbehoefte en Kapitaalstortingsbehoefte): 1 april – eind mei.

f. Bekendmaking van het voornemen te voorzien in (een deel van) de Kapitaalstortingsbehoefte in de vorm van een voorgenomen kapitaalstorting in het Netwerkbedrijf door het kabinet, dat daartoe, volledigheidshalve, discretionair bevoegd is (de **Kapitaalstorting**): op Prinsjesdag.

Zodra het Toetredingsverzoek voldoende basis vormt voor nader overleg met de Staat en de Staat voornemens is te voorzien in een (deel van de) Kapitaalstortingsbehoefte, zal de Staat het proces zoals hieronder genoemd, te beginnen bij sub (g), verder opstarten.

g. Staatssteuntraject: voorafgaand aan besluitvorming door de Staat, waarbij de Staat het Netwerkbedrijf op de hoogte zal houden van het staatssteuntraject en het Netwerkbedrijf overeenkomstig Artikel 5.1.2c wordt geïnformeerd over de te nemen stappen.

h. Besluitvorming door de Staat ten aanzien van een eventueel mandaat en budget na parlementaire goedkeuring: in (of omstreeks) december.

i. Eerste concept Participatieovereenkomst door de Staat: in september, na Prinsjesdag.

j. Onderhandelingen Participatieovereenkomst: 1 oktober (of, indien eerder, na ontvangst eerste concept Participatieovereenkomst) – 1 december.

k. Het uitvoering geven aan de in de Participatieovereenkomst opgenomen voorwaarden om over te kunnen gaan tot het passeren van de akte van uitgifte van aandelen en het doen van de Kapitaalstorting: na ondertekening Participatieovereenkomst, afhankelijk van het verloop van de relevante democratische processen bij de Staat en aandeelhouders (doorlooptijd is naar verwachting minimaal 3 maanden).

3.1.2 In de bovenstaande indicatieve tijdslijnen zijn de deadlines van (en specificaties omtrent) de vereiste integrale politiek-bestuurlijke besluitvorming en/of goedkeuring zoals beschreven in Artikel 5.1.2d niet meegenomen.

4 VEREISTEN VOOR HET DOEN VAN EEN TOETREDINGSVERZOEK

4.1 Een Toetredingsverzoek dient aan de volgende cumulatieve voorwaarden te voldoen om te worden meegenomen in het besluitvormingsproces van de Staat, conform het bepaalde in deze Overeenkomst:

a. het Toetredingsverzoek is tijdig ingediend conform de regeling in Artikel 3.1.1a tot en met 3.1.1c;

b. het Toetredingsverzoek bevat de vereiste informatie zoals omschreven in de Financiële Term Sheets; en

c. de Kapitaalbehoefte en de Kapitaalstortingsbehoefte omschreven in het Toetredingsverzoek voldoen aan de eisen uit de Term Sheet Kapitaalbehoefte.

5 VOORWAARDEN VOOR TOETREDING

5.1 Toetreding Staat als aandeelhouder

5.1.1 Zoals omschreven in Artikel 2.3.2 en hierbij benadrukt, is de beoordeling van ieder Toetredingsverzoek onderhevig aan politieke goedkeuring, mandaat en dekking binnen de Rijksbegroting, hetgeen een discretionaire bevoegdheid van de Staat is.

5.1.2 De Staat behandelt een Toetredingsverzoek conform de daarvoor gebruikelijke budgettaire en parlementaire processen. De Staat zal niet eerder een Toetredingsverzoek honoreren door toetreding als aandeelhouder van het Verzoekende Netwerkbedrijf (door middel van een Kapitaalstorting), dan nadat aan alle cumulatieve voorwaarden uit dit Artikel 5.1.2 is voldaan:

a. budgettaire dekking is verkregen voor de Kapitaalstorting binnen de reguliere procedures voor het vaststellen van de Rijksbegroting;

b. een mandaat is verstrekt door de ministerraad voor het onderhandelen van een Participatieovereenkomst met het Verzoekende Netwerkbedrijf;

c. vanuit staatssteunperspectief (i) de Kapitaalstorting niet kwalificeert als staatssteun en (ii) deze (informeel) door de Staat is voorgelegd aan de Europese Commissie, waarbij de Staat het Netwerkbedrijf op de hoogte zal houden van het staatssteuntraject en wordt geïnformeerd over de te nemen stappen zodat het Netwerkbedrijf de AHCs dan wel (indien toepasselijk) het GAO zal kunnen informeren;

d. integrale politiek-bestuurlijke besluitvorming voor de toetreding van de Staat als aandeelhouder van het Verzoekende Netwerkbedrijf heeft plaatsgevonden met inachtneming van toepasselijke wet- en regelgeving, waaronder mogelijk maar niet beperkt tot interne besluitvorming/goedkeuring van de betrokken ministers van Financiën en EZK, besluitvorming en/of goedkeuring in de ministerraad en Staten-Generaal, overleg met de Algemene Rekenkamer en het doorlopen van de voorhangprocedure als bedoeld in de Comptabiliteitswet;

e. de Staat een due diligence onderzoek heeft laten uitvoeren en tevreden is met de uitkomsten van dat onderzoek; en

f. de Staat en het Verzoekende Netwerkbedrijf, in nauwe samenwerking met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, overeenstemming hebben bereikt over de inhoud van een participatieovereenkomst tussen de Staat en het Verzoekende Netwerkbedrijf, inclusief bijlagen, waaronder een wijziging van de

statuten en het aandeelhoudersconvenant van het Verzoekende Netwerkbedrijf, waarin uitputtend de rechten en plichten zijn vastgelegd in verband met de toetreding van de Staat als aandeelhouder, de daarbij horende Kapitaalstorting, alsmede de voorwaarden die van toepassing zullen zijn op eventuele verzoeken van het Netwerkbedrijf aan de Staat, na de Kapitaalstorting door de Staat, om aanvullende extra Kapitaalstortingen te doen (een **Participatieovereenkomst**).

5.1.3 Het aangaan van een Participatieovereenkomst door een Netwerkbedrijf vereist de voorafgaande goedkeuring door de AvA en RvC van het relevante Netwerkbedrijf.

5.2 Participatieovereenkomst Staat en Netwerkbedrijf

5.2.1 Een Participatieovereenkomst bevat tenminste de volgende elementen die van toepassing zijn op iedere Kapitaalstorting door de Staat als aandeelhouder:

a. vaststelling van het door de Staat te verwerven percentage in het aandelenkapitaal van het Netwerkbedrijf in de vorm van een kapitalisatietabel waaruit de belangen van iedere aandeelhouder in het aandelenkapitaal van het Netwerkbedrijf blijken na het toetreden van de Staat als aandeelhouder van het Netwerkbedrijf;

b. een verplichting van het Netwerkbedrijf dat de Kapitaalstorting enkel ten goede komt aan de Netinvesteringen en daarmee aan de activiteiten en de investeringen ten behoeve van de Energienetwerken van de aangewezen netbeheerder;

c. een akte van uitgifte van aandelen in het aandelenkapitaal van het Netwerkbedrijf;

d. implementatie van de voorwaarden in de Term Sheet Governance, waaronder een statutenwijziging van het Netwerkbedrijf en een amendement van het aandeelhoudersconvenant van het Netwerkbedrijf;

e. de eisen uit de Financiële Term Sheets bij deze Overeenkomst worden, voor zover relevant geacht door de Staat, het betreffende Netwerkbedrijf en de betreffende AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, integraal opgenomen (en waar nodig nader uitgewerkt) in de Participatieovereenkomst en zullen, voor zover relevant, mede van toepassing zijn op eventuele vervolgverzoeken van het Netwerkbedrijf om additionele Kapitaalstortingen, inclusief bijbehorende rapportageverplichtingen;

f. de voorwaarden om tot het passeren van de akte van uitgifte van aandelen en de Kapitaalstorting over te gaan, waaronder in ieder geval begrepen:

i. positief advies van de ondernemingsraad van het Netwerkbedrijf, voor zover vereist, in verband met het toetreden van de Staat als aandeelhouder van het Netwerkbedrijf;

ii. goedkeuring door de AvA en RvC van het Netwerkbedrijf ten aanzien van het toetreden van de Staat als aandeelhouder van het Netwerkbedrijf, inclusief de vereiste besluitvorming om uitvoering te geven aan deze toetreding;

iii. andere (publiekrechtelijke) goedkeuringen en/of het staatssteun traject;

g. relevante interim convenanten;

h. relevante en marktconforme garanties en fiscale vrijwaring; en

i. een inspanningsverplichting voor het Netwerkbedrijf om op verzoek van de Staat met de overige Netwerkbedrijven samen te werken om op een efficiënte manier de energietransitie te bevorderen.

6 LOOPTIJD

6.1 Deze Overeenkomst wordt aangegaan voor bepaalde tijd op de Ondertekendatum en eindigt van rechtswege en zonder dat kennisgeving is vereist:

a. ten aanzien van een Netwerkbedrijf dat een Participatieovereenkomst heeft gesloten met de Staat, op de datum van inwerkingtreding van die Participatieovereenkomst;

b. ten aanzien van alle Partijen, op de datum dat alle Netwerkbedrijven een Participatieovereenkomst hebben gesloten met de Staat;

c. ten aanzien van alle Partijen, op 31 december 2036, 24:00 uur (MET), waarbij Partijen deze Overeenkomst in overleg kunnen verlengen indien een Netwerkbedrijf op dat moment redelijkerwijs verwacht een Kapitaalbehoefte te krijgen in de periode tot 31 december 2047;

d. Indien alle Partijen schriftelijk instemmen, kunnen Partijen overeenkomen deze Overeenkomst te beëindigen.

7 GEHEIMHOUDING

7.1 Geheimhoudingsverplichting

7.1.1 Partijen erkennen dat deze Overeenkomst openbaargemaakt kan worden.

7.1.2 Behoudens het bepaalde in Artikel 7.1.1 alsmede Artikel 7.1.3, verbindt iedere Partij zich ertoe om alle informatie die zij heeft ontvangen of verkregen als gevolg van het aangaan of uitvoeren van deze Overeenkomst te behandelen als strikt vertrouwelijk en deze

informatie niet publiek te maken of te gebruiken, voor zover die informatie betrekking heeft op:

a. de inhoud van de onderhandelingen met betrekking tot deze Overeenkomst of enig document waarnaar in deze Overeenkomst wordt verwezen of welke is aangegaan krachtens of in verband met deze Overeenkomst;

b. de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven; of

c. een Netwerkbedrijf, haar bedrijfsactiviteiten of die van haar groepsmaatschappijen,

a tot en met c hierboven worden hierna tezamen aangeduid als **Vertrouwelijke Informatie**.

7.1.3 Artikel 7.1.2 geldt niet voor publieke bekendmaking van Vertrouwelijke Informatie:

a. voor zover bekendmaking voortvloeit uit geschreven en/of ongeschreven (publieke) verantwoordingsverplichtingen, op grond waarvan de Staat of de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven zijn gehouden tot het verstrekken van inlichtingen aan het parlement, provinciale staten, gemeenteraden, de algemene of lokale rekenkamers of andere organen van de Staat of de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven;

b. voor zover bekendmaking vereist is of wordt door het Recht, regels van een effectenbeurs of door een Autoriteit of andere autoriteit met bevoegdheden die van toepassing zijn of worden op de Staat, de Netwerkbedrijven en/of de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven, ongeacht of deze regels kracht van wet hebben maar in dat geval slechts na raadpleging van de andere betrokkenen (onder de Staat, de Netwerkbedrijven en/of de AHCs dan wel (indien toepasselijk) het GAO), al naargelang het geval, over het tijdstip en de inhoud van de bekendmaking, voor zover die raadpleging praktisch mogelijk is en toegestaan krachtens het Recht;

c. voor zover bekendmaking vereist is in verband met het proces voor de benodigde goedkeuring van enige rechtshandeling die voortvloeit uit deze Overeenkomst door de Staat en/of de Netwerkbedrijven;

d. voor zover die bekendmaking of het gebruik van die informatie vereist is in verband met het uitoefenen van rechten of rechtsmiddelen uit hoofde van of in verband met deze Overeenkomst;

e. aan en tussen de professionele adviseurs, vertegenwoordigers of accountants van Partijen, de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven en de centrale ondernemingsraad van de Netwerkbedrijven, mits die bekendmaking redelijkerwijs noodzakelijk is in verband met hun opdracht en aan hen een gebruikelijke vertrouwelijkheidsverplichting is of wordt opgelegd;

f. aan Kredietbeoordelingsbureaus, mits die bekendmaking plaatsvindt met inachtneming van dezelfde vertrouwelijkheidswaarborgen waaronder het betreffende Netwerkbedrijf in de normale gang van zaken informatie deelt met het betreffende Kredietbeoordelingsbureau; en

g. voor zover die informatie op of na de Ondertekendatum openbaar is geworden anders dan door onrechtmatige openbaarmaking waarvan de betrokken Partij op het moment van openbaarmaking wist of redelijkerwijs had kunnen weten dat deze onrechtmatig was.

8 DIVERSEN

8.1 Bindend effect

Deze Overeenkomst zal niet bindend zijn en derhalve niet rechtens afdwingbaar totdat alle Partijen deze Overeenkomst rechtsgeldig hebben ondertekend.

8.2 Gehele Overeenkomst

Deze Overeenkomst vormt de gehele overeenstemming tussen Partijen en vervangt alle eerdere mondelinge of schriftelijke overeenkomsten, verbintenissen en regelingen tussen Partijen, voor zover die op enige manier betrekking hebben op het onderwerp van deze Overeenkomst.

8.3 Overdracht

Geen van Partijen heeft het recht om deze Overeenkomst (*contractsoverneming*) of een of meer van haar rechten krachtens deze Overeenkomst in het geheel of gedeeltelijk over te dragen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de andere Partij of Partijen, al naargelang het geval.

8.4 Ongeldige bepalingen

Ingeval een bepaling van deze Overeenkomst (in zijn geheel of gedeeltelijk) nietig of niet afdwingbaar is, blijft de rest van deze Overeenkomst van kracht voor zover, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, die rest niet onverbrekelijk verbonden is met de nietige of niet afdwingbare bepaling. Partijen zullen hun uiterste best doen om

overeenstemming te bereiken over een nieuwe bepaling die, gegeven de strekking en het doel van deze Overeenkomst, zo weinig mogelijk afwijkt van de nietige of niet afdwingbare bepaling.

8.5 Wijziging

Wijzigingen in deze Overeenkomst hebben geen rechtskracht tenzij en totdat deze schriftelijk zijn vastgelegd en door alle Partijen zijn ondertekend. Ondertekening vindt pas plaats nadat ieder Netwerkbedrijf voorafgaande goedkeuring heeft verkregen van de algemene vergadering van aandeelhouders voor het wijzigen van deze Overeenkomst.

8.6 Kosten

Tenzij in deze Overeenkomst anders is bepaald, draagt iedere Partij haar eigen kosten in verband met de voorbereiding, onderhandeling en ondertekening van deze Overeenkomst.

8.7 Geen stilzwijgende afstand van recht; geen rechtsverwerking

8.7.1 Afstand van recht in verband met deze Overeenkomst kan slechts geschieden door een daartoe strekkende schriftelijke kennisgeving.

8.7.2 Indien een Partij haar rechten uit hoofde van deze Overeenkomst niet uitoefent (daaronder begrepen verlenging van de termijn waarbinnen een andere Partij haar verbintenissen uit hoofde van deze Overeenkomst dient uit te voeren) mag dit niet worden opgevat als rechtsverwerking. De rechten van een Partij krachtens deze Overeenkomst mogen zo vaak als nodig worden uitgeoefend en zijn cumulatief ten opzichte van en doen geen afbreuk aan, rechten en rechtsmiddelen die een Partij krachtens het Recht toekomen.

8.8 Geen ontbinding of vernietiging

8.8.1 Partijen doen hierbij afstand van hun rechten uit hoofde van artikelen 6:265 tot en met 6:272 BW om deze Overeenkomst, in het geheel of gedeeltelijk, te ontbinden of in rechte daarvan ontbinding te vorderen.

8.8.2 Voor zover toegestaan krachtens het Recht doet ieder van Partijen hierbij afstand van hun rechten uit hoofde van artikelen 6:228 en 6:230 BW om deze Overeenkomst, in het geheel of gedeeltelijk, te vernietigen op grond van dwaling, of daarvan in rechte vernietiging of wijziging te vorderen.

8.9 Kennisgevingen

8.9.1 Alle kennisgevingen, verzoeken, goedkeuringen en andere correspondentie krachtens of anderszins in verband met deze Overeenkomst dient schriftelijk te geschieden en ter hand te worden gesteld, aangetekend te worden verstuurd of verzonden te worden als e-mail naar het betreffende e-mailadres overeenkomstig Artikel 8.9.2. Verzending per koerier zal hebben te gelden als terhandstelling.

8.9.2 Kennisgevingen, verzoeken, goedkeuringen of andere correspondentie krachtens of anderszins in verband met deze Overeenkomst dienen geadresseerd te worden aan de adressen van Partijen zoals uiteengezet in deze Overeenkomst of aan zulk ander adres waar de betreffende Partij voor dat doel kennis van geeft aan de andere Partijen in overeenstemming met de bepalingen van dit Artikel 8.9 *(Kennisgevingen)*.

8.9.3 Tenzij anders overeengekomen, worden kennisgevingen gedaan op de volgende (mail)adressen:

a. Staat

Ministerie van Financiën
Korte Voorhout 7
Postbus 20201
2500 EE Den Haag
E-mail: Persoonsgegevens

b. Alliander

Alliander N.V.
t.n.v. Persoonsgegevens
Utrechtseweg 68
6812 AH Arnhem
Email: Persoonsgegevens

en met een kopie aan:

Persoonsgegevens

c. Enexis

Enexis Holding N.V.

t.n.v. Persoonsgegevens
Magistratenlaan 116
5223 MB 's-Hertogenbosch
email: Persoonsgegevens

en met een kopie aan:

Persoonsgegevens

d. Stedin

Stedin Holding N.V.
t.n.v. Persoonsgegevens
Blaak 8
3011 TA Rotterdam
Email: Persoonsgegevens

en met een kopie aan:

Persoonsgegevens

8.9.4 Een kennisgeving, verzoek, goedkeuring of andere correspondentie krachtens of anderszins in verband met deze Overeenkomst zal voor doeleinden van deze Overeenkomst enkel geldig zijn mits een ontvangstbewijs verkregen is.

8.9.5 De bepalingen van dit Artikel 8.9 *(Kennisgevingen)* zijn niet van toepassing op de betekening van documenten met het oog op een juridische procedure.

8.10 Ondertekening in delen

Deze Overeenkomst kan in delen worden ondertekend. Dit heeft hetzelfde effect als wanneer de handtekeningen op de verschillende exemplaren waren gezet op een en hetzelfde exemplaar van deze Overeenkomst.

9 TOEPASSELIJK RECHT EN GESCHILLEN

9.1 Toepasselijk Recht

Deze Overeenkomst en alle overige documenten die krachtens of in verband met deze Overeenkomst worden aangegaan, zullen uitsluitend worden beheerst door en uitgelegd in overeenstemming met Nederlands Recht.

9.2 Geschillen

Partijen komen overeen dat alle geschillen in verband met deze Overeenkomst en alle overige documenten die krachtens of in verband met deze Overeenkomst worden aangegaan, met inbegrip van enig geschil ten aanzien van de geldigheid van deze Overeenkomst of deze bepaling, de bevoegdheid van het scheidsgerecht of de vatbaarheid van het geschil voor arbitrage, bindend zullen worden beslecht overeenkomstig het arbitrage reglement van het Nederlandse Arbitrage Instituut (het **NAI**), zoals dit van kracht is op het moment dat de arbitrage aanhangig wordt gemaakt.

a. De procedure zal worden gevoerd en alle documenten zullen aan de arbiters worden overgelegd in de Nederlandse taal.

b. De plaats van arbitrage zal Den Haag zijn. Zittingen zullen plaatsvinden in Den Haag, tenzij anders overeengekomen.

c. Het scheidsgerecht zal bestaan uit 3 (drie) arbiters. De Staat en het betreffende Netwerkbedrijf zullen ieder 1 (een) arbiter benoemen en het NAI zal de derde arbiter benoemen die tevens de voorzitter van het scheidsgerecht zal zijn en die een Nederlands advocaat dient te zijn. Indien de eisende Partij niet binnen 30 (dertig) dagen na de datum van haar arbitrageaanvraag of de gedaagde Partij niet binnen 30 (dertig) dagen na de datum van de benoeming van de arbiter van de eisende partij een arbiter heeft benoemd, dan zal die arbiter door het NAI worden benoemd.

d. Samenvoeging van arbitrale gedingen als bedoeld in artikel 1046 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is uitgesloten, tenzij anders overeengekomen.

e. Het scheidsgerecht beslist naar de regelen des rechts.

f. Het scheidsgerecht zal zorg dragen voor een proportionele en efficiënte wijze van bewijsvergaring, zo nodig met inachtneming van de standpunten van de Partijen.

g. Het is Partijen toegestaan om de strekking van het vonnis te delen voor zover

vereist is op basis van geschreven en/of ongeschreven (publieke) verantwoordingsverplichtingen, op grond waarvan de Staat of de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven zijn gehouden tot het verstrekken van inlichtingen aan het parlement, provinciale staten, gemeenteraden, de algemene of lokale rekenkamers of andere organen van de Staat of de aandeelhouders van de Netwerkbedrijven.

[RESTANT VAN PAGINA OPZETTELIJK BLANCO GELATEN]

Deze Overeenkomst is aangegaan op de datum die aan het begin van deze Overeenkomst staat vermeld.

De Nederlandse Staat

Naam: Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Alliander N.V.

Naam: Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Naam: Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Enexis

Naam: Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Naam Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Stedin

Naam: Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Naam: Persoonsgegevens
Titel: Persoonsgegevens

Bijlage 1. DEFINITIES EN INTERPRETATIE

DEEL 1: DEFINITIES

De volgende met een hoofdletter geschreven woorden en uitdrukkingen in deze Overeenkomst hebben de volgende betekenis:

AHC	aandeelhouderscommissie
Autoriteit	een supranationaal, nationaal, provinciaal, gemeentelijk of ander met overheidsgezag bekleed orgaan dan wel een bevoegde rechter (alsmede een onderdeel daarvan) of een quasi-overheidsinstantie of privaat orgaan dat toezichtrechtelijke, fiscale, douane of andere (quasi-)overheidsbevoegdheden uitoefent, met inbegrip van de Europese Unie
AvA	algemene vergadering van aandeelhouders
BW	het Burgerlijk Wetboek
CvA	commissie van aandeelhouders
Energienetwerken	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in overweging B. van deze Overeenkomst
Financiële Term Sheets	de Term Sheet Waardering en prijsbepaling in Bijlage 3 en de Term Sheet Kapitaalbehoefte in Bijlage 4
Financiële Uitgangspunten	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in de Term Sheet Governance in Bijlage 2
Financieringsplan	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in de Term Sheet Governance in Bijlage 2
GAO	Grootaandeelhoudersoverleg
Kamerbrief	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in overweging E. van deze Overeenkomst
Kapitaalbehoefte	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in overweging D. van deze Overeenkomst
Kapitaalstorting	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Artikel 3.1.1f van deze Overeenkomst

Kapitaalstortingsbehoefte	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in overweging F. van deze Overeenkomst
Lange Termijn Investeringsplan	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 2 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Governance*)
MET	Midden-Europese Tijd
NAI	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Artikel 9.2 (*Geschillen*) van deze Overeenkomst
Netinvesteringen	investeringen in Energienetwerken, met dien verstande dat: (a) ten tijde van ondertekening van deze Overeenkomst investeringen in warmtenetten hier niet onder zijn begrepen, voor deze investeringen geldt de bestaande governance en na toetreding van de Staat geldt hiervoor de procedure zoals beschreven in paragraaf 4.3 van de Term Sheet Governance; (b) rondom de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmtevoorziening Partijen tezamen met de AHC dan wel (indien van toepassing) het GAO in overleg treden over de gevolgen daarvan voor deze Overeenkomst (inclusief de definitie van Energienetwerk en Netinvesteringen). Indien en voor zover het Netwerkbedrijf, dan wel de onder het Netwerkbedrijf vallende netbeheerder, alsdan of op een ander moment wettelijk verplicht wordt taken met betrekking tot warmte uit te voeren (vergelijkbaar met huidige verplichtingen m.b.t. elektriciteit en gas), dan worden de warmtenetten waarvoor deze taken gelden automatisch als 'Energienetwerk' aangemerkt en de investeringen daarin als 'Netinvestering' voor de toepassing van deze Overeenkomst en de Participatieovereenkomst, met de kanttekening dat voor uitbreiding met warmtenetten mogelijk opnieuw een staatssteuntraject moet worden doorlopen; en (c) onverlet de bepalingen in sub (a) en (b) hierboven, geldt dat de Staat, het betreffende Netwerkbedrijf en de AvA van het betreffende Netwerkbedrijf gezamenlijk kunnen besluiten om (in privaatrechtelijke zin) de Overeenkomst conform Artikel 8.5 aan te passen door investeringen in

warmtenetten voor de toepassing van deze Overeenkomst en de Participatieovereenkomst te kwalificeren als 'Energienetwerk' en 'Netinvesteringen', met de kanttekening dat voor uitbreiding met warmtenetten mogelijk opnieuw een staatssteuntraject moet worden doorlopen.

Deze bepaling bevat geen verplichting voor enige Partij (of aandeelhouders van de Netwerkbedrijven) om een dergelijk besluit ten aanzien van warmtenetten te nemen maar bevat ook geen beperking voor de Staat om zelfstandig te besluiten om middels wet- en regelgeving te bepalen dat het beheer van warmtenetten een wettelijke taak wordt van netbeheerders of Netwerkbedrijven.

Netwerkbedrijven	Alliander, Enexis en Stedin (zoals opgenomen in de introductie van deze Overeenkomst)
Ondertekendatum	de dag waarop de Partijen deze Overeenkomst hebben ondertekend
Overeenkomst	deze overeenkomst tussen de Partijen, met inbegrip van alle Bijlagen en Annexen
Participatieovereenkomst	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Artikel 5.1.2f van deze Overeenkomst
Partijen	de Staat en de Netwerkbedrijven, en **Partij** betekent een van hen of de betreffende partij, al naargelang de context vereist
Recht	alle toepasselijke richtlijnen, wetten, verdragen, besluiten, beschikkingen, bevelen, regels, verordeningen, codes, vonnissen, arresten of decreten of andere vereisten van een Autoriteit
RvB	raad van bestuur
RvC	raad van commissarissen
Staat	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in de preambule van deze Overeenkomst
Toetredingsverzoek	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Artikel 2.3.1 van deze Overeenkomst

Vertrouwelijke Informatie	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Artikel 7.1.2 van deze Overeenkomst
Verzoekende Netwerkbedrijf	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Artikel 2.3.3 van deze Overeenkomst
Werkdag	een dag, niet zijnde een zaterdag, zondag of een krachtens artikel 3 van de Algemene Termijnenwet algemeen erkende feestdag in Nederland

DEEL 2: FINANCIËLE DEFINITIES

De volgende met een hoofdletter geschreven woorden en uitdrukkingen in de Financiële Term Sheets (en waar relevant deze Overeenkomst) hebben de volgende betekenis:

Aandeelhouders	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)
Credit Rating	de kredietkwaliteitstrap van een Netwerkbedrijf zoals van tijd tot tijd bepaald door een Kredietbeoordelingsbureau voor dat Netwerkbedrijf
Emissie	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)
Emissie Prijs	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)
Financiële Prognose	de financiële prognose van het Verzoekende Netwerkbedrijf voor de waardering van het Verzoekende Netwerkbedrijf, aan te leveren door het Verzoekende Netwerkbedrijf volgens de tab 'Prognose' van het template Bijlage 5 (*Template Financiële Prognose Kapitaalbehoefte*) en andere relevante informatie
Financiële Prognose Kapitaalbehoefte	de financiële prognose van het Verzoekende Netwerkbedrijf voor het vaststellen van de Kapitaalbehoefte en Kapitaalstortingsbehoefte, aan te leveren door het Verzoekende Netwerkbedrijf volgens de tab 'Prognose' van het template in Bijlage 5 (*Template Financiële Prognose Kapitaalbehoefte*) en andere relevante informatie in overeenstemming met Bijlage 4 (*Term Sheet Kapitaalbehoefte*)
Fitch	Fitch Ratings
Funds from Operations (FFO)	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven door het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau

GAW	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)
Kredietbeoordelingsbureau	een bureau dat kredietbeoordelingen opstelt, waarbij de door Partijen erkende kredietbeoordelingsbureaus Fitch, Moody's en S&P zijn
Leidende Ratio('s)	de meest recente door het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau gehanteerde ratio('s) ter bepaling van de Minimale Credit Rating van een Netwerkbedrijf waarbij Partijen erkennen dat: (i) op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken ten aanzien van deze Overeenkomst is de Leidende Ratio FFO / Netto Schuld minimaal 11% voor de middellange termijn zoals gehanteerd door het Maatgevend Kredietbeoordelingsbureau en (ii) deze ratio's aan verandering onderhevig kunnen zijn, indien een Kredietbeoordelingsbureau zijn methodologie aanpast
Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau	het Kredietbeoordelingsbureau dat door de Staat wordt bepaald op basis van de op dat moment meest stringente Credit Rating die van toepassing is op een Netwerkbedrijf, waarbij Partijen erkennen dat (i) op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken ten aanzien van deze Overeenkomst, het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau S&P is en (ii) dat dit kan wijzigen indien S&P niet meer de meest stringente Credit Rating hanteert die bepalend is voor de toegang tot een efficiënte kapitaalmarkt van het betreffende Netwerkbedrijf of indien S&P naar het oordeel van de Staat niet meer toereikend is voor de berekening van de Kapitaalbehoefte van een Netwerkbedrijf
Minimale Credit Rating	de Credit Rating die door de Staat in lijn met de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 benodigd wordt geacht voor een Netwerkbedrijf om toegang tot de kapitaalmarkten te behouden tegen maatschappelijk acceptabele kosten, waarbij de Minimale Credit Rating op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken ten aanzien van deze Overeenkomst een zogenaamde A minus rating van S&P en (indien van toepassing) een A3 rating van Moody's is

Moody's	Moody's Investors Service
Netto Schuld	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven door het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau
Onafhankelijke Waarderingsspecialist	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*) van deze Overeenkomst
SO	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)
S&P	Standard & Poor's Rating Services
Voorgestelde Emissie Prijzen	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)
Waarderingen	heeft de betekenis die daaraan wordt gegeven in Bijlage 3 van deze Overeenkomst (*Term Sheet Waardering en prijsbepaling*)

DEEL 3: INTERPRETATIE

Voor doeleinden van deze Overeenkomst:

a. *Geslacht en meervoud* Woorden die het enkelvoud aangeven zullen tevens het meervoud omvatten en omgekeerd, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald. Woorden die duiden op een geslacht kunnen ook duiden op een ander geslacht.

b. *Verwijzingen naar inclusief* Woorden zoals "inclusief", "met inbegrip van" en "omvatten" worden gebruikt om aan te geven dat de aldus opgesomde zaken of aangelegenheden niet een limitatieve opsomming van alle bedoelde zaken of aangelegenheden zijn, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald.

c. *Kopjes* De kopjes in deze Overeenkomst zijn opgenomen ten behoeve van de overzichtelijkheid en voor verwijzing, maar dienen niet voor de uitleg van deze Overeenkomst.

d. *Overwegingen, Artikelen, Paragrafen en Bijlagen* Een verwijzing in deze Overeenkomst naar een:

   i. Overweging is naar de betreffende overweging van deze Overeenkomst;
   ii. Artikel is naar het betreffende artikel (inclusief sub-artikelen) van deze Overeenkomst;
   iii. Paragraaf is naar de betreffende paragraaf in een Bijlage of Annex bij deze Overeenkomst; en
   iv. Bijlage is naar de betreffende bijlage bij deze Overeenkomst;

e. *Dagen* Waar in deze Overeenkomst naar een periode van een aantal dagen wordt verwezen, dient die periode (tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald) te worden berekend uitgezonderd de eerste en met inbegrip van de laatste dag, tenzij de laatste dag niet op een Werkdag valt in welke geval de laatste dag de eerstvolgende Werkdag is.

f. *Contra proferentem* Geen bepaling van deze Overeenkomst zal ten nadele van een Partij worden uitgelegd uitsluitend vanwege het feit dat die Partij verantwoordelijk was voor het opstellen van die betreffende bepaling. Partijen erkennen dat vertegenwoordigers van beide Partijen hebben meegeschreven aan en onderhandeld over deze Overeenkomst.

g. *Documenten* Verwijzingen naar documenten worden geacht te verwijzen naar die documenten zoals gewijzigd of aangevuld (anders dan door schending van de bepalingen van deze Overeenkomst) van tijd tot tijd.

h. *Redelijke inspanning* Ingeval een verplichting wordt gekwalificeerd of omschreven met verwijzing naar de woorden "redelijk inspannen", "naar redelijkheid inspannen", "zich tot

het uiterste inspannen", "uiterste best doen" of woorden van gelijke strekking, dan wordt bedoeld de inspanningen die een persoon, die graag een resultaat wenst te bereiken, in vergelijkbare omstandigheden zou ondernemen om het ertoe te leiden dat dat resultaat zo spoedig mogelijk zal worden bereikt, daarbij rekening houdend met onder andere: (i) de prijs, het financieel belang en andere voorwaarden van de verplichting, (ii) de aan de inspanningen verbonden risico's om het verwachte resultaat te bereiken, en (iii) het vermogen van een onafhankelijke persoon om de nakoming van de verplichting te beïnvloeden.

Bijlage 2. TERM SHEET GOVERNANCE

1. Algemeen

Het aangaan van een Participatieovereenkomst met de Netwerkbedrijven heeft als doel om publieke belangen met betrekking tot het Nederlandse energiebeleid te borgen. Dat energiebeleid kent drie pijlers: betrouwbaarheid, betaalbaarheid en duurzaamheid.

De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 geldt hierbij als uitgangspunt. De borging van de publieke belangen via het aandeelhouderschap staat hierin centraal. Het sturen op goed ondernemingsbestuur en het behoud van maatschappelijk kapitaal is onlosmakelijk met de rol van de Staat als aandeelhouder verbonden. Deze Term Sheet Governance bevat een overzicht van de zeggenschap die de Staat op dit moment nodig acht om deze doelen te bereiken.

Indien het belang van de Staat in een Netwerkbedrijf boven de 30% stijgt, zal een gezamenlijke evaluatie met het betreffende Netwerkbedrijf en diens AHC dan wel (indien van toepassing) GAO plaatsvinden ten aanzien van de governance zoals voorzien in deze Term Sheet Governance, en voor zover de Staat betreft in relatie tot het dan geldende deelnemingenbeleid.

1.1. Bijzondere besluitvormingsprocedure

Waar in deze Term Sheet Governance wordt gesproken over de bijzondere besluitvormingsprocedure, geldt het hieronder uiteengezette besluitvormingsproces en het daarbij behorende tijdspad. De vetohouders zijn de Staat en/of een coalitie van aandeelhouders van een Netwerkbedrijf, zoals nader bepaald in deze Term Sheet Governance. De RvB kan besluiten om een verkort tijdspad te hanteren indien de urgentie van een situatie in een voorkomend geval daar om vraagt.

Stap	Inhoud	Planning (vanaf datum RvB-besluit)
0	RvB communiceert voorgenomen besluit aan AHC/GOA*	2 weken tot bespreking in AHC/GAO
1	Consultatie in de AHC/GAO	Afronding bespreking in AHC/GAO na max 5 weken
1A	Afweging inzet validatie / expert review door de AHC/GAO	
2	Gemotiveerd voorgenomen besluit start bijzondere besluitvormingsprocedure door vetohouder(s)	7 weken
3	Heroverweging RvB* *Bij heroverweging/aanpassing voorgenomen besluit → Terug naar stap 0* *Bij vasthouden aan voorgenomen besluit → Door naar stap 4*	9 weken
4	Gesprek met RvB, RvC met vetohouder(s) en voorzitter AHC/GAO	10 weken
5	Heroverweging RvB* *Bij heroverweging/aanpassing voorgenomen besluit → Terug naar stap 0* *Bij vasthouden aan voorgenomen besluit → Door naar stap 6*	11 weken
6	Indien van toepassing: Besluit inzet vetorecht door vetohouder(s) *Inzet vetorecht → besluit RvB gaat niet door of niet door naar de AvA* *Geen inzet vetorecht → besluit RvB kan worden genomen of worden voorgelegd aan de AvA. Besluit inzet vetorecht door de Staat wordt conform de gebruikelijke procedures voorgelegd aan de Minister van Financiën, waarbij in het kader van*	12 weken

		investeringen het ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt geconsulteerd.
		7 | Bespreking / toelichting besluit inzet vetorecht in AHC/GAO | 13 weken
		* Waar relevant of vereist neemt de RvB (voorgenomen) besluiten slechts na consultatie met of goedkeuring van de RvC. Waar vereist neemt de RvB (voorgenomen) besluiten na advies of instemming van de ondernemingsraad.
1.2.	**Wijziging statuten, convenanten en andere regelementen en ontbinding**	Besluiten tot wijziging van de statuten, convenanten en andere reglementen van het Netwerkbedrijf, indien en voor zover die wijzigingen zouden aanbrengen in de afspraken die met de Staat zullen worden gemaakt in deze Overeenkomst en/of de Participatieovereenkomst (of de strekking daarvan), alsmede een besluit tot ontbinding van de vennootschap, kunnen door de AvA slechts worden genomen na voorafgaande goedkeuring van de Staat.
1.3.	**Aandeelhouders-commissie**	De Staat neemt zitting in de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO en de CvA van het Netwerkbedrijf. Indien het Netwerkbedrijf over deze organen beschikt, maar deze niet zijn opgenomen in de statuten, zullen de aandeelhouders van het betreffende Netwerkbedrijf samen met het betreffende Netwerkbedrijf zorgen dat deze organen en de hun toekomende informatie-, consultatie-, advies- en/of goedkeuringsrechten een statutaire basis krijgen voor zover juridisch mogelijk.
1.4.	**Informatierecht**	Er zal tweemaal per jaar overleg worden gevoerd tussen de Staat, de overige leden van de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, de voorzitter van de RvC en de voorzitter van de auditcommissie (al dan niet met één of meer overige leden van de RvC) over alle materiële onderwerpen die voor het specifieke Netwerkbedrijf op dat moment spelen. Daarnaast zal ieder halfjaar een bespreking plaatsvinden tussen de Staat, de overige leden van de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, en een delegatie van de RvB, waaronder in ieder geval de CFO, waarin de RvB de halfjaarcijfers van het Netwerkbedrijf zal toelichten en vragen kunnen worden beantwoord. Tevens worden eenmaal per jaar aan de AHC dan wel (indien toepasselijk), het GAO de prognoses (inclusief het Lange Termijn Investeringsplan en Financieringsplan) toegelicht, zie ook de paragrafen 2.2 en 4.2 hierna.

		Aanvullende dialogen en informatieverschaffing kunnen plaatsvinden op initiatief van de Staat of op initiatief van de RvB, de RvC of de overige leden van de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO.
2.	**Financiële positie**	
De Staat hecht er in algemene zin aan dat een deelneming van de Staat over voldoende (toegang tot) financiële middelen beschikt om in haar financiële continuïteit te voorzien, om zo haar activiteiten op de korte en lange termijn uit te kunnen voeren. Gelet op het omvangrijke bedrag dat met eventuele Kapitaalstortingen is gemoeid, wenst de Staat, in nauwe samenwerking met de huidige aandeelhouders, een aantal specifieke rechten en bevoegdheden ten aanzien van de financiële positie van het Netwerkbedrijf te verkrijgen. De Staat vindt het belangrijk de financiële prestaties te volgen en hierover, samen met de huidige aandeelhouders, een dialoog met het Netwerkbedrijf te hebben. Daarbij is een goede informatiepositie belangrijk. Daarom worden periodiek financiële rapportages en prognoses verwacht van het Netwerkbedrijf. Ten behoeve van deze rapportages en prognoses worden doelstellingen voor financiële indicatoren afgesproken. De Staat acht het van belang dat het Netwerkbedrijf een prudente kapitaalstructuur en kredietwaardigheid heeft en behoudt die past bij een onderneming met een belangrijke publieke taak. Tot slot wenst de Staat met het Netwerkbedrijf en de zittende aandeelhouders een dividendbeleid af te spreken. Hierbij dient er een balans te zijn tussen enerzijds de continuïteit, de kredietwaardigheid en de investeringsagenda van de onderneming, en anderzijds de belangen van de aandeelhouders. Het dividend dat wordt uitgekeerd komt immers ten goede aan de (regionale) overheidsfinanciën. Bovenstaande uitgangspunten van de Staat vormen de basisbeginselen waarop onderstaande governance eisen van de Staat ten aanzien van de financiën gebaseerd zijn.		
2.1.	**Benoeming commissaris & benoeming CFO**	De leden van de RvC worden benoemd door de AvA, op voordracht van de RvC, met inachtneming van de profielschets. Op het moment dat de Staat als aandeelhouder toetreedt, wordt een nieuw RvC lid benoemd met een financieel profiel. Afhankelijk van de situatie bij het betreffende Netwerkbedrijf zal voor de (her)benoeming van dit RvC lid (i) een versterkt aanbevelingsrecht van de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA, of (ii) het reguliere proces dat via de RvC loopt gelden. In de Participatieovereenkomst zal worden bepaald welk van de twee bovengenoemde processen van toepassing zal zijn. Als voor de (her)benoeming van het RvC lid met een financieel profiel een versterkt aanbevelingsrecht van de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA geldt, wordt dit versterkte aanbevelingsrecht door de aandeelhouders in gezamenlijkheid uitgeoefend via de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA. De Staat zal voorafgaand aan de aanbeveling de gelegenheid hebben om de kandidaat die de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA beoogt aan te bevelen, te spreken. Indien de

		kandidaat die de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA beoogt aan te bevelen naar de gemotiveerde mening van de Staat niet voldoet, dan treedt de Staat hierover in gesprek met respectievelijk de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA. Tenzij de Staat zijn bezwaren intrekt, zal de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA de voorgenoemde kandidaat niet aanbevelen en zal de kandidaat niet worden benoemd. Als voor de (her)benoeming van het RvC lid met een financieel profiel het reguliere proces dat via de RvC loopt geldt, stelt de RvC de profielschets en de long- en shortlist van kandidaten op waarbij zij de Staat consulteert. Voorafgaand aan de voordracht door de RvC zal de Staat de gelegenheid hebben om de kandidaat, die de RvC beoogt voor te dragen, te spreken. Indien de kandidaat die de RvC beoogt voor te dragen naar de gemotiveerde mening van de Staat niet voldoet, dan treedt de Staat hierover in overleg met de RvC. Tenzij de Staat zijn bezwaar intrekt, draagt de RvC de voorgenoemde kandidaat niet voor aan de AvA. De AHC, dan wel (indien toepasselijk) de CvA, wordt op de voor het betreffende Netwerkbedrijf gebruikelijke wijze in het proces betrokken, op basis van de geldende governance van het betreffende Netwerkbedrijf. De RvC bepaalt, in lijn met de bestaande governance binnen het betreffende Netwerkbedrijf, de samenstelling van bestaande of nieuwe commissies van de RvC. Het RvC lid met een financieel profiel zal daarbij in elk geval toetreden tot de Auditcommissie. Bestuurders worden benoemd door de RvC. De Staat zal middels de AHC dan wel (indien toepasselijk) de CvA, door de RvC op vertrouwelijke basis worden geïnformeerd over de shortlist van kandidaten voor de positie van CFO zodra deze is opgesteld in het geval van een openstaande vacature.
2.2.	**Financieringsplan**	De RvB van een Netwerkbedrijf stelt jaarlijks een financieringsplan (of het vergelijkbare document bij het betreffende Netwerkbedrijf) (het **Financieringsplan**) op, waarin uiteen wordt gezet hoe het Netwerkbedrijf de komende vijf jaren wil voorzien in de behoefte aan financiering. Het Financieringsplan geeft daarbij in elk geval zicht op de totale Kapitaalbehoefte en maakt inzichtelijk op welke wijze het Netwerkbedrijf in de komende vijf jaren adequaat kan worden gefinancierd met een minimale inzet van extra eigen vermogen. Het Financieringsplan zal voldoen aan de volgende financiële uitgangspunten (de **Financiële Uitgangspunten**): (i) behoud van een bepaalde Credit Rating, waarbij op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken ten aanzien van deze Overeenkomst deze credit rating A minus is bij S&P en (indien van toepassing) A3 bij Moody's;

		(ii) sturing op de daarbij horende ratio's, waarbij geldt dat deze ratio's zullen worden aangepast nadat een GRE-*uplift* is verkregen; (iii) optimale inzet van schuldinstrumenten; (iv) geen gebruik van risicovolle of complexe schuldinstrumenten; (v) dividendbeleid in lijn met de afspraken daarover zoals weergegeven in paragraaf 2.4 (*Dividendbeleid*); en (vi) geen onnodige vergroting van de Kapitaalbehoefte. De Financiële Uitgangspunten zullen worden opgenomen en nader worden uitgewerkt in de Participatieovereenkomst met het betreffende Netwerkbedrijf, en kunnen slechts worden gewijzigd bij consensus van het betreffende Netwerkbedrijf, de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO en de Staat. De AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, en daarmee ook de Staat als lid van de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, zal door de RvB worden geconsulteerd over het Financieringsplan, en zal voorafgaand aan de vaststelling daarvan worden geïnformeerd over het voorgenomen Financieringsplan. Als het voorgenomen Financieringsplan naar het gemotiveerde oordeel van de Staat afwijkt van de Financiële Uitgangspunten, is de bijzondere besluitvormingsprocedure (als bedoeld in paragraaf 1.1) van toepassing op het besluit tot vaststelling.
2.3.	**Financiële rapportages**	Het Netwerkbedrijf verstrekt aan de Staat en de overige leden van de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO, periodiek financiële rapportages, inclusief de belangrijkste financiële en niet-financiële risico's. De rapportage omvat tevens de ontwikkeling van de belangrijkste financiële ratio's. De te verstrekken rapportages en op te nemen financiële ratio's worden met de Staat en de huidige aandeelhouders afgesproken in de Participatieovereenkomst, rekening houdend met de bestaande financiële rapportages die binnen het betreffende Netwerkbedrijf worden opgesteld en de rapportages die worden gedeeld met de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO, en de AvA.
2.4.	**Dividendbeleid**	In de Participatieovereenkomst die met een Netwerkbedrijf zal worden gesloten, zullen afspraken worden gemaakt over het dividendbeleid dat, voor een nader overeen te komen periode na een storting door de Staat, zal gelden. Het nieuwe dividendbeleid wordt vastgelegd in de relevante organisatorische documentatie (bijv. statuten) van het Netwerkbedrijf. Na afloop van deze periode kan het dividendbeleid worden aangepast volgens de geldende governance.

3.	Strategie en maatschappelijk verantwoord ondernemen	
De strategie geeft de visie van de RvB weer op de lange termijn koers van de onderneming en zorgt voor kaders bij het maken van toekomstige keuzes. De Staat wil betrokken zijn bij de strategie van het Netwerkbedrijf om er zorg voor te dragen dat de koers die de onderneming kiest, in lijn is met het publieke belang. Daartoe dient de strategie financieel goed onderbouwd te zijn en aandacht te besteden aan een maatschappelijk verantwoorde uitvoering daarvan. De Staat verwacht in den brede dat het Netwerkbedrijf op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) een voorbeeldrol vervult in de sector. Het netwerkbedrijf dient de verantwoordelijkheid te nemen voor mensen, de maatschappij en het milieu, voor zover deze worden beïnvloed door de activiteiten van de onderneming. Bovenstaande uitgangspunten van de Staat vormen de basisbeginselen waarop onderstaande governance eisen van de Staat ten aanzien van de strategie en MVO gebaseerd zijn.		
3.1.	**Strategieherziening**	De Staat wordt middels de AHC, dan wel (indien toepasselijk) het GAO, vroegtijdig betrokken bij en geconsulteerd over de totstandkoming en herziening van de strategie van het Netwerkbedrijf (naast wettelijke inkadering), op een manier die past binnen de daarvoor geldende procedures en praktijken bij het betreffende Netwerkbedrijf, een en ander nader uit te werken in de Participatieovereenkomst.
3.2.	**MVO**	MVO is integraal onderdeel van de manier waarop de Staat invulling geeft aan zijn aandeelhoudersbevoegdheden. De Staat verwacht dat het Netwerkbedrijf de MVO-standaarden en raamwerken uit de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 en de Corporate Governance Code toepast, zoals thans bij de Netwerkbedrijven over het algemeen reeds het geval is. Tevens vraagt de Staat het Netwerkbedrijf om MVO-doelstellingen op te stellen op materiële thema's en periodiek een peer-analyse te doen om de positie ten aanzien van voorlopers op MVO-gebied in de sector zichtbaar te maken.
4.	**Investeringen**	
De Staat verwacht dat het Netwerkbedrijf de juiste investeringen doet om de activiteiten die bijdragen aan het publiek belang naar behoren te kunnen uitvoeren en tegelijkertijd de financiële continuïteit van de onderneming te kunnen waarborgen. Omdat de voorfinanciering van investeringen een belangrijke bron is van de Kapitaalbehoefte vindt de Staat het belangrijk de investeringsagenda nauwgezet te volgen en betrokken te worden in de besluitvorming.		

Er kunnen redenen zijn dat een deelneming bredere activiteiten ontplooit, zoals branchevreemde en buitenlandse activiteiten. Bij dergelijke brede activiteiten is de grondhouding van de Staat als aandeelhouder kritischer dan bij de kernactiviteiten, omdat deze activiteiten verder af staan van het door de deelneming primair te borgen publieke belang. Deze brede activiteiten hebben immers geen directe bijdrage aan het publiek belang in enge zin. Om te borgen dat brede activiteiten de kernactiviteiten van het Netwerkbedrijf niet onder druk zetten, wenst de Staat betrokken te worden bij de beoordeling hiervan. Bovenstaande uitgangspunten van de Staat vormen de basisbeginselen waarop onderstaande governance eisen van de Staat ten aanzien van de investeringen gebaseerd zijn.		
4.1.	**Kapitaalbestem-mingsrapportage**	Het Netwerkbedrijf verstrekt de AvA ieder jaar een rapportage over de wijze waarop het door de Staat verstrekte kapitaal door het Netwerkbedrijf is aangewend ten behoeve van de Netinvesteringen.
4.2.	**Lange Termijn Investeringsplan**	De RvB van een Netwerkbedrijf stelt jaarlijks een investeringsplan (of het vergelijkbare document bij het betreffende Netwerkbedrijf) (het **Lange Termijn Investeringsplan**) op. Het Lange Termijn Investeringsplan omvat een prognose van de te verwachten Netinvesteringen en andere investeringen met een horizon van tien jaar en de aan die investeringen ten grondslag liggende strategische overwegingen. De AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, en daarmee ook de Staat als lid van de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, zal door de RvB worden geconsulteerd over het Lange Termijn Investeringsplan.
4.3.	**Investeringen**	Aanvullend op de bestaande goedkeuringsrechten van de AvA, is de bijzondere besluitvormingsprocedure (als bedoeld in paragraaf 1.1) van toepassing op investeringen of een samenstel van investeringen (waarbij ook zal worden gekeken naar de inschatting van de toekomstige netto cash behoefte hiervan, zoals door het Netwerkbedrijf inzichtelijk gemaakt over een periode van tien jaar), die (i) het toepasselijke drempelbedrag overschrijden en (ii) geen Netinvesteringen zijn. Bij de bijzondere besluitvormingsprocedure gelden in dit geval de volgende partijen als uiteindelijk vetohouders als bedoeld in paragraaf 1.1: (i) de Staat; (ii) zolang de aandeelhouders, anders dan de Staat, 50% of meer van het totaal aantal stemmen in de AvA van het betreffende Netwerkbedrijf (dus inclusief de stemmen die de Staat kan uitoefenen) kunnen uitoefenen: (a) ten minste drie aandeelhouders (anders dan de Staat) gezamenlijk de bijzondere besluitvormingsprocedure willen starten; en (b) deze aandeelhouders onder (a) gezamenlijk meer dan 50% van het totaal aantal stemmen van de aandeelhouders (dus exclusief

		de stemmen van de Staat) in de AvA van het betreffende Netwerkbedrijf kunnen uitoefenen. Voorts zijn de aandeelhouders, anders dan de Staat, gerechtigd om de bijzondere besluitvormingsprocedure te starten als bedoeld in paragraaf 1.1, tot en met stap 5 (derhalve zonder het vetorecht te kunnen inzetten), zolang de aandeelhouders, niet zijnde de Staat, tussen de 30% en 50% van het totaal aantal stemmen in de AvA van het betreffende Netwerkbedrijf (dus inclusief de stemmen die de Staat kan uitoefenen) kunnen uitoefenen: (i) ten minste drie aandeelhouders (anders dan de Staat) gezamenlijk de bijzondere besluitvormingsprocedure willen starten; en (ii) deze aandeelhouders onder (i) gezamenlijk meer dan 50% van het totaal aantal stemmen van de aandeelhouders (dus exclusief de stemmen van de Staat) in de AvA van het betreffende Netwerkbedrijf kunnen uitoefenen. De aandeelhouders, anders dan de Staat, hebben tussen de 30% en 50% derhalve geen vetorecht ten aanzien van de bijzondere besluitvormingsprocedure (als bedoeld in paragraaf 1.1). De toepasselijke drempelbedragen worden tijdens de onderhandelingen over de Participatieovereenkomst afgesproken, waarbij het uitgangspunt de bestaande governance van het betreffende Netwerkbedrijf is. De op dat moment afgesproken drempelwaarden worden alleen in de statuten vastgelegd. Eventuele opvolgende wijzigingen zullen lopen via de gebruikelijke governance met inachtneming van paragraaf 1.2.
5.	**Benoemingen en beloning**	
Bestuurders en commissarissen zijn cruciaal voor het functioneren van een onderneming. Zij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van en het toezicht op de strategie, het beleid en de dagelijkse gang van zaken van de onderneming. De maatschappelijke context waarbinnen de Netwerkbedrijven actief zijn, stelt extra eisen aan de competenties en eigenschappen van de bestuurders en commissarissen van deze ondernemingen. De Staat vindt het bovendien van belang dat de samenstelling van een RvB en een RvC divers en evenwichtig is.		

Het beloningsbeleid moet een Netwerkbedrijf in staat stellen om gekwalificeerde en deskundige bestuurders en commissarissen aan te trekken. Voor het leiden van ondernemingen is specifieke, markt gerelateerde kennis en ervaring van belang. De Staat verwacht dat de andere regionale aandeelhouders van het Netwerkbedrijf gelijke belangen nastreven op dit thema.		
6. Evaluatie		
De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 bevat het uitgangspunt om minimaal eens in de zeven jaar het aandeelhouderschap in elke staatsdeelneming te evalueren, om te bepalen of een belang in het bedrijf nog toegevoegde waarde heeft.		
6.1.	**Evaluatie participatie**	Het aandeelhouderschap in het Netwerkbedrijf wordt minimaal eens in de zeven jaar geëvalueerd. Actuele ontwikkelingen kunnen aanleiding zijn om het aandeelhouderschap eerder of later te evalueren. Bij de eerste evaluatie na sluiten van de Participatieovereenkomst zal er expliciet aandacht zijn voor de vraag of de effecten die vooraf werden beoogd ook daadwerkelijk zijn bereikt. Bij het sluiten van de Participatieovereenkomst wordt vastgesteld wanneer de eerste evaluatie plaats zal vinden.
6.2.	**Evaluatie Overeenkomst**	De Staat en de Netwerkbedrijven, in nauwe samenwerking met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, spreken af om in de tweede helft van 2028 gezamenlijk het Afsprakenkader te evalueren en in dialoog vast te stellen of het Afsprakenkader bijdraagt aan de borging van de betrokken publieke belangen en werkt zoals bij het sluiten van het Afsprakenkader was beoogd. Eventuele aandachtspunten die volgen uit de evaluatie kunnen in overeenstemming met Artikel 8.5 worden gewijzigd.

Bijlage 3. TERM SHEET WAARDERING EN PRIJSBEPALING

Overwegingen		
	A	Partijen willen een relatief simpel en uitvoerbaar proces voor het vaststellen van de waardering van een Netwerkbedrijf vastleggen.
	B	De waardering van een Netwerkbedrijf dient marktconform te zijn, met inachtneming van het gereguleerde kader waarbinnen de Netwerkbedrijven opereren, het karakter van de huidige aandeelhouder(s) en de Staat en de transactie, waaronder het feit dat bestaande en toetredende aandeelhouders een zeer lange investeringshorizon hebben, zodat: (i) geen sprake is van enige vorm van staatssteun bij toetreding door de Staat; (ii) huidige aandeelhouders van het Netwerkbedrijf goedkeuring kunnen geven aan een aandelenemissie (de **Emissie**); (iii) aandeelhouders van het Netwerkbedrijf een marktconform rendement kunnen behalen op nieuw geïnvesteerd vermogen; en (iv) het Netwerkbedrijf kan voldoen aan haar vennootschapsrechtelijke plichten.
	C	Partijen willen voorkomen dat een proces dat wordt afgestemd op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken ten aanzien van deze Overeenkomst in de toekomst tot een onredelijke uitkomst op dit onderdeel leidt.
	D	Het is het Netwerkbedrijf en haar aandeelhouders toegestaan om vóór indiening van het Toetredingsverzoek onderling informatie uit te wisselen, zoals gebruikelijk is tussen onderneming en aandeelhouders. Echter, vanaf het moment dat het Verzoekende Netwerkbedrijf een Toetredingsverzoek heeft ingediend, zal het Verzoekende Netwerkbedrijf zich inspannen om ervoor te zorgen dat er geen informatieasymmetrie vanuit het Verzoekende Netwerkbedrijf ontstaat tussen de aandeelhouders van het Verzoekende Netwerkbedrijf (de **Aandeelhouders**) en de Staat met betrekking tot de waardering en prijsbepaling.
	E	Er kleven risico's aan het bepalen van de waardering van een Netwerkbedrijf aan de hand van één waarderingsmethodiek.
	F	Het Netwerkbedrijf kan nieuwe aandelen uitgeven om verdere groei van het netwerk en haar publieke taak, te weten het zorgdragen voor een

		veilig, betrouwbaar, toegankelijk en betaalbaar energienetwerk, mogelijk te maken.
	G	Er een verschil is tussen waarde en prijs en er derhalve door Partijen behoefte is aan een constructief proces om tot een beargumenteerde prijs voor de nieuw uit te geven aandelen van het Netwerkbedrijf te komen (de **Emissie Prijs**), waarbij: (i) het Netwerkbedrijf verantwoordelijk is voor het aanleveren van informatie, waaronder een Financiële Prognose en een financieel model met referentie waarderingsinformatie ten behoeve van het opstellen van deugdelijke waarderingen door alle betrokken partijen; en (ii) Aandeelhouders, in afstemming met het Netwerkbedrijf indien afgesproken tussen het Netwerkbedrijf en de Aandeelhouders, en de Staat verantwoordelijk zijn voor de prijsvorming en het maken van afspraken over de uiteindelijke Emissie Prijs op basis van waardering(en) door de Aandeelhouders en de Staat.
Proces		
	1.	Eén maand na het indienen van het Toetredingsverzoek (i.e. vóór 1 april van het jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar) stelt het Verzoekende Netwerkbedrijf, waar de Emissie aan de orde is, de informatie genoemd onder overweging G hierboven beschikbaar aan de Aandeelhouders en de Staat via een virtuele dataroom.
	2.	Of (a) het Verzoekende Netwerkbedrijf, de Aandeelhouders en de Staat; of (b) indien het Verzoekende Netwerkbedrijf en haar Aandeelhouders dat nader overeenkomen of als zodanig overeen zijn gekomen, het Verzoekende Netwerkbedrijf en de Aandeelhouders gezamenlijk en de Staat, eventueel bijgestaan door adviseurs, stellen ieder een waarderingsanalyse op in overeenstemming met de bepalingen in paragrafen 5 tot en met 7 van deze Term Sheet Waardering en Prijsbepaling (de **Waarderingen**), mede op basis van de door het Verzoekende Netwerkbedrijf ter beschikking gestelde informatie. Ervan uitgaande dat de onder overweging G(i) beschikbaar gestelde informatie compleet en afdoende is, worden deze Waarderingen (exclusief de uitkomsten) twee maanden na het indienen van het Toetredingsverzoek (i.e. vóór 1 mei van het jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar) gelijktijdig onderling uitgewisseld.
	3.	De Aandeelhouders en de Staat stellen hun Waarderingen definitief vast nadat een toets door het Netwerkbedrijf en een dialoog heeft plaatsgevonden over de Waarderingen (exclusief de uitkomsten daarvan)

		met elkaar en met het Netwerkbedrijf, waarbij het partijen vrij staat beargumenteerde aanpassingen te maken aan de prognoses.
	4.	Vervolgens sturen de Aandeelhouders en de Staat gelijktijdig en op een vooraf afgesproken tijdstip elk een voorstel voor de Emissie Prijs (de **Voorgestelde Emissie Prijzen**) aan elkaar (steeds met een kopie aan het Verzoekende Netwerkbedrijf) op basis van de definitieve Waarderingen, drie maanden na het indienen van het Toetredingsverzoek (i.e. vóór 1 juni van het jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar). Er worden tussen partijen eventueel nadere afspraken gemaakt om de gelijktijdige uitwisseling te borgen.
	5.	De Waarderingen dienen te geschieden op basis van meerdere waarderingsmethodieken die door waarderingsspecialisten als gepast voor Nederlandse netwerkbedrijven worden geacht: (i) primaire waarderingsmethodieken op basis van de *inkomstenbenadering*, waaronder in ieder geval, maar niet limitatief, (a) een *discounted-cash-flow* analyse op basis van *free-cash-flow-to-the-firm* en/of *free-cash-flow-to-equity*, en (b) een *dividend discount model*; en (ii) een toegelichte vergelijking van de uitkomst(en) ten opzichte van één of meerdere *referentiemethodes* op basis (a) van marktdata, waaronder, maar niet limitatief, waarderings-*multiples* van vergelijkbare transacties of beursgenoteerde bedrijven met vergelijkbare activiteiten en (b) de bouwstenen methode.
	6.	De gehanteerde waarderingsdatum in de waardering van het Netwerkbedrijf ligt zo dicht mogelijk tegen de datum van de voorgenomen Emissie aan en kan daarom in de toekomst liggen.
	7.	In de Waarderingen dient ten minste het volgende in aanmerking te worden genomen: (i) De gerapporteerde gestandaardiseerde activa waarde (de **GAW**) en de verwachte ontwikkeling van de GAW op basis van de investeringsplannen van de onderneming; (ii) De verwachte ontwikkeling van Samengestelde Output (de **SO**) en de (relatieve) vergoeding van het Netwerkbedrijf ten opzichte van de sectorvergoeding, voorzien van een toelichting; (iii) Toelichting op de gehanteerde gereguleerde aannames, waarbij het uitgangspunt is dat deze aansluiten bij de Methodebesluiten

		voor de lopende reguleringsperiode, aangekondigde of verwachte Methodebesluiten voor opvolgende reguleringsperiode(n); (iv) De niet-gereguleerde activiteiten van het Netwerkbedrijf dienen eveneens marktconform te worden gewaardeerd; (v) De gehanteerde Financiële Prognose van het Netwerkbedrijf, op basis van het format dat is afgestemd, bevat het aantal jaren dat nodig is om een *steady-state,* in termen van winstmarges, investeringen, SO en vergoeding ten opzichte van de sector, etc., van het Netwerkbedrijf te bereiken, waarbij dit aantal ten minste 25 jaar bedraagt; (vi) De te hanteren definitie van *fair value* (reële waarde) is: "Het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld, tussen terzake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen, die onafhankelijk zijn", aldus de Raad voor de Jaarverslaggeving; (vii) De waardering wordt uitgevoerd vanuit een '*stand-alone*'-perspectief van het Netwerkbedrijf, wat inhoudt dat eventuele strategische premies en/of synergie-effecten waar een specifieke investeerder mogelijk voor zou willen betalen buiten beschouwing worden gelaten; (viii) Daarnaast dient in de waardering een '*going-concern*' van het Netwerkbedrijf te worden verondersteld, wat inhoudt dat het Netwerkbedrijf zal voortgaan voor onbepaalde tijd zonder haar activiteiten wezenlijk te veranderen.
	8.	In de waarderingsrapporten wordt toegelicht waarom is gekozen voor de gehanteerde waarderingsmethodieken (voor zover deze niet al zijn voorgeschreven in paragraaf 5 hierboven) en waarom overige methodieken niet zijn gebruikt, en op welke wijze de gebruikte methodieken zijn meegenomen in een conclusie over de waarde van het Netwerkbedrijf.
	9.	Indien de Voorgestelde Emissie Prijzen binnen een marge van 10% van elkaar liggen (hoogste prijs *minus* laagste prijs *gedeeld door* laagste prijs), zal de Emissie Prijs bepaald worden als het gemiddelde van de Voorgestelde Emissie Prijzen.
	10.	Indien de Voorgestelde Emissie Prijzen meer dan 10% van elkaar verschillen, zullen de Aandeelhouders en de Staat, allen eventueel bijgestaan of vertegenwoordigd door adviseurs, zich inspannen om tot een

		wederzijds acceptabele Emissie Prijs te komen door middel van constructieve gesprekken en het onderzoeken van de onderliggende redenen van de verschillen.
	11.	Wanneer de Aandeelhouders enerzijds en de Staat anderzijds niet binnen vier maanden na het indienen van het Toetredingsverzoek (i.e. vóór 1 juli van het jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar) tot een akkoord omtrent de Emissie Prijs kunnen komen, dan stellen het Netwerkbedrijf, de Aandeelhouders en de Staat gezamenlijk een derde partij aan, een onafhankelijke waarderingsspecialist met een kantoor in Nederland en ervaring met waardering van gereguleerde netbeheerders (een **Onafhankelijke Waarderingsspecialist**). De opdrachtgever van deze Onafhankelijke Waarderingsspecialist zullen het Netwerkbedrijf, de Aandeelhouders en de Staat gezamenlijk zijn, waarbij het Netwerkbedrijf de kosten zal dragen.
	12.	De aangestelde Onafhankelijke Waarderingsspecialist zal vervolgens een onafhankelijke waardering van het Verzoekende Netwerkbedrijf uitvoeren conform de in deze Term Sheet gestelde uitgangspunten. Deze waardering dient te worden uitgevoerd mede op basis van de Financiële Prognose van het Verzoekende Netwerkbedrijf, eventueel aangepast voor bevindingen op basis van *due diligence* uitgevoerd door het Netwerkbedrijf en/of de Staat, en de overige relevante gegevens in de virtuele dataroom, inclusief enige aanpassingen met betrekking tot waarderingstechnische elementen die de Onafhankelijke Waarderingsspecialist gepast acht.
	13.	Binnen vier weken na aanstelling van de Onafhankelijke Waarderingsspecialist, wordt het concept waarderingsrapport aangeboden aan het Verzoekende Netwerkbedrijf, de Aandeelhouders en de Staat. Het Verzoekende Netwerkbedrijf, de Aandeelhouders en de Staat zullen hun commentaar op het concept waarderingsrapport binnen twee weken na ontvangst delen met de Onafhankelijke Waarderingsspecialist. Na ontvangst van het commentaar van alle drie de partijen zal de Onafhankelijke Waarderingsspecialist al het ontvangen commentaar tegelijkertijd delen met het Verzoekende Netwerkbedrijf, de Aandeelhouders en de Staat.
	14.	Het is vervolgens aan de Onafhankelijke Waarderingsspecialist om deze commentaren al dan niet te verwerken in een finaal waarderingsrapport dat binnen acht weken na aanstelling van de Onafhankelijke Waarderingsspecialist zal worden opgeleverd.

	15.	De finale waarderingsuitkomst van de Onafhankelijke Waarderingsspecialist (in de vorm van een puntschatting) dient vervolgens als basis voor een gesprek tussen Aandeelhouders en Staat ter vaststelling van de Emissie Prijs. De Aandeelhouders en de Staat geven uiterlijk twee weken na dit gesprek schriftelijk hun akkoord op de besproken Emissie Prijs.
	16.	Het staat zowel de Aandeelhouders, als het Netwerkbedrijf als de Staat vrij een eigen *fairness* opinie uit laten voeren op de Emissie Prijs door een waarderingsspecialist. Deze *fairness* opinie dient twee weken na totstandkoming van een Emissie Prijs (ofwel via paragraaf 9, 10 of 15) te worden verstrekt aan respectievelijk de Aandeelhouders en de Staat. De *fairness* opinie kan door de Aandeelhouders of de Staat vervolgens bijvoorbeeld gebruikt worden om (parlementaire) goedkeuring te verkrijgen.
	17.	De Emissie Prijs wordt verondersteld definitief te zijn, behalve wanneer de Staat of de Aandeelhouders binnen twee weken na totstandkoming van de Emissie Prijs, op basis van een gevraagde doch niet verkregen *fairness* opinie, de andere partij schriftelijk in kennis heeft gesteld niet akkoord te zijn met de Emissie Prijs.
	18.	Indien ieder van de Aandeelhouders, de Staat en het Netwerkbedrijf ten aanzien van paragraaf 11 hierboven en de Aandeelhouders en Staat ten aanzien van paragrafen 15 tot en met 17 hierboven op enig moment tijdens het doorlopen het betreffende proces voorziet niet redelijkerwijs tot respectievelijk het aanwijzen van een Onafhankelijke Waarderingsspecialist of een akkoord te kunnen komen op de Emissie Prijs, stelt hij de ander hiervan schriftelijk in kennis en zullen de Aandeelhouders en de Staat (en, indien van toepassing, het Netwerkbedrijf) zich op bestuurlijk of hoog ambtelijk niveau, al dan niet bijgestaan door een onafhankelijk procesbegeleider, tot het uiterste inspannen om binnen twee weken na die kennisgeving toch tot respectievelijk een gezamenlijk acceptabele Onafhankelijke Waarderingsspecialist of Emissie Prijs te komen door middel van constructieve gesprekken en het onderzoeken van de onderliggende redenen van de verschillen.

Bijlage 4. TERM SHEET KAPITAALBEHOEFTE

1.	**Introductie**	
		In deze Term Sheet wordt de procedure vastgelegd om de omvang van een eventuele Kapitaalbehoefte van een Netwerkbedrijf en daarmee een eventuele Kapitaalstortingsbehoefte te bepalen. Indien een verslechtering van de Leidende Ratio('s), naar redelijke verwachting van de Staat en het Netwerkbedrijf, op haar beurt in nauwe samenspraak met haar betreffende AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO, zal leiden tot een *downgrade* tot onder de Minimale Credit Rating van het Netwerkbedrijf, kan door dat Netwerkbedrijf een Toetredingsverzoek worden ingediend bij de Staat. Het uitgangspunt bij het bepalen van de Kapitaalbehoefte en Kapitaalstortingsbehoefte is dat de Minimale Credit Rating voor alle Netwerkbedrijven te allen tijde hetzelfde zal zijn.
2.	**Bestemming**	
		Het Verzoekende Netwerkbedrijf zal bij het indienen van een Toetredingsverzoek een plan aanhechten ten aanzien van het borgen en rapporteren dat het gevraagde kapitaal enkel ten goede komt aan de Netinvesteringen en daarmee aan de activiteiten en de investeringen ten behoeve van de Energienetwerken van de aangewezen netbeheerder.
3.	**Bepalen van de Kapitaalbehoefte**	
		De omvang van de Kapitaalbehoefte met als mogelijk gevolg de Kapitaalstortingsbehoefte, heeft als doel dat dit Netwerkbedrijf de Minimale Credit Rating kan behouden. De Financiële Prognose Kapitaalbehoefte moet aantonen of de Minimale Credit Rating van dat Netwerkbedrijf redelijkerwijs: (i) in gevaar is of (ii) binnen afzienbare tijd in gevaar dreigt te komen. De Kapitaalbehoefte en Kapitaalstortingsbehoefte worden door het Verzoekende Netwerkbedrijf berekend op basis van de op dat moment Leidende Ratio('s) van het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau en door de Staat getoetst. Indien de geprognotiseerde Leidende Ratio('s) onder het minimale niveau plus een buffer kom(t)(en), voor twee of meer jaren gedurende de eerste vijf jaar van de prognose, kan het Netwerkbedrijf het proces zoals uiteengezet in Artikel 3.1.1 starten (ter illustratie op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken over deze Overeenkomst is dit een FFO/ Netto Schuld ratio van 12% (i.e. 11% *plus* 1% buffer)). Echter, de daadwerkelijke Kapitaalbehoefte en Kapitaalstortingsbehoefte worden berekend op basis van de Leidende Ratio("s) op het minimale

		niveau zonder de buffer (ter illustratie: op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken over deze Overeenkomst is dit een FFO / Netto Schuld ratio van 11%), rekening houdend met de aanpassingen die worden gemaakt in de berekening van FFO en Netto Schuld als gevolg van door het Verzoekende Netwerkbedrijf bespaarde rente door de mogelijke Kapitaalstorting door de Staat. Voor de Kapitaalstortingsbehoefte geldt een minimum van EUR 100 miljoen (honderd miljoen euro). Indien een GRE-classificatie en/of een GRE-*uplift* wordt verkregen van het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau of wanneer een soortgelijke *uplift* bij de andere Kredietbeoordelingsbureaus wegvalt of wanneer ontwikkelingen zoals een aanpassing in de wetgeving zich voordoen waardoor de Kredietbeoordelingsbureaus hun criteria of beoordelingsmethodieken aanpassen, dan zal het niveau en/of de definitie van Leidende Ratio('s), zoals vereist voor de Minimale Credit Rating, automatisch overeenkomstig worden aangepast. Op het moment dat Partijen een onderhandelingsakkoord bereiken ten aanzien van deze Overeenkomst, is de Minimale Credit Rating A minus bij S&P en (indien van toepassing) A3 bij Moody's. In lijn met de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 zou de Staat de Minimale Credit Rating kunnen aanpassen. Het is hierbij van belang dat het Verzoekende Netwerkbedrijf toegang houdt tot de kapitaalmarkt tegen maatschappelijk acceptabele kosten en dat de financiële gezondheid van het Netwerkbedrijf niet in gevaar wordt gebracht. De Staat zal over een eventuele aanpassing van de Minimale Credit Rating in overleg treden met het Netwerkbedrijf, dat nauwe samenspraak zal hebben met haar AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO. De Staat zal de positie van de relevante Partijen redelijkerwijs meenemen in de beoordeling van het aanpassen van de Minimale Credit Rating. Indien de Staat besluit om de Minimale Credit Rating aan te passen, dan zal dit worden gemotiveerd. Vervolgens zal de definitie van Minimale Credit Rating automatisch overeenkomstig worden aangepast. Het Netwerkbedrijf kan ook een voorstel indienen bij de Staat om de Minimale Credit Rating aan te passen. De Staat zal een dergelijk voorstel in redelijkheid in overweging nemen. Indien de Staat vervolgens besluit om de Minimale Credit Rating aan te passen, dan zal dit worden gemotiveerd. Vervolgens zal de definitie van Minimale Credit Rating automatisch overeenkomstig worden aangepast. Indien naar het oordeel van de Staat het Maatgevende Kredietbeoordelingsbureau dient te wijzigen, dan treden de relevante

		Partijen hierover in overleg en zal het Netwerkbedrijf dit doen in nauwe samenspraak met de betreffende AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO.
4.	**Verlagen van de Kapitaalbehoefte**	
		Alvorens een Toetredingsverzoek te doen, zal het Netwerkbedrijf de Kapitaalbehoefte en de gevraagde dekking daarvan door de Staat redelijkerwijs zoveel mogelijk beperken, onder andere door de volgende mitigerende maatregelen in paragraaf 4A tot en met paragraaf 4E hieronder. Het Verzoekende Netwerkbedrijf dient een plan van aanpak in bij de Staat, waarin de te ondernemen maatregelen of reeds genomen maatregelen door het Verzoekende Netwerkbedrijf ter verlaging van de Kapitaalbehoefte nader worden toegelicht conform de tijdslijn in Artikel 3.1.1a van deze Overeenkomst. Een overzicht met de (verwachte) bijdragen van de verschillende mitigerende maatregelen ter verlaging van de Kapitaalbehoefte dient door het Netwerkbedrijf aan de Staat te worden aangeleverd, met een voldoende zorgvuldig gemotiveerde toelichting op deze maatregelen. Dit overzicht en deze toelichting vormen een integraal onderdeel van het Toetredingsverzoek.
	A.	Het Netwerkbedrijf moet inventariseren bij zijn bestaande aandeelhouders of zij extra kapitaal zouden willen bijdragen voor het oplossen van de Kapitaalbehoefte van dat Netwerkbedrijf, op gelijke financiële voorwaarden als de Staat, behoudens uitdrukkelijke afwijkingen zoals overeengekomen in deze Overeenkomst, volgens het eerder ingediende plan van aanpak zoals opgenomen in Artikel 2.2.2 en Artikel 3.1.1a (*Procesafspraken*) van deze Overeenkomst.
	B.	Het Netwerkbedrijf zal zich naar redelijkheid inspannen om gemeenten en, indien relevant, provincies – die binnen het verzorgingsgebied van het Netwerkbedrijf vallen – uit te nodigen om als aandeelhouder toe te treden tot dat Netwerkbedrijf, op gelijke financiële voorwaarden als de Staat, behoudens uitdrukkelijke afwijkingen zoals overeengekomen in deze Overeenkomst, zoals omschreven in het eerder ingediende plan van aanpak zoals opgenomen in Artikel 2.2.2 en Artikel 3.1.1a (*Procesafspraken*) van deze Overeenkomst.
	C.	Het Netwerkbedrijf werkt waar mogelijk en relevant, individueel en gezamenlijk met de andere Netwerkbedrijven, binnen de ruimte geboden door de ACM, en op gebalanceerde en redelijke wijze continu aan het verder verlagen van kosten die zij maken, het ondersteunen van de energietransitie door versnelling van maatschappelijk verantwoorde investeringen en het verder verhogen van de productiviteit.
	D.	De kapitaalstructuur van het Netwerkbedrijf moet efficiënt worden ingezet door gebruik te maken van een optimale financieringsmix binnen

		de kaders van de Minimale Credit Rating. Dat wil zeggen dat capaciteit van schuldinstrumenten zoveel als mogelijk moet worden benut, mits en voor zover dat redelijk kan worden geacht onder de dan geldende marktomstandigheden en bedrijfsomstandigheden van het Netwerkbedrijf, waarbij geldt dat van dit principe door Partijen gemotiveerd kan worden afgeweken; het Netwerkbedrijf handelt hierin in nauwe samenspraak met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO. Mogelijke aanpassingen in het dividendbeleid dienen tevens te worden overwogen ter verlaging van de Kapitaalbehoefte en, indien van toepassing, in de berekening van de Kapitaalstortingsbehoefte te worden toegepast.
	E.	De eventuele mogelijkheden voor de verkoop van de activiteiten van een Netwerkbedrijf, niet zijnde de activiteiten in de Energienetwerken, en de wenselijkheid daarvan dient te zijn onderzocht door dat Netwerkbedrijf.
5.	**Verificatie**	
		De onderliggende assumpties en uitkomsten van de Financiële Prognose Kapitaalbehoefte zullen in lijn moeten zijn met de prognoses zoals die in de normale gang van zaken door een Netwerkbedrijf worden gedeeld met de Kredietbeoordelingsbureaus. Eventuele redelijkerwijs relevante afwijkingen tussen de Financiële Prognose Kapitaalbehoefte en de prognoses door een Netwerkbedrijf gedeeld met de Kredietbeoordelingsbureaus zullen inzichtelijk moeten worden gemaakt en zorgvuldig worden gemotiveerd. Dit heeft als doel om met voldoende onderbouwing door Partijen in gezamenlijkheid te besluiten over het scenario op basis waarvan de Kapitaalbehoefte wordt bepaald; het Netwerkbedrijf handelt hierin in nauwe samenspraak met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO. De Financiële Prognoses zoals gedefinieerd ten behoeve van de waardering en de Financiële Prognose Kapitaalbehoefte zullen niet materieel afwijken. Een toelichting op eventuele afwijkingen dient te worden toegevoegd aan het Toetredingsverzoek. De omvang van de Kapitaalbehoefte en de Kapitaalstortingsbehoefte en de mate waaraan is voldaan aan de mogelijkheden om de Kapitaalbehoefte te verlagen, zullen worden geverifieerd door (adviseur(s) van) de Staat. De Staat zal mede op basis van deze verificatie de daadwerkelijke Kapitaalstorting vaststellen. De Kapitaalbehoefte en Kapitaalstortingsbehoefte kunnen redelijkerwijs worden aangepast door het Netwerkbedrijf in nauwe samenspraak met de AHC dan wel (indien toepasselijk) het GAO tot eind juni van het jaar voorafgaand aan het gewenste stortingsjaar.

Bijlage 5. TEMPLATE FINANCIËLE PROGNOSE KAPITAALBEHOEFTE

Ministerie van Financiën

> Retouradres Postbus 20201 2500 EE Den Haag

Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 20201
2500 EE Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Ons kenmerk
2022-0000286516

Uw brief (kenmerk)

Datum	28 november 2022
Betreft	Afsprakenkader Kapitaalbehoefte Regionale Netwerkbedrijven

Geachte voorzitter,

Op 13 juli 2022 hebben de minister van Financiën en de minister voor Klimaat en Energie uw Kamer geïnformeerd over de kapitaalbehoefte van de regionale netwerkbedrijven. We hebben daarin aangegeven een kapitaalstorting, en daarmee aandeelhouderschap, door de Staat als belangrijk verder uit te werken onderdeel van een oplossing te zien. Dit in aanvulling op een eventuele bijdrage door medeoverheden (bestaande en mogelijk nieuwe aandeelhouders) op wie nadrukkelijk een beroep wordt gedaan. Samen met deze aandeelhouders voelt de Staat een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een adequate, doelmatige financiering van de regionale netwerkbedrijven, om zo de energietransitie verder te brengen. De afgelopen periode hebben de Staat, de regionale netwerkbedrijven Alliander, Enexis en Stedin en hun aandeelhouders intensieve gesprekken gevoerd om de randvoorwaarden voor deze oplossing verder uit te werken. Deze gesprekken hebben geresulteerd in het bijgevoegde Afsprakenkader, waarin beoogd wordt vast te leggen hoe de Staat een eventueel verzoek tot kapitaalstorting zal beoordelen en welke eisen de Staat zal stellen aan een dergelijk verzoek tot toetreding en aan een eventuele participatie als nieuwe aandeelhouder. Daarnaast bevat het Afsprakenkader bijbehorende procesafspraken. De overige kleinere regionale netwerkbedrijven hebben aangegeven dat ze vooralsnog de kapitaalversterking zelf kunnen invullen, maar indien dit in de toekomst verandert, kan het Afsprakenkader ook daar als basis dienen.

In deze brief gaan we achtereenvolgens in op de financieringsuitdaging van de regionale netwerkbedrijven die aanleiding heeft gegeven tot het Afsprakenkader, de inhoud van het Afsprakenkader en tot slot het beoogde vervolgproces.

Financieringsuitdaging
De regionale netwerkbedrijven zijn een essentieel onderdeel van de Nederlandse energie-infrastructuur. Sinds lange tijd dragen zij, ondersteund door hun aandeelhouders (provincies en gemeenten), zorg voor de publieke belangen van een veilig, betrouwbaar, toegankelijk en betaalbaar regionaal energienetwerk. Om die reden is bij wet geregeld dat de aandelen van netwerkbedrijven direct of indirect in publieke handen worden gehouden. Naast publiek

aandeelhouderschap, worden de benoemde publieke belangen geborgd door wet- en regelgeving en de ACM als onafhankelijke toezichthouder.

De regionale netwerkbedrijven zullen de komende jaren fors moeten investeren om de klimaatdoelen te halen en economische groei te faciliteren. In totaal verwachten de drie grootste regionale netwerkbedrijven tot 2030 circa 30 miljard euro te moeten investeren in de uitbreiding en verzwaring van het regionale elektriciteits- en gasnet. Op de lange termijn verdienen de regionale netwerkbedrijven de efficiënte investeringen plus een redelijk rendement terug via de nettarieven, maar op de korte termijn moeten zij deze investeringen voorfinancieren met een combinatie van vreemd en eigen vermogen. Daarbij is een solide kredietwaardigheid van belang om toegang tot vreemd vermogen te houden tegen maatschappelijk aanvaarbare kosten. Om deze solide kredietwaardigheid te behouden moeten de bedrijven additioneel eigen vermogen aantrekken.

In de afgelopen jaren hebben de aandeelhouders van de regionale netwerkbedrijven bijgedragen aan het invullen van de financieringsbehoefte door de eigenvermogenspositie van de regionale netwerkbedrijven te versterken door kapitaalinjecties van respectievelijk 500 miljoen euro (Enexis), 600 miljoen euro (Alliander) en 451 miljoen euro (Stedin, grotendeels door het niet uitkeren van de 251 miljoen euro verkoopresultaat als gevolg van de verkoop van Joulz Diensten).

Onder meer als gevolg van de energietransitie neemt de financieringsbehoefte verder toe. Er ontstaat al op korte termijn bij een aantal regionale netwerkbedrijven een behoefte aan eigen vermogen. De kapitaalbehoefte van de regionale netwerkbedrijven kan nog tot 2040 of mogelijk zelfs tot 2050 of later aanhouden. Het precieze moment waarop deze kapitaalbehoefte zich voor ieder van elk bedrijf voordoet, verschilt aanzienlijk van netwerkbedrijf tot netwerkbedrijf, maar zeker is dat zowel Alliander, Enexis als Stedin een omvangrijke kapitaalbehoefte verwachten op korte of middellange termijn.

Afsprakenkader

Wij staan met de regionale netwerkbedrijven en hun bestaande aandeelhouders schouder aan schouder om vanuit vertrouwen te werken aan het realiseren van de energietransitie. We ervaren dan ook met de regionale netwerkbedrijven en hun huidige aandeelhouders een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de borging van deze publieke belangen. Als een netwerkbedrijf, in nauwe samenwerking met haar aandeelhouders meent dat toetreding van de Staat als nieuwe aandeelhouder noodzakelijk is om in de kapitaalbehoefte te voorzien, zal het op basis van het Afsprakenkader hiertoe een verzoek aan de Staat kunnen doen. Het Afsprakenkader beoogt vast te leggen hoe de Staat een eventueel verzoek tot kapitaalstorting zal beoordelen en welke eisen de Staat zal stellen aan een dergelijk verzoek en aan een daadwerkelijke participatie als nieuwe aandeelhouder. Daarnaast bevat het Afsprakenkader bijbehorende procesafspraken.

De Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 is voor de Staat leidend geweest in de totstandkoming van het Afsprakenkader. In deze Nota Deelnemingenbeleid staat hoe de Staat zijn aandeelhouderschap in deelnemingen invult. De borging van de publieke belangen staat daarbij centraal. Onlosmakelijk verbonden aan de rol van aandeelhouder is het sturen op het behoud van de financiële waarde van de onderneming en bijdragen aan goed ondernemingsbestuur.

Proces en bepalen kapitaalbehoefte
Beoogd wordt het proces rondom de invulling van de kapitaalbehoefte van een regionaal netwerkbedrijf zorgvuldig, en efficiënt vorm te geven, met rekenschap voor de complexiteit, uitvoerbaarheid en transparantie van een dergelijk proces. Naast afspraken over tijdslijnen om een toetredingsverzoek goed en tijdig te kunnen behandelen, hebben we ook afspraken gemaakt over de manier waarop de kapitaalbehoefte wordt berekend. In lijn met de Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid 2022 hanteert de Staat hiervoor de vuistregel van een A-minus rating, zodat eigenstandig vreemd vermogen op de geld- en kapitaalmarkt kan worden aangetrokken tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. Het netwerkbedrijf wordt gevraagd om maatregelen te onderzoeken om de kapitaalbehoefte te verlagen, waaronder de invulling daarvan door bestaande aandeelhouders of nieuwe publieke aandeelhouders. Als hierna een kapitaalbehoefte resteert kan zoals gezegd een verzoek bij de Staat gedaan worden tot toetreding. De Staat heeft de discretionaire bevoegdheid om een dergelijk verzoek al dan niet te honoreren en zal beoordelen of toetreding van de Staat als nieuwe aandeelhouder opportuun is of dat andere oplossingsrichtingen wellicht doelmatiger zijn om de kapitaalbehoefte van het betreffende netwerkbedrijf geheel of gedeeltelijk in te vullen. Als de Staat besluit, mede op basis van het Afsprakenkader en het afwegingskader uit de Nota Deelnemingenbeleid 2022, een verzoek tot toetreding van een netwerkbedrijf te honoreren, zullen de concrete afspraken die zien op de daadwerkelijke participatie nader worden vastgelegd in een afzonderlijke participatieovereenkomst. Met een dergelijke participatie wordt dan een nieuwe staatsdeelneming aangegaan.

Aandelenbelangen zeggenschap
Indien de Staat besluit toe te treden, wordt conform een afgesproken waarderings- en prijsbepalingsproces het aandelenbelang bepaald.

Op het moment dat de Staat participeert in één van de regionale netwerkbedrijven zal de Staat toetreden in een bestaande vennootschap, naast bestaande aandeelhouders. Over de belangrijkste voorwaarden ten aanzien van de governance en de zeggenschap die de Staat als aandeelhouder dan zal krijgen, zijn in het Afsprakenkader afspraken gemaakt. Waar mogelijk wordt aangesloten bij de huidige structuur en worden de voorgestelde (specifieke) zeggenschapsrechten voor de Staat zoveel mogelijk ingebed binnen de huidige zeggenschapsstructuren.

De Staat als toetredend aandeelhouder streeft dezelfde publieke belangen na als de bestaande aandeelhouders van de regionale netwerkbedrijven. Vanuit dat perspectief handelen deze aandeelhouders en de Staat als toetredend aandeelhouder, waar mogelijk vanuit gelijkwaardigheid. De Staat heeft ten aanzien van de onderwerpen die raken aan een eventuele kapitaalstortingsbehoefte een zelfstandige positie. Dit komt onder meer tot uiting in de afgesproken zeggenschap op het gebied van investeringen en financiering.

Vervolg

Het Afsprakenkader dat we met deze brief met u delen betreft een onderhandelingsakkoord. Voordat de regionale netwerkbedrijven het Afsprakenkader kunnen ondertekenen, zullen zij hun interne goedkeuringsprocessen moeten doorlopen en dienen hun aandeelhouders ook goedkeuring te geven. Deze aandeelhoudersgroep betreft circa 200 medeoverheden. Daartoe moeten zij ook eerst de gebruikelijke democratische processen doorlopen. Het onderhandelingsakkoord wordt aan de Europese Commissie voorgelegd met het oog op overleg over potentiële staatssteunaspecten.

Stedin heeft reeds een toetredingsverzoek gedaan. Gezien de urgentie daarvan is 500 miljoen euro gereserveerd in de Miljoenennota 2023. De komende maanden zullen we dit verzoek tot toetreding beoordelen.

Indien het kabinet van plan is een verzoek tot toetreding te honoreren en dus een nieuwe deelneming wil aangaan, zal het kabinet dit volgens de daarvoor afgesproken procedures, waaronder de voorhangprocedure, ter goedkeuring aan het parlement voorleggen. Het kabinet zal daarbij ook het afwegingskader voor het aangaan van een deelneming doorlopen en met het parlement delen.

Hoogachtend,

de minister van Financiën, de minister voor Klimaat en Energie,

Sigrid A.M. Kaag R.A.A. Jetten

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. A.W. Voordenhout
CZ/FIN

Telefoonnummer +31235143137
voordenhouta@noord-holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk
1966754/1969099

Uw kenmerk

Betreft: Alliander

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over het Afsprakenkader kapitaalbehoefte regionale netwerkbedrijven.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

4 bijlagen:

Voordracht

Brief Alliander d.d. 28 november 2022

Afsprakenkader kapitaalbehoefte regionale netwerkbedrijven

Brief Tweede Kamer d.d. 28 november 2022

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11846
Extern Zaak ID	921516
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	10.a
Titel	MRA: Termijnagenda MRA (A-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Brief aan PS over MRA-Termijnagenda 2023.pdf
statenvoordracht 921516-1943700.docx
antwoordbrief ps 921516-1943702.docx
begeleidendebrief_Termijnagenda_20221122.pdf
def_Termijnagenda 2023_20221126.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Op 22 november 2022 ontving de provincie Noord-Holland de Termijnagenda voor het jaar 2023. Het MRA-bestuur verzocht om
wensen en opvattingen te formuleren en die mee te geven aan de bestuurder die namens de provincie zitting heeft in de Algemene
Vergadering van de MRA.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. J.J. van den Berg
BEL/BS

Telefoonnummer +31235144076
bergjj@noord-holland.nl

Verzenddatum

27 JAN. 2023

Kenmerk
921516/1944908

Uw kenmerk

Betreft: MRA-Termijnagenda 2023

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande Statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, betreffende de Termijnagenda van de MRA voor 2023. Ook ontvangt u het concept van een antwoordbrief aan het MRA-bestuur, waarvan de strekking door uw Staten desgewenst kan worden aangepast.

Na de Statenverkiezingen van maart zullen veel nieuwe Statenleden aantreden die meegenomen moeten worden met de inmiddels opgebouwde MRA-samenwerking en de afspraken desaangaande. In het inwerkprogramma van de nieuwe Statenleden zal daar aandacht aan besteed worden, met medewerking van het MRA-bureau.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

2023

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 6 maart 2023

Onderwerp: Termijnagenda MRA

Kenmerk: 921516-1943700

Bijlage: 1

1. Toelichting

Op 22 november 2022 ontving de provincie Noord-Holland de Termijnagenda voor het jaar 2023. Het MRA-bestuur verzocht om wensen en opvattingen te formuleren en die mee te geven aan de bestuurder die namens de provincie zitting heeft in de Algemene Vergadering van de MRA. Het College van GS heeft een antwoordbrief aan de voorzitter van de MRA opgesteld, waarin enkele aandachtspunten zijn geformuleerd.

2. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. R.M. Bergkamp, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 921516-1943700

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 24 januari 2023;

besluiten:

1. Kennis te nemen van de Termijnagenda 2023 van de MRA.
2. In te stemmen met de door het College van GS voorgestelde reactie op de Termijnagenda 2023 van de MRA.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

, voorzitter

, statengriffier

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Aan mevr. F. Halsema, voorzitter van de Metropoolregio Amsterdam

Strawinskylaan 1779

1077 XX AMSTERDAM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. J.J. van den Berg
BEL/BS

Telefoonnummer +31235144076
bergjj@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk
921516/1943702

Uw kenmerk

Betreft: opmerkingen provincie Noord-Holland betreffende de Termijnagenda MRA

Geachte mevrouw Halsema,

Op 22 november 2022 ontving de provincie Noord-Holland de Termijnagenda voor het jaar 2023. Het MRA-bestuur verzocht om wensen en opvattingen te formuleren en die mee te geven aan de bestuurder die namens de provincie zitting heeft in de Algemene Vergadering van de MRA. Graag voldoen we aan dit verzoek. In aanvulling daarop doen we u ook onze opvattingen schriftelijk toekomen door middel van deze brief.

In de optiek van de provincie Noord-Holland zijn de belangrijke aandachtspunten betreffende de voorliggende Termijnagenda de volgende:

1. *Functie van de Termijnagenda*

In de Samenwerkingsafspraken die eind 2021 door de MRA-deelnemers zijn vastgesteld, is de Termijnagenda als een nieuw instrument opgenomen. De Termijnagenda is zelf geen inhoudelijk document, maar bedoeld als een procedureel en informatief hulpmiddel, een soort ‘spoorboekje’ waarin te lezen valt wanneer bepaalde thema’s in MRA-verband zullen worden geagendeerd.

Het is op zichzelf nuttig dat een dergelijk document nu beschikbaar is. De meerwaarde hiervan zal vanzelfsprekend nog moeten blijken door hier in de praktijk ervaring mee op te doen. In de MRA-samenwerkingsafspraken is afgesproken dat na dit eerste ‘overgangsjaar’ zal worden gekeken hoe de nieuwe werkwijze conform de Samenwerkingsafspraken in de praktijk verloopt en welke verbeteringen nog aangebracht kunnen worden. In dat

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

kader kan dan ook gekeken worden naar de functie van de Termijnagenda en de procedure waarmee dit document wordt vastgesteld.

De Termijnagenda bevat een ‘kalender’ waarin per kwartaal wordt aangegeven wanneer welke programmaonderdelen vanuit de Platforms zullen worden geagendeerd. Ook wordt door het bestuur en door de Platforms beknopt toelichting gegeven over de hoofdaccenten van de inhoudelijke programma’s die in 2023 een voortgang zullen hebben.

De hier gekozen vorm lijkt logisch en handzaam, en daarmee praktisch nuttig.

2. *Verdere actualisering en de te volgen procedure*

Gezien de aard en functie van de Termijnagenda valt te verwachten dat in de loop van 2023 een actualisering van het document noodzakelijk zal blijken. Het is immers ook de bedoeling om een dergelijk planningsinstrument up to date te houden.

Het valt aan te bevelen dat de geactualiseerde versie van de Termijnagenda daarna, in afstemming met de MRA-Raadtafel, zo snel mogelijk beschikbaar kan worden gesteld aan raden en Staten. Vanuit die wens kan gekeken worden welke vaststellingsprocedure van de Termijnagenda het meest geëigend is.

De provincie Noord-Holland spreekt de wens uit, dat de hierboven geformuleerde aandachtspunten worden meegenomen bij de vaststelling van de Termijnagenda in de Algemene Vergadering van 24 maart 2023.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

metropool
regioamsterdam

Retouradres: Strawinskylaan 1779, 1077 XX Amsterdam

Aan alle deelnemers van de Metropoolregio Amsterdam

Datum	22 november 20222
Afzender	Bestuur van de MRA
Contact	Remco Rienties, 06 – 20002447 / r.rienties@metropoolregioamsterdam.nl
Onderwerp	Termijnagenda 2023

Geachte deelnemers van de MRA,

Met gepaste trots stuur ik u namens het Bestuur van de MRA de Termijnagenda voor het jaar 2023. De Termijnagenda is een van de nieuwe producten die voortkomt uit de Samenwerkingsafspraken die we gezamenlijk hebben vastgesteld.

De Termijnagenda is een informatief document, waarin we de belangrijkste gesprekspunten voor 2023 hebben opgenomen en in beeld hebben gebracht wanneer u van ons welke formele documenten kan verwachten. Het document heeft als doel om de raden en Staten van de MRA-deelnemers goed te informeren over wat er komend jaar gaat spelen, om ze zo beter in staat te stellen hierover tijdig het gesprek aan te gaan met de bestuurders die hen vertegenwoordigen in de verschillende MRA-gremia.

Het is goed mogelijk dat de Termijnagenda nog gaat wijzigen. Voor met name de tweede helft van komend jaar is het nog lastig om precies de onderwerpen aan te geven die dan gaan spelen. Maar door actualiteiten of voortschrijdend inzicht is het ook mogelijk dat in het eerste deel van het jaar al andere onderwerpen boven komen. We zullen daarom de Termijnagenda actualiseren. In ieder geval in het voorjaar, als ook de Voortgangsnota verschijnt, maar indien nodig of wenselijk vaker.

Door het informatieve karakter van het document en het feit dat deze nog verder zal worden aangevuld en mogelijk zal worden gewijzigd kan de vraag gesteld worden of het handig is om een procedure van wensen en opvattingen te hanteren voor dit document. Dit hebben we echter wel zo afgesproken in de Samenwerkingsafspraken. Het Bestuur

heeft daarom de MRA Raadtafel om advies gevraagd. Zij hebben geadviseerd om voor dit overgangsjaar de afspraken uit de Samenwerkingsafspraken te volgen, en *wel* een procedure van wensen en opvattingen te hanteren. Bij de evaluatie van het overgangsjaar kan dan worden bekeken of dit wenselijk is, of dat de procedure toch moet worden aangepast.

Als Bestuur gaan we graag in dit advies mee. We bieden u daarom de Termijnagenda bij deze aan om wensen en opvattingen te formuleren. Uw wensen en opvattingen kunt u meegeven aan de bestuurder die u vertegenwoordigt in de Algemene Vergadering, ter bespreking in de bijeenkomst van 24 maart 2023.

Wij vertrouwen erop dat de Termijnagenda als instrument zal bijdragen aan een betere informatiepositie van de raden en Staten, en hopen dat zij zal bewerkstelligen dat het gesprek in uw raad of Staten met uw bestuur nog vaker en constructiever gevoerd zal worden. Daardoor kunnen we nog effectiever samenwerken, en gezamenlijk meer resultaten boeken voor onze inwoners.

Met vriendelijke groet,

Femke Halsema,
Voorzitter van het MRA Bestuur

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam

info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

metropool
regioamsterdam

Termijnagenda 2023

CONCEPT 28 november 2022

CONCEPT

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam

info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord **2**
Overzicht (kalender 2023) **3**
Overzicht (onderwerpen 2023) **4**

1. Inleiding **7**
1.1 Een nieuw begin 7
1.2 Doel en status 7

2. Het bestuurlijke gesprek in 2023 **9**
2.1 Het Bestuur 9
2.2 Platform Economie 13
2.3 Platform Ruimte 14
2.4 Platform Mobiliteit 15

3. Uitgelicht: P&C Cyclus in 2023

CONCEPT

Overzicht (kalender 2023)

In onderstaand overzicht is inzichtelijk gemaakt op welke formele momenten de raden en Staten en de Raadtafel bij de P&C-cylcus op basis van de Samenwerkingsafspraken in ieder geval betrokken worden. Het is goed mogelijk dat hier in de loop van het jaar nog momenten bijkomen, al dan niet op advies van de Raadtafel.

Q	M	*Onderwerp*	*behandeling*	raden & Staten	deelregio	AV	Raadtafel	bestuur
Q1	Mrt	Proces MRA Agenda 2024-2028	informatieverstrekking	X	X	X	X	X
Q2	Apr	Verantwoording 2022	meningsvorming / advies			X		
	Mei	Verantwoording 2022	vaststellen					X
	Mei	Voortgangsnota 2022	informatieverstrekking	X	X	X	X	X
	nntb	Deelregionale sessies*	informatieverstrekking	X	X		X	
Q3	Sept	Inhoud MRA Agenda 2024-2028**	input	X	X	X	X	X
Q4	nntb	Deelregionale sessies*	informatieverstrekking	X	X		X	
	Nov	Jaarplan 2024	meningsvorming / advies			X		
	Nov	Jaarplan 2024	vaststellen					X
	Nov	Termijnagenda 2024	informatieverstrekking	X	X	X	X	X

**in de meeste deelregio's van de MRA worden deelregionale sessies georganiseerd voor raads- en Statenleden. Ook MRA onderwerpen komen aan de orde met als doel te informeren en het gesprek aan te gaan. Daarbij wordt in afstemming met de organisatoren van de deelregionale sessies gekeken naar welke wensen er zijn voor wat betreft onderwerpen. Uiteraard wordt ook gekeken naar wat op dat moment actueel of urgent is.*

***komend jaar gaan we naar verwachting van start met het proces van de nieuwe MRA Agenda. Aan het begin worden alle deelnemers en hun raden en Staten geinformeerd in hoe het proces er uit gaat zien, en zal de MRA Raadtafel gevraagd worden om advies over dit proces. Daarna zullen de deelnemers en hun raden en Staten vroegtijdig worden betrokken in het proces bij het inhoudelijke gesprek. Naar verwachting zal die stap kunnen worden gezet vlak na de zomer van 2023.*

Voorlopig overzicht agendering 2023

Q	Onderwerp	MRA Ag.	Overleg
Q1	1e fase bedrijventerreinenstrategie (eerste set afspraken)	1.1, 1.2	PF ECO
	Strategische Agenda Toerisme (uitvoeringsafspraken)	2.6, 2.5	PF ECO
	Meerjarige afspraken over herstructurering / verduurzaming bedrijventerreinen (Projectbureau Herstructurering)	1.1, 1.2	PF ECO
	Onderwijs & Arbeidsmarkt	1.3	PF ECO
	Voorbereiding BO Leefomgeving voorjaar 2023	1 & 2 & 3	PF RUI
	Afstemming NOVEX verstedelijkingsstrategie / MRA, NOVEX Schiphol en NOVEX NZKG	1 & 2 & 3	PF RUI
	Planning bestuurlijke besluitvorming Rijk - Regio 2023	1 & 2 & 3	PF RUI
	Afst. regionale beleidsagenda's en bestuurlijke thema's	3.1, 3.2, 3.3	PF MOB
	Vertalen / implementeren MIRT afspraken	1 & 2 & 3	PF MOB
	Regionaal (duurzame) Mobiliteitsprogramma (RMP), MRA-electrisch, logistiek, Smart Mobility	3.1, 3.2, 3.3	PF MOB
	Vervoersarmoede	3.1, 3.2, 3.3	PF MOB
	Proces nieuwe MRA Agenda	0.1, 0.3, 0.5	BESTUUR
Q2	Samenwerking MRA - Board	0.3, 1.1	PF ECO
	Jaarplan 2024	0.5	PF ECO
	Uitvoeringsstrategie versie 1.0 (verstedelijkingsstrategie)	1 & 2 & 3	PF RUI
	Voortgang investeringsagenda	0.3, 1.1	PF ECO
	Jaarplan 2024 en financien	0.5	PF RUI
	Evaluatie governance mobiliteit	3	PF MOB
	Gebiedsplannen MTB	3	PF MOB
	Voorbereiding Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL)	1 & 2 & 3	PF MOB
	Rapportage Fiets	3.2	PF MOB
	Provinciale Puzzels (verstedelijkingsstrategie)	1 & 2 & 3	PF RUI
	Operationalisatie 3 thema's samenwerkingafspraken	1 & 2 & 3	BESTUUR
Q3	1e fase bedrijventerreinenstrategie	1.1, 1.2	PF ECO
	Terugkoppeling BO Leefomgeving en doorkijk BO MIRT	1 & 2 & 3	PF RUI
	Vertalen BOL afspraken	1 & 2 & 3	PF MOB
	Voortgang spoor & OV	3.1, 3.3	PF MOB
	Voorbereiding BO MIRT	1 & 2 & 3	PF MOB
	Voortgang verstedelijking	1 & 2 & 3	PF MOB
	Evaluatie samenwerkingafspraken / overgangsjaar	0.3, 0.5	BESTUUR
Q4	Terugkoppeling BO MIRT	1 & 2 & 3	PF RUI
	Uitvoeringsagenda NOVEX-MRA	1 & 2 & 3	PF RUI
	BO MIRT	1 & 2 & 3	PF MOB
	PM	*PM*	PF ECO
	PM	*PM*	BESTUUR

1. Inleiding

1.1 Een nieuw begin

Eind 2021 traden de nieuwe Samenwerkingsafspraken voor de Metropoolregio Amsterdam in werking. Een vernieuwing van de wijze waarop alle deelnemers met elkaar samenwerken in de Metropoolregio Amsterdam: nieuwe bestuurlijke gremia, een verstevigde MRA-directie en nieuwe afspraken over bijvoorbeeld de wijze waarop de gemeenteraden en Provinciale Staten zijn betrokken. Het jaar 2022 dient als overgangsjaar, een jaar waarin we gezamenlijk de Samenwerkingsafspraken zo goed mogelijk implementeren, en bekijken of deze werken zoals bedacht of aanpassing wenselijk is. Het jaar 2023 wordt het eerste jaar waarin ook echt alle voorgenomen documenten en activiteiten hun plek krijgen en zich logisch en op de juiste momenten tot elkaar verhouden.

1.2 Doel en status van de Termijnagenda

De Termijnagenda is een nieuw document uit de Samenwerkingsafspraken. In de Termijnagenda staat op welke momenten gedurende het komende jaar de raden en Staten betrokken worden, en wordt inzichtelijk gemaakt welke onderwerpen (met welke bespreekpunten) het komende jaar op de agenda's staan van de verschillende bestuurlijke overleggen. Op deze wijze kunnen raads- en Statenleden zelf ruim op tijd het eigen gesprek tussen bestuurders en volksvertegenwoordigers lokaal, provinciaal of deelregionaal agenderen. Het document is ter informatie. Het is een dynamisch document dat met enige regelmaat wordt geactualiseerd. Naarmate het jaar vordert wordt het zicht op agendering steeds beter en kan de Termijnagenda worden aangevuld.

De MRA Raadtafel wordt om advies gevraagd of de vorm en opzet van de Termijnagenda voldoet aan de behoefte (en de verwachtingen), en of dat deze nog verder kan worden verbeterd. Dit gevraagd advies aan de Raadtafel zal jaarlijks plaatsvinden.

CONCEPT

2. Het bestuurlijke gesprek in 2023

In dit hoofdstuk zal van de vier inhoudelijke bestuurlijke gremia (het Bestuur en de drie Platforms) inzichtelijk worden gemaakt welke onderwerpen het komende jaar belangrijk worden, wat daarbij de bespreekpunten zijn, en welke onderwerpen in welk kwartaal aan de orde zullen komen.

2.1 Het Bestuur

Het Bestuur komt op 4 november bijeen voor een heisessie, alwaar zij gaan bepalen hoe zij als Bestuur het verschil willen gaan maken voor de Regionale Samenwerking. Daar kunnen onderwerpen uit voortkomen die het komende jaar belangrijk worden op de agenda van het Bestuur. Ten tijde van het schrijven van deze Termijnagenda is de heisessie nog niet geweest, en zijn de uitkomsten nog niet bekend. De punten die hieronder zijn genoemd worden dus op korte termijn aangevuld.

Lobby en Publica Affairs – het Bestuur heeft een grote en actieve rol op het gebied van lobby en public affairs, altijd in afstemming met de Platforms. Zowel richting Den Haag als Europa, maar ook intern richting de deelnemers en partners van bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke instellingen.

Voorbeelden van onderwerpen die hierbij aan de orde komen in 2023:

- De transitie naar een duurzame economie, en daarbij Waterstof in het bijzonder
- Onderwijs & Arbeidsmarkt
- Grootschalige investeringen die nodig zijn op het gebied van infrastructuur en woningbouw

Operationalisatie van de drie thema's – in de samenwerkingsafspraken zijn drie thema's opgenomen die als doel hebben om focus te geven aan het bestuurlijk gesprek, het maken van integrale afwegingen te bevorderen en de externe profilering te versterken. Het komende jaar gebruiken we om de drie thema's goed te operationaliseren. Ook in relatie tot de werkzaamheden van aanpalende organisaties (zoals de ROM en de Amsterdam Economic Board). Dit is tevens een bouwsteen voor de nieuw op te stellen MRA Agenda voor 2025 – 2028 (zie punt hieronder)

Voorbeelden van bespreekpunten die hierbij aan de orde komen:

- Wat verstaan we precies onder 'menselijke maat', en welke aspecten daarvan laten we nu nog liggen die we eigenlijk wel zouden moeten oppakken?

CONCEPT

- Op welke manier kunnen de thema's helpen om de doelstellingen die behoren bij de uitvoeringslijnen uit de MRA Agenda integraler te benaderen?

Start traject nieuwe MRA Agenda (en verstevigen triple-helix samenwerking) – het opstellen en vaststellen van een nieuwe MRA Agenda is een uitgebreid en interactief proces dat enige tijd in beslag neemt: als we eind 2024 een vastgestelde MRA Agenda willen hebben moeten we daarvoor komend jaar aan dit traject beginnen. Daarbij is een van de uitdagingen hoe we als overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen beter zicht kunnen krijgen op elkaars belangen en doelen, en waar wenselijk hier beter in elkaars verlengde kunnen werken.

Voorbeelden van bespreekpunten die hierbij aan de orde komen:

- Welke inhoudelijke onderwerpen en doelen vinden we belangrijk voor de komende vier jaar?
- Welke onderwerpen vragen om bestuurlijke keuzes (en dus afstemming), en welke onderwerpen zijn meer 'going concern'?
- Wat zijn de doelstellingen van onze deelnemers en deelregio's, en hoe verhouden die zich tot doelstellingen op schaal van de MRA?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat triple helix partners zich ook inzetten voor de doelstellingen die we als samenwerkende overheden hebben, en wat kunnen we zelf doen om bedrijven en onderwijsinstellingen te helpen bij de doelen die zij hebben (voor zover die in het verlengde liggen van onze eigen doelstellingen)?

2.2 Platform Economie

Voor 2023 ligt het hoofdaccent van de activiteiten van het Platform Economie bij de onderstaande onderwerpen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de uitgangspunten van de 'brede welvaart' nadrukkelijker dan voorheen onderdeel zullen zijn van het regionaal-economisch beleid.

Talentontwikkeling (Onderwijs & Arbeidsmarkt) – de knellende tekorten op de arbeidsmarkt zijn van grote invloed op de economische dynamiek én de regionale transitie-ambities. In 2023 willen we als MRA, de vervolgstappen zetten in het bevorderen van een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, door het versterken van de samenwerking tussen overheden enerzijds en bedrijfsleven en onderwijsinstellingen anderzijds. Specifieke aandacht hierbij ook voor het verder inzetten van de verschillende instrumenten op het gebied van 'leven lang ontwikkelen'

CONCEPT

Het aanjagen van de grote transities in de circulaire economie – De omslag naar een circulaire economie verloopt in de meeste sectoren traag, ondanks het feit dat we ook de in MRA steeds meer ondernemers zien die zich richten op een circulair productieproces en/of duurzame producten. Als overheden zijn we – via het programma circulaire inkoop en circulaire textiel - zelf actief om zo de markt nieuwe impulsen te geven. In 2023 zullen we deze trajecten verder intensiveren en nieuwe activiteiten met het regionaal bedrijfsleven opstarten. In samenwerking met de Board en ROM InWest willen we de Metropoolregio sterker positioneren als 'circulaire hotspot'. De circulaire economie heeft ook ruimtelijke consequenties die hun doorvertaling moeten krijgen in nieuwe Plabeka-afspraken en de Verstedelijkingsstrategie.

Ruimte voor werklocaties (ook irt de Verstedelijkingsstrategie) – Steeds significanter worden de komende tekorten voor werklocaties (zeker ook irt de circulaire economie, die zich lang niet altijd eenvoudig laat mengen met woonfuncties). In 2023 zal de Regionale Bedrijventerreinenstrategie – in samenspraak met het Platform Ruimte en binnen de kaders van de rijk-regio afspraken in de Verstedelijkingsstrategie – opgesteld worden.

Intensiveren triple-helix samenwerking – mede naar aanleiding van het rapport van de RABO-bank en de MRA Investeringsagenda/Transitie-versneller zijn de MRA-directie en de Board een traject gestart voor een verdere intensivering van de triple helix samenwerking. Daarbij willen we ook – in overleg met de deelregio's en aansluitend op de 'regionale profielen' – onderzoeken op welke wijze we de triple helix samenwerking in de deelregio's kunnen optimaliseren én meer thematische triple helix verbanden (helpen) ontwikkelen. Doel is om via deze netwerken de noodzakelijke investeringen in een duurzame en innovatieve economie te organiseren.

2.3 Platform Ruimte

Voor 2023 ligt het hoofdaccent van de activiteiten van het Platform Ruimte bij de onderstaande onderwerpen.

BO Leefomgeving en BO MIRT – het in MRA verband voorbereiden van besluitvorming in het BO Leefomgeving in het voorjaar en het BO MIRT in het najaar. In het BO MIRT en het BO Leefomgeving worden afspraken tussen het Rijk en de MRA vastgelegd op het gebied van mobiliteit en Ruimtelijke Ordening. Besproken wordt onder andere wat de MRA insteek is in de onderhandelingen en welke punten op de agenda worden gezet. Zo heeft de MRA

CONCEPT

afgelopen periode ingezet op een programmatische aanpak van de inzet van geld voor mobiliteit gekoppeld aan woningbouw. Gezien de verschillende knelpunten bij woningbouwgebieden zijn er veel onzekerhede of een project door kan gaan of niet. Het kunnen schuiven van middelen kan dan bijdrage aan inzet op die projecten die het meest kansrijk zijn. Samen met het Rijk voeren we nu een onderzoek uit naar de mogelijkheden en onmogelijkheden om hier invulling aan te geven. We verwachten dat het gesprek hierover in het BO Leefomgeving van 2023 wordt gevoerd. Daarnaast blijft vanuit het platform Ruimte de insteek om aandacht te vragen voor het alle randvoorwaarden die gekoppeld zijn aan woningbouw. Het gaat om het realiseren van complete steden. Waarbij we bij het Rijk aandringen om te komen tot een meer integrale aanpak.

NOVEX – afstemming tussen de vijf NOVEX-gebieden (MRA/Verstedelijkingsstrategie, NZKG,Schiphol, Groene Hart en de Lelylijn) en de provinciale regierol. Met de RO brief van Hugo de Jonge is duidelijk geworden dat in de MRA vijf NOVEX-gebieden liggen. Ook is de regie voor de ruimtelijke puzzel bij de provincies gelegd. De Verstedelijkingsstrategie is de NOVEX MRA en biedt een kader voor de uitvoering in de andere NOVEX-gebieden. Binnen het platform Ruimte wordt de afstemming tussen en informatievoorziening over de verschillende NOVEX-gebieden georganiseerd Dit betekent dat de ontwikkelingen binnen de vier NOVEX gebieden (NZKG,Schiphol, Groene hart en de Lelylijn) worde gedeeld binnen het platform en worden getoetst aan de doelstellingen van de verstedelijkingsstrategie.

Uitwerking van de Verstedelijkingsstategie – het verder uitwerken van de verstedelijkingsstrategie, met als belangrijke onderdelen hiervan:

1) De ombuigen van de Strategie binnen de NOVEX aanpak waarbij gewerkt wordt aan een uitvoeringsprogramma en een regionale investeringsstrategie.
2) Inhoudelijke uitwerking van de verschillende onderdelen die mede onder de Verstedelijkingsstrategie vallen, zoals klimaatadaptatie, landschap, sociaal/economische onderdelen en energie.

In het platform Ruimte zullen de uitkomsten van de inhoudelijke uitwerkingen besproken worden en zal worden gekeken wat dit betekent voor de Verstedelijkingsstrategie als geheel.

2.4 Platform Mobiliteit

Voor 2023 ligt het hoofdaccent van de activiteiten van het Platform Mobiliteit bij de onderstaande onderwerpen.

CONCEPT

Mobiliteitstransitie versterken – In samenhang met de Verstedelijkingsstrategie wordt met het Rijk ingezet op de schaalsprong, de bereikbaarheid van de poly-centrische steden en Amsterdam en worden de principes van het Multimodaal Toekomstbeeld uitgewerkt in alle deelregio's. Hierbij gaat het om de fysieke infrastructuur, het mobiliteitsnetwerk en de knooppunten, maar ook de verschillende maatregelen die in de coalitie-akkoorden en beleidsagenda's zijn opgenomen.

Slimme en Duurzame mobiliteit – het Regionale (duurzame) Mobiliteits Programma (RMP) voor de MRA, dat voortkomt uit het Klimaatakkoord, fungeert als een regionale paraplu m.b.t. de duurzame mobiliteit. Doelstellingen en beoogde maatregelen zijn in 2021 in een menukaart vastgelegd en worden nu geimplementeerd en gemonitord. Er vindt continu afstemming met programma's als MRA Elektrisch, Smart Mobility en Samenwerkingsagenda Logistiek. De voortgang wordt geagendeerd. Elektriciteitscongestie vormt een uitdaging.

Fiets – Het gebruik van de fiets wordt onverminderd en no regret gestimuleerd en gefaciliteerd. De doorontwikkeling van het MRA Fietsroutenetwerk blijft aandacht vragen evenals de samenwerking met het Rijk vanuit het Nationaal Programma Toekomstbeeld Fiets. Stimulering van werkgevers en werknemers vindt plaats vanuit de gebiedsaanpak Gedragsstimulering en met het Green Deal project Fietsmetropool wordt met private partners gewerkt aan het verbeteren van allerlei fietsvoorzieningen.

Vervoersarmoede & toekomstbestendigheid Openbaar Vervoer – De inkomenskloof groeit in Nederland en de MRA; de bestedingsruimte die met name de lagere inkomensklassen hebben staat onder druk. De kosten voor mobiliteit stijgen, zowel voor het openbaar vervoer als bijvoorbeeld met de auto. Dit zorgt voor een toename van vervoersarmoede, terwijl mobiliteit juist zo belangrijk is op de arbeidsmarkt. Een andere op zichzelf staande ontwikkeling die hier wel invloed op heeft is die van de betaalbaarheid van het openbaar vervoer. Deze staat onder druk door allerlei factoren (stijgende kosten, moeilijke arbeidsmarkt, vervanging materieel, etc). Tezamen maken deze zaken dat hier in het komende jaar het gesprek in de MRA volop over wordt gevoerd, om te kijken of tot passende oplossingen gekomen kan worden.

CONCEPT

3. Uitgelicht: P&C Cyclus in 2023

Overzicht van wanneer welke documenten uit de P&C Cyclus waar voorliggen:

Proces MRA Agenda 2024 – 2028:

- Meer informatie over dit proces zal gedeeld worden aan het eind van Q1 in 2023

Verantwoording 2022:

- De Verantwoording over 2022 zal in het Bestuur van 28 april worden vastgesteld. De stukken hiervoor worden op 21 april verzonden

Voortgangsnota:

- De voortgangsnota zal in het Bestuur van 28 april worden vastgesteld. De stukken hiervoor worden op 21 april verzonden. Daarvoor zal de opzet van de Voortgangsnota en een voorstel over het te doorlopen proces nog ter advisering voorliggen in de MRA Raadtafel.

Jaarplan 2024:

- Het Jaarplan voor 2024 zal worden vastgesteld in het Bestuur van 3 november. De stukken hiervoor worden verzonden op 27 oktober.

Termijnagenda 2024:

- De Termijagenda voor 2024 zal worden vastgesteld in het Bestuur van 3 november. De stukken hiervoor worden verzonden op 27 oktober.

CONCEPT

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11965
Extern Zaak ID	1970520
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	11.a
Titel	Subsidies: Afdoening motie ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland (B-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/SI

Bijlagen
Brief aan PS over motie Ondersteuning “warme kamers” in Noord-Holland.pdf
M251-2022 AANGENOMEN .pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	6 februari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**
Ingekomen stukken ter kennisname	28 februari 2023

Toelichting

Met dit besluit wordt uitvoering gegeven aan de op 19 december 2022 aangenomen motie M251-2022 ‘Ondersteuning warme kamers in Noord-Holland’.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M. Braam-Scholten
BEL/BS

Telefoonnummer +31235143435
braammi@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 1 FEB. 2023

Kenmerk
1970520/1972131

Betreft: Motie Ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland

Geachte leden,

Op 19 december heeft u motie M251-2022 Ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland aangenomen, met deze brief verzoeken wij u om de motie als afgedaan te beschouwen.

In de motie roept u Gedeputeerde Staten op om met de initiatiefnemers van het project 'Warme Kamers' in gesprek te gaan over of en hoe de provincie Noord-Holland ondersteuning kan bieden. Op 22 december 2022 heeft gedeputeerde Rosan Kocken een gesprek gehad met de projectleider van het Leger des Heils. Uit dit gesprek bleek dat het project eigenlijk 31 december 2022 zou aflopen, maar dat de nood deze winter ook na instelling van het prijsplafond nog hoog is. Veel mensen kunnen hun rekeningen niet of nauwelijks betalen en zijn letterlijk op zoek naar warmte. Het Leger des Heils wil graag de 17 locaties van het Leger des Heils en de 83 warme kamers van andere organisatie zoals kerken en de bibliotheken in Noord-Holland open houden en mensen een warme plek aanbieden. Tijdens het gesprek is afgesproken dat het Leger des Heils een subsidieaanvraag indient met daarin een uiteenzetting van hoe zij met haar partners komende winter warmte wil bieden aan Noord-Hollanders en hoe de provincie daar aan bij kan dragen.

Op 17 januari is de subsidieaanvraag door GS ontvangen. In deze subsidieaanvraag vraagt het Leger des Heils om het project 'warme kamers' financieel te ondersteunen. Met deze middelen zal het Leger des Heils een verruiming van de openingstijden realiseren, warme kleding verstrekken en een stimuleringsbijdrage voor betrokken partners beschikbaar maken.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

In het vertrouwen in de geest van u motie te hebben gehandeld hebben GS op 31 januari besloten om het Leger des Heils een subsidie van € 75.000,- voor het project 'warme kamers' te verstrekken.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

plv.

provinciesecretaris
H.J. Schartman

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

M251 / 09-12-2022
punt 2

Christen Unie
Provinciale Staten Noord-Holland

CDA

SP

Namens Noord-Hollanders.

AANGENOMEN

Ondersteuning "warme kamers" in Noord-Holland

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 19 december 2022,

constaterende dat:

- de energieprijzen sterk zijn gestegen en een verdubbeling of zelfs verdriedubbeling van het maandelijkse voorschot geen uitzondering is;
- met name mensen die in een slecht geïsoleerd (huur)huis wonen, komen voor enorme kosten komen te staan;
- veel inwoners met een laag inkomen, maar ook veel studenten, de verwarming niet aanzetten uit angst voor de energierekening en daardoor letterlijk in de kou komen te zitten;
- allerlei organisaties zoals bibliotheken, sportkantines, kerken, en ook het Leger des Heils (dat het project Warme Kamers is gestart) hun deuren hebben geopend om een warme plek, een kop koffie, een maaltijd en vaak ook de mogelijkheid tot een warme douche te bieden aan iedereen die dat nodig heeft;

overwegende dat:

- nu de winter is begonnen, er dringend behoefte is aan nog meer van dergelijke plekken;
- er in steden en dorpen nog de nodige plekken te vinden zijn die mogelijk als warme kamer kunnen dienen,
- de organisaties die deze plekken beheren extra kosten maken omdat zijn ook hun energierekening moeten betalen;
- de provincie een rol kan spelen bij het stimuleren dat er in de hele provincie door maatschappelijke organisaties "warme kamers" worden gerealiseerd;
- de provincie Noord-Holland ook naar aanleiding van motie 2020-M41 gekozen heeft om de sociale infrastructuur te ondersteunen;
- in de provincie Friesland op 9-11-2022 een motie is aangenomen waarin aan GS gevraagd wordt 50.000 euro beschikbaar te stellen voor meer warme plekken in de provincie, en de provincie Zuid-Holland een ruimte in het provinciehuis beschikbaar heeft gesteld als Warme Kamer, waarvan de organisatie in handen is gelegd van het Leger des Heils);

verzoeken GS:

- 75.000 euro beschikbaar te stellen ten behoeve van de ondersteuning van organisaties die een warme kamer willen realiseren, o.a. ter (gedeeltelijke) compensatie van de extra kosten;
- met organisaties die betrokken zijn bij dit soort initiatieven, zoals Dorpswerk Noord-Holland, het Leger des Heils en sportorganisaties in overleg te treden over de beste manier om deze ondersteuning te bieden;
- deze uitgaven te dekken uit het restant budget uit het "Noodfonds sociale infrastructuur" (motie 41);
- gemeenten in Noord-Holland te vragen in de verschillende kernen warme kamers mogelijk te maken, bijvoorbeeld door maatschappelijk vastgoed open te stellen,

en gaan over tot de orde van de dag.

Michel Klein	Dennis Heijnen	Anne de Groot	Grette van Geffen
ChristenUnie	CDA	SP	Namens Noord-Hollanders.

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11585
Extern Zaak ID	1937330
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	11.b
Titel	Organisatie: Afdoening motie 202-2022 duurzaam doorhappen (B-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/FM

Bijlagen
Brief aan PS over Afdoen motie 202 Duurzaam doorhappen.pdf
M202-2022 AANGENOMEN.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	26 december 2022
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**
Ingekomen stukken ter kennisname	28 februari 2023

Toelichting

Provinciale Staten vragen in motie 202-2022 standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van tevoren andere eetwensen door te geven. Om de motie uit te voeren zullen wij vanaf 1 januari 2023 bij door de provincie georganiseerde bijeenkomsten aangeven dat de provincie standaard plantaardige gerechten serveert. In de uitnodiging bieden wij genodigden de mogelijkheid om andere eetwensen door te geven.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
R. Tresoor
CZ/FM

Telefoonnummer +31235143089
tresoorr@noord-holland.nl

Verzenddatum

21 DEC. 2022

Kenmerk
1937330/1937332

Uw kenmerk

Betreft: Afdoen motie 202 Duurzaam doorhappen

Geachte leden,

Tijdens uw vergadering van 14 november 2022 heeft u motie 202 aangenomen. Deze motie roept ons op om standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van te voren andere eetwensen door te geven.

In lijn met ons coalitieakkoord 'Duurzaam doorpakken!' en de uitwerking van onze voedselvisie stimuleert de provincie de productie en het gebruik van duurzaam en gezond voedsel. Bij door de provincie georganiseerde bijeenkomsten biedt de provincie al langer de plantaardige gerechten aan, en de mogelijkheid om (specifieke) eetwensen door te geven. Daar wordt ook al gebruik van gemaakt. Bij lunch of warme maaltijd tijdens vergaderingen van Provinciale Staten wordt bijvoorbeeld al deels plantaardig, deels vegetarisch en deels vlees of vis geserveerd.

Om uw motie uit te voeren zullen wij bij door de provincie georganiseerde bijeenkomsten aangeven dat de provincie standaard plantaardige gerechten serveert. In de uitnodiging bieden wij genodigden de mogelijkheid om andere eetwensen door te geven. Wij zullen dit voor door de provincie georganiseerde bijeenkomsten waarvoor nog geen uitnodiging is verstuurd vanaf 1 januari 2023 aangeven in de uitnodiging.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Wij stellen uw Staten voor om met de uitvoering van bovengenoemde maatregelen door ons college, motie 202 als afgedaan te beschouwen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

b/u

provinciesecretaris

drs. H. van der Stelt

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

AANGENOMEN

M202/14-11-2022

Partij voor de Dieren
Statenfractie Noord-Holland

DENK NOORD-HOLLAND

GROEN LINKS NOORD-HOLLAND

Motie Duurzaam doorhappen

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 14 november 2022, ter behandeling van de Begroting 2023;

constaterende dat:

- Noord-Holland niet op koers is om eigen klimaat- en natuurdoelen te halen; [1]
- een meer plantaardig en minder dierlijk voedingspatroon niet alleen bevorderlijk is voor de gezondheid, maar ook duurzamer is en een grote positieve bijdrage levert aan het behalen van de klimaat-, natuur- en milieudoelen;
- de wetenschappelijke consensus is dat de transitie naar meer plantaardig onvermijdelijk is om milieu-, klimaat- en biodiversiteitsdoelen te halen. Ook het nieuwste grote internationale onderzoek naar de voortgang van het terugbrengen van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen ("State of Climate Action 2022"), geeft aan dat we veel minder vlees moeten eten;
- de hoogste belasting voor het klimaat in de provinciale catering de consumptie van zuivel (plek 1) en vlees (plek 2) is, volgens het provinciale team Duurzaamheid;
- dat de voedselkeuze volgens wetenschappers in sterke mate wordt bepaald door het aanbod en de sociale norm;
- het concept "Carnivoor? Geef het door!" van professor, gedragseconoom en voormalig D66-senator Henriëtte Prast[2], hierop inspeelt door plantaardige maaltijden als uitgangspunt te nemen in de menukaart, met behoud van volledige keuzevrijheid;

overwegende dat:

- steeds meer mensen plantaardig willen gaan eten, o.a. om redenen van gezondheid, klimaat en dierenwelzijn[3];
- provincie Noord-Holland een voorbeeldfunctie heeft en zegt vanuit de provinciale organisatie te willen bijdragen aan een duurzaam, meer plantaardig voedselsysteem en dat ook in eigen communicatie te verwerken;
- de provincie Groningen, de gemeenten Zutphen, Zwolle, Amsterdam, Haarlem, Delft, Rotterdam, Nijmegen en Eindhoven, de ministeries OCW en I&W, de publieke organisaties Universiteit van Wageningen, Universiteit Utrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam, Radbouduniversiteit, Universiteit Tilburg en TU Delft (Bouwkunde) het concept al toepassen;
- door de norm in de provinciale catering om te draaien van dierlijke producten als standaard, naar plantaardige producten als standaard, communiceert de provincie dat ze duurzaamheid, dierenwelzijn en gezondheid serieus neemt;
- door het principe "Carnivoor? Geeft het door!" toe te passen, blijft de keuzevrijheid van mensen behouden en iedereen die alsnog dierlijke producten wil eten kan dat gewoon doorgeven;

gehoord de discussie,

verzoeken het College van Gedeputeerde Staten:

- standaard plantaardige gerechten te serveren tijdens door de provincie georganiseerde bijeenkomsten, met de mogelijkheid om van tevoren andere eetwensen door te geven;

en gaan over tot de orde van de dag.

Fabian Zoon	Süleyman Koyuncu	Anouk Gielen
Partij voor de Dieren	DENK	GroenLinks

[1] https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2022/September_2022/Uitstoot_CO2_in_Noord_Holland_naar_verwachting_26_lager_in_2030/CO2_impactanalyse_Noord_Holland.pdf

[2] https://vimeo.com/492553593

[3] https://www.biojournaal.nl/article/9287786/steeds-minder-mensen-zien-zichzelf-als-vleeseter/

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11887
Extern Zaak ID	1687482
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	13.a
Titel	Pallas: Verzoek Pallas voor goedkeuring fusie met NRG en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht (B-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over PALLAS-verlening goedkeuring voor de voorgenomen fusie en verlenging en aanpassing overeenkomst van geldlening en pandrecht.pdf
Verzoek Stichting voorbereiding Pallas-reactor 'goedkeuring fusie en aanpassing lening'
230125_ Brief PNH verzoek Stichting Pallas goedkeuring lening en fusie - ondertekend.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Pallas is de nieuwe medische isotopenreactor die de Hoge Flux Reactor in Petten gaat vervangen. De provincie Noord-Holland heeft aan de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor € 40 miljoen in de vorm van een lening beschikbaar gesteld voor de voorbereiding van de nieuwe reactor. De stichting heeft de provincie verzocht om goedkeuring te verlenen voor de voorgenomen fusie met de Stichting NRG en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht. GS zijn voornemens om goedkeuring te verlenen aan de voorgenomen fusie en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst tot geldlening en pandrecht. Dit voornemen wordt aan PS voorgelegd opdat PS in staat worden gesteld hun hun opmerkingen ter kennis van GS te brengen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

I.A. Soldaat

BEL/REE

Telefoonnummer +31235144181

soldaati@noord-holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk

1687482-1966537

Uw kenmerk

Betreft: PALLAS-verlening goedkeuring voor de voorgenomen fusie en verlenging en aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht

Geachte leden,

Hierbij verzoeken wij u deze brief (met bijlagen) ter bespreking op de B-agenda van de commissie Economie, Financiën en Bestuur van 20 februari 2023 te plaatsen.

Wat is de reden?

De reden hiervoor is dat Gedeputeerde Staten op 24 januari 2023 hebben besloten voornemens te zijn in te stemmen met een aantal besluiten samenhangende met de toekomst van het PALLAS-project.

Wat vragen wij aan de commissie?

De commissie wordt gevraagd om opmerkingen en aandachtspunten aan ons mee te geven voor de definitieve besluitvorming over ons voornemen om:

a. op grond van artikel 7.4. en artikel 24.1 van de statuten van PALLAS het voorgenomen besluit tot fusie van de Stichting voorbereiding PALLAS-reactor met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group goed te keuren en tevens het daarmee samenhangende voorgenomen besluit tot statutenwijziging goed te keuren,
b. bij voorbaat afstand te doen van haar recht, op grond van artikel 5d van de overeenkomst van geldlening en pandrecht, om de lening op te eisen vanwege de effectuering van de voorgenomen fusie van de Stichting voorbereiding PALLAS-reactor met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group,
c. in te stemmen met een verlenging van de looptijd van de lening met maximaal 12 jaar tot 1 april 2035, zijnde enkele jaren na de op dit moment beoogde commercial operating date van de PALLAS-reactor. Indien voor 31 december 2023 geen definitief

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

en positief kabinetsbesluit over de financiering van het PALLAS-project is genomen zal de looptijd voortijdig eindigen op 31 december 2024,

d. in te stemmen met het aanpassen van overeenkomst van geldlening en pandrecht door aanpassing van de informatierechten, goedkeuringsrechten en zekerheden zoals nader uiteengezet in Bijlage 2 van het verzoek van PALLAS,
e. te bevestigen dat een bevestiging van (een toezegging tot) financiering van de bouw de PALLAS-reactor door VWS, volgend op een positief kabinetsbesluit, niet leidt tot een aflossingsverplichting op basis van huidig artikel 7 van de overeenkomst van geldlening en pandrecht.

Om welk GS-besluit gaat het?

24 januari 2023

Achtergrond

PALLAS is de naam van de nieuw te bouwen reactor op de Energy & Health Campus in Petten ten behoeve van de productie van medische en industriële isotopen en een functie als onderzoeksreactor. Deze activiteiten vinden nu plaats in de hoge flux reactor (HFR) op hetzelfde terrein in Petten. De HFR is al ruim 60 jaar oud en is al dit tijd geëxploiteerd door Stichting Nuclear Research and Consultancy Group (NRG). Dagelijks vindt wereldwijd diagnose en behandeling plaats van ruim 30.000 kankerpatiënten met medische isotopen uit Petten. De HFR is een belangrijke leverancier van de medische isotopen met een mondiaal marktaandeel van ongeveer 30%. Pallas zal in de toekomst naar verwachting een van 's werelds toonaangevende leveranciers van medische isotopen zijn en een cruciale rol spelen in de leveringsketen voor radio-farmaceutische producten wereldwijd en in nucleair technologisch onderzoek.

Op 16 juli 2012 heeft u besloten om samen met het Rijk onder publieke regie de eerste stappen te zetten voor de realisatie van de PALLAS-reactor. In december 2013 hebben wij samen met het Rijk de Stichting Voorbereiding PALLAS-reactor opgericht. Na u geconsulteerd te hebben op 17 maart 2014 hebben wij op 25 november 2014 besloten om maximaal € 40 miljoen subsidie in de vorm van een geldlening beschikbaar te stellen voor de voorbereidende werkzaamheden voor de nieuwe reactor. Het ministerie van EZK heeft ook een lening van € 40 miljoen aan PALLAS verstrekt. De voorbereidingsfase moet leiden tot een vergunbaar ontwerp en het realiseren van de financiering voor de bouw- en exploitatiefase.
Het einde van de voorbereidingsfase is in zicht nu het ontwerp van de reactor bijna gereed is, de aanvraag voor de Kernenergiewetvergunning in behandeling is bij de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (ANVS) en het ministerie van VWS voornemens is om de investeringskosten van het PALLAS-project te financieren.

Op 20 september 2022 heeft de minister van VWS aan de voorzitter van de Tweede Kamer geschreven dat het kabinet heeft besloten om middelen te reserveren voor een mogelijke investering in het PALLAS-project.[1]
De financiering van het ministerie van VWS komt in aanvulling op de bestaande financiering die verstrekt is door het ministerie van VWS, het ministerie van EZK en de Provincie Noord-Holland. Daarmee blijft het PALLAS-project, in tegenstelling tot het eerder beoogde privaat gefinancierde project, een publiek gefinancierd project.

Het kabinet zal in de loop van 2023 een definitief besluit nemen over de investering in PALLAS, waarbij dan moet worden voldaan aan enkele belangrijke voorwaarden, namelijk:

1. Volledige dekking van de benodigde investering in het project (€ 330 miljoen aan dekking nog benodigd);
2. Het succesvol doorlopen van de staatssteunprocedure bij de Europese Commissie;
3. Het succesvol doorlopen van de wettelijke procedures voor het oprichten van een beleidsdeelneming;
4. Een uitgewerkt plan voor de governance van het bouwproject, in gezamenlijkheid met de ministeries die kennis en expertise hebben ontwikkeld (of aan het opbouwen zijn) voor vergelijkbare grootschalige (nucleaire) bouwprojecten en deelnemingen.

Het ministerie van VWS werkt met PALLAS de voorwaarden uit.

Doel en belang

Wij zijn aan het PALLAS-project begonnen vanuit het oogpunt van behoud en versterken van de regionale werkgelegenheid en de nucleaire kennisinfrastructuur voor de regio. Mede daarom werken we sinds 2017 samen met de regio aan de ontwikkeling van een Energy & Health Campus om zo een innovatieve omgeving te maken voor onder andere de nieuwe PALLAS-reactor. Op deze locatie worden nu al unieke en wereldwijd onderscheidende innovaties gerealiseerd op het gebied van Energy & Health. De komst van PALLAS zal een enorme impuls geven aan het health-cluster van de campus. Dit cluster wordt daarmee volgens ons een belangrijk onderdeel voor de Nederlandse medische infrastructuur.
Maar het belang van het PALLAS-project is vooral gelegen in de volksgezondheid voor onze burgers van Noord-Holland en Nederland. Met de PALLAS-reactor kan verder gewerkt worden aan de ontwikkeling en productie van medische isotopen die medisch onderzoek en behandeling van kanker mogelijk maken. De nieuwe reactor, met bijbehorende kennisinfrastructuur, draagt bij aan de beschikbaarheid van belangrijke diagnostiek en innovatieve kankertherapieën voor patiënten.

[1] Kamerbrief kabinetsbesluit PALLAS | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

Ons belang is dat PALLAS er komt en om dit te ondersteunen hebben wij besloten om een geldlening beschikbaar te stellen voor de voorbereidende werkzaamheden voor de nieuwe reactor.
In november 2021 hebben wij u geïnformeerd over ons besluit om uitstel van terugbetaling van de lening te verlenen tot 1 april 2023 waarmee ons belang het beste wordt gediend. Uitgangspunt bij het vaststellen van de terugbetalingstermijn was de verwachting dat het kabinet in het eerste kwartaal 2022 een besluit zou nemen of zij al dan niet bereid is om de financiering van de bouw van de PALLAS-reactor voor haar rekening te nemen. Het kabinet heeft echter niet in het eerste kwartaal van 2022 een besluit genomen. Op 20 september hebben wij u de brief van de minister van VWS aan de voorzitter van de Twee Kamer toegestuurd waarin de minister meldt dat het kabinet heeft besloten om de komende jaren geld te reserveren voor de bouw van de PALLAS-reactor.

Verzoek goedkeuring

De Stichting Voorbereiding Pallas-reactor heeft ons op 20 januari per brief verzocht om goedkeuring te verlenen voor de voorgenomen fusie met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group (NRG) en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht met hoofdsom van € 40 miljoen, zoals initieel ondertekend op 4 en 18 december 2014 en nadien een aantal maal aangepast in verband met verlenging van de terugbetalings-termijn. [2]
Het verzoek van PALLAS is mede op verzoek van de minister van VWS die als beoogd financier en beoogd toekomstig aandeelhouder van NRG|PALLAS mede belang heeft bij aanpassing van de governance van PALLAS. In de brief van de minister van VWS wordt dit bevestigd. De minister geeft aan dat hij een groot belang hecht aan het PALLAS-project vanwege de belangrijke bijdrage hiervan aan de langjarige voorzieningszekerheid van medische isotopen voor de patiënt en is bereid geweest om onder voorwaarden € 1,32 miljard te reserveren voor een investering in het PALLAS-project. De minister stelt het zeer op prijs wanneer de Provincie haar betrokkenheid continueert en daarmee een belangrijke bijdrage levert aan de totstandkoming van het PALLAS-project. Met het instemmen met de door PALLAS verzochte verlenging van de Lening en aanpassing van de hieraan gerelateerde goedkeurings- en informatierechten en zekerheden geeft de Provincie hieraan nadere invulling. [3]

We dienen op grond van artikel 7.4. van de statuten van PALLAS goedkeuring te verlenen voor het besluit te fuseren. De notariële akte van fusie houdt tevens een statutenwijziging in. Op grond van artikel 24 van de statuten van PALLAS is hiervoor eveneens de goedkeuring van ons nodig.

---

[2] Verzoek Stichting voorbereiding PALLAS-reactor- 'Goedkeuring fusie en aanpassing lening'.
[3] Brief van minister van VWS 'Verzoek Stichting Pallas aan Provincie Noord-Holland'.

Toelichting voorgenomen besluit

. Fusie en wijziging statuten

Op basis van het principebesluit en vooruitlopend op het definitieve besluit worden de juridische en financiële voorbereidingen getroffen voor de aanpassing van de structuur van de stichting voorbereiding Pallas-reactor.

De juridische stappen die hiervoor benodigd zijn betreffen een juridische fusie van NRG en PALLAS tot NRG|PALLAS. De gefuseerde stichtingen (NRG|PALLAS) worden vervolgens omgezet in een BV tegen uitgifte van aandelen aan het ministerie van VWS. Daarmee ontstaat een geïntegreerde beleidsdeelneming met de Staat der Nederlanden, het ministerie van VWS als 100% aandeelhouder.

Met het oog op de toekomstige statuten van de beleidsdeelneming NRG|PALLAS worden in de statuten van de gefuseerde stichtingen geen goedkeuringsrechten of andere rechten van de Provincie opgenomen. Hiermee wijzigt onze rol van oorspronkelijk 50% financier naar een verstrekker van een lening aan de beleidsdeelneming en wijzigt onze rol ook ten opzichte van het ministerie van VWS die aandeelhouder gaat worden.

PALLAS heeft aan ons gevraagd om goedkeuring te verlenen voor de fusie en de daarbij behorende statutenwijziging. Bij het niet verlenen van deze goedkeuring zal de fusie tussen de stichtingen en het vervolgens omzetten in een staatsdeelneming niet kunnen plaatsvinden en daarmee zal de beoogde financiering van het ministerie van VWS niet mogelijk zijn. Dit draagt niet bij aan ons belang dat de reactor er komt. Nu alle voorbereidende werkzaamheden bijna zijn afgerond is onze statutaire rol niet meer nodig in de stichting of de rechtsopvolger daarvan. Wij willen meewerken aan het verzoek en zijn voornemens om het volgende te besluiten:

a. op grond van artikel 7.4. en artikel 24.1 van de statuten van PALLAS het voorgenomen besluit tot fusie van de Stichting voorbereiding PALLAS-reactor met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group goed te keuren en tevens het daarmee samenhangende voorgenomen besluit tot statutenwijziging goed te keuren.

. Afzien recht opeisen lening

Op grond van de overeenkomst van geldlening en pandrecht kunnen wij de lening opeisen bij het aangaan van een fusie door PALLAS. Dit is niet wenselijk gezien het feit dat deze fusie zal leiden tot de oprichting van de beleidsdeelneming en daarmee leidt tot realisatie van de PALLAS-reactor. Opeisen van de lening leidt tot extra financieringslasten bij het ministerie van VWS boven op de € 1,65 miljard die zij nu hebben voorzien. PALLAS heeft ons gevraagd afstand te doen van dit recht. Wij zijn voornemens om het volgende te besluiten:

b. bij voorbaat afstand te doen van haar recht, op grond van artikel 5d van de overeenkomst van geldlening en pandrecht, om de lening op te eisen vanwege de effectuering van de voorgenomen fusie van de Stichting voorbereiding PALLAS-reactor met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group.

. Verlengen lening

Het ministerie van VWS heeft sinds 2018 aanvullende leningen verstrekt en is voornemens om de financiering van de kosten tot aan de start van de exploitatie te verzorgen. Daarna is het de verwachting dat er opbrengsten door verkoop van medische isotopen worden gerealiseerd door PALLAS. De verwachting is dat de exploitatie van de reactor (commercial operating date) over ongeveer 12 jaar zal zijn.
Gegeven het einde van de looptijd van onze lening en met het oog op de langjarige financiering van het PALLAS-project door het ministerie van VWS is door PALLAS en mede op verzoek van de minister van VWS aan ons gevraagd om de looptijd van de lening te verlengen.
PALLAS beschikt niet over de middelen om de lening per 1 april af te lossen. Aflossing door het ministerie van VWS is geen reële optie omdat dit tot extra financieringslasten voor het PALLAS-project bij het ministerie zal leiden. Wij willen meewerken aan het verzoek omdat deze verlenging bijdraagt aan ons doel. Wij krijgen hiermee een vordering op een partij die de reactor ook gaat bouwen dit in tegenstelling tot eerdere verlengingen. We zijn voornemens om het volgende te besluiten:

c. in te stemmen met een verlenging van de looptijd van de lening met maximaal 12 jaar tot 1 april 2035, zijnde enkele jaren na de op dit moment beoogde *commercial operating date* van de PALLAS-reactor. Indien voor 31 december 2023 geen definitief en positief kabinetsbesluit over de financiering van het PALLAS-project is genomen zal de looptijd voortijdig eindigen op 31 december 2024.

. aanpassen van de voorwaarden van de lening.

Over de voorwaarden van de lening maken wij nog nadere afspraken met NRG|PALLAS, de Provincie en het ministerie van VWS. Vanwege het feit dat ook nog overleg moet plaatsvinden met bestaande en mogelijk ook met nieuwe financiers is het op dit moment voor PALLAS te vroeg om definitief voorstel voor aanpassing te doen. Het voorstel opgenomen in bijlage 2 bij het verzoek van PALLAS werken wij de komende periode samen uit. In dit voorstel staat over de informatierechten dat wij de kwartaalrapportage, de jaarrekening en het vastgestelde Annual Plan zullen ontvangen. Verder zullen wij goedkeuringsrechten ontvangen voor het schriftelijke goedkeuren in het geval van fusie/splitsing, het vervreemden van een (materieel deel van) de onderneming en het verzoek tot ontbinding of staking van de onderneming. Over de zekerheden is het uitgangspunt dat deze worden vervangen door passende zekerheidsrechten. Onder 'passend' wordt verstaan zekerheidsrechten die gezien de omvang van de lening ten opzichte van de overige financiering die aan NRG|PALLAS is/wordt verstrekt in een rationele en marktconforme verhouding staan, waarbij de Provincie zoveel als mogelijk een gelijk uitzicht blijft houden op terugbetaling van de lening als zij thans heeft (zie Bijlage 2).
Wij willen meewerken aan het verzoek en zijn voornemens om het volgende te besluiten:

d. in te stemmen met het aanpassen van overeenkomst van geldlening en pandrecht door aanpassing van de

informatierechten, goedkeuringsrechten en zekerheden zoals nader uiteengezet in bijlage 2 van het verzoek van PALLAS.

. Aflossingsplicht
In de overeenkomst van geldlening en pandrecht is nu een aflossingsplicht opgenomen na verkrijgen van de financiering voor de bouw van de PALLAS-reactor. Het ministerie van VWS is voornemens het project langjarig te financieren. PALLAS en de minister van VWS hebben gevraagd af te zien van deze aflossingsplicht. Opeisen van de lening leidt tot extra financieringslasten bij het ministerie van VWS.
Wij zijn voornemens om het volgende te besluiten:

e. te bevestigen dat een bevestiging van (een toezegging tot) financiering van de bouw van de PALLAS-reactor door VWS, volgend op een positief kabinetsbesluit, niet leidt tot een aflossingsverplichting op basis van huidig artikel 7 van de overeenkomst van geldlening en pandrecht.

Op welk door PS vastgesteld beleidskader is dit voorstel gebaseerd of wat is de wettelijke grondslag voor dit voorstel?

Het besluit van PS op 16 juli 2012 (voordracht 56) om samen met het Rijk onder publieke regie de eerste stappen te zetten voor de realisatie van PALLAS.

Is dit voorstel eerder behandeld in een commissie of in PS?

Ja, in de commissie op: 17 september 2018, 5 oktober 2015, 17 maart 2014 en in PS op 16 juli 2012 (voordracht 56).
PALLAS heeft in de afgelopen jaren meerdere technische briefings in uw vakcommissie verzorgd.

Wat zijn de effecten van het voorstel?

Met ons voorgenomen beluit wordt ons primaire belang het beste gediend namelijk dat de PALLAS-reactor er komt voor de volksgezondheid voor onze burgers van Noord-Holland en Nederland, het behoud en versterken van de regionale werkgelegenheid en de nucleaire kennisinfrastructuur voor de Nederland.

Wat zijn de financiële aspecten/risico's?

PALLAS vraagt geen extra financiering maar vraagt mede namens het ministerie van VWS om een aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht zodanig dat de looptijd verlengd wordt met maximaal 12 jaar. In de begroting is al een voorziening getroffen voor de lening aan PALLAS.
Met ons voorgenomen besluit krijgt de Provincie een vordering op de BV waarmee nu voor het eerst sprake is van een vordering op een partij die de reactor ook gaat bouwen. Dit in tegenstelling tot de eerdere verlengingen, deze waren aan een stichting zonder middelen. Hiermee neemt de kans op terugbetaling van de lening aanmerkelijk toe. De

verlenging van de lening en de aanpassing van de overeenkomst van geldlening leiden niet tot nieuwe risico's.

Met wie is dit (extern) afgestemd?

Ministerie van VWS, PALLAS-NRG.

Heeft (burger)participatie plaatsgevonden? Op welke manier?

PALLAS heeft meerdere informatiebijeenkomsten georganiseerd voor omwonenden en belangstellenden.

Wanneer en hoe is/wordt over dit besluit gecommuniceerd?

Communicatie vindt plaats na het definitieve kabinetsbesluit over PALLAS.

Vindt er een evaluatie van dit besluit plaats?

Nee, er komt geen evaluatie.

Is er een link met Europa?

Nee, er is geen link met Europa.

Wat is de vervolgprocedure?

Wij zijn voornemens, na u geconsulteerd te hebben, in te stemmen met het verzoek van de directie van PALLAS om goedkeuring te verlenen aan de fusie met NRG, de statuten te wijzigen en het wijzigen van de leningsovereenkomst. Daarmee wordt het primaire belang voor de Provincie, te weten dat de reactor er komt, het beste gediend.

Graag vernemen wij uw opmerkingen op ons voornemen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Bijlagen:
- Verzoek Stichting voorbereiding PALLAS-reactor- 'Goedkeuring fusie en aanpassing lening'.
- Brief van minister van VWS 'Verzoek Stichting Pallas aan Provincie Noord-Holland'.

PALLAS

Provincie Noord-Holland
t.a.v. mevrouw I. Zaal
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

subject Goedkeuring fusie en aanpassing lening
contact Peter Boeken
phone 06-51231032

Alkmaar, 20/01/23

UNCLASSIFIED

Geachte mevrouw Zaal,

De Stichting Voorbereiding Pallas-reactor ("PALLAS") verzoekt met deze brief aan de Provincie Noord-Holland ("Provincie") goedkeuring te verlenen voor de voorgenomen fusie met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group ("NRG") en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de overeenkomst van geldlening en pandrecht met hoofdsom van EUR 40 miljoen zoals initieel ondertekend op 4 en 18 december 2014 en nadien een aantal maal aangepast in verband met verlenging van de terugbetalingstermijn ("Lening").

Hieronder licht ik de verzoeken nader toe en ik concretiseer de verzochte besluiten van de Provincie.

Toelichting financiering en structurering PALLAS-project

Het Ministerie van VWS is voornemens om de resterende investeringskosten van het PALLAS-project te financieren. Deze financiering komt in aanvulling op de bestaande financiering als verstrekt door het Ministerie van VWS, het Ministerie van EZK en de Provincie. Daarmee blijft het PALLAS-project, in tegenstelling tot het aanvankelijk beoogde privaat gefinancierde project, een publiek gefinancierd project.

De totale projectkosten worden geraamd op ruim € 1,8 miljard. Daarvan resteert conform de Kamerbrief van 20 september 2022 (zie Kamerstuk 33626 nr. 16) nog een bedrag van € 1,65 miljard. Het is de bedoeling dat het Ministerie van VWS dit resterende bedrag met zowel vreemd vermogen (leningen) als met eigen vermogen (aandelenkapitaal) financiert. Het kabinet heeft, zoals blijkt uit de hiervoor aangehaalde Kamerbrief van 20 september 2022, besloten om € 1,32 miljard te reserveren waarmee het principebesluit tot de voortzetting van het PALLAS-project is genomen. Voor de laatste € 330 miljoen dient in 2023 nog dekking gevonden te worden, op basis hiervan, en na invullen van een aantal andere door het kabinet gestelde voorwaarden, kan in 2023 het definitieve kabinetsbesluit over de investering in het PALLAS-project genomen worden.

De voorgestelde financiële en juridische structuur voorziet er in dat de lopende operatie van NRG en het PALLAS-project integreren en fuseren en vervolgens worden omgezet in een kapitaalvennootschap ((beleids)deelneming) met het Ministerie van VWS als 100% aandeelhouder. Op basis van het principebesluit van het kabinet op 20 september 2022 en vooruitlopend op het definitieve besluit in 2023 worden nu de juridische en financiële voorbereidingen getroffen voor de integratie en fusie. De juridische stappen die hiervoor benodigd zijn betreffen een juridische fusie van NRG en PALLAS tot NRG|PALLAS. Beoogd is dat de gefuseerde stichtingen (NRG|PALLAS) vervolgens worden omgezet in een BV tegen uitgifte van aandelen aan het Ministerie van VWS. Daarmee ontstaat een geïntegreerde (beleids)deelneming met de Staat der Nederlanden, het Ministerie van VWS als 100% aandeelhouder, hierna "NewCo".

Op grond van artikel 7.4. van de statuten van PALLAS is goedkeuring van de Minister van VWS en de Provincie vereist voor het besluit te fuseren. De notariële akte van fusie houdt tevens een statutenwijziging in. Op grond van artikel 24 van de statuten van PALLAS is hiervoor eveneens de goedkeuring van de Minister van VWS en de Provincie benodigd.

Aan de Provincie wordt gevraagd om de volgende besluiten te nemen.

Gevraagd besluit goedkeuring fusie NRG en PALLAS

PALLAS verzoekt op grond van artikel 7.4. en artikel 24.1 van de statuten van PALLAS aan de Provincie het voorgenomen besluit tot fusie van NRG en PALLAS goed te keuren en tevens het daarmee samenhangende voorgenomen besluit tot statutenwijziging goed te keuren.

UNCLASSIFIED: documents for general use, that can be open to the public.

Address Comeniusstraat 8, Alkmaar
The Netherlands
Postal Address PO Box 1092, 1810 KB Alkmaar
The Netherlands
T +31 (0)88 20 24 024
E info@pallasreactor.com
W www.pallasreactor.com
Trade Register 59456302
Bank NL85 INGB 0006 3671 22
factuur@pallasreactor.com

Tevens verzoekt PALLAS de Provincie bij voorbaat afstand te doen van haar recht, op grond van artikel 5d van de Lening, om de Lening op te eisen vanwege de effectuering van de voorgenomen fusie van NRG en PALLAS.

In Bijlage 1 wordt juridische basis voor deze goedkeuringsrechten weergegeven.

Toelichting verzoek verlenging een aanpassing Lening

In 2014 heeft de Provincie de Lening verstrekt aan PALLAS, dit betreft een bedrag van € 40 miljoen. De huidige looptijd van de Lening eindigt op 1 april 2023. Ook het Ministerie van EZK heeft in 2014 een lening van € 40 miljoen aan PALLAS verstrekt waarmee de Provincie 50% financier van PALLAS was. Hiernaast en in aanvulling hierop heeft het Ministerie van VWS sinds 2018 aanvullende leningen verstrekt en zoals toegelicht zal het Ministerie van VWS de resterende investeringsopgave van circa EUR 1,65 miljard financieren, via eigen vermogen en leningen te verstrekken aan de nog te vormen (beleids)deelneming NRG | Pallas. Gegeven het einde van de huidige looptijd op 1 april 2023, en met het oog op de langjarige financiering van het PALLAS-project wordt aan de Provincie gevraagd de Lening te verlengen en in te stemmen met het aanpassen van de voorwaarden van de Lening.

Met het oog op de toekomstige statuten van de beleidsdeelneming NRG | Pallas worden in de statuten van de gefuseerde stichtingen geen goedkeuringsrechten of andere rechten van de Provincie opgenomen. In de aan te passen Lening worden wel goedkeuringsrechten, zoals nader uiteengezet in Bijlage 2, voorzien.

Gevraagd besluit verlenging en aanpassing Lening

PALLAS verzoekt de Provincie akkoord te gaan met verlenging van de looptijd van de Lening met 12 jaar tot 1 april 2035, zijnde enkele jaren na de op dit moment beoogde *commercial operating date* van de PALLAS-reactor. Indien voor 31 december 2023 geen definitief en positief kabinetsbesluit over de financiering van het PALLAS-project is genomen zal de looptijd voortijdig eindigen op 31 december 2024.

In aanvulling op voormelde aanpassing van de looptijd, verzoekt PALLAS de Provincie in te stemmen met de aanpassing van de informatierechten, goedkeuringsrechten en zekerheden zoals nader uiteengezet in Bijlage 2.

Voorts verzoekt Pallas de Provincie dat voor de goede orde wordt bevestigd (een toezegging tot) financiering van de bouw van de PALLAS-reactor door VWS, volgend op een positief kabinetsbesluit, niet leidt tot een aflossingsverplichting op basis van huidig artikel 7 van de Lening.

PALLAS vraagt om bovengenoemde besluiten mede op verzoek van het Ministerie van VWS die als beoogd financier en beoogd toekomstig aandeelhouder van NRG|PALLAS mede belang heeft bij aanpassing van de governance van PALLAS. PALLAS verwijst hiervoor naar de brief van het Ministerie van VWS die omstreeks de datum van deze brief zal worden toegezonden.

Met vriendelijke groet,

B. Leeftink
CEO PALLAS

BIJLAGE 1

Toelichting statuten PALLAS
Op grond van artikel 7.4. is goedkeuring van de Minister van VWS en de Provincie Noord-Holland vereist voor het besluit te fuseren:

> *Artikel 7.4. Aan de schriftelijke goedkeuring van de Minister en de Provincie zijn onderworpen de besluiten van het bestuur omtrent de volgende rechtshandelingen, voor zover deze niet reeds ondubbelzinnig in een voor het desbetreffende boekjaar vastgesteld Jaarplan zijn opgenomen:*
> *a. [……];*
> *b. het aangaan of verbreken van een duurzame samenwerking van de stichting of een dochtermaatschappij met een andere rechtspersoon of onderneming dan wel als volledig aansprakelijke vennoot in een commanditaire vennootschap of vennootschap onder firma, indien de samenwerking of verbreking van ingrijpende betekenis is voor de stichting;*
> *[….]*

De notariële akte van fusie houdt tevens een statutenwijziging in. Op grond van artikel 24 is hiervoor eveneens de goedkeuring van de Minister van VWS en de Provincie benodigd:

> *Artikel 24.1. De raad van toezicht en het bestuur zijn, elk afzonderlijk, bevoegd de statuten te wijzigen na vooraf verkregen schriftelijke goedkeuring van de Minister en de Provincie.*

Met het oog op de toekomstige statuten van de beleidsdeelneming worden in de statuten van de gefuseerde stichtingen geen goedkeuringsrechten of andere rechten van de Provincie opgenomen.

Toelichting Lening PALLAS - Provincie (€ 40 miljoen)
Artikel 5.d. van de Lening bepaalt dat de lening opeisbaar is in geval van o.a. fusie:

5. Opeisbaarheid
Het uitbetaalde bedrag inclusief de bijgeschreven rente is direct en voor het geval bedoeld onder a en b zonder ingebrekestelling opeisbaar indien:
a. de stichting in staat van faillissement is komen te verkeren, er ten aanzien van haar surseance van betaling is verleend, dan wel er door de stichting een buitengerechtelijk akkoord aan haar crediteuren is aangeboden;
b. gedeputeerde staten van Noord-Holland op grond van artikel 4:48 van de Algemene wet bestuursrecht besluiten de subsidieverlening in te trekken;
c. de stichting rechten op kennis of resultaten die voortkomen uit activiteiten die door de stichting met de lening zijn gefinancierd, exclusief aan een derde overdraagt anders dan aan de Staat;
d. de stichting al dan niet na een overname door of fusie met een andere rechtspersoon de gesubsidieerde activiteiten niet meer zelfstandig kan uitvoeren.

BIJLAGE 2

Voorstel voor aanpassing van de voorwaarden van de Lening (nader uit te werken in de definitieve documentatie)

- Artikel 7 (Aflossing) bepaalt nu dat aflossing plaatsvindt 6 maanden na verkrijgen financiering voor de bouw van de PALLAS-reactor, doch uiterlijk op 1 april 2023
    - Voorgesteld wordt dat aflossing plaatsvindt per einde looptijd (1 april 2035 of ingeval uitblijven van een positief kabinetsbesluit per 31 december 2024), of zoveel eerder als de cashpositie van PALLAS dat redelijkerwijs toelaat, in welk geval de Lening van de Provincie daaruit zal worden afgelost voordat een eventuele aflossing aan VWS zal worden gedaan. Bij toetreding van additionele financiers zullen die op dit punt gelijk met de Provincie worden behandeld.
    - Voor de goede orde bevestigt de Provincie dat (een toezegging tot) financiering van de bouw van de PALLAS-reactor door VWS, volgend op een positief kabinetsbesluit, niet leidt tot een aflossingsverplichting op basis van artikel 7.[1]
- De informatierechten van de Provincie zullen worden aangepast, waarbij de Provincie op basis van de gewijzigde leningsovereenkomst de volgende informatie zal ontvangen ten aanzien van (initieel) PALLAS en, na vorming van de (beleids)deelneming, van de (beleids)deelneming “NewCo” en haar groepsmaatschappijen:
    - De standaard kwartaalrapportage
    - De jaarrekening
    - Het vastgestelde Annual Plan.
- De Provincie zal de volgende goedkeuringsrechten ontvangen. Dit betreffen de standaard goedkeuringsrechten zoals beoogd wordt overeen te komen met elke leningverstrekker anders dan het Ministerie van VWS:
    - Schriftelijke goedkeuring in het geval van
        - fusie/splitsing
        - vervreemden van een (materieel deel van) de onderneming
        - verzoek tot ontbinding of staking van de onderneming.
- Zekerheden: NRG|PALLAS, de Provincie en het Ministerie van VWS treden zo spoedig mogelijk in nader overleg over de aanpassing van de bestaande zekerheidsrechten van de Provincie die hun oorsprong hebben in het in 2014 verstrekken van 50% van de financieringsbehoefte van PALLAS, waarbij de Staat in de andere 50% voorzag. Vanwege het feit dat ook nog overleg moet plaatsvinden met bestaande financiers en mogelijk ook met nieuwe financiers is het op dit moment nog te vroeg in de tijd om een inhoudelijk definitief voorstel aan de provincie te kunnen doen. Uitgangspunt is dat de bestaande zekerheidsrechten van de Provincie worden aangepast en PALLAS zegt daarover toe dat daarvoor passende zekerheidsrechten in de plaats zullen komen. Onder 'passend' wordt verstaan zekerheidsrechten die gezien de omvang van de Lening ten opzichte van de overige financiering die aan NRG|PALLAS is/wordt verstrekt in een rationele en marktconforme verhouding staan, waarbij de Provincie zoveel als mogelijk een gelijk uitzicht blijft houden op terugbetaling van de Lening als zij thans heeft, dit (i) in het licht van de verhouding tussen de financiering van de Provincie en de financiering van het Ministerie van VWS de Staat en (ii) in relatie tot de aan te passen zekerheden van de bestaande financiers en (iii) in relatie tot de zekerheden die van mogelijk nieuwe financiers eisen om de totale financieringsbehoefte van NRG|PALLAS te kunnen voorzien, en daarmee het PALLAS-project mogelijk maken.

[1] Waarschijnlijk niet nodig omdat de Lening wordt aangepast voor het kabinetsbesluit

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

Provincie Noord-Holland
T.a.v. de heer A.Th.H. van Dijk, commissaris van de Koning
en mevrouw I. Zaal, gedeputeerde
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Directoraat Generaal Curatieve Zorg
Programmadirectie Medische Isotopen

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11

www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij
E.P. van Marken
Strategisch adviseur

M +31(0)6-51 82 53 16
ep.v.marken@minvws.nl

Kenmerk
3504024-1042770-PMI

Correspondentie uitsluitend richten aan het retouradres met vermelding van de datum en het kenmerk van deze brief.

Datum 25 JAN. 2023
Betreft Verzoek Stichting Pallas aan Provincie Noord-Holland

Geachte heer Van Dijk en mevrouw Zaal,

In haar brief van 20 januari 2023 verzoekt de Stichting Voorbereiding Pallas-reactor ("PALLAS") aan u om goedkeuring te verlenen voor de voorgenomen fusie met de Stichting Nuclear Research and Consultancy Group ("NRG") en akkoord te gaan met verlenging en aanpassing van de leningsovereenkomst tussen de Provincie Noord-Holland (de "Provincie") en PALLAS.

De Provincie heeft zich sinds de start van het PALLAS-project als een betrokken financier getoond. Deze betrokkenheid wordt zeer op prijs gesteld. Voor de Provincie is het PALLAS-project een belangrijk project dat een bijdrage levert aan de hoogwaardige kenniseconomie, economische activiteit en hoogwaardige werkgelegenheid in de provincie. Als minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport hecht ik groot belang aan het PALLAS-project vanwege de belangrijke bijdrage hiervan aan de langjarige voorzieningszekerheid van medische isotopen voor de patiënt. In dit kader ben ik bereid geweest om onder voorwaarden € 1,3 miljard te reserveren voor een investering in het PALLAS-project[1].

Ik stel het zeer op prijs wanneer de Provincie deze betrokkenheid continueert en daarmee een belangrijke bijdrage blijft leveren aan de totstandkoming van het PALLAS-project. Met het instemmen met de door PALLAS verzochte verlenging van de lening en aanpassing van de hieraan gerelateerde goedkeurings- en informatierechten en zekerheden geeft de Provincie hieraan nadere invulling.

Hoogachtend,

de minister van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport,

Ernst Kuipers

[1] Zie hiervoor de kamerbrief d.d. 20 september 2022 (referentie: 3435806-1035168-PMI)

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11829
Extern Zaak ID	1661355
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	13.b
Titel	Economie: Voortgang Datacenterstrategie 2022-2024 en afdoen moties M9 & M10-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over voortgang Datacenterstrategie 2022-2024.pdf
Rapportage objectivering datacenters Stratix 2022.pdf
position-paper-ipo-voor-debat-datacenters-23-juni.pdf
Voortgang landelijke beleidslijn Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen.docx
M10-2022 AANGENOMEN.pdf
M9-2022 AANGENOMEN.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	23 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Met deze brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de voortgang van de Datacenterstrategie 2022-2024.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

M.J.H. Heck

BEL/REE

Telefoonnummer +31235143752

heckm@noord-holland.nl

Verzenddatum

18 JAN. 2023

Kenmerk

1661355/1957430

Uw kenmerk

Betreft: Voortgang Datacenterstrategie 2022-2024

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Voortgang uitvoering datacenterstrategie 2022-2024.

Inleiding

Tijdens uw vergadering van 31 januari 2022 is de Datacenterstrategie Noord-Holland 2022-2024 vastgesteld (1661355/1751414). Wij hebben in de Statenvoordracht aangegeven om over de voortgang van de datacenterstrategie in 2023 te rapporteren. Met deze brief willen wij u informeren over de voortgang van de uitvoering van de strategie en tevens enkele nieuwe ontwikkelingen met u delen.

Voortgang Datacenterstrategie

Artikel 6.1.5a datacenters in Omgevingsverordening NH2022 & NH2020

Op 28 november is in de commissie RWK de eerste herziening Omgevingsverordening NH2022 (1823026/1914626) en tweede herziening Omgevingsverordening NH2020 in verband met uitstel van de Omgevingswet besproken (1918124/1918131) en 19 december in uw Staten. Aan beide verordeningen is paragraaf 6.1.5a datacenters toegevoegd. Het opnemen van regels in de omgevingsverordening is een belangrijk onderdeel van de provinciale inzet op datacenters. Conform de definitie in de datacenterstrategie gaat het om datacenters met een oppervlakte van minimaal 2 hectare en een elektrisch aansluitvermogen van minimaal 5MVA. Met het artikel specificeren we de locaties voor vestiging. Uitsluitend de gemeenten Haarlemmermeer, Amsterdam en Hollands Kroon (hierna clustergemeenten) waar al datacenterclusters aanwezig zijn, wijzen we aan als gemeenten waar nieuwe datacenters of uitbreidingen van bestaande datacenters nog mogelijk zijn. Daarnaast bevat het artikel instructieregels waarin de drie clustergemeenten worden geïnstrueerd om vestigingsvoorwaarden (inclusief een stedenbouwkundig plan en beeldkwaliteitsplan) op te nemen in het omgevingsplan. De gewijzigde Omgevingsverordening is op 1 januari 2023 van kracht geworden.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Vestigingsvoorwaarden

Samen met de drie clustergemeenten en met input van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied werken we aan het vormgeven van de vestigingsvoorwaarden in de vorm van een richtlijn. Doordat we samen met deze stakeholders werken aan de vestigingsvoorwaarden zijn we continue in gesprek over de specificering van de voorwaarden. Onder bevoegd gezag van de provincie werkt de Omgevingsdienst NZKG momenteel al in de vergunningverlening procedures met de brede voorwaarden zoals geformuleerd in de datacenterstrategie Noord-Holland.

De uitwerking van de vestigingsvoorwaarden met de gemeenten zal een richtsnoer zijn voor verdere verduurzaming van de datacenterclusters zodra een nieuw datacenter zich wil vestigen of een bestaand datacenter zich wil uitbreiden. Het uitgangspunt van de provincie is om deze vestigingsvoorwaarden samen met de drie clustergemeenten uitgewerkt te hebben in het eerste kwartaal van 2023 en zo te zorgen voor gelijke voorwaarden en daarmee een gelijk speelveld in Noord-Holland.

Het richtsnoer met vestigingsvoorwaarden wordt een dynamische lijst waarbij maatwerk centraal staat op basis van het type datacenter en waar deze zich wil vestigen. Zo betekent landschappelijke inpassing voor een uitbreiding van een datacenter in Hollands Kroon iets anders dan een de uitbreiding van een colocatie datacenter op een Amsterdams bedrijventerrein.

Na bestuurlijk overleg met de drie clustergemeenten in februari gaan we ook in gesprek met de energie- en waterbedrijven en de datacentersector zelf om de vestigingsvoorwaarden te bespreken. Tijdens dit bestuurlijk overleg staat ook burgerparticipatie op de agenda. Samen met gemeenten onderzoeken we welke rol belanghebbenden kunnen spelen. In het bestuurlijk overleg met de gemeente Hollands Kroon bespreken we hoe we samen inwoners en andere stakeholders het beste kunnen betrekken bij de ontwikkelingen in Middenmeer.

Landelijke en Europese lobby voor een gelijk speelveld

Noord-Holland loopt zowel landelijk als in Europa voorop met het datacenterbeleid. Door onze ervaring tijdens het schrijf- en besluitvormingsproces, is er een sterke kennispositie ontwikkeld waarbij we andere partijen kunnen ondersteunen en we de Noord-Hollandse visie kunnen uitdragen. De ambitie van Noord-Holland is om de meest duurzame en innovatieve datacenter hub van Europa te worden. We streven op landelijk en Europees niveau naar een gelijk speelveld en het hanteren van vestigingsvoorwaarden zijn de twee centrale boodschappen die we uitdragen ter ondersteuning van deze ambitie. Dit brengen we op diverse manieren over het voetlicht in Den Haag en Brussel.

Met als directe aanleiding de publicatie van het voorbereidingsbesluit hyperscale datacenters en de ontwikkeling van de Algemene maatregel van Bestuur (hierna AMvB) hyperscale datacenters door het ministerie van Binnenlandse Zaken, is er in het afgelopen jaar veel gesproken over de vestiging van datacenters in Nederland. Deze AMvB houdt kort gezegd in dat gemeenten in een bestemmingsplan (of omgevingsplan)

geen nieuw hyperscale datacentra (groter dan 10 ha en meer dan 70 MVA) mogen toelaten. De gebieden waar het verbod niet geldt zijn de gemeente Het Hogeland (Groningen) en de gemeente Hollands Kroon. Concreet zijn dit de locaties Agriport A7en B1 en is deze planologische ruimte in Hollands Kroon uitsluitend bestemd voor uitbreiding van reeds bestaande hyperscale datacentra.

Naar aanleiding van de AMvB heeft Noord-Holland het voortouw genomen bij het opstellen van een IPO position paper voor het commissiedebat Datacenters (23 juni 2022) en een IPO-zienswijze op de AMvB. Er is vervolgens intensief ambtelijk contact geweest met Binnenlandse Zaken (BZK) tijdens het proces van opstellen en aanscherpen van de AMvB. De boodschap vanuit het IPO was onder andere dat 'de provincies van mening zijn dat hyperscales niet apart behandeld kunnen worden, omdat er vanuit de dienstenrichtlijn geen juridisch onderscheid gemaakt kan worden tussen hyperscales en andere datacenters. Beleid zou moeten aangrijpen op de grootte van impact op de ruimte, water- en energievoorziening, en in samenhang met beleid voor andere type grootverbruikers' (zie ook bijlage 2 IPO position paper).

In de aanloop naar het debat is er een werkbezoek van Tweede Kamerlid Rajkowski (VVD) aan Microsoft georganiseerd (08-04-2022). In deze periode hebben er ook twee bestuurlijk overleggen met minister Hugo de Jonge plaatsgevonden (24 maart 2022 en 24 augustus 2022). Gedeputeerde Zaal was daar namens het IPO woordvoerder en heeft nogmaals gewezen op het belang van een brede aanpak van het onderwerp, en niet slechts de beperking tot hyperscale datacenters.

En deze acties hebben effect gehad: een toetsingskader voor niet hyperscale datacenters wordt meegenomen in het GRIP-traject (bijlage 3: voortgang landelijke beleidslijn GRIP). Recentelijk (27 september 2022) heeft minister De Jonge in een debat ook toegezegd om criteria zoals landschappelijke inpassing, niet koelen met drinkwater, gebruik van restwarmte en de toegevoegde economische waarde van datacenters voor de economie hierin mee te nemen. En om lokale en regionale overheden hierbij te betrekken. Ook is er een motie aangenomen om een landelijk afwegingskader te ontwikkelen voor hyperscale datacenters.

De acties voor een Europese lobby zijn recent gestart. Er zijn gesprekken geweest met vertegenwoordigers van de Europese datacenterregio's (Londen, Dublin, Frankfurt en Parijs) in Brussel, de Europese Commissie (DG Energy) en het Europees Parlement. In Europa wordt momenteel belangrijke wetgeving gemaakt zoals de Energy Directive die door DG Energy wordt opgesteld. Deze directive voorziet het beleid van de provincie van een additioneel stevig kader en juridische gronden. Er wordt gewerkt aan wetgeving voor datacenters waarin zij transparantie moeten geven over hun ruimtelijke impact en energieverbruik.

In de gesprekken met de Europese Commissie werd het initiatief om een samenwerking op te zetten met de andere grote datacenterregio's verwelkomd. Het wordt aangemoedigd om gezamenlijk tot thema's en toekomstige vestigingsvoorwaarden te komen, zodat de Commissie dit mee kan nemen in een volgende ronde wetgeving rondom energie. Ook de regio's zelf zijn enthousiast over het voorstel: de verwachting is dat

in het eerste kwartaal in 2023 een verkennende bijeenkomst belegd wordt.

Na deze ambtelijke gesprekken zullen we toewerken naar bestuurlijke lobby en kennisdeling op het gebied van beleid voor datacenters.

Moties M9-2022 en M10-2022

Op 31 januari heeft u motie M9-2022 (M.A.H. Meerten-Kok, VVD) aangenomen bij de vaststelling van de datacenterstrategie 2022-2024. Daarin roept u GS op om zowel op nationaal als op Europees niveau de (voorwaarden van) nieuwvestiging van hyperscale datacenters aan te kaarten en te sturen op een level playing field voor deze datacenters. En hierover uiterlijk bij de eerste evaluatie van de datacenterstrategie in de commissie EFB terug te rapporteren aan Provinciale Staten. Met de hierboven beschreven lobbyactiviteiten gaan wij ervan uit u voldoende te hebben geïnformeerd en verzoeken u motie 'M9-2022 Motie Hyperscales' als afgedaan te beschouwen.

Daarnaast heeft u bij de vaststelling van de datacenterstrategie 2022-2024 nog een motie aangenomen, motie M10-2022 (T.K. van Wijnen, GroenLinks). Hierin verzoekt u GS bij de evaluatie te betrekken of de vestigingsvoorwaarden nu en naar de toekomst voldoende sterk zijn om te kunnen sturen op een goede inpassing op gebied van landschap, natuur en milieu. En verzoekt u GS landelijk het gesprek aan te gaan over harde instrumenten die nodig zijn om te sturen op vestiging voor datacenters, zodat nieuwe datacenters geen problemen geven voor ander provinciaal beleid doordat er bv conflicten ontstaan over de volgordelijkheid van aansluiting op het electriciteitsnet of doordat milieudoelen minder goed gehaald kunnen worden.

Wat betreft het eerste deel van deze motie streven wij ernaar om de vestigingsvoorwaarden in het eerste kwartaal van 2023 samen met de drie clustergemeenten te hebben uitgewerkt (zie ook het kopje vestigingsvoorwaarden). Dat betekent dat het nu nog niet te zeggen is of de vestigingsvoorwaarden voldoende sterk zijn. Maar de constructieve samenwerking tussen de drie clustergemeenten en de Omgevingsdienst levert veel vertrouwen op voor een stevige set vestigingsvoorwaarden. Bovendien geeft de datacentersector zelf ook positieve signalen af over de aangekondigde vestigingsvoorwaarden. Maar uiteindelijk zal de praktijktoepassing na verloop van tijd inzicht moeten verschaffen in het daadwerkelijk effect.

Daarnaast verzoekt u GS in deze motie om landelijk het gesprek aan te gaan over harde instrumenten. Zoals u onder de kop 'Landelijke en Europese lobby voor een gelijk speelveld' heeft kunnen lezen, zijn wij niet alleen het gesprek aangegaan op beide niveaus maar heeft het idee bij zowel het Rijk als de Europese Commissie op enthousiasme kunnen rekenen en is de systematiek van vestigingsvoorwaarden terug te vinden in Rijks- en Europees (concept) beleid. Wij verzoeken u dan ook om motie M10-2022 'Zorgen om hyperscales' als afgedaan te beschouwen.

Restwarmte

Om de potentie van datacenters als warmtebron verder te brengen is er een aanjager restwarmte ingeschakeld om als verbindende partij te

zorgen voor het bij elkaar brengen van vraag- en aanbod en alle stakeholders in het project. Belangrijk onderdeel hiervan is ook kennisdeling over de potentie van restwarmte. De aanjager restwarmte heeft een 15-tal restwarmte projecten actief begeleid, stakeholders bij elkaar gebracht bij zowel het WAD kwartier/Equinix als Starpark Schiphol-Rijk/Interxion en werkbezoeken georganiseerd. Ook is er nu informatie over restwarmte beschikbaar gemaakt in de Warmteatlas en provinciaal warmte dataregister (*https://geoapps.noord-holland.nl/kaartenportaal/apps/webappviewer/index.html?id=9e20b3778e3a48b786f0cb1d77f1b6eb*). Na evaluatie van de eerste periode van de inzet van de aanjager restwarmte, is besloten de opdracht voort te zetten. Streven is om vanaf januari de inzet van een expert datathermie voor twee jaar voort te laten zetten. Vanwege de grote besparingspotentie in de glastuinbouw door inzet van datathermie, zal de aandacht hiervoor verder worden toegespitst. Daarnaast zal specifieker onderzoek worden gedaan naar afstemming datathermie op de warmtevraag in de omgeving en het mogelijk actief bij elkaar brengen van bron en afnemer. In de beantwoording van de motie M13-2022 Restwarmte van juli 2022 is toegelicht wat de provincie doet ten aanzien van de verplichting gebruik restwarmte datacenters.

Nieuwe ontwikkelingen

De datacentersector is een dynamische sector die niet alleen nog volop in ontwikkeling is maar waar ook steeds meer beleidsaandacht voor komt. Sinds vaststelling van de datacenterstrategie in januari 2022 hebben zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan waarover wij u willen informeren:

- **Bevoegd gezag en Vergunningen**
  Nadat de provincie Noord-Holland in maart 2020 heeft besloten dat zij voor inrichtingen met een opgesteld vermogen >50 MW bevoegd gezag is, heeft de OD NZKG uitgezocht hoeveel datacenters (en andere inrichtingen) onder dit besluit vallen. Voor zover nu bekend, zijn er bij de OD NZKG 33 datacenters die onder het bevoegd gezag van PNH (gaan) vallen. Momenteel zijn er 11 aanvragen voor een vergunning in procedure. Het gaat hier zowel om nieuwe datacenters als om uitbreidingen van bestaande datacenters. Een aanvraag ligt in de gemeente Hollands Kroon en de overige tien in de MRA.
- Vanuit een gezamenlijke opdracht van de provincies Flevoland, Noord-Holland en de MRA heeft bureau Stratix een **rapportage Datacenters impact en feiten** opgesteld. Het doel van dit rapport is het bieden van handvaten om getallen en beweringen in de discussie rondom datacenters op waarde te kunnen schatten en in perspectief te kunnen plaatsen. Zo kan de lezer een eerste inschatting maken over de mate waarin getallen en beweringen realistisch en onderbouwd zijn. Daarnaast wordt ook aandacht besteed aan veelvoorkomende misvattingen. Het rapport is in die zin ook een handleiding voor het interpreteren van informatie aangaande datacenters en kan bijdragen aan een zekere objectivering van de discussie. Met het verspreiden van deze rapportage wordt het inzicht in de datacentersector vergroot waarmee ook andere partijen buiten de opdrachtgevers hun voordeel mee kunnen doen.
- **Monitoring**: Op basis van een eerste aanzet van gemeente Amsterdam wordt de datacentersector vanaf 2023 apart meegenomen in de provinciale monitor werklocaties.

Tot slot

In het eerste kwartaal van 2024 zal opnieuw over de voortgang van de datacenterstrategie worden gerapporteerd en een besluit worden genomen over eventuele voortzetting van de inzet.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

3 bijlagen

- Rapportage datacenters Impact en feiten
- Position Paper IPO debat datacenters
- Voortgang landelijke beleidslijn GRIP

Stratix

Rapportage
Datacenters

Impact en Feiten

RAPPORT

Uitgebracht aan
Provincie Flevoland

Hilversum, 9-11-2022

Stratix

Inhoudsopgave

1 Introductie 5

2 Doel en methode 6

2.1 Doel en doelgroep 6

2.2 Aanpak en methode 6

3 Typologie Datacenters 7

3.1 Van rekencentrum naar datacentrum 7

3.2 Soorten datacenters 9

3.3 Faciliteiten in het datacenter 11

3.4 Discussie en conclusie 13

4 Locatie en ruimte 14

4.1 Waarom aandacht voor locatie en ruimte? 14

4.2 Gebouwtype 14

4.3 Wat bepaalt locatiekeuze van een colocatie datacenter? 15

4.4 Ontwikkeling markt voor datacenters in MRA 16

4.5 Discussie 21

4.6 Conclusie 22

5 Energie 23

5.1 Waarom aandacht voor energieverbruik datacenters 23

5.2 De energiebronnen van datacenters 23

5.3 De cijfers en feiten 24

5.4 Oorzaken van verschillen tussen analyses 26

5.5 Hoe te komen tot een goede analyse van het energieverbruik? 27

5.6 Discussie 28

5.7 Conclusie 30

6 Water 31

6.1 Waar gebruiken datacenters water voor? 31

6.2 Hoe gebruiken datacenters water? 31

6.3 Wat gebeurt er met water voor en na gebruik? 33

6.4 Waterverbruik datacenters in de pers 34

6.5 Waterverbruik in Nederland voor verschillende toepassingen 35

6.6 Discussie 37

6.7 Conclusie 37

7 Warmte, Koeling en Efficiëntie 38

7.1 Waarom aandacht voor warmte, koeling en efficiëntie? 38
7.2 Warmte 38
7.3 Koeling 39
7.4 Hoe wordt de efficiëntie van datacenters gemeten 40
7.5 De cijfers en feiten 41
7.6 Waarom efficiëntie en restwarmte moeilijk zijn in analyses 42
7.7 Discussie 43
7.8 Conclusie 43
8 Datagroei 44
8.1 Waarom aandacht voor datagroei? 44
8.2 Wat is data? 44
8.3 Data is veelal vluchtig 44
8.4 Datacenters voor data met langere bewaartermijn 45
8.5 Groei van opgeslagen data 45
8.6 Energieverbruik bij productie 45
8.7 Dataverbruik niet rechtstreeks gekoppeld aan energieverbruik 45
8.8 Kengetallen energieverbruik netwerken 49
8.9 Discussie 51
8.10 Conclusie 51
9 Conclusie 52
Annex A Energie 54
I. Energie in het datacenter: een introductie 54
II. Cijfers en afkortingen: hoe lees je ze? 54
III. Aansluitwaarde versus geleverde energie 56
IV. Hoeveel energie? Een lastige puzzel 58
V. Relatieve beslag ICT en datacenters 65
VI. Groei energieverbruik en aansluitcapaciteit 66
Annex B Koeling en efficiency 69
I. Soorten koeling 69
II. Koelen om te verwarmen 70
III. Efficiency van datacenters 71
IV. PUE: niet de basis voor beleid 72

Stratix

1 Introductie

De aanleiding voor de rapportage is het veelvoud aan elkaar soms tegensprekende nieuwe studies, analyses en getallen die zijn geschreven over de effecten van datacenters, de digitale economie en vaste en mobiele netwerken. Die veelheid van bronnen en informatie over dit onderwerp en het soms contrasterende beeld dat daaruit naar voren komt vraagt om een analyse gericht op het checken van de validiteit en de context van aannames, methodes en conclusies. Dit rapport is daarvoor bedoeld.

In de MRA (Metropool Regio Amsterdam) staat een groot aantal datacenters en bevindt zich een van de grootste knooppunten voor internetverkeer in de wereld. Beleidsmakers krijgen hierover veel vragen. Zij hebben de wens om meer inzicht te krijgen in feiten en cijfers.

In de discussie over datacenters lopen feiten en fictie door elkaar heen. Het is een relatief nieuwe branche waar nog wat van de magie van 'het internet' aan kleeft en die voor een buitenstaander niet in één oogopslag te begrijpen is. Wat gebeurt er in een datacenter, hoeveel energie verbruikt zo'n datacenter en wat is de impact op de omgeving? Wat is de meerwaarde, wat zijn de nadelen?

Deze rapportage tracht de feiten rondom datacenters toegankelijk te maken en van fictie te scheiden. Daarbij is uitgegaan van bestaande data en informatiebronnen. Het is zodanig geschreven dat beleidsmakers en bestuurders inzicht krijgen en in staat zijn om beter te begrijpen welke invloed de vestiging van een datacenter in hun gemeente of regio kan hebben. Het is niet de bedoeling om een standpunt voor of tegen datacenters te promoten, maar om beleidsmakers te helpen bij het analyseren van de informatie die zij over datacenters ontvangen. Daar waar er geen eenduidig beeld is zal dit worden benoemd. Dit kan aanleiding zijn voor verder onderzoek of voor de verzameling van betere statistieken.

Tijdens het schrijven van dit rapport werd wel duidelijk dat zelfs voor gegevens uit officiële bronnen, het niet altijd duidelijk is, in hoeverre deze correct zijn. Verbetering van de collectie van deze gegevens verdient aanbeveling. Deze aanbevelingen worden genoemd, maar zijn niet het belangrijkste doel van het onderzoek.

2 Doel en methode

2.1 Doel en doelgroep

Het beoogde doel van dit rapport is het bieden van handvatten om getallen en beweringen in de discussie rondom datacenters op waarde te kunnen schatten en in perspectief te kunnen plaatsen. Zo kan de lezer een eerste inschatting maken over de mate waarin getallen en beweringen realistisch en onderbouwd zijn. Daarnaast wordt ook aandacht besteed aan veelvoorkomende misvattingen.

De beoogde doelgroep van de rapportage is de ambtenaar, bestuurder en volksvertegenwoordiger die betrokken is bij besluitvorming rond datacenters. Bestuurders komen in toenemende mate in aanraking met voor- en tegenstanders van datacenters en worden met deze rapportage in staat gesteld om zo goed mogelijk geïnformeerd gesprekken aan te gaan en goed onderbouwde politieke keuzes te maken. Het is daarbij de bedoeling dat de rapportage ook duidelijk en begrijpelijk is voor geïnteresseerden met een minder technische achtergrond.

De rapportage beoogt een zo objectief mogelijk beeld te schetsen van datacenters. Het is uitdrukkelijk niet het doel van deze rapportage om een waardeoordeel te verschaffen of uit te dragen. Voor een aantal van de besproken aspecten is het lastig om ze volledig objectief te benaderen, vanwege een bepaalde mate van inherente subjectiviteit van het aspect. Dit geldt bijvoorbeeld voor horizonvervuiling (of -verrijking). Dergelijke gevallen worden wel besproken en in een context geplaatst, maar kunnen uiteraard niet worden getoetst op juistheid.

2.2 Aanpak en methode

De rapportage brengt bestaand materiaal uit betrouwbare bronnen in één overzichtelijk overzicht samen. De schrijvers van deze rapportage maken gebruik van eigen kennis en de informatie uit deze bronnen. Er is dus geen extra onderzoek verricht om dit rapport tot stand te laten komen.

Er is gekozen voor een hoofdtekst, waarin per onderwerp een korte uitleg wordt gegeven en de belangrijkste aandachtspunten worden belicht, en een annex, die dieper in gaat op het onderwerp. Dit maakt het mogelijk om zowel kort kennis te nemen van de belangrijkste zaken omtrent een onderwerp als om meer de diepte in te gaan.

3 Typologie Datacenters

De beschrijvingen van datacenters doen het soms voorkomen dat ze grote, vierkante loodsen zijn. Een soort distributiecentra, maar dan zonder af- en aanrijdende vrachtauto's. Het lijkt alsof datacenters een nieuw fenomeen zijn. Een gevolg van ons grote gebruik van internet. Toch zijn ze er al sinds de jaren 70. In dit hoofdstuk wordt de geschiedenis en typologie van datacenters beschreven.

3.1 Van rekencentrum naar datacentrum

In de jaren 70 gingen grote organisaties, zoals banken en overheidsorganisaties, computers gebruiken voor hun bedrijfsprocessen. Hiervoor werden serverruimtes en rekencentra gebouwd. Zo hadden de Stichting Academisch Rekencentrum Amsterdam en de ABN-AMRO al in 1971 hun eerste rekencentra in Amsterdam en Amstelveen. Het gebruik van personal computers (PC), servers en internet zorgde ervoor dat bij de eeuwwisseling bijna iedere locatie van een organisatie, zowel kantoor als productie of logistiek, een ruimte voor servers, computers en netwerken had. Ongezien kende iedere stad honderden zo niet duizenden locaties met een computerruimte. Bekende voorbeelden zijn het oude rekencentrum van De Nederlandsche Bank aan de Sarphatistraat in Amsterdam, dat daarna dienst deed als ontvangstgebouw. In Apeldoorn stond het rekencentrum van Centraal Beheer in het centrum; dat is nu een monument.

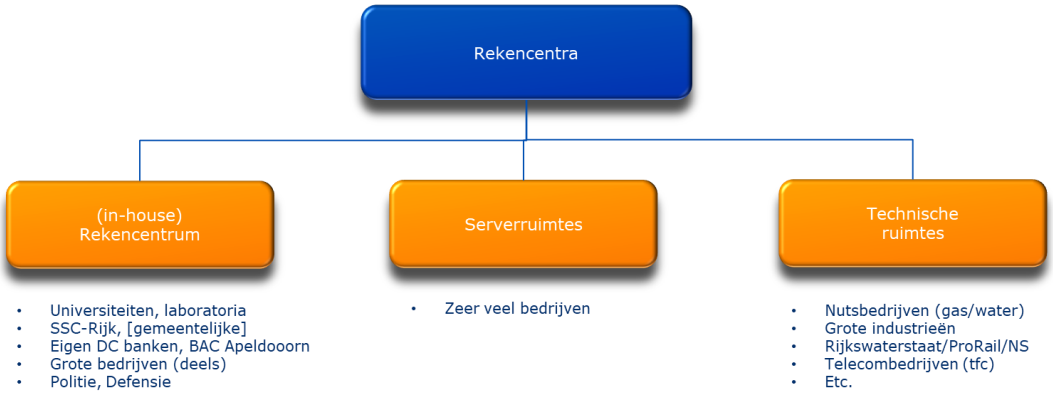

Figuur 1: verschillende soorten rekencentra

Waar de term rekencentrum meestal werd gebruikt voor een gebouw waar voor één organisatie de computers stonden, is de term datacenter meer in gebruik voor een gebouw waar de computers (servers) van of voor meerdere organisaties staan.

De omgeving van Amsterdam werd één van de belangrijkste verkeersknooppunten van dataverkeer in Europa naast Frankfurt, Londen, Parijs en Dublin. In de jaren 80, toen het internet nog vrijwel alleen door onderwijs- en onderzoeksinstellingen werd gebruikt, was Nederland al het eerste land met een landendomein (.nl). Europese en Amerikaanse academische netwerken, zoals Surfnet, Deutsche ForschungsnNetz en NSFNet koppelden via Amsterdam met elkaar, waardoor ieder volgend academisch netwerk of onderzoeksproject ook een aansluiting naar Amsterdam wilde hebben. Toen

het internet in de jaren 90 commercieel ging, wilden bedrijven weer met die academische netwerken koppelen. Dit zorgde voor het eerste grote cluster van datacenters en internetverbindingen in Amsterdam.

De oprichting van de AMS-IX, de Amsterdam Internet Exchange formaliseerde deze koppelingen. Het was begin jaren 90 van de vorige eeuw een belangrijke mijlpaal. Inmiddels is er een ecosysteem gegroeid met tientallen datacenters in verschillende clusters rond Amsterdam die verkeer uitwisselen met elkaar en de rest van de wereld, en daaromheen toeleveringsbedrijven en een levendige IT industrie.

De komst van goede internetverbindingen zorgde ervoor dat organisaties in Nederland in toenemende mate hun eigen rekencentra (variërend in grote van een technische ruimte tot speciaal gebouwde vleugels of gebouwen) verruilden voor dienstverlening door gespecialiseerde datacenters. Zij huren hier ruimte (colocatie) voor eigen servers of huren servers van dienstenleveranciers (hosting) en in toenemende mate huren ze alleen maar rekenkracht en opslag (cloud). Dit is veiliger, efficiënter en goedkoper dan "het zelf doen". In de loop van de tijd is zo schaalvergroting opgetreden waarbij vele relatief energie-inefficiënte serverruimtes binnen organisaties en bedrijven inmiddels zijn opgeruimd. Koeling, noodstroom, etc. zijn allemaal veel effectiever en efficiënter op grotere schaal. Dit heeft geholpen bij het verminderen van het energieverbruik door organisaties en bedrijven verspreid over het land. De keerzijde is dat het energieverbruik van de IT-sector geconcentreerd is op plaatsen waar de datacenters staan. Hierdoor wordt het energieverbruik zichtbaarder. In landen als België en Duitsland wordt nog veel gebruik gemaakt van rekencentra bij de organisatie of het bedrijf 'in huis', waardoor de ecologische voetafdruk van de interne serverruimtes minder zichtbaar is. Dit verbruik is namelijk opgenomen in het totale energieverbruik van de organisatie of het bedrijf. Het specifieke verbruik voor de opslag of verwerking van data is echter veel hoger dan dat het zou zijn in een datacenter.

Een voorbeeld om het verschil tussen een eigen serverruimte en een datacenter te illustreren is het Rijk dat 64 rekencentra, verspreid door heel Nederland, sloot en de computers hieruit plaatste in 4 datacenters (deels eigen en deels commercieel) onder andere in Amsterdam[1]. Het stroomverbruik daalde van 235GWh naar 128GWh. De energiebesparing is vergelijkbaar met het stroomverbruik van 36.000 huishoudens (gemiddeld 2760KWh per huishouden). Het is de schaal die de energiebesparing mogelijk maakt doordat koeling, noodstroom, generatoren en dergelijke efficiënter zijn in een moderner en grootschaliger datacentrum.

Keerzijde is wel dat de vermogenscapaciteit die hiervoor nodig is, is geconcentreerd op 4 locaties. Dat betekent dat de energievoorziening plaatselijk veel hogere vermogenscapaciteit moet kunnen leveren. Daar is het elektriciteitsnet niet altijd op berekend.

Dit voorbeeld laat ook de complexiteit van de vraagstukken zien die ten grondslag liggen aan dit rapport. Aan de ene kant is er sprake van een grote kostenbesparing en een kleinere ecologische voetafdruk van het Rijk. Op zich is dit uiteraard winst. Toch kunnen er verschillende perspectieven zijn. Daar waar het Rijk haar datacenters sloot zal er op verschillende plekken mogelijk geklaagd zijn over verlies van arbeidsplaatsen, maar is men anderzijds mogelijk ook blij met het vrijkomen van capaciteit in het elektriciteitsnetwerk. Op de locaties waar het Rijk haar servers nu in datacenters

[1] *Rijkscloud halveert energieverbruik, De Ingenieur, 30 JUNI 2015, https://www.deingenieur.nl/artikel/rijkscloud-halveert-energieverbruik*

plaatst komt daarentegen een extra druk vergelijkbaar met een aantal grote woonwijken op het lokale elektriciteitsnetwerk. De vraagstukken rondom ruimtelijke ordening veranderen ook als gevolg hiervan. Het onzichtbare elektriciteitsverbruik van rekencentra en serverruimtes in steden gaat uit deze steden en geeft ruimte. Het verbruik concentreert zich op een paar locaties binnen een aantal gemeenten waar mogelijk verzoeken komen om uitbreiding van de benodigde capaciteit in het netwerk door extra bekabeling of uitbreiding van onderstations.

Sinds 1994 is er rond Amsterdam een cluster van (colocatie)datacenters ontstaan. Het Amsterdamse cluster bestaat weer uit drie sub-clusters in de Watergraafsmeer, Amsterdam-Zuid en rond Schiphol. Dat is geen unieke situatie. Ook in de VS ziet men vergelijkbare clusters van datacenters waarin weer kleine groepjes zijn te herkennen. In Europa spreekt men van FLAPD (Frankfurt, London, Amsterdam, Paris, Dublin) om de belangrijkste concentraties van datacenters aan te geven. Dit cluster rond Amsterdam wordt zichtbaar in de statistieken, doordat de behoefte van personen en organisaties in Nederland en Europa naar internetdiensten, bedrijfsautomatisering en opslag van data hier bij elkaar staan.

3.2 Soorten datacenters

Een datacenter is in essentie een gecentraliseerde plek voor het opslaan en verwerken van data. Dit kan echter in vele vormen en vooral maten. Er is geen duidelijke regel voor het verschil tussen bijvoorbeeld een simpele serverruimte en een volwaardig datacenter maar er worden wel verschillende soorten datacenters gedefinieerd, op basis van orde van grootte. Grofweg vallen datacenters in te delen in drie categorieën, hyperscalers, multi-tenant/colocatie en single-tenant/enterprise.

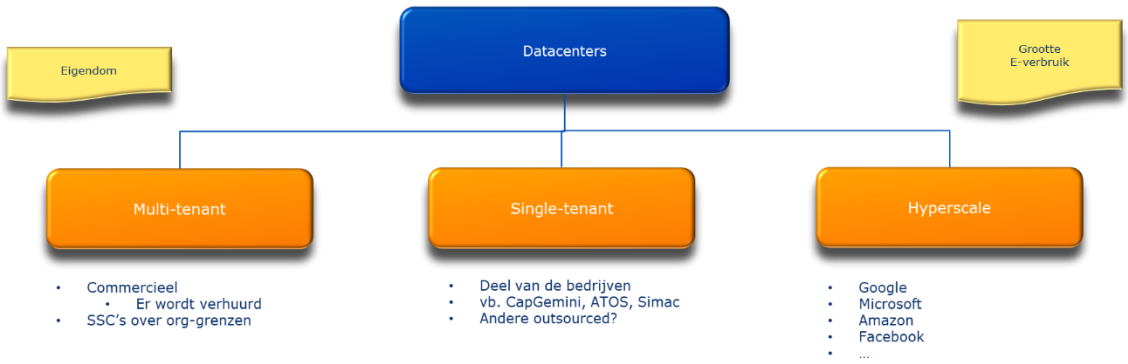

Figuur 2: verschillende soorten datacenters

Multi-tenant of colocatie datacenters zijn datacenters met meerdere huurders die allemaal een gedeelte van de serverruimte huren. Dit zijn meestal bedrijven, die niet meer hun eigen serverruimte in beheer hebben maar dit hebben uitbesteed. Alle bedrijfsdata en processen worden overgebracht naar de gecentraliseerde serverruimte in een datacenter. Deze datacenters zijn er in verschillende groottes, maar in toenemende mate zijn ze zeer groot, omdat dit de efficiency van het datacenter verbetert. De grote datacenters staan vaak dichtbij grote economische centra, zoals Amsterdam, omdat de bedrijven die hun servers er neerzetten toch regelmatig op locatie werkzaamheden moeten kunnen doen. In Amsterdam werd dit versterkt doordat de goede interconnectie mogelijkheden aanbieders van dienstverlening via het internet aantrekken. Deze aanbieders kunnen rond

Amsterdam de door hen aangeboden diensten onderling koppelen en met de computers van het lokale bedrijfsleven. De combinatie van grotere vraag leidt tot meer aanbod van datacenters, wat weer leidt tot meer gespecialiseerde toeleveranciers. Dit vergroot de aantrekkingskracht van een dergelijk cluster.

Voor de huurders is het voordeel van het gebruik van multi-tenant datacenters de betere faciliteiten, zoals noodstroom, meerdere aanbieders van internetverbindingen en betere en efficiëntere koeling. Dit zorgt voor een hogere beschikbaarheid, betere dienstverlening en lagere ecologische impact en kosten. De gedeelde faciliteiten schalen beter.[2] Single-tenant/enterprise datacenters (moderne rekencentra) zijn veelal kleiner dan multi-tenant centers, maar hebben maar één huurder. Ook dit soort datacenters staan vaak in de buurt van het bedrijf of de instantie die de serverruimte huurt. Tenzij de organisatie erg groot is, zoals de Rijksoverheid, is de efficiëntie van deze datacenters minder goed dan die van colocatie datacenters.[3]

Onder hyperscalers vallen de datacenters die eigendom zijn van grote (tech)bedrijven als Microsoft, Amazon, Meta of Google. Hyperscale datacenters zijn als het ware de opslagplaatsen voor (een gedeelte van) het internet. Ze zijn onder andere de opslagplaatsen voor de cloud services die dergelijke partijen aanbieden. In principe kunnen hyperscale datacenters overal staan, maar door hun schaal en grootte is de voorkeur voor locaties met enkele van de volgende karakteristieken; waar het niet te warm is (vermindert koeling), voldoende water voor koeling, in de buurt van een stad met een warmtenet (om warmte vanuit koeling te leveren), afdoende glasvezelverbindingen voor interconnectie, afdoende hoogspanningsaansluitingen, of ruim voldoende beschikbaarheid en productie van (groene) elektriciteit tegen goede tarieven.

Hyperscale datacenters concentreren computers en opslag op een zeer efficiënte manier, afgezet tegenover de rekentaken en hoeveelheden data die ze verwerken. De bedrijven achter de hyperscalers hebben honderdduizenden of miljoenen servers nodig. De bouw van dit soort datacenters begint pas vanaf ongeveer 2005, omdat daarvoor geen bedrijf een dergelijke schaal aan klanten en dienstverlening had. Om diensten wereldwijd en voor miljoenen en miljarden gebruikers te kunnen aanbieden moesten de aanbieders van dit soort diensten alle aannames die golden voor de ICT van organisaties op de schaal van een bank of overheid aan de kant zetten en opnieuw beginnen. Aannames die in servers zaten, waren bijvoorbeeld dat een (VGA) monitor aansluiting nodig was of dat er maximaal 1024 harddisks gebruikt werden. En waar de computers van banken waren ontworpen om niet stuk te gaan, moeten de hyperscale ontwerpers er vanuit gaan dat er altijd wel iets stuk gaat. Traditionele serverruimtes moesten een constante temperatuur hebben van rond de 20 graden. Hyperscale datacenters staan toe dat de temperatuur van de lucht rond computers

[2] Zie bijvoorbeeld hoe Cap Gemini haar energieverbruik verminderde; De kantoor-IT kan groener en goedkoper, 15 JUNI 2012, https://www.agconnect.nl/artikel/de-kantoor-it-kan-groener-en-goedkoper

[3] Het nieuwe ODC-Noord vanhet Rijk meldt een PUE van 1,25. Dit is onder de PUE die Cap Gemini meldt, waarvan zij al zegt dat deze efficiënter is dan een eigen server ruimte. https://www.odc-noord.nl/duurzaamheid/

mag schommelen tussen 10 en 40 graden, waardoor minder airconditioning nodig is. De gebruikte servers en netwerken zijn speciaal ontworpen voor de toepassingen.[4]

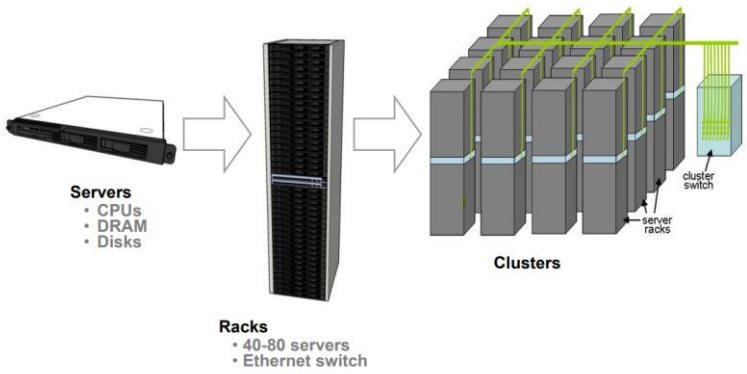

Figuur 3: hyperscale datacenter; van servers naar clusters (bron: Gill, 2010)

Een hyperscale datacenter bestaat uit tientallen clusters van racks met servers. Ieder cluster fungeert als samenwerkend geheel van servers. De clusters zijn intern en met elkaar verbonden en functioneren als een wereldomspannend netwerk van computers. Met iedere generatie van chips en servers neemt de kracht van deze clusters toe, bij een vergelijkbaar elektriciteitsverbruik, een gevolg van de schaalbaarheid die de miniaturisatie van schakelingen op chips mogelijk maakt.[5] Het loont hier om de software en de hardware te optimaliseren, want een optimalisatie die een bewerking die door 100.000 servers wordt uitgevoerd 1% efficiënter maakt, bespaart 1000 servers. De verbeteringen zijn ook direct zichtbaar aan de kostenkant. Denk hierbij aan het aanbieden van een e-mail server dienst: 25 jaar geleden had iedere organisatie een eigen e-mail server. In 2022 maken de meeste bedrijven voor e-mail gebruik van cloud diensten van Google, Microsoft en een aantal andere partijen. Een programmeerfout die 1% meer capaciteit vergt van de server viel 25 jaar geleden niet direct op, want de e-mail server draaide niet op 100% capaciteit. Nu is e-mail een dienst die wordt afgenomen. De e-mail servers zijn geclusterd, waardoor meerdere bedrijven en organisatie dezelfde clusters van server kunnen delen. Een programmeer fout die nu 1% meer capaciteit vergt van de servers valt wel op, want dat vertaalt zich direct in het aantal servers dat wordt gebruikt. Het stimuleert het management en de programmeurs ook om het systeem nog efficiënter te maken, want dat bespaart op investeringen in nieuwe servers.

3.3 Faciliteiten in het datacenter

De diensten die een datacenter aanbiedt, bijvoorbeeld de emaildienst die in de vorige paragraaf beschreven werd, draaien op fysieke apparaten. Deze apparatuur verbruikt elektrische energie die

[4] Een presentatie die dit uitlegt is "Worse Is Better"
Vijay Gill/Bikash Koley/Paul Schultz for Google Network Architecture, Google, June 14, 2010
NANOG 49, San Francisco
https://archive.nanog.org/meetings/nanog49/presentations/Monday/gill-keynote.pdf

[5] De "wet van Moore", de "wet van Koomey" hebben betrekking op de ontwikkeling van het aantal transistoren op een chip en hoeveel energie nodig is om bewerkingen uit te voeren op chips. Zie voor een uitleg https://www.arm.com/blogs/blueprint/performance-per-watt

in zijn geheel wordt omgezet in warmte. Het doel van een datacenter is om een veilige behuizing te zijn voor (vaak grote hoeveelheden) ICT- apparatuur.

De basisdiensten die het datacenter aanbiedt, zijn:

- Connectiviteit met de wereldwijde datanetwerken (internet)

Datacenters fungeren in de basis als opslag en verwerkers van data, maar veel data dient altijd en overal toegankelijk te zijn. Een goede, stabiele internetverbinding is dus essentieel, vandaar de aantrekkelijkheid van regio's in de buurt van een internetknooppunt als vestigingsplaats. Overigens geldt voor veel (cloud-)data dat deze in meerdere datacentra (dus geografisch meervoudig redundant) staat opgeslagen. Mocht de verbinding of een datacenter wegvallen, dan blijft toegang mogelijk.

- Ruimte

Een datacentrum voorziet in opslagruimte.

- Racks

Meestal in 19 inch brede kasten (racks) en cages, wat fysiek betekent dat er talloze racks in het center staan opgesteld. Hier staat de opslagapparatuur in. Deze racks zijn te huren of worden gebruikt door de exploitant zelf (in het geval van een hyperscaler).

- Elektrische energievoorziening

Datacenters hebben een of meerdere aansluitingen op het middenspannings- of hoogspanningsnetwerk. Naast de 'normale' aansluiting op het stroomnetwerk is elk datacenter ook voorzien van een noodstroomvoorziening in het geval van stroomuitval. Batterijen ook wel UPS (uninterruptible power supplies) genoemd, vangen de spanningspieken, spanningsdips en de initiële uitval van de stroomvoorziening op. Generatoren starten bij spanningsuitval ook op en nemen de stroomvoorziening over bij langere uitval.

- Klimaatbeheersing, koeling

De aanwezige apparatuur in het datacenter wordt, zoals alle apparatuur, warm bij gebruik. Een datacenter dient dan ook te voorzien in koelsystemen en klimaatbeheersing om te voorkomen dat de apparatuur oververhit en zo beschadigd raakt.

- Fysieke beveiliging

Fysieke maatregelen zijn in allerlei soorten aanwezig bij datacenters. Hierbij valt te denken aan maatregelen en beperkingen rondom de toegang tot het datacenter en binnen het datacenter de mogelijkheid om ook specifieke racks af te sluiten voor toegang. Daarnaast is er (camera)toezicht aanwezig. Zeker grotere centers werken met verschillende beveiligingniveaus.

- Brandbeveiliging, netwerkbeveiliging, informatiebeveiliging

Ook op andere vlakken worden de risico's zo klein mogelijk gehouden. Elk datacenter heeft een reeks beleidsmaatregelen en voorzorgsmaatregelen om de apparatuur erin te beschermen. Dit betreft ook maatregelen om cyberaanvallen te voorkomen en normen om aan informatie-wetgeving te voldoen.

Voor het energieverbruik van een datacenter zijn (naast de computers en netwerken) de noodstroomvoorzieningen (diesel en batterijen) en de klimaatbeheersing leidend. Deze systemen verbruiken de bulk van de energie die niet wordt gebruikt voor het de computers en netwerken in het datacenter.

3.4 Discussie en conclusie

De ontwikkelingen rond datacenters zijn niet nieuw; datacenters bestaan ook al enkele decennia. Wat veranderd is, is de schaal en de keuze van locaties voor de datacenters. De rekencentra en serverruimtes die bij bedrijven en overheden op locatie stonden, worden in toenemende mate gesloten. De computers die daar stonden gaan naar colocatiedatacenters, of de dienstverlening die er mee werd uitgevoerd wordt nu verzorgd vanuit hyperscale datacenters. De efficiëntie van de nieuwe datacenters komt ten eerste door efficiëntere vormen van koeling van deze ruimtes. Een andere factor is de grotere schaal, waardoor faciliteiten als noodstroomvoorziening, aggregaten en dergelijke gedeeld worden door meer organisaties en dus efficiënter en effectiever kunnen zijn. Deze schaalvergroting zorgt er ook voor dat de datacenters zichtbaarder worden voor beleidsmakers. Die zichtbaarheid en concentratie van benodigde voorzieningen is er mede voor verantwoordelijk dat er nu meer discussie is over de ruimtelijke ordening ten aanzien van deze voorzieningen.

4 Locatie en ruimte

Datacenters staan ergens en nemen ruimte in beslag. In dit hoofdstuk wordt besproken wat de locatiekeuze van datacenters bepaalt en hoe deze worden ingepast in de ruimte.

4.1 Waarom aandacht voor locatie en ruimte?

In de afgelopen jaren is de vestiging van datacenters bijna overal in Europa onderwerp geworden van politieke discussie. Datacenters nemen ruimte in beslag in het landschap én onder de grond (voor kabels en leidingen). Vaak wordt en datacenter gezien als een grote loods in een weiland. Maar dat hoeft niet altijd zo te zijn. In Amsterdam Watergraafsmeer bijvoorbeeld, zijn er enkele meerlaags datacenters, die eerder de verschijningsvorm van een appartementengebouw in de stad hebben. In de MRA maar ook breder in Nederland worden vragen gesteld over waarom datacenters "hier" worden gebouwd (en niet "daar"). In dit hoofdstuk wordt besproken welke keuzes datacenters maken en waarom zij bijvoorbeeld voor de MRA kiezen. In de Ruimtelijke Strategie Datacenters (REOS 2019) is gesproken over clustering van datacenters en waarom er mogelijk behoefte is aan een nieuw cluster in Nederland. Maar waarom clusteren datacenters, de economische en technische redenen worden in paragraaf 4.3 besproken. In paragraaf 4.4 wordt uitgelegd waarom het moeilijker is geworden om in te schatten hoeveel nieuwe datacenters er komen en waar in Europa. Er blijkt bijvoorbeeld een significante mate van dubbeltelling te bestaan.

4.2 Gebouwtype

Datacenters zijn er in alle vormen en zijn niet aan een gebouwtype gebonden. In gebieden waar voldoende ruimte is, bijvoorbeeld op het platteland, vind je de datacenters vaak in de vorm van grote hallen, zoals de eerder aangehaalde distributiecentra. Dit bouwtype is goedkoper in constructie en operatie. De grote oppervlakte geeft meer ruimte om de koeling met buitenlucht te realiseren. Dit verlaagt het energieverbruik van de locatie. Ook hergebruik van bestaande locaties is mogelijk, zoals in de Gerbrandy toren in IJsselstein, de oude Nozema toren in Wormer of oude bankgebouwen zoals de kluizen in het voormalig gebouw van de Nederlandsche Bank in Enschede. Er zijn ook datacenters gevestigd in bunkers. En er wordt geëxperimenteerd met totaal andere manieren van bouwen; Microsoft experimenteerde met een datacenter onder water, in de zee.

De keuze voor een locatie heeft meer met de randvoorwaarden te maken dan met de beschikbare oppervlakte. In de Watergraafsmeer Amsterdam is de grond duur. Door de aanwezigheid van de Amsterdam Internet Exchange zijn er ook honderden netwerken van netwerkaanbieders en dienstverleners aanwezig. Om aan de vraag te kunnen voldoen bouwen datacenter aanbieders torens, die volledig als datacenter functioneren. De locatie als centrum van het Europese Internet heeft een grote aantrekkingskracht op allerlei netwerken die hier hun netwerken en diensten onderling verbinden. Alhoewel het goedkoper is om een datacenter in te richten als een grote platte doos van 1 verdieping blijkt dat in Amsterdam vanwege de unieke situatie niet noodzakelijk en kan er ook een toren worden gebouwd.

De keuze voor een bepaalde bouwvorm brengt specifieke installaties met zich mee, die invloed kunnen hebben op de 'Power Usage Effectiveness', een maat voor de efficiency van de installatie. Dit wordt in het hoofdstuk over warmte, koeling en efficiëntie verder besproken. Hergebruik van

bestaande gebouwen leidt niet per definitie tot een lagere efficiency: zo claimt de beheerder van het datacenter in Wormer in de oude Nozema toren een behoorlijke mate van efficiency op basis van actieve luchtkoeling. De bouwvorm kan aanleiding zijn voor bijzondere oplossingen: zo hebben sommige hoogbouwlocaties een op vloeistof gebaseerd koelsysteem of maken ze gebruik van oppervlakte, industrie- of drinkwater voor de actieve koeling. Alhoewel dit op het eerste gezicht minder optimaal lijkt dan 'vrije lucht'-koeling, is dit niet op voorhand te stellen, omdat dit type locaties en koeling mogelijk beter te koppelen zijn in warmtenetten. Door warmtenetten kan de warmte die het datacenter als restproduct heeft elders worden gebruikt voor verwarming. Hierdoor dragen ze bij aan een lager energieverbruik elders.

4.3 Wat bepaalt locatiekeuze van een colocatie datacenter?

Er wordt wel eens gedacht dat het niet belangrijk is waar datacenters staan, maar locatie blijkt in de praktijk vooral voor colocatie datacenters een grote rol te spelen. Clustering is een belangrijke factor bij de vestiging van dit type datacenters. Clustering ontstaat omdat bedrijven in de ICT-sector moeten samenwerken met leveranciers, concurrenten en afnemers. De ICT-bedrijven die sterk met de datacenters worden geïdentificeerd zijn vaak zowel elkaars leverancier, concurrent als afnemer; denk hierbij aan Microsoft, Amazon, Equinix, Google, Digital Realty, Oracle, Exact, Visma, Leaseweb, etc. Het is efficiënt om in elkaars buurt te zitten om efficiënte samenwerking mogelijk te maken.

Voor colocatie datacenters is het ook van belang om in de buurt van de klant en leveranciers te zitten. De automatiseringsafdeling van een Nederlands bedrijf wil wél in staat kunnen zijn om de eigen servers te kunnen beheren en vervangen. Dit is ook de reden dat er in veel Nederlandse steden een regionaal datacenter staat. De aanwezigheid van leveranciers is ook van belang. Grote internetbedrijven die ruimte huren in colocatie datacenters hebben niet altijd eigen ICT-personeel op locatie. Goede toeleveranciers die servers installeren, vervangen en allerlei hand- en spandiensten leveren zijn van groot belang.

In een eerder Stratix-onderzoek naar de markt voor datacenters in de MRA, is een aantal interviews gehouden met marktpartijen waarbij is gevraagd waarom zij hun servers en netwerken in de MRA plaatsten. Uit die interviews kwam ook het belang van een ecosysteem en gekwalificeerd personeel naar voren. De Chief Technical Officer (CTO) van een bekende internetdienstverlener gaf aan dat Amsterdam zijn voorkeur had, omdat hij de bedrijven die hij in Amsterdam inhuurde nauwelijks hoefde te controleren. Hij kon zijn servers door de fabrikant in Azië naar Amsterdam laten versturen en de installatie vergde geen coördinatie van de internetdienstverlener. Volgens zijn zeggen waren er veel locaties waar hij en zijn team op afstand betrokken moesten zijn, om ervoor te zorgen dat iedere partner; transport, installatie, datacenter, netwerkaanbieder, de juiste dingen deed op het juiste moment. Dit ecosysteem maakt (ook volgens andere marktpartijen) de MRA een goede vestigingslocatie.

Naast bedrijfseconomische redenen, zijn er ook technische redenen. Alhoewel de hele wereld bereikbaar lijkt via het internet, maken afstand en ruimte wel degelijk verschil. Netwerken zijn supersnel, maar een combinatie van de parameters uit standaarden, snelheid van het licht en capaciteit van kabels zorgen ervoor dat bepaalde locaties praktischer zijn.

Ter illustratie een voorbeeld dat laat zien hoe technische keuze leidt tot voorkeuren in de locatiekeuze van colocatie datacenters:

Ethernet is de belangrijkste standaard voor de koppeling van netwerken. Iedere nieuwe generatie Ethernet standaard wordt ontwikkeld met een korte afstand versie voor in datacenters en een lange afstand versie op 10km (voor aansluiten klanten op telecomnetwerken en tussen datacenters). Dit zijn de twee belangrijkste versies van de standaard en alhoewel er ook andere afstanden overbrugd kunnen worden, zijn deze het meest voorkomend. Hierdoor werken ze altijd en overal met apparatuur van iedere fabrikant. Klanten hoeven dan niet andere Ethernet apparatuur te gebruiken dan dat ze standaard gebruiken. Dat betekent dat datacenters die binnen 10km over een glasvezelverbinding van elkaar zitten eenvoudiger met elkaar verbonden kunnen worden. Het is om die reden dat er clustervorming optreedt rond datacenters.[6]

Een andere relevante factor voor vestiging is de nabijheid van duurzame energiebronnen. In het licht van de energietransitie wordt naar een strategie die dat mogelijk maakt gezocht. Hergebruik van restwarmte (zie ook Hoofdstuk 7) is een andere factor die invloed heeft op de plek van mogelijke nieuwe datacenters. Datacenters die relatief dicht bij stedelijk gebied, en een daar aanwezig warmtenet staan, óf dicht bij een industriegebied voor directe aansluiting op de daar aanwezige bedrijven, bieden meer mogelijkheden voor hergebruik van warmte dan datacenters die ver weg in de polder staan.

Daarnaast zorgen gebruikersvoorkeuren, wet- en regelgeving en de noodzaak voor personeel en leveranciers ervoor dat eigenaren van servers en datacenters bepaalde locaties kiezen. Denk bijvoorbeeld aan de privacyregelgeving die bepaalt dat data alleen mag worden opgeslagen in locaties die een vergelijkbaar en erkend privacy regime kennen. In de praktijk is de keuze voor de locatie voor een datacenter daarom gebaseerd op een complex proces waarin vele factoren een rol spelen.

4.4 Ontwikkeling markt voor datacenters in MRA

De Dutch Datacenter Association publiceert ieder jaar een overzicht van de markt voor datacenters in Nederland. In haar rapportage over 2022 meldt de DDA dat het aantal colocatie datacenter faciliteiten in Nederland 185 is, met een server vloer oppervlakte van 377.000m^2.[7] Ten opzichte van 2017 is dit een afname in het aantal datacenterfaciliteiten van 205 naar 185. Deze faciliteiten zijn gemiddeld wel een stuk groter. In 5 jaar tijd groeide het vloeroppervlak voor ICT (data floor) met 50%. Het aantal bedrijven in de sector is afgenomen door voornamelijk fusies en overnames van 125 naar 97. Een deel van deze bedrijven exploiteert meerdere datacenter faciliteiten. Ongeveer 71% van het vloeroppervlak bevindt zich in de MRA. Dit is sinds 2017 stabiel gebleven.

[6] Ook in de uitrol van glasvezelnetwerken speelt deze afstand een rol, zie bv presentatie Fiber to the Country, Rinse Kloek, NLNOG 2022, https://www.youtube.com/watch?v=TX_d0ufgeiY&t=7409s

[7] State of Dutch Datacenters 2022, Dutch Datacenter Association.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Gross surface (incl. office space, etc.)	464.000	506.000	571.000	650.000	713.000	762.000
Net surface (data floor)	242.000	267.000	328.000	353.000	369.000	377.000
Data center facilities (#)	205	198	189	189	184	185
Colocation providers (#)	125	118	111	102	96	97

Figuur 4: ontwikkeling vloeroppervlak, aantal faciliteiten en aanbieders van datacenters (bron: DDA, PB7)

Van de 97 bedrijven die colocatie datacenters aanbieden bieden de grootste vijf meer dan de helft (53%) van het beschikbare vloeroppervlak aan. De volgende vijf grootste hebben nog eens 18% van het vloeroppervlak beschikbaar. Gezamenlijk hebben de grootste tien bedrijven 265.463m^2 aan vloeroppervlak beschikbaar voor ICT. Dit is ongeveer 71% van het beschikbare vloeroppervlak in Nederland. De andere 87 bedrijven hebben dus nog 29% van het vloeroppervlak ter beschikking. De grootste vijf bedrijven hebben gemiddeld bijna 40.000m^2. De vijf die daarop volgen hebben ieder gemiddeld 13.000m^2 vloeroppervlak voor ICT. Dit laat zien dat de grootste aanbieders een aantal malen groter zijn dan hun concurrenten. Ter vergelijking, het nieuwe Lidl distributiecentrum in Almere heeft een perceel van 160.000m^2 (16 hectare) en een vloeroppervlak van 55.000m^2 (5.5 hectare).

Het aantal datacenters in de MRA is volgens Liander 51[8], waarvan 29 in Amsterdam, 15 in de Haarlemmermeer en 7 elders. Andere bronnen noemen hogere en lagere getallen voor zowel Amsterdam als voor de MRA. Zo spreekt de DDA van 55 locaties en 28 bedrijven in de MRA. Er is een aantal oorzaken voor deze verschillen. Zo worden sommige bronnen datacenters in de gemeente Haarlemmermeer en daarbuiten tot Amsterdam gerekend. Buitenlandse bronnen voegen Amsterdam en Haarlemmermeer en andere locaties in de Metropoolregio Amsterdam bijna altijd samen onder de noemer "Amsterdam". Persberichten van datacenterbedrijven spreken meestal ook over Amsterdam, wanneer ze een locatie in de MRA (en zelfs daarbuiten) bedoelen. Internationale datacenterbedrijven, pers en onderzoeksrapporten zien zelfs Amsterdam en Nederland als synoniem. Voor lokaal beleid is het wel belangrijk om te weten welke gemeente of regio wordt bedoeld. In dit rapport is er wel een duidelijke scheiding.

In andere overzichten, bijvoorbeeld websites met overzichten van datacenters[9], zijn dubbeltellingen zichtbaar, doordat een onderhuurder van een datacenter ook staat geregistreerd als datacenter of omdat de juridische eigenaar en de partij die het datacenter operationeel in bedrijf heeft verschillen. Een aantal locaties met datacenterfuncties, is ook onderdeel van een financiële instelling of een telecommunicatiebedrijf. Verder is het niet ongebruikelijk dat datacenterbedrijven een uitbreiding naast een bestaande locatie als nieuw datacenter benoemt, terwijl het eenzelfde energie-aansluiting betreft of vice versa dat uitbreiding van een locatie een nieuwe aansluiting met zich meebrengt en dus in de administratie van de netbeheerder als twee datacenters wordt gezien. Om het formaat van een datacenter te beoordelen is de sector vaak meer geïnteresseerd in de hoeveelheid elektrisch vermogen dat het datacenter kan leveren, dan de hoeveelheid vierkante meters aan oppervlakte

[8] De cijfers van Liander staan in hoofdstuk 5 'Energie' en bijlage A en worden daar verder besproken.
[9] Een voorbeeld: *https://www.peeringdb.com/advanced_search?city=Amsterdam&reftag=fac*

(servervloer of totaal) die beschikbaar is. Dit omdat de stroom vaak de beperkende factor is voor hoe groot een datacenter kan worden gebouwd.

Sinds 2020 zijn er maar beperkt uitbreidingen en nieuwbouw geweest in de gemeente Amsterdam.

- Digital Realty op Amsterdam Sciencepark werd in 2020 in productie genomen en heeft 5225m^2 oppervlakte
- Equinix AM7 op het Amstelpark is in 2021 uitgebreid.

De volgende datacenters zijn in aanbouw of worden uitgebreid:

- Switch AMS4: Deze is nu in aanbouw. Het eerste deel van het datacenter wordt volgens planning in 2022 opgeleverd. Een tweede deel is gepland voor 2023. Het oppervlakte is 7400 m^2 waarvan 4400 m^2 voor ICT. Initieel zal het datacenter 10MVA aan vermogen hebben, wat in de tweede fase stijgt tot 18MVA.[10]
- Global Switch East Amsterdam: Een uitbreiding van het datacenter van Global Switch in Amsterdam Slotervaart naast de bestaande locatie van Global Switch. Het bruto oppervlak van het datacenter stijgt met 32.000 m^2 naar 73.000 m^2. De uitbreiding kan op termijn een additionele 40MVA aan vermogen extra gebruiken voor een totaal van 72MVA.
- Equinix kocht Switch AMS1 op het Sciencepark en hernoemde het tot AM11. In het persbericht werd genoemd dat er ruimte is voor uitbreiding.
- In kwartaalverslagen noemt Equinix dat zijn locaties AM4, AM7 en AM11 ruimte hebben voor uitbreiding.

Er is ook een aantal projecten aangekondigd, waarvan niet goed bekend is wat de stand ervan is.

- Equinix Weesp (AM 9/10) werd in krantenartikelen genoemd, maar de kwartaalverslagen van Equinix noemen de locatie niet meer in de planning van nieuwe ontwikkelingen. Wel wordt er gesproken over een langdurige lease op grond.
- Silver Falcon (eerder bekend als Westpoort datacenter): oorspronkelijk een ontwikkeling van de Caransa groep. Dit datacenter werd in 2021 verkocht aan Great Grey investment voor verdere ontwikkeling. De bouw is gestart. Het project bestaat uit 3 torens van ieder 35.000m^2 aan bruto oppervlakte. De eerste toren van 33MVA wordt naar verwachting in 2022/2023 opgeleverd. De totale ontwikkeling is voorzien op 100MVA.[11]

In de gemeente Amsterdam zijn er geen andere grootschalige projecten bekend.

Elders in de MRA, vooral rond de Haarlemmermeer zijn in de afgelopen jaren aantal datacenter faciliteiten opgeleverd of uitgebreid:

- InterXion spreekt over een campus van datacenters waarbij de nieuwste locaties in 2018 en 2019 actief werden; AMS 8 (8000m2) en AMS 10 (14.000m^2). Het totaal van InterXion beslaat boven de 40.000m^2 rond Schiphol-Rijk.
- Het CyrusOne datacenter in Polanenpark in de gemeente Haarlemmermeer is 15.000m^2, met een mogelijkheid tot uitbreiding. De gemeente geeft de mogelijkheid tot uitbreiding tot 44.000m^2.[12]

[10] Een uitleg van het aansluitvermogen en elektriciteitsverbruik van datacenters, waaronder wat MVA betekent vindt u in hoofdstuk 5.
[11] Voor een impressie van het ontwerp zie https://www.silverfalcondc.com/
[12] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR646404 Besluit van de gemeenteraad van de gemeente Haarlemmermeer houdende regels omtrent Datacenterbeleid gemeente Haarlemmermeer

In de omgeving van Almere wordt wel gesproken over nieuwe datacenters, maar een nieuw 'datacenter cluster' wordt niet op korte termijn verwacht. De gemeente en provincie wachten landelijk beleid af. Daarbij heeft een partij die voornemens was een datacenter te bouwen hiervan afgezien. Een ander ICT-bedrijf is voornemens een kantoor voor 300 personen gecombineerd met een datacenter te realiseren. De totale oppervlakte zal 32.000m^2 zijn, maar onduidelijk is hoeveel vierkante meter het voor het datacenter betreft. De grond zal naar verwachting in 2023 worden geleverd.[13]

De ontwikkelingen in de datacenter markt in de MRA zijn niet eenvoudig te volgen. Er blijken significante verschillen te zijn tussen de planningen en persberichten van bedrijven en de daadwerkelijk gerealiseerde datacenters. Dit maakt het voor overheden en analisten moeilijk om goed in te schatten hoe de markt in de MRA zich ontwikkelt. De realiteit is dat de markt minder groei heeft gezien dan in sommige rapporten werd voorspeld. De achtergrond van deze onduidelijkheid bestaat uit verschillende aspecten:

- Bedrijfsvertrouwelijkheid; men wil niet dat concurrenten precies weten wat er gebeurt.
- Reserveringen; dit kan zijn vanwege toekomstige plannen, maar gebeurt ook om alvast een claim te leggen of zelfs om het moeilijk te maken voor concurrenten om een plan te ontwikkelen.

Navraag bij marktpartijen leert dat ook voor hen het niet altijd duidelijk is wat er door andere marktpartijen wordt gedaan. Het kan zijn dat marktpartijen alvast proberen de benodigde capaciteit in het elektriciteitsnet te reserveren, maar wachten op harde contracten voordat de daadwerkelijke investering wordt gedaan. Dit maakt het moeilijk voor concurrenten om de markt in te stappen. Naast dit 'handdoekje leggen' speelt ook dat sommige marktpartijen eisen, dat als zij een contract aan gaan met een datacenter deze kan aantonen dat de verwachting van de benodigde capaciteit over 10 jaar dan ook daadwerkelijk kan worden geleverd. Dit betekent dat de in het persbericht genoemde capaciteit niet de huidige is, maar pas op termijn wordt afgenomen.

[13] Vestiging Datacenter bedrijf op Stichtsekant, ICT bedrijf Sallandsekant en onderzoek Hyperconnectiviteits-hub Oosterwold, 21 december 2021, Gemeente Almere, https://almere.notubiz.nl/document/10970080/1/258%20Vestiging%20Datacenter%20bedrijf%20op%20Stichtsekant,%20ICT%20bedrijf%20Sallandsekant%20en%20onderzoek%20Hyperconnectiviteits-hub%20Oosterwold

Hoe "groot" is het nieuwe datacentrum?

Overview

- 29,729 sqm (320,000 sq ft) of world-class technical space across a campus of two separate buildings
- 54 MW of total IT load to the facility, 27 MW to each of the two separate buildings
- Strategically located along longhaul fibre routes for multiple carriers. Landing stations connect the site to the UK, Denmark, France and the USA, offering a connectivity gateway to the Amsterdam metro network with a peak traffic flow through the Amsterdam Internet Exchange (AMS-IX)

Een illustratie van hoe complex het is om belangrijke kengetallen rond een nieuw datacentrum duidelijk te krijgen is het recent gebouwde CyrusOne datacenter in Haarlem. Toen het project werd gelanceerd zei het persbericht: *CyrusOne will develop up to 360,000* (Stratix: 33.445m^2) *square ft with an estimated 72 MW of power capacity on the site*.

Een brochure van het bedrijf uit 2021 zegt 54MW.

Er is nu 1 hal opgeleverd van ongeveer 15.000m^2. Volgens de financiële rapportage van het bedrijf is hiervan maar 3623m^2 (39000 square ft)en 4MW verhuurd, maar dit zou wel 100% zijn [sic!]. Het is onduidelijk of de huurder dit vermogen ook echt gebruikt. De rapporten laten niet zien dat er op korte termijn meer verbruikt vermogen wordt verwacht. Het verschil tussen geclaimde capaciteit uit het persbericht en verhuurde capaciteit zoals gemeld in de financiële rapportage is groot en de oorzaak is niet duidelijk. Voor een analyse van de ontwikkeling van de markt voor datacenters in de MRA en hun effect op bijvoorbeeld de elektriciteitsnetwerken is de vraag welk getal wordt gebruikt in de analyse; de geplande 72MW, de gebouwde 54MW aan capaciteit of de gerapporteerde 4MW aan nu verhuurde capaciteit.

Bron:

https://cyrusone.com/wp-content/uploads/2022/04/May-23-amendment-to-annual-report.pdf

Naast onduidelijkheid over de werkelijk in gebruik genomen ruimte is een andere onzekere factor het stroom- of vermogenstekort op een bepaalde locatie. Daarbij is er een hoger afbreukrisico door de gewijzigde politieke situatie. Dit leidt er ook toe dat een grote partij die een datacenter wil bouwen of die capaciteit wil huren in datacenters, dit in meerdere steden in Europa doet. Wanneer de vraag wordt ingevuld op 1 of 2 locaties, dan wordt deze op andere locaties teruggetrokken. Door de hogere onzekerheid wordt dit marktgedrag versterkt.

Wat dit duidelijk maakt is dat niet al het vermogen dat wordt aangekondigd ook direct in gebruik genomen wordt. Klanten kunnen ruimte huren op de groei. Daarnaast gebruiken niet alle klanten het maximale vermogen dat een rack of een ruimte aan kan. Daarbij kan een datacenter een aansluiting hebben voor een bepaald stroomverbruik, maar daar wordt ook gerekend met een veiligheidsmarge. Voor beleidsmakers is dit moeilijke materie, want op welke getallen moet er beleid worden gemaakt?

4.5 Discussie

De vestiging van colocatie datacenters in de MRA is een gevolg van de centrale positie die de MRA in neemt in de interconnectie van internetnetwerken. De aanwezigheid van netwerken en internetdienstverleners trekt andere netwerken en dienstverleners aan. Dit maakt de MRA aantrekkelijk voor nieuwe datacenters. Het is die clustering die colocatie datacenters anders maakt in discussie over ruimtelijke ordening. Er zijn niet veel bedrijfstakken waar concurrerende bedrijven dicht bij elkaar in de buurt willen zitten en er voordeel van hebben dat de concurrent dichtbij zit. Dit maakt beleid complex, want een datacenter (hyperscale datacenters uitgezonderd) zal zich niet willen vestigen in gebieden waar geen andere datacenters in de buurt zijn.

Het ruimtebeslag van datacenters is vergelijkbaar met een middelgroot distributiecentrum. In de gebieden waar de clusters zich bevinden is het ruimtebeslag merkbaar, maar het aantal locaties is beperkt. Het totale vloeroppervlak dat verhuurd wordt voor de plaatsing van racks in datacenters in Nederland is met 400.000m^2 vergelijkbaar met dat van 8 grote distributiecentra. Het beperkte aantal datacenters en de clustering betekent dat in veel gebieden datacenters geen belangrijk onderwerp zullen zijn in de inrichting van de openbare ruimte. Voor beleidsmakers in bepaalde gemeenten in de MRA betekent de clustering juist dat datacenters een belangrijk element zijn in de inrichting van de openbare ruimte.

In de discussie over locatie en ruimtegebruik van datacenters dient een verschil te worden gemaakt tussen colocatie en hyperscale datacenters.

Voor hyperscale datacenters is clustering minder van belang. Zij zijn zodanig groot van schaal dat ze op locatie voldoende personeel hebben om alle veelvoorkomende activiteiten zelf uit te voeren. Ze zoeken vooral locaties met goede verbindingen en goede en goedkope stroomvoorziening. In vergelijking met een colocatie datacentrum kunnen ze vele malen groter zijn, zowel ten aanzien van vloeroppervlak als gebruik van de openbare ruimte. In toenemende mate wordt door de gebruikers van deze datacentra gekeken hoe de ecologische impact van het de datacentra kan worden beperkt, daarbij wordt ook gekeken naar het afvoeren van warmte richting warmtenetten. Op deze manier kan de warmte worden hergebruikt en het energieverbruik elders worden verminderd. Dat vergt dan wel dat ze gebouwd zijn in de buurt van gebruikers van deze warmte, zoals het warmtenet van een stad. Dit wordt in de volgende hoofdstukken verder uitgewerkt.

Het formaat, ontwerp en ruimtegebruik van datacenters is soms onderwerp van discussie. Over het design kan dit rapport niets inhoudelijk zeggen. Dat is een kwestie van smaak. Datacenters worden qua ruimtegebruik en ontwerp vergeleken met logistieke centra. Een colocatie datacentrum is vergelijkbaar met een middelgroot logistiek centrum. Een hyperscale datacentrum is qua oppervlakte gebruik vergelijkbaar met een groot logistiek centrum. Het verschil voor de omgeving is wel dat datacentra minder vervoersbewegingen kennen.

De getallen die door marktpartijen worden genoemd in persberichten, vergunningaanvragen, marketingmateriaal en jaarverslagen verschillen gigantisch. Naar de beweegredenen hiervoor is het gissen. Dit vergt van beleidsmakers dat ze de plannenmakers kritisch bevragen en ook goede monitoring doen van wat wordt aangekondigd versus wat wordt gerealiseerd en gebruikt.

4.6 Conclusie

De MRA is vooral voor colocatie datacenters aantrekkelijk vanwege de clusters die er zijn. Deze clusters zorgen voor de aanwezigheid van het ecosysteem van klanten, toeleveranciers en infrastructuur, die benodigd is voor een colocatiedatacenter. De markt voor datacenters in de MRA groeit nog, maar minder hard dan een paar jaar geleden gedacht. De monitoring van deze groei kan worden verbeterd.

De hyperscale datacenters zijn in de MRA niet aanwezig, maar daarbuiten zijn er in Nederland een aantal gevestigd. De partijen die hyperscale datacenters bouwen zijn flexibeler in hun keuze van locatie, omdat ze minder afhankelijk zijn van een bestaand cluster en ecosysteem. De eisen die ze stellen aan met name de energietoevoer zijn wel veel groter en dat beperkt hen wel in de locaties waar zij zich kunnen vestigen.

5 Energie

Energieverbruik is een relevant onderwerp bij de inpassing van nieuwe datacenters en het internet in het algemeen. Dit hoofdstuk gaat over het energieverbruik en de manieren waarop hiernaar gekeken kan worden. We nemen door wat de juiste cijfers, feiten en bronnen zijn. Ook gaan we in op de bekende valkuilen bij het interpreteren van gegevens en bieden we enkele handvatten voor de beoordeling van onderzoek en onderzoeksresultaten.

5.1 Waarom aandacht voor energieverbruik datacenters

Het energieverbruik van datacenters was een van de eerste aanleidingen voor pers en bestuurders om kritischer naar de datacenters te gaan kijken. Wereldwijd was er aandacht voor de beslissing van de gemeente Amsterdam om de bouw van nieuwe datacenters een jaar te pauzeren in afwachting van nieuw beleid o.a. ten aanzien van energieverbruik. In de pers is er veel aandacht voor het energieverbruik van datacenters.

5.2 De energiebronnen van datacenters

Een datacenter haalt zijn energie voor het overgrote deel uit 2 bronnen; elektriciteit en diesel Daarnaast wordt er onderzocht of waterstof een rol kan spelen.

1. Elektriciteit; het elektriciteitsverbruik van een datacenter maakt de overgrote meerderheid van het energieverbruik uit. Deze elektriciteit wordt uit het elektriciteitsnetwerk gehaald.
2. Diesel; de noodstroomvoorziening bestaat veelal uit dieselgeneratoren gecombineerd met batterijen. Het dieselverbruik is in Nederland beperkt, omdat storingen in de elektriciteitsvoorziening weinig voorkomen. De datacenters testen hun generatoren wel regelmatig, om deze in goede werkende conditie te houden. Deze testen verbruiken ook diesel.
3. Waterstof is mogelijk een vervanger voor diesel als brandstof voor de noodstroom generatoren. NorthC datacenter in Groningen experimenteert hier mee.[14]

Om kortdurende spanningspieken en dips op te vangen maakt het datacenter gebruik van batterijen. Deze batterijen worden ook wel uninterruptible power supply (UPS) genoemd. Zij zorgen ervoor dat de spanning in het datacenter constant blijft, ook als er buiten het datacenter een piek of dip in de levering van elektriciteit zit. Daarbij kunnen ze gedurende korte tijd het datacentrum van stroom voorzien, totdat de dieselgeneratoren de elektriciteitslevering overnemen. Wanneer dit is gebeurd zorgt de UPS weer voor een constante spanning.

De aangevoerde energie moet ook weer worden afgevoerd. Dit bespreken we in het volgende hoofdstuk verder.

14 NorthC realiseert in Groningen de eerste noodstroomvoorzieningen op groene waterstof in Europa https://www.northcdatacenters.com/northc-realiseert-in-groningen-de-eerste-noodstroomvoorzieningen-op-groene-waterstof-in-europa/

5.3 De cijfers en feiten

Om het elektriciteitsverbruik in tabel 1 te begrijpen is het belangrijk om de verschillende getallen in de keten te benoemen. Die varieert tussen wat er technisch mogelijk is, wat er gecontracteerd is en wat er daadwerkelijk wordt verbruikt.

Ter illustratie zijn gegevens van Liander over 3 maanden in de periode van 2020 tot 2022 in onderstaande tabel weergegeven. Ze laten zien hoe voor 51 datacentra (EAN) deze getallen in de praktijk in verhouding tot elkaar staan in de MRA. In 2022 is de som van het technisch vermogen van datacenters in de MRA 659MVA. Het gecontracteerde vermogen van deze datacenters is 465MVA en het bijbehorende piekverbruik is 248MVA. Dus zelfs al hebben de datacenters in de MRA contracten die hen de mogelijkheid geven om tot 465MVA te verbruiken, de daadwerkelijke piek zit daar op dit moment nog 217MVA onder. Dit betekent dat het maximale verbruik van de datacenters in de MRA 53% is van het gecontracteerde vermogen. Het gemiddeld verbruikt vermogen zit hier nog weer onder.

Het gemiddeld verbruikt vermogen wordt niet door Liander gerapporteerd, maar kan worden herleid uit andere bronnen. Uit cijfers van het CBS blijkt dat het verbruik van datacenters in de MRA 1230GWh was in 2019. Door dit getal te delen over het aantal uren en dagen komen we op het gemiddeld verbruikt vermogen van 140MVA. Het piekvermogen in de MRA was 248MW. Het gemiddelde vermogen over een jaar is daarom 65% van het piekverbruik. Het daadwerkelijke verbruik is niet constant op dat piekvermogen en fluctueert (of groeit gedurende een jaar). In Annex A wordt hier dieper op ingegaan.

Tabel 1: maximaal gebruikt (piek) vermogen, gecontracteerd vermogen en technisch vermogen datacenters MRA (bron: Liander)

A	B			C			D			E		
	Aantal van EAN			Som van MW - max			Som van gecontracteerd vermogen actueel			Som van technisch vermogen		
	Okt 2020	April 2021	Feb 2022	Okt 2020	April 2021	Feb 2022	Okt 2020	April 2021	Feb 2022	Okt 2020	April 2021	Feb 2022
A'dam	29	29	29	97	99	105	131	130	132	265	265	265
H'meer	15	15	15	92	92	119	250	256	279	291	314	314
Overig	7	7	7	25	22	24	37	54	54	64	81	81
Totaal	51	51	**51**	214	213	**248**	418	440	**465**	620	660	**660**

Uitleg van de begrippen:

- *EAN:* De EAN-code (European Article Number) is een uniek getal van 18 cijfers. Elke gas- en elektriciteitsaansluiting in Nederland heeft haar eigen EAN-code. Deze staat in de statistieken van netbeheerders voor de meter van de locatie. Een extra EAN is in die statistieken een extra locatie.
- *Technisch vermogen (Kolom E):* Technisch vermogen is het elektriciteitsvermogen dat de kabel en de aansluitingen gezamenlijk maximaal aan kunnen. Het is de grootste waarde die Liander bijhoudt ten aanzien van datacenters. Komt het vermogen boven deze waarde dan kunnen de kabel, de aansluitingen en de apparatuur in het datacentrum worden beschadigd.

Om dit te voorkomen zijn voorzorgsmaatregelen geïnstalleerd vergelijkbaar met stoppen in een stoppenkast. Het technisch vermogen wordt weergegeven in mega-volt-ampère (MVA).

- *Gecontracteerd vermogen (Kolom D):* Een datacenter contracteert capaciteit bij de netbeheerder. Dit wordt weergegeven in megawatt (MW). Alhoewel MW technisch gesproken niet hetzelfde is als MVA, zijn de twee vergelijkbaar genoeg om ze in deze context gelijk te kunnen stellen.[15] Hiermee kan de netbeheerder bepalen of een onderstation nog voldoende capaciteit heeft. Dit gecontracteerde vermogen wordt echter maar zelden volledig door een datacenter (of een andere energieafnemer) gebruikt (zie paragraaf 3.7). Gecontracteerd vermogen vertaalt zodoende niet 1 op 1 door naar daadwerkelijk gebruik. Voor netbeheerders is het gecontracteerde vermogen leidend om te bepalen of een onderstation vol zit. Congestie op een onderstation betekent dus meestal niet dat er geen stroom kan worden geleverd, maar dat de capaciteit van het onderstation volledig is gecontracteerd. Datacenters hebben vaak een rechtstreekse koppeling op onderstations. Colocatie datacenters maken gebruik van het middenspanningsnet en hyperscalers van het hoogspanningsnet.
- *Piekvermogen (Kolom C):* Het piekvermogen is het hoogste vermogen (het hoogste aantal MW) dat op de locatie wordt afgenomen. In principe mag deze waarde niet boven het gecontracteerde vermogen uitkomen. Als het piekvermogen boven het gecontracteerde vermogen uit komt, dan hoeft dit nog geen probleem te zijn, zolang het piekvermogen van alle gebruikers op dat moment op dat onderstation maar niet het technisch vermogen overstijgt.
- *Daadwerkelijk verbruik (Bron CBS) :* Voor het daadwerkelijke verbruik van elektriciteit door datacenters in de regio rond een onderstation wordt het jaarverbruik bijgehouden (uitgedrukt in MWh). Dit geeft het verbruik van de EANs die aanwezig zijn in dat gebied.
- *Gemiddeld verbruikt vermogen:* Het gemiddeld verbruikt vermogen is het daadwerkelijk verbruik (in MWh) gedeeld over het aantal jaren en uren in een maand of jaar. Door dit te vergelijken met het piekverbruik wordt zichtbaar of het verbruik van het datacenter constant of juist variabel is. Bij datacenters verwachten we stabiel verbruik. Stabiel hoeft niet te betekenen dat het gelijkblijvend is, maar wel dat het verschil tussen piekvermogen en gemiddeld constant is en gelijkblijvend met de groei.

Bij hyperscalers werkt dit anders: bedrijven als Google en Microsoft hebben meer grip op hun infrastructuur en meer mogelijkheden om hun centra optimaal te laten functioneren. Hierdoor zouden ze beter in staat moeten zijn om de aansluitcapaciteit en afgenomen energie op elkaar te laten aansluiten. De bouw van hyperscale datacenters gebeurt echter veelal in fasen, waardoor het een aantal jaren kan duren voordat het maximum vermogen wordt bereikt. Ook voor hyperscalers geldt dat er verschillen zijn tussen gecontracteerd vermogen, piekvermogen, daadwerkelijk en gemiddeld verbruik.

Een belangrijke bron van informatie zijn de sociale jaarverslagen van bedrijven. Hierin wordt de ecologische impact beschreven, zo kan achteraf inzicht worden verkregen. Voor het maken van sectorbrede inschattingen is deze informatie echter nauwelijks geschikt. Het RVO en TNO hebben

[15] MVA en MW zijn niet 1 op 1 hetzelfde. MVA betreft blindvermogen, de daadwerkelijke capaciteit is afhankelijk van de fase. MW betreft de daadwerkelijke spanning en stroomsterkte. MVA is daarmee een bovenste limiet en MW het praktische gebruik.

wel pogingen gedaan om met sectorbrede schattingen te komen. Deze informatie vindt u in Annex A. Daar wordt ook beschreven welke problemen er zijn met de tot nu toe verzamelde getallen.

In de overheidsbronnen zijn grote verschillen in elektriciteitsverbruik en energieverbruik van datacenters en de ICT-sector te vinden. In Annex A staan voorbeelden zoals:

- In Nederland hebben RVO en TNO een poging gedaan om het energieverbruik van de ICT sector als geheel te modelleren. Deze cijfers lieten jarenlang een dalend energieverbruik zien. Begin 2022 was er met terugwerkende kracht een correctie op het stroomverbruik van 30-50% naar boven.
- In het kader van de MJA3 afspraken volgde RVO het energieverbruik van 40 bedrijven in de ICT-sector, maar de hyperscale datacenters van Google en Microsoft werden niet meegerekend, want die werden pas gedurende de monitoring gebouwd. Daarbij wordt het energieverbruik van de ICT van andere sectoren niet meegenomen, dus die van datacenters van het Rijk of de financiële dienstverlening wordt tot andere sectoren gerekend.
- De classificatie van sectoren en bedrijven in sectoren is ook problematisch. Niet elk bedrijf dat datacenters exploiteert wordt gerekend tot de ICT-sector. Dit heeft onder andere te maken met de SBI-code waaronder het bedrijf zich inschrijft bij de Kamer van Koophandel. Volgens het CBS stijgt het elektriciteitsverbruik van de ICT-sector naar 4,4TWh, maar in bijna gelijke mate met de afname van de sector overheid en de financiële sector. Het totaal blijft net onder de 9TWh. In hoeverre dit verbruik van een sector is of verschuivingen tussen sectoren is niet duidelijk.
- Extra problematisch zijn de extrapolaties door adviesbureaus, die weer de basis vormen van beleid. Zo maken Tennet en Liander in hun planning gebruik van extrapolaties die aannemen dat in de komende 10 jaar in Nederland 10-20 datacenters van een omvang van die van Meta zullen worden gebouwd. De aannames die hier aan ten grondslag liggen lijken niet realistisch of blijken niet uitgekomen. In het huidige politieke klimaat lijkt het niet aannemelijk dat er nog 2000MW aan datacenter capaciteit zal worden gerealiseerd.

Annex A gaat verder op deze verschillen in. Het laat vooral zien dat er grote nood is aan betere monitoring van het energieverbruik en elektriciteitsverbruik van de sector.

5.4 Oorzaken van verschillen tussen analyses

In Annex A van deze rapportage blijkt dat verschillende partijen verschillende getallen noemen voor het elektriciteitsverbruik van en vereiste vermogen voor datacenters in Nederland. Deze verschillen ontstaan gedeeltelijk doordat de ene partij uit gaat van gecontracteerd vermogen en een andere partij rapporteert het elektriciteitsverbruik. Dit zijn twee verschillende grootheden, waarbij de omrekening van de een naar de ander geen vaste verhouding kent. Toch wordt er soms op basis van vermogen omgerekend naar verbruik en andersom, of wordt een van beide gebruikt voor een onterechte extrapolatie. In Annex A staan hier voorbeelden van.

De oorzaken van de verschillen in analyses van het energieverbruik en de benodigde vermogenscapaciteit van de sector ontstaan veelal door ‘vertaalfouten’ en het vergelijken van ongelijke grootheden.

- Verbruik en vermogen worden vaak door elkaar heen gebruikt : energieverbruik wordt in Joule uitgedrukt. Hierbij geldt dat 1 Watt gelijk staat aan 1 Joule energie per seconde. Vermogen kan zowel in eenheid Watt (W) als de eenheid Volt-Ampere (VA) worden

uitgedrukt, deze betekenen hetzelfde. Voor het elektriciteitsverbruik van datacenters wordt in Megawatt per uur (MWh) gerekend. Dat is het equivalent van een Megawatt vermogen voor een uur. Omgerekend is dat 3,6 miljard Joule. Een MWh kan echter over een langere of kortere periode dan een uur worden verbruikt, dit is afhankelijk van het vermogen. Een aansluiting waarover 10 Megawatt vermogen wordt afgenomen verbruikt 1 MWh iedere 6 minuten.

- Een andere belangrijke valkuil is dat technisch vermogen, gecontracteerd vermogen (MW), piekvermogen (MW) en daadwerkelijk gebruik (MWh) door elkaar worden gebruikt. Paragraaf 4.2 laat zien dat wat theoretisch maximaal verbruikt kan worden, niet wat daadwerkelijk wordt verbruikt. MW is een definitie van hoe breed de elektriciteitsaansluiting is. MWh is de waarde van hoeveel elektriciteit er daadwerkelijk over de aansluiting is afgenomen.
- Semantische valkuilen: In veel analyses worden elektriciteit- en energieverbruik door elkaar gehaald. Energieverbruik verwijst ook naar andere vormen van energie, zoals fossiele brandstoffen. In Nederland is deze van belang omdat aardgas vaak de belangrijkste energiebron is voor bedrijven. Elektriciteit wordt gebruikt voor verlichting, kantoor en bepaalde machines, maar de energie intensieve processen in de industrie en transport verbruiken vooral aardgas en aardolie. De energietransitie richt zich er op om deze fossiele energiebronnen te vervangen door hernieuwbare energiebronnen, die veelal worden omgezet in elektriciteit. Door het elektriciteitsverbruik van datacenters te vergelijken met alleen het elektriciteitsverbruik van andere bedrijven en niet met het totale energieverbruik (o.a. uit fossiele brandstoffen) van die bedrijven of sectoren ontstaat een ongelijke vergelijking. Ter illustratie, het elektriciteitsverbruik van Tata zal maar een heel klein deel zijn van haar energieverbruik. Tata verbruikt op dit moment veel steenkool en onderzoekt nu of het kan overstappen op andere energiebronnen. Als Tata Steel zou overstappen op elektriciteit, dan behoeft het mogelijk 5-6 GW (!) aan vermogen.[16]
- Datacenters vervangen vaak energieverbruik van bestaande servers in rekencentra of serverruimtes elders, maar het energieverbruik van de rekencentra en serverruimtes was meestal niet zichtbaar in de landelijke statistieken over elektriciteitsverbruik en energieverbruik van sectoren. Als dezelfde computers worden verplaatst naar datacenters worden ze wel zichtbaar in de statistische gegevens over het elektriciteitsverbruik van de datacenters in Nederland. Energieverbruik van datacenters wordt vaak gezien als 'extra' energie die wordt gebruikt, terwijl bijvoorbeeld colocatie datacenters al bestaande servers clusteren. Waar de energie eerst verdeeld over meerdere plekken werd gebruikt, wordt deze nu centraal in een datacenter gebruikt. Dit leidt maar zelden tot een toename in verbruik en vaker tot afname, omdat er efficiënter met de energie wordt omgegaan. Het Rijk was hier een goed voorbeeld van, toen ze haar 64 rekencentra sloot en over ging op 4 datacenters.

5.5 Hoe te komen tot een goede analyse van het energieverbruik?

De analyse van het energieverbruik van datacenters speelt voor overheden meestal op twee niveaus, die van het individuele datacenter en die van de sector als geheel. Voor beide niveaus volgt hier een korte uitleg hoe het energieverbruik kan worden geanalyseerd.

- Individueel: De start van de analyse van het (mogelijke) energieverbruik van een datacenter begint bij het gecontracteerde vermogen. Het datacenter betaalt voor gecontracteerd

[16] *Tata Steel kiest voor waterstof, kolen uitgefaseerd, RTL Nieuws, 15 september 2021* https://www.rtlnieuws.nl/economie/bedrijven/artikel/5254460/tata-steel-waterstof-co2-ccs-subsidie-overheid

vermogen, maar het extra vermogen boven het daadwerkelijk gebruik is tegen relatief lage kosten in te kopen. Daarom kopen datacenters vaak om strategische redenen extra capaciteit in. Het daadwerkelijke verbruik is afhankelijk van zowel de bezettingsgraad van het datacentrum als van het piekvermogen. Zit een datacenter vol, dan geeft het piekvermogen een indicatie van het te verwachten verbruik. Is het datacenter nog niet volledig bezet, dan mag verwacht worden dat het nog verder wordt gevuld. Voor een nieuw te bouwen datacenter is het ook van belang om te weten hoe zeker de verwachtingen van de eigenaar zijn. Een eigenaar van een hyperscale datacenter weet zeer goed wat het te verwachten vermogen en verbruik is. Een colocatie datacenter weet dat veel minder goed.

- Sector: Het energieverbruik van de sector vereist vooral inzicht in het gecontracteerde elektriciteitsvermogen, piekvermogen en verbruik van alle grotere datacenters, zoals bekend bij de netbeheerders en datacenters. Het technisch vermogen is interessant voor de statistieken, maar heeft weinig praktische waarde voor beleid. Voor de datacenter monitor die Stratix voor de MRA-regio ontwikkelde is er vanuit gegaan dat initieel de gegevens van zowel netbeheerders als datacenters worden verzameld, om zo te weten of er discrepanties zijn in rapportages. Het is ook van belang om te laten zien wat de verhoudingen zijn tussen deze getallen en de trendlijnen. Met extrapolatie dient zeer voorzichtig te worden omgesprongen, zowel naar de toekomst toe als over de gehele sector. De ervaring leert dat cijfers moeilijk vergelijkbaar zijn.

Voor beide niveaus geldt dat het zaak is om te blijven monitoren hoe de getallen zich ontwikkelen en of ze nog correct zijn.

Een derde niveau is die van de efficiëntie van deze datacenters. Wordt de energie die in het datacenter wordt gestopt ook efficiënt gebruikt? Dit wordt in hoofdstuk 7 besproken.

5.6 Discussie

De cijfers in deze paragraaf en die in Annex A laten zien dat er veel onduidelijkheid bestaat over het benodigde vermogen in elektriciteitsnetwerken voor datacenters en het elektriciteitsgebruik van datacenters. Het is ingewikkeld om op basis van openbare bronnen de vermogensvraag en het elektriciteitsverbruik van datacenters vast te stellen, het is ingewikkeld om deze te modelleren en lastig om deze te interpreteren. Het is in zekere zin zo dat datacenters veel elektriciteit vragen van een netwerk en dat kan in sommige gebieden zorgen voor capaciteitsproblemen. Datacenters verbruiken de elektriciteit wel efficiënter dan de rekencentra en serverruimtes die ze vervangen. Ze clusteren een verbruik die er eerder ook was. Het gaat dus niet om het energieverbruik per se, maar om waar in Nederland ze kunnen worden ingepast in het elektriciteitsnetwerk en de energietransitie. Rond de ene locatie of stad komt er capaciteit vrij in het elektriciteitsnetwerk, terwijl er elders vraag bij komt. Concentratie van datacenters bespaart op veel locaties in Nederland en in Europa elektriciteit en concentreert dit elektriciteitsverbruik op een beperkt aantal locaties.

Specifiek bij het vergelijken van verbruikscijfers is een grote kans op fouten. Er zijn dermate veel manieren om verbruik te meten of te definiëren dat de meeste te vinden cijfers (als ze al kloppen) niet één op één te vergelijken zijn met cijfers in andere sectoren. De beste manier om dit toch te doen is het vergelijken van cijfers uit dezelfde bron. Zelfs dan kunnen er definitiekwesties optreden, aangezien datacenters soms onder verschillende sectoren worden geschaard. Het meest ideaal lijkt het te zijn om voor colocatie en hyperscale datacenters uit te gaan van de waardes die door de

netbeheerders worden geregistreerd, aangevuld met die van de datacenters. Hierbij is ook een koppeling nodig met de efficiëntie van de datacenters, die zijn eigen complexiteit kent.

Bij de beoordeling van de inpassing van nieuwe en bestaande datacenters in de elektriciteitsnetwerken is het van belang om goed te weten wat het verschil zal zijn tussen gecontracteerd vermogen en piekvermogen en in hoeverre dat verschil stabiel is. Netbeheerders mogen in principe niet teveel gecontracteerd vermogen verkopen, maar mogelijk is er wel een tijdelijk oplossing wanneer investeringen in de vergroting van capaciteit gepland zijn. Ook dient er aandacht te zijn voor het daadwerkelijk gebruik van het gecontracteerde vermogen, want de claim lijkt soms groter dan benodigd. In 2021 diende er bij de Hoge Raad een cassatieverzoek waarbij juist het verschil tussen gecontracteerde en daadwerkelijk gebruikte capaciteit een onderdeel was van het geschil.[17] Een grafiek gaf dat verschil tussen belasting en gecontracteerd vermogen goed weer goed weer. De belasting steeg niet, maar alle nieuwe capaciteit werd wel gecontracteerd.

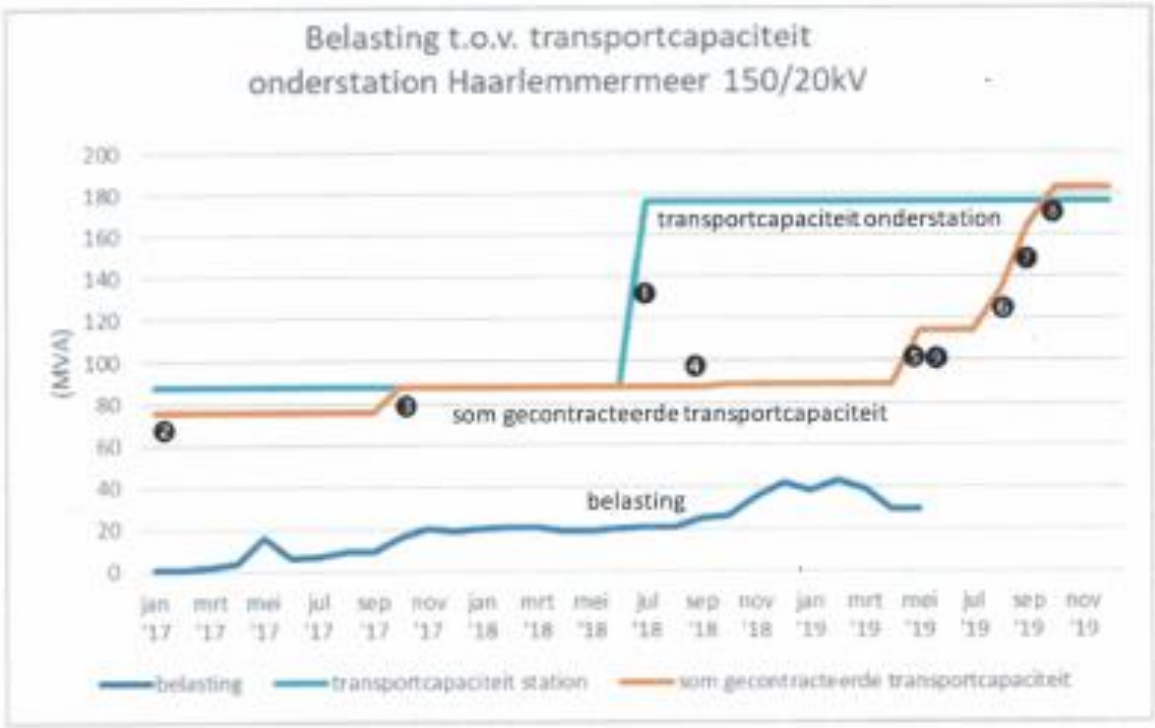

Figuur 5: het verschil tussen gecontracteerd en daadwerkelijk gebruikte capaciteit (bron: Hoge Raad)

Er is in toenemende mate wel inzicht in de capaciteitsvraag en het verbruik van de grotere datacenters. Dit is een positieve ontwikkeling. Inzicht in het verbruik van rekencentra en serverruimtes die ze vervangen is daarentegen zeer beperkt. Het Rijk is een van de weinige organisaties die communiceerde over wat voor besparing het sluiten van haar rekencentra opleverde in energieverbruik. Voor andere organisaties is het vaak niet duidelijk of ze nog eigen rekencentra en serverruimtes hebben en wat die verbruiken, of wanneer ze gesloten zijn, wat de besparing in energieverbruik was. Het is daardoor niet goed mogelijk om te laten zien welk percentage van het energieverbruik van de datacenters ingevuld wordt door toepassingen en servers die daarvoor in rekencentra en in serverruimtes van bedrijven stonden en vaak minder efficiënt waren. Daarnaast is het ook uiterst onduidelijk wat de extra vraag naar rekenkracht en datacentercapaciteit is die

[17] Zie Liander vs Schenkeveld, Nummer 20/01410, Zitting 12 februari 2021
https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:PHR:2021:134

ontstaat door nieuwe toepassingen. Denk hierbij aan toepassingen die nieuw waren voor de maatschappij, zoals streaming video, social media en dergelijke, maar ook online platformen, zoals Adyen, Booking.com en Just Eat. Daarbij moet gezegd worden dat ook deze platformen in enige mate minder efficiënte voorgangers vervangen. Dit maakt de maatschappelijke discussie complex.

5.7 Conclusie

Bij de analyse van het energieverbruik van datacenters is zorgvuldigheid geboden. Het daadwerkelijk verbruik dient leidend te zijn. Waar dat niet beschikbaar is, kan het gecontracteerde vermogen voor elektriciteit een beeld geven. Dit zal een te hoge waarde zijn, maar het geeft wel inzichten waar de netbeheerder rekening mee houdt. Ook de mate van groei van de sector is onzeker. De aannames die nu door sommige netbeheerders worden gebruikt lijken niet reëel. Het is niet waarschijnlijk dat er 10 tot 20 datacenters ter grootte van de plannen die Meta in Zeewolde had, bijkomen in Nederland tot het jaar 2030.

Verbeterde monitoring is van het grootste belang, ICT is belangrijk voor de economie. ICT efficiënt inzetten met een zo laag mogelijk energieverbruik is ook van groot belang, zeker met de grote opgaven die de energietransitie mee brengt. Betere monitoring en analyse van de ICT-sector is essentieel voor goed beleid. Op korte termijn is het mogelijk om betere monitoring van de colocatie en hyperscale datacenters en hun verbruik te realiseren. Die gegevens zijn veelal bekend en kunnen worden verzameld. Het meten van de besparingen door de vervanging van rekencentra en serverruimtes zal moeilijker zijn. Deels omdat de transitie al in volle gang is of soms al is afgerond. Deels omdat organisaties intern geen goede registratie hebben van hun stroomverbruik.

6 Water

Zoals in paragraaf 4.2 'gebouwtype' al werd beschreven, kunnen datacenters water gebruiken voor koeling. Dit kan industriewater, gezuiverd oppervlaktewater, hemelwater, gezuiverd rioolwater of drinkwater zijn. Er is in de pers veel aandacht voor het waterverbruik van datacenters, waarbij het waterverbruik van datacenters als bedreiging voor de drinkwater voorziening wordt gezien.

6.1 Waar gebruiken datacenters water voor?

Datacenters gebruiken water vooral voor de koeling van het datacenter. De warmte die wordt gegenereerd door de computers in het datacenter moet worden afgevoerd. De verschillende wijzen van koeling worden elders besproken, maar de watergerelateerde hoofdvormen zijn;

- Koud water wordt door het datacenter heen geleid, waar het de warmte van het datacenter opneemt en afvoert naar buiten het datacenter. Hier kan de warmte worden afgegeven aan de buitenlucht en/of oppervlaktewater of worden geleverd aan een warmtenet.
- In het geval buitenlucht wordt gebruikt voor koeling, kan het op zeer warme dagen de buitenlucht eerst koelen, voordat het door het datacenter wordt geleid. Dit gebeurt wanneer de buiten temperatuur boven de 25-29 graden is. Zonder koeling kan de lucht dan de warmte in het datacenter niet genoeg opnemen en afvoeren. De inkomende lucht wordt gekoeld door water te verdampen. In Nederland zou dit volgens de datacenters op een beperkt aantal dagen per jaar nodig zijn (gemiddeld 5).

De wijze waarop datacenters water gebruiken verschilt per datacenter en per locatie.

6.2 Hoe gebruiken datacenters water?

Datacenters gebruiken verschillende soorten water om het datacenter te koelen. In Nederland gebruiken datacenters op dit moment vooral:

- Drinkwater
- Oppervlaktewater
- Industriewater
    - Industriewater kan dezelfde oorsprong hebben als drinkwater (grondwater of oppervlaktewater) maar hoeft minder gezuiverd te zijn. Voor industriewater zijn specifieke netwerken van leidingen aangelegd.
    - Industriewater kan ook uit andere bronnen komen dan die lokaal worden gebruikt voor drinkwater, bijvoorbeeld uit industriële processen, zeewater of oppervlakte water.[18]

[18] Het industriewaternet van de regio Amsterdam is aangelegd eind jaren 60 van de vorige eeuw. Het industriewater wordt geleverd aan Waternet door de N.V. Watertransport Maatschappij Rijn Kennemerland (WRK). Industriewater heeft hier dus niet dezelfde oorsprong als drinkwater, maar is voorgezuiverd rivierwater uit het lekkanaal in Nieuwegein

Buiten Nederland gebruiken datacenters ook andere soorten water, zoals:

- Grondwater
- Zeewater
    - Een datacenter van Google in Finland gebruikt zeewater voor koeling.
    - Microsoft experimenteerde met een datacenter dat werd afgezonken in zee en door het omliggende water werd gekoeld.

Het gebruikte water verdampt en/of wordt geloosd in het oppervlakte water of in het riool. De wijze waarop dit plaatsvindt is afhankelijk van de lokale situatie.

Het gebruik van water voor het koelen van datacenters en gebruik in andere industriële processen leidt soms tot de vraag of er wel voldoende drinkwater en water voor bewatering van gewassen beschikbaar is. Toch is het volgens waterbedrijven niet zo dat het drinkwatergebruik van datacenters concurreert met dat van consumenten. In Nederland heeft drinkwater gebruik door consumenten ook altijd voorrang op het gebruik van drinkwater voor industriële processen. Voor oppervlaktewater en andere bronnen voor drinkwater gelden ook afspraken welke toepassingen prioriteit hebben.

Waterbedrijven zeggen dat drinkwatergebruik voor koeling (van o.a. datacenters) niet altijd onwenselijk is. Een drinkwaterbedrijf wees Stratix er op dat de basis voor industrieel water en drinkwater in een bepaalde regio hetzelfde oppervlakte water is. Drinkwater ondergaat meestal extra filtering en controle ten opzichte van industrieel water. Hierdoor is voor industrieel water een separate leidinginfrastructuur nodig. Een datacenter zal dan twee waterleiding-aansluitingen nodig hebben; een drinkwateraansluiting en een andere leiding voor industrieel water. Redenen om alleen drinkwater te gebruiken kunnen zijn:

- omdat het waterleidingbedrijf dan maar één leiding hoeft aan te leggen,
- het verbruik van het datacenter kan bijdragen aan minder stilstand in de leidingen en het vermindert de noodzaak voor (extra) spoelen van leidingen.[19]

In dergelijke gevallen kan het gebruik van drinkwater door een datacenter niet onwenselijk zijn vanuit het perspectief van het drinkwaterbedrijf.

Er wordt wel eens gedacht aan een maatstaf voor de water efficiëntie van datacenters. In 2022 publiceerde de ISO een standaard die ondersteund bij de analyse van de effectiviteit van de inzet van water in de koeling van datacenters (Water Usage Effectiveness). De analyse kijkt onder andere naar de wijze waarop het waterverbruik moet worden geanalyseerd, piek verbruik en de mate van hergebruik van water.[20]

[19] Zie onder andere *https://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/activiteitenbesluit/activiteiten/afvalwater/schoonmaken/*

[20] SO/IEC 30134-9:2022 Information technology — Data centres key performance indicators — Part 9: Water usage effectiveness (WUE), https://www.iso.org/standard/77692.html

Drinkwaterbedrijven hebben wel aangegeven te onderzoeken in hoeverre datacenters over kunnen op industrieel water. Een voorbeeld van overstap van drinkwater naar industrieel water is het datacenter van Google in Groningen. Waar het tot voor kort drinkwater gebruikte, gebruikt het nu industrieel water. Dit industrieel water komt uit oppervlaktewater uit het Eemskanaal, dat gefilterd is totdat het gebruikt kan worden als industriewater[21]. Dit water wordt geleverd door een samenwerking van het Waterbedrijf Groningen en waterbedrijf Evides onder de naam North Water. Hiervoor is een transportleiding van de stad Groningen naar de Eemshaven gelegd, waar ook een drinkwaterleiding naast is gelegd voor drinkwatergebruik van consumenten. Dit drinkwater wordt in dezelfde faciliteit gemaakt van hetzelfde oppervlaktewater uit het Eemskanaal. Mogelijk dat in de toekomst voor het industrieel water ook effluent (rioolwater) kan worden gebruikt. Een dergelijke samenwerking tussen datacenter en waterbedrijf kan een alternatief zijn voor datacenters die zelf een zuiveringsinstallatie voor oppervlaktewater willen realiseren.

6.3 Wat gebeurt er met water voor en na gebruik?

Water dat wordt gebruikt, komt ergens vandaan en gaat ergens naar toe. In het datacenter wordt het water gebruikt en daardoor verandert het. Ruwweg kunnen er drie dingen mee gebeuren:

- Verdamping in de lucht.
- Lozing op oppervlaktewater.
- Lozing in het riool.

Na gebruik vrijgekomen water moet voldoen aan de eisen die hieraan worden gesteld ten aanzien van onder andere milieu en gezondheid.

Voordat het water kan worden gebruikt in een datacenter wordt het behandeld. De wijze waarop is afhankelijk van het type water dat wordt gebruikt en het systeem waar het in wordt gebruikt. Voorbeelden zijn:

- Drinkwater: verwijderen van kalk, ijzer en andere mineralen die nog in het water voorkomen ter voorkoming van kalksteen.
- Oppervlaktewater: Verwijderen van deeltjes, bacteriën, algen en mineralen.

De wijze waarop dit gebeurt kan onder andere bestaan uit filters, membranen en chemicaliën van verschillende aard, bijvoorbeeld zout om kalk en ijzer te binden, maar ook andere chemicaliën die bijvoorbeeld algengroei tegengaan. Het gebruik is gebonden aan regels.

Water dat wordt geloosd moet ook aan regels voldoen. Het water mag bijvoorbeeld niet te heet zijn of te hoge concentraties van bepaalde stoffen bevatten. Dit kan betekenen dat het residu moet worden gefilterd van schadelijke stoffen voor milieu en omgeving, waarbij de schadelijke stoffen separaat worden afgevoerd. Het kan ook zijn dat water waarin een te hoge concentratie stoffen zit moet worden verdund met water, voordat het geloosd mag worden.[22] Het bevoegd gezag, meestal

[21] Er zijn ook vormen van industrie water die "schoner" zijn dan drinkwater. Demiwater (gedemineraliseerd) water is ontdaan van allerlei mineralen, zoals kalk, ijzer, chroom die drinkwater zitten. Het menselijk lichaam heeft dergelijke mineralen vaak ook nodig. Industriële toepassingen kunnen er een voorkeur voor hebben om deze mineralen uit het water te halen of demiwater via een leiding te krijgen aangeleverd, bv om kalkvorming tegen te gaan, of omdat de mineralen problemen in chemische processen veroorzaken.

[22] https://www.rijkswaterstaat.nl/water/waterbeheer/waterkwaliteit/maatregelen-waterkwaliteit/waterkwaliteit-en-lozingen-afvalwater#vergunningen-lozen-afvalwater

de provincie, waterschapen, Rijkswaterstaat of de omgevingsdiensten, onderzoekt dit aan de hand van de emissie-immissietoets.

6.4 Waterverbruik datacenters in de pers

In de pers is in 2021 en 2022 ruim aandacht geweest voor waterverbruik van datacenters. De wijze waarop het onderwerp in de aandacht kwam en de wijze waarop feitelijk juiste en onjuiste getallen werden gepresenteerd en besproken zijn voor de lezers mogelijk leerzaam.

Het begon met een vraag van de Provincie Noord-Holland naar waterverbruik van datacenters. In 2020 gaf de provincie opdracht voor een eerste verkennend onderzoek aan GreenIT naar waterverbruik van datacenters. Vijf datacenters werkten mee. Van deze vijf hadden vier informatie over waterverbruik. Het gemiddelde jaarlijkse drinkwaterverbruik varieerde van 3000m^3 tot 228.000m^3 per jaar. De betrokken datacenters zijn niet geïdentificeerd. In een webinar waar de resultaten besproken worden, worden de datacenters ook niet geïdentificeerd.[23] Het onderzoek bevatte geen informatie over het energieverbruik, het oppervlakte, aantal racks of andere gegevens over het aantal computers in het datacenter, waardoor de genoemde getallen niet kunnen worden geduid of gerelateerd.

Figuur 6: waterverbruik van 4 datacenters, niet die van Microsoft (bron: Green-IT)

Naar aanleiding van dit onderzoek heeft de provincie Noord-Holland aan de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) opdracht gegeven om vervolgonderzoek uit te voeren naar water- en energiegebruik vanwege koeltechnieken bij datacenters. Deze opdracht wordt in het vierde kwartaal 2022 afgerond door de OD NZKG.

Op 18 maart 2021 kopte De Telegraaf: 'Datacenters slurpen zoveel water dat er mogelijk te weinig voor huishoudens overblijft.' Gedoeld werd op bedrijventerrein Agriport in Middenmeer waar Google en Microsoft elk een datacenter hebben. De Telegraaf maakte uit interne stukken van de provincie Noord-Holland op dat de twee datacenters 525.000 liter drinkwater per uur gebruiken. Op jaarbasis zou dat 4,6 miljoen m³/4,6 miljard liter drinkwater zijn en in de toekomst 10 miljoen m³ als alle

23 Onderzoek waterverbruik door datacenters in de provincie Noord-Holland, Green IT, 2 september 2020, te vinden op https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Water_Bodem/Publicaties/Onderzoek_waterverbruik_datacenters

voorziene datacenters in bedrijf komen.[24] Het bericht kreeg nationale aandacht en werd in veel andere media aangehaald.

In de berichtgeving werd verwezen naar het onderzoek van GreenIT en de webinar, maar de genoemde getallen komen niet uit het onderzoek en niet uit de webinar. Vanuit zowel de waterbedrijven als de datacenter sector kwam kritiek op de berekeningen. PWN, het drinkwaterbedrijf, in Noord-Holland meldde dat zij 0,6 miljoen m^3 /600 miljoen liter drinkwater voor koeling leverde, waarvan niet alleen aan datacenters. [25] De sector wees er op dat de extrapolatie van de genoemde getallen niet correct was. De krant ging er van uit dat de datacenters 24/7 en het hele jaar door met deze hoeveelheid drinkwater gekoeld moeten worden. Het water wordt echter alleen op de heetste dagen van het jaar gebruikt, wanneer openluchtkoeling niet mogelijk is. Op de site van de gemeente Hollands Kroon werd gecommuniceerd dat het waterverbruik ongeveer 20 miljoen liter bedroeg. Dit was het verbruik in 2018. In 2022 werd dit bijgewerkt tot 75 miljoen liter, omdat het datacenter van Microsoft uitgebreid was.

Tijdens de hittegolf-zomer van 2022 kwam het Noord-Hollands Dagblad met het bericht dat het datacenter 0,082 miljoen m^3 (82 miljoen liter) had gebruikt. De berichtgeving in de pers deed vermoeden dat het om heel veel water ging en meer dan wat redelijk kon worden verwacht. Het was in ieder geval meer dan de 20 miljoen die eerder was gerapporteerd, maar niet veel meer dan wat al op de site van de gemeente stond.

Wat deze beide situaties laten zien is dat waterverbruik de publieke aandacht heeft, maar dat het niet snel duidelijk is voor perse en publiek wat voor verbruik veel of weinig is. De conclusie die hieruit kan worden getrokken is dat er meer feiten en cijfers nodig zijn voor een goede beoordeling. In de volgende paragraaf worden een aantal getallen bij elkaar gebracht.

6.5 Waterverbruik in Nederland voor verschillende toepassingen

Het CBS[26] publiceert statistieken ten aanzien van leidingwaterverbruik (drinkwater en leidingwater). Het totale leidingwaterverbruik in Nederland in 2020 was 1334 miljoen m^3. Drinkwater voor huishoudens was in 2020 ongeveer 69%. Drinkwater voor bedrijven was 25% en industriewater was 6%. Het CBS heeft becijferd dat de bedrijfscategorie informatie en communicatie, waar datacenters onder vallen, ongeveer 1 miljoen kubieke meter leidingwater gebruikt. Dat is 0.08% van het totaal.

In antwoord op gestelde Kamervragen liet PWN, waterleverancier in Noord-Holland, in 2021 weten dat 0,6% van al het drinkwater, dat zij levert als koelwater, wordt geleverd aan de industrie als geheel. PWN leverde in 2020 106 miljoen m^3 (106 miljard liter). Drinkwater dat wordt ingezet als

[24] DATACENTERS SLURPEN WATER. FEIT OF FICTIE?, Hans Oerlemans, H2O, Uitgave van Koninklijk Nederlands Water Netwerk. https://www.h2owaternetwerk.nl/h2opremium/datacenters-slurpen-water-feit-of-fictie

[25] De berekeningen van de Telegraaf werden weersproken door het waterbedrijf PWN. Zij zegt dat 0,6% van haar drinkwater door industrie wordt ingezet als koelwater en daar zijn datacenters een deel van. PWN leverde in 2020 106 miljoen m^3 (106 miljard liter) drinkwater. Tussen 0.6 en 0.7 miljoen m^3 water voor koeling door industrie is 4 miljoen m^3 minder dan dat in de pers werd gerapporteerd. Zie: De inwoners van Noord-Holland kunnen er altijd op rekenen dat er betrouwbaar drinkwater uit de kraan stroomt, vrijdag, 19 maart, 2021 https://www.pwn.nl/over-pwn/pers-en-nieuws/drinkwater/de-inwoners-van-noord-holland-kunnen-er-altijd-op-rekenen-dat-er

[26] Zie "Huishoudens gebruikten in 2020 meer water, bedrijven minder" https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/12/huishoudens-gebruikten-in-2020-meer-water-bedrijven-minder

koelwater is hiervan tussen de 0.6 en 0.7 miljoen m^3 water. Hiervan is 0,55 miljoen m^3 voor datacenters.

Jaar	Huishoudens (drinkwater) (mln m3)	Bedrijven (drinkwater) (mln m3)	Bedrijven (industriewater) (mln m3)
2015	793,7	287	79,2
2016	805,3	290	83,9
2017	808,3	293,1	79,7
2018	837,2	302,8	80,6
2019	818,4	309,2	76,5
2020	855,3	303,3	77
1)Leidingwater bestaat uit drinkwater en industriewater			

Figuur 7: levering water door waterbedrijven (bron: CBS 2022)

In de CBS rapportage staat ook een overzicht van het watergebruik van heel Nederland. De totale waterwinning in Nederland bedroeg 14.200 miljoen m^3. Drinkwater is daar nog geen 10% van. Het grootste deel van het waterverbruik in Nederland is voor de energievoorziening en industriële toepassingen. Het wordt veelal ingezet als koelwater. Hier wordt zowel zoet als zout oppervlaktewater gebruikt. Ongeveer 51 miljoen m^3 van het gewonnen grondwater is voor koeling, volgens het CBS.

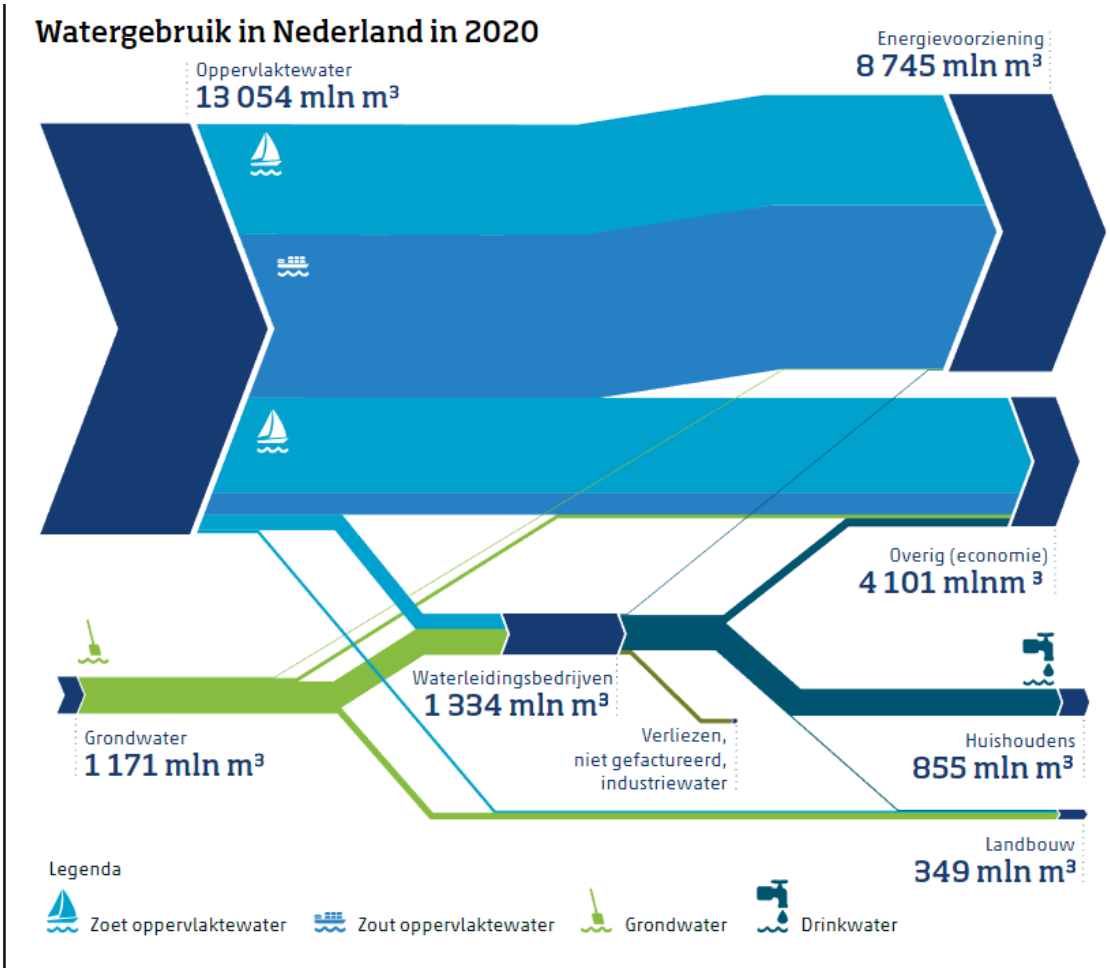

Figuur 8: watergebruik in Nederland (bron: CBS 2022)

6.6 Discussie

Het waterverbruik van datacenters is minder groot dan dat sommige krantenkoppen doen vermoeden. Ten opzichte van het landelijke waterverbruik is 0,2 miljoen m^3 (200 miljoen liter) beperkt en zeker geen aanleiding om tekorten te verwachten. Het landelijke beleid dat drinkwater voor burgers altijd prioriteit geeft is daarbij ook een waarborg. Dat betekent niet dat er geen aandacht moet zijn voor het drinkwaterverbruik van datacenters. Oppervlaktewater kan ook worden gebruikt voor koeling. Toch is het niet zo dat drinkwater niet gebruikt kan en mag worden. Het kan in enkele gevallen maatschappelijk efficiënter zijn om een datacenter drinkwater te laten gebruiken.

In het beleid dient ook duidelijk te zijn dat wanneer geen drinkwater maar industrieel water wordt gebruikt het water mogelijk wel uit dezelfde bron komt. Het verschil tussen industrieel en drinkwater is in de praktijk vooral een extra aantal filteringen en de toepassingen waarvoor het gebruikt mag worden. Het gebruik van industriewater hoeft dus niet te betekenen dat er minder oppervlaktewater wordt verbruikt. Ook dit geldt in de breedte voor de hele Nederlandse waterhuishouding en is niet specifiek voor datacenters.

6.7 Conclusie

De verschillende soorten waterverbruik worden vaak ten onrechte door elkaar heen gebruikt, is het drinkwater, grondwater of oppervlaktewater waarover men spreekt? Ook worden de eenheden van verbruik, in liters of kubieke meters, soms verkeerd gebruikt.

Het waterverbruik van datacenters is in vergelijking met het totaal aan waterverbruik in Nederland beperkt. Dat betekent niet dat er geen aandacht voor moet zijn. Besparingen zijn gezien de toenemende droogte overal van belang.

De sector heeft zelf ook werk te doen, door zijn watergebruik goed te rapporteren. De situatie met Microsoft in 2022 werd vooral veroorzaakt door onduidelijke communicatie. Ook de sector zelf heeft baat bij een transparante en realistische manier van communiceren, waarmee dergelijke situaties worden voorkomen.

7 Warmte, Koeling en Efficiëntie

In de discussie over datacenters gaat het vaak ook over de efficiëntie van de datacenters. Wat er precies mee wordt bedoeld blijft nog wel eens onduidelijk. Soms wordt er verwezen naar Power Use Efficiency, een relatieve waarde tussen totale energieverbruik van een datacenter en de voor de computers in het datacenter ingezette energie. Maar of dit terecht is en op welke wijze er meer naar kan worden gekeken wordt in dit hoofdstuk en in Annex B uitgelegd.

7.1 Waarom aandacht voor warmte, koeling en efficiëntie?

In de pers en politiek wordt vaak de vraag gesteld of datacenters niet minder energie kunnen gebruiken en efficiënter kunnen functioneren. Ook worden er vragen gesteld over de grootte van sommige datacenters en de noodzaak daarvan. Er zijn ook eisen aan datacenters om efficiënter te opereren. Datacenters zijn vanaf 2019 verplicht om energie te besparen door servers in de 'balanced mode' te zetten als ze niet worden gebruikt. Met dit verplichte 'powermanagement' kan 10 tot 15% energie worden bespaard. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) heeft het afgelopen jaar geprobeerd afspraken te maken met de sector, maar het akkoord werd op het laatste moment niet ondertekend. Daarom gaat de OD NZKG op verzoek van de gemeente Amsterdam handhaven op de uitvoering van deze wettelijke verplichting. Datacenters zullen worden gecontroleerd en lopen het risico een dwangsom opgelegd te krijgen.

Op het moment dat een datacenter powermanagement toepast, hoeft er veel minder gekoeld te worden en wordt er dus bespaard op elektriciteit én op koelwater. Een deel van de datacenters moet sinds 2019 al powermanagement toepassen, maar als in 2023 de wet Verbreding Energiebesparingsplicht ingaat, geldt dit voor alle datacenters in Nederland. Handhaving zal dus gelden voor de datacenters waar de verplichting nu al geldt, terwijl de andere centers worden aangemoedigd om volgend jaar te voldoen aan de wet. De sector heeft aangegeven voor de overgangsperiode slechts een inspanningsverplichting aan te willen gaan, maar dat is volgens de gemeente Amsterdam onvoldoende.[27]

7.2 Warmte

Computers in een datacenter zetten een groot deel van de energie uit de aangeleverde elektriciteit om in warmte. Hoe sneller de schakelingen in de chip aan en uit gaan, hoe meer berekeningen worden gedaan, hoe meer stroom de chips nodig hebben en hoe hoger het verbruik is. Dit geldt bij gelijkblijvende grootte van de schakeling, hoe kleiner een schakeling hoe minder energie er nodig is om deze om te zetten. De wet van Moore[28] zegt dat iedere 18 maanden het aantal schakeling op een bepaald formaat verdubbelt. Een kleinere schakeling heeft minder stroom nodig. Hierdoor daalt het energieverbruik van de chip. Een andere manier om energie te besparen is door een speciale schakeling te maken voor een specifieke veelvoorkomende berekening. Zo hebben de meeste CPU chips (bijv. Intel Pentium) speciale schakelingen voor versleuteling en ontsleuteling, zodat beveiligde internetcommunicatie sneller kan verlopen en met minder verbruik van energie.

[27] OD NZKG gaat handhaven op energiebesparing datacenters, 29-03-2022, https://odnzkg.nl/od-nzkg-gaat-handhaven-op-energiebesparing-datacenters
[28] Zie voor uitleg: https://www.arm.com/blogs/blueprint/performance-per-watt

De kwaliteit van de software die wordt gebruikt bepaalt uiteindelijk hoe efficiënt het elektriciteitsverbruik voor een bepaalde toepassing is. In hoeverre de applicaties die draaien in datacenters efficiënt gebruiken maken van de onderliggende chips en hardware is punt van discussie. Er zijn een aantal tegengestelde krachten die bepalen of er aandacht is voor efficiënt elektriciteitsverbruik voor toepassingen. Vooral wanneer de partij die de software maakt ook de partij is die de dienstverlening verkoopt, blijkt er aandacht te zijn voor de kwaliteit van software en de bijbehorende efficiëntie. Efficiënte software leidt tot lagere kosten en daarmee tot betere marges voor het bedrijf. Dit is in ieder geval de aanname in de industrie, maar of en hoe dit in de praktijk werkt voor clouddiensten is een complexe discussie, omdat niet alleen elektriciteitsverbruik een rol speelt, maar ook alle aspecten die bij een total-cost of ownership (TCO) analyse dienen te worden betrokken. Voorbeelden als Salesforce, Adyen, ArcGIS laten wel zien dat het voor veel bedrijven aantrekkelijker is om deze diensten in te kopen, dan er zelf een toepassing voor te ontwikkelen en/of deze in te kopen en op eigen servers te laten draaien.

Iedere schakeling die aan of uit gaat genereert warmte. Hoe sneller de chip, hoe meer warmte deze genereert. De chip raakt hierdoor oververhit. Het is om die reden dat chips worden gekoeld. In de veel situaties variërend van de smartphone en laptop tot de servers in datacenters, wordt de warmte afgegeven aan de lucht rond het apparaat. Ventilatoren zorgen ervoor dat de warme lucht snel wordt afgevoerd en koude lucht wordt aangezogen. Op deze manier kan de chip optimaal functioneren. De warmte die wordt afgevoerd verhoogt de temperatuur van de omgeving van de chip. De duizenden chips in een datacenter fungeren daardoor als een grote kachel.

7.3 Koeling

De temperatuur in een datacenter moet niet te hoog worden, want dan verliezen de chips hun functionaliteit. Om te voorkomen dat dit gebeurt wordt met lucht, warmtewisselaars of vloeistof gekoeld. Hoe beter er kan worden gekoeld, hoe meer racks in een datacenter passen en hoe zwaarder de chips worden belast. Dit verhoogt de efficiëntie van dat datacenter, afgemeten in computerkracht per energie eenheid. De koeling zelf vergt echter ook energie en heeft invloed op de efficiëntie van het datacenter. Op dit moment wordt de warmte van de koeling van datacenters afgegeven aan de omgeving, ofwel aan de lucht of aan het oppervlakte water. Of en hoe deze warmte kan worden hergebruikt is een belangrijk onderwerp van discussie en onderzoek. Het kan mogelijk een rol spelen in de energietransitie. In Annex B worden de verschillende vormen van koeling diepgaander besproken.

De eisen ten aanzien van de koeling van datacenters zijn in de afgelopen 20 jaar gewijzigd. Tot het jaar 2000 werd een temperatuur tussen de 20 en 22 graden Celsius als een belangrijke eis gezien. Dit zorgde ervoor dat de koeling van het datacentrum heel complex werd, omdat niet alleen de computers, maar ook de buitentemperatuur en zon het gebouw verwarmden. Daarbij was de afgifte van warme lucht aan de buitenlucht op warme dagen moeilijker, hetgeen de airconditioning extra complex maakt, bijvoorbeeld door extra waterkoeling. De American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers (ASHRAE) publiceerde in 2004 een aanbeveling voor de koeling van datacenters die stelde dat de temperatuur van datacenters bij voorkeur tussen 20 en 25 graden Celsius moest blijven. Een temperatuurbereik van 15 tot 32 graden Celsius was toegestaan. Dit maakt de inzet van koude gang/warme gang koeling mogelijk. Deze aanbeveling richtte zich vooral op grootzakelijke gebruikers als banken, multinationals en telecombedrijven. In 2011 werd de

aanbeveling uitgebreid met categorieën die zich richtten op de grootschalige colocatie datacenters en hyperscale datacenters. Hiervoor geldt een adviestemperatuur tussen de 5 en 45 graden.[29]

Het grotere interval waarbinnen de temperatuur van een datacenter mag liggen zorgt ervoor dat de temperatuur van de luchtstroom die een computer in gaat veel lager kan zijn en de temperatuur van de lucht die de computer uit gaat veel hoger. Dat zorgt ervoor dat dezelfde hoeveelheid lucht veel meer warmte kan afvangen. Er hoeft dan minder lucht te worden gecirculeerd. Dit maakt het eenvoudiger en efficiënter om een datacenter te koelen.

Een ander voordeel van het grotere temperatuurbereik is dat het ervoor zorgt dat er eenvoudiger met buitenlucht kan worden gekoeld. Dit wordt ook wel "free air cooling" genoemd. Door de buitenlucht door het gebouw te blazen, kan de koeling met minder complexe systemen worden gerealiseerd, waardoor de koeling van het datacenter minder energie kost en efficiënter kan plaatsvinden. Alleen op de warmste dagen heeft het datacenter dan extra koeling nodig, bijvoorbeeld door de buitenlucht eerst langs watergekoelde koelelementen te leiden, die de luchttemperatuur laten dalen. In een rapport voor de Rijksvastgoeddienst bevestigt TNO dat deze wijze van koelen 98% van de tijd zonder waterkoeling kan en een beperkt aantal dagen per jaar (minder dan 120 uur) waterkoeling nodig heeft.[30] Waterkoeling kan nodig zijn omdat op de locatie of door het ontwerp van het gebouw het gebruik van vrije lucht koeling niet mogelijk is. Te denken valt aan een datacenter in een stad of in een toren. Op dit moment betekent dit nog vaak dat de computers worden gekoeld met lucht en de lucht wordt geleid langs warmtewisselaars waar het water de lucht koelt. Dit water wordt daarna afgevoerd (geloosd). In toenemende mate is er interesse in het hergebruik van de warmte. Hiervoor is zowel vloeistof koeling van de chips als de afgifte van de warmte aan een warmtenet van belang. Alhoewel dit nog in de kinderschoenen staat, wordt er verwacht dat deze vorm van koeling snel belangrijker zal worden.

7.4 Hoe wordt de efficiëntie van datacenters gemeten

Efficiency wordt bij een datacenter vaak uitgedrukt in Power Usage Effectiveness.[31] Dit getal staat voor de verhouding tussen de hoeveelheid energie die gebruikt wordt voor het primaire proces van een datacenter (de computers en netwerken) en de rest (liften, licht, beveiliging, koeling, koffieautomaat, kantoren, etc.). PUE's van 1,1 tot 1,2 zijn op dit moment gangbaar. Dit houdt in dat het datacenter 10% of 20% boven het energieverbruik van de gebruikte computers nog gebruikt voor "de rest" van het datacentrum. De bulk van "de rest" is de koeling van het datacentrum. PUE is een relatief getal en niet absoluut. Het zegt iets over de verhouding tussen het totale verbruik van het datacenter in relatie tot de opgestelde servers en communicatie-apparatuur. Een lagere PUE zegt dus niet dat er minder energie wordt verbruikt, maar dat relatief gezien meer van de verbruikte energie wordt ingezet voor de computers en netwerken. Toch wordt de PUE soms als een absoluut getal gebruikt in spraakgebruik en beleid en willen beleidsmakers een PUE getal als norm stellen.

[29] De meest recente aanbeveling van 2021 hanteert ook deze bandbreedte https://www.ashrae.org/file%20library/technical%20resources/bookstore/supplemental%20files/referencecard_2021thermalguidelines.pdf x

[30] TNO 2022 R10740, Toets op het aangepaste plan van de gemeente Zeewolde voor de bouw van het datacenter van Meta, 21 april 2022

[31] ISO/IEC 30134-2:2016 Information technology — Data centres — Key performance indicators — Part 2: Power usage effectiveness (PUE) https://www.iso.org/standard/63451.html

De PUE wordt als volgt berekend: boven de streep staat het totale energieverbruik en onder de streep alleen het energieverbruik van de computers. Het energieverbruik van de koeling is gekoppeld aan het aantal computers, maar andere delen van "de rest", zoals liften, verlichting, koffie en kantoren zijn vaste waarden. Een leeg datacentrum heeft een oneindige PUE. Hoe voller een datacentrum, hoe lager de PUE (i.e. hoe efficiënter het datacentrum). Een lager elektriciteitsverbruik in absolute getallen kan gekoppeld zijn aan een hogere PUE. Dit geldt vooral voor colocatie datacenters, want zij zijn afhankelijk van de klanten.

Een hogere PUE kan gekoppeld zijn aan lager totaal energieverbruik. Als een gemeente 8 racks huurt voor haar computers en er slechts 6 van gebruikt, dan zal dit waarschijnlijk leiden tot een iets hogere PUE voor het colocatie datacenter, omdat de deler kleiner is, terwijl een aantal vaste elementen van de noemer blijven. Aan de andere kant betekent twee lege racks ook dat de gemeente maar in 6 racks apparaten heeft staan en dus zal het totale elektriciteitsverbruik van die computers en de bijbehorende koeling in principe lager zijn, dan wanneer de gemeente alle 8 racks gebruikte. Het kan dus zijn dat een bedrijf door een innovatie nog maar de helft van de apparatuur voor computers en netwerken nodig heeft en daarmee haar energieverbruik bijna halveert, maar wel een hogere PUE zal laten zien.

Hyperscale datacenters hebben veelal de laagste PUE, aangezien die zelf op ieder onderdeel dat effect heeft op de efficiëntie invloed kunnen uitoefenen; van het type chips dat ze gebruiken, de berekeningen die ze uitvoeren tot wanneer en hoe de koeling functioneert.

7.5 De cijfers en feiten

Cijfers met betrekking tot de efficiëntie van koeling zijn vaak te achterhalen vanwege de verplichting die bedrijven hebben om energie te besparen. Hierdoor heeft de RVO in principe zicht op de mate waarin dit gebeurt. Het grootste probleem is dat de waarde PUE een relatieve term en niet een absoluut getal is. Het geeft geen inzicht in het totale energieverbruik in het datacentrum. Daarnaast geeft het ook geen inzicht in het energieverbruik buiten het datacentrum. Kortheidshalve wordt verwezen naar het voorbeeld van het Rijk dat zijn rekencentra naar datacenters bracht. Hierdoor werd dit verbruik zichtbaar in de statistieken ten aanzien van datacenters, maar volgens zeggen van het Rijk nam het elektriciteitsverbruik wel met 40% af. Zelfs al zouden de nieuwe datacenters niet de allerbeste PUE hebben, dan is de consolidatie van het rijk alsnog een veel efficiëntere oplossing dan 64 rekencentra. Verdere uitleg hierover staat in Annex B.

Ook het hergebruiken van restwarmte speelt een rol. Het gebruik van restwarmte als stadswarmte kan niet alleen tot besparingen leiden bij de ontvanger, maar ook in het datacenter zelf. Het RVO heeft in 2018 onderzoek laten doen naar deze mogelijkheid. Uitkomst hiervan was dat een datacenter weliswaar 24 uur per dag warmte kan leveren van lage temperatuur, maar dat deze niet zomaar ingezet kan worden voor andere toepassingen.[32] Toch is de inschatting dat de overgrote meerderheid van datacenters geschikt is om dit met enige aanpassingen te kunnen doen. Daadwerkelijke toepassing vraagt wel om lokaal maatwerk. Er moet een lokaal warmtenet zijn, of anders een directe koppeling met organisaties. Ook zijn er vragen rond leveringszekerheid. Dit zorgt voor extra complexiteit bij de (ver)bouw van een datacenter die niet zomaar is opgelost.

[32] Warmte uit Datacenters, RVO, 2018
https://www.rvo.nl/sites/default/files/2018/11/Warmte%20uit%20datacenters%20-%20november%202018.pdf

Sinds 2018 zijn er verdere ontwikkelingen ten aanzien van het gebruik van restwarmte. Nederlandse start-ups, zoals Asperitas en iXora ontwikkelen systemen voor vloeistof koeling. De koppeling van datacenters aan warmtenetten begint ook te komen. Zo heeft Facebook in Odense een koppeling gemaakt met het warmtenet van die stad.[33] Dat, ondanks de positieve geluiden van big tech bedrijven over het bereiken van netzero, de praktijk toch weerbarstig, is, blijkt wel uit een recent

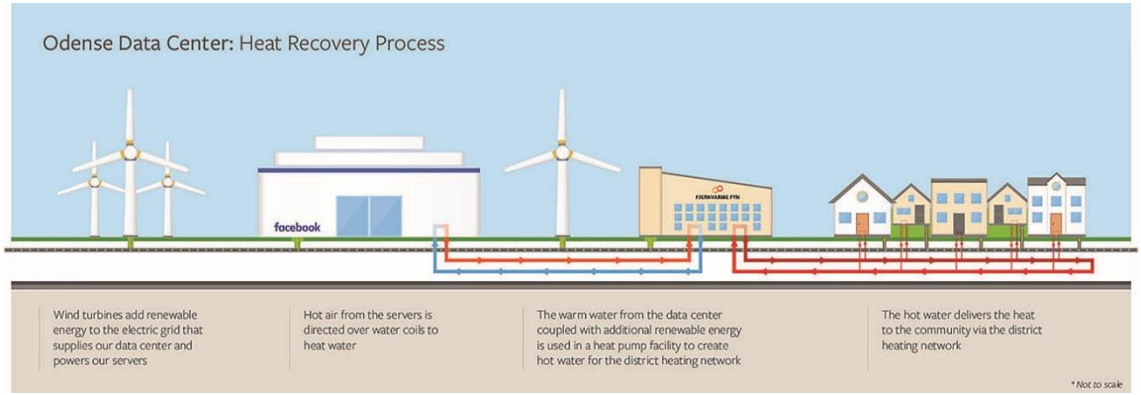

Figuur 9: schematische weergave hergebruik warmte Facebook Odense (bron: Facebook)

bericht uit Denemarken. Van de zes datacenters waarvan werd aangekondigd dat deze warmte zouden leveren aan warmtenetten is Facebook Odense tot nu toe de enige die het ook heeft waargemaakt.[34]

Er zijn wel andere locaties waar restwarmte wordt ingezet. De mate waarin is soms nog niet goed duidelijk. Zo zou een datacenter van Amazon bij Dublin zijn restwarmte terug gaan leveren. In Nederland zijn er discussie en intentieverklaringen over de levering van warmte en ook enkele kleinere projecten. Er zijn ook plannen voor grotere datacenters die bijvoorbeeld naast een energiecentrale staan en gekoppeld zijn aan een warmtenet. Zo zegt het Silver Falcon datacenter op zijn site dat vloeistofkoeling en koppeling op het warmtenet voorzien is. Een plan van het Nederlandse Switch is om een datacentrum met vloeistof te koelen en daardoor zoveel mogelijk warmte te kunnen afvangen. Deze warmte wordt daarna gebruikt om water tot boven de 60 graden te verhitten, waardoor het water kan worden ingezet voor stadsverwarming.

7.6 Waarom efficiëntie en restwarmte moeilijk zijn in analyses

Hoewel het gebruik van restwarmte voor stadswarmte al in meerdere verbanden voor enthousiasme zorgt en er beleid op wordt gemaakt, is de uitwerking ervan vaak minder makkelijk dan het lijkt. Zeker bij hyperscale datacenters, die vaak relatief ver van stedelijke gebieden worden gebouwd, zijn er tussenstappen nodig om het rendabel te maken. Hoewel hergebruik van warmte zeker in tijden van stijgende gasprijzen dus een goed idee lijkt, zal het niet altijd lukken om dit in de praktijk van de grond te krijgen.

De discussie over hergebruik van warmte in warmtenetten is ook relevant in de discussie over PUE. Een warmtenet kost extra energie voor het datacenter en doet de PUE dus stijgen. Echter bespaart

[33] Zie https://sustainability.fb.com/wp-content/uploads/2020/12/FB_Denmark-Data-Center-to-Warm-Local-Community.pdf
[34] https://www.dr.dk/nyheder/viden/teknologi/techgiganters-datacentre-kan-varme-massevis-af-danske-huse-men-goer-det-ikke

het ergens anders weer energie omdat het een gebouw verwarmt. Een mogelijke manier om hier rekening mee te houden is het verrekenen van de warmte in een separaat getal, een netto-PUE.

7.7 Discussie

Koeling blijft nodig want een groot deel van de door datacenters gebruikte energie wordt omgezet in warmte. De warmte wordt op dit moment veelal niet hergebruikt maar afgegeven aan de omgeving via de lucht of door de lozing van koelwater. Hergebruik van warmte lijkt opportuun gezien de energietransitie. Dit vergt een andere bouw van de computers in de datacenters. De huidige koeling van chips met lucht en van het datacenter met buitenlucht of water is minder efficiënt voor het afvangen en hergebruiken van de warmte. De sector is aan het zoeken naar standaard oplossingen voor vloeistofkoeling van chips en die warmte af te geven aan warmtenetten. Feit is dat er voorlopig veel enthousiasme is, maar nog weinig initiatieven zijn om warmte op deze manier te hergebruiken.

Andere koelingsopties zijn voorlopig meer in gebruik. Zo leent het Nederlandse klimaat zich het gros van het jaar prima voor koeling met buitenlucht. Hiermee gaat de warmte wel verloren, maar kost de koeling ook het minst. Als kostenpost en energieverbruiker krijgt koeling in ieder geval veel aandacht, zowel van de bedrijven zelf als vanuit de overheid.

Harde eisen ten aanzien van het behalen van een bepaalde efficiëntie uitgedrukt in PUE waardes zijn niet praktisch en werken mogelijk belemmerend voor de innovatie van vloeistofkoeling en warmtenetten. Mogelijke ongewenste effecten zijn een datacenter eigenaar of gebruiker die een computersysteem dat minder energie gebruikt niet inzet, omdat de PUE daardoor omhoog gaat. Of, een warmtenet aansluiting wordt niet gebruikt omdat deze de PUE laat stijgen. De vraag is vooral hoe overheden en sector samen kunnen werken om de warmte die datacenters produceren efficiënt te kunnen hergebruiken. Dit vergt standaardisatie en innovatie, maar ook druk vanuit regulering om marktpartijen te bewegen deze standaarden en innovaties toe te passen.

7.8 Conclusie

Warmte is een belangrijk restproduct van datacenters. Koeling is nodig om oververhitting van de chips te voorkomen. Efficiënte koeling bepaald in grote mate de efficiëntie van het datacentrum als geheel. Hergebruik van de warmte zou in het kader van de energietransitie wenselijk zijn. Alhoewel maatstaven als Power Use Efficiency veelgebruikt worden en waarden van 1,1-1,3 de norm zijn, is het niet een harde waarde en is het niet verstandig om beleid te baseren op een harde interpretatie van dit getal.

8 Datagroei

Er is steeds meer data. Iedere nieuwe generatie ICT maakt het eenvoudiger om meer data te genereren, te verzenden, te ontvangen en te verwerken. Deze datagroei wordt in veel beschouwingen direct gekoppeld aan de bouw van datacenters en de effecten op energieverbruik, ruimtegebruik, watergebruik, warmte, koeling en efficiëntie. In dit hoofdstuk wordt deze datagroei en het effect daarvan besproken.

8.1 Waarom aandacht voor datagroei?

De groei aan data is in veel berichten direct gekoppeld aan meer datacenters, meer energieverbruik etc. In persberichten en wetenschappelijke studies wordt bijvoorbeeld gesproken over de koppeling tussen de groei in streaming video en datacenters of het energieverbruik van netwerken. Milieudefensie liet ooit uitrekenen hoeveel energie alle online advertenties zouden verbruiken, waarbij een belangrijke component was het verzenden, ontvangen en verwerken van alle data. Consumenten wordt geadviseerd om hun e-mail op te schonen of minder foto's op te slaan in de cloud, omdat dat energie zou besparen. Bij iedere datacenter dat wordt gebouwd wordt verwezen naar de datagroei. De vraag is echter of die koppeling wel zo kan worden gemaakt. In dit hoofdstuk wordt kort aangestipt waarom die koppeling niet 1 op 1 kan worden gemaakt.

8.2 Wat is data?

Data wordt wel eens omschreven als nog niet geïnterpreteerde gegevens. Na interpretatie krijgen ze betekenis en wordt het informatie. Dat is een optimistische manier van kijken naar data, alsof er nog iets met de gegevens zal worden gedaan. In informatie- en communicatietechnologie is dat eigenlijk geen uitgangspunt meer. De nullen en enen die worden gegenereerd worden misschien wel nooit geïnterpreteerd. Ze zijn het gevolg van het actief zijn van systemen, zonder dat er (zelfs voor dat systeem) een inhoud in zit. Deze filosofische bespiegeling is nodig, omdat de datagroei vaak gekoppeld wordt aan een oorzaak, een doel en een gevolg en dan lijkt het alsof die data de stroom, het water of de ruimte gebruiken, terwijl die koppeling niet altijd rechtstreeks kan worden gemaakt. Van de data die wel geïnterpreteerd wordt en verwerkt tot informatie wordt een significant deel omgezet in gegevens die een samenvatting zijn van de onderliggende gegevens. Zo kan een elektriciteitsmeter iedere seconde een waarde registreren, maar uiteindelijk zijn de gegevens per kwartier van belang voor de aanbieder.

8.3 Data is veelal vluchtig

Digitale data bestaat uit nullen en enen, die soms zeer vluchtig zijn en maar een paar milliseconden bestaan en andere die opgeslagen worden voor decennia. De vluchtige data zijn bijvoorbeeld de digitale TV-kanalen die kabelnetwerken verspreiden. De data komt bij ieder huis of er nu gekeken wordt of niet. Een deel van de data is om verkeer in en buiten netwerken te routeren van het ene naar het andere apparaat. Vaste en mobiele telecomnetwerken zenden data de hele dag door, of er nu een gebruiker is of niet, om hun aanwezigheid te melden, om de verbinding in stand te houden etc. Een groot deel van de data wordt door onze apparaten verwerkt, getoond op schermen en weer

vergeten. Webpagina's, Youtube filmpjes, Netflix series, ze worden niet langer bewaard dan nodig en in het geheugen van onze apparaten overschreven met de volgende scene of content.

Dit geldt ook voor de systemen die de (sociale) media content distribueren. Een filmpje op TikTok geplaatst door een beroemdheid wordt wereldwijd naar datacenters en de caches van content delivery networks gekopieerd, nog voordat een volger het heeft kunnen zien. Op deze wijze wordt voorkomen dat de stormloop van miljoenen volgers het systeem kan overbelasten. Een aantal dagen later kan het filmpje al weer verwijderd zijn op de bulk van deze systemen, omdat het niet meer (zo) populair is. Het is nog steeds op meerdere locaties opgeslagen, maar er is minder data.

8.4 Datacenters voor data met langere bewaartermijn

In datacenters staat meestal data die een langere bewaartermijn heeft. Bedrijfsgegevens, webpagina's, foto's, filmpjes, alles wat we niet kwijt willen raken wordt in toenemende mate in datacenters opgeslagen. Deze data wordt opgeslagen op verschillende opslagsystemen, variërend van supersnelle disks voor data die veel wordt gebruikt tot langzame tapes voor data die jaren moet worden bewaard, bijvoorbeeld vanwege verplichtingen uit regelgeving, maar waar maar beperkt gebruik wordt van gemaakt. De steeds verder gaande miniaturisering, verbetering in opslagtechnieken, etc. (o.a. de wet van Moore) zorgen ervoor dat met iedere generatie technologie de kosten en de impact qua energieverbruik en dergelijke vermindert.

8.5 Groei van opgeslagen data

Het is niet eenvoudig om de gevolgen van de groei in opgeslagen data goed op waarde te schatten. Door verbeterde technieken kunnen meer Petabytes worden opgeslagen op disks en tape. Door concentratie en gebruik van cloud worden de opslagmedia efficiënter benut. Servers hadden 20 jaar geleden een aantal harddisks per server, die nooit helemaal vol konden zijn, want anders kon data niet verplaatst, bijgeschreven en verwijderd worden. Nu delen ze deze in storage netwerken of cloud systemen. Dat zorgt voor een hogere benutting. Maar, de hoeveelheid data is ook gegroeid. Er zijn meer toepassingen die van data gebruik maken. De besparingen die door efficiëntere techniek en toepassingen op de ene plek worden gerealiseerd zijn elders weer de basis voor nieuwe toepassingen die nieuwe servers, netwerken, energie en dergelijke vergen.

8.6 Energieverbruik bij productie

De grootste ecologische impact van de digitale economie zit bij de productie van de apparaten. Het maken van chips, schermen, lasers, kasten en alle bijbehorende apparatuur en het verschepen hiervan over de wereld kost heel veel energie. De ecologische impact gerekend in gebruik van grondstoffen, energieverbruik, waterverbruik en milieuverontreiniging is groot. Langer gebruik maken van elektronische apparatuur draagt bij het verminderen van het verbruik van de gehele sector. Het voert hier te ver om daar diep op in te gaan.

8.7 Dataverbruik niet rechtstreeks gekoppeld aan energieverbruik

Er zijn veel studies die lijken te zeggen dat meer opgeslagen data of meer over netwerken verzonden data leidt tot meer energieverbruik. Analyse van deze studies laat zien dat ze theoretische

extrapolaties maken en niet kijken naar het daadwerkelijke energieverbruik van netwerken. De aanname is dat het energie kost om data te verzenden en op te slaan en dat meer data meer energie kost. Deze koppeling blijkt voor het opslaan van data maar beperkt te gelden en voor netwerken eigenlijk in het geheel niet. De IEA ziet dan ook geen koppeling tussen de werklast, het dataverbruik en het energieverbruik van datacenters.[35]

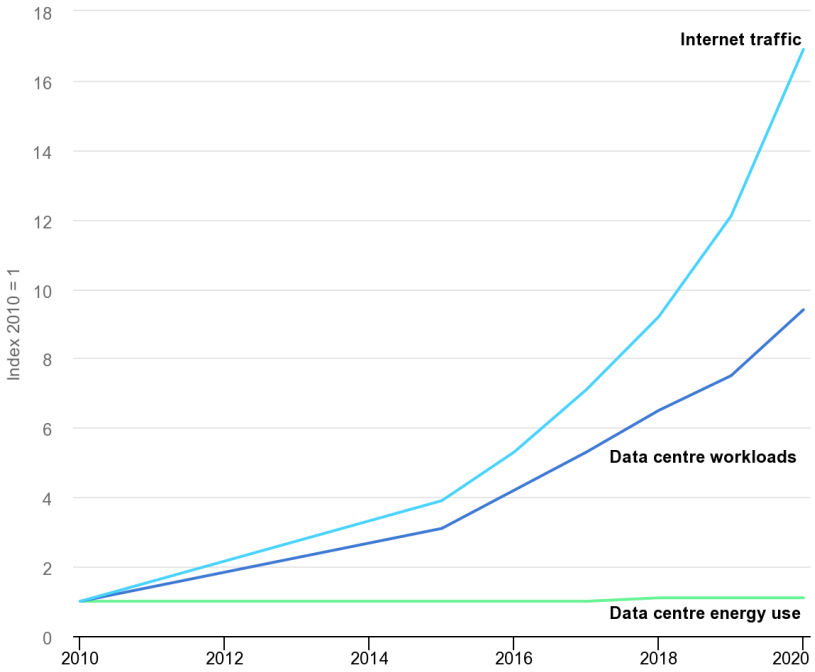

Figuur 10: energieverbruik datacenters vergeleken met werklasten en dataverkeer (bron: IEA)

Het energieverbruik van opslagmedia tijdens het gebruik is vooral gekoppeld aan het stroomverbruik in rust en in beperkte mate extra stroom. Simulaties van de Universiteit Twente laten zien dat het energieverbruik van opslag waarschijnlijk afneemt, maar dat die van de servers zal toenemen. Het opslaan van data verbruikt minder energie, maar wat er met de data wordt gedaan vergt meer energie.[36]

[35] The carbon footprint of streaming video: fact-checking the headlines, Kamiya, IEA, 2020 https://www.iea.org/commentaries/the-carbon-footprint-of-streaming-video-fact-checking-the-headlines

[36] Koot, Martijn & Wijnhoven, Fons, 2021. "Usage impact on data center electricity needs: A system dynamic forecasting model," Applied Energy, Elsevier, vol. 291(C).

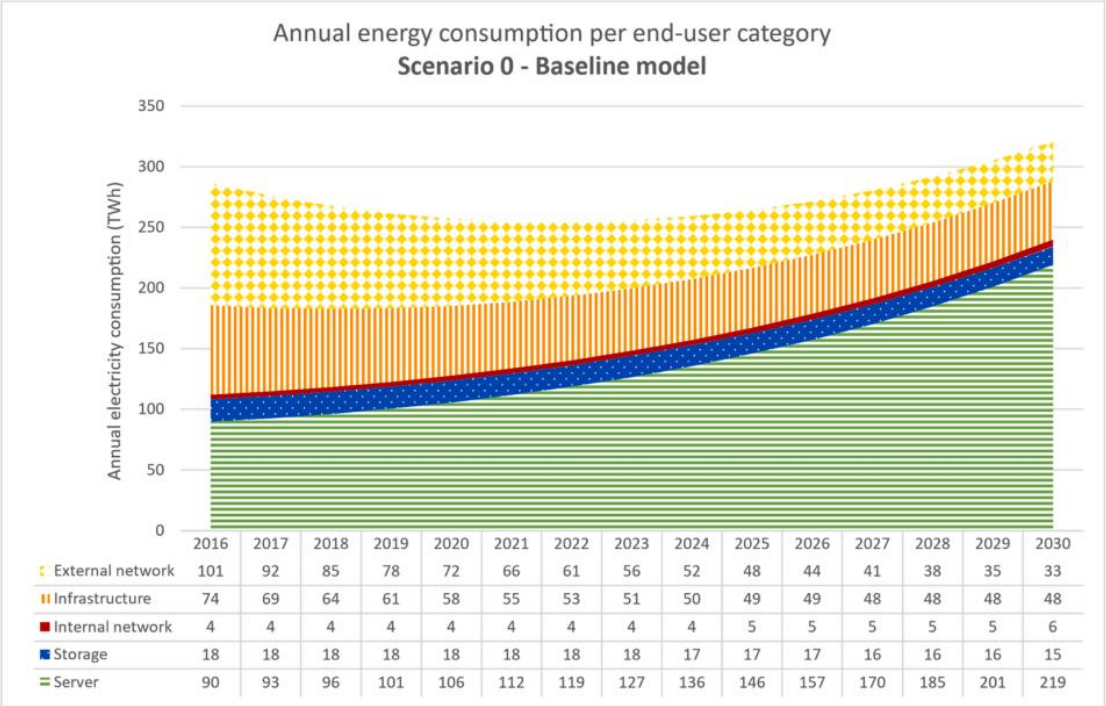

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
External network	101	92	85	78	72	66	61	56	52	48	44	41	38	35	33
Infrastructure	74	69	64	61	58	55	53	51	50	49	49	48	48	48	48
Internal network	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	5	5	5	6
Storage	18	18	18	18	18	18	18	18	17	17	17	16	16	16	15
Server	90	93	96	101	106	112	119	127	136	146	157	170	185	201	219

Fig. 3. Energy consumption per end-user category predicted with the baseline model.

Figuur 11: energieverbruik datacenters per categorie systemen (bron: Koot en Wijnhoven)

Voor netwerken zien de onderzoekers een vergelijkbare ontwikkeling, het energieverbruik daalt, terwijl het dataverbruik stijgt. Dit is in tegenspraak met een groot aantal studies die de afgelopen jaren zijn verschenen. Onderzoekers zoals Andrae, het Franse Shift project en dergelijke berekenden het energieverbruik van netwerken door het aantal verzonden GB te delen over het energieverbruik en zo tot een kWh/GB getal te komen. Extrapolaties van het datagebruik lieten daarna een groei van zowel datagebruik als energieverbruik zien. Opvallend is dat iedere nieuw onderzoek van dit type met lagere schattingen kwam van zowel het energieverbruik per GB als het totaal in de toekomst. In academische kringen was er weinig kritiek op deze methode, maar vanuit de beheerders van netwerken was er wel kritiek.

Het probleem is dat kWh/GB een betekenisloos getal is. Het is alsof het energieverbruik van de lantaarnpalen langs een snelweg gedeeld wordt over het aantal voorbij rijdende auto's. Een GB is een indicatie van de bezettingsgraad van het netwerk, maar niet van de capaciteit. Op een snelweg zijn de banen de capaciteit, de auto's de bezettingsgraad. Netwerken worden gebouwd rond piekcapaciteit. Thuiswerken tijdens Covid leidde wel tot 50% meer dataverkeer, maar de groei in piekverbruik was beperkter, rond de 20-30%. De vulgraad van het netwerk steeg, doordat overdag veel meer data werd gebruikt, maar dat zorgde niet voor een stijging in energieverbruik.

Netwerken verbruiken vooral energie om communicatie mogelijk te maken. Ze staan altijd aan. Dit was al zo bij oude kopertelefoonnet. Het hele netwerk stond onder stroom. De telefoon had geen stroomaansluiting in huis nodig. In glasvezelnetwerken staan de laser en ontvanger altijd aan en zenden ook altijd gegevens over en weer. De data is een modulatie op het signaal dat wordt verzonden. Of die data betekenis heeft is afhankelijk van het netwerk en de toepassingen. In een kabeltelevisienetwerk worden de hele dag honderden tv-kanalen en internetverbindingen naar een

grote groep aansluitingen gestuurd. Dit zijn terabytes per dag of mensen nu wel of niet TV kijken. Met IP-TV krijgt de klant alleen de stream van het kanaal dat hij kijkt. Of dat veel of weinig bits en bytes zijn maakt niet uit voor het netwerk.

Het natuurkundige principe dat hieraan ten grondslag ligt is: "Hoe groter de afstand waarover moet worden verzonden hoe meer energie het signaal nodig heeft." De modulatie vergt nauwelijks extra energie, ook omdat voor het in stand houden van de verbinding de beide kanten continue data zenden, moduleren en ontvangen. Het verhogen van de zendenergie is niet zonder nadelen, want hoe sterker het signaal, hoe moeilijker het is voor de ontvanger om de informatie te onderscheiden. Het is vergelijkbaar met hard schreeuwen of een luide luidspreker, het is dan moeilijk om nuances te onderscheiden. Het is om die reden dat de ontwerpers van netwerken zich tot doel stellen zo weinig mogelijk energie te gebruiken, zodat de ontvanger de verschillende modulaties goed kan herkennen, maar niet zo weinig dat het signaal in het geheel niet aan komt.

Meer capaciteit kan wel tot meer energieverbruik leiden in netwerken. Te denken valt aan extra frequenties in mobiele netwerken of extra kleuren licht op een glasvezel. Deze maken het wel mogelijk om meer bandbreedte te gebruiken te verzenden. De gigabytes zijn een teken van de bezettingsgraad van het netwerk, maar zijn niet de stuwende kracht achter het energieverbruik van het netwerk. Het is wel zo dat bijvoorbeeld mobiele netwerken bij lager gebruik, frequenties afschakelen om energie te besparen. Hierdoor daalt de capaciteit van het netwerk en als gevolg daar van het energieverbruik. Bij normale operatie is het energieverbruik van netwerken vrij stabiel. Het is alleen bij geen verbruik dat er minder kan worden gebruikt, terwijl het energieverbruik stijgt als het netwerk overbelast raakt, omdat de processor van de routers en modems harder moeten werken de data te verwerken. Het is om die reden dat netwerken veelal nog niet tot 30% vol zitten. Dit geeft ruimte voor groei, piekmomenten en bespaard energie.

Problematisch is dat de oudere onderzoeken nog steeds worden gebruikt. Zo stelde het Franse 'the Shift Project', dat met de auto naar een videotheek rijden om een DVD op te halen minder energie zou gebruiken dan het streamen van dezelfde film. Het onderzoek kreeg veel aandacht en wordt nog steeds geciteerd, ondanks dat de onderzoekers toe gaven dat ze bits en bytes verwisseld hadden, waardoor hun schatting 8x te hoog was, en daarnaast nog andere methodologische fouten hadden gemaakt. Onder andere de IEA toonde aan dat deze studies vele factoren naast de realiteit zaten. De grootste energieverbruiker is het scherm waar de film op wordt gekeken, niet het netwerk; Hoe groter de televisie, hoe meer energieverbruik, het beste is om op een smartphone te kijken.[37] Regelmatig schrijven kranten en websites dat consumenten energie kunnen besparen door oude e-mail weg te gooien of minder streaming media te kijken. Maar het zou meer energie besparen wanneer huishoudens de grote televisie niet gebruiken en op de smartphone een film kijken.

[37]The carbon footprint of streaming video: fact-checking the headlines, George Kamiya, IEA, 11 december 2020 https://www.iea.org/commentaries/the-carbon-footprint-of-streaming-video-fact-checking-the-headlines

8.8 Kengetallen energieverbruik netwerken

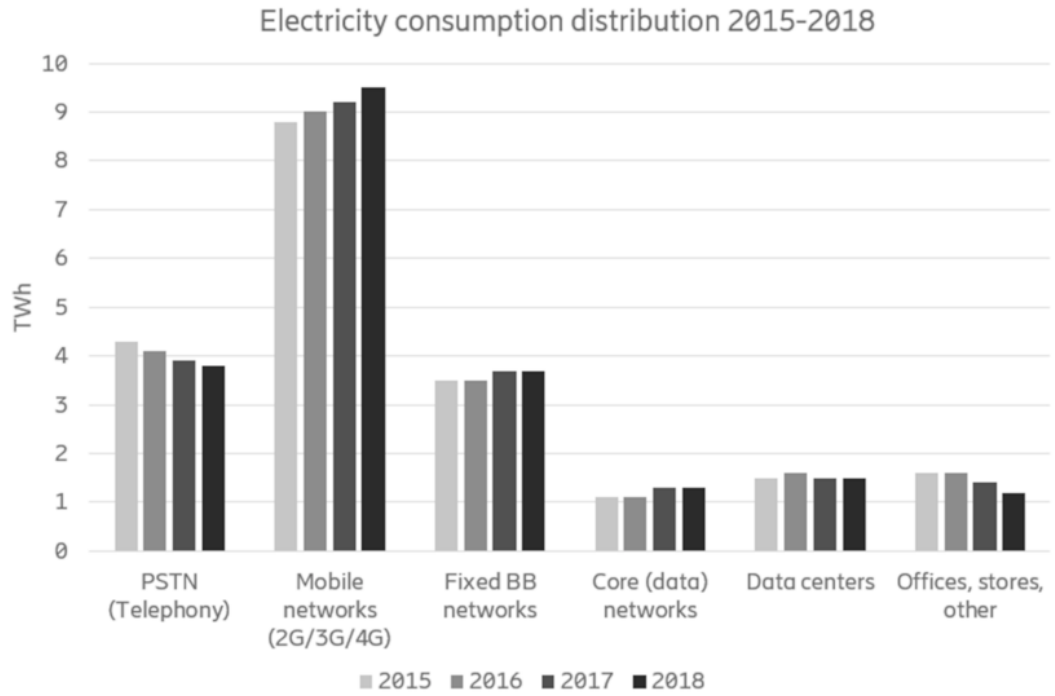

Figuur 12: energieverbruik van Europese telecom netwerken (bron: Lunden et al)

Onderzoek van Lunden, Malmodin en Bergmark[38] naar het energieverbruik van Europese telecommunicatie aanbieders die aangesloten zijn bij ETNO (de traditionele telecomaanbieders) laat zien dat hun energieverbruik stabiel bleef in het afgelopen decennium, ondanks een groei in het dataverbruik. Groei was er vooral bij mobiele netwerken, vooral omdat het aantal zendmast locaties steeg. Tussen individuele netwerken kunnen wel verschillen zitten. In Nederland rapporteren de verschillende netwerken ook hun energieverbruik.

KPN

KPN rapporteert dat het in het afgelopen decennium 45% minder energie verbruik heeft gerealiseerd, terwijl het dataverbruik groeide. KPN rapporteert het totale energieverbruik en niet van verschillende netwerken apart. Het afschakelen van oude netwerken draagt bij KPN bij aan het verminderen van het energieverbruik.

[38] Lundén, D.; Malmodin, J.; Bergmark, P.; Lövehagen, N. Electricity Consumption and Operational Carbon Emissions of European Telecom Network Operators. Sustainability 2022, 14, 2637. https://doi.org/10.3390/su14052637

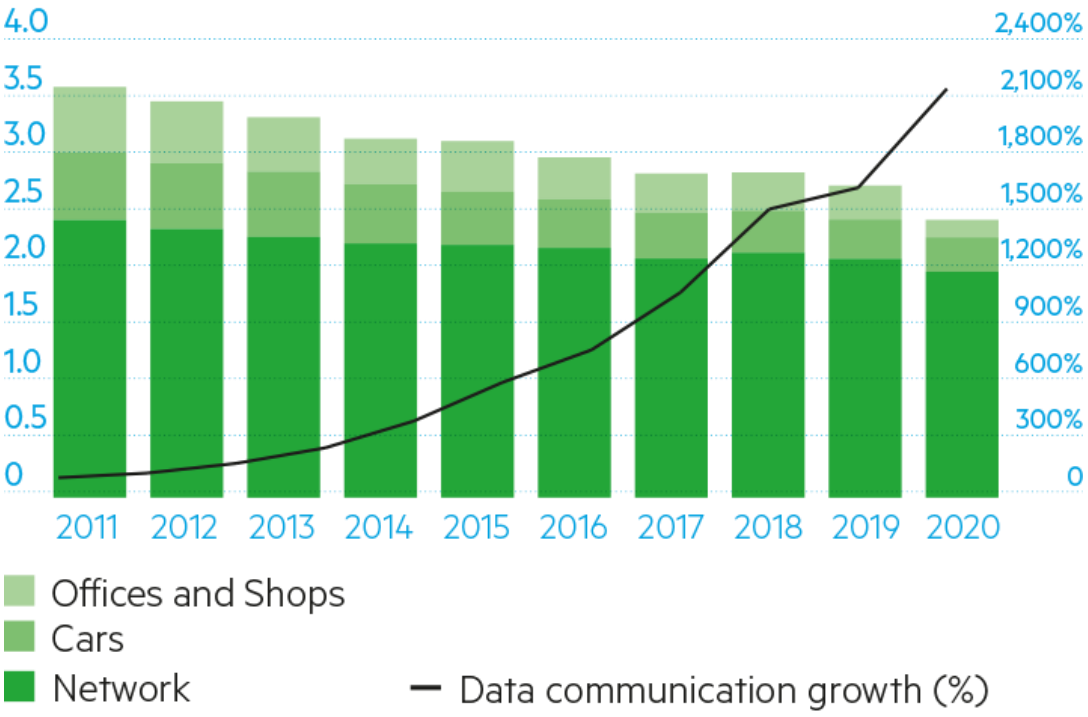

Figuur 13: energieverbruik KPN sinds 2011

VodafoneZiggo

VodafoneZiggo zag een stijging van energieverbruik in het vaste netwerk, maar een daling in zijn mobiele netwerk. Het bedrijf rapporteert ook energieverbruik per exabyte, alhoewel dit getal weinig zeggend is (zie pagina 45) laat ook dit een daling zien.

Fixed Network Energy Use (in MWh) *year-on-year changes*	159,767	183,070 15%	180,373 -1%
Fixed Network Data Traffic (in Exabyte) *year-on-year changes*	7.5	9.1 21%	12.9 42%
Energy use per Exabyte / annum (in MWh) *year-on-year changes*	21,302	20,118 -6%	13,982 -30%

Stijging in het Vaste Netwerk (2018, 2019, 2020)

Mobile Network Energy Use (in MWh) *year-on-year changes*	123,431	111,977 -9%	111,892 0%
Energy use per Terabyte / annum (in MWh) *year-on-year changes*	1.07	0.73 -32%	0.50 -32%

Figuur 14: energieverbruik VodafoneZiggo

T-Mobile

Op basis van een dergelijk getal zou het mobiele netwerk van T-Mobile het meest efficiënt zijn, want T-Mobile klanten verbruiken bijna de helft van al het mobiele dataverkeer. T-Mobile rapporteerde in 2021 een elektriciteitsverbruik van 132.616 MWh voor zijn mobiele netwerk, hetgeen wel meer is dan VodafoneZiggo rapporteerde. Een verklaring kan zijn dat de beide netwerken niet dezelfde rekenwijze hanteren of verschillende generaties apparatuur met verschillende capaciteit gebruiken. Het energieverbruik van de voorgaande jaren is moeilijker vergelijkbaar bij T-Mobile, omdat hier de integratie (en afschakeling) van het Tele2 netwerk nog in zat. Het vaste netwerk van T-Mobile groeit door haar uitrol van glasvezel en daarmee stijgt ook het energieverbruik van het netwerk.

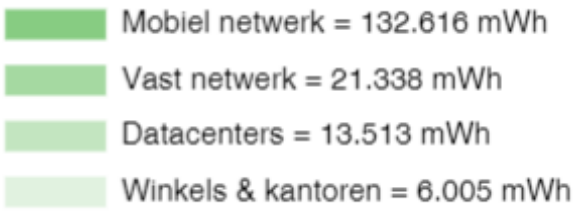

Figuur 15: energieverbruik T-Mobile Nederland

Wat dit vooral laat zien is dat datagroei en het energieverbruik van netwerken niet gecorreleerd zijn. Datanetwerken verbruiken energie en hoe meer aansluitingen er zijn en hoe meer capaciteit er is, hoe meer energieverbruik er in principe zal zijn. Technologische verbeteringen zorgen ervoor dat de groei van het energieverbruik beperkt blijft.

8.9 Discussie

Datagroei staat in grote mate los van het energieverbruik van datacenters en netwerken. Ja, meer data vereist meer opslag, maar het is vooral wat er met de data wordt gedaan dat de komende jaren energie zal vergen. Nieuwe toepassingen vergen meer berekeningen en daarmee meer energie. De opslag en transmissie zijn in ieder geval volgens de schattingen van de Universiteit Twente van minder belang. Het energieverbruik hiervoor daalt naar verwachting zelfs. Hoe de ontwikkeling van het energieverbruik van servers zich naar de toekomst toe ontwikkeld is moeilijk in te schatten, nu de energieprijzen stijgen en er maatschappelijke discussies zijn over de bouw van datacenters.

8.10 Conclusie

Veel van de groei van datagebruik is in vluchtig datagebruik. Veel content wordt gekeken en verdwijnt weer. Het energieverbruik van de netwerken waar de data overheen gaat blijft stabiel en daalt voor sommige netwerken zelfs, dit ondanks de datagroei. Het is vooral de uitbreiding van netwerken, bijvoorbeeld voor betere dekking op het platteland die leidt tot een stijging van energieverbruik. Technologische innovatie leidt aan de andere kant ook weer tot besparing. De balans voor netwerken is een redelijk stabiel energieverbruik.

De permanente data gebruikt meer opslag, maar ook dat legt niet extra beslag op bijvoorbeeld de energievoorziening. Het is vooral het verwerken van data, de innovatievere toepassingen en bijbehorende servers die meer energieverbruik veroorzaken. Toch geldt ook hier dat het totale verbruik niet zozeer stijgt door de datagroei en meer door wat er mee wordt gedaan.

9 Conclusie

Dit document was in de eerste plaats bedoeld om een handzame introductie te zijn in wat datacenters zijn. Het beoogt om bestaande data te verzamelen, ordenen en waarderen. Het document is groter geworden dan oorspronkelijk gedacht, met meer nuances. Om vanuit verschillende beleidsperspectieven naar datacenters te kijken is niet eenvoudig. Toch hopen we dat beleidsmakers die vragen krijgen over datacenters in dit document handvatten vinden om deze vragen te beantwoorden. Dit document zou hen moeten wijzen op veel geziene misverstanden en moeten behoeden voor veelgemaakte fouten. Sommige aspecten van de discussie over datacenters blijven in dit document ook onbehandeld, omdat deze zich niet of nauwelijks lenen voor een objectieve beschouwing (denk hierbij bijvoorbeeld aan de impact van datacenters op het landschap).

Tijdens het schrijven is een aantal inzichten verkregen die van belang zijn voor beleidsmakers die met datacenters te maken hebben:

1. Het is een groot probleem dat correcte getallen over datacenters en de ICT-sector schaars is. De data die er is, is soms onjuist, soms onvolledig en soms niet goed geïnterpreteerd. Er is betere data nodig. Dat is een opgave voor CBS, overheden, elektriciteitsbedrijven en de sector zelf. In Annex A staat een aantal voorbeelden van hoe overheidsdata elkaar tegenspreken.
2. Een complex probleem is het in samenhang zien van het energieverbruik van ICT op locatie bij bedrijven en huishoudens en het energieverbruik in datacenters. Wanneer het Rijk zijn rekencentra sluit en de ICT onderbrengt in datacenters, dan is dit een besparing voor de Nederlandse economie, zowel in kosten als energieverbruik. De besparing aan de kant van het Rijk is echter in de statistieken niet of maar beperkt zichtbaar, terwijl de stijging in energieverbruik aan de kant van de ICT-sector veel explicieter naar voren komt.
3. De discussie over waterverbruik van datacenters lijkt vooral gedreven door emotie. Fouten in rapportages door de sector zelf helpen niet mee, maar het verbruik van de sector is met ongeveer 1 miljoen m^3 beperkt ten opzichte van het totale waterverbruik -circa 13.000 miljoen m^{3-} in Nederland. Waarmee overigens niet gezegd is dat het waterverbruik door datacenters geen aandacht behoeft.
4. Het hergebruik van warmte verdient veel aandacht. Het wekt maatschappelijke weerstand op wanneer de energie die wordt gebruikt om chips op te warmen, vervolgens de lucht of het oppervlaktewater opwarmen. Er zijn initiatieven om die warmte te kunnen hergebruiken voor bijvoorbeeld de verwarming van woningen en bedrijven. Dat vergt wel veel samenwerking tussen verschillende sectoren en internationale standaardisatie van oplossingen. Dat is niet snel, noch eenvoudig te realiseren, maar vergt vasthoudendheid over vele jaren.

In de beide annexen staan nog wat specifieke voorbeelden van de complexiteit en elkaar tegensprekende getallen die Stratix is tegengekomen.

De digitale sector is een essentieel onderdeel van onze samenleving. Datacenters horen daar bij. Goed ontworpen en goed beheerd kunnen ze hun diensten leveren, terwijl ze efficiënt omgaan met elektriciteit, ruimte, water en warmte. Deels vervangen datacenters de oude rekencentra en serverruimtes. Deels maken datacenters nieuwe toepassingen mogelijk die efficiënter zijn dan die ze vervangen (denk bv aan slimme thermostaten of slimme navigatiesystemen). Ook maken datacenters nieuwe toepassingen mogelijk die er niet waren en die hun eigen beslag leggen op de

maatschappij en haar middelen. Datacenters zijn er en zullen blijven. De uitdaging ligt erin hoe een goede beleidsmatige en maatschappelijke afweging te maken die wordt ondersteund door de juiste aannames en data.

Stratix

Annex A Energie

I. Energie in het datacenter: een introductie

Het energieverbruik is een relevant onderwerp bij de inpassing van nieuwe datacenters en het internet in het algemeen. In dit hoofdstuk gaat het over het energieverbruik en de manieren waarop hiernaar gekeken kan worden. We nemen door wat de juiste cijfers, feiten en bronnen zijn. Ook gaan we in op de bekende valkuilen bij het interpreteren van gegevens en bieden we enkele handvatten voor de beoordeling van onderzoek en onderzoeksresultaten.

Het elektriciteitsverbruik van een datacenter maakt de overgrote meerderheid van het energieverbruik uit. Afhankelijk van de gekozen koelsystemen is er ook waterverbruik en de warmte die in de computers ontstaat is in sommige situaties geschikt voor hergebruik.

II. Cijfers en afkortingen: hoe lees je ze?

In de rapporten omtrent datacenters vliegen de waardes en de afkortingen je om de oren. Uiteindelijk gaat het erom hoeveel energie er verbruikt wordt en dat kan een aantal manieren worden opgeschreven. Het lastige is met name dat niet alle waardes rekening houden met de tijd: sommige geven het energieverbruik per seconde, anderen per jaar.

Even wat geschiedenis, dit soort krachten en waardes zijn eind 19^{e} eeuw op papier gezet. Het begint klein voor het begrip van de eenheden, daarna maken we een eerste vertaalslag naar de schaal van een datacenter en het nationale energieverbruik zoals dat in de rapporten terugkomt. De Engelsman James Watt classificeerde stoommachines aan de hand van de hoeveelheid vermogen die ze leveren, wat uiteindelijk leidde tot een definitie van energie over tijd: 1 Watt is 1 Joule energie per seconde. Een Joule is de energie die je nodig hebt om iets 1 meter te verplaatsen met de kracht van 1 Newton – als je die kracht dus gedurende 1 seconde levert heb je 1 Watt.

Met de schaal van datacenters zijn de getallen snel erg groot en om het leesbaar te houden worden toevoegingen gebruikt, zoals kilo voor duizend en mega voor 1 miljoen. In het onderstaande overzicht zijn de belangrijkste waardes opgenomen. Dit voorkomt met name het gebruik van de wiskundige notatie.

Tabel 2: waardes en toevoegingen

Naam	Symbool	Factor
		1
deca	da	10
hecto	h	100
kilo	k	1.000
mega	M	1.000.000
giga	G	1.000.000.000
tera	T	1.000.000.000.000
peta	P	1.000.000.000.000.000
exa	E	1.000.000.000.000.000.000

Vermogen kan zowel in eenheid Watt (W) en de eenheid Volt-Ampere (VA) worden uitgedrukt, deze betekenen hetzelfde. Voor elektriciteitsverbruik van datacenters wordt megawatt per uur (MWh) gerekend. Dat is het equivalent van een megawatt vermogen voor een uur. Omgerekend is dat 3,6 miljard Joule. Een MWh kan echter over een langere of kortere periode dan een uur worden verbruikt, dit is afhankelijk van het vermogen. Een aansluiting waarover 10 Megawatt vermogen wordt afgenomen verbruikt 1 MWh iedere 6 minuten.

Praktijkvoorbeeld: een led lamp heeft maar een paar Watt nodig om je kamer te verlichten, een televisie gebruikt 100 Watt. De waterkoker op het aanrecht gebruikt 1000 Watt. Soms wordt in plaats van Watt de eenheid VA gebruikt, Volt-Ampere. Dat is hetzelfde. Watt is namelijk het product van Volt (spanning) x Ampere (stroom). De lader van een laptop neemt bijvoorbeeld 65 Watt af bij 220 Volt en dat is dan ongeveer 0,3 Ampère. Een groot datacenter heeft bijvoorbeeld de aansluitcapaciteit van 80 Megavoltampère (MVA) en dat is gelijk aan 80 Megawatt ofwel 80.000 kiloWatt.

Er zijn verschillende bronnen voor energie; zon, wind, verbranding van biomassa of fossiele brandstoffen. Allemaal leveren ze joules aan energie. Deze energie wordt soms op locatie opgewekt door verbranding van gas in een CV-ketel of de verbranding van benzine in een motor. Of de energie wordt getransporteerd via een netwerk bijvoorbeeld het elektriciteitsnetwerk of een warmtenet. Het energieverbruik van Nederland als geheel wordt uitgedrukt in Peta Joule (PJ) en is volgens het CBS 2946 PJ per jaar. Welk deel de ICT-sector verbruikt is echter onduidelijk:

- Volgens de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) gebruikt de ICT sector 16 PJ,
- het Centraal Bureau Statistiek (CBS) heeft het over 4TWh aan elektriciteitsverbruik, 4 Terawatt per uur, wat per jaar neerkomt op 14,4 PJ.
    - Hiervan gebruiken de datacenters in 2020 3,2 TWh, wat neerkomt op 11,5 PJ per jaar.

In de volgende paragrafen gaan we hier dieper op in.

Een complicerende factor

Het grootste deel van het Nederlandse energieverbruik wordt geleverd via de omzetting van fossiele brandstoffen als steenkool, aardolie en aardgas. Een deel daarvan wordt in elektriciteitscentrales omgezet naar elektriciteit en daarna via het hoogspanningsnetwerk vervoerd. Een ander deel wordt op locatie omgezet. In de beoordeling van het energieverbruik van datacenters wordt vaak vergeleken met het elektriciteitsverbruik van Nederland. Hierbij wordt vergeten dat elektriciteit maar 17% is van het eindverbruik van 2280PJ aan energiedragers in Nederland. Het doel van de energietransitie is dat de fossiele brandstoffen volledig worden vervangen door duurzame energievormen. In de EU wordt nu 28% van het energieverbruik voor transport gebruikt. Tot voor kort gebruikten alleen treinen elektriciteit en alle andere vormen van transport gebruikten fossiele brandstoffen. Door de innovatie in elektrische auto's wordt het mogelijk hiervoor elektriciteit te gebruiken. Dat betekent wel dat deze elektriciteit eerst moet worden geproduceerd en getransporteerd en daarna opgeslagen in de batterijen van de voertuigen. Anders gezegd, de elektriciteitsproductie zal moeten stijgen[39]

[39] https://www.energieinnederland.nl/wp-content/uploads/2022/01/A4-digitaal.pdf en (Energieverbruik NL: https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/14/energieverbruik-met-3-procent-gedaald-in-2020)

Datacenters zijn grootverbruikers van elektriciteit. Zij zijn hiervoor aangesloten op het middenspanningsnet en hyperscale datacentra op het hoogspanningsnet. Het hoogspanningsnet wordt zo genoemd omdat het voltage op het net hoger is. Dit wordt zo genoemd, omdat een hogere spanning het mogelijk maakt om meer vermogen te transporteren (1 Watt is Volt * Ampère: dus een hogere spanning is meer vermogen). Via transformatoren, onderstations en wijkstations wordt de spanning verlaagd en verdeeld, om uiteindelijk bij de bedrijven en woningen uit te komen. Hoogspanningslijnen van 380 kilovolt (kV) zijn de zwaarste en grootste hoogspanningslijnen die we in Nederland en België hebben. Verbindingen van deze spanning hebben over het algemeen een grote lengte en een indrukwekkende transportcapaciteit die vrijwel altijd meer dan 1000 tot zelfs over 2500 MVA bedraagt.[40] Het ENTSO-E hoogspanningsnetwerk strekt zich uit over Europa. Deze interconnectie zorgt ervoor dat pieken en dalen in de productie door onderhoud aan centrales of variaties in wind en zonne-energie in de ene regio kunnen worden opgevangen in andere regio's.

In de discussie over datacenters wordt vaak gesproken over Nederlandse groene stroom en hoeveel procent datacenters hiervan gebruiken. Door de interconnectie van elektriciteitsnetwerken en de energietransitie is het een misverstand om op deze manier over het energieverbruik van datacentra te spreken. Een datacentrum dat gekoppeld is aan het ENTSO-E hoogspanningsnetwerk zal immers (net als een Nederlands of Oostenrijks huishouden) gebruik maken van de totale productie van alle elektriciteit in Europa, ongeacht of het datacentrum in Nederland, Denemarken of Spanje staat. In het deel over groene energie wordt hier nog iets verder op ingegaan.

III. Aansluitwaarde versus geleverde energie

Weten wat een aansluiting technisch kan leveren geeft geen inzicht in het daadwerkelijk verbruik van de aansluiting. In huishoudens in Nederland is dit bijvoorbeeld zichtbaar wanneer er in de meterkast een aanpassing nodig is omdat er een inductiekookplaat of laadpaal voor een elektrische auto wordt aangesloten. In het netwerk naar het huis verandert er niets, maar de aansluiting kan wel een hoger piek vermogen aan en zal (waarschijnlijk) meer elektriciteit verbruiken gedurende het jaar.

Bij de beoordeling van het elektriciteitsverbruik van datacenters (en andere aansluitingen) zijn de volgende waarden van belang:

- Het technisch vermogen van de aansluiting is wat de aansluiting maximaal aan kan.
- Het gecontracteerde vermogen van de aansluiting is wat het datacenter bij de netbeheerder heeft besteld. Op basis hiervan bepaalt een netbeheerder of een onderstation nog transportcapaciteit heeft.
- Het verbruik van het datacenter is dat vermogen dat het datacenter daadwerkelijk gebruikt. Dit verbruik van het datacenter kan weer worden verdeeld in:
    - Piekvermogen; het hoogste aantal kW dat op enig moment op een locatie kan worden afgenomen, ook wel kW-max genoemd.
    - Verbruik over een jaar; dat wordt uitgedrukt in MWh
- Het aantal elektriciteitsaansluitingen (aansluiting identificatie code') (EAN) voor datacenters.

[40] http://www.hoogspanningsnet.com/hetnet/380kv/

Tabel 3: bron monitoring datacenters MRA (bron: Liander, cijfers afgerond)

A	B			C			D			E		
	Aantal van EAN			Som van MW - max			Som van gecontracteerd vermogen actueel			Som van technisch vermogen		
	Okt 2020	April 2021	Feb 2022	Okt 2020	April 2021	Feb 2022	Okt 2020	April 2021	Feb 2022	Okt 2020	April 2021	Feb 2022
A'dam	29	29	29	97	99	105	131	130	132	265	265	265
H'meer	15	15	15	92	92	119	250	256	279	291	314	314
Overig	7	7	7	25	22	24	37	54	54	64	81	81
Totaal	51	51	**51**	214	213	**248**	418	440	**465**	620	660	**660**

Voor het daadwerkelijke gebruik van energie door datacenters in de regio rond een onderstation moet worden gekeken naar het piekvermogen (het hoogste aantal KW dat op een locatie is afgenomen) en het jaarverbruik (uitgedrukt in MWh). Data van Liander uit 2022 zijn in bovenstaande tabel weergegeven. Ze laten zien hoe deze getallen in de praktijk in verhouding tot elkaar staan. In 2022 is de som van het technisch vermogen 660MVA van datacenters in de MRA. Het gecontracteerde vermogen van deze datacenters is 465MVA en het bijbehorende piekverbruik is 248MVA. Dus zelfs al hebben de datacenters rond Amsterdam contracten die hen de mogelijkheid geven om tot 465MVA te verbruiken, de daadwerkelijke piek zit daar op dit moment nog 200MVA onder. Dit betekent dat in 2022 het piekverbruik van de datacenters in de MRA 53% van het gecontracteerde vermogen is.

Dit vertaalt zich ook door in het jaarverbruik van de datacenters. Uit cijfers van het CBS blijkt dat het verbruik van datacenters in de MRA 1230GWh was in 2019. Dit totale verbruik, de continue belasting van het netwerk, ligt op 74% van het totale piekvermogen per jaar. Het daadwerkelijke verbruik is niet constant op dat piekvermogen, het fluctueert.

Tabel 4:Levering van elektriciteit via het openbaar net aan datacenters, 2017-2019 (bron: CBS)

Tabel 1
Levering van elektriciteit via het openbaar net aan datacenters in Nederland, 2017-2020

Onderwerp	Leveringscategorie	Eenheid	2017	2018	2019	2020*
Levering elektriciteit datacenters	Totaal	*GWh*	1.648	2.362	2.742	3.178
	< 10 GWh	*GWh*	353	382	360	367
	> 10 GWh	*GWh*	1.295	1.980	2.382	2.810
t.o.v. totaal elektriciteitsverbruik	Totaal	%	1,48	2,08	2,42	2,85
	< 10 GWh	%	0,32	0,34	0,32	0,33
	> 10 GWh	%	1,16	1,75	2,1	2,52
t.o.v. totaal elektriciteitslevering via openbaar net	Totaal	%	1,67	2,34	2,72	3,21
	< 10 GWh	%	0,36	0,38	0,36	0,37
	> 10 GWh	%	1,31	1,96	2,37	2,84
Adressen	Totaal	*aantal*	200	200	205	205
	< 10 GWh	*aantal*	170	170	165	165
	> 10 GWh	*aantal*	35	35	40	40

Bron: CBS

Opvallend is dat de datacenters in Amsterdam procentueel met piekvermogen dichter in de buurt zitten van hun gecontracteerde vermogen met 79% vergeleken met de datacenters in de Haarlemmermeer, die op 43% zitten. Als percentage van het technisch vermogen is dat weer vergelijkbaar. Andersom geldt dat in de Haarlemmermeer het gecontracteerde vermogen veel dichter in de buurt van het technisch vermogen zit. Voor de netbeheerders is het vooral belangrijk om te weten wat het gecontracteerde vermogen is. In de Haarlemmermeer is er meer ruimte voor groei in het energieverbruik door de datacenters.

In geval van een hyperscale werkt dit anders. Bedrijven als Google, Facebook en Microsoft hebben veel meer grip op infrastructuur, die ze hebben en zien een datacenter als een grote computer. Deze grote computer moet zo optimaal mogelijk functioneren. Hierdoor zijn ze theoretisch in staat om aansluitcapaciteit en afgenomen energie dichter op elkaar te laten aansluiten.

Bij het beoordelen van het energieverbruik van datacenters is het daarom zaak om de verschillende getallen en hun betekenis goed van elkaar te scheiden. Technisch vermogen en piekvermogen vertalen zich niet 1 op 1 door naar daadwerkelijk verbruik. Er zijn vele oorzaken voor de verschillen. Belangrijk is dat wanneer er uitspraken worden gedaan over verbruik dat altijd wordt getoetst over welk vermogen en verbruik wordt gesproken.

IV. Hoeveel energie? Een lastige puzzel

In de vorige paragrafen werd al duidelijk dat er verschillende waarden zijn die de energieaansluiting en het energieverbruik beschrijven. De vraag is dan hoeveel energie ICT in Nederland verbruikt en welk aandeel datacenters daar in hebben. Deze vraag wordt gesteld om een gevoel te krijgen voor de relatieve omvang van het energieverbruik van datacenters.

De cijfers over het werkelijke stroomverbruik van datacenters, netwerken en de gebruikersapparatuur zijn lastig te achterhalen. Aangezien iemand met kennis van zaken op basis van het werkelijke verbruik van een datacenter snel kan uitrekenen hoeveel computers er staan wordt dit onder de pet gehouden: het is concurrentiegevoelige informatie. Daar doet de sector zichzelf geen plezier mee, want mede hierdoor zijn er ook incorrecte cijfers en rare verhalen in omloop gekomen.

In deze paragraaf proberen we vanuit het energieverbruik van de sector als geheel in te zoomen op datacenters. De interessante bronnen zitten zo dicht mogelijk op de bedrijven zelf: bijvoorbeeld de informatieplicht die een deel van de sector heeft aan RVO en aan de regionale milieudiensten en informatie uit bijvoorbeeld de sociale jaarverslagen. Wordt bij de bepaling van het energieverbruik echter gebruik gemaakt van modellen, en dan hangt het sterk af van de gekozen factoren en kengetallen hoe relevant de uitkomsten zijn.

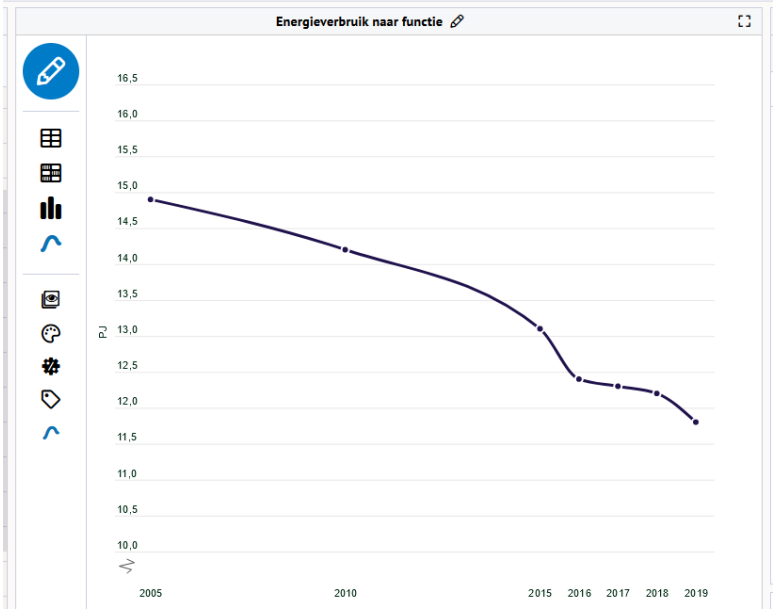

Figuur 16: energieverbruik ICT, ongecorrigeerde rapportage (bron: RVO/TNO)

In Nederland hebben RVO en TNO een poging gedaan om het energieverbruik van de ICT sector als geheel te modelleren. Deze cijfers lieten jarenlang een dalend energieverbruik zijn. Begin 2022 was er met terugwerkende kracht een correctie op het stroomverbruik van 30-50% naar boven.

In Figuur 16: energieverbruik ICT, ongecorrigeerde rapportage (bron: RVO/TNO) ziet u de grafiek van het Energieverbruik van de ICT[41], zoals deze tot recent werd gerapporteerd en hieronder in Figuur 17: energieverbruik ICT, gecorrigeerd (bron: RVO, TNO) het energieverbruik zoals dat nu wordt gerapporteerd.

[41] https://energiecijfers.databank.nl/jive?workspace_guid=51256338-65bc-46ab-b4b9-bfb99bdf6e69

Dit is inclusief het energieverbruik van datacenters. De correctie laat zien dat de gebruikte modellen niet correct het energieverbruik van de sector inschatten. Dit onderzoek laat zien dat ook deze correctie nog nader gecorrigeerd zal moeten worden.

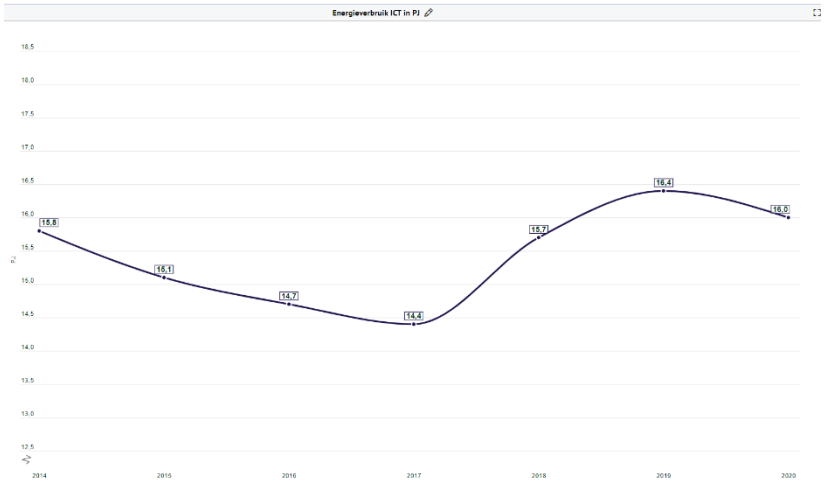

Finaal energieverbruik in de dienstensector voor de functie ICT, in Peta joule, 2013-2020

Jaar	ICT
2013	16
2014	16
2015	15
2016	15
2017	14
2018	16
2019	16
2020	16

Figuur 17: energieverbruik ICT, gecorrigeerd (bron: RVO, TNO)

In het kader van het energieconvenant 'Meer Jaren Afspraak 3': MJA3 levert de RVO ook energiecijfers voor de ICT sector. Hiervoor rapporteren 40 organisaties over hun energieverbruik en de besparingen daarin. RVO schrijft aan Stratix over het energieverbruik: "Het totale werkelijke energieverbruik van de sector bedroeg 18.676,7 TJ in 2020. Dit is ongeveer 0,7% lager dan in 2019." De verklaring hiervoor zoekt RVO enerzijds in de pandemie, de efficiency verbetering in de sector en anderzijds in het aflopen van het MJA3 convenant, waardoor nieuwe vestigingen met veel groei niet in deze cijfers zijn meegenomen. Dit laatste deel van de zin is opvallend, omdat het impliceert dat een deel van de nieuwe locaties van deelnemers niet wordt genoemd. Het hier genoemde getal van 18.676,7 TJ (18,7PJ) is hoger dan de cijfers die RVO rapporteert in het kader van de Energieverbruik van de dienstensector voor de functie ICT.

Toch kunnen er nog vraagtekens worden gesteld bij de getallen zoals door RVO gerapporteerd. Zo nemen er maar 40 organisaties deel aan MJA3. Dit zijn de grote telecombedrijven, een aantal datacenter bedrijven en een aantal grote ICT-dienstverleners. 15 van de bedrijven zijn verschillende locaties van 2 colocatiedatacenter bedrijven. Het MJA-Sectorrapport 2020 ICT zegt hierover; "De deelnemers van het MJA3-ICT convenant dekken nu ongeveer de helft van het energieverbruik van de complete ICT-sector."[42] Als het getal van 18,7PJ maar de helft is, waar is dan de rest? Een deel van de verklaring zit volgens de rapportage in nieuwe vestigingen van de deelnemers. Die nieuwe vestigingen zijn in ieder geval een aantal colocatiedatacenters. Google en Microsoft zijn geen deelnemers in de MJA3 afspraken en dus zijn hun hyperscale datacenters niet genoemd. Daarnaast zijn grootverbruikers van ICT, zoals het Rijk geen deelnemer in deze afspraken, omdat ze niet tot de ICT-sector behoren. Bovendien doen niet alle ICT-bedrijven mee met MJA3 afspraken. Mogelijk dat

[42]MJA Sectorrapport ICT 2020 ICT, https://www.nldigital.nl/wp-ontent/uploads/2021/11/Sectorrapport-ICT-2020.pdf

ook een deel zit in energieverbruik van bijvoorbeeld het wagenpark van de consultants van grote ICT-dienstverleners.

De classificatie van de ICT-sector lijkt sowieso problematisch, lang niet iedere grootschalige gebruiker van ICT valt onder de sector. Dit lijkt in ieder geval ten dele te worden bevestigd door de CBS cijfers van het elektriciteitsverbruik van verschillende sectoren. De Informatie en Communicatiesector valt onder SBI klasse J. Het elektriciteitsverbruik van deze sector is gestegen tot 4,4TWh. Maar is dat wel al het energieverbruik die toegeschreven kan worden aan ICT? Als voorbeeld het elektriciteitsverbruik voor overheid en financiële dienstverlening. In dezelfde periode is het elektriciteitsverbruik van de financiële sector en de publieke sector gedaald. Het netto resultaat is dat van deze 3 sectoren het totale elektriciteitsverbruik stabiel is gebleven. Het is bekend dat zowel de financiële sector als de overheid haar ICT naar commerciële datacenters heeft verplaatst.

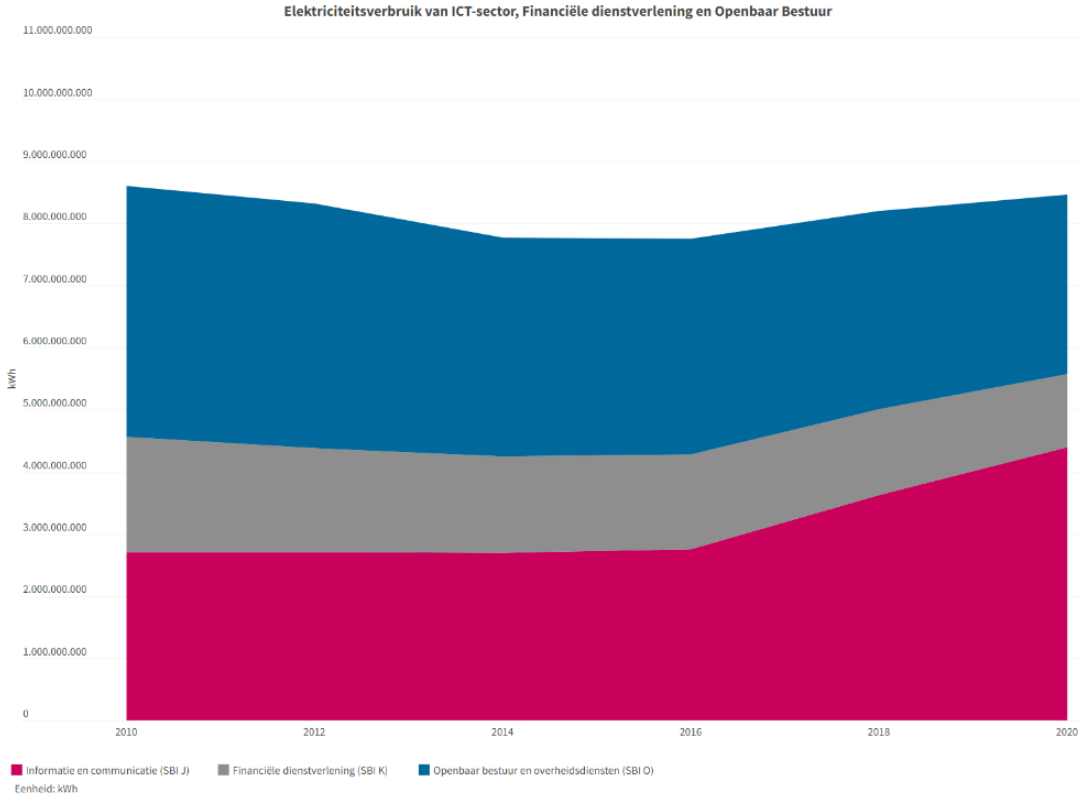

Figuur 18: elektriciteitsverbruik van ICT, publieke sector en financiële dienstverlening (bron: CBS)

Een intern rekencentrum viel mogelijk niet onder de sector ICT en dezelfde ICT in een commercieel datacenter wel.

In een onderzoek van Stratix voor de gemeente Haarlemmermeer werd ontdekt dat verschillende bedrijven die meestal wel tot de ICT-sector worden gerekend, niet als zodanig geregistreerd staan in het bedrijfsregister. Microsoft Datacenter Netherlands B.V. op Schiphol heeft een registratie als Financiële Holding en valt daarmee onder SBI - Financiële Instellingen (geen verzekeringen en pensioenfondsen), Microsoft's datacenter in Middenmeer is een nevenvestiging en valt dus ook onder deze SBI-sector. InterXion is een Beleggingsinstelling in financiële activa. Dit zien we ook met bedrijven die veel van hun verkopen via Internet doen, zo zijn Bol.com en Coolblue detailhandel via postorder. Dit maakt het nog weer complexer om een goede inschatting te maken van de grootte van de ICT-sector.

Het is ook waarschijnlijk dat er dubbeltellingen zijn in het energieverbruik van datacenters en het energiegebruik van gebruikers van datacenters. Zo kan het zijn dat de gebruiker van een datacenter zelf zijn energieverbruik bijhoudt en publiceert in corporate social responsibility rapporten, terwijl ook de uitbater van het datacenter dit doet. Dit type dubbeltellingen gebeurt soms zelfs door bedrijven in de sector, omdat dienstverleners (bijvoorbeeld webhosting bedrijven) ruimte en capaciteit huren bij andere datacenters en dit onder eigen naam en dienstverlening verkopen aan klanten. Het is dan ook niet eenvoudig voor de statistici om dit goed duidelijk te krijgen.

Het CBS heeft onderzoek gedaan waaruit blijkt dat in 2019 twee derde van de 4,4 TWh elektriciteit van de complete ICT-sector zich concentreert in datacenters (3,2 TWh). Dit is een kleine groep locaties die verantwoordelijk is voor 80% van het energieverbruik van datacenters in Nederland.

De kleinere locaties zijn in aantal en verbruik langere tijd stabiel. Met een gemiddeld verbruik van 2GWh per locatie is dit type datacenter maar 10% van het elektriciteitsverbruik. De CBS cijfers uit 2020 voor datacenters kennen niet dezelfde onderverdeling als de cijfers van 2019 die eerder werden aangehaald. Opvallend in de cijfers van 2020 is dat het aantal datacenters niet stijgt over de hele rapportage periode.[43]

De 3,178TWh die het CBS vindt is 11,4PJ aan elektriciteitsverbruik door datacenters. De 4,4TWh is gelijk aan 15,8PJ voor de sector. Zelfs als we ruimhartig rekenen met het energieverbruik van leaseauto's etc. dan nog lijkt dit een grote afwijking te zijn met de 18,7PJ van RVO ten aanzien van MJA3, die dan weer de helft zou zijn van de sector.

De Klimaatmonitor geeft wel gegevens over het elektriciteitsverbruik van de ICT-sector per provincie. Dit geeft een opvallend beeld, omdat het elektriciteitsverbruik in een aantal provincies sterk gestegen is, terwijl deze in andere gelijk is gebleven. In heel Nederland is het elektriciteitsverbruik gemiddeld met 62% gestegen, maar in Groningen is dat 260% en in Noord-Holland 120%. Vertaald naar absolute getallen dan blijkt ook daar dat in Noord-Holland en Groningen de groei in het elektriciteitsverbruik van de sector zeer sterk gestegen is. De groei in het verbruik in die twee provincies is met 1.6TWh vergelijkbaar met de groei in het elektriciteitsverbruik van de datacenters uit de statistieken van het CBS. Deze groei lijkt heel goed samen te vallen met het actief worden van een aantal grootschalige colocatie en hyperscale datacenters. Waarom dat niet zichtbaar is in het aantal adressen dat het CBS onderscheidt is nog onduidelijk.

Het lijkt er op dat de wijze waarop het CBS, TNO, RVO en PBL hun gegevens verzamelen leidt tot een bepaalde mate van onderrapportage van het elektriciteitsverbruik van ICT in Nederland. Een deel van het verbruik zit nog in de individuele sectoren. Een deel van deze sectoren, zoals bijvoorbeeld de financiële dienstverlening en de publieke sector laten vrij substantiële daling van het energieverbruik zien. Een deel van deze daling in elektriciteitsverbruik zal te maken hebben met het sluiten van gebouwen en locaties en energiebesparende maatregelen, maar het toenemende gebruik van ICT en professionele datacenters zal ook effect hebben. Het Rijk heeft zijn datacenters gereduceerd van 64 naar 4, waarvan 2 commercieel worden ingekocht. Het elektriciteitsverbruik van de commercieel ingekochte datacenters wordt gerapporteerd onder de ICT-sector, terwijl de eigen datacenters van het Rijk vallen onder de Publieke Sector.

[43] Let op, er zit een fout in de tabel, waarbij voor 2017 en 2018, maar 200 adressen bij het totaal worden genoemd, maar niet 205 zoals uit het deel aantal volgt.

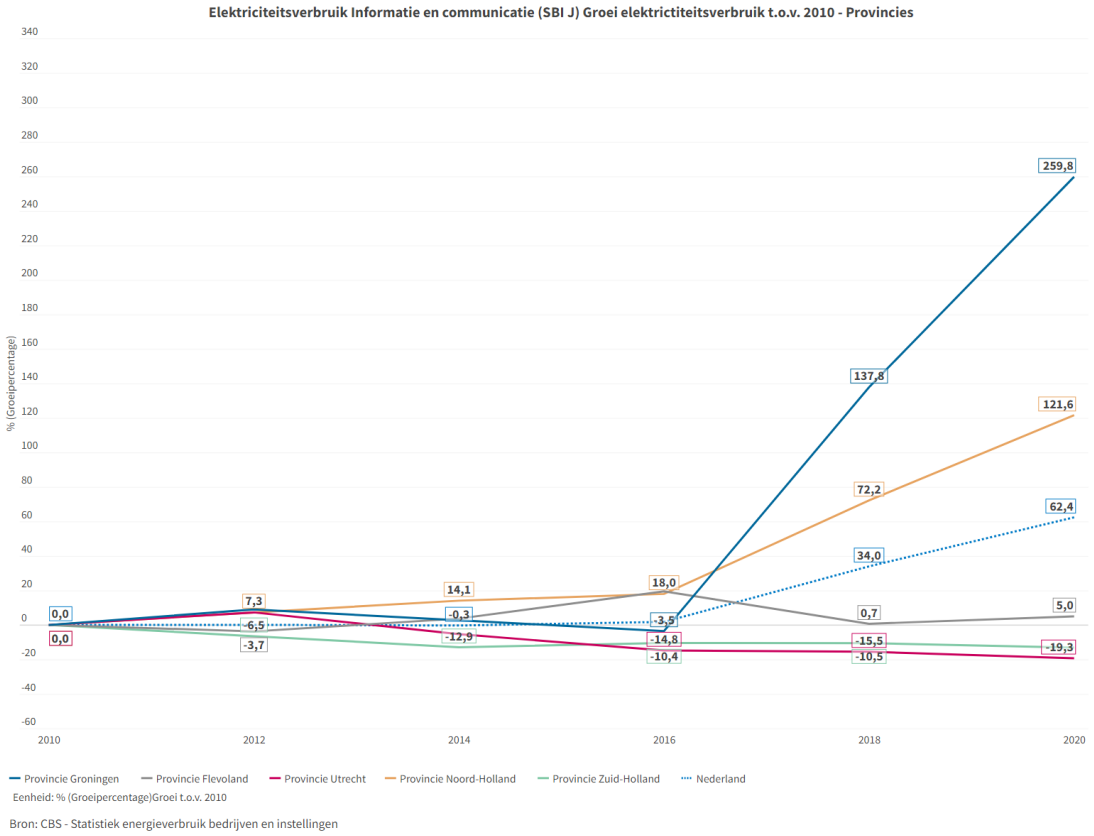

Figuur 19: groei elektriciteitsverbruik sector ICT per provincie (bron: CBS)

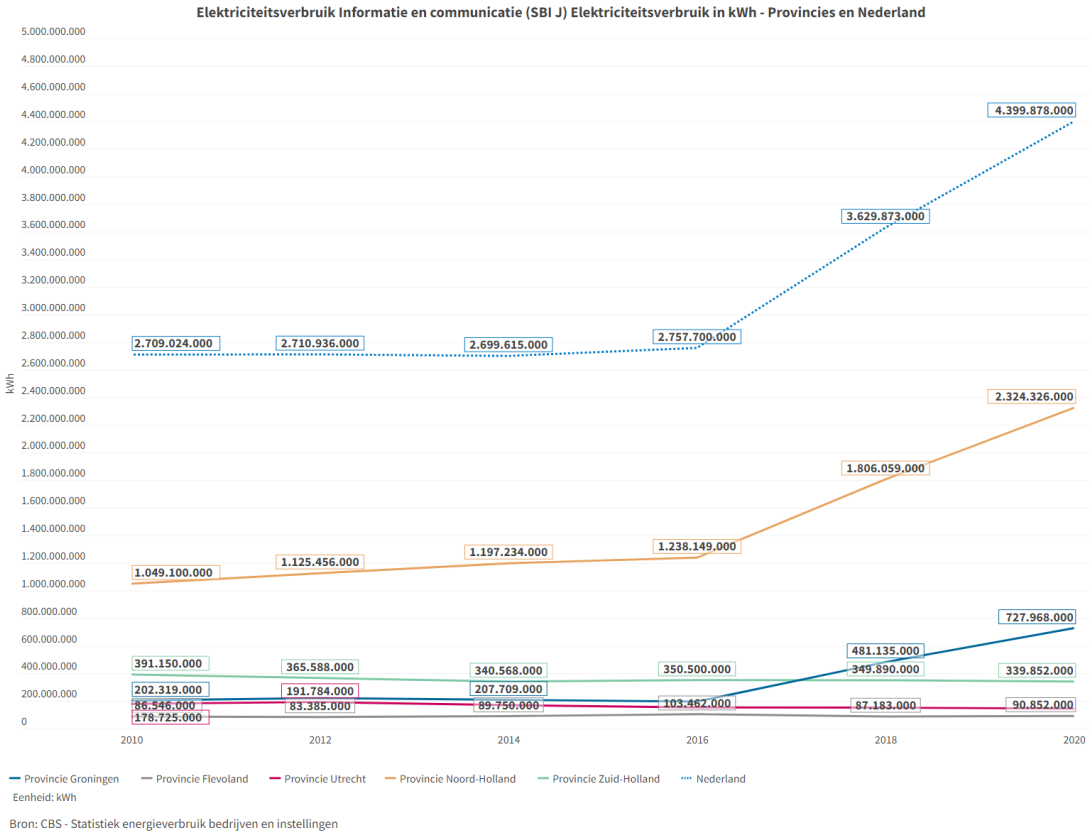

Figuur 20: elektriciteitsverbruik sector ICT per provincie (bron: CBS)

De statistische organisaties zijn zich al meer bewust van de mogelijke problemen met hun gegevens. Naar aanleiding van het maatwerkonderzoek van het CBS naar aan datacenters geleverde energie passen TNO en het Planbureau voor de Leefomgeving hun modellen ook aan. In deze modellen werd een afwijking van 2 miljard kWh geconstateerd, op een waarde van 0,7 miljard kWh voor het elektriciteitsverbruik van datacenters. Het is tekenend voor de informatie die over de sector beschikbaar is dat zelfs deze respectabele instituten moeite hebben om goede cijfers boven tafel te krijgen en positief dat hierover openlijk gecommuniceerd wordt.[44]

[44] TNO 2020 P11691 Verwachte effecten van de energiebesparingsplicht uit de Wet milieubeheer https://publications.tno.nl/publication/34638001/2jkXMi/TNO-2020-P11691.pdf

Tabel 3 Energieverbruik in de dienstensector per bedrijfstak en het deel daarvan dat behoort tot de doelgroep van de energiebesparingsplicht. Bron: PBL, KEV 2020.

		Totaal energieverbruik		Doelgroep	Energieverbruik doelgroep	
Bedrijfstak	**Gebouwtypen en sectoren**	**Gas [mln m³]**	**Elektriciteit [mln kWh]**	**% m² gbo**	**Gas [mln m³]**	**Elektriciteit [mln kWh]**
Autoschade + Mobiliteit	Autoschadeherstelbedrijf plus garage en showroom in sector G	116	878	67%	78	589
Bedrijfshallen	Bedrijfshallen in G t/m O, S en U	1.041	9.684	98%	1.019	9.478
Datacenters	Datacenter in sector J	3	702[3]	100%	3	701
Detailhandel	Supermarkt en winkel zonder koeling in sector G , J t/m O, S	315	3.015	72%	226	2.158
Gezondheid	Ziekenhuis, tehuis met overnachting en praktijk in sector Q en praktijk in sector G	473	3.047	89%	419	2.705
Hotels en restaurants	Hotels en restaurants in sector G, hele sector I behalve bedrijfshallen	343	2.029	92%	316	1.867
Kantoren	Alle gebouwen in sector J t/m O, S en U behalve bedrijfshallen en winkels	620	3.842	87%	537	3.332
Onderwijs	Basisonderwijs, voorgezet onderwijs en hoger onderwijs in sector P plus dagopvang in sector Q	338	1.520	83%	282	1.266
Sport en recreatie	Alle gebouwen in sector R en bijeenkomst in sector S	383	1.584	90%	345	1.425
	Totaal	**3.632**	**26.300**	**89%**	**3.224**	**23.521**

[3] Uit onderzoek van CBS blijkt dat het elektriciteitsverbruik van datacenters in 2019 zo'n 2,7 miljard kWh was. Zie Elektriciteit geleverd aan datacenters, 2017-2019 (cbs.nl). Dat is veel hoger dan de 0,7 miljard kWh in 2019 die is verondersteld in de KEV2020. Met de nieuwe cijfers van CBS zal in de KEV 2021 meer verbruik aan de datacenters worden toegerekend. Omdat het totale elektriciteitsverbruik van de dienstensector in 2019 in de KEV 2020 wel overeenkomt met de CBS statistiek uit de energiebalans, zal het elektriciteitsverbruik van andere gebouwtypen lager zijn.

Figuur 21: aanpassing door RVO

V. Relatieve beslag ICT en datacenters

Aanbod en verbruik van elektriciteit

		2015	2016	2017	2018	2019**
Totaal verbruik		**119,0**	**120,1**	**120,8**	**122,1**	**122,0**
w.v.	Energiesector [1]	5,7	5,8	5,6	5,7	5,6
	Nijverheid [2]	34,4	35,7	35,9	35,9	35,7
	Woningen [3]	22,6	22,6	22,6	23,0	23,4
	Vervoer [4]	1,7	2,0	2,0	2,1	2,4
	Dienstverlening, landbouw en visserij [5]	45,4	45,1	46,2	47,7	48,1
	Inzet voor omzettingen [6]	4,5	4,2	3,8	3,4	3,5
	Distributieverliezen en statististische verschillen [7]	4,7	4,8	4,7	4,3	3,3
Totaal verbruik		**428,3**	**432,3**	**434,7**	**439,5**	**439,1**

Bron: CBS 2021a (aanbod van elektriciteit), CBS 2021b (verbruik van elektriciteit)

Figuur 22: verbruik van elektriciteit per sector (bron: CBS 2021)

Het energieverbruik van datacenters steekt af tegen de cijfers voor energieverbruik in Nederland als geheel. Voor heel Nederland daalt het energieverbruik aldus het CBS, van 3139 Peta Joule in 2016 naar 2946 Peta Joule in 2020. Het elektriciteitsverbruik stijgt licht, van 428,3 miljard kWh in 2015 naar 439.1 miljard kWh in 2019. De cijfers voor de ICT sector als geheel zijn hiermee in overeenstemming. Omdat het energieverbruik en elektriciteitsverbruik van de sector licht stijgen en die van Nederland licht dalen, stijgt het aandeel dat met name de grootste datacenters hierin hebben. Maar in hoeverre dit groei is of verplaatsing vanuit andere sectoren is onduidelijk.

In Duitsland is begin 2022 de actuele situatie beschreven, specifiek voor datacenters. Voor de trendanalyse wordt teruggegrepen op oudere cijfers van het onderzoeksinstituut Borderstep, dat in 2020 publiceerde. De groei van het energieverbruik in de sector is lager dan in Nederland, wanneer de trend met de CBS cijfers wordt vergeleken, maar ook hier is het patroon van een stijgend energieverbruik te zien. Door de onderzoeker wordt hierbij opgemerkt dat de capaciteit van de beschikbare infrastructuur in dezelfde periode zeker vervijfvoudigd is.

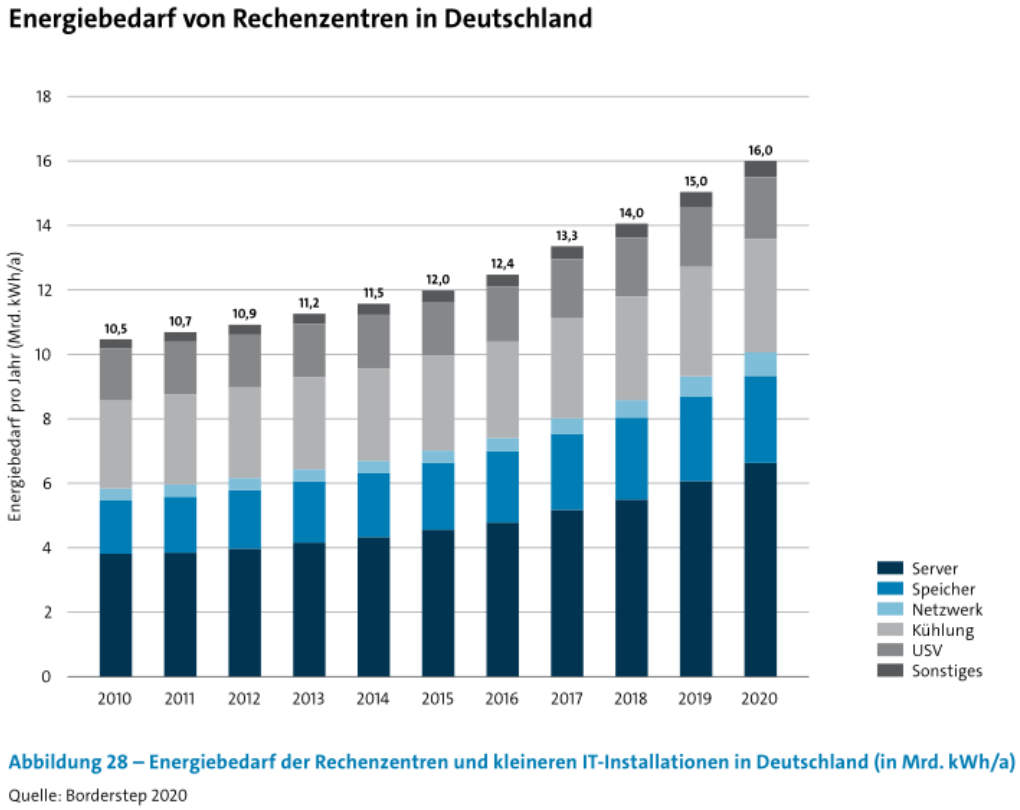

Abbildung 28 – Energiebedarf der Rechenzentren und kleineren IT-Installationen in Deutschland (in Mrd. kWh/a)

Quelle: Borderstep 2020

Figuur 23: energieverbruik rekencentra in Duitsland (bron: Borderstep)

Deze cijfers brengen vooral de trends in beeld. Binnen de ICT sector is het stroomverbruik stabiel, maar door de groei van de datacenters geldt daar voor de som van alle locaties in Nederland een stijging. In het vervolg plaatsen we dit in context: aan de hand van het gebruik van de functionaliteit, door te kijken naar de mogelijkheden voor energiebesparing en door te kijken naar de aansluitingen en aansluitcapaciteit van het stroomnetwerk.

VI. Groei energieverbruik en aansluitcapaciteit

Gezien de ontwikkelingen in de sector is er vraag genoeg naar nieuwe datacenters. Het vestigingsbeleid van de Metropool Regio Amsterdam en de keuzes van de Rijksoverheid zijn hierbij sturende factoren, die bepalen of bouw- en uitbreidingsplannen al dan niet succesvol zijn. Zo wordt op dit moment gewerkt aan landelijk beleid voor hyperscale datacenters en is een moratorium ingesteld (persbericht BZK 2022).

Een van de belangrijkste randvoorwaarden voor de groei van datacenters is de aanwezigheid van een betrouwbare stroomvoorziening. In de regio Amsterdam is Liander hiervoor de aangewezen partij, die uiteindelijk op het landelijke netwerk van Tennet aansluit. In die situaties waarin de capaciteit van Liander tekort schiet wordt ook gewerkt aan een directe aansluiting op het netwerk van Tennet (situatie Facebook, Liander 2019, 2021).

Er is sprake van krapte op het stroomnetwerk in de regio. Dit is het gevolg van investeringskeuzes in het verleden, waardoor de ontwikkeling van het elektriciteitsnet versneld wordt om aan te sluiten op de groei van het elektriciteitsgebruik. Daarnaast zetten de energietransitie en de groei van het energieverbruik in algemene zin druk op het net. Er sluiten teveel grootverbruikers aan, uit alle takken van de industrie. Liander geeft aan dat hierdoor het aansluiten van datacenters op het normale net onhoudbaar is (Liander 2019, Parool 2021).

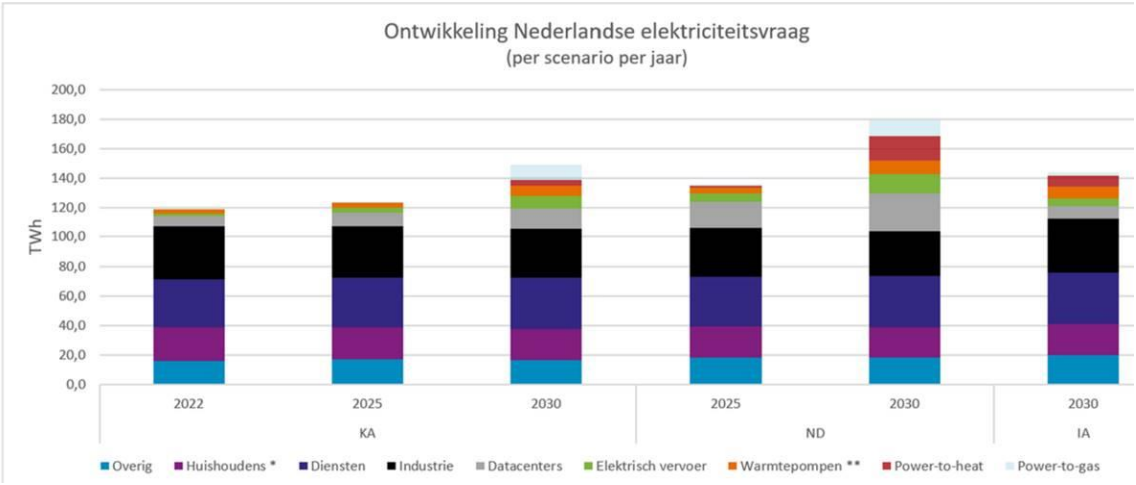

Figuur 24: verwachting Liander elektriciteitsverbruik datacenters (bron: Liander)

Liander lijkt er vanuit te gaan dat in Nederland de energiebehoefte van datacenters zal groeien van de huidige 3,2TWh (conform CBS) naar 22-24TWh zal gaan in 2030. Liander gaat daarbij uit van een extrapolatie van een studie van CE Delft en Buck Consulting uit 2020.

1 Marktvraag

- De marktvraag naar datacenters in de MRA-regio is momenteel fors en groeit naar verwachting versneld door in de periode tot 2030. BCI/CE Delft heeft in drie scenario's een prognose opgesteld tot 2030

Vraagscenario's	Vraagprognose tot 2030 in MVA	Vraagprognose tot 2030 in hectare	
		Hyperconnectiviteit (60%)	Overig (40%)
A Trendscenario	2.000 MVA	120 ha	80 ha
B Groeiscenario	2.500 MVA	150 ha	100 ha
C Acceleratiescenario	3.000 MVA	180 ha	120 ha

- BCI/CE Delft acht de marktvraag in het trendscenario een onderschatting van werkelijke marktvraag, er dient minimaal rekening gehouden te worden met het Groeiscenario: 2.500 MVA marktvraag tot 2030

Figuur 25: schatting marktvraag (bron: Buck/CE Delft)

Buck en CE Delft stelden in 2020 nog dat het meest extreme scenario nog niet extreem genoeg was. Zij stelden: "De observatie van de belangrijke partijen die actief zijn in de MRA-datacentermarkt is dat de vraag sneller groeit dan voorzien in 2018, en dat (als vraagindicatie) het maximale scenario

van Stratix (2.000 MW bijbouwen) het meest realistisch lijkt (en waarschijnlijk een onderschatting is)".[45]

Scenario	Tot 2030 bij te bouwen in de MRA
Amsterdam Datah(e)aven	2 GW
# Delete Facebook	200 MW
Vastlopen op het elektriciteitsnet	200MW in MRA, 500MW erbuiten
Overaanbod	1 GW, maar echt gebruik blijft achter

Figuur 26: scenario's groei datacenters (bron: Stratix)

Deze studie baseert zich weer op een scenario van Stratix (Amsterdam Datah(e)aven) uit 2018 waar in gezegd werd dat als er in en rond Amsterdam geen enkele beperking ten aanzien van datacenters zou aandoen en er geen enkel bouwplan zou worden afgekeurd, dat dan het energieverbruik zou kunnen toenemen tot 2 Gigawatt. Hier is door Buck en CE Delft nog een kop op gezet omdat zij de toenmalige aanvragen als hoger inschatten dan waar Stratix vanuit ging en zij schatten in dat het energieverbruik van de netwerken tussen de datacenters en in Nederland gigantisch zou stijgen door de datagroei. Beide situaties hebben zich niet voorgedaan. Er gaan tot 2030 zeker geen 10 tot 20 datacenters ter grote van dat van Meta in Zeewolde bijgebouwd worden. Daarbij bleken de studies over het energieverbruik van data in netwerken op de verkeerde wijze het energieverbruik om te rekenen naar een energieverbruik per Gigabyte (kWh/GB) en dit daarna te extrapoleren met de groei in dataverbruik. Recente studies, zoals die van Bergmark, Lunden en Malmodin (2022) laten overduidelijk zien dat er geen koppeling is tussen energieverbruik en dataverkeer. Sterker nog, Stratix wil hier wel stellen dat de veel gebruikte waarde kWh/GB uit academische studies zou moeten worden verbannen.

[45] https://ce.nl/wp-content/uploads/2021/03/CE_Delft_190375_MRA-strategie-datacenters_DEF.pdf

Annex B Koeling en efficiency

Naast de stroom die de computers zelf nodig hebben is er in een datacenter nog een grote factor van belang, en dat is de koeling.

I. Soorten koeling

De computers zetten een groot deel van de energie om in warmte. Hierdoor worden de chips heet. Hoe sneller de chips werken, hoe meer warmte ze produceren. De temperatuur mag niet te hoog zijn, want boven een bepaalde temperatuur kunnen de chips minder goed functioneren. Om deze reden zitten er koelers op de meest energie-intensieve chips. Deze laten een luchtstroom of een vloeistof over een warmtewisselaar gaan om de hitte af te voeren. Deze warmte geven ze af aan de lucht en apparatuur rond de computers, waardoor de omgevingstemperatuur stijgt. Dit is weer van invloed op de temperatuur van de chip en daarom is ook de koeling van de omgeving van de computers van groot belang.

Er zijn verschillende vormen van koeling:

- Met buitenlucht (net zoals het openzetten van een raam in huis, maar op grotere schaal).
- Met actieve koeling en warmtewisselaars (vergelijkbaar met de airconditioning en koelkast in huis).
    - Hiervoor kan water worden ingezet, zie hoofdstuk 6 'Water'.
        - Waterkoeling kan gebruikt worden om de buitenlucht koeling te versterken, door op warme dagen de lucht voor te koelen door middel van verdamping.
        - Waterkoeling kan werken door koud water (uit bijvoorbeeld de zee door het datacenter te pompen).
        - Water kan ook het medium zijn waar de warmte mee wordt afgevoerd, bijvoorbeeld naar een warmtenet.
- Met vloeistofkoeling in de servers.

Het voordeel van het Nederlandse klimaat is dat het zich goed leent voor koeling met buitenlucht: behalve tijdens de warmste periodes in de zomer kan er goed met buitenlucht gekoeld worden. En in tegenstelling tot hele koude landen hoeft de lucht in de winter niet voorverwarmd te worden. Als kostenpost en energieverbruiker krijgt de koeling veel aandacht, zowel van de bedrijven zelf als vanuit de overheid.

De Nederlandse context is zo dat de koeling gelaagd kan worden opgebouwd: een basissysteem met een back-up voor zeer warme dagen. De basis wordt gevormd door een efficiënt koelsysteem dat op basis van luchtkoeling werkt, wat goed gaat zolang de buitentemperatuur niet te hoog is. De back-up is een aanvullend systeem dat wordt ingezet voor de warme dagen en bijzondere situaties. Het is de garantie dat het datacenter kan blijven functioneren.

In het datacenter zelf wordt de koeling ingericht afhankelijk van de bezetting en situatie in het pand. Het is mogelijk een volledige ruimte te koelen, maar inmiddels is het gebruikelijk de koeling specifiek in te zetten daar waar warmte geproduceerd wordt. Dit doet men door koude en hete gangen in te richten en ervoor te zorgen dat de lucht zich niet kan mengen.

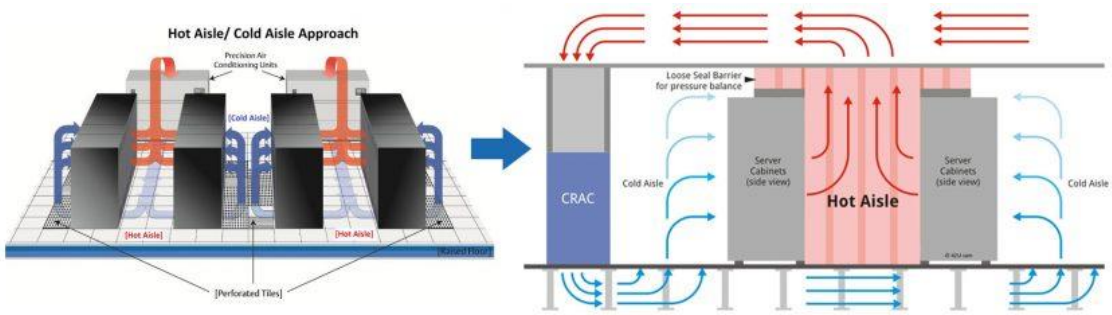

Figuur 27: koude en warme gangen in datacenters

De nieuwste ontwikkeling is volledige vloeistofkoeling en komt uit de hoek van de supercomputers. Het onderdompelen van een rack of individuele server in koelvloeistof maakt het mogelijk om de chips op hogere snelheden te laten functioneren. De vloeistof kan hogere temperaturen bereiken dan lucht en deze middels warmtewisselaars afgeven aan bijvoorbeeld een warmtenet. In Nederland zijn enkele startups actief met deze techniek (o.a. https://www.ixora.eu) maar ook grote organisaties als Microsoft berichten erover als een nieuwe manier om de efficiency van datacenters te verhogen.

Het debat over de toepassing van efficiëntere koeling speelt al lang. Rond 2000 werden datacenters ingericht op basis van de ervaringen van de rekencentra van bedrijven en overheden. Per rack werd uitgegaan van 2000W aan computerverbruik en dus warmte. Na 2000 maakten innovaties in software (Linux) en netwerken het mogelijk om veel meer chips in een rack te stoppen en al snel 10 kW in een rack te herbergen. Het gevolg was dat veel datacenters maar voor een kwart gevuld waren omdat ze de warmte niet konden verwerken. Sindsdien is innovatie van koeling zeer belangrijk, ook omdat de efficiency van het koelsysteem bepaald hoe zwaar de computers kunnen worden belast en hoeveel stroomverbruik het datacenter heeft. Vanuit de verplichting die bedrijven hebben om energie te besparen is er veel aandacht voor (AgentschapNL, 2012, DCMR, 2013). In de maatregelenlijst van RVO wordt tot in detail over koeling gesproken en worden voorstellen gedaan om hiermee energie te besparen. De mate waarin dit wordt toegepast is rapportageplichtig, waardoor RVO in beginsel zicht heeft op de mate waarin deze maatregelen worden toepast (RVO 2020).

II. Koelen om te verwarmen

Onderdeel van de energietransitie en van efficiency in energiegebruik is het benutten van restwarmte. Als de warmte uit een datacenter via een warmtewisselaar kan worden afgevangen en geschikt te maken is voor gebruik op een andere locatie kan dit interessant zijn, zeker in het licht van de stijging van de energieprijzen. De warmteafgifte kan niet alleen tot besparingen leiden bij de ontvanger maar ook in het datacenter zelf (RVO 2018).

De kansen voor restwarmte zijn onderzocht in opdracht van RVO (2018). Een datacenter kan 24 uur per dag warmte leveren van een lage temperatuur, die zonder aanvullende maatregelen niet zomaar ingezet kan worden voor andere toepassingen. Toch is de inschatting van de onderzoekers dat – afhankelijk van de ontwikkeling van de energieprijzen – de overgrote meerderheid van de datacenters geschikt zou zijn om energie te leveren aan andere verbruikers.

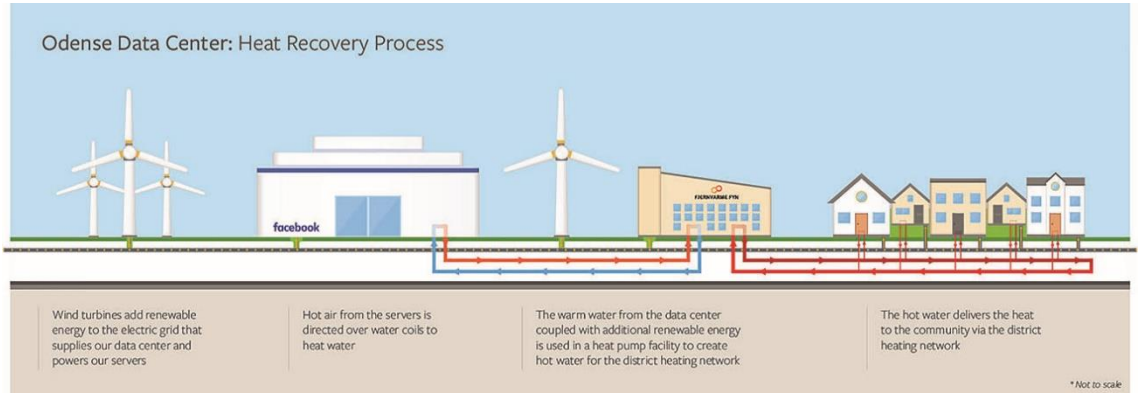

Figuur 28: schematische weergave hergebruik warmte Facebook Odense (bron: Facebook)

De uiteindelijke toepassing vraagt tot nu toe om lokaal maatwerk: is er een warmtenet in de buurt waarop aangesloten kan worden? Of worden organisaties direct aan elkaar gekoppeld, en hoe zit het dan met leveringszekerheid? Dat maakt het gebruik van restwarmte een aanvullende complexiteit bij de bouw en uitbreiding van datacenters, waarbij er zowel vanuit de sector als vanuit de omgeving enthousiasme lijkt te bestaan voor het aangaan van dergelijke samenwerkingsverbanden (expertisecentrumwarmte 2021).

In de Regionale Energie Strategie voor de regio Noord-Holland-Zuid komt het gebruik van restwarmte ook terug, met als actie het opstellen van beleid (2021). Aangezien er al verschillende praktijkvoorbeelden zijn lijkt dit wat terughoudender te zijn dan strikt noodzakelijk.

III. Efficiency van datacenters

De efficiency van een datacenter wordt uitgedrukt in de PUE, Power Usage Effectiveness, een maat voor de hoeveelheid extra energie die nodig is om het primaire proces (de computers en netwerken zelf) te laten functioneren. Een decennium geleden was een datacenter met een PUE van 2 heel gebruikelijk, op dit moment ligt de lat bij maximaal 1,1 tot 1,2. Het berekenen van de PUE vergt wel enige aandacht.

PUE geeft de verhouding aan tussen de hoeveelheid elektriciteit die gebruikt wordt voor het primaire proces van een datacenter en wat er nodig is om de rest van de systemen te ondersteunen. Dat betekent dat zowel boven als onder de deelstreep een verandering kan optreden die effect heeft. Een datacenter dat leeg is heeft een oneindige PUE. Zelfs al branden alleen de lampjes van de nooduitgang, dan nog wordt er energie verbruikt en er zijn geen computers en netwerken actief. Boven de streep staan de kantoren voor het personeel van het datacenter, de liften, beveiliging, noodstroom, aggregaten, airconditioning voor kantoren, koffieautomaat, etc. De rapportage van PUE door marktpartijen is niet altijd eenduidig. Zo zegt Google ook haar stroomvoorziening inclusief onderstation mee te nemen. Andere partijen rapporteren alleen de PUE van het servergebouw.

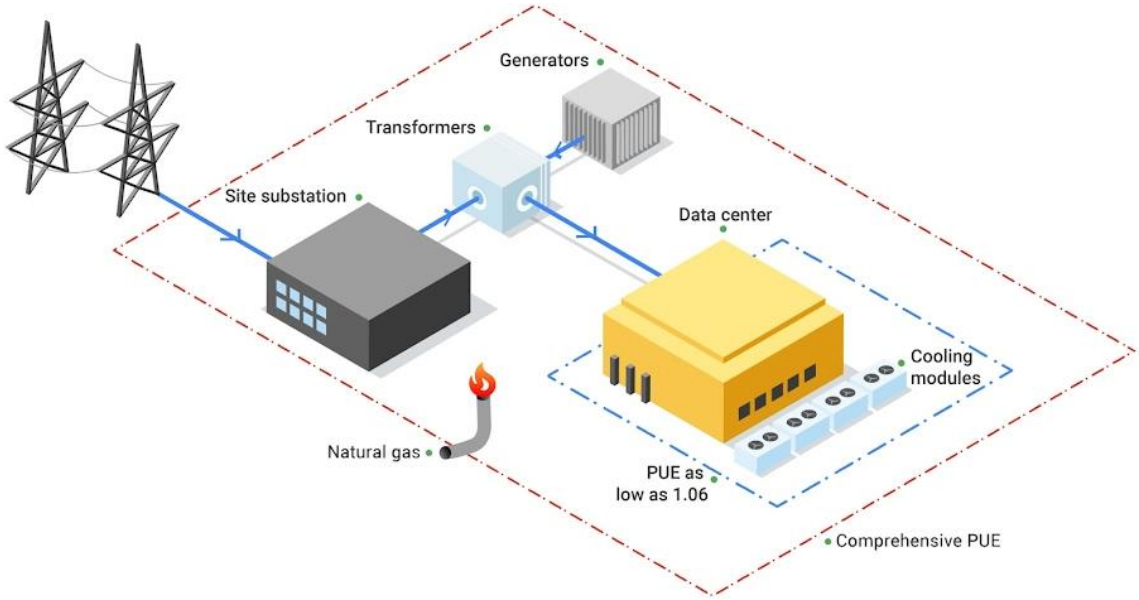

Figuur 29: structuur van een datacenter. Onderdelen die in PUE worden gerekend (bron: Google)

Onderaan de streep staan de netwerken, computers en opslag die de dienstverlening mogelijk maken. De mate waarin de computers worden belast en daarmee hun stroomverbruik verlaagt de PUE. Hoe voller een datacentrum is, hoe lager de PUE van het datacentrum. Dit is ook de reden dat hyperscale datacentra de laagste PUE kunnen hebben. Zij bouwen de datacentra rond het gewenste verbruik van de servers. Een colocatie datacentrum heeft geen zeggenschap over hoe haar klanten hun ICT verbruiken en of ze alle racks en faciliteiten optimaal benutten. Er kan zelfs de situatie ontstaan, dat wanneer klanten hun stroomverbruik reduceren, door bijvoorbeeld een deel van de servers in eco-modus te draaien de PUE van het datacenter iets stijgt, omdat een deel van de faciliteiten een vast verbruik heeft.

De discussie over hergebruik van warmte in warmtenetten is een aandachtspunt in de discussie over PUE. Een warmtenet kost extra energie voor het datacentrum en doet de PUE stijgen. Het bespaart ergens anders wel energie doordat bijvoorbeeld een gebouw wordt verwarmd. Een mogelijke manier om hier rekening mee te houden is om de afgegeven warmte te verrekenen in een separaat getal, een soort netto-PUE.

IV. PUE: niet de basis voor beleid

Het energieverbruik van een datacenter is een afgeleide van de oppervlakte van het datacenter en de IT-apparatuur die wordt gebruikt. De colocatie datacenters die in Amsterdam staan hebben een diverse hoeveelheid apparatuur op de datacentervloer staan. Zoals gezegd is er een substantieel verschil tussen verbruik en gecontracteerd vermogen. In Amsterdam is de beperkende factor voor het verbruik vooral de oppervlakte die kan worden gebruikt. Er is niet veel ruimte om grootschalig te bouwen en dat beperkt het energieverbruik in zekere zin.

Ten aanzien van het energieverbruik worden soms eisen gesteld, met als doel een zo efficiënt mogelijk datacenter te realiseren. Zo stelde het Rijksvastgoedbedrijf de eis dat het datacenter van Meta in Zeewolde een Power Usage Effectiveness (PUE) moest hebben van 1.1. Beheerders van

datacenters zijn bekend met de PUE factor en sturen aan op een steeds lagere waarde. PUE is een getal dat uitdrukt wel deel van het totale stroomverbruik van een datacenter te maken heeft met de geplaatste IT. Overheden sturen graag op een lage PUE, omdat dit lijkt te zeggen dat het datacenter efficiënt is.

Voor het sturen op een lagere PUE zijn er verschillende redenen. Het eerste reden is dat bij een colocatie datacenter een lage PUE simpelweg betekent dat er meer stroomcapaciteit overblijft voor klanten. Om de PUE te verlagen is er meer nodig dan het eenmalig sturen op zuinige Operationele Techniek (OT): onder andere de installaties voor koeling, blussen en de monitoring van het gebouw. Elke verandering aan de inrichting van het gebouw en de IT van klanten zorgt voor een andere verhouding tussen totaal beschikbaar vermogen en het door de IT opgenomen vermogen. Met andere woorden een PUE-waarde zal bijna altijd enige variatie kennen.

Hyperscalers zijn een uitzondering op die regel, omdat daar de standaardisatie van IT en OT-hardware zo ver is doorgevoerd dat de schommelingen bij de PUE zeer gering zijn. Ook speelt een rol dat dit type gebouw vanaf de start van de operatie beter gevuld zal zijn dan een nieuwe zaal of vleugel van een colocatie datacenter.

De tweede reden voor een lage PUE-waarde is dat bedrijven zich willen onderscheiden en de PUE laat zien dat men in staat is op een efficiënte en zuinige wijze de dienstverlening aan te bieden. Lang niet alle klanten van colocatie datacenters zien de PUE factor als een belangrijk criterium voor het bepalen van de keuze. Ofwel ze zien geen direct voordeel of ze zijn bekend met de kritiek op deze eenheid. Want kritiek op de PUE is er zowel nationaal als internationaal. Bij aanbestedingen kan er om gevraagd worden of hanteert men een maximale waarde. Mede daarom communiceren vooral colocatie datacenters die zich op markten richten waar aanbestedingen voorkomen vaker over de PUE.

De PUE factor is geen vaste waarde. Net als de vullingsgraad van de ruimte met IT, bepalen ook de IT-belasting, de buitentemperatuur en luchtvochtigheid wat de verhouding tussen beschikbaar vermogen en door de IT verbruikt vermogen is. Sterker nog, soms stijgt de PUE door energiebesparende acties. In Amsterdam zijn er bijvoorbeeld afspraken om servers die niet op vol vermogen functioneren minder hard te koelen of in eco-stand te laten functioneren. Hierdoor stijgt de PUE van het datacenter, omdat de IT minder elektriciteit verbruikt.

Er zijn scenario's denkbaar, waarbij het strak sturen op een lage PUE andere doelen, zoals het beschikbaar stellen van bruikbare restwarmte in de weg staat. Om die restwarmte aantrekkelijk te maken ligt het gebruik van koeling op basis van vloeistof meer voor de hand dan luchtkoeling. Het PUE-calculatiemodel stamt echter uit een tijd (2007) dat er alleen luchtkoeling bestond. Het rondpompen van vloeistof en het hebben van warmtepompen kan betekenen dat de ondersteunende systemen meer energie verbruiken ten opzichte van de IT. Dat dit elders in de keten wel grote besparingen oplevert, doordat bijvoorbeeld huizen en gebouwen niet hun eigen warmte hoeven op te wekken, wordt niet in de berekening van PUE meegenomen. Vasthouden aan het bestaande, oude model, kan dus zinvolle en waardevolle innovaties hinderen. Alleen al daarom verdient het de voorkeur bij beleid de PUE geen doorslaggevende rol te laten spelen.

Commissiedebat **Datacenters**

Position Paper **Interprovinciaal Overleg**

Donderdag 23 juni vergadert de Kamer over datacenters en het voorbereidingsbesluit over hyperscale datacenters. Vanuit de provincies brengen wij graag de volgende punten onder uw aandacht.

Nederland heeft een sterke digitale infrastructuur nodig

'De wereld digitaliseert en Nederland doet mee in de voorhoede', zo staat in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie 2021. Nederland hoort bij de koplopers van de digitale transitie en wil uitblinken als innovatieland waar het gaat om artificial intelligence, internet of things en quantum technologie. Daarnaast is digitalisering essentieel om maatschappelijke uitdagingen het hoofd te bieden zoals een veilige en duurzame voedselvoorziening, schone energie, de woningbouwopgave en toegankelijke zorg. Voor de logistiek en zakelijke dienstverlening is snel internet noodzakelijk. De EU heeft de ambitie om een Europese Digitale Cloud op te zetten (Gaia X), en voor de Green Deal is het gebruik van data cruciaal om de doelstellingen te behalen. Dit alles vraagt om een stevige digitale infrastructuur. Datacenters zijn hierbij noodzakelijk en vormen een essentieel onderdeel van deze digitale infrastructuur, maar hebben een flinke impact op het landschap, het water- en het energiesysteem. Ook staat de regionale economische meerwaarde van datacenters niet in alle gevallen vast. De provincies willen de groei van datacenters faciliteren, maar onder strenge voorwaarden.

Integraal vestigingsbeleid nodig, gebaseerd op brede visie digitale infrastructuur

Binnen het kader van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) worden aanvullende afspraken gemaakt voor de uitwerking van integraal vestigingsbeleid voor grootschalige datacenters (hyperscales) en borging in het provinciale omgevingsbeleid. Dat gaat om selectieve planning en aanwijzing van locaties waar grote datacenters zich in de toekomst mogen gaan vestigen, en de condities waaronder die vestiging kan plaatsvinden. Provincies en gemeenten hebben ervaring met grote ruimtegebruikers en kennis over datacenters en werkbare oplossingen in de omgeving. Zij kunnen de regionale meerwaarde ten opzichte van andere sectoren het beste bepalen. Een voorbeeld hiervan is het programma LEAP, waarbij decentralisering van datacenters en de reductie van het energie- en waterverbruik belangrijke perspectieven zijn. Provincies werken daarom graag samen met het Rijk verder aan een visie op en afspraken over de vestiging van datacenters in de regio als onderdeel van een bredere visie op de Nederlandse digitale infrastructuur. Het Rathenau Instituut benadrukt het belang hiervan in een recent advies aan uw Kamer en pleit voor een nationaal beleidskader digitale infrastructuur, waarin naast ruimtelijke ordening en energie ook rekening gehouden wordt met elementen als strategische (economische) autonomie, duurzaamheid en technische andere componenten (zoals zeekabels).

- Provincies willen samen met het Rijk komen tot een brede visie op een duurzame digitale infrastructuur, die past bij de groeiende digitaliseringsbehoefte. Onderdeel daarvan moet zijn een integrale aanpak voor alle datacenters, waarbij alle relevante componenten worden meegenomen en er ook oog is voor andere grote ruimtevragers.

Interprovinciaal Overleg
Adres: Herengracht 23
2511 EG Den Haag
Tel: (070) 888 12 12

Strateeg Public Affairs
Mariet Feenstra
Tel: +31 611 35 17 08
Email: mfeenstra@ipo.nl

Zet maximaal in op duurzaamheid en innovatiekracht van datacenters

De provincies zijn van mening dat Nederland ambitieus moet zijn in het streven naar minimale impact van datacenters op de omgeving. De norm moet zijn dat alle datacenters CO2-neutraal opereren, waar mogelijk zelf duurzame energie opwekken, op real time basis duurzame energie gebruiken, de restwarmte in de omgeving benutten en circulaire gebouwen ontwikkelen die passen in het landschap. In het voorbereidingsbesluit wordt nu vooral gekeken naar aanlandingspunten van windenergie van zee, maar provincies zien ook mogelijkheden op andere plaatsen. Een onderzoek hiernaar en voorbeelden zijn beschreven in het uitvoeringsprogramma van de Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie (REOS).

- Provincies willen met het Rijk afspraken maken over stevige impactreductie van datacenters op de leefomgeving, waarbij genoemde factoren meegenomen worden en er gebruik gemaakt wordt van innovatieve technologieën om tot duurzame datacenters te komen. Ook hierbij moet oog zijn voor andere grote ruimtegebruikers en energieverbruikers.

Restwarmte

Restwarmte is in het voorbereidingsbesluit niet meegenomen als vestigingsvoorwaarde. Het REOS geeft aan dat datacenters een groot potentieel aan restwarmte bezitten dat maximaal benut moet worden.

- Provincies pleiten ervoor om de mogelijkheden van restwarmte te benutten en deze component mee te nemen in de afweging voor locaties van datacenters.

Netcapaciteit beschikbaar houden door gebruik use-it-or-lose-it-principe

Netbeheerders moeten netcapaciteit reserveren als een datacenter daartoe een aanvraag doet. Dat kunnen zij momenteel niet weigeren. Ook als de aanvraag tot netcapaciteit niet past in het omgevingsbeleid in een gebied of niet realistisch is. Ook is er een groot verschil tussen het gecontracteerd en daadwerkelijk verbruikt vermogen van datacenters. Een datacenter moet altijd kunnen functioneren om data beschikbaar te houden. Door maximaal vermogen aan energie in te kopen, beperken zij de risico's van uitval. In de praktijk betekent dit dat een groot deel van het vermogen (tot 60%) niet gebruikt wordt, maar ook niet beschikbaar is voor de energiemarkt. Om dit tegen te gaan wordt in het buitenland het 'use-it-or-lose-it-principe' succesvol toegepast: het niet gebruikte vermogen valt terug en wordt weer beschikbaar voor de markt.

- Provincies willen samen met het Rijk en netwerkbeheerders afspraken maken over het alleen in behandeling nemen van een aanvraag voor netcapaciteit als dat past binnen het regionale omgevingsbeleid.
- Provincies roepen het Rijk op om de mogelijkheden voor invoering van het 'use-it-or-lose-it-principe' te onderzoeken.

Gelijke vestigingsvoorwaarden met maatwerk per provincie

Het voorbereidingsbesluit richt zich op de vestiging van hyperscale datacenters, maar werkt door naar alle typen datacenters met een omvang van meer dan 10 ha en een elektrisch vermogen van 70 megawatt of meer. In het voorbereidingsbesluit staat dat, in overleg met medeoverheden, en aanvullend aan de NOVI, nadere ruimtelijke keuzes gemaakt worden over de locaties van grote datacenters in Nederland. Deze keuzes worden in instructieregels vastgelegd. De provincies zijn van mening dat hyperscales niet apart behandeld kunnen worden, omdat er vanuit de dienstenrichtlijn geen juridisch onderscheid gemaakt kan worden tussen hyperscales en andere datacenters. Beleid zou moeten aangrijpen op de grootte van impact op de ruimte, water- en energievoorziening, en in samenhang met beleid voor andere typen grootverbruikers.

Level playing field en maatwerk

Het is belangrijk dat er een nationaal en Europees level playing field gecreëerd wordt, zodat er geen waterbedeffect ontstaat. De provincies willen samen met het Rijk vestigingsvoorwaarden opstellen voor datacenters, waarbij er aandacht is voor de consequenties voor andere grote ruimtegebruikers. Het gaat dan om randvoorwaarden zoals de impact op de omgeving, multifunctioneel ruimtegebruik, uitwerking stedenbouwkundig plan en beeldkwaliteitsplan, energie, water, voorkomen van lichthinder, geluid en warmte. De uitwerking van deze afspraken moet de verantwoordelijkheid van provincies zijn, waarbij ruimte blijft voor maatwerk per provincie. Provincies hebben samen met de gemeenten het beste zicht op waar de datacenters kunnen worden ingepast in de omgeving. Rijk en provincies trekken gezamenlijk op in het dossier 'GRIP op grootschalige bedrijvigheid' wat een zorgvuldige basis biedt voor samenwerking met betrekking tot de vestiging van datacenters, bijvoorbeeld op het gebied van clustering en selectiviteit.

- Provincies willen samen met het Rijk, op basis van het REOS, keuzes maken voor de vestigingsvoorwaarden van datacenters, waarbij ruimte blijft voor maatwerk per provincie.

Interprovinciaal Overleg
Adres: Herengracht 23
2511 EG Den Haag
Tel: (070) 888 12 12

Strateeg Public Affairs
Mariet Feenstra
Tel: +31 611 35 17 08
Email: mfeenstra@ipo.nl

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie
Directie Regio

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Datum 22 december 2022
Betreft Voortgang landelijke beleidslijn Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen

Ons kenmerk
DGBI-DR / 22569417

Bijlage(n)
1

Geachte Voorzitter,

De motie van het lid Bontenbal[1], ingediend tijdens het 2-minutendebat Ruimtelijke Ordening[2], verzoekt de regering -in afstemming met provincies- een landelijke beleidslijn en een afwegingskader op te stellen om nieuwe grootschalige distributiecentra op ongewenste plekken te voorkomen. Daarnaast vraagt de motie de regering om provincies en gemeenten op te roepen 'restrictief om te gaan met verzoeken tot de bouw van nieuwe distributiecentra op ongewenste plekken'. Met deze brief wordt uw Kamer geïnformeerd over de voortgang in deze, mede namens de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW). De motie Bontenbal staat niet op zich, het coalitieakkoord "Omzien naar elkaar", heeft een aanpak aangekondigd.

Context
Ruimte voor bedrijven is belangrijk. In bedrijven werken mensen die er hun boterham verdienen, toegevoegde waarde leveren en zijn de aanjagers van transities. Grootschalige distributiecentra maken onderdeel uit van economische waardeketens, zorgen voor bevoorrading van de supermarkten en bezorgen onze pakketjes. Goed ontsloten distributiecentra zijn mede van belang om negatieve effecten op mobiliteit en milieu te beperken.

Gelijktijdig zien we dat de snelle groei van met name grootschalige distributiecentra in de afgelopen jaren ook wordt ervaren als verrommeling van het landschap. Daarnaast zijn er zorgen over toenemend ruimtegebruik, verduurzaming en de huisvesting van arbeidsmigranten.

Beschikbare ruimte voor grootschalige distributiecentra is beperkt aanwezig. Ook kwalitatief goede ruimte voor grootschalige productiebedrijven, (circulaire) bouw- en maakindustrie en fabrieken voor hernieuwbare energieproductie wordt schaars. Terwijl de vraag naar grootschalige ruimte aanwezig blijft, ingegeven door de verduurzaming van de industrie (circulair en energie), digitalisering, woningbouw en ons koopgedrag. Deze vraag kan maar deels worden ingepast op bestaande terreinen. Er zullen ook nieuwe plekken gevonden moeten worden. En daar ligt

[1] Motie Bontenbal c.s. Kamerstuk 29383, nr. 377
[2] 27 september als vervolg op het commissiedebat Ruimtelijke Ordening van d.d. 14 september 2022

Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie
Directie Regio

Ons kenmerk
DGBI-DR / 22569417

natuurlijk een uitdaging. De ruimte is Nederland is schaars. We willen dat grootschalige bedrijfsvestigingen op een kwalitatief goede manier een plek in krijgen. Oók grootschalige distributiecentra.

Belangrijk is een nieuwe balans tussen de economie, het ruimtebeslag ervan en de omgevingskwaliteit. Reden dat de provincies en het Rijk al in het voorjaar hebben afgesproken intensief samen te werken. De motie Bontenbal ondersteunt de ambitie om een nieuwe balans te vinden, en roept op tot meer grip op de vestiging van met name grootschalige distributiebedrijven.

Ruimtevraag logistiek
De uitgifte van ruimte aan grootschalige distributiecentra is de afgelopen jaren ongeveer 250 hectare per jaar geweest[3]. Eind 2020 stond er in totaal 4.300 hectare aan logistiek vastgoed (dit is gelijk aan ongeveer 0,15% van het totaal landgebruik van Nederland). Ongeveer 75% van het logistieke vastgoed is ten behoeve van Nederlandse consumenten en (regionale) bedrijven.

De verwachting is dat de behoefte voor logistiek vastgoed groter dan 2.500 m² per pand in de periode 2022 tot en met 2040 in totaal met 1.200 tot 2.200 hectare zal toenemen[4]. De drijvers achter deze toekomstige groei zijn met name de transitie opgaven naar een circulaire economie en de trend om meer voorraden aan te leggen in verband met de kwetsbaar gebleken aanvoer, waardeketens en strategische autonomie. Het online koopgedrag van de maatschappij groeit vermoedelijk ook nog door, mede als gevolg van een toenemende bevolking.

Grootschalige bedrijfsvestigingen, inclusief distributiecentra, hebben een belangrijke functie in onze maatschappij. Zij geven werk aan mensen, en zorgen voor welvaart. Maar dat niet alleen. De bedrijventerreinen zijn ook belangrijke plekken om de energietransitie vorm te geven. Zij bieden mogelijkheden voor energie-opwek, en onderlinge energie-uitwisseling. De groei van bedrijventerreinen zal op termijn niet volledig op de geplande bedrijventerreinen gefaciliteerd kunnen worden. De ruimte is daar niet altijd voor beschikbaar. Er zal beroep gedaan moeten worden op nieuwe plekken, waarbij ruimtelijke kwaliteit en het voorkomen van negatieve impact op de omgeving gewenst is. Bovendien zien we dat grote distributiebedrijven ondanks verdergaande robotisering een beroep doen op de inzet van arbeidsmigranten, wat eveneens leidt tot een bredere maatschappelijke impact (o.a. over huisvesting en de beschikbaarheid van sociale voorzieningen).

Het is kortom belangrijk om deze vraagstukken die gepaard gaan met extra groei en zijn impact in samenhang te blijven te zien en daarop te sturen. Reden dat we samen met provincies hierin optrekken.

Aanpak Grip op grootschalige bedrijfsvestigingen (Grip)
In de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is een aanpak gericht op grootschalige (logistieke) bedrijfsvestigingen al aangekondigd. Deze aankondiging is gedaan om de invloed van verspreide locaties op het landschap en extra mobiliteit te beperken en het logistieke systeem en onze economie te versterken. Rijk en provincies zijn samen verantwoordelijk voor het ruimtelijk beleid. Provincies bepalen in overleg met gemeenten waar bedrijven kunnen uitbreiden en

[4] Over de periode 2016 -2020 is dit de groei van het logistiek vastgoed, bron: NVM, logistiek vastgoed in cijfers.

bedrijventerreinen mogen worden aangelegd. En het Rijk richt zich op zijn beurt op de nationale belangen, zoals de versterking van het vestigingsklimaat op een ordentelijke wijze ingepast in de leefomgeving.

Afgelopen voorjaar hebben Rijk en provincies met elkaar afspraken gemaakt om meer ***grip op grootschalige bedrijfsvestigingen*** (Grip) te bereiken. In Grip gaat het om bedrijventerreinen die geschikt zijn voor nieuwe vestingen groter dan 5 hectare, met als doelen:

1. Een succesvol, duurzaam en economisch verantwoord vestgingsbeleid voor grote bedrijfsvestigingen dat bijdraagt aan de economische en ruimtelijke kwaliteit, rekening houdt met mobiliteitseffecten.
2. Partijen streven naar zorgvuldig ruimtegebruik, het behoud van openheid van het landschap en kwalitatief en kwantitatief voldoende, multimodaal ontsloten bedrijventerreinen.

De aanpak Grip betreft dus niet alleen een aanpak voor grootschalige distributiecentra, maar ook nieuwe vestigingen van grootschalige productiebedrijven, bouw- en maakindustrie, datacenters van 5 tot 10 hectare en fabrieken voor hernieuwbare energieproductie[5]. Door meer onderscheid te maken in de type grootschalige vestigingen kan beter bepaald worden welke locaties voor welke functies geschikt zijn en of zij met andere functies gecombineerd kunnen worden. Met de uitwerking van het programma Werklocaties[6] zetten we in op het borgen van (kwalitatief) voldoende ruimte voor bedrijvigheid op de goede plek. De aanpak en resultaten van Grip vormen onderdeel van dit programma Werklocaties. Het programma Mooi Nederland[7] wil belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde borgen bij het ordenen van de ruimte. Met wenkende toekomstperspectieven en concrete inrichtingsoplossingen op gebiedsniveau laten we zien hoe we ons land kunnen inrichten met toevoeging van ruimtelijke kwaliteit. Daarnaast willen we onverantwoorde druk op het mobiliteitsnet voorkomen. Dat betekent het voorkomen van zoveel mogelijk 'pendel'-mobiliteit door het creëren van nabijheid van aanvoer, afzetmarkt en/of werknemers, en het beter benutten van bestaande infrastructuur door clustering op de juiste plekken. Daarbij zetten we ook in op een modal shift van weg naar water en/of spoor, en synergie-effecten met de afspraken die in het BO MIRT van november dit jaar zijn gemaakt[8].

Rijk en provincies hebben op 8 april jl. bestuurlijke afspraken gemaakt om te werken aan de volgende actielijnen:

1. Afstemmen bovenregionale ruimtebehoefte en komen tot clustering
2. Beter benutten van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking en afspraken maken over het opstellen van kwantitatieve behoefteramingen
3. Opstellen van een handreiking voor regionale meerwaarde
4. Opstellen van een toolkit voor hergebruik van bestaande bedrijventerreinen
5. Opstellen van een handreiking duurzame ruimtelijke inpassing & inrichting
6. Het gezamenlijk monitoren van de afspraken

Gezamenlijke regie is nodig, waarbij interprovinciale samenwerking noodzakelijk is om het bedrijventerreinenbeleid adequaat te laten functioneren en ongewenst

[5] Het gaat niet om terreinen voor winning van grondstoffen, olie, gas energie en water en agrarische doeleinden, zoals kassen. Hyperscale datacentra, groter dan 10 ha en meer dan 70 MW aansluiting horen hier ook niet bij.
[6] Kamerbrief: "Ruimte voor economie" (14 oktober 2022).
[7] Op 6 juli 2022 is Programma Mooi Nederland gestart (kenmerk 2022-0000363972).
[8] Kamerbrief: "Bestuurlijke Overleggen MIRT 9, 10 en 11 november 2022, voortgang MIRT, moties en toezeggingen MIRT" (14 november 2022)

overloopeffecten te vermijden. Als gevolg van de motie Bontenbal c.s. worden de actielijnen deze maanden versneld uitgewerkt. Drie ministeries[9], de individuele provincies en IPO werken nu intensief samen aan de uitvoering binnen die actielijnen. Via de aanpak zijn ook vertegenwoordigers van de logistieke sector, VNO-NCW, Metaalunie en landschapsexperts actief betrokken. De voortgang die we daarin boeken leidt momenteel tot contouren van een beleidslijn, inclusief afwegingskader. De inzet hiervan is een goede koppeling van de (her)ontwikkeling van grootschalige bedrijfsvestigingen aan nationale infranetwerken, een versterking van (bestaande) clusters gericht op regionale en nationale meerwaarde, een efficiënt gebruik van de ruimte in de bestaande clusters door ook de koppeling te leggen met hergebruik, verduurzaming, vergroening, modal shift en een goede landschappelijke inpassing.

Verschillende provincies nemen inmiddels meer regie op grootschalige bedrijfsvestigingen. We zien steeds meer beleidsvorming om op uitbreiding te sturen, te clusteren en kwalitatieve afwegingen (zoals toegevoegde waarde aan de brede welvaart en in structurele banen) te maken over welk bedrijf op welke locatie gevestigd kan worden. De provincies herkennen de zorgen die uit de motie Bontenbal spreken en hebben aangegeven - aanvullend op de lopende afspraken - zich in te willen spannen om te zorgen voor een landelijk afwegingskader, met ruimte voor regionale verschillen. Met de provincies zal het Rijk dat afwegingskader opstellen om in de komende jaren in de praktijk toe te passen. Daarnaast hebben provincies aangegeven onderling te gaan samenwerken als het gaat om ruimtelijk economisch beleid, inclusief de doorwerking naar gemeenten. Met provincies concretiseren we in de komende maanden de beleidslijn, het afwegingskader en de aangeboden interprovinciale samenwerking.

We moeten echter wel vaststellen dat overheden vrijwel niet meer juridisch kunnen sturen op bedrijfsvestigingen waarvoor al bouwvergunningen zijn afgegeven. We zien positieve ontwikkelingen. Op 16 november jl. is met vertegenwoordigers van onder meer de logistieke sector gesproken. De logistieke sector (h)erkent de onvrede en het spanningsveld tussen ruimtevraag en de rol van logistiek en werkt zelf aan oplossingen, bijvoorbeeld door een kwaliteitskader voor distributiecentra op te stellen. Door het toepassen van een kwaliteitskader krijgen naast de logistieke functionaliteit ook aspecten als ruimtelijke inpassing, meervoudig ruimtegebruik en esthetiek een nadrukkelijke plek. Goede praktijkvoorbeelden zijn er nu al te vinden, zoals in Venlo, Lansingerland en Utrecht (Lage Weide). Er wordt momenteel ook gebouwd aan een circulair distributiecentrum van 4,5 hectare in Almelo. De kennis en expertise die daar wordt opgebouwd wordt gedeeld met RVO[10]. Een aantrekkelijke werkomgeving is een belangrijke overweging in de concurrentiestrijd om personeel.

Vervolg Grip in relatie tot de motie Bontenbal
De beleidslijn en afwegingskader waar de motie om vraagt, is op 7 december jl. met provincies verkend in een bestuurlijk overleg Grip. De provincies hebben daar aanvullende afspraken op de actielijnen gepresenteerd, onder andere voor het versterken van de interprovinciale samenwerking en regionale doorwerking. De beleidslijn wordt momenteel met provincies uitgewerkt. Onderdeel van de beleidslijn is een afwegingskader voor nieuwe bedrijventerreinen. Het afwegingskader, dat rekening houdt met ieders verantwoordelijkheid, moet leiden

[9] Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningrijkrelaties, ministerie van Economische Zaken en Klimaat en ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.
[10] https://www.logistiek.nl/185745/bleckmann-realiseert-grootste-circulaire-dc-van-nederland

tot een evenwichtige aanpak van grootschalige bedrijfsvestigingen op goede locaties waarmee de regionale en nationale economie ook is gediend. Bij de keuze van locaties wordt nadrukkelijk gekeken naar regionale meerwaarde, randvoorwaarden voor inpassing zoals clustering, meervoudig en duurzaam ruimtegebruik (denk aan zon op het dak) en sturen op ruimtelijke kwaliteit. Er zijn grote regionale verschillen, die zullen vragen om maatwerk waar het gaat om zaken als locatiekeuze en landschappelijke inpassing. We betrekken hier ook nationale keuzes bij, onder andere de goederenvervoercorridor, energie, water en nationaal landschap. De vaststelling van de beleidslijn en afwegingskader is voorzien voor het eind van het eerste kwartaal 2023. De uitwerking zal in de loop van het jaar plaatsvinden via het omgevingsbeleid. Het afwegingskader werkt ondersteunend door in decentrale en nationale ruimtelijke instrumenten.

Naast de eerdergenoemde overheden en stakeholders, betrekken we in de volgende fase ook de VNG in het proces. Gemeenten zijn immers verantwoordelijk voor het bestemmen en de aanleg van bedrijventerreinen. Daarmee wordt mede invulling gegeven aan de wens van de Kamer voor meer sturing op grootschalige distributiecentra.

Vervolg Grip in omgevingsbeleid
Interbestuurlijke samenwerking (Rijk, provincie en gemeente) is onmisbaar om meer grip te krijgen op grootschalige bedrijfsvestigingen. In het vervolg van de aanpak Grip zal duidelijk worden hoe de beleidslijn en het afwegingskader doorwerking krijgt in de aanscherping van de NOVI van het Rijk (aangekondigd voor 2024). Op korte termijn werken provincies onder regie van het IPO aan bestuurlijke afspraken die tot uitdrukking komen in de uitwerking van de provinciale uitvraag[11] en de daaruit volgende arrangementen (eind 2023). Provincies pakken dit voortvarend op en we zien veel actie gericht op de interprovinciale afstemming met betrekking op grootschalige bedrijfsvestigingen. Daarbij wordt ook naar het provinciaal instrumentarium ten behoeve van ruimtelijke ordening gekeken, waaronder de borging richting gemeenten. Synchroon en in nauwe samenwerking werken Rijk en provincies in het Programma Werklocaties en het Programma Mooi Nederland aan (nieuwe) instrumenten, breder dan alleen het omgevingsbeleid. In bijlage 1 is de samenhang met diverse beleidstrajecten aangegeven.

Tot slot
Met deze aanpak vertrouwen we op een gezamenlijk proces waarin ruimte voor economie en ruimtelijke kwaliteit (beter) samengaan. Om aan de wens van de Kamer te voldoen kom ik in samenwerking met de minister voor VRO, de minister van IenW en de provincies in het eerste kwartaal van 2023 met een landelijke beleidslijn voor grootschalige bedrijfsvestigingen en daaruit afgeleid een formulering voor een afwegingskader.

M.A.M. Adriaansens
Minister van Economische Zaken en Klimaat

[11] Kenmerk 2022Z24894 "Provinciaal startpakket fysieke leefomgeving".

Bijlage 1
Samenhang Grip met andere programma's en beleid

Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie
Directie Regio

Ons kenmerk
DGBI-DR / 22569417

Beleid	Samenhang met Grip
Nationale Omgevingsvisie	Hanteren van afwegingsprincipes: combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt voorkomen. Het combineren van ruimtevragers en bundelen van hun ruimtebeslag kan de puzzel in een gebied makkelijker maken. Daarnaast zijn water en bodem sturend voor de ruimtelijke inrichting. In de NOVI is een voorkeursvolgorde voor grootschalige distributiecentra opgenomen: 1. Aantoonbare behoefte in provinciale behoefteraming 2. Inpassen op bestaande (te herstructureren) bedrijventerreinen 3. Uitsluitend op een (beperkt) aantal aangewezen clusterlocaties 4. Duurzame ingerichte/ingepaste clusters, multimodaal, circulair, multifunctioneel
RO Brief MVRO	Ruimtelijke ordeningsbrief van de minister met het fundament voor de ontwikkeling van het nationaal ruimtelijk beleid. Een deel van de keuzes zal op nationaal niveau moeten worden gemaakt. De grote urgente opgaven krijgen vorm via de verschillende nationale programma's van de verschillende ministeries in het fysieke domein en worden gebundeld in de (uitwerking van) de provinciale puzzels (12x).
Programma ONS Landschap	Initiatiefnemer van programma Grip op grote bedrijfsvestigingen. Ontwikkelen van handelingsperspectieven om de landschappelijke impact zo klein mogelijk te houden met voorstellen voor clustering, landschappelijke inpassing en duurzame inrichting.
Programma Werklocaties	Kamerbrief (d.d. 14 oktober 2022) 'Ruimte voor economie' kondigt het Programma Werklocaties aan. In de kamerbrief stelt de minister van EZK een aantal prioriteiten: 1. Verduurzaming van de industrie; 2. Campussen als brandpunten voor onderzoek- en innovatie ecosystemen; 3. Een blijvend goed vestigingsklimaat voor het mkb. Veel mkb-bedrijven zijn gevestigd op bedrijventerreinen verspreid over Nederland; 4. Een passende ontwikkeling van grootschalige bedrijfsvestigingen. Het programma bouwt voort op de tussentijdse uitkomsten van Grip over grote bedrijfsvestigingen. Het programma richt zich op het borgen van voldoende ruimte voor bedrijvigheid op de juiste plek voor de maakindustrie, onderzoek en innovatie en logistiek. Nationale keuzes worden onder meer gemaakt over clustering van grote bedrijfsvestigingen.
Industriebeleid en ondernemersklimaat	De verdere uitwerking van de contouren van het Programma Werklocaties is ook een uitwerking van het bredere bedrijventerreinenbeleid gericht en efficiënte allocatie van de fysieke ruimte voor het realiseren van de industriedoelen uit de Industriebrief

	van 8 juli jl.[12] en de ruimtelijke aspecten verwoord in de ondernemersklimaatbrief van 14 oktober jl.[13]
Programma Mooi Nederland	Ontwikkelen van concrete inrichtingsoplossingen met aandacht voor voldoende gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde voor complexe thema's die op gebiedsniveau spelen. De drie perspectieven uit de Ruimtelijke Ordeningsbrief van 17 mei jl. zijn de basis. 'Clusters van grootschalige bedrijfsvestigingen (B1)' is één van de 9 thema's binnen het perspectief 'Ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie. Er komt een set van ontwerp- en inrichtingsprincipes en een inventarisatie van instrumenten die nodig zijn om de plannen daadwerkelijk uit te kunnen voeren.
Programma NOVEX	Voorleggen startpakket (18 nov 2022) aan elke provincie met de ruimtelijke opgaven en dan samen het Rijk komen tot een ruimtelijke puzzel (juli 2023) en tenslotte afspraken over het ruimtelijk arrangement (oktober 2023). Dat laatste zijn afspraken over hoe de ruimtelijke puzzel naar de praktijk te vertalen. Meer grip krijgen op grootschalige bedrijfsvestigingen is onderdeel van de ruimtelijke opgaven.
Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen	De bedrijventerreinen bieden kansen voor verduurzaming en hebben ook een ruimtelijke component, te weten het vastgoed en de omgeving. De verduurzamingsopgave is een belangrijke aanjager voor verdergaande herontwikkeling en hergebruik van bedrijventerreinen. Naast dat grootschalige nieuwe vestigers duurzaam moeten worden ingericht en ontwikkeld, ontstaat er ook een mogelijkheid om nieuwe uitleg van bedrijventerreinen te beperken, omdat bestaande bedrijventerreinen hiermee een nieuwe impuls krijgen. Het Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen koppelt in een gebiedsgerichte aanpak aanpalende beleidsonderwerpen en programma's binnen de verschillende departementen; denk bijvoorbeeld aan het energienetwerk, proces gebonden energie, klimaatadaptatie, circulaire economie, mobiliteit, enz.

[12] Kamerbrief: "Het verschil maken met strategisch en groen industriebeleid"
[13] Kamerbrief: "Strategische agenda voor het ondernemingsklimaat in Nederland"

M10-2022/PS 31-01-2022
AANGENOMEN

Motie Zorgen om hyperscales

Provinciale staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 31-01-2022

Kennis genomen hebbende van de datacenterstrategie Noord-Holland

Overwegende dat Noord-Holland de eerste overheid is die kaders meegeeft aan de vestiging van datacenters en daardoor beter kan sturen of datacenters voldoen aan de vestigingsvoorwaarden die we daaraan stellen.

Verder overwegende dat de komende tijd moet gaan blijken hoe deze vestigingsvoorwaarden in de praktijk gaan werken en om die reden ook tijdens de commissie EFB van 17-01-2022 een evaluatie is toegezegd.

En tot slot overwegende dat met name bij hyperscales, door de grote impact op landschap en uitdagingen voor inpassing qua natuur en milieu, het nauw luistert om te weten hoe de vestigingsvoorwaarden bijdragen aan een goede inpassing.

Spreken uit dat hyperscales substantiële en bijzonder onwenselijke bedreigingen met zich meebrengen voor het Noord-Hollands landschap en de energie en circulaire doelstellingen van Noord-Hollandse bewoners, gemeentes en de provincie

Verzoeken GS bij de evaluatie te betrekken of de vestigingsvoorwaarden nu en naar de toekomst voldoende sterk zijn om te kunnen sturen op een goede inpassing op gebied van landschap, natuur en milieu

En verzoeken GS landelijk het gesprek aan te gaan over harde instrumenten die nodig zijn om te sturen op vestiging voor datacenters, zodat nieuwe datacenters geen problemen geven voor ander provinciaal beleid doordat er bv conflicten ontstaan over de volgordelijkheid van aansluiting op het electriciteitsnet of doordat milieudoelen minder goed gehaald kunnen worden.

en gaan over tot de orde van de dag.
Ondertekening,

Tessa van Wijnen	Jorrit Carton	Gerard Kohler	Michel Klein
GroenLinks	PvdA	JA21	Christenunie

M9-2022/PS 31-01-2022
AANGENOMEN

Motie Hyperscales

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 31 januari 2022, kennis genomen hebbende van de datacenterstrategie Noord-Holland

Overwegende dat

- datacenters een grote impact hebben op het (agrarisch) landschap;
- grond een kostbaar en schaars goed is in Noord-Holland;
- we in de toekomst mogelijk tegen beperkingen oplopen in de capaciteit van het stroomnetwerk;
- het wenselijk is dat datacenters een goede aansluiting kunnen maken op het warmtenet;
- we een balans moeten vinden tussen economisch toegevoegde waarde en impact op (agrarisch)landschap.
- in de huidige cluster gebieden reeds een dusdanig aantal hectares datacenters gevestigd (of vergund voor nieuwbouw) is, en dat Noord-Holland daarmee op dit moment een bovengemiddeld aandeel pakt in de vestiging van datacenters;

Constaterende dat:

- in de datastrategie een beperkt aantal gebieden zijn aangewezen voor de vestiging van nieuwe datacenters;
- de omvang van bovengenoemde problemen direct samenhangt met de omvang van de datacenters in het algemeen, en hyperscale datacenters in het bijzonder;
- het voor hyperscales, gezien het type dienstverlening, niet noodzakelijk is om in een straal van 50 km van een hub of woongebied zich te vestigen;
- de provincie NH en de MRA als eerste overheden met een datacenterstrategie komen en hierdoor een voortrekkersrol hebben richting andere overheden.

Spreken uit dat:

- de vestiging van nieuwe hyperscale datacenters in het belang van de mondiale digitale samenleving weliswaar nodig is maar in Noord-Holland de mogelijkheden hiertoe beperkt zijn - mede gezien ons huidig aandeel in het aanbod van datacenters;

Verzoeken GS:

- zowel op nationaal als op Europees niveau de (voorwaarden van) nieuwvestiging van hyperscale datacenters aan te kaarten en te sturen op een level playing field van deze datacenters;
- Hierover uiterlijk bij de eerste evaluatie van de datacenterstrategie in de commissie EFB terug te rapporteren aan Provinciale Staten;

en gaan over tot de orde van de dag.

Miriam van Meerten
VVD

Linde Gonggrijp
D66

Ivo Mantel

Grethe van Geffen

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11761
Extern Zaak ID	1501895
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	13.c
Titel	Europa: Afdoen motie M132-2022 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling (B-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Brief aan PS over afdoen motie 132 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling.pdf
M132-2022 AANGENOMEN.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	23 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. De motie gaat in op de mogelijkheden die er op dit moment zijn om agrariërs te vergoeden voor het leveren van maatschappelijke diensten. Daarnaast komt de lobby in Europa aan bod en zetten wij uiteen wat er nu al gebeurt.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
H. van Velzen-Donker
BEL/BS

Telefoonnummer +31235145660
donkerh@noord-holland.nl

Verzenddatum

19 JAN. 2023

Kenmerk
1501895/1940891

Uw kenmerk

Betreft: Afdoen motie 132 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling

Geachte leden,

In deze brief informeren wij u hoe motie 132 lobby aanpassing Europese staatssteunregeling door ons is uitgewerkt.

In uw motie gaat u in op de transitie in de landbouw en agrariërs die kunnen kiezen om maatschappelijke diensten op zich te nemen zoals natuurbeheer, biodiversiteitsherstel, waterbeheer, landschapsbeheer en CO2-opslag. U ervaart belemmering van staatssteunregels waardoor de betaling voor maatschappelijke diensten is gereguleerd en waardoor slechts het compenseren van gederfde inkomsten mogelijk is. U heeft ons college verzocht om op Europees niveau samen met provincies te lobbyen voor spoedige aanpassing van de staatssteunregels zodat het mogelijk wordt agrariërs te betalen voor maatschappelijke diensten.

In deze brief gaan wij in op de door u benoemde belemmeringen en behandelen wij de mogelijkheden die er op dit moment al zijn om agrariërs te vergoeden voor het leveren van maatschappelijke diensten. Daarnaast komt de lobby in Europa aan bod en zetten wij uiteen wat er nu al gebeurt en waarom een extra gezamenlijke lobby van provincies m.b.t. aanpassing van Europese staatssteunregels op dit moment weinig zinvol is.

Europese lobby

Het stimuleren van innovatie en duurzaamheid in de land- en tuinbouw is één van de vier prioritaire onderwerpen in de Noord-Hollandse Europastrategie 2022-2030, zoals vastgesteld door uw Staten op 13 december 2021. Daarbij zijn twee prioriteiten benoemd voor de Europese lobby op gebied van land- en tuinbouw, namelijk: (1) de Europese boer-tot-bord strategie optimaal laten bijdragen aan onze eigen Voedselvisie en (2) aandacht te vragen voor een Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) dat duurzaamheid stimuleert en gezonde

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

verdienmodellen voor ondernemers mogelijk maakt. In verschillende verbanden lobbyt de provincie voor deze onderwerpen en werkt daarbij samen met de andere provincies, het Rijk en de landbouwsector. Zo is Noord-Holland in het Huis van de Nederlandse Provincies in Brussel trekker van het dossier Agrofood, is gedeputeerde Zaal namens de Nederlandse delegatie van het Europese Comité van de Regio's lid van de Commissie NAT (Natuurlijke hulpbronnen, verantwoordelijk voor o.a. de land- en tuinbouw) en is de provincie actief lid van het EU-netwerk ERIAFF (European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry).

De afgelopen jaren heeft de provincie, zowel richting Brussel als Den Haag, sterk ingezet op verduurzaming van het GLB en de mogelijkheid om de GLB-gelden in te zetten als beloning van agrariërs die daaraan bijdragen. Dit heeft geresulteerd in een andere invulling van het GLB-NSP (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid-Nationaal Strategisch Plan). Bij het indienen van de motie in uw vergadering van 4 juli 2022 was het GLB-NSP echter nog in behandeling bij de Europese Commissie. Inmiddels is het NSP door Brussel akkoord bevonden en op 1 januari 2023 gaat het nieuwe GLB-NSP van start. Ten opzichte van de voorgaande periode is het NSP meer gericht op toekomstbestendig boeren, waarbij veel aandacht is voor duurzaamheid, behoud van biodiversiteit en natuurherstel. Dit betekent dat agrariërs beloond gaan worden voor de omslag naar een nieuwe vorm van landbouw.

Naar aanleiding van uw motie is er contact opgenomen met andere provincies om te verkennen of, boven op de bestaande lobby, een extra lobby m.b.t. staatssteunregels gewenst is. De provincies zijn het erover eens dat het belangrijk is om de ontwikkelingen in Europa op het land- en tuinbouwdossier nauwgezet te blijven volgen. Op dit moment is met name de ontwikkeling en vaststelling van de Europese boer-tot-bord strategie relevant om te volgen en waar nodig Europese besluitvorming te beïnvloeden. Voor Noord-Holland is dit o.a. van belang voor de uitvoering van de eigen Voedselvisie en de daaruit voortkomende eiwittransitie. Om dit te versnellen vragen we in Brussel bijvoorbeeld aandacht voor de uitdagingen, de kansen en de mogelijke oplossingen van onze tuinbouwsector in de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. Ook bespreken we de duurzaamheidsopgaven waar we als regio aan werken, maar waarvan de uitvoering soms bemoeilijkt wordt door complexe EU-regelgeving. En wij vragen ook blijvend aandacht voor de mogelijkheid om agrariërs te vergoeden voor hun bijdragen aan de groene transitie. Het starten van een extra lobby met betrekking tot staatssteun en verdienmodellen lijkt op dit moment daarom weinig op te leveren naast wat er al gebeurt. Na de Europese verkiezingen in 2024 starten naar verwachting de gesprekken over het volgende GLB (vanaf 2028), waarbij ook de verdienmodellen van agrariërs worden besproken. De provincies en het Rijk zien de start van die gesprekken als het juiste moment om de punten uit uw motie opnieuw mee te nemen in de Europese lobby.

Hieronder delen wij de mogelijkheden die er op dit moment zijn om agrariërs te vergoeden voor het leveren van maatschappelijke diensten.

Staatssteun en vrijstellingsmogelijkheden in de landbouw
Overheidssteun aan agrarische ondernemingen zal op grond van Europese regelgeving in de meeste gevallen als staatssteun worden aangemerkt. Dat brengt met zich mee dat de betreffende steunmaatregel in beginsel niet is toegestaan, tenzij één van de volgende uitzonderingen aan de orde is:

I. Aanmelding en goedkeuring door de Europese Commissie

De steunmaatregel moet formeel worden aangemeld bij de Europese Commissie en de Commissie moet de steun expliciet goedkeuren. De Commissie heeft haar beleid met betrekking tot dit onderwerp vastgelegd in de Richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden. Voor niet-agrarische ondernemingen zijn er o.m. richtsnoeren t.b.v. staatsteun voor milieubescherming en energie en regionale steunmaatregelen. Om goedkeuring van de commissie te krijgen moet een formele procedure worden doorlopen waarbij de voorgestelde steunmaatregel door tussenkomst van het ministerie van Economische Zaken in Brussel wordt aangemeld. De doorlooptijd van een goedkeuringsprocedure is tussen de zes en twaalf maanden.

II. De Landbouwvrijstellingsverordening

De Europese Commissie heeft in de Landbouwvrijstellingsverordening bepaalde vormen van steun in de landbouw bij voorbaat toegestaan. Steun op basis van deze verordening hoeft niet te worden aangemeld bij, en goedgekeurd door de Commissie. Wel is via een lichte procedure een kennisgeving aan Brussel vereist.
De landbouwvrijstellingsverordening kent o.a. vrijstellingsmogelijkheden voor steun aan kleine, middelgrote en micro-ondernemingen, steun voor investeringen voor de instandhouding van cultureel en natuurlijk erfgoed op landbouwbedrijven, -steun voor het herstel van de schade als gevolg van natuurrampen, steun voor onderzoek en ontwikkeling en steun voor bosbouw.

In Noord-Holland wordt deze verordening onder meer benut bij de uitvoeringsregeling Bedrijfsverplaatsing en Kavelruil Natuurnetwerk Noord-Holland 2017 en de Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg 2018.

Buiten de agrarische sector geldt de Algemene Groepsvrijstellingsverordening. Deze is slechts in zeer beperkte mate van toepassing voor landbouwbedrijven en blijft hier buiten beschouwing.

In december 2022 heeft de Europese Commissie de Landbouwvrijstellingsverordening en die voor visserij herzien, net als de landbouwrichtsnoeren en visserijrichtsnoeren. Alle nieuwe

staatssteunregels zijn in lijn gebracht met de strategische prioriteiten van de EU en de Europese Green Deal. De gewijzigde regels bieden een verruiming van de mogelijkheden om, op basis van een vrijstelling of goedkeuring door de Europese Commissie, steun te verlenen aan deze sectoren zonder verstoring van de Europese markt.

Voor het provinciale beleid zijn de volgende wijzigingen van belang:
- de in de richtsnoeren vastgelegde regels voor bedrijfsbeëindiging zijn niet gewijzigd. Met name het voor de stikstofproblematiek omstreden doorstartverbod is gehandhaafd. De Commissie biedt elders in de richtsnoeren wel meer ruimte, door de mogelijkheden voor goed te keuren steun voor bedrijfsverplaatsingen te verruimen. Niet alleen steun voor fysieke verplaatsing van een oude naar een nieuwe locatie is toegestaan, maar ook steun voor afbraak op de oude locatie en overname van een bestaand bedrijf elders.
- in de landbouwvrijstellingsverordening is een nieuw hoofdstuk 2 opgenomen (art. 33-35) met vrijstellingsmogelijkheden voor:
a. steun voor het opvangen van nadelen i.v.m. N2000-gebieden;
b. steun voor agromilieu klimaatverbintenissen;
c. steun voor biologische landbouw.

III. De de-minimis-verordening Landbouw

Op basis van de de-minimisverordening voor de landbouwsector kan een maximaal steunbedrag van € 20.000, - over drie belastingjaren als de-minimisssteun worden gegeven aan primaire producenten van landbouwproducten. De productie van landbouwproducten valt onder de landbouw de-minimisverordening.
Steun die verstrekt wordt op basis van een de-minimisverordening, heeft volgens de Europese Commissie maar beperkt effect op het handelsverkeer tussen lidstaten. De-minimissteun vormt daarom geen staatssteun en is dan ook vrijgesteld van de aanmeldingsplicht bij de Europese Commissie. Op grond van deze vrijstelling verleende steun wordt door Brussel ook niet inhoudelijk beoordeeld.

De de-minimisverordening voor de landbouwactiviteiten kent een veel lager vrijgesteld bedrag dan de reguliere de-minimusvergoeding van € 200.000, per drie jaar voor niet-agrarische activiteiten. Dit vanwege de sterke mate van (Europese) regulering en (Europese) subsidiëring van de landbouwsector. Met de afbouw van de directe inkomstensteun voor de landbouw is de verwachting dat de het verschil in steunintensiteit voor agrarische- en niet-agrarische activiteiten kleiner zal worden.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid/Nationaal Strategisch plan (GLB-NSP)
Het doel van het huidige Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is om de landbouw toekomstbestendig te maken, de natuur te versterken en het platteland leefbaar te houden. Het GLB is voor Nederland uitgewerkt in het Nationaal Strategisch Plan (NSP). Op agrarische activiteiten, die zijn

genoemd in de vastgestelde regelingen onder het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is het Europese staatssteunverbod niet van toepassing. Het gaat in het NSP om doelgerichte betalingen.
Uitgangspunt bij doelgerichte betalingen in het NSP is dat vergoedingen niet worden verleend voor maatregelen die agrariërs verplicht zijn te nemen op grond van wetgeving. Het moet gaan om vergoedingen voor bovenwettelijke maatregelen die, evenals de hoogte van de vergoeding, met de Europese Commissie zijn afgestemd. Voor steun aan niet-primaire landbouwactiviteiten zijn de staatssteunregels wel van toepassing.

Wij vinden het belangrijk om te vermelden dat er voor agrariërs geen plicht is om aan het GLB-NSP mee te doen, maar dat zij de keuze hebben uit een breed pakket. Het NSP zet in op het belonen voor maatschappelijke diensten.

Ecoregeling, onderdeel van het GLB-NSP
De ecoregeling bestaat uit verschillende activiteiten. Aan deze activiteiten is een waarde per hectare gekoppeld. De waarde voor iedere eco-activiteit is gebaseerd op de extra kosten en gederfde inkomsten, in zoverre die bovenwettelijk zijn en verder gaan dan de conditionaliteiten, zoals bufferstroken en grondbedekking.
De waarden voor bepaalde eco-activiteiten worden berekend, rekening houdend met het verschil in extra kosten en gederfde inkomsten voor twee regiogroepen, op basis van dominant bodemtype/bouwplan. Tevens is er een puntensysteem van toepassing. Wanneer een landbouwer voldoet aan de subsidievoorwaarden, inclusief het puntensysteem, kan de aanvrager in aanmerking komen voor een vergoeding op het niveau van brons, zilver, of goud. De vergoeding is gemaximeerd.

Op basis van hun certificaat krijgen biologische boeren, inclusief de agrariërs die zich hebben aangemeld voor een certificaat en in omschakeling zijn naar biologisch boeren, een gouden vergoeding voor de ecoregeling.

De ecoregeling is in 2023 nog niet af. Het doel is om te beginnen met een redelijk eenvoudige versie en deze tijdens de GLB-periode verder te ontwikkelen. Bij de ecoregeling staat de algemene verduurzaming van de landbouw centraal, met een focus op bodem en water, en een hogere waardering voor activiteiten die bijdragen aan biodiversiteit en landschap.

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)
In het ANLb wordt gewerkt met een hectareprijs per leefgebied. Op basis van de doelen in een gebied worden door agrarische collectieven beheermozaïeken samengesteld met beheerfuncties en beheeractiviteiten. Een individuele agrariër kan niet zelf een aanvraag indienen. Zij sluiten zich aan bij gecertificeerde agrarische collectieven. Die zorgen voor collectief beheer en een collectieve gebiedsaanvraag met het aantal hectares, de beheerfuncties en de beheerbedragen. Het collectief koppelt aan deze beheerfuncties/-activiteiten een voor het

gebied realistisch bedrag per hectare. Dit bedrag per hectare voor het realiseren van een gebiedsspecifiek leefgebied wordt opgenomen in de gebiedsaanvraag van het collectief. De overheid beoordeelt de gebiedsaanvraag. Omdat de gebiedsaanvraag van elk collectief anders is (ander gebied, andere beheerfuncties/activiteiten) zal de hectareprijs verschillen tussen de collectieven.

De maximale vergoeding voor ANLb beheeractiviteiten is landelijk vastgesteld en zijn gebaseerd op inkomstenderving voor de agrariër en liggen algemeen fors hoger dan vergoedingen voor het particulier natuurbeheer. Hierbij wordt onderscheid gemaakt op grondsoort.

Voor uw Staten wordt een expertbijeenkomst georganiseerd over het GLB-NSP in januari 2023.

Vergoedingen voor natuurbeheer
Binnen het NNN kan voor natuurbeheer subsidie worden aangevraagd. Dit gebeurt op basis van het landelijke stelsel natuur- en landschapsbeheer (SNL) dat door de Europese Commissie is goedgekeurd. De hoogte van de vergoedingen (bijdrage in de kostprijs) is landelijk vastgesteld en een voorwaarde is certificering natuurbeheer.

Groenblauwe diensten
Provincies, waterschappen en gemeenten kunnen maatregelen gericht op natuur, landschap, cultuurhistorie, recreatie of waterbeheer subsidiëren met een regeling die is gebaseerd op de Catalogus Groenblauwe Diensten (CGBD). De catalogus, die door de Europese Commissie is goedgekeurd, bevat een grote hoeveelheid mogelijke maatregelen met maximumvergoedingen. Als de regeling in concept klaar is, wordt hij voorgelegd aan de Adviescommissie Catalogus Groenblauwe Diensten (CGBD). Wanneer de Adviescommissie positief adviseert over de regeling en bijbehorende diensten en vergoedingen, wordt deze opgenomen in het register met regelingen die onder de Catalogus Groenblauwe Diensten vallen. De subsidieregeling hoeft dan niet door overheid afzonderlijk bij de Europese Commissie voor goedkeuring te worden aangemeld.
Voorbeelden van maatregelen uit de CGBD zijn water vasthouden en het beheer van landschapselementen. Het is denkbaar dat de provincie in de toekomst op basis van de CGBD subsidieregelingen voor specifieke diensten ontwikkelt. Vergoedingen zijn gemaximeerd. Werkorganisatie BIJ12 werkt vanuit het IPO aan een herziening van de CGBD. De herziening vergt een goedkeuringstraject met de Europese Commissie.

Pilots GLB
In pilotvorm zijn er ook mogelijkheden. Een voorbeeld is de pilot kringlooplandbouw die is uitgevoerd in de aanloop naar het nieuwe GLB-NSP, om met agrariërs ecodiensten te ontwikkelen met een puntensyteem (gefinancierd door EU en rijksmiddelen). De pilot is afgerond en is inmiddels uitgegroeid tot de ecoregeling onder het nieuwe GLB-NSP. Een ander voorbeeld is de pilot akkerbelt, waar onder meer het agrarische

collectief Hollands Noorden aan heeft deelgenomen. Deze pilot is gefinancierd door het Rijk (rijksregeling Plattelandsontwikkelingsprogramma POP3) en is benut voor de doorontwikkeling van het ANLb (o.a. doorontwikkeling van akkerbeheer voor verbetering van biodiversiteit). En er loopt nu nog een GLB-pilot om de ecoregeling door te ontwikkelen. Water Land en Dijken is hierbij betrokken.

KPI
Beloningen voor maatschappelijke diensten kan op allerlei manieren, met crowdfunding, met lagere pachtprijzen, lagere waterschapslasten etc. De KPI-methodiek voor kringloop richt zich juist op het stapelen van beloningen voor maatschappelijke diensten waardoor het agrarisch verdienmodel van de agrariër kan verbeteren.
LNV ontwikkelt een set kritische prestatie indicatoren (KPI's), die duidelijkheid biedt over de duurzame prestaties die van ondernemers verwacht worden en over de wijze waarop zij voor die prestaties een beloning krijgen. In 2022 zijn er regionale pilots gestart om de KPI's toe te passen en door te ontwikkelen. De gedachte is dat marktpartijen, consumenten en overheden een verantwoordelijkheid hebben om de duurzame inzet van de agrariër die voedsel produceert, te belonen.

Brabant zet in op een transitie van veehouderijen en maakt gebruik voor het belonen van prestaties van de melkveehouderij sector m.b.t. KPI's in de biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij. Samenwerkingsverbanden van agrariërs kunnen subsidie aanvragen (binnen de groepsvrijstellingsverordening landbouw).

Wij zijn betrokken bij de landelijke ontwikkeling van KPI's en volgen de aanpak van Brabant met belangstelling. In Noord-Holland is de Beemsterpilot van start gegaan. De Beemster is door het ministerie van LNV aangewezen als een van de 14 pilotgebieden in Nederland waarin boeren, overheid en andere partijen samen onderzoeken of het centraal stellen van doelen in plaats van maatregelen bijdraagt aan de verduurzaming van de landbouw. De pilotgebieden brengen advies uit aan de minister van LNV. Op dit moment gaat het in de Beemster om het uitwerken van KPI-kringlooplandbouw in de Beemster akkerbouw, de meetbaarheid en de uitvoerbaarheid van KPI's.
De wens is om in 2023 naar een pilot met beloning van KPI's toe te werken. Voor meer informatie is de landelijke website te raadplegen. Zie: De Beemsterpilot.

Koolstofvastlegging
Koolvastlegging kan bijdragen om de klimaatdoelstellingen te bereiken. Koolstofopslag is onderdeel van het Nederlandse klimaat- en landbouwbeleid en er wordt momenteel uitgebreid onderzoek gedaan naar maatregelen, KPI's en verdienmodellen. Standaardmethoden voor monitoring zijn nodig om een subsidieregeling te kunnen ontwikkelen. De

ecoregeling gaat koolstofvastlegging vanaf 2023 indirect stimuleren, onder andere door financiële bijdragen voor blijvend grasland, rustgewassen.

Gebiedsfonds
Het is niet ondenkbaar dat in de toekomst in gebieden partijen samen gebieden ontwikkelen en gebiedsbeheer op zich willen nemen. Wellicht komt er behoefte komt aan andersoortige afspraken en nieuwe diensten in plaats van c.q. in aansluiting op de reguliere SNL-vergoedingen voor agrarisch natuurbeheer/ natuurbeheer. In dat geval zal er nader onderzoek nodig zijn naar de onder meer de juridische haalbaarheid en de regels van staatssteun.

Landbouwakkoord
Het belonen voor maatschappelijke diensten heeft relatie met verdienvermogen van agrariërs en duurzame landbouw. In dit kader verwijzen wij ook graag naar de Kamerbrief Toekomst Landbouw van 25 november 2022 waarin is aangegeven dat de minister ook inzet verwacht van ketenpartijen.
https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/11/25/kamerbrief-toekomst-landbouw

Slot
Met deze brief hebben wij een antwoord gegeven op uw vraag omtrent lobby in Europa. Tevens hebben wij een breed inzicht gegeven in de mogelijkheden die er zijn om agrariërs te belonen voor maatschappelijke diensten en de grenzen die er zijn aan de hoogte van vergoedingen.

Wij verzoeken u de motie als afgedaan te beschouwen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

AANGENOMEN

M132/04-07-2022
punt 2.a.1.

Christen Unie

Provinciale Staten Noord-Holland

Lobby aanpassing Europese staatssteunregeling

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 4 juli 2022, ter behandeling van agendapunt 2.a.1 'Actualiteit Noord-Hollandse aanpak stikstof';

constaterende dat:

- de landbouw voor een enorme uitdaging staat om de transitie te maken naar kringlooplandbouw;
- onderdeel hiervan is dat boeren er voor kunnen kiezen om meer maatschappelijke diensten op zich te nemen, zoals natuurbeheer, biodiversiteitsherstel, waterbeheer, landschapsbeheer en CO_2-opslag;
- er strenge Europese staatsteunregels gelden voor ondersteuning door decentrale overheden;[1]

overwegende dat:

- het vanwege Europese staatsteunregels momenteel niet mogelijk is om agrariërs te betalen voor maatschappelijke diensten (slechts het compenseren van gederfde inkomsten is mogelijk);
- één van de doelen van de Noord-Hollandse Europastrategie is "aandacht te vragen voor een landbouwbeleid (...) dat gezonde verdienmodellen voor ondernemers mogelijk maakt";[2]

verzoeken GS:

- samen met andere provincies binnen Europa te lobbyen voor spoedige aanpassing van de staatsteunregeling zodat het mogelijk wordt agrariërs te betalen voor maatschappelijke diensten,

en gaan over tot de orde van de dag.

Michel Klein
ChristenUnie

[1] https://europadecentraal.nl/onderwerp/staatssteun/beleidsterreinen/landbouw/
[2] https://www.noord-holland.nl/Over_de_provincie/Europa/Documenten/Europastrategie_2022_2030_Noord_Holland

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11893
Extern Zaak ID	1950980
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	13.d
Titel	Sponsoring: Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022 (B-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/COM

Bijlagen
evaluatierapport evenementensponsoring 2020-2022.pdf
Brief aan PS over evaluatie evenementensponsoring 2020-2022.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

In 2019 heeft de provincie de uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023 vastgesteld. Eind 2022 zijn de doelstellingen getoetst en de resultaten geëvalueerd. Afgelopen drie jaar hebben veel evenementen te maken gehad met de invloed van corona. Daardoor konden veel evenementen niet doorgaan. Toch hebben we in deze periode in heel Noord-Holland veel evenementen kunnen ondersteunen en hebben we -vooral in 2022- veel van onze doelstellingen kunnen realiseren.

Provincie
Noord-Holland

Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022

januari 2023

Inleiding

In 2019 hebben wij de notitie Uitgangspunten evenementensponsoring 2020-2023 vastgesteld. Daarin hebben we aangegeven om in 2022 de doelstellingen van evenementensponsoring te toetsen en de resultaten te evalueren. In dit rapport worden deze onderdelen toegelicht.

Voor de sponsoring kiest de provincie voor een mix van grote, middelgrote en kansrijke kwalitatief hoogwaardige evenementen die voldoen aan de volgende kenmerken- vastgelegd in de bovengenoemde notitie:

Evenementen met een Noord-Hollands karakter • Evenementen die aansluiten bij onze kerntaken • Mogelijkheden voor een grote zichtbaarheid • Evenementen met een bovenregionale uitstraling (media-aandacht) • Publieksevenementen • Hierbij zetten we, in principe, onze sponsorbijdrage in voor het realiseren van een maatschappelijk doel, zoals verduurzaming van het evenement of participatie. Daarnaast speelt ook de spreiding over het jaar, de regio's en de beleidsthema's een rol.

Nieuw sinds 2020 is de focus op meer diversiteit in de doelgroepen. Ook nieuw was dat een deel van onze sponsorbijdrage moet worden ingezet voor verduurzaming van het evenement en/of stimulering van participatie. Bij sportevenementen geldt bovendien de verplichting om waar mogelijk de sponsorbijdrage in te zetten voor de realisatie van (inclusieve) side events.

In 2020 zijn 11 evenementen als beeldbepalend aangemerkt en hebben daarom een sponsorovereenkomst voor 4 jaar gekregen (zie bijlage 1).

Afgelopen drie jaar hebben veel evenementen te maken gehad met de invloed van corona. Daardoor konden veel evenementen niet doorgaan. Toch hebben we in deze periode in heel Noord-Holland veel evenementen kunnen ondersteunen en hebben we -vooral in 2022- veel van onze doelstellingen kunnen realiseren.

Invloed van corona in 2020, 2021 en 2022

Vanaf maart 2020 kregen de evenementen te maken met beperkende maatregelen vanwege corona. Daarom moesten veel evenementenorganisaties besluiten om hun evenement te annuleren. Dat bracht voor de organisaties extra kosten met zich mee en verlies van inkomsten. Met deze organisaties werden afspraken gemaakt over de afwikkeling van de sponsorafspraken; deze hadden betrekking op de gemaakte kosten en het doorschuiven van de verplichtingen naar een volgende editie. Zo konden wij de evenementenorganisaties blijven ondersteunen. In 2020 konden 22 gesponsorde evenementen niet doorgaan.

Omdat vooral de grotere evenementen met (veel) publieke en internationale sportevenementen daaronder te lijden hadden, besloten we om de sponsorvoorwaarden tijdelijk te verruimen. Zo konden we die evenementen die wel konden doorgaan een steuntje in de rug geven. Belangrijk bleef dat de sponsorbijdrage werd ingezet voor verduurzaming van het evenement en

voor het stimuleren van inclusie. Hierdoor werd het mogelijk om meer culturele en sportieve evenementen te sponsoren.

De eerste regeling liep van 1 september 2020 tot en met 1 juni 2021 en had een beschikbaar budget van € 300.000,- (uit het reguliere sponsorbudget van € 625.000 en het restant budget van SAIL Amsterdam). Daarna is de regeling nog een keer verlengd tot en met 1 januari 2022 en is € 400.000,- van het reguliere sponsorbudget ingezet. Omdat bleek dat vooral jongeren de sociale contacten tijdens evenementen misten, was de regeling ook opengesteld voor jongerenfestivals. In totaal zijn er 24 evenementen vanuit deze regeling eenmalig gesponsord, waarvan 6 nationale kampioenschappen en 6 jongerenfestivals.

Onderstaand een overzicht met de evenementen in de periode 2020-2022:

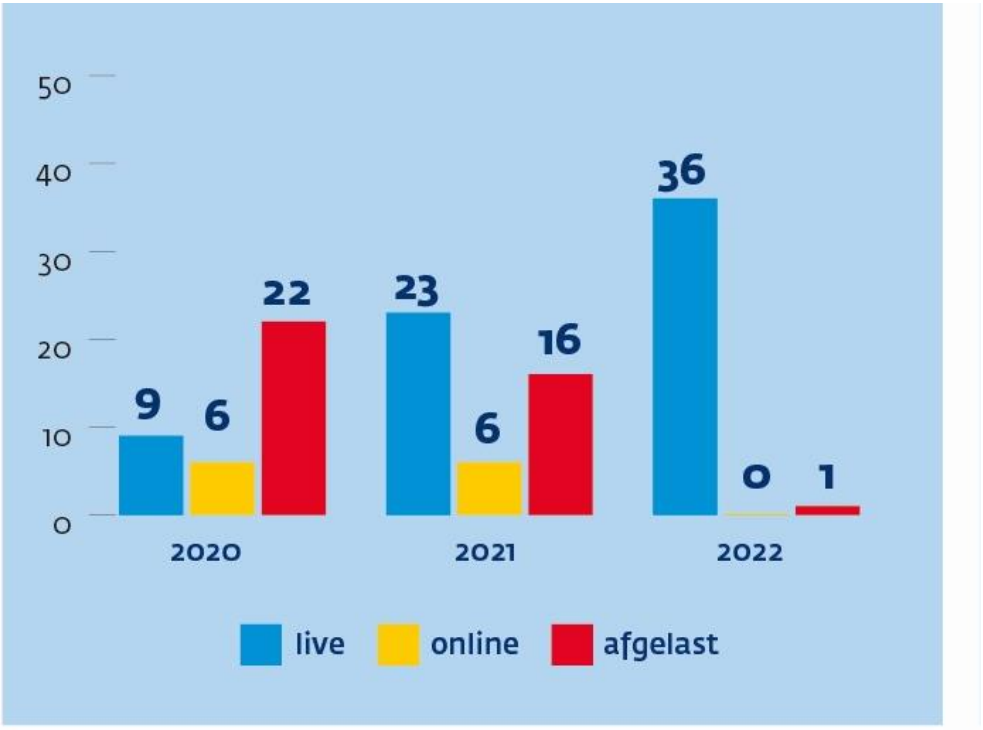

Voor 2021 was de verwachting dat er in de tweede jaarhelft wel weer evenementen mogelijk waren, maar ook die evenementen kregen te maken met coronamaatregelen waardoor er dat jaar 6 evenementen online werden gehouden en 16 evenementen werden geannuleerd.

In 2022 waren de vooruitzichten somber en kon Jumping Amsterdam niet doorgaan, maar uiteindelijk werd het een topjaar met in totaal 36 evenementen. Bijna alle beeldbepalende evenementen konden dat jaar weer live plaatsvinden.

De afgelopen 3 jaar zijn 68 evenementen door de provincie mede mogelijk gemaakt (zie bijlage 2 voor een overzicht van de evenementen). Met deze sponsoring zijn in totaal naar schatting 650.000 deelnemers/bezoekers bereikt waarbij in 2022 meer dan 90% van dit totaal wordt gehaald. Evenementen uit 2022 die veel bezoekers/deelnemers trokken zijn onder andere Amsterdam Pride, Bevrijdingspop, Bloemencorso van de Bollenstreek, Kwaku Summer Festival en het Dam tot Dam Weekend. Zie onderstaande figuur.

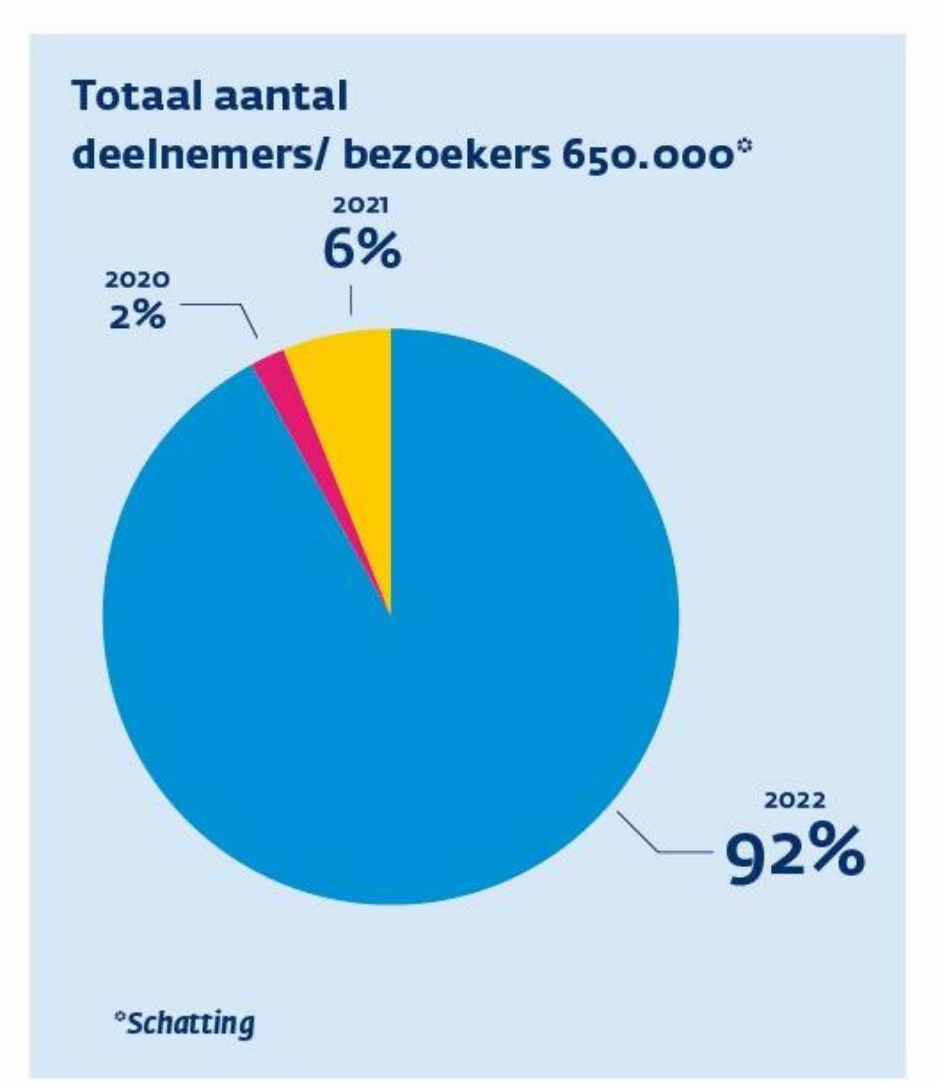

Op de volgende pagina staat een overzicht van de ontwikkeling van evenementen in de periode 2015-2022, waarbij Noord-Holland is afgezet tegen de nationale ontwikkeling, opgesteld door onderzoeksbureau Respons:

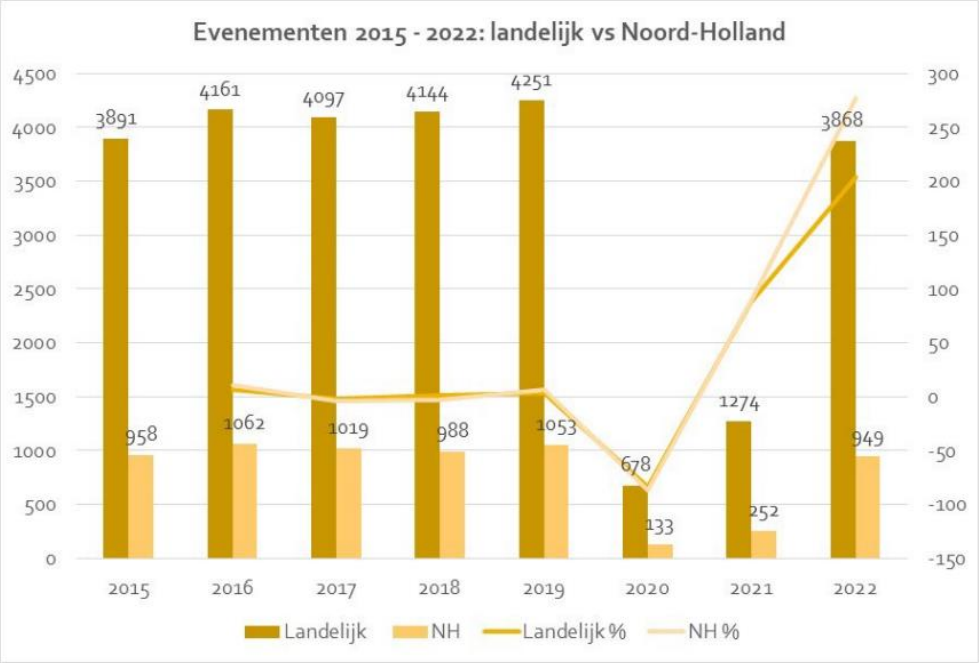

De invloed van corona op de Noord-Hollandse evenementen was groter dan elders in Nederland, maar Noord-Holland laat in 2022 wel een sneller herstel zien. Dat kan indirect mede veroorzaakt zijn door financiële steun van de overheid, zoals onze sponsorregeling met verruimde voorwaarden. In 2022 is het aantal evenementen echter nog niet op het niveau van 2019.

In gesprek tijdens evenementen

Evenementen zijn een ideale gelegenheid om op een laagdrempelige manier met inwoners, partners en andere relaties in gesprek te gaan. Dat kan op verschillende manieren, waarbij vaak een mix wordt gekozen van een publieksactie, quiz, een stand en een relatiemoment voor het bestuur. De afgelopen jaren zijn tijdens enkele evenementen activiteiten geweest waarbij er een actieve rol was weggelegd voor de deelnemers (o.a. Beach Cleanup Tour en Promotie Events Techniek) of bezoekers (zoals Bevrijdingspop, Nacht van de Noord-Hollandse Natuur, en Ondernemingsverkiezing Noord-Holland). In het kader van de sponsoring van het Keti Koti festival heeft op 1 juli de dialoogtafel in de tuin van het provinciehuis plaatsgevonden, hieraan namen 100 gasten deel.

Op verschillende evenementen was duurzaamheid en voeding het gespreksonderwerp:

Met name sportevenementen lenen zich uitstekend voor relatieontvangsten, deze waren er o.a. tijdens Jumping Amsterdam, WK hockey dames, de Ronde om Texel en de Honkbalweek Haarlem.

Evenementen meer richten op diversiteit

Vergeleken met voorgaande periode hebben we meer ingezet op diversiteit binnen de doelgroepen. Zo werden in 2022 Kwaku Summer Festival, Keti Koti Festival en Pride Amsterdam gesponsord. Via de verruimde sponsorvoorwaarden konden we ook meer jongerenfestivals sponsoren, zoals Reuring, Zomerpop, Latin Village, Veerplas Festival en het Hangover festival van Amsterdam Dance Event.

Evenementen dragen bij aan de maatschappelijke doelen

Met onze sponsorbijdrage hebben we ingezet op verduurzaming van de evenementen zelf, zoals op Bevrijdingspop, jongerenfestivals en Dam tot Dam weekend. Daarnaast hebben we evenementen gesponsord die bijdragen aan bewustwording van natuurbescherming, zoals de Beach Cleanup Tour en de Nacht van de Noord-Hollandse Natuur.

Bij de sportevenementen hebben we ingezet op het stimuleren van breedtesport, voor jongeren en mindervalide, zoals bij NK 3x3 basketbal, NK marathonschaatsen, de 3 nations cup MTB , Meerkamp Atletiek jongeren, FISU WK schaatsen voor studenten, Ironman kids, Euro Hockey League, Honkbalweek Haarlem en NK tennis.

Verduurzaming van de evenementen

Vanwege corona hebben veel evenementen pas in 2022 echte duurzaamheidsmaatregelen kunnen nemen. Omdat de beeldbepalende evenementen niet in de opeenvolgende jaren konden worden georganiseerd, is het niet mogelijk om de voortgang van duurzaamheidsmaatregelen bij deze evenementen in kaart te brengen. Bovendien werden in 2020 en in 2021 vanwege de verruimde sponsorvoorwaarden tijdelijk andere typen evenementen gesponsord.

In bijlage 3 is een tabel opgenomen met alle evenementen per jaar en de genomen duurzaamheidsmaatregelen. Enkele opvallende ontwikkelingen in dit overzicht zijn:

- De introductie van recycle systemen voor bekers op festivals, bijvoorbeeld op Bevrijdingspop waar in 2022 voor het eerst gewerkt met de aankoop van statiegeldbekers. Vanaf 2024 zijn afvalvrije bekersystemen tijdens evenementen verplicht. In 2022 konden veel evenementen voor het eerst aan de slag met het testen van de verschillende mogelijkheden om dit te realiseren. We hebben met onze sponsorbijdrage kunnen bijdragen aan deze experimenten op o.a. Bevrijdingspop, Bevrijdingsfestival Amsterdam, Veerplas Festival, Latin Village, Haarlemse Honkbalweek, Zomerpop en de Euro Hockey League.

- Ook zijn veel evenementen op zoek gegaan naar stroombeperkende maatregelen en alternatieve energiebronnen, zoals groene aggregaten. Er is met verschillende typen groene aggregaten gewerkt, zoals aggregaten op biodiesel, een hybride aggregaat met zonnepanelen en een aggregaat op waterstof.
- Voor de aankleding van de evenemententerreinen hebben enkele organisaties gebruik gemaakt van herbruikbaar promotiemateriaal en recycling van materiaal voor nieuwe objecten. Zo zijn een nieuw lichtkunstwerk voor de Fjoertoer en de robot van de Bèta & Tech Experience van bestaand materiaal gemaakt.

Over (verbetering van) dierenwelzijn zijn in 2020 en 2022 rapportages naar Provinciale Staten gestuurd. Deze hebben betrekking op Jumping Amsterdam 2020 en de Landbouwshow Opmeer 2022. In deze rapportages geven de evenementenorganisaties aan welke maatregelen zij hebben genomen om dierenwelzijn te verbeteren. Tijdens Jumping Amsterdam zijn er o.a. verschillende professionals aanwezig om het welzijn van de paarden te borgen en staat er te allen tijde een paardenambulance gereed. Voor de Landbouwshow zijn er bijvoorbeeld schaduwrijke plekken gecreëerd en is er een hitteplan uitgewerkt. Tijdens de 2023 editie van Jumping is er een werkbezoek dierenwelzijn voor statenleden.

Om kennisuitwisseling over verduurzaming van evenementen te stimuleren hebben we verschillende activiteiten aangeboden aan de organisaties waar wij mee samenwerken: een workshop over verduurzaming, een webinar van Green Events over diversiteit en inclusie en een webinar over korte (voedsel)ketens, een rondleiding over duurzaamheidsmaatregelen tijdens Bevrijdingspop en sponsoring van en deelname aan Amsterdam Dance Event Green (het congres over verduurzaming van festivals).

Zichtbaarheid van de provincie

Een belangrijk onderdeel uit een sponsorcontract is zichtbaarheid van de provincie in de promotie/communicatie, hierover worden afspraken vastgelegd in de sponsorcontracten.

In 2022 was het mogelijk weer grote evenementen te organiseren, waarbij wij als provincie ook meer zichtbaar konden zijn. Voorbeelden hiervan zijn de boot op de Canal Parade van Pride 2022, de verlichting van het provinciehuis tijdens Bevrijdingspop, een eigen praalwagen bij het Bloemencorso, een afvalinzamelingsactie tijdens de 30 van Zandvoort, een duurzame voedingsactie tijdens Dam tot Dam Wandeltocht en een eigen hindernis op Jumping Amsterdam.

Op de social media van de provincie en de evenementen zelf is veel content geplaatst als winacties, video’s, stories en berichten. Ook in onze content is veel aandacht voor verduurzaming en inclusiviteit. Social media zijn ook

ingezet voor publiciteitsmogelijkheden voor de commissaris van de Koning en gedeputeerden.

Voorbeelden van berichten op onze socials:

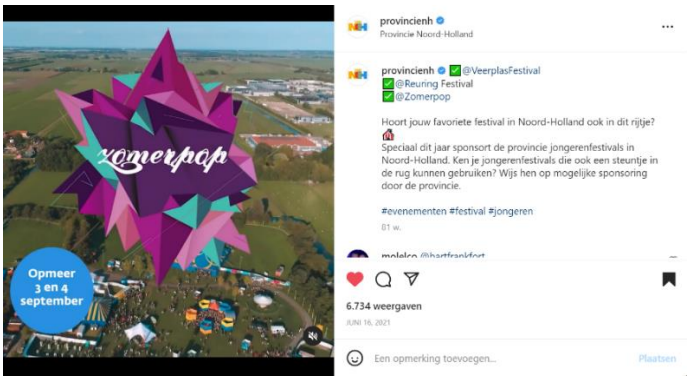

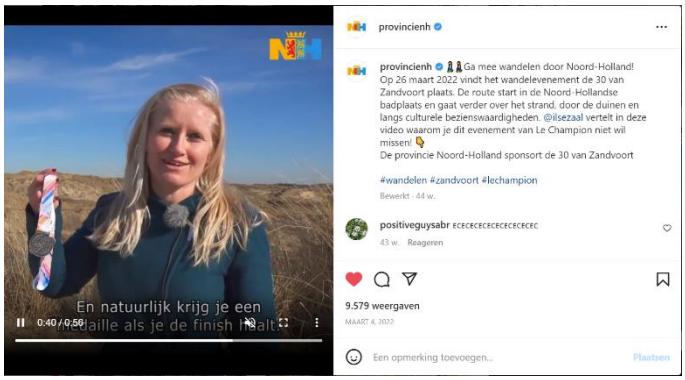

Resultaten social media sponsoring 2022

Platform	Aantal berichten	Bereik
Twitter	55	57300
Facebook	54	472000
Instagram incl stories	111	41800
LinkedIn	5	17800
Totaal	**225**	**588900**

Naast plaatsing van content op de sociale media van de provincie besteden ook evenementenorganisatoren aandacht aan onze sponsoring of ze delen of retweeten onze berichten.

Voorbeeld van een Facebook bericht van Le Champion:

Daarnaast zijn vele kilometers aan spandoeken, beachflags en boarding en dergelijke geplaatst. Onderstaand enkele voorbeelden:

Vooruitblik 2023

De verwachting is dat 2023 een beter evenementenjaar wordt dan 2022. Onderstaand de prognoses die Respons voor ons heeft opgesteld:

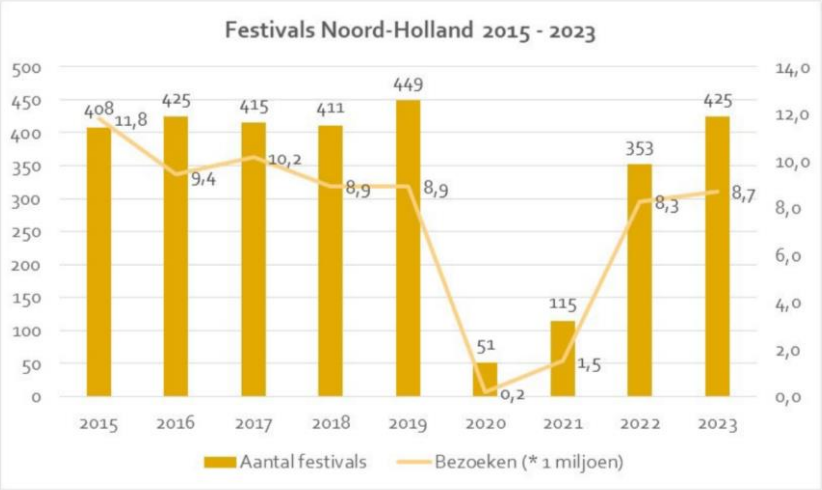

Het aantal festivals zal in Noord-Holland gaan toenemen ten opzichte van 2022, maar komt waarschijnlijk nog niet op het niveau van 2019.

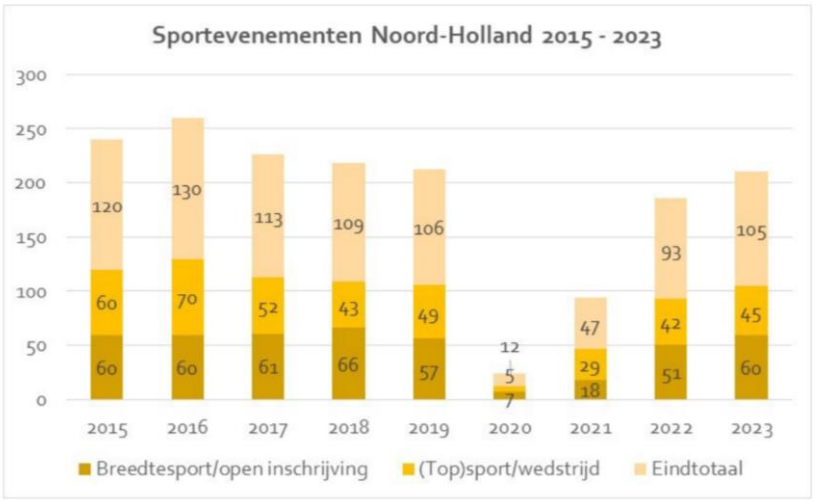

Het aantal breedtesportevenementen blijft vrij constant met hardlopen, obstacle runs en wandelsportevenementen als grootste genres. Respons verwacht dat het aantal deelnemers aan sportevenementen in 2023 zal groeien, omdat er meer zekerheid is over het doorgaan van deze evenementen en de werving hiervoor dus eerder kan starten.

Verwachting is dat onze vaste evenementen in 2022 weer kunnen plaatsvinden. In 2023 sponsoren we ook Pre-Sail Texel en Sail Den Helder, waarvoor honderdduizenden bezoekers worden in de kop van Noord-Holland verwacht. Het aantal topsportevenementen dat in Noord-Holland zal plaatsvinden is in 2023 beperkt.

Uit onderzoek door Respons blijkt dat de meeste organisatoren in Nederland positief gestemd zijn over de evenementenbranche. Ze verwachten dat het aantal evenementen in 2023 op een vergelijkbaar niveau als voor corona ligt. Meer dan de helft (gemiddeld 55%) verwacht dat het aantal deelnemers/bezoekers in 2023 ook op eenzelfde niveau ligt als pre-corona (of de laatste reguliere editie).

Uit de gesprekken met onze evenementenorganisaties komen een aantal aandachtspunten voor 2023:

1. De evenementenorganisaties hebben te maken met oplopende kosten: voor beveiliging kunnen alleen vakkrachten worden ingezet, er zijn steeds minder vrijwilligers en kosten nemen toe door inflatie en schaarste.
2. Gemeenten leggen voor de vergunningverlening steeds meer regels op om verduurzaming van evenementen af te dwingen, dit vraagt extra investeringen van de evenementenorganisaties.
3. De inkomsten uit sponsoring en subsidies zijn nog niet terug op het niveau uit 2019 waardoor de financiële onzekerheid groter is.
4. Diversiteit en inclusie zijn steeds belangrijkere thema's. De evenementen willen voor iedereen toegankelijk zijn en zijn bereid om hierin te investeren om hun maatschappelijke meerwaarde te behouden.

Bijlage 1 beeldbepalende evenementen

Beeldbepalend evenement	2020	2021	2022
Bevrijdingspop	*	Online	X
Landbouwshow			X
Jumping Amsterdam	X		
Ondernemingsverkiezing Noord-Holland			X
Promotie Events Techniek (PET's)			X
Ronde om Texel			X
Wandelvierdaagse Alkmaar		Beperkt	X
Dam tot Dam weekend			X
30 van Zandvoort			X
Hildes Verjaardag			X

*= 3FM opnames bij Provinciehuis

Bijlage 2 sponsorevenementen 2020-2021-2022

Evenementen 2020	coronaregeling
LIVE: 9	
Jumping Amsterdam	
3 nations cup MTB	x Sport
FISU Schaatsen voor studenten	x Sport
ONK Zeilen	x sport
Alkmaar Light Festival	x Sport
Dutch Media Week	
EK Zandsculpturen	x
Amsterdam Light Festival	x
100 jaar Hannie Schaft lezing	x
ONLINE: 6	
Dam tot Damloop Thuiseditie	
Dutch Media Week	
Promotie Evenement Techniek	
Viering 775 jaar Haarlem	x
Bevrijdingspop	
Wandel4daagse Thuiseditie	
AFGELAST: 22	
30 van Zandvoort	
EHL Hockey Amsterdam	
Bevrijdingsfestival Amsterdam	
Finale avond OVNH	
Medemblik Regatta	
Ronde om Texel	
Iron Man West-Friesland	
Honkbalweek Haarlem	
Landbouwshow	
SAIL Amsterdam	
Pre SAIL Ijmuiden	
Moooiste Landschapsfestival	
Week van de Industriecultuur	
IFIKZ	
Techport Technologieweek	
Hildes Verjaardag	
Fjoertoer Egmond	x
EK Gewichtheffen	
Zuiderzien Zuiderzeemuseum	x
Winterkaravaan Alkmaar	x
Dam tot Dam Wandeltocht	
Dam tot Dam Fietsclassic	

Vetgedrukt = beeldbepalend evenement

Evenementen 2021

	coronaregeling
LIVE: 23	
EK Zandsculpturen	x
Erfgoed Festival Gooi en Vecht	
Allianz Regatta/Olympic Week	
Winterkaravaan Alkmaar	x
Hollandse Waterlinie Tour	
NK Roeien	x sport
Wandel2daagse Alkmaar	
Reuring Festival Purmerend	x
Waterlinie Wandeling	
3 Nations cup MTB	x sport
Karavaan Festival	x
Boskalis Beach Up Tour	
NK 3x3 Basketball	x sport
Ronde van de Stelling vA'dam	
NK 10 km hardlopen	x sport
NK atletiek U18/20	x sport
Iron Man West-Friesland	
Dutch Media Week	
Techport Technologieweek	
Promotie Evenement Techniek	
EK Gewichtheffen	
NK Windsurfen foil slalom	x sport
Hildes Verjaardag	
ONLINE: 6	
Tata Steel Chess Tournament	x sport
Groet uit Schoorl Run	x sport
30 van Zandvoort	
Zandvoort Circuit Run/Omloop	x sport
Bevrijdingspop	
OVNH	
AFGELAST: 16	
Jumping Amsterdam	
Bevrijdingsfestival Amsterdam	
Ronde om Texel	
Keti Koti Festival	
Veerplas Festival	x
Landbouwshow	
Latin Village	x
Zomerpop Opmeer	x
Zomerkabinet	x
Moooiste landschapsfestival	
Dam tot Dam loop	
Dam tot Dam Wandeltocht	
Dam tot Dam Fietsclassic	
Amsterdam Dance Event	x
Fjoertoer Egmond	x
Zuiderzien Zuiderzeemuseum	x

Vetgedrukt = beeldbepalend evenement

Evenementen 2022

	coronaregeling
LIVE: 36	
NK Marathon op kunstijs	x
30 van Zandvoort	
Bevrijdingspop	
Bevrijdingsfestival Amsterdam	
OVNH	
Winterkaravaan	x
Wandel4daagse Alkmaar	
Ronde om Texel	
Iron Man West-Friesland	
Landbouwshow	
Amsterdam Pride	
Dam tot Dam Loop	
Dam tot Dam Wandeltocht	
Dam tot Dam Fietsclassic	
Fjoertoer Egmond	x
Promotie Evenement Techniek	
Techport	
Bloemencorso	
Boskalis Beach Clean Up	
Amsterdam Dance Event	x
Zomerkabinet	x
Veerplas Festival	x
Dutch Media Week	
EHL Hockey Amsterdam	
WK Hockey dames	
Honkbalweek Haarlem	
Week van de Industriecultuur	
IFIKZ	
Keti Koti Festival	
Kwaku Summer Festival	
Latin Village	x
Nacht van de Nhse natuur	
Purmer Valley Experiece	
Ronde van de Stelling v Adam	
Waterlinie Wandeltocht	
World Padel Tour	

AFGELAST: 1

Jumping Amsterdam

Vetgedrukt = beeldbepalend evenement

Bijlage 3 duurzaamheidsmaatregelen bij de gesponsorde evenementen

Evenementen 2020	mobiliteit	energie	afval	catering	bewustwording	locatie	communicatie
Jumping Amsterdam		LED lampen		lokaal			
3 nations cup		Vaste stroom				Herbruikbare signing	
FISU schaatsen voor studenten	OV als belangrijkste vervoermiddel voor de schaatsers en crew		Herbruikbare waterflessen				
ONK zeilen		Electromotoren testen	Geen single use plastics Afvaltassen aan boord		Opzetten programma voor duurzame zeilevenementen		Alles digitaal
Alkmaar Light Festival		LED verlichting Lage energie beamers		Biobased bekers			
Dutch Media Week		Groene aggregaten	Minder plastic verpakking	Lokaal, bio en vega		Veel online deelevenementen	
EK zandsculpturen		LED verlichting	Hergebruik zand				QR codes ipv flyers
Amsterdam Light Festival		Green batteries LED verlichting Slimme schakelaars					
100 jaar Hannie Schaft lezing	OV en fiets stimuleren	Geen kachel aan		Fair trade koffie			Digitaal en FSC papier
Evenementen 2021	**mobiliteit**	**energie**	**afval**	**catering**	**bewustwording**	**locatie**	**communicatie**
Tata Steel Chess				Duurzame voeding voor schakers	Promotie van duurzame voeding		
EK zandsculpturen		LED verlichting	Hergebruik zand				QR codes
Erfgoedfestival					Communicatie over verduurzaming voor kinderen		FSC papier Gebruik app
Allianz Regatta	Electrische rib (maar was kapot)						
Winterkaravaan		Vaste stroom LED verlichting	Afvalvermindering	Alleen vega Gewoon servies Bio-afbreekbaar		Hergebruikt materiaal voor de aankleding en het decor	
Hollandse Waterlinie Tour		Vaste stroom		Vega en vegan			Gerecylced papier en vlaggetje aan stuur Duurzaam wielershirt
NK roeien	Gebruik van elektrische fietsen		Afvalscheiding Recylcebare verpakking				
Wandel2daagse							

Evenementen 2021	mobiliteit	energie	afval	catering	bewustwording	locatie	communicatie
Reuring Festival		Groen aggregaat	Afvalscheiding Preventie zwerfafval	Lokaal en bio			
Waterliniewandeling		Green battery	Geen wegwerpmateriaal Ploggers Afvalscheiding	Lokale producten			Duurzame drukker
3 nations cup	CO2 compensatie		Bio afbreekbare verpakkingen		Recyling van gebruikte fietsonderdelen en gerecyclede prijzen		
Karavaan	Stimuleren fiets fietsverhuur	Vaste stroom LED verlichting	Afvalvermindering Afvalscheiding	Vega en bio Servies en glaswerk gebruiken			
Beach Clean UP			Alternatief voor vuilniszak testen				
NK 3x3 basketbal	Stimuleren OV		afvalscheiding	Gebruik leidingwater stimuleren		Hergebruik van pallets Watertappunten	
Ronde van de Stelling van Amsterdam	2 start en finish locaties om reisafstand te beperken	Vaste stroom	Recylcing van stuurbordje door aparte inzameling	lokaal			Gerecycled papier
NK 10 km							Digitale communicatie Groet uit Schoorl Run was app
Meerkamp atletiek U18			Gebruik van stenen mokken				Recylcing van startnummers
Dutch Media Week	Gebruik lokale partners			Lokaal en bio		Online event met een beetje live	
PET en Techport						Waren zoveel mogelijk online	

Evenementen 2022	mobiliteit	energie	afval	catering	bewustwording	locatie	communicatie
NK marathon op kunstijs							
30 van Zandvoort	Oproep om met de trein te komen		Veel afvalbakken Recycling van medailles	Geen voedselverspilling	Clean Up Beach tour actie	Mobiele watertappunten	QR code voor parkeren ipv kaart
Bevrijdingspop		Green batteries		rPET bekers en muntjes			
Bevrijdingsfestival AMS		Vaste stroom	Gescheiden afvalinzameling	Duurzaam menu Hard cups		PIN only	
OVNH						Philharmonie heeft Green Key goud	
Winterkaravaan		LED verlichting	Afvalbeperking	100% vega Inzet servies en glaswerk		Inrichting met gebruikte materialen bijv. decor	Kringloop papier
Wandel4daagse				Lokale cracker uitgedeeld (PNH)			
Ronde om Texel	Electrische voertuigen ingezet						
Ironman WF			Biologisch afbreekbare verpakking	Niet gebruikte producten worden later gebruikt (lange houdbaarheid)			

Evenementen 2022	mobiliteit	energie	afval	catering	bewustwording	locatie	communicatie
Landbouwshow		Hybride aggregaat met 6 zonnepanelen Electrische shovel	afvalprikkers				Gerecycled papier
Pride				Veel vega			
Dam tot Dam weekend			Green teams	Uitdelen Donny Craves koeken (PNH)			
Fjoertoer						Vuurtoren gemaakt van gebruikte materialen	
Zuiderzeelicht		Green batteries		Voorkomen voedselverspilling dmv reserveringssysteem			
PET's			Afvalscheiding				
Techport	Fiets stimuleren Busvervoer ipv auto's		Afvalscheiding			Hergebruiken promotiemateriaal	Digitale content
Beta en Tech Experience	Slimme planning logistiek Slim ingerichte vrachtwagen (kleiner) Huur ipv koop vrachtwagen					Bestaande grijpmachine omgebouwd tot robot	
Bloemencorso		Test met een kleiner aggregaat				Vlaggen van PET materiaal	
Beach Clean Up					Inzet van de sausemmer als inzamelbak		
ADE					ADE Green als kennisplatform ondersteunen		
Zomerkabinet			Grondstoffenplan Inzameling voedselresten	Herbruikbaar servies			
Zomerpop		Aggregaat op waterstof		Hardcups Korte ketens Recylcing van munten			
Veerplas Festival		Groen aggregaat	Afvalscheiding Groene muggen zamelen in	Hardcups Lokaal Bio afbreekbaar servies	Groene Muggen		
Dutch Media Week			Afvalscheiding	Recyclebare bekers Veel vega Geen voedselverspilling		Hergebruik van materiaal	Ook online programmering Digitale promotie
Euro Hockey League			Afvalscheiding	Hergebruik servies hardcups	Ludieke bekerinzameling met hockeybal Verkoop 2e hand hockeykleding	Herbruikbare banners	
Haarlemse Honkbalweek				Recyclebare PET	Blikjes inzameling	Recyclebare banners en promo materiaal	Digitale informatie
IFIKZ				Vega catering			
Keti Koti		Groen aggregaat	Afvalscheiding	Bio afbreekbare bekers			
Kwaku Sommer Festival		Groen aggregaat	Afvalscheiding	Bio afbreekbare bekers			

Evenementen 2022	mobiliteit	energie	afval	catering	bewustwording	locatie	communicatie
Nacht van de Noord-Hollandse Natuur				Duurzaam	Campagne gericht op minder licht en minder energie	Impact op natuur zoveel mogelijk beperken	
Latin Village				PET systeem bekers			
Purmer Valley Experience	Stimuleren OV	LED verlichting				Hergebruik banners	Promotie online
Ronde van de Stelling van Amsterdam	2 start en finish locaties om reisafstand te beperken	Vaste stroom	Recylcing van stuurbordje door aparte inzameling	lokaal	Eigen bidon meenemen		Alles digitaal
Waterlinie Wandeltocht		Green battery	Ploggers				Duurzame kleding crew Duurzame drukker
Week van de Industriecultuur	Gebruik van een duurzame rib			Lokaal	Aandacht voor duurzaamheid bij de deelnemende bedrijven		
WK hockey dames		Nachtaggregaat ter vervanging van grote aggregaten		watertappunten			
World Padel Tour	Ontmoedigen auto door alternatief vervoer aan te bieden (groen, overstappunten)		Aanstelling van een milieucoördinator	hardcups		Hergebruik aankleding toernooi	

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. R.M.L. Kanne
CZ/COM

Telefoonnummer +31235144970
kanner@noord-holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk
1950980/1963616

Uw kenmerk

Betreft: evaluatie evenementensponsoring 2020-2022

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp: evaluatie evenementensponsoring 2020-2022.

Inleiding

Wij hebben de commissie een evaluatie toegezegd van de doelstellingen en resultaten zoals genoemd in de notitie Uitgangspunten Evenementensponsoring 2020-2023. In de bijlage treft u dit evaluatierapport aan.

Kern

Afgelopen drie jaar hebben veel evenementen te maken gehad met de invloed van corona. Daardoor konden veel evenementen niet doorgaan.

Omdat vooral de grotere evenementen met (veel) publieke en internationale sportevenementen daaronder te lijden hadden, besloten we om de sponsorvoorwaarden tijdelijk te verruimen. Zo konden we die evenementen die wel konden doorgaan een steuntje in de rug geven. Belangrijk bleef dat de sponsorbijdrage werd ingezet voor verduurzaming van het evenement en voor het stimuleren van inclusie. Hierdoor werd het mogelijk om meer culturele en sportieve evenementen te sponsoren.

Op deze manier hebben we in deze periode in heel Noord-Holland veel evenementen kunnen ondersteunen en hebben we -vooral in 2022- veel van onze doelstellingen kunnen realiseren. De afgelopen 3 jaar zijn 68 evenementen door de provincie mede mogelijk gemaakt.

Belangrijkste onderwerpen van de evaluatie zijn: invloed van corona, verduurzaming van evenementen en zichtbaarheid van de provincie.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Tot slot

Uit onderzoek door Respons blijkt dat de meeste organisatoren in Nederland positief gestemd zijn over de evenementenbranche. Ze verwachten dat het aantal evenementen in 2023 op een vergelijkbaar niveau als voor corona ligt.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Evaluatie evenementensponsoring 2020-2022

Rondvraag van dhr. Klein van de ChristenUnie

Op 14 februari jl. meldde het NRC dat meerdere Bevrijdingsfestivals financiële zorgen hebben en dat er wellicht een aantal niet door kunnen gaan dit jaar (https://www.nrc.nl/nieuws/2023/02/14/meer-bevrijdingsfestivals-dreigen-niet-door-te-gaan-a4157086). De ChristenUnie is van mening dat de Bevrijdingsfestivals een belangrijke bijdragen leveren aan het herdenken en vieren van onze vrijheid. Het zou jammer zijn als de festivals niet door zouden kunnen gaan.

Onze vragen zijn:

1. Weet het college of er ook financiële zorgen bij de organisatie van de Bevrijdingsfestivals in Haarlem en Amsterdam? En is er een risico dat de festivals dit jaar geen doorgang kunnen vinden?
2. Is het college het met de ChristenUnie eens dat deze festivals een belangrijke bijdrage leveren aan het herdenken en vieren van onze vrijheid? En mede daarom gratis toegankelijk moeten blijven?
3. Is het college bereid om in overleg met Haarlem en Amsterdam te inventariseren wat nodig is, zowel financieel als organisatorisch, voor het voortbestaan van de Bevrijdingsfestivals?
4. Kan het college toezeggen om, als dat nodig is, financieel bij te springen, zodat de Bevrijdingsfestivals door kan gaan en we ook in onze provincie onze vrijheid kunnen blijven herdenken en vieren?

Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland "Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland"
Naam fractie/ indiener: Partij voor de Dieren, Ines Kostić
Naam commissie en datum: EFB 20 februari 2023
o Legt de volgende discussienota ter bespreking voor aan de Statencommissie en/of de portefeuillehouder: Reflectie Regenboogbeleid Provincie Noord-Holland

1.Aanleiding discussienota

1.1 Provinciaal regenboogbeleid

Begin 2018 riep Noord-Holland zich uit tot Regenboogprovincie, waarmee de provincie als werkgever en publieke organisatie het goede voorbeeld wilde geven als het gaat om LHBTQIA+ vraagstukken. Omdat de Provinciale Staten vonden dat het predicaat Regenboogprovincie om een actieve houding op dit terrein vraagt, zowel waar het de interne organisatie betreft als daarbuiten, is in 2019 een initiatiefvoorstel[1] aangenomen met aanvullende acties:

1. actief uit te dragen dat iedereen in Noord-Holland kan en mag zijn wie men is;
2. elk jaar een symposium & werkatelier te organiseren waarbij bestuurders en ambtenaren van Noord-Hollandse gemeenten worden uitgenodigd samen te komen om ervaringen te delen waarbij steeds een ander 'roze'-thema centraal staat, gedacht zou kunnen worden aan roze ouderen, sport en LHBTI, Regenboog-gezinnen etc.;
3. er bij gemeenten in onze provincie op aan te dringen / te stimuleren dat zij zich aansluiten bij het landelijk project Regenboogsteden;
4. actief de samenwerking te zoeken met de meldpunten discriminatie, COC en andere maatschappelijke LHBTIQ+-organisaties en betrokken partners;
5. inclusief werkgeverschap uit te dragen en actief te werken aan een voortdurende verbetering van de invulling van dat werkgeverschap. De provincie zet daarom intern een roze-werkgroep op die zij periodiek zal bevragen over verbetersuggesties op het gebied van inclusief-werkgeverschap vanuit roze-perspectief.

Voor het laatst is in **augustus 2020** gerapporteerd over de voortgang van het regenboogbeleid van de provincie.[2] Daar werd vermeld dat de provincie op de volgende punten inzet:

- **Regenboogbijeenkomsten.** Er is een regenboogsymposium in 2018 georganiseerd. Er is daarna een enquête gehouden om te polsen of kleinere gemeenten meer behoefte hebben aan dit soort bijeenkomsten. De respons was mager, waarbij sommige gemeenten aangaven dat 'het thema niet in hun gemeente speelt'. Hoewel LHTBQIA+ mensen overal wonen en dus 'het thema' in realiteit overal speelt, heeft de provincie zich neergelegd bij de respons. Terwijl het regenboog-initiatiefvoorstel juist een actievere houding vroeg van provincies om zulke gemeenten te motiveren.

Daarnaast is aangegeven dat met een aantal (regenboog)gemeenten van de Kop van Noord-Holland (die wel kennis wilden delen) een bijeenkomst gefaciliteerd zou worden. In verband met de maatregelen rondom COVID-19 was de uitvoering van deze bijeenkomst uitgesteld tot (volgens de brief) eind 2020. Ons is niet bekend of die bijeenkomst ooit heeft plaatsgevonden.

[1] https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/1c7cfe31-50c4-4512-9285-82aabb7af6f6?documentId=c8497933-2c18-40b9-9e91-1e39acdbc955&agendaItemId=b9f06ee5-529c-4777-a129-c2d09c36f069
[2] https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/a8f50a55-70ab-4429-a104-1ca72faedf45?documentId=f87d08e1-0b23-4789-ab4f-71afc3fb01a9&agendaItemId=8f9b50c0-d723-41dc-870f-43dc6d3ea7e0

Wel heeft de provincie een regenboogbijeenkomst voor provincies bijgewoond.

- **Pride**. Er wordt deelgenomen aan de Canal Pride in Amsterdam.

- **Inclusieve sport.** GS heeft ook aangegeven zich "de komende vier jaar in te zetten op het bevorderen de acceptatie van LHBTIQ+ in de sport (roze sport)". Het plan was om "kennissessies te organiseren waarbij sportverenigingen geïnspireerd kunnen worden door koplopers uit het veld en challenges in te zetten om sportverenigingen uit te dagen en aan te moedigen om na te denken over de mogelijkheden voor de roze sport." De beste ideeën zouden met hulp van de provincie gerealiseerd. Ook hierover hebben we sinds 2020 niets meer gehoord.

Hiernaast hijst de provincie elk jaar de (oude) regenboogvlag.

In juni 2022 is een toezegging gedaan dat er zou worden gekeken op welk moment een update en reflectie op het provinciaal regenboogbeleid (LHBTQIA+ beleid) zou kunnen worden gegeven. In september 2022 hebben we in een Rondvraag in commissie EFB om een update van de uitvoering van het regenboogbeleid gevraagd, maar daar werd slechts weer naar de update in 2020 verwezen met de mededeling dat er geen nieuwe ontwikkelingen zijn.[3]

1.2 COC Stembusakkoord 2019

Daarnaast hebben de meeste partijen in PS en in de coalitie het COC Stembusakkoord[4] van 2019 getekend, met de belofte zich voor alle in het akkoord genoemde punten in te zetten. Daarbij zitten beloftes over bijvoorbeeld: 1. het stimuleren van (ouderen-)zorginstellingen om LHBTQIA+ vriendelijke zorg te bieden en het Roze Loper keurmerk te gebruiken; 2. bij het bevorderen van werkgelegenheid nadrukkelijk aandacht besteden aan groepen met een relatief grote afstand tot de arbeidsmarkt, zoals transgender personen; 3. transgender werknemers de mogelijkheid bieden van een transitieverlof en in provinciale voorzieningen ook genderinclusieve toiletten aanbieden, die door een ieder mogen worden gebruikt. 4. eigen inwoners waar mogelijk genderinclusief aanspreken, bijvoorbeeld als 'beste inwoner' i.p.v. 'mevrouw' of 'meneer' en op provinciale formulieren zo min mogelijk naar geslacht vragen. De volledige lijst is hier te lezen.

Het is nog niet helemaal duidelijk welke van deze punten wel en niet door de provincie nu echt zijn opgepakt.

2.Het behandeldoel

We vindt het belangrijk om als PS stil te staan bij het tot nu toe gevoerde beleid en samen te kijken of daar binnen provinciale mogelijkheden wellicht verbetering in kan komen.

Zelf hebben we meerdere voorstellen, maar in ieder geval één voorstel dat we voor het nieuwe collegeperiode kunnen oppakken, omdat het makkelijk aansluit op het lopende beleid.

2.1 Voorstel: aandacht voor trans personen bij arbeidsmarktbeleid

Trans personen zijn in Nederland vaak slachtoffer van geweld. Ze worden gestigmatiseerd, gediscrimineerd en bedreigd. Daarnaast krijgt 43 procent van alle trans personen te maken met

[3] https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/da3600f7-99db-4485-9d72-9f71f398f1a0?documentId=f67dad24-c37a-4a4f-9747-156728738ece&agendaItemId=12c94c61-10eb-4055-bf8f-aa379642f24c
[4] https://noordholland.d66.nl/content/uploads/sites/179/2019/03/Regenboog-stembusakkoord-Noord-Holland-15maart2019.pdf

arbeidsmarktdiscriminatie. Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelt dat de emancipatie en acceptatie van trans personen achterloopt op andere groepen. Trans personen hebben vaker geen werk en bijna 40% procent is afhankelijk van een uitkering (algemene beroepsbevolking: 13,8 procent). Ze ervaren vaker negatieve reacties van collega's, leidinggevenden, klanten en recruiters. Vooral wanneer ze in transitie willen gaan, lopen ze tegen problemen aan wat betreft aanvaarding, ondersteuning en re-integratie.[5]

Onderzoek wijst erop dat verschillende maatregelen nodig zijn. Van jobcoaching gespecialiseerd in dit onderwerp tot voorlichting (infomatiesessies voor werkgevers en werknemers, campagnes, e.d.). Ook vanuit werkgevers en brancheorganisaties is er (latente) behoefte aan ondersteuning.[6]

De provincie houdt zich bezig met arbeidsmarkt en onderwijs. Ze werkt daarvoor samen met ondernemers, onderwijsinstellingen en andere overheden. Met de *Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Onderwijs* streeft Noord-Holland "naar een arbeidsmarkt waarop werkgevers voldoende goed geschoold personeel kunnen vinden. Waar studenten een opleiding volgen die aansluit bij de praktijk, waar werkenden zich een heel leven kunnen ontwikkelen en waar werkzoekenden een baan kunnen vinden die aansluit bij hun skills." In het *Manifest Arbeid en Onderwijs in Noord-Holland* wordt gesproken over inclusiviteit, perspectief op werk voor iedereen en programma's voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.[7][8][9]

De provincie zou dus binnen haar bestaande beleid met betrekking tot de arbeidsmarkt en onderwijs extra aandacht kunnen besteden aan het vergroten van kansen van trans personen op de arbeidsmarkt en aan het versterken van bewustwording bij werkgevers. Daarvoor kan de provincie eerst afstemmen met bijvoorbeeld Transgender Netwerk Nederland (TNN).

2.2 Vragen aan commissie

1. Is de commissie ook bereid om GS aan te sporen om binnen het bestaande arbeidsmarkt- en onderwijsbeleid meer aandacht te besteden aan trans personen en daarvoor eerst in gesprek te gaan met TNN?

2. Hebben commissieleden nog andere LHBTQIA+ punten (kijkende naar bijvoorbeeld het genoemde Stembusakkoord) waarvan ze vinden dat de provincie die (beter) zou kunnen oppakken? (Bijvoorbeeld eigen inwoners waar mogelijk genderinclusief aanspreken en op provinciale formulieren zo min mogelijk naar geslacht vragen.)

[5] https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-09/Handreiking-LHBT-Transgender-personen-in-de-gemeente.pdf
[6] https://open.overheid.nl/documenten/ronl-d5bd982c-892b-494b-a4be-6355b6cfd5d3/pdf
[7] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Economie_Werk/Projecten/Arbeidsmarkt_Onderwijs
[8] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Economie_Werk/Projecten/Arbeidsmarkt_Onderwijs/Beleidsdocumenten/Manifest_Arbeid_en_Onderwijs_in_Noord_Holland.pdf
[9] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Economie_Werk/Projecten/Arbeidsmarkt_Onderwijs/Beleidsdocumenten/Monitor_Arbeidsmarkt_Noord_Holland_2021_2022.pdf

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11896
Extern Zaak ID	1967372
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	17.a
Titel	Financiën: Update portfolio PDENH - faillissement 30Mhz B.V. (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Brief aan PS over update portfoliobedrijf Participatiefonds Duurzame Economie.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	16 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Het provinciale Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland ('PDENH') heeft in 2021 financiering verstrekt aan het bedrijf 30Mhz B.V. vanwege haar bijdrage aan een duurzame en efficiënte agrarische sector. Via bijgaande brief informeert het college Provinciale Staten dat de rechtbank in Amsterdam 30Mhz op 2 januari 2023 failliet heeft verklaard.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

J.J.G. Dalhuijsen

BEL/REE

Telefoonnummer +31235144712

dalhuijsenj@noord-holland.nl

Verzenddatum

13 JAN. 2023

Kenmerk

1967372/1967373

Betreft: update portfoliobedrijf Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland B.V. (PDENH)

Geachte leden,

Tot onze grote spijt moeten wij u informeren over de faillietverklaring van het PDENH portfoliobedrijf 30Mhz B.V. ('30Mhz').

30MHz leverde onder andere een Software-as-a-Service (SaaS) platform, sensoren en irrigatiemanagementsystemen aan kwekers en telers. Hiermee worden de opbrengsten van kassen en polytunnels (broeikassen) geoptimaliseerd. Via deze 'agri-tech' droeg het bedrijf bij aan een sterke, efficiënte en duurzamere agrarische sector. Om deze reden heeft het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland in 2021 financiering verstrekt aan het bedrijf.

Op 2 januari 2023 is 30Mhz door de rechtbank in Amsterdam failliet verklaard. Directe aanleiding voor het uitgesproken faillissement is dat 30Mhz niet in staat is gebleken aan haar verplichtingen te voldoen. Dat betekent dat de investering van 1 miljoen Euro van PDENH in 30Mhz niet meer kan worden teruggewonnen.

De provincie wordt op de hoogte gehouden door de fondsbeheerder van PDENH over de ontwikkelingen van portfoliobedrijven. Zo ook over 30Mhz. Dit betreft bedrijfsvertrouwelijke informatie. De fondsbeheerder geeft aan dat verslechterde economische omstandigheden (coronacrisis, stijgende energieprijzen met een significante uitwerking op de tuinderssector en een conservatiever investeringsklimaat door o.a. oplopende rente) factoren zijn geweest bij het faillissement van 30Mhz.

Doorstart 30Mhz

De berichtgeving vanuit de aangestelde curator en PDENH is dat er positieve vooruitzichten zijn op een doorstart. Er worden gesprekken gevoerd met partijen uit de tuinbouwsector om d.m.v. overname een doorstart van 30Mhz te realiseren. Dat betekent dat de activiteiten van 30Mhz mogelijk kunnen worden voortgezet en zo alsnog maatschappelijk en, als het bedrijf in Noord-Holland blijft, economisch rendement gerealiseerd wordt.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Risico's en PDENH
Het doel van PDENH is om het financieringsgat op de kapitaalmarkt voor duurzame en innovatieve bedrijven te dichten. Dit betekent dat het fonds een relatief hoge risicobereidheid heeft ten aanzien van te verstrekken financieringen. Deze risicobereidheid is bij aanvang van het fonds zorgvuldig afgewogen tegen de maatschappelijke doelen en in de richtinggevende kaders van het fonds verankerd.

PDENH portfoliobedrijven dragen bij aan maatschappelijke impact; werkgelegenheid, innovatie, reductie van CO2 en grondstoffenverbruik. Zowel gedurende de betrokkenheid van PDENH, als na een doorstart van een bedrijf, wordt aan de maatschappelijke doelen van het fonds en de provincie bijgedragen.

Tot slot
Faillissementen zijn vervelend voor alle betrokkenen. We betreuren dan ook dit nieuws. Wij hopen dat dit nieuws u via deze weg als eerste bereikt en dat mogelijk levende vragen hiermee zijn beantwoord.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11879
Extern Zaak ID	1809732
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	17.b
Titel	Erfgoed: Subsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022 (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over de restauratiesubsidies voor rijksmonumenten in 2022.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

E. van der Kleij

BEL/REE

Telefoonnummer +31235143596

KLEIJE@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk

1809732/1959470

Uw kenmerk

Betreft: PS informeren over restauratiesubsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022

Geachte leden,

Hierbij willen we u informeren over de restauratiesubsidies die in december 2022 zijn verleend en geweigerd in het kader van de Uitvoeringsregeling subsidie restauratie rijksmonumenten Noord-Holland 2022. Daarnaast willen we u attenderen op de zeer grote vraag ten opzichte van de beschikbare middelen.

Het betreft de jaarlijkse subsidieregeling voor restauraties van rijksmonumenten die niet als woonhuis zijn gebouwd (rijksmonumenten). Deze regeling vloeit voort uit de decentralisatie van de restauratiemiddelen voor rijksmonumenten sinds 2012 en de bestuurlijke afspraken die hierover met het Rijk zijn gemaakt.

De populaire restauratieregeling is in de loop der jaren meerdere malen aan veranderende speerpunten van het provinciale beleid en aan behoeften van monumenteigenaren aangepast. De laatste wijziging was in 2022 ter stimulering van energiebesparende en energieopwekkende maatregelen bij restauraties van rijksmonumenten. Eigenaren die deze combinatie toepassen maken de monumenten toekomstbestendiger en hebben daarom meer kans op de beschikbare restauratiemiddelen die - gezien de structurele overvraging van de regeling - schaars zijn. Constant is het gemiddelde percentage van 30% subsidie gebleven waarmee wij eigenaren ontlasten in de subsidiabele restauratiekosten.

Sterke overvraging van de regeling

De regeling is in 2022 sterker overvraagd dan in voorgaande jaren. Er is voor een kleine € 9 mln. aangevraagd op een subsidieplafond van € 5 mln. Er zijn in totaal 79 aanvragen gedaan met een subsidiebehoefte van ruim € 8.900 mln. Daarvan voldeden 70 aanvragen aan al onze criteria. Deze aanvragen stonden voor een subsidiebehoefte van ongeveer € 7.250 mln. Omdat de grens van ons subsidieplafond lag op €5 mln., hebben wij 51 aanvragen kunnen honoreren en 19 aanvragen met een totale subsidiebehoefte van ongeveer € 2.5 mln. moeten weigeren.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Substantiële bijdrage in de restauratiebehoefte.

Desondanks draagt de regeling met 51 gehonoreerde aanvragen in 2022, substantieel bij in de dekking van de restauratiebehoefte van rijksmonumenten in onze provincie. Maximale restauratiesubsidies zijn in 2022 verleend aan partijen die energiebesparende en energieopwekkende maatregelen integreren in de restauratieopgave. Voorts is er zoals gebruikelijk een hoog aantal kleinere aanvragen voor deelrestauraties van religieus erfgoed in eigendom van kerkgenootschappen gemeenten en stichtingen gehonoreerd. Daarnaast zijn subsidies verleend voor de restauratie van molens aan diverse molenstichtingen. Dit onder meer ter vervanging van onveilig geworden wiekenkruizen, een landelijk probleem dat in een aantal gevallen al heeft geleid tot het stilleggen van molens en dat de komende jaren nog tot veel aanvragen er vervanging van deze wiekenkruizen zal leiden. De door ons al via een persbericht kenbaar gemaakte lijst treft u hierbij ter informatie aan.

Subsidieplafond tot en met 2023

Mede door de jarenlange subsidiëring verkeerde in 2022, 83,23% van de rijksmonumenten in onze provincie in een goede tot redelijke bouwkundige staat (bron: monumentenmonitor Noord-Holland). In het beleidskader erfgoed en cultuur 2022 hebben wij ons ten doel gesteld dit percentage in 2025 te hebben verhoogd tot het landelijk gemiddelde van 85%. Wij verwachten dit doel te kunnen bereiken met een continuerend subsidieplafond van € 5.5 mln. per jaar. Dit subsidieplafond ad. € 5.5 mln. wordt nog tot en met 2023 gehanteerd en is opgebouwd uit een structurele - sinds 2023 geïndexeerde - decentralisatie uitkering ad. € 3 mln., gematcht met € 2,5 mln. provinciale middelen. De matchingsmiddelen van € 2.5 mln. zijn na 2023 niet meer beschikbaar.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

bijlage

- lijst van verleende subsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022

Wognum	Orgel PKN kerk	€	**45.000**
Wormerveer	Wormerveerse Vermaning	€	**66.304**
		€	**4.995.095**

Lijst van verleende subsidies rijksmonumenten Noord-Holland 2022

Plaats	Object	subsidie
Aalsmeer	Dorpskerk (toren)	€ 91.513
Akersloot	NH kerk (toren)	€ 11.121
Amsterdam	Tweede Chirurgische Kliniek	€ 500.000
Amsterdam	De Nieuwe Ooster	€ 60.000
Amsterdam	Van Gendthallen	€ 112.290
Amsterdam	Stedelijk Museum	€ 55.000
Amsterdam	RAS synagoge	€ 65.699
Amsterdam	Oudezijds 100	€ 50.000
Bergen	Hoeve Overslot	€ 418.350
Bovenkerk	St Urbanuskerk	€ 155.000
Broek in Waterland	Broekerkerk	€ 34.125
Burgerbrug	Herstel klokkenstoel en klok in de toren van de kerk	€ 17.130
Castricum	Müller kabinetorgel Dorpskerk	€ 30.000
Castricum	NH kerk (toren)	€ 14.644
Castricum	Herstel glas in lood ramen Dorpskerk	€ 48.707
De Cocksdorp	NH kerk (toren)	€ 10.487
De Koog	NH kerk	€ 22.893
Den Burg	NH kerk	€ 75.322
Den Helder	Stadhuis Den Helder in gebouw Willemsoord 66	€ 250.000
Durgerdam	Zuyderziel Hotel	€ 95.552
Edam	Molen van de Zuidpolder	€ 42.599
Enkhuizen	Courtine II-III (Koepoort)	€ 69.575
Grootschermer	Dorpskerk	€ 161.151
Heemskerk	Knipscheerorgel in de Dorpskerk	€ 40.663
Heemstede	Koepel college Hageveld	€ 158.485
Heemstede	Parkrestauratie Berkenrode	€ 34.365
Hoorn	Westfries Museum	€ 780.000
Jisp	Kerk	€ 33.108
Limmen	NH kerk	€ 38.881
Medemblik	Meelmolen de Herder	€ 109.220
Midden Beemster	NH kerk	€ 61.108
Monnickendam	Grote of St. Nicolaaskerk	€ 31.960
Monnickendam	Gerstenhauer-orgel Grote Kerk	€ 36.000
Nederhorst den Berg	Restauratie Witte orgel Willibrordkerk	€ 56.616
Oosterend	NH kerktoren	€ 30.974
Oudendijk	Restauratie leien dak koor Kerk	€ 25.273
Oudeschild	NH kerktoren	€ 13.153
Oudorp	Ambachtsmolen Wuiver 35	€ 47.908
Overveen	Restauratie 8 rijksmonumentale bruggen buitenplaats Elswout	€ 46.384
Rustenburg	Strijkmolen L	€ 340.143
Schagerbrug	Molen D	€ 27.608
's-Graveland	Trompenburgh	€ 452.601
Uitgeest	NH kerk (toren)	€ 32.760
Uitgeest	Molen De Kat	€ 48.403
Velsen-Zuid	NH kerk	€ 25.020
Weesp	Molen 't Haantje	€ 22.000

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11878
Extern Zaak ID	1327641
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	17.c
Titel	Erfgoed: Vaststellen NH waarderingskaart voor stolpboerderijen (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over de Noord-Hollandse Waarderingskaart voor stolpboerderijen.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Gedeputeerde Staten stellen de Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen vast, merken het hierin opgenomen onbeschermde historische stolpenbestand aan als karakteristiek en daarmee in beginsel als behoudenswaardig

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

E. van der Kleij

BEL/REE

Telefoonnummer +31235143596

KLEIJE@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk

1327641/1959458

Uw kenmerk

Betreft: Noord-Hollandse Waarderingskaart voor stolpboerderijen

Geachte leden,

Graag informeren wij u over ons besluit van 24 januari 2023 ter vaststelling van de Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen (waarderingskaart) als inspiratiedocument en het hierin opgenomen stolpenbestand, gebouwd tot 1966, aan te merken als karakteristiek.

Met deze vaststelling bevestigen wij het provinciaal belang van dit historische stolpenbestand als identiteitsdrager van het Noord-Hollandse landschap. We komen hiermee tevens tegemoet aan de wensen van de Noord-Hollandse gemeenten om dit belang door samenwerking te behartigen en niet door bindende regelgeving.

Wij hebben dit besluit genomen na gesprekken die wij hebben gevoerd met 26 gemeenten over de geleidelijke afname van het historische stolpenbestand op hun grondgebied en de mogelijkheden om hier wat tegen te doen. Wij refereren hierbij aan onze toezegging aan uw staten van 27 september 2021 om opnieuw in gesprek te gaan met gemeenten over de actualisering van ons stolpenbeleid en mogelijkheden om zoveel mogelijk historische stolpen te behouden.

Wij hebben de organisatie van de gesprekken en de rapportage hiervan opgedragen aan adviesbureau TAUW. Het adviesbureau constateert dat de gemeenten de geleidelijke afname van het stolpenbestand binnen hun grenzen erkennen en dat daarom in vrijwel alle gemeenten de bescherming van stolpen een actueel onderwerp is.

De gemeenten worden in de verbetering van deze bescherming graag door de provincie geïnspireerd en geadviseerd door middel van kaders en richtlijnen.

Zo staat het merendeel van de gemeenten positief tegenover een vergunningplicht voor sloop van historische stolpen. Enkele gemeenten hebben ook al zo'n vergunningplicht. Anders dan bij een sloopmelding

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

biedt de vergunningplicht de gemeente ruimte om vooraf met eigenaren in overleg te gaan over mogelijkheden voor behoud door hergebruik van de stolp. Gemeenten willen echter de sloopvergunning op eigen wijze toetsen en de regie in eigen hand houden, maar ontvangen hiervoor wel graag provinciale richtlijnen.

Het vaststellen van de waarderingskaart als inspiratiedocument en het verlenen van de status karakteristiek aan de hierin opgenomen stolpboerderijen (gebouwd tot 1966) sluiten goed op de gemeentelijke wensen aan. Evenals de provincie, zien de gemeenten in plaats van sloop, liever hergebruik door middel van economisch haalbare functies zoals wonen.

Wanneer de gemeenten de status karakteristiek opnemen in hun omgevingsplan biedt onze Omgevingsverordening Noord-Holland 2020 de ruimte voor economisch haalbaar hergebruik van karaktersitieke boerderijen. In onze omgevingsverordening is namelijk gekozen voor een richtlijn op basis waarvan de gemeente een karakteristieke boerderij kan behouden en hiervoor een economisch haalbare functie kan vinden. Artikel 6.9 lid 4 (MRA landelijk gebied) respectievelijk artikel 6.10 lid 5 (NHN landelijk gebied) OV NH2020 maken het mogelijk om meerdere woningen te realiseren in een dergelijke boerderij op voorwaarde dat de karakteristieke waarde niet verloren gaat. De woningen fungeren dan als kostendrager voor het behoud van de boerderij.

Wij hebben er bewust voor gekozen om 'karakteristieke boerderij' niet te definiëren. Het is namelijk aan de betrokken gemeente om in de concrete situatie te bepalen of sprake is van een karakteristieke boerderij.

Om gemeenten hierbij te begeleiden (guidance te geven) zullen wij er in de toelichting op de bovenstaande artikelen melding van maken dat de provincie het onbeschermde stolpenbestand, gebouwd tot 1966, als karakteristiek aanmerkt. Hiermee komt in beginsel het gehele historische stolpenbestand bij functiewijziging van agrarisch naar wonen in aanmerking voor de gunstige exploitatiemogelijkheden die meerdere woningen per complex bieden. Hierdoor kunnen de historische boerderijen behouden blijven.

Om te komen tot kwalitatieve oplossingen, met name ook voor de ruimtelijke kwaliteit van de erven, zullen wij in samenspraak met de gemeenten aan de waarderingskaart kwalitatieve richtlijnen voor behoud en ontwikkeling toevoegen die de gemeenten in hun beschermingsbeleid kunnen toepassen.

Daarnaast stellen wij de expertise beschikbaar van onze Loods Herbestemming. Hij kan eigenaren van in verval rakende historische stolpen in een vroeg stadium benaderen en hen samen met de gemeenten wijzen op mogelijkheden om de stolp al dan niet door functiewijziging te behouden.

Wanneer het gaat om maatschappelijke functies kunnen hierbij ook de mogelijkheden voor laagrentedragende financiering uit het Noord-Hollands Fonds voor Monumenten worden onderzocht.

Zonder te treden in de bevoegdheden van de gemeenten behartigen wij hiermee het belang dat de provincie hecht aan een vitaal historisch stolpenbestand als identiteitsdrager van het Noord-Hollandse landschap.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Bijlage
-achtergrond Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen

Bijlage

Achtergrond Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen

De Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen.nl, is een openbare digitale provinciale kaart die inzicht biedt in het totale stolpenbestand in onze provincie gebouwd vanaf 1550 tot op heden. Het hoofdbestanddeel bestaat uit ruim 4800 historische stolpen en hun erven gebouwd tot 1966 waarvan er ruim 700 zijn beschermd als monument. Een kleiner deel bestaat uit de ruim 500 nieuwbouwstolpen die vanaf 1966 zijn gebouwd en waarvan er zeven als monument zijn beschermd. De kaart is primair gemaakt om inzicht te krijgen in de cultuurhistorische en landschappelijke waarden van de ruim 4100 (4800-700) stolpen die het onbeschermde stolpenstand tot 1966 vormen. De waarden zijn in aflopende kwaliteit verdeeld in ordes 1, 2 en 3. De nieuwbouwstolpen zijn al naar gelang herbouw op de plaats van een gesloopte voorganger ondergebracht in ordes 4 en 5. De grens tussen historisch en nieuwbouw is gelegd op 1966, het eind van de wederopbouwperiode en tevens het eind van stolpenbouw voor agrarische functies. De 700 reeds als monument beschermde stolpboerderijen (12% van het totale stolpenbestand) vallen op deze kaart onder orde 0.

Het totaal van de stolpboerderijen met de kenmerkende piramidevormen komt vrijwel alleen in Noord-Holland voor. Dit stolpenbestand is bepalend voor de identiteit van het landschap. De geleidelijke afname van dit stolpenbestand zet deze identiteit onder druk. Dat is in strijd met het provinciaal belang. Tegelijkertijd worden er nieuwe stolpen gebouwd. De provincie erkent dat nieuwe stolpen ook bijdragen aan de identiteit van het landschap en wil tegelijkertijd de waarde van het historisch stolpenbestand in een breder verband zien. De Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen is een middel om hierin te voorzien.

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11810
Extern Zaak ID	1966054
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	18.a
Titel	Economie: Update digitale economie (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over stand van zaken beleid digitale economie.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	23 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

Met deze brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de stand van zaken van het beleid voor digitale economie.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

T. Boer

BEL/REE

Telefoonnummer +31235144239
tessa.de.boer1@noord-holland.nl

Verzenddatum

18 JAN. 2023

Kenmerk

1966054 / 1966056

Betreft: Stand van zaken beleid digitale economie

Geachte leden,

Graag informeren wij u over de stand van zaken rond het beleid voor digitale economie in Noord-Holland.

Inleiding

In de provinciale uitvoeringsagenda Economie 2021-2023 'Groen herstel' hebben wij bij het doel, een sterk innovatieklimaat, opgenomen dat wij een programma willen opzetten dat zich meer in samenhang richt op het versterken van de digitale economie. In het kader daarvan hebben wij een verkenning uitgevoerd naar de huidige staat van de digitale economie[1] in Noord-Holland. Op basis daarvan hebben wij onze inzet op dit thema nader ingevuld. Primair door een aantal reeds bestaande beleidslijnen en -instrumenten in samenhang te brengen met elkaar en meer gericht in te zetten op de ontwikkeling van de digitale economie en de specifieke behoefte aan ondersteuning van het MKB hierbij.
In deze brief informeren wij u over de huidige inzet van de provincie op het thema digitale regionale economie.

Huidige instrumenten

De provincie heeft diverse instrumenten die bijdragen aan de digitale economie:

Digitale infrastructuur:

- Snel internet: De provincie heeft zich de afgelopen jaren ingezet om alle gebieden in Noord-Holland te voorzien van snel internet. Met onze brief van d.d. 9 mei 2022, kenmerk: 1459192 /1799529,

[1] Onder digitale economie wordt verstaan, dat deel van de economie waarvan de toegevoegde waarde wordt gerealiseerd door het gebruik van ICT (Bron: https://www.nldigital.nl/news/toegevoegde-waarde-digitale-economie-182-miljard/)

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

hebben wij u geïnformeerd over de laatste stand van zaken. Inmiddels is er nog een restopgave van < 3000 adressen (oorspronkelijke opgave 18.000 adressen bij de start van dit college).
- Datacenters: de datacenterstrategie is door u vastgesteld (d.d. 14 december 202, kenmerk 1661355/1751414). Noord-Holland wil het meest duurzame en innovatieve datacenterknooppunt van Europa worden.

Aansluiting (inter) nationale programma's:
- Financiële bijdragen aan Smart Industry Hub (SIH)[2]: De provincie heeft een bijdrage geleverd aan het nationale programma Smart Industry. In Noord-Holland zijn er 3 'fieldlabs' die zich de afgelopen jaren hebben ingezet om het mkb (maakbedrijf) te ondersteunen bij digitalisering op thema's als Smart Maintenance, Artificial Intelligence (AI), cybersecurity, digital twins en Internet of Things. Hierbij helpt de Hub ondernemers zowel bij het bewustworden als bij het verzilveren van de kansen die digitalisering en technologische innovatie bieden.
- Financiële bijdrage aan de European Digital Innovation Hub (EDIH)[3]: Vanaf 2022 is de EDIH een vervolg op de SIH. De Europese Commissie, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en provincie Noord-Holland, Utrecht en Flevoland zijn financier van de EDIH North West NL.
  Deze bestaat uit een consortium van kennisinstellingen, onderwijspartijen en het regionale bedrijfsleven uit de provincies Utrecht, Flevoland en Noord-Holland. De EDIH stimuleert voor het innovatieve bedrijfsleven de verspreiding van AI en High Performance Computing (HPC). Naast de Smart Industry, is er ook deelname van bedrijven uit de sectoren Smart Urban Health, Smart Agri en Smart Media.

MKB (financierings) instrumenten:
- De provincie heeft diverse financiële instrumenten die het innovatieve MKB ondersteunen: PIM (Programma Investeringsgereed Innovatief MKB)[4], GO!NH[5], PDENH (Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland)[6], Innovatiefonds Noord-Holland[7], ROMInWest[8], MIT (MKB Innovatie Topsectoren)[9]. Deze programma's

---

[2] https://smartindustry.nl/hubs/noordwest
[3] https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2022/Juni_2022/European_Digital_Innovation_Hub_brengt_nieuwe_technologie_n_dichter_bij_bedrijfsleven
[4] https://www.pimnh.nl
[5] https://go-nh.nl
[6] https://www.pdenh.nl
[7] https://www.innovatiefondsnoordholland.nl
[8] https://rominwest.nl
[9] https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/M/MKB_innovatiestimulering_topsectoren_MIT_Noord_Holland_Haalbaarheidsproject_subsidie

ondersteunen nadrukkelijk ook digitalisering op de thema's waar de provincie sterk in is, zoals A&O, Agri, Smart Mobility, Internationaal vestigingsbeleid.

Inzet EFRO (Europees Fonds Regionale Ontwikkeling) middelen

- De provincie heeft in het kader van het programma Kansen voor West 3 (EFRO) recent subsidiemiddelen opengesteld op het thema innovatie/valorisatie/Fieldlabs. Deze openstelling is specifiek bedoeld voor de fysieke, organisatorische en thematische doorontwikkeling van bestaande, in de provincie Noord-Holland gevestigde, Smart Industry Fieldlabs. Dit zijn fieldlabs uit de Smart Industry regio Noordwest, die Mkb'ers kunnen faciliteren in de (door)ontwikkeling, opschaling en/of implementatie van hun innovatieve producten, processen en diensten. De bestaande fieldlabs in Noord-Holland zijn: 3DMZ[10], Techvalley[11], Techport[12] en Bouwlab[13].

MKB Digitale werkplaatsen

- De subsidieregeling MKB werkplaatsen[14] van het ministerie van EZK heeft als doel onderwijsinstellingen te ondersteunen bij de oprichting van mkb-werkplaatsen. In een mkb-werkplaats leren en oefenen studenten praktijkgericht hoe zij moeten omgaan met digitaliseringsvraagstukken. De provincie Noord-Holland heeft haar financiële bijdragen geleverd aan de MKB werkplaatsen Alkmaar[15] en Amsterdam[16].

(landelijk) Regioscan digitalisering

- Er ontbreekt een goed landelijk totaaloverzicht van initiatieven om het MKB te helpen met digitalisering. De Regioscan Digitalisering moet inzicht geven in zwaartepunten en witte vlekken in het beleid en stimuleert kennisuitwisseling tussen en over regio's heen. De Regioscan Digitalisering is ontwikkeld op initiatief van het ministerie van EZK in samenwerking met alle provincies in Nederland. De scan zal in Noord-Holland begin 2023 worden afgerond.

Datastrategie:

- In juni 2021 heeft u de Geactualiseerde Datastrategie 2021 - 2023 vastgesteld (kenmerk: 1614189 / 1614201). Deze strategie biedt kaders ter versterking van een datagedreven uitvoering van de provinciale opgaven.

---

[10] https://smartindustry.nl/aan-de-slag/fieldlabs/3d-makers-zone
[11] https://smartindustry.nl/aan-de-slag/fieldlabs/techvalley-nh
[12] https://smartindustry.nl/aan-de-slag/fieldlabs/fieldlab-smart-maintenance-techport
[13] https://smartindustry.nl/aan-de-slag/fieldlabs/bouwlab-r-and-do
[14] https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/mkb-werkplaatsen
[15] https://www.werkplaatsdigitaalondernemen.nl
[16] https://www.mkbdigitalworkspace.nl

Tot slot

Met het huidige pakket aan instrumenten zoals hierboven weergegeven geven wij de digitale economie in Noord-Holland een flinke impuls en dat kunnen we de komende tijd ook blijven doen. Onze instrumenten ondersteunen het individuele MKB.
Noord-Holland beschikt over een sterke digitale infrastructuur (>98% adressen met goede internetverbinding, AMDEX, datacenters etc.), waardoor het aantrekkelijk is voor bedrijven om zich hier te vestigen en de mensen goed zijn opgeleid.

De digitale transitie is een topprioriteit van de Europese Commissie en het Rijk. Ook bij het Rijk is er veel aandacht voor deze transitie met een aanpak met 5 pijlers[17]. Door hierbij aan te haken en door onze eigen instrumenten uit te voeren kan de provincie de komende jaren de digitale economie blijven ondersteunen.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

[17] 1) Versnellen digitalisering van het mkb. 2) Stimuleren digitale innovatie en vaardigheden. 3) Toezien op goedwerkende digitale markten. 4) Behouden en versterken van een veilige, betrouwbare, hoogwaardige digitale infrastructuur. 5) Versterken cybersecurity.

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11843
Extern Zaak ID	1938042
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	18.b
Titel	Bestuur: Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Brief aan PS over Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	30 januari 2023
Ingekomen stukken ter kennisname	31 januari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**

Toelichting

In 2022 hebben Gedeputeerde Staten een verkenning gedaan naar sterke gemeenten en sterke regio's. Aanleiding is de vraag of gemeenten en regio's de taken van de huidige en toekomstige opgaven aankunnen en zo niet, dat dit mogelijk ook effect heeft op de kwaliteit van het openbaar bestuur. Provinciale Staten worden daarover door middel van een brief geïnformeerd.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
M.K. van der Klugt-van Asperen
BEL/BS

Telefoonnummer +31235143391
asperenm@noord-holland.nl

Verzenddatum

25 JAN. 2023

Kenmerk
1938042/1966008

Uw kenmerk

Betreft: Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's

Geachte leden,

In 2022 hebben wij de verkenning 'Sterke gemeenten, sterke regio's' uitgevoerd, als uitwerking van de Agenda bestuurlijke vernieuwing en participatie die op 18 januari 2021 in uw Statencommissie EFB is besproken. Tijdens de technische briefing van de Statencommissie EFB op 12 september 2022 is de verkenning kort toegelicht. Met deze brief willen wij u graag nader informeren over deze verkenning, de uitkomsten daarvan en u een aantal denkrichtingen meegeven om de lokale en regionale bestuurskracht te versterken.

De aanleiding voor deze verkenning is dat wij ons zorgen maken of de gemeenten en regio's de taken die behoren bij de huidige en toekomstige opgaven aankunnen en zo niet, dat daarmee de kwaliteit van het openbaar bestuur verslechtert. De kwaliteit van het openbaar bestuur, zowel lokaal als regionaal, is immers bepalend voor de uitvoering van de taken en opgaven.
Daar hechten wij als middenbestuur niet alleen aan, maar wij hebben ook groot belang bij sterke gemeenten en sterke regio's. Veel van de huidige en nieuwe maatschappelijke opgaven, zeker in regionale of gebiedsgerichte processen, kunnen wij als provincie alleen in samenwerking met gemeenten oppakken.

Onze zorgen komen voort uit een aantal ontwikkelingen:

a. Er zijn verschillende transities en acute opgaven zoals de opvang van spoedzoekers of energietransitie, waarbij er steeds meer complexe taken op de decentrale overheden afkomen. Voor ontwikkelingen als netcongestie, stikstof en digitalisering is er nieuwe kennis en kunde nodig. De kennis(ontwikkeling) is niet vanzelfsprekend en is ook niet mee gedecentraliseerd. Er is bovenal

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

onvoldoende budget beschikbaar. De positie van gemeenten komt daarmee nog meer onder druk te staan.

b. Wij constateren tegelijkertijd dat ons nationaal wettelijke toezichtinstrumentarium onvoldoende handvatten biedt en op momenten zelfs te kort schiet. Zo zien wij bijvoorbeeld vanuit het financieel toezicht dat gemeenten de begrotingen met de nodige creativiteit sluitend maken. Eén van de onderliggende problemen, namelijk het te kort aan middelen vanuit het Rijk om de gemeentelijke taken uit te voeren, komt dan niet boven water en wordt niet aangepakt.
   Uiteraard vervullen wij onze wettelijke taken voor het interbestuurlijk toezicht, maar wij constateren dat de mogelijkheden tot interveniëren op grond van de Wet revitalisering generiek toezicht begrensd zijn. Enerzijds vanwege het beperkte instrumentarium. We kunnen gemeenten alleen ambtelijk en bestuurlijk aanspreken op tekortkomingen en als ultimum remedium in de plaats treden. Anderzijds heeft de provincie in haar toezichttaak slechts een bescheiden handelingsperspectief op de uitoefening van de gemeentelijke medebewindstaken. Het toezicht richt zich namelijk vooral op óf een gemeente haar medebewindstaken uitvoert en niet hoe ze deze uitvoert (beleidsvrijheid van de gemeente). Tot slot merken we soms dat wanneer we wijzen op het goed uitvoeren van de ene taak, een andere taak, door zowel financiële als personele krapte, daardoor helaas blijft liggen.

c. Door het ontbreken van draagvlak in de Eerste en Tweede Kamer, heeft het instrument 'een gemeentelijke herindeling op provinciaal initiatief' aan kracht verloren. Naar aanleiding van gesprekken die onze portefeuillehouders kwaliteit openbaar bestuur met gemeenten voerden, merken wij dat men daardoor ook minder genegen is alle mogelijkheden voor het versterken van bestuurskracht te onderzoeken indien dat nodig is. Of zo ook het eerlijke verhaal op tafel gelegd wordt en wellicht een open gesprek daarover gevoerd wordt is dan nog maar de vraag. De wens om zelfstandig te blijven is bovendien zo sterk aanwezig dat dit in diverse coalitieakkoorden zwart op wit staat.

d. Er is een schaarste op de arbeidsmarkt. Voor met name de kleinere gemeenten was het eerder al ingewikkeld om voldoende en goede werknemers aan te trekken. Bovendien is er de afgelopen jaren flink ingeteerd op investeringen in de eigen ambtelijke organisatie. De toegenomen krapte op de arbeidsmarkt is nu ook voelbaar bij grotere gemeenten en/of uitvoeringsdiensten. Taken vertragen of blijven liggen (zoals het afgeven van omgevingsvergunningen of handhaving) en de focus komt meer op het lokale waardoor de bijdragen aan regionale opgaven worden beperkt. Er ontstaat een

negatieve spiraal waarbij op termijn dit mogelijk ook effect heeft op de weerbaarheid van de gemeenten.

e. Op inhoudelijke dossiers springt de provincie op dit moment al bij op verschillende manieren, zoals de flexibele schil voor wonen of de inzet voor de energietransitie.
f. Daar waar de oplossing wordt gezocht in ambtelijke fusie-organisaties, blijken deze veel tijd en investeringen te vergen om tot de beoogde kwaliteit van dienstverlening te komen. Vaak ontbreekt een duidelijke bestuurlijke stip op de horizon, wat het nog uitdagender maakt om dit soort organisaties goed te laten functioneren. Ook speelt bij het aantrekken van werknemers steeds vaker mee dat ze niet dezelfde inschaling kunnen bieden, zoals individuele gemeenten met een vergelijkbaar inwoneraantal dat wel kunnen doen.

Om effectief op deze ontwikkelingen in te kunnen spelen en om de huidige en toekomstige taken, opgaven en ambities vorm te kunnen geven zijn sterke gemeenten en regio's nodig. De opgaven worden omvangrijker en complexer. Provincie, gemeenten en regio's zullen meer en meer gezamenlijk als partners moeten optrekken. Het antwoord lijkt steeds meer te liggen in (regionale) samenwerking.

Wij leveren daar graag onze bijdrage aan. Wederkerigheid is daarbij het uitgangspunt. Dat gemeenten zelfstandig functioneren en verantwoordelijk zijn voor hun eigen bestuurskracht is een groot goed, al merken wij daarbij wel op dat de daaruit voortkomende verantwoordelijkheden niet vrijblijvend zijn.

Verkenning Sterke gemeenten, sterke regio's

Begin 2022 startte de verkenning 'Sterke gemeenten, sterke regio's'. Daarbij stelden wij ons de vraag: wat hebben gemeenten nodig om hun taken goed uit te kunnen voeren en regionaal goed samen te werken? En wat betekent dat voor onze rol als provincie?

De verkenning bestond uit verschillende onderdelen. Zo zijn overzichten opgesteld van beleidsperspectieven voor de kwaliteit van het openbaar bestuur bij andere provincies en van de mogelijke rollen die wij als provincie kunnen aannemen. Daarnaast is een (ambtelijke) expertmeeting georganiseerd, is een enquête onder gemeenten gehouden en zijn er aanvullende interviews gedaan. Met een bestuurlijke conferentie op 26 oktober 2022 werd de verkenning afgesloten.

Wat opviel tijdens het proces was de bereidheid en ook de behoefte van betrokkenen, zowel bestuurders, als volksvertegenwoordigers,

ambtenaren, griffiers en andere provincies, om mee te werken aan deze verkenning. Ook het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties toonde interesse. Het blijkt een relevant en actueel onderwerp, zonder dat er een kant en klaar recept voor een oplossing is. Wel hebben wij op basis van de conferentie nu een 'Recept voor de Toekomst' ontwikkeld, wat in de verdere gesprekken over dit onderwerp kan helpen.

Het Recept voor de Toekomst en andere bevindingen per onderdeel zijn te vinden op onze website (noord-holland.nl/bestuur/regionale bestuurskracht).

Sterke gemeenten, sterke regio's: denkrichtingen

De verkenning biedt waardevolle informatie en inzichten die wij u graag meegeven. Het gaat daarbij om denkrichtingen over het vergroten van de bewustwording bij partners, het intensiveren van het bestaande instrumentarium en de mogelijke ontwikkeling van nieuwe instrumenten.

Bewustwording partners

Een goed openbaar bestuur begint met kennis, elkaar kennen, zelf inzicht, vertrouwen en realisme. Als gesproken wordt van een sterke gemeente, dan zijn veel respondenten van gemeenten geneigd zich te beperken tot het doen en laten binnen de eigen gemeentegrens. Over het algemeen vindt men dat de eigen gemeente het redelijk tot goed doet. Paradoxaal is dat gemeenten tegelijkertijd aangeven dat uitdagingen juist ook in die hoek liggen (financiën op orde, wettelijke taken uitvoeren, participatie) en vervolgens een beroep op de provincie doen om, weliswaar incidenteel, via de verschillende portefeuilles bij te springen of zelfs regie over te nemen. De vraag is dan ook hoe realistisch het zelfbeeld is.

Daarnaast blijft regionale samenwerking belangrijk en is dat meer en meer nodig gelet op de omvang en complexiteit van de opgaven. In de praktijk is dit echter niet vanzelfsprekend. Het vraagstuk van democratische legitimiteit en gebrek aan kennis spelen hierbij een rol, evenals de onderlinge verhoudingen waarbij gemeentegrootte en (gevoel) van gelijkwaardigheid zich soms moeilijk tot elkaar verhouden. Samenwerking vraagt bovendien om een intrinsieke motivatie voor deelname die verder strekt dan het eigen belang en de korte termijnresultaten.
Wij zien ook dat als men het heeft over samenwerking het veelal gaat over samenwerking tussen gemeenten en niet met andere overheden, zoals het waterschap of de provincie. Dit terwijl de opgaven groter en complexer worden en dat ook tussen verschillende overheden meer

samengewerkt zal moeten worden. Tegelijkertijd is er waardering voor onze provinciale helikopterview.
Verder merken wij op dat het goed is ook het Rijk structureel in de bewustwording mee te nemen. Er wordt door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gewerkt aan een actieagenda Bestuur met een uitvoerbaarheidstoets decentrale overheden. Dat waarderen wij, maar wij constateren ook dat het goed is om de minister en haar organisatie meer te betrekken bij wat er lokaal en regionaal speelt.

Intensiveren bestaand instrumentarium
Hierboven gaven we reeds aan dat de provincie nu sectoraal via de verschillende portefeuilles incidenteel bijspringt. Dat kan het zicht op de kwaliteit van het bestuur bij een gemeente en/of een regio ook belemmeren. Bij sommige andere provincies wordt een programmatische aanpak toegepast. Zo kunnen zij de achterliggende bestuurlijke vraagstukken meer integraal benaderen en nadrukkelijker letten op de veerkracht van de gemeenten.

Gemeenten geven ook aan dat de provincie meer daadkracht mag tonen en initiatief mag nemen. Over het hoe noemen respondenten veel zaken die al door de provincie worden toegepast zoals het faciliteren en het financieel ondersteunen, het leveren van capaciteit en expertise, meedenken en bijdragen aan kennisdeling. Respondenten geven ook aan dat bij het voeren van gesprekken met gemeenten het wenselijk is om hen een spiegel met een scherpere reflectie voor te houden en dat het gesprek eveneens gevoerd mag worden als het goed gaat.
Daarnaast zou de provincie volgens de gemeenten vaker de rol van partner kunnen kiezen in regionale samenwerking, met een (nog) meer verbindende rol.

In zekere zin lijken gemeenten dus te vragen om een doorontwikkeling of intensivering van de bestaande instrumenten die de provincie hanteert.

Ontwikkeling nieuwe instrumenten?
Met belangstelling hebben wij ook gekeken naar de beleidsperspectieven op dit thema van andere provincies en het bijbehorend instrumentarium. Een onderdeel dat daarbij opvalt en aansluit bij de hierboven genoemde behoeften is 'kennisdeling'.
Een goed bestuur begint met kennis of het samenbrengen van kennis. Wat dat betreft ontlenen wij aan de Gelderland Academie en de Zuid-Holland Academie inspiratie en vragen wij ons af of een Noord-Holland Academie bij zou kunnen dragen aan de kwaliteit van het openbaar bestuur. Dit zou een invulling kunnen zijn van hetgeen genoemd staat in het addendum bij de begroting 2023 die uw Staten op 14 november

2022 hebben vastgesteld. Daarin wordt een mogelijke pilot met data en kennisdelen genoemd. Daarnaast heeft de Vereniging Noord-Hollandse Gemeenten ons gevraagd om met hen het oprichten van een Noord-Holland Academie te onderzoeken.

Verder staat in het addendum bij de begroting 2023 ook de mogelijkheid voor de ondersteuning van experimenteren met nieuwe vormen van democratische besluitvorming. Aangezien samenwerking zo essentieel is evenals de roep om democratische legitimatie, vraagt dit wellicht een meer actieve provinciale inbreng op dit punt.

Tot slot

De Uitvoeringsregeling Versterken Bestuurskracht is per 1 januari 2023 vervallen. Deze regeling wordt momenteel geëvalueerd, wat ons handvatten biedt voor een nieuwe regeling zoals aangeven in het voorstel (addendum) bij de begroting voor 2023. Wij verwachten dat de evaluatie van de regeling in het voorjaar van 2023 wordt opgeleverd. Daarna zullen wij zo spoedig mogelijk een nieuwe regeling vaststellen en u daarover informeren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Bijlagen: zie noord-holland.nl/bestuur/regionale_bestuurskracht

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11934
Extern Zaak ID	1969235
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	18.c
Titel	Arbeidsmarkt & Onderwijs: Verkenningen laaggeletterdheid (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
1969235 DSP Verkenning Laaggeletterdheid - 2023.pdf
1969235 Themapublicatie Laaggeletterdheid Noord-Holland Probiblio 2022.pdf
Brief aan PS over verkenningen laaggeletterdheid.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	6 februari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**
Ingekomen stukken ter kennisname	28 februari 2023

Toelichting

Provinciale Staten hebben verzocht om een verkenning naar de stand van zaken op het gebied van laaggeletterdheid in Noord-Holland en de initiatieven die er op dit gebied zijn. Aan DSP is gevraagd om hiervan een algemeen beeld te schetsen en aan Probiblio een beeld te schetsen wat bibliotheken op dit gebied doen. Beide rapporten worden aangeboden aan Provinciale Staten.

Laaggeletterdheid in Noord-Holland

Verkenning

Daan Bos & Mensje van Puffelen

Januari 2023

Daan Bos
dbos@dsp-groep.nl

Mensje van Puffelen
mvanpuffelen@dsp-groep.nl

Met medewerking van Annelies van der Horst

Inhoud

Inleiding		**5**
1	**Onderzoeksvragen en -methode**	**6**
1.1	Vraag	6
1.2	Onderzoeksmethode	6
1.3	Leeswijzer	6
2	**Samenvatting**	**7**
3	**Definitie laaggeletterd**	**9**
3.1	Samenvatting hoofdstuk 3	11
4	**Laaggeletterdheid in cijfers**	**12**
4.1	Nederland	12
4.2	Noord-Holland	13
4.3	Verdeling van laaggeletterdheid op leeftijd en opleidingsniveau in Noord-Holland	14
4.4	Samenvatting hoofdstuk 4	15
5	**Initiatieven**	**16**
5.1	Initiatieven op Rijksniveau	17
5.2	Initiatieven op het niveau van de arbeidsmarktregio's	20
5.3	Initiatieven in en van gemeenten	22
5.4	Samenvatting hoofdstuk 5	25
6	**Ontwikkelingen**	**26**
6.1	Laaggeletterdheid neemt toe of blijft gelijk	26
6.2	Rijk	26
6.3	Bibliotheken	27
6.4	Regio	28
6.5	Gemeenten	29
6.6	Samenvatting hoofdstuk 6	29

7 Wat doen de provincies? 31
7.1 Gelderland 31
7.2 Overijssel 32
7.3 Limburg 32
7.4 Zuid-Holland 32
7.5 Noord-Brabant 33
7.6 Flevoland 33
7.7 Drenthe 34
7.8 Friesland 34
7.9 Zeeland 35
7.10 Groningen 35
7.11 Utrecht 36
7.12 Samenvatting hoofdstuk 7 36

8 Bibliografie 37

Bijlagen

Bijlage 1 Gemeenten met laagste en hoogste percentage laaggeletterdheid 41

Inleiding

2,5 miljoen mensen in Nederland zijn laaggeletterd (Stichting Lezen & Schrijven, 2018). Naast moeite met taal wordt onder laaggeletterd in de regel ook moeite met rekenen geschaard. Soms wordt ook een gebrek aan digitale- en sociaaljuridische vaardigheden als onderdeel gezien. Mensen die laaggeletterdheid zijn, hebben minder kansen op de arbeidsmarkt, minder uitzicht op aantrekkelijk en goed betaald werk, zeer beperkte scholingsmogelijkheden en een beperktere toegang tot huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs.

Het tegengaan van laaggeletterdheid is niet alleen voor de individuen die er last van hebben belangrijk. Ook is het een oorzaak voor maatschappelijke ongelijkheid en heeft het daarmee een negatief effect op de maatschappelijke cohesie. Meestal gaat laaggeletterdheid hand in hand met een sociaaleconomische achterstandspositie en sociale uitsluiting.

Het grootste deel van de laaggeletterden heeft het Nederlands als eerste taal: 65 procent of circa 870.000 mensen (Buisman [et al.], 2013, geciteerd in SER 2019). Het aantal laaggeletterden groeit door vergrijzing, nieuwkomers en door toename onder jongeren. Al een aantal jaar rapporteert de Onderwijsinspectie dat het niveau van de basisvaardigheden op het gebied van taal en rekenen daalt. Steeds meer jongeren dreigen het onderwijs onvoldoende geletterd en/of gecijferd te verlaten.

Het tegengaan van laaggeletterdheid behoort tot de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Aanvullend zijn ook enkele provincies actief op dit vraagstuk. Ook de provincie Noord-Holland zet zich in op het thema met de ondersteuning van het bibliothekennetwerk door Probiblio. Bovendien komt het als onderwerp terug in het (regionale) arbeidsmarktbeleid.

Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland hebben verzocht om een verkenning naar mogelijke benaderingen van laaggeletterdheid door de provincie. Inzien zinvol en passend bij haar taak zou de provincie kunnen overwegen om beleid te ontwikkelen voor de aanpak van laaggeletterdheid. Om de besluitvorming daarover voor te bereiden wil de provincie eerst meer inzicht in de mate van laaggeletterdheid, wat de mogelijkheden zijn voor verbetering en wat daarbij de eventuele rol en meerwaarde van de provincie kunnen zijn. Ze heeft DSP-groep de opdracht gegeven voor deze verkenning.

1 Onderzoeksvragen en -methode

1.1 Vraag

De vraag van de provincie is tweeledig. De provincie wil enerzijds een verkenning van de stand van zaken van laaggeletterdheid in Noord-Holland en anderzijds wil ze advies krijgen over de mogelijke inzet en de rol van de provincie. Dit rapport heeft alleen betrekking op de verkenning (1e fase). Met de verkenning hebben we vier vragen beantwoord:

1. Wat is actuele situatie van laaggeletterdheid in Noord-Holland?
2. Welke initiatieven zijn er of worden komende jaren verwacht om laaggeletterdheid tegen te gaan?
3. Welke ontwikkelingen worden verwacht als het gaat om laaggeletterdheid?
4. Wat doen andere provincies op dit gebied en wat zijn hun plannen in de komende jaren?

1.2 Onderzoeksmethode

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van deskresearch en gesprekken met betrokkenen. Alle cijfers en feiten komen voort uit de deskresearch. We gebruikten openbare bronnen en documentatie die we ontvingen van de opdrachtgever. Zie voor een compleet overzicht de bibliografie.

Daarnaast hielden we een aantal gesprekken om inzichtelijk te krijgen wat er al gebeurt in de provincie als het gaat om het bestrijden van laaggeletterdheid. We voerden gesprekken met het Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid Noord-Holland Noord (RPAnhn), Probiblio en met de gemeenten Den Helder, Haarlem en Amsterdam. Aanvullend spraken we Stichting Lezen & Schrijven om een beeld te krijgen van landelijke ontwikkelingen en de provincie Gelderland over de toegevoegde waarde van provinciaal beleid.

1.3 Leeswijzer

We starten in hoofdstuk drie met het toelichten waarom het moeilijk is laaggeletterdheid af te bakenen en definiëren. We stellen de definitie van laaggeletterdheid waarmee wij werken vast. In hoofdstuk vier geven we een overzicht van de huidige stand van zaken wat betreft laaggeletterdheid in de provincie Noord-Holland. Hoofdstuk vijf gaat over de verscheidenheid aan initiatieven die worden ingezet op Rijks-, regionaal en gemeenteniveau. Met hoofdstuk zes gaan we in op de verwachte ontwikkelingen in het algemeen en de ontwikkelingen op Rijks-, regionaal en gemeenteniveau. Hoofdstuk zeven is een overzicht van wat de andere elf provincies doen als het aankomt op hun aanpak laaggeletterdheid. Maar we starten met een toegankelijk geschreven samenvatting.

2 Samenvatting

Wat is laaggeletterdheid?

Iemand die laaggeletterd is heeft moeite met lezen en schrijven en soms ook met technologie zoals de computer. In totaal zijn er 2,5 miljoen mensen in Nederland laaggeletterd..

Wat is actuele situatie van laaggeletterdheid in Noord-Holland?

We hebben alle cijfers over laaggeletterdheid in Noord-Holland in procenten uitgedrukt. In procenten zijn de meeste laaggeletterden in regio Groot Amsterdam en in de regio Gooi en Vechtstreek de minste. Van de gemeentes heeft de gemeente Enkhuizen in procenten de meeste laaggeletterden en Bloemendaal, Heemstede en Zandvoort de minste. Laaggeletterdheid is hoger bij mensen met een lagere opleiding. Laaggeletterdheid neemt toe als doelgroep ouder wordt.

Welke initiatieven zijn er?

In Nederland ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van laaggeletterdheid vooral bij gemeenten. Gemeenten voeren de aanpak van laaggeletterdheid meestal uit samen met de bibliotheek. De Rijksoverheid ondersteunt de gemeenten maar heeft ook andere initiatieven. Ook de Nationale Bibliotheek heeft programma's en projecten bedacht. Die programma's worden uitgevoerd door de lokale bibliotheken met hulp van de provinciale ondersteuningsorganisatie. Elke provincie heeft een organisatie die helpt om het bibliotheekbeleid uit te voeren. Er zijn in Nederland 35 arbeidsmarktregio's. Die zijn er voor het UWV om samen met gemeenten mensen aan het werk te helpen. De vijf arbeidsmarktregio's van Noord-Holland hebben alle vijf een regioplan opgesteld. In alle regioplannen zijn initiatieven opgeschreven die laaggeletterdheid bestrijden.

Welke ontwikkelingen en initiatieven worden verwacht als het gaat om laaggeletterdheid?

Experts voorspellen dat het aantal mensen dat laaggeletterd is hetzelfde blijft of toeneemt. Het Rijk heeft daarom al verschillende maatregelen genomen of aangekondigd. Zo wil het Rijk gemeenten met ingang van 2025 verplicht stellen om een volwaardige bibliotheek te hebben. Bibliotheken zijn belangrijk in de uitvoering van projecten waarin mensen leren beter te lezen en schrijven en digitaal vaardiger te worden. In 2025 wordt er van de gemeenten verwacht dat ze allemaal hun eigen aanpak hebben en uitvoeren om laaggeletterdheid tegen te gaan. En er is steeds meer aandacht voor het bereiken van laaggeletterden met Nederlands als moedertaal. Deze groep is moeilijk te vinden.

Wat doen andere provincies?

Elke provincie heeft een bibliotheekbeleid en via de provinciale bibliotheken wordt altijd wat gedaan aan laaggeletterdheid. Sommige provincies hebben daarop aanvullend beleid, maar niet allemaal. Sommige provincies geven extra geld uit aan het bestrijden van laaggeletterdheid, maar niet allemaal.

3 Definitie laaggeletterd

Voordat we het kunnen hebben over een aanpak van laaggeletterdheid is het van belang nader te duiden wat we wel en niet onder laaggeletterdheid verstaan. Allereerst, als iemand laaggeletterd is, betekent het *niet* dat diegene ook verbaal beperkt is en het is *niet* hetzelfde als analfabetisme. Verder blijkt uit de verkenning dat er verschillende definities van laaggeletterdheid in gebruik zijn. De ene gemeente definieert laaggeletterdheid als "taalniveau 2 of minder" waar de ander uitgaat van daar "waar het het dagelijks leven belemmert". Volgens de ene respondent vallen digivaardigheden onder laaggeletterdheid en volgens de andere vallen naast digivaardigheden ook rekenvaardigheden onder laaggeletterdheid. Weer anderen zien taalvaardigheid als één van de mogelijke basisvaardigheden. Zij maken dan onderscheid tussen laaggeletterdheid en basisvaardigheden. Onder basisvaardigheden vatten zij dan ook sociaaljuridische basisvaardigheden, digitale en gecijferde vaardigheden.

Dat de definitie niet eenduidig is, leidt ertoe dat het ook moeilijk wordt te bepalen wat wordt gemeten en hoe het wordt gemeten (SER, 2019). Verschillen in afbakening zien we ook terug in de literatuur (SER, 2019, Stichting Lezen & Schrijven, 2018, Geletterdheidinzicht.nl, 2022). Al naar gelang de gehanteerde afbakening verschilt ook de omvang van de groep. Naast de verschillen in definitie en daarmee samenhangende omvang is de groep zelf heterogeen. "Laaggeletterdheid komt vaker voor onder bepaalde groepen zoals 55+'ers (22%), volwassenen zonder startkwalificatie[1] (24 procent) en volwassenen met een migratieachtergrond (37 procent uit de 1e generatie)" (Fouarge [et al.], 2011, geciteerd in SER, 2019).

De beschikbare cijfers zijn bovendien niet het resultaat van directe metingen, er is geen bevolkingsonderzoek waar de mate van geletterdheid van individuen wordt gemeten. De metingen worden gebaseerd op indirecte schattingen gelinkt aan samenhangende fenomenen zoals armoede, opleidingsniveau en migratieachtergrond. De wijken waar meer mensen wonen met een migratieachtergrond of waar meer armoede is bijvoorbeeld, hebben meer kans op een hoger percentage laaggeletterdheid. Dat kan geen accuraat, dat wil zeggen concreet, beeld opleveren van de problematiek en er kan op die manier ook niet worden bijgehouden in hoeverre laaggeletterdheid toeneemt of afneemt.

Wel willen we vermelden dat er ontwikkelingen zijn op het gebied van concretere metingen. Het CBS is in 2021 begonnen met een pilot in opdracht van de ministeries van OCW en BKZ (CBS [website], 2022). Vanuit het programma "Tel mee met taal" worden jaarlijks cursussen voor laaggeletterden gefinancierd. Het is voor de ministeries (en de gemeenten en arbeidsmarktregio's) van belang te weten hoe effectief die cursussen zijn. Omdat er een landelijk beeld ontbreekt van de deelname aan het cursusaanbod is het CBS gevraagd om te onderzoeken hoe een landelijke monitor laaggeletterdheid opgezet kan worden. De pilot van 2021 diende als uitgangspunt voor vervolgonderzoek in 2022. Daarnaast zijn er vorig jaar zeven

[1] Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger.

experimenten[2] gestart in het kader van het Tel mee met Taal waaronder één genaamd Taalleren op de Werkvloer van IBN (Movisie [website], 2022). IBN is een sociaal werkbedrijf in Noordoost Brabant dat basisvaardigheidstrainingen en -cursussen geeft en passende werkplekken biedt in de sociale werkvoorziening voor ruim 3500 werknemers. In het experiment wordt gekeken naar hoe het aanbod doelgericht ingezet kan worden. "Er wordt gebruikgemaakt van diverse methoden, zoals taalmaatjes, een taal-app, taalkaarten, fotokaarten, instructievideo's en woorden van de week" (Idem). Er worden metingen verricht om de effectiviteit van de methode in de gaten te houden. In maart 2021 is bij elke werknemer een nulmeting gedaan. Zo bepaalde men het startniveau voor spreekvaardigheid, luisteren, lezen en begrijpen/woordenschat. Vervolgmetingen vonden plaats na zes, twaalf maanden en achttien maanden.

Desalniettemin, om het thema te verkennen in de provincie Noord-Holland zullen we gebruik moeten maken van de geschatte benadering die vooralsnog beschikbaar is. De Algemene Rekenkamer komt na analyse van de internationale PIAAC-dataset uit op 2,5 miljoen laaggeletterden in Nederland (Algemene Rekenkamer, 2016 geciteerd in SER, 2019). Dat betreft mensen van 16 jaar en ouder. In dit aantal zijn ook laaggecijferde volwassenen meegenomen. Deze groep is veelal, maar niet per definitie ook laaggeletterd. Bovendien gaat de Algemene Rekenkamer uit van een extrapolatie van de cijfers voor oudere groepen (circa 740.000 65-plussers) die niet in het internationale onderzoek zijn meegenomen (SER, 2019).

In de uitkomsten van deze verkenning wordt over het algemeen uitgegaan van dat totaal van 2,5 miljoen laaggeletterden in Nederland, gebaseerd op het rapport van de Algemene Rekenkamer uit 2016. Daarin wordt laaggeletterdheid gedefinieerd aan de hand van de uitspraken van de minister van OCW uit 2011: "Geletterdheid omvat luisteren, spreken, schrijven, gecijferdheid en in dat kader het gebruiken van alledaagse technologie" (OCW, 2011a, p. 2, zoals geciteerd in De Algemene Rekenkamer, 2016). In navolging van de Algemene Rekenkamer baseert ook Stichting Lezen & Schrijven zich op het aantal van 2,5 miljoen laaggeletterden. Wij gaan daarom in deze verkenning ook uit van de brede definitie als we het hebben over laaggeletterdheid. Geparafraseerd uit Stichting Lezen & Schrijven (2018) gebruiken we de volgende definitie:

> *"Mensen die laaggeletterd zijn hebben moeite met lezen en schrijven en vaak beschikken zij ook over weinig digitale vaardigheden."*

Wel is er een discrepantie in de cijfers die we in de verkenning opnemen. Wij gebruiken de meest recente data en die zijn afkomstig van Geletterdheidinzicht.nl waarin 12% van de Nederlandse bevolking, dus 2,1 miljoen laaggeletterden, wordt genoteerd. Dat aantal valt lager uit doordat Geletterdheidinzicht.nl de 65-plussers die geëxtrapoleerd zijn door de Algemene Rekenkamer niet meeneemt (Geletterdheidinzicht.nl,

[2] De zeven experimenten zijn: Woordenstroom (Buurtonderneming Woensel-West), Gecijferdheid Telt Mee (Hogeschool Utrecht),Taal op de Werkvloer (IBN), Effectieve Toeleidingscursussen NT1 (ITTA),TaalKlik (Oefenen.nl), Digitale Geletterdheid (STEP), TopTaal (TopTaal)

2022). Aanleiding om 65-plus niet mee te nemen is dat de beroepsbevolking in alle onderzoeken waaraan wij refereren begrenst wordt door de leeftijdscategorie 16-65 jaar.

3.1 Samenvatting hoofdstuk 3

De definitie van laaggeletterdheid is niet geheel eenduidig, wat invloed heeft op de omvang van de groep mensen die vallen onder de noemer. De metingen worden bovendien gebaseerd op indirecte schattingen gelinkt aan samenhangende fenomenen zoals armoede, opleidingsniveau en migratieachtergrond. Wel lopen er sinds vorig jaar een aantal experimenten en monitors die een concreter beeld moeten geven van de (mate van) laaggeletterdheid in Nederland.

Desalniettemin, om het thema te verkennen in de provincie zullen we gebruik moeten maken van de geschatte benadering die vooralsnog beschikbaar is; het totaal aan 2,5 miljoen waar de Algemene Rekenkamer in 2016 vanuit is gegaan. In deze verkenning gebruiken we bovendien de definitie van Stichting Lezen & Schrijven en beschrijven we mensen die laaggeletterd zijn als "mensen die moeite hebben met lezen en schrijven en vaak beschikken zij ook over weinig digitale vaardigheden".

4 Laaggeletterdheid in cijfers

Er zijn tot 10 jaar geleden verschillende internationale onderzoeken uitgevoerd naar de mate van laaggeletterdheid op globale en nationale schaal. In 1994 werd het IALS project (International Adult Literacy Survey) uitgevoerd. In 2008 werd het ALL project (Adult Literacy and Life Skill Survey) uitgevoerd. En meer recent, in 2012, werden de resultaten van het PIAAC project (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) gepubliceerd. Bij al deze onderzoeken was Nederland ook één van de onderzochte landen. Gebaseerd op deze onderzoeken en de meest recente cijfers van Stichting Lezen & Schrijven (2018), zien we een stijgende trend in het relatieve aantal laaggeletterden. In Nederland was het aantal laaggeletterden in 1994 nog 9.4%, in 2018 was dit aantal al 12% (Stichting Lezen & Schrijven, 2018).

4.1 Nederland

Wanneer we dieper ingaan op Nederland en kijken naar een overzicht van laaggeletterdheid per provincie (cijfers uit 2018), dan zien we dat Flevoland het hoogste percentage laaggeletterden heeft (16%) en Utrecht het laagste percentage (6%). Het percentage laaggeletterden in Noord-Holland valt precies in het midden (12%). In tabel 3.1 staat het aantal laaggeletterden per provincie weergegeven. Laaggeletterden boven de 65 zijn hierin niet mee gerekend.

Tabel 3.1 Laaggeletterdheid Nederland

Provincie	Inwoner aantal	Aantal Laaggeletterden	Percentage Laaggeletterden
Flevoland	435.243	70.509	16%
Zuid-Holland	3.755.212	563.282	15%
Friesland	654.132	87.654	13%
Zeeland	386.815	49.512	13%
Limburg	1.118.071	143.113	13%
Noord-Holland	2.912.114	337.425	12%
Drenthe	497.927	61.245	12%
Overijssel	1.172.277	141.846	12%
Groningen	590.208	70.825	12%
Noord-Brabant	2.594.083	274.973	11%
Gelderland	2.110.872	219.531	10%
Utrecht	1.370.665	86.352	6%
Totaal Nederland	**17.597.619**	**2.106.266**	**12%**

Bron: (www.overheid.nl 2022, Stichting Lezen & Schrijven 2018)

4.2 Noord-Holland

De website Geletterdheidinzicht.nl heeft de meest recente gegevens (2020). In tabel 3.2 is een overzicht van gemeenten in Noord-Holland en de laaggeletterdheid weergegeven. De gemeente Drechterland heeft het hoogste percentage laaggeletterden (17%), en gemeente Wijdemeren het laagste (1%). In tabel 3.2 zien we dat voor grotere steden, de laaggeletterdheid groter is. In de bijlage van dit rapport is een overzicht van de Noord-Hollandse gemeenten met de laagste en de hoogste scores opgenomen.

Tabel 3.2 Laaggeletterdheid Noord-Holland (indeling in arbeidsmarktregio's)

Gemeente	Arbeidsmarkt Regio	Inwoner aantal	Aantal Laaggeletterden	Percentage Laaggeletterden
Totaal Gooi en Vechtstreek		240.074	17.519	7%
Hilversum	Gooi en Vechtstreek	91.799	12.852	14%
Blaricum	Gooi en Vechtstreek	12.391	620	5%
Huizen	Gooi en Vechtstreek	40.945	2.047	5%
Laren	Gooi en Vechtstreek	11.563	578	5%
Gooise Meren	Gooi en Vechtstreek	58.885	1.178	2%
Wijdemeren	Gooi en Vechtstreek	24.491	245	1%
Totaal Groot Amsterdam		1.266.388	178.086	14%
Amsterdam	Groot Amsterdam	905.234	144.837	16%
Haarlemmermeer	Groot Amsterdam	159.346	19.122	12%
Aalsmeer	Groot Amsterdam	32.480	2.274	7%
Amstelveen	Groot Amsterdam	92.351	6.465	7%
Diemen	Groot Amsterdam	31.762	2.223	7%
Ouder-Amstel	Groot Amsterdam	14.208	995	7%
Uithoorn	Groot Amsterdam	31.007	2.170	7%
Totaal Noord-Holland Noord		683.603	73.691	11%
Drechterland	Noord-Holland Noord	19.993	3.399	17%
Enkhuizen	Noord-Holland Noord	18.631	3.167	17%
Stede Broec	Noord-Holland Noord	21.944	3.730	17%
Hoorn	Noord-Holland Noord	74.331	9.663	13%
Schagen	Noord-Holland Noord	46.834	5.620	12%
Hollands Kroon	Noord-Holland Noord	48.731	5.360	11%
Opmeer	Noord-Holland Noord	12.088	1.330	11%
Texel	Noord-Holland Noord	13.687	1.506	11%
Bergen	Noord-Holland Noord	29.741	2.974	10%
Castricum	Noord-Holland Noord	36.294	3.629	10%
Heiloo	Noord-Holland Noord	24.410	2.441	10%
Koggenland	Noord-Holland Noord	23.010	2.301	10%
Medemblik	Noord-Holland Noord	45.437	4.544	10%
Alkmaar	Noord-Holland Noord	110.785	9.971	9%
Den Helder	Noord-Holland Noord	56.348	5.071	9%
Dijk en Waard	Noord-Holland Noord	87.783	7.900	9%
Uitgeest	Noord-Holland Noord	13.556	1.084	8%

Totaal Zaanstreek/ Waterland		341.002	37.382	11%
Zaanstad	Zaanstreek/ Waterland	157.215	23.582	15%
Purmerend	Zaanstreek/ Waterland	92.412	8.317	9%
Oostzaan	Zaanstreek/ Waterland	9.664	580	6%
Edam-Volendam	Zaanstreek/ Waterland	36.445	2.187	6%
Landsmeer	Zaanstreek/ Waterland	11.555	693	6%
Waterland	Zaanstreek/ Waterland	17.308	1.038	6%
Wormerland	Zaanstreek/ Waterland	16.403	984	6%
Totaal Zuid-Kennemerland en IJmond		381.047	30.747	8%
Velsen	Zuid-Kennemerland en IJmond	68.507	6.851	10%
Haarlem	Zuid-Kennemerland en IJmond	162.914	14.662	9%
Beverwijk	Zuid-Kennemerland en IJmond	42.077	3.366	8%
Heemskerk	Zuid-Kennemerland en IJmond	39.143	3.131	8%
Bloemendaal	Zuid-Kennemerland en IJmond	23.701	948	4%
Heemstede	Zuid-Kennemerland en IJmond	27.563	1.103	4%
Zandvoort	Zuid-Kennemerland en IJmond	17.142	686	4%
Totaal Noord-Holland		**2.912.114**	**337.425**	**12%**

Bron: (Geletterdheidinzicht.nl, 2022)

4.3 Verdeling van laaggeletterdheid op leeftijd en opleidingsniveau in Noord-Holland

Om een vollediger beeld van laaggeletterdheid in Noord-Holland te krijgen, kijken we in tabel 3.3 naar de verdeling van laaggeletterdheid op leeftijd en op opleidingsniveau. We zien een duidelijk verband tussen een hogere opleiding en een lagere geletterdheid. Daarnaast zien we ook dat de leeftijdscategorie 16-25 het laagste aantal laaggeletterden bevat, en dat het aantal laaggeletterden toeneemt naarmate de leeftijd vordert.

Tabel 3.3 Laaggeletterdheid Noord-Holland: Opleidingsniveau en Leeftijd

Opleiding[3]	Percentage Laaggeletterden
Lager onderwijs	42%
Praktijkonderwijs/vmbo-bb	24%
Vmbo-kb/gl/tl	14%
Mbo	9%
Havo/vwo	3%
Hbo of WO	2%

[3] Het blijkt dat mensen met VWO/HAVO en MBO die in hun werk en privé niet of nauwelijks lezen/schrijven na 15 jaar laaggeletterd kunnen zijn. (bron: Stichting Lezen en Schrijven)

Leeftijd	Percentage Laaggeletterden
16-24	9%
25-34	13%
35-44	17%
45-54	26%
55-65	36%

Bron: (Stichting Lezen & Schrijven, 2018)

4.4 Samenvatting hoofdstuk 4

In Nederland stijgt het aantal laaggeletterden al jaren. In 1995 was dit aantal nog 9,4%, maar in 2018 is dit aantal al 12%. De provincies Flevoland en Zuid-Holland hebben het hoogste percentage laaggeletterden. In Utrecht is dit percentage het laagst vergeleken met andere provincies.

In Noord-Holland is het hoogste percentage laaggeletterden te vinden in regio Groot Amsterdam (14%). In de regio Gooi en Vechtstreek is het laagste percentage (7%). Op het niveau van gemeenten heeft Enkhuizen het hoogste percentage laaggeletterden in Noord-Holland, namelijk 17%, en vermelden Bloemendaal, Heemstede en Zandvoort het laagste percentage: 4%. Gemeenten boven de 12% zijn: Hilversum (Gooi/Vechtstreek), Amsterdam (Groot Amsterdam), Drechterland, Enkhuizen, Stede Broec, Hoorn (Noord-Holland Noord) en Zaanstad (Zaanstreek/Waterland)

Laaggeletterdheid is hoger bij mensen met een lager opleidingsniveau en neemt toe naarmate de doelgroep ouder wordt.

5 Initiatieven

In Nederland ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van laaggeletterdheid vooral bij gemeenten. De aanpak bestaat uit twee onderdelen: het bereiken van mensen die laaggeletterd zijn en het aanbieden van activiteiten die de laaggeletterdheid tegengaan. Bij die aanpak zijn tal van lokale organisaties betrokken. Waaronder de bibliotheken, maar ook welzijnsorganisaties, buurthuizen, taalhuizen[4], ROC's, basisscholen en soms vrijwilligers of werkgevers.

De Rijksoverheid ondersteunt de gemeenten met een specifieke uitkering en een extra impuls. Andere initiatieven met betrekking tot laaggeletterdheid vanuit de Rijksoverheid zijn gericht op het ondersteunen van onderwijsinstellingen en het stimuleren van lezen en schrijven bij laaggeletterde gezinnen en de kwaliteitsverbetering van taalhuizen met het actieprogramma Tel mee met Taal (zie hierna).

Ook de landelijke Stichting Lezen & Schrijven ondersteunt de gemeenten. De Stichting financiert haar activiteiten met 95% publieke en 5% private middelen. Haar programma's en projecten worden grotendeels gefinancierd door Tel mee met Taal 2020-2024 van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) (Jaarverslag 2021).

De meeste provincies hebben een beleid op het thema laaggeletterdheid. Sommige provincies voeren het beleid directer uit dan andere. Enkele provincies verlenen direct subsidie, anderen investeren op indirecte wijze. Elke provincie heeft een bibliotheekbeleid en via de provinciale bibliotheekorganisaties wordt altijd wat gedaan aan laaggeletterdheid. Elke provincie heeft een uitvoeringsorganisatie zoals Probiblio in Noord-Holland; in Gelderland is dit bijvoorbeeld Rijnbrink en in Friesland FERS. Ook de bondgenootschappen voor geletterd Groningen en Drenthe zijn schakels tussen het provinciale beleid en de uitvoering in de gemeenten. Zie voor een compleet overzicht hoofdstuk 7.

Ten slotte zijn er in Nederland in totaal 35 arbeidsmarktregio's waarbinnen gemeenten samenwerken aan de aanpak van laaggeletterdheid. In die regio's wordt door gemeenten en UWV samengewerkt aan dienstverlening gericht op werkgevers en werkzoekenden. Alle arbeidsmarktregio's besteden aandacht aan laaggeletterdheid. Wij hebben hieronder de aanpak van de vijf arbeidsmarktregio's van Noord-Holland voor het voetlicht gebracht.

Samengevat bestaat de aanpak uit een groot aantal initiatieven om laaggeletterdheid te bestrijden, in ons onderzoek kwamen wij bijna dertig initiatieven tegen die ieder weer bestaan uit een serie van projecten en

[4] "Een taalhuis is de plek in je stad of dorp waar lokale organisaties samenwerken om mensen te helpen met taal, rekenen of digitale vaardigheden. Stichting Lezen en Schrijven en de Koninklijke Bibliotheek ondersteunen de taalhuizen in bibliotheken" (Taalhuis.nl [website]).

activiteiten. Daar bovenop kwamen we een aantal initiatieven tegen die nog in de kinderschoenen staat en initiatieven die nog moeten starten. In dit hoofdstuk beschrijven we een selectie van de belangrijkste initiatieven op landelijk, regionaal en gemeentelijk niveau om een beeld te geven van wat er allemaal gebeurt in de aanpak laaggeletterdheid.

5.1 Initiatieven op Rijksniveau

De rijksoverheid investeert in de bestrijding van laaggeletterdheid en ziet daarbij de gemeente als belangrijkste uitvoerder. Gemeenten ontvangen een structureel budget voor volwasseneneducatie (€ 60,4 miljoen per jaar) en daarnaast gedurende 2020 – 2024 aanvullende uitkeringen.
Over de besteding hiervan zijn bestuursafspraken basisvaardigheden 2020-2024 gemaakt tussen de rijksoverheid en de VNG. Uitgangspunt in de afspraken is dat elke arbeidsmarktregio, onder regie van de contactgemeente en in samenwerking met relevante stakeholders en partners, aan de slag gaat met een eigen plan. Dat plan moet voorzien in een groei van het bereik van laaggeletterden passend bij de lokale en regionale situatie.
De bestuursafspraken gaan ervan uit dat de regionale aanpak van laaggeletterdheid (via de arbeidsmarktregio's) in 2024 zodanig verstevigd is, dat het extra budget kan worden overgeheveld naar de gemeenten. Het vrij besteedbare karakter van deze middelen zal dan eveneens worden toegepast op de bestaande gemeentelijke uitkering voor volwasseneneducatie. Daarmee zouden de specifieke uitkering en het tijdelijke extra budget samenkomen in één decentralisatie-uitkering aan elke gemeente. Hieronder geven we de drie geldstromen weer en belichten enkele andere initiatieven van de rijksoverheid.

5.1.1 Tel mee met Taal

Tel mee met Taal is een actieprogramma van de ministeries van OCW, BZK, SZW en VWS dat loopt tot en met 2024. De missie van dit programma is zoveel mogelijk mensen laten beschikken over voldoende basisvaardigheden. Dit impulsbudget van SZW, VWS, BZK en OCW bestaat uit iets meer dan 30 miljoen euro en wordt als volgt verdeeld (Telmeemettaal.nl [website]):

- Extra budget voor gemeenten voor bestuursafspraken: 5,5 miljoen euro
- Inhoudelijke en praktische ondersteuning voor gemeenten: 7,55 miljoen euro
- Landelijke campagne en extra impuls om meer mensen te bereiken: 1,5 miljoen euro
- Stimuleren leesbevordering en leesplezier: 2,85 miljoen euro
- Stimuleren lezen en leren bij laaggeletterde gezinnen: 1,3 miljoen euro
- Cursussen basisvaardigheden op de werkvloer: 8,8 miljoen euro
- Experimenten: 0,625 miljoen euro
- Kwaliteitsverbetering Taalhuizen: 0,5 miljoen euro
- Expertisecentrum Basisvaardigheden: 0,9 miljoen euro
- Communicatie, evenementen en monitoring: 0,6 miljoen euro

De verdeling geschiedt aan de hand van regionale uitvoeringsplannen. De regio-indeling volgt die van de arbeidsmarktregio's. Elke regio heeft een zogenaamde contactgemeente die de plannen indient en de middelen ontvangt.

5.1.2 Specifieke uitkering educatie

Het Rijk verstrekt aan de 35 contactgemeenten in de arbeidsmarktregio's een structureel bedrag van € 62,2 miljoen als specifieke uitkering voor de regionale aanpak volwasseneneducatie (waaronder laaggeletterdheid) op basis van de Wet educatie en beroepsonderwijs/WEB (www.vng.nl, 2022). De contactgemeenten zijn eindverantwoordelijk voor besteding en afrekening en verdelen het budget onder de gemeenten in hun regio. De contactgemeenten in Noord Holland zijn: Alkmaar, Zaanstad, Haarlem, Amsterdam en Hilversum.

5.1.3 Decentralisatie-uitkering gemeentelijke regierol per 2020

Het Rijk stelt aan de 35 contactgemeenten met ingang van 2020 een decentralisatie-uitkering in het Gemeentefonds beschikbaar voor het versterken van hun aanpak laaggeletterdheid. Het beschikbare bedrag loopt op van € 5 miljoen in 2020 tot € 7,3 miljoen in 2024 (2021 € 5,5; 2022 € 6,05; 2023 € 6,65 miljoen) (Koninklijkerelaties, 2022). De verdeelsleutel is gebaseerd op een formule waarin data van verschillende gemeenten binnen de Arbeidsmarktregio worden samengevoegd, een paar variabelen zijn: inwoners aantal met opleiding, inwoneraantal, aantal WWB-uitkeringen. Bron (zie paragraaf 2): wetten.nl - Regeling - Uitvoeringsbesluit WEB - BWBR0010646 (overheid.nl).

5.1.4 Erasmus+ Volwasseneneducatie

Het Europese programma Erasmus+ subsidieert projecten van onderwijsinstellingen. Een van de categorieën is volwasseneneducatie met focus op inclusie en participatie aan de maatschappij. (www.eramusplus.nl, 2022).

5.1.5 A&O fonds Gemeenten Stimuleringsregeling en Stimuleringsregeling PLUS

Het A&O fonds bestaat om gemeenten vitaal en wendbaar te houden, zodat zij aansluiting blijven houden bij de veranderende samenleving. Het Fonds beschrijft de rol als "inspireren, ondersteunen en adviseren bij organisatieontwikkeling en professionalisering" (www.aeno.nl, 2022). Er bestaan twee verschillende regelingen. De Stimuleringsregeling kan aangevraagd worden voor projecten die nieuw zijn voor de gemeente en is een vast bedrag van € 5.000. De Stimuleringsregeling PLUS kan aangevraagd worden voor projecten die nieuw zijn voor de sector en is een vast bedrag van € 25.000. Een van de thema's waar het A&O fonds in 2022 subsidies voor verstrekt is *Leren en Ontwikkelen*, wat aansluit bij de aanpak van laaggeletterdheid (www.aeno.nl, 2022).

5.1.6 Het Nationale Groeifonds

Het kabinet investeert € 20 miljard met het Nationaal Groeifonds. De investering gaat naar projecten die moeten zorgen voor economische groei op de lange termijn (Hezelburcht [website]). Er is de komende jaren 7,6 miljoen euro voor het plan 'LLO Collectief Laagopgeleiden & Laaggeletterden' beschikbaar. Dit is een subsidie van het Nationaal Groeifonds in het kader van arbeidsmarktkansen van laaggeletterden. Er komt mogelijk nog eens 42,9 miljoen euro bij. Indieners van het plan waren UNESCO Leerstoel Volwasseneneducatie van de Vrije Universiteit Brussel en het ministerie van OCW. Zij deden dit samen met 200 partners uit het werkveld. Het doel is om laagopgeleiden en laaggeletterden een betere arbeidsmarktpositie te geven, door investeringen in nieuw scholingsaanbod (Tel mee met Taal [website]). Er zijn nu twee arbeidsmarktregio's pilotregio's, afhankelijk van hun succes worden er nog 18 gestart.

5.1.7 Nationale bibliotheek

Ten slotte benoemen we hier nog de projecten van de Nationale Bibliotheek. Sinds 30 september 2020 is het bibliotheekconvenant 2020-2023 van kracht. Aan de hand van dit convenant leggen de drie overheidslagen en het bibliotheekstelsel vast dat zij, aan de hand van verschillende programma's en projecten, extra aandacht zullen besteden aan leesbevordering, digitale inclusie en een leven lang leren. De programma's worden binnen de Nationale Bibliotheek ontwikkeld, waarna Probiblio (en vergelijkbare instellingen (POI's) in andere provincies) vervolgens lokale bibliotheken ondersteunen om deze programma's uit te voeren. Een paar van dit soort programma's zijn:

Programma laaggeletterdheid en basisvaardigheden

Het programma Bibliotheek en basisvaardigheden is bedoeld voor het opzetten van dienstverlening van bibliotheken voor kwetsbare mensen die moeite hebben met lezen, schrijven, spreken, rekenen en internetten. Bij het uitzetten van dit programma spelen de Provinciale Bibliotheekorganisaties als Probiblio een belangrijke rol. Met het programma is het volgende bereikt (Nationale bibliotheek [website]):

- In ruim 336 bibliotheken is een (Digi)taalhuis.
- In 93 procent van de bibliotheken vinden activiteiten plaats voor NT1-ers om beter te leren lezen, schrijven, praten.
- In 99 procent van de bibliotheken vinden activiteiten plaats voor NT2-ers om vaardiger te worden in de Nederlandse taal.
- In 97 procent van de bibliotheken vindt dienstverlening plaats om beter te kunnen omgaan met de computer.
- 30 tot 80 procent van de bibliotheken biedt dienstverlening aan op diverse thema's (werk, gezondheid, gezin, juridische) waar taal- en digitale vaardigheden bij nodig zijn.

Programma Digitale inclusie

Het programma digitale inclusie is bedoeld voor het opzetten van dienstverlening van de bibliotheek voor kwetsbare doelgroepen die moeite hebben met de digitale overheid. Probiblio ondersteunt bibliotheken hierbij. De dienstverlening in de bibliotheken bestaat uit (Nationale bibliotheek [website]):

- Digivaardigheidcursussen (zoals Klik & Tik en Digisterker).
- Het Informatiepunt Digitale Overheid (IDO). Hier krijgt men informatie over zaken als belastingen, toeslagen, DigiD, E-health, donorregistratie en coronachecks en -vaccinaties. Ook is er hulp bij persoonsgebonden (persoonlijke) vragen. De bibliotheek werkt hierbij samen met lokale partners.

Met het programma Digitale Inclusie is het volgende bereikt:

- De cursussen Klik&Tik van Oefenen.nl en 'Werken met de e-overheid' van Digisterker worden in ruim 400 bibliotheken gegeven.
- Digitale spreekuren voor hulp bij telefoon, computer of tablet worden door bijna alle bibliotheken gehouden.
- Per januari 2022 zijn er 430 IDO's.
- Bijna alle bibliotheken bieden hulp bij vragen over donorregistratie of vragen rondom corona.

Kwaliteitsimpuls Laagtaalvaardige Ouders

In dit project werkt de Nationale bibliotheek samen met bibliotheken en de Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's) om laagtaalvaardige ouders/verzorgers beter te kunnen helpen bij het lezen met hun kinderen. Om dit te bewerkstellingen zijn er acht programma's uitgewerkt. Bibliotheken kiezen hier één programma uit (Nationale bibliotheek [website]):

- bereiken en ondersteunen van gezinnen met digitale hulpmiddelen;
- voorleestraject+;
- ouder en kind in de bibliotheek;
- ouderbijeenkomsten op school;
- aansluiten bij een oudercomponent van een VVE-programma of in de kinderopvang;
- BoekStartcoach Thuis;
- gezinsaanpak in de wijk;
- integrale gezinsaanpak in de bibliotheek.

5.2 Initiatieven op het niveau van de arbeidsmarktregio's

Volgens de Bestuurlijke afspraken laaggeletterdheid 2020-2024 tussen het Rijk en de VNG (programma Tel mee met Taal) moesten de 35 zogeheten contactgemeenten hun regionale programma's indienen voor 1 juli 2020.

De Provincie Noord-Holland bestaat uit vijf arbeidsmarktregio's. Alle vijf hebben een regioplan opgesteld (www.basisvaardigheden.nl, 2022)[5]. Wij werken hieronder voor de vijf arbeidsmarktregio's in Noord-Holland kort uit wat hun aanpak, doelen, budget en partners zijn. Voor inzicht in de specifieke plannen verwijzen wij naar: Overzicht Regionale Programma's Laaggeletterdheid van de AMR-regio's | Expertisepunt Basisvaardigheden. Overkoepelend zijn de thema's die de arbeidsmarktregio's overwegend opnemen in hun aanpak: basisvaardigheden en zelfredzaamheid bevorderen en extra aandacht voor mensen met Nederlands als moedertaal. Zoals hierboven toegelicht ontvangen de contactgemeenten ook een specifieke uitkering volwasseneneducatie (voor onder andere laaggeletterden) Bestaande uit 75% voor goede basisvoorzieningen en 25% voor lokaal maatwerk .

5.2.1 Noord-Holland Noord

Er zijn in Noord-Holland Noord lokale initiatieven zoals het Taalakkoord HNH[6] met 87 deelnemers (RPAnhn, 2022), Taalhuizen, Wonen Plus Welzijn, Taalklik, WerkSaam.

Het Regionaal Platform Arbeidsmarktbeleid Noord-Holland Noord (RPAnhn) is een uitzonderlijk samenwerkingsverband op verschillende thema's in die zin dat van de 35 arbeidsmarktregio's in Nederland er in totaal drie of vier soortgelijke samenwerkingsverbanden bestaan. RPAnhn heeft zich wel gemeld maar is niet als pilotregio leven lang ontwikkelen (waaronder laaggeletterdheid) opgenomen door het Nationaal Groeifonds. Maar de verwachting is dat ze in 2024 wel een bijdrage zullen krijgen.

De doelen van de arbeidsmarktregio NHN zijn als volgt: Sociale en economische zelfredzaamheid bevorderen, laaggeletterdheid signaleren en de basisvaardigheden van inwoners verbeteren. Onder kernpartners van de arbeidsmarktregio worden gerekend: Tel mee met Taal, ROC Kop van Noord-Holland, WerkSaam, Kopgroep bibliotheken en gemeenten.

Het totale budget op basis van WEB en decentralisatie uitkering is €1.962 miljoen. Bestaande uit WEB-middelen van €1.804 miljoen en €158.000 decentralisatie uitkering.

5.2.2 Groot Amsterdam

In Groot Amsterdam zijn de volgende initiatieven in uitvoering: programma Leef en Leer (Taalhuis), Taaloffensief, Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), Bibliotheek op school, Voorleesexpres
Groot Amsterdam geeft daarnaast extra aandacht aan laaggeletterden met Nederlands als moedertaal. Ze wil bovendien haar taalnetwerken versterken en sturen op de kwaliteit van het educatief aanbod.

[5] Zie www.basisvaardigheden.nl voor de individuele regioplannen die ten grondslag liggen aan deze paragraaf.
[6] Om de genoemde doelstellingen te bereiken, is in 2019 voor de derde keer subsidie aangevraagd bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SWZ): Tel Mee Met Taal. De aanvraag van €200.000 is gehonoreerd en liep eind mei 2022 af. De nieuwe aanpak voor juni 2022 en verder, is in ontwikkeling (RPAnhn, 2022).

Het budget komt neer op een totaal van €7.076 miljoen. Met WEB-middelen van €6.759 miljoen en een decentralisatie uitkering van €317.000.

5.2.3 Zaanstreek/Waterland

In het regioplan van Zaanstreek/Waterland is het doel geformuleerd als "meer mensen bereiken met een Nederlands als moedertaal, richten op herkennen van doelgroepen en voor iedereen gelijke kansen creëren".

Het totale budget is €2.5 miljoen . Dat is gebaseerd op WEB-middelen van €1.204 miljoen en de decentralisatie uitkering van €138.000.

5.2.4 Gooi en Vechtstreek

In Gooi en Vechtstreek is het doel het opstellen van een integrale aanpak die breed kijkt, verbindt en aansluit. Deze aanpak moet per doelgroep zijn en moet te monitoren zijn. Kernpartners zijn gemeenten, Stichting Lezen en Schrijven, Movisie, Taalakkoordondertekenaars, en taalaanbieders.

Totale Budget is €873.000, bestaande uit WEB-middelen van €749.000 en de decentralisatie uitkering van €124.000

5.2.5 Zuid-Kennemerland en IJmond

Het geformuleerde doel van Zuid-Kennemerland en IJmond is: iedereen moet beschikken over voldoende basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving.

Er is een totaal budget van €1.373 miljoen. Dit is gebaseerd op WEB-middelen van €1.234.000 en decentralisatie uitkering van €139.000.

5.3 Initiatieven in en van gemeenten

Om zicht te krijgen op de initiatieven en ontwikkelingen op gemeenteniveau baseren wij ons op deskresearch en interviews. We beginnen met een algemene beschouwing van de taken van de gemeenten en zullen vervolgens wat dieper ingaan op de gemeenten waar we ook mee hebben gesproken: Haarlem, Den Helder en Amsterdam.

Zoals eerder gezegd is op basis van bestuurlijke afspraken 2020 – 2024 het tegengaan van laaggeletterdheid sinds 2020 een taak van de gemeenten. Zoals hierboven beschreven ontvangen gemeenten jaarlijks 65 miljoen euro van het Rijk (Wevers, 2022). Een bedrag dat tot en met 2024 wordt

verdeeld onder alle gemeenten in de regio via de contactgemeenten[7]. De gelden die de contactgemeenten van OCW ontvangen om te verdelen onder de andere gemeentes, zijn geoormerkt en worden verhoudingsgewijs verdeeld naar het inwoneraantal per gemeente. Daarnaast zijn er tijdelijke projectsubsidies waar gemeenten gebruik van kunnen maken.

De ene regio kiest voor een gezamenlijke regionale aanpak in een netwerk zoals RPAnhn, in andere regio's wordt het geld verdeeld over de gemeenten en heeft elke gemeente een eigen uitwerking van de regionale aanpak. Er zijn ook enkele gemeenten in Noord-Holland die geen aanpak uitvoeren. Gemeenten zijn vrij in de keuze bij welke afdelingen de aanpak laaggeletterdheid wordt ondergebracht. Daardoor valt de aanpak laaggeletterdheid onder verschillende afdelingen. In Haarlem valt die bijvoorbeeld onder Jeugd, Onderwijs en Sport en in Amsterdam onder Onderwijs en Inburgering. Ook komt het voor dat het beleid laaggeletterdheid is ondergebracht bij Schuldhulpverlening of onder Werk en inkomen.

Gemeenten kunnen advies en ondersteuning krijgen van de Stichting Lezen en Schrijven die accountmanagers heeft per regio. In vrijwel alle gemeenten zijn de bibliotheken partner in de lokale aanpak. Andere partners zijn welzijnsorganisaties, buurthuizen, taalhuizen[8], scholen en werkgevers. De gelden zijn voor een afgebakende periode vastgesteld. Voor sommige gemeenten betekent dit dat ze geen structurele aanpak kunnen uitvoeren, maar projectmatig werken.

5.3.1 Haarlem

In Haarlem is het percentage mensen die laaggeletterd zijn 9% (Geletterdheidinzicht.nl, 2022). Dat is relatief laag met een landelijk en provinciaal gemiddelde van 12%. Haarlem is de contactgemeente van de regio Zuid-Kennemerland. De regio is samengesteld uit de gemeenten: Haarlem, Heemstede, Bloemendaal, Zandvoort, Velzen, Beverwijk en Heemskerk. Als contactgemeente is Haarlem verantwoordelijk voor het verdelen van de Rijksgelden binnen de regio – de verdeling is al door het ministerie vastgelegd.

Het beleid en de aanpak laaggeletterdheid wordt niet alleen vanuit de gemeente bepaald, maar is onderdeel van de regionale aanpak. De initiatieven die ondersteund worden door de gemeente kunnen zowel formeel als informeel zijn, waarbij formele initiatieven eindigen in een diploma of certificaat, en informele initiatieven niet. Een voorbeeld van een informeel initiatief is *Voel je goed,* dit is een regionaal initiatief waarbij diëtisten in eenvoudige taal uitleg geven aan lager opgeleide volwassen die moeite hebben met taal en aan hun gezondheid willen werken (www.taalvoorhetleven.nl, 2022).

[7] Een centrumgemeente is een gemeente die in een intergemeentelijk samenwerkingsverband een bepaalde functie uitvoert voor omliggende gemeenten.
[8] "Een taalhuis is de plek in je stad of dorp waar lokale organisaties samenwerken om mensen te helpen met taal, rekenen of digitale vaardigheden. Stichting Lezen en Schrijven en KB ondersteunen de taalhuizen in bibliotheken" (Taalhuis.nl [website]).

In Haarlem wordt laaggeletterdheid bestreden vanuit de thema's gezondheid, economie, educatie en werk. Naast partners uit de hoek van gezondheid, zoals voorgenoemde diëtisten, zijn de bibliotheek en welzijnsorganisatie Haarlem partner.

Ten slotte wordt er ook ingezet op ex-inburgeraars (NT2'ers want Nederlands is niet hun moedertaal) met de initiatieven: 'Zelfredzaam in taal' en 'Taal in de Wijk'. Uit de gesprekken en het documentatieonderzoek blijkt dat laaggeletterden met Nederlands als moedertaal (NT1'ers) moeilijker te traceren en daarmee moeilijker te ondersteunen zijn dan NT2'ers.

5.3.2 Den Helder

In Den Helder is het percentage van mensen die laaggeletterd zijn hetzelfde als in Haarlem: 9% (Geletterdheidinzicht.nl, 2022). De gemeente Den Helder zet, om laaggeletterdheid aan te pakken, vooral in op participatie en zelfredzaamheid. In Den Helder wordt geen strakke definitie voor laaggeletterdheid gehanteerd. Iedereen met een hulpvraag op het thema basisvaardigheden is welkom. De gemeente Den Helder opereert in de regio NHN. Het beleid voor laaggeletterdheid is door deze regio opgesteld.. Alkmaar is in deze regio contactgemeente. Vanuit Alkmaar worden de gelden verdeeld onder de andere gemeenten in Noord-Holland Noord, waaronder Den Helder.

Een gedeelte van het budget is bestemd voor regionale basisvoorzieningen. Dat deel wordt door VONK – beroepsopleider van regio Noord-Holland Noord – gebruikt voor trajecten die moeten leiden tot verhoging van basisvaardigheden. Voor de hele periode 2021-2022 zijn 83 taal-en basisvaardigheden trajecten begroot, georganiseerd vanuit het Taalhuis Den Helder. Een greep uit de trajecten: Taalmaatjes in de bibliotheek, Tiktrajecten in de bibliotheek (digitale vaardigheden), Taalmaatjes, Taalcafé in de bibliotheek (Gemeente Den Helder, 2022).

5.3.3 Amsterdam

Het percentage mensen dat laaggeletterd is in de gemeente Amsterdam is 16%. Samen met Drechterland, Enkhuizen en Stede Broec (alle 17%) één van de hoogste percentages in Noord-Holland. In Amsterdam valt het beleid voor laaggeletterdheid onder de directie werk, participatie en inkomen. Die werkt veel samen met de afdeling onderwijs. Amsterdam is de contactgemeente van arbeidsmarktregio Groot-Amsterdam. Daar vallen de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, De Ronde Venen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn onder.

Amsterdam heeft structureel een team op de aanpak van ongeveer zes mensen; dit team is het resultaat van een eerdere samenvoeging van de afdelingen inburgering en laaggeletterdheid.

Er is een taalakkoord gesloten door een samenwerkingsverband van 65 organisaties die laaggeletterdheid tegengaan in de eigen organisatie (Gemeente Amsterdam [website]). Dat zijn organisaties uit de regio Groot Amsterdam. Een deel van het beleid waarmee Amsterdam laaggeletterdheid aanpakt is gebaseerd op dat taalakkoord en gericht op Amsterdammers.

In Amsterdam bestaat het initiatief *Pak je kans,* dit is lesmateriaal voor mensen die moeilijk kunnen lezen en schrijven, en richt zich specifiek op armoederegelingen in Amsterdam (www.lezenenschrijven.nl, 2022). Een project dat in de beginfase zit van realisatie is de individuele toetsing van basisvaardigheden voordat iemand begint met de loopbaanpaden bij regionale werkcentra.

Om de aanpak te intensiveren is verdere samenwerking tussen beleidsdomeinen van belang. Naast onderwijs, en inburgering ook met economische zaken. Een nieuwe beleidsaanpak is nu in ontwikkeling en wordt in de loop van 2023 voorgelegd aan de gemeenteraad.

5.4 Samenvatting hoofdstuk 5

In Nederland ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van laaggeletterdheid vooral bij gemeenten. De Rijksoverheid ondersteunt de gemeenten met een deel van haar initiatieven. Andere initiatieven met betrekking tot laaggeletterdheid vanuit de Rijksoverheid zijn gericht op het ondersteunen van onderwijs(instellingen), het stimuleren van lezen en schrijven bij laaggeletterde gezinnen en de kwaliteitsverbetering van taalhuizen. Ook Stichting Lezen & Schrijven ondersteunt de gemeenten bij de uitvoering van de aanpak. Op Rijksniveau worden ook projecten ontwikkeld door de Nationale Bibliotheek, de uitvoering van die projecten ligt bij de lokale bibliotheken – die worden ondersteund door Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's) zoals Probiblio.

Elke provincie heeft een POI om het bibliotheekbeleid te ondersteunen. Verder zijn er onderlinge verschillen tussen hoe de provincies hun beleid uitvoeren, hierover is meer te lezen in hoofdstuk 7.

Ten slotte zijn er in Nederland 35 arbeidsmarktregio's, waar de contactgemeenten een (specifieke) uitkering ontvangen om laaggeletterdheid te bestrijden op basis van regionale plannen. De vijf arbeidsmarktregio's in Noord-Holland hebben alle vijf een regioplan opgesteld met aandacht voor laaggeletterdheid. In opdracht van Tel mee met Taal heeft ECBO een onderzoek uitgevoerd naar de regionale plannen Regionale programma's laaggeletterdheid (ecbo.nl). Een onderzoek naar de werking van de plannen in Noord-Holland is niet voorhanden.

6 Ontwikkelingen

6.1 Laaggeletterdheid neemt toe of blijft gelijk

Er is weinig optimisme bij kenners als het gaat om de ontwikkelingen in laaggeletterdheid zelf. De verwachtingen zijn dat dit waarschijnlijk erger wordt of op zijn minst gelijk blijft. Prinses Laurentien waarschuwde hier in 2016 al voor. "De prinses vindt het onaanvaardbaar dat in een welvarend land als Nederland de laaggeletterdheid groeit en de kloof toeneemt (Algemeen Dagblad, 2016)".

Het percentage laaggeletterden is de afgelopen jaren dan ook gestegen. Stichting Lezen & Schrijven (2018) geeft hier meerdere redenen voor: vergrijzing, nieuwkomers en jongeren. Met name onder jongeren blijkt er recent een toename in laaggeletterdheid. Volgens de Onderwijsinspectie komen er de laatste twee jaar steeds meer leerlingen van de basisschool die niet goed kunnen lezen en rekenen. Ook de leesmotivatie onder Nederlandse jongeren is erg laag (Stichting Lezen & Schrijven, 2018).

6.2 Rijk

Het kabinet heeft ambitieuze plannen om laaggeletterdheid tegen te gaan en wil dan ook de komende jaren extra investeren in de aanpak van laaggeletterdheid, stelden OCW, VWS, BZ en SZW al in 2019 (Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak [Kamerbrief], 2019).

De Rijksoverheid formuleert drie doelen om laaggeletterdheid te voorkomen en verminderen (Rijksoverheid [website]):

- Meer mensen helpen die Nederlands als moedertaal hebben. Zij vormen 65% van de groep laaggeletterden;
- Investeren in een goede kwaliteit van lesaanbod, dat voor iedereen beschikbaar moet zijn;
- Tegen 2024 moet elke gemeente hulp kunnen bieden aan laaggeletterden en ontvangt daartoe een specifieke uitkering van het Rijk.

De Rijksoverheid neemt tien maatregelen om de doelen te bereiken (Idem):

- Ieder jaar krijgen gemeenten ongeveer € 60 miljoen om laaggeletterdheid aan te pakken. Met dit geld kunnen ze cursussen aanbieden aan hun inwoners op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden.
- Werkgevers krijgen ieder jaar € 3 miljoen voor opleidingen in basisvaardigheden op de werkvloer.
- Er is een expertisecentrum Basisvaardigheden. Dat zorgt onder meer voor training van docenten die lesgeven aan laaggeletterden.

- Een investering van gemiddeld meer dan € 1.3 miljoen per jaar in werving van deelnemers, specifiek de groep met Nederlands als eerste taal ten behoeve van werving, promotie en doelgroepgerichte communicatie (OCW, SZW, BZK en VWS [kamerbrief], 2019)
- Bestuursafspraken basisvaardigheden met als uitgangspunt dat "elke arbeidsmarktregio, onder regie van de centrumgemeente en in samenwerking met relevante stakeholders en partners, aan de slag gaat met een eigen ambitieus plan, dat voorziet in een aantoonbare groei van het bereik passend bij de lokale en regionale situatie" (Idem).
- Extra budget voor gemeenten voor de coördinatie van tot 7 miljoen per jaar. De resultaten van de besteding van de extra middelen worden de komende jaren in samenspraak met de VNG gemonitord.
- Vraaggericht landelijk ondersteuningsprogramma (Idem)
- Landelijk ondersteuningsprogramma voor leesbevordering, met focus op laagtaalvaardige gezinnen (Idem).
- Extra inzet op kwaliteit van taalhuizen en non-formeel lesaanbod (Idem).
- Een lerende aanpak. Dat wil zeggen dat de Rijksoverheid de komende jaren daarom extra investeert in "korte, praktijkgerichte experimenten, die aansluiten bij de uitdagingen waar gemeenten, werkgevers en andere partners mee te maken hebben, en gericht zijn op het vergroten van het bereik en/of de kwaliteit" (Idem).

Deze maatregelen vinden plaats in samenhang met het Masterplan basisvaardigheden van 12 mei 2022. Dit masterplan wordt beschreven als "een integraal en duurzaam programma voor de lange termijn" (Masterplan Basisvaardigheden [kamerbrief], 2022). Het plan heeft als doel ervoor te zorgen dat de leraar goed toegerust is om het beste onderwijs te geven in taal, rekenen/wiskunde, burgerschap en digitale vaardigheden. Daarvoor zijn de volgende vijf pijlers geformuleerd (Idem):

1. Extra tijd en ruimte voor kwalitatief goede leraren;
2. Effectieve leer- en ontwikkelmiddelen;
3. Aansluiting school en omgeving (incl. extra aandacht voor lezen en boeken op school);
4. Basisblik, door monitoring en onderzoek, inclusief scherper toezicht;
5. Duidelijke opdracht aan het funderend onderwijs.

De subsidie aan Stichting Lezen en Schrijven zal vanaf 2024 verlaagd worden met 25%. Die rijksgelden die nu naar Stichting Lezen & Schrijven gaan, gaan straks rechtstreeks naar de gemeenten. De verwachting is dat gemeenten vervolgens meer gaan betalen voor de inzet van Stichting Lezen &Schrijven in de ondersteuning van gemeenten.

6.3 Bibliotheken

Op nationaal niveau zijn er op dit moment 15 gemeenten die geen bibliotheekvoorziening hebben. Daar is afgelopen zomer een motie over aangenomen: elke gemeente wordt verplicht een volwaardige

bibliotheek te hebben (Motie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal van het lid Mohandis C.S., 2022). In de Meerjarenbrief cultuur van 4 november 2022 (Kamerstuk 32 820, nr. 482, 2022) is daarnaast op hoofdlijnen beschreven hoe het 'streven naar een toekomstgerichte bibliotheek(voorziening) in elke gemeente' kan worden ingevuld. De minister geeft hiervoor vier maatregelen:

1. Het is noodzakelijk het netwerk van fysieke bibliotheken te repareren en te versterken;
2. Integraal onderdeel van elke toekomstgerichte bibliotheekvoorziening is een klantvriendelijke online bibliotheek met relevante content;
3. Extra inspanning is vereist om het bibliotheekwerk in Caribisch Nederland op Wsob-niveau te brengen;
4. De openbare bibliotheek is vanaf 1 juli 2022 overal gratis toegankelijk voor de jeugd.

In Noord-Holland zijn er op dit moment 17 bibliotheekorganisaties en 139 bibliotheekvoorzieningen (vestigingen of servicepunten). De bibliotheekvoorziening in de Noord-Hollandse gemeente Uitgeest is niet op orde. In het coalitieakkoord "Duurzaam doorpakken!" staat beschreven dat de provincie de waarde van bibliotheken onderkent en daarom is de provinciale subsidie aan Probiblio verhoogd.
In het jaarplan van Probiblio en op hun website worden de activiteiten verder uitgewerkt. Er is ook een meerjarenplan waarin Probiblio ambities en ontwikkelingen op de langere termijn (2021-2024) beschrijft. Daarnaast heeft Probiblio voor de provincie Zuid-Holland een aantal onderzoeken uitgevoerd naar de maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk, één daarvan ging over laaggeletterdheid. Een soortgelijk onderzoek wordt nu in Noord-Holland uitgevoerd door Probiblio.

In totaal ontving Probiblio €1.233.762 aan subsidie van de provincie voor programmalijnen die raken aan geletterdheid. De totale subsidie van Noord-Holland aan Probiblio bedroeg in 2021 €3.464.240.

6.4 Regio

Een andere ontwikkeling, die al enige tijd speelt, is de versnippering van de gelden. Zo stelt de SER in haar rapport uit 2019. Volgens de landelijke SER is het scholingsaanbod door de decentralisatie van de aanpak laaggeletterdheid, marktwerking en verschuiving naar de non-formele sfeer, versnipperd geraakt. Doordat er tegelijkertijd op de infrastructuur bezuinigd is wordt de doelgroep met Nederlands als moedertaal minder goed bereikt. De SER pleit er dan ook voor om de infrastructuur van het scholingsaanbod eenvoudiger, transparanter en toegankelijker te maken om de versnippering tegen te gaan. Daarnaast pleit ze ervoor te inventariseren of beschikbare budgetten optimaal worden ingezet. Dit om inefficiënte en onvolledige besteding te voorkomen. Bovendien leidt het oormerken van de gelden ertoe dat sommige gemeenten te weinig ontvangen en anderen juist geld over houden.

Het kernteam van RPAnhn heeft gedurende een aantal jaar programma's kunnen maken voor de gehele regio. En zich hard gemaakt *tegen* versnippering en *voor* een centraal regionaal beleid en programma. Gemeenten waren dan deel van het samenwerkingsverband op het thema en hadden baat bij de

eenduidigheid. Nu bestaan die programma's nog wel en worden ze gedeeltelijk ook nog uitgevoerd, maar kan de RPAnhn ze niet meer ondersteunen. Er is vanuit de RPAnhn geen regionaal budget meer beschikbaar om de gemeenten te helpen bij het invullen en uitvoeren van de eerder ontwikkelde programma's. Wel gebruiken sommige gemeenten eigen budget om (delen van) programma's te blijven uitvoeren.

6.5 Gemeenten

Op het niveau van gemeenten hoorden we over veel verschillende pilots die ofwel al zijn gestart of binnenkort moeten starten. Als een pilot wordt gemonitord en er zijn positieve effecten wordt vaak ingezet op uitbreiding. Ook worden projecten opgezet die nog in de kinderschoenen staan en respondenten willen er dan ook niet veel over loslaten. Alle gemeenten benadrukken het belang van meer interdepartementale samenwerking op rijksniveau.

Met ingang van 2025 worden de gemeenten geacht hun eigen lokale integrale aanpak te hebben ontwikkeld en te kunnen uitvoeren. Aangezien de gemeenten verantwoordelijk zijn voor het identificeren van laaggeletterdheid is er ook toenemend aandacht op het vinden van NT1'ers (moedertaal Nederlands). Deze groep is moeilijker te vinden dan NT2'ers (SER, 2019).

6.6 Samenvatting hoofdstuk 6

Experts voorspellen dat laaggeletterdheid gelijk zal blijven of zal toenemen. De redenen hiervoor zijn vergrijzing, nieuwkomers en jongeren. Om deze ontwikkelingen een halt toe te roepen heeft het Rijk verschillende maatregelen genomen.

Met ingang van 2025 is elke gemeente zelf verantwoordelijk voor de aanpak van laaggeletterdheid. De bijdrage van Stichting Lezen en Schrijven zal vanaf dat moment met 25% afnemen. Gemeenten worden geacht tegen die tijd hun eigen integrale aanpak te hebben ontwikkeld en te kunnen uitvoeren. Alle gemeenten benadrukken het belang van meer interdepartementale samenwerking bij het Rijk. Ten slotte is er toenemende aandacht voor het vinden van NT1'ers (moedertaal Nederlands). Deze groep is moeilijker te vinden dan NT2'ers (SER, 2019).

Met de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) wordt sinds 2015 van elke gemeente verwacht een volwaardige bibliotheek te hebben. In 2025 wordt dit omgezet in een zorgplicht in de wet. Provincies krijgen dan naar verwachting ook een zorgplicht voor de provinciale wettelijke taken. In het coalitieakkoord van de provincie Noord-Holland wordt de waarde van bibliotheken onderkend: met ingang van 2021 ontvangt Probiblio daarom meer subsidie. Als het gaat om laaggeletterdheid heeft Probiblio

voor de provincie Zuid-Holland een specifiek onderzoek uitgevoerd. Een soortgelijk onderzoek wordt nu in Noord-Holland uitgevoerd door Probiblio.

De landelijk SER pleit ervoor om komende jaren de infrastructuur van het scholingsaanbod eenvoudiger, transparanter en toegankelijker te maken om versnippering tegen te gaan. Daarnaast pleit ze ervoor te inventariseren of beschikbare budgetten optimaal worden ingezet.

7 Wat doen de provincies?

Provincies vullen de aanpak van laaggeletterdheid op verschillende manieren in: sommige provincies hebben een eigen aanpak met bijvoorbeeld een programma en/of een regeling, bij andere is de aanpak onderdeel van een Sociale Agenda, Armoedeplan of beleid voor Leefbaarheid. In twee provincies valt de provincie samen met de Arbeidsmarktregio. Alle provincies zien de aanpak van laaggeletterdheid in meer of mindere mate als onderdeel van de afspraken met de Provinciale Ondersteuningsinstelling voor bibliotheken (POI). Hieronder beschrijven we per provincie wat zij doen op het gebied, vanuit welke rol ze dit doen en welke bedragen hiermee gemoeid gaan. Daar waar de informatie beschikbaar is beschrijven we ook hun plannen voor de komende jaren en welke resultaten zij behaald hebben of hopen te behalen.

7.1 Gelderland

Gelderland voert een deel van haar beleid uit vanuit het beleidsdomein leefbaarheid. Gelderland en Friesland zijn de enige provincies die een campagne hebben uitgezet in het teken van het bestrijden van laaggeletterdheid. Onder de naam Gelderland Geletterd heeft de provincie haar boodschap verspreid via sociale media, Omroep Gelderland en offline flyers (alle gemeenten en bibliotheken hebben flyers ontvangen) en een website Gelderlandgeletterd.nu. Met hun campagne zet Gelderland in op "de mogelijkheden die mensen krijgen als ze beter kunnen lezen en schrijven op de thema's gezin, werk, gezondheid en geld" (Provincie Gelderland [website])

Naast de provincie-brede campagne is het initiëren en ontwikkelen van nieuwe projecten voor de aanpak van geletterdheid één van de taken van de provincie. Ook is er een Gelders plan van aanpak Bibliotheken en Laaggeletterdheid.

Het hoofddoel van het plan van aanpak is "het vinden en ondersteunen van meer laaggeletterde Gelderlanders met Nederlands als moedertaal in samenwerking met bibliotheken" (Provincie Gelderland, 2018). Hierbij hoorden vier pijlers:

1. De realisatie van Gelders kennisplatform Laaggeletterdheid
2. De realisatie van een provincie-brede campagne
3. De realisatie van Gelderse projecten geletterdheid met bibliotheken
4. Het monitoren van de output en impact van drie pijlers

Er is in 2018 een eenmalige bestemmingsreserve van €400.000 ingezet voor laaggeletterdheid in het algemeen. Dit bedrag is verdeeld over een looptijd van 3 jaar, dat komt neer op €133.000 per jaar. Het bedrag komt uit de beschikbare middelen van het programma Cultuur en Erfgoed (Idem). Partners waarmee het beleid wordt uitgevoerd zijn onder meer: Rijnbrink – de Gelderse versie van Pobiblio –

Adviesgroep Laaggeletterdheid, Stichting Lezen en Schrijven en de Samenwerkende Gelderse Bibliotheken (SBG).

Deze aanpak is in 2021 geëvalueerd. Hieruit bleek dat de structuur en de verantwoordelijkheden van de uitvoering van het plan van aanpak werkten. De aanpak is daarom verlengd tot 2023. De vier inhoudelijke pijlers worden gehandhaafd, waarbij alleen de invulling van de monitoring is gewijzigd vanwege gewijzigd landelijk beleid (Gedeputeerde Staten van Gelderland, 2021).

7.2 Overijssel

De provincie Overijssel gaat de samenwerking aan met lokale partners en koppelt de inzet aan het provinciale bibliotheekbeleid. Het "Investeringsprogramma basisvaardigheden 2022-2024" is de kern van de Overijsselse aanpak. Hiermee heeft de provincie besloten om tot en met 2024 €1,76 miljoen te investeren in de bestrijding van laaggeletterdheid. Het geld wordt gebruikt voor die taken waar de provincie een toegevoegde waarde heeft: in het netwerk, verbinding, regionale coördinatie en opschaling van projecten Perspectiefnota 2022 - Samenleven in Overijssel

Het programma bestaat uit drie lijnen: Preventie en onderwijs (gericht op kinderen tot 15 jaar en hun omgeving), Arbeidsmarkt (er wordt gestart met trajecten bij 15-20 bedrijven) en Basisvaardigheden en brede inclusie (met dit programma worden mensen geholpen die niet vallen onder de eerste twee programmalijnen).

7.3 Limburg

De provincie Limburg zet in op partnerschap en ondersteuning van gemeenten en andere maatschappelijke partners. Dat doet ze door subsidie te verlenen aan bibliotheken, gemeenten en andere organisaties tot en met 2023 (Limburg, Nadere subsidieregels Bibliotheek, Maatschappij en Laaggeletterdheid 2020-2023, 2020). Doel van de regeling is het voorkomen en verminderen van laaggeletterdheid en taalachterstanden in de provincie Limburg. De provincie doet dat door het stimuleren van activiteiten voor de verbetering van taalvaardigheid en de aanpak van leesbevordering. Hierdoor worden de maatschappelijke participatie van specifieke doelgroepen in de samenleving vergroot. Bibliotheken, gemeenten en andere organisaties kunnen een aanvraag doen voor de regeling.
In 2022 bedroeg het subsidieplafond €350.000 (Idem).

7.4 Zuid-Holland

Alle bibliotheken in Zuid-Holland zijn actief op het gebied van laaggeletterdheid en werken samen in een taalnetwerk. Dit doen zij met behulp van de landelijke programma's 'Taal voor het Leven' en 'Bibliotheek en Basisvaardigheden' maar ook via het programma BOZH Taalnetwerk in Zuid-Holland. Mendonca Dias

et. al (2019) duiden in hun evaluatie het succes van de landelijke programma's als gevolg van de doeltreffendheid van de landelijke aanpak. Bibliotheken zien zich daardoor niet genoodzaakt het wiel telkens opnieuw uit te vinden. Ze kunnen aansluiten bij een bestaande en geïntegreerde aanpak om laaggeletterdheid aan te pakken.

In Zuid-Holland is dit jaar een themarapportage uitgevoerd door Probiblio. De uitkomsten identificeerden een aantal knelpunten en mogelijkheden om het aanbod te verbeteren Themapublicatie Laaggeletterdheid Zuid-Holland Probiblio 2018.pdf

7.5 Noord-Brabant

In Brabant is Cubiss[9] (de Brabantse POI) bij elk regionaal samenwerkingsverband of taalnetwerk betrokken. De provincie heeft geen aparte aanpak voor laaggeletterdheid, de inspanningen vinden plaats via Cubiss (onderdeel volwasseneneducatie). Daarnaast verbindt Cubiss gemeenten met elkaar en verspreidt ze informatie onder betrokken partners.

7.6 Flevoland

In Flevoland zijn provincie en arbeidsmarktregio één. In de arbeidsmarktregio wordt samengewerkt tussen 6 gemeenten in Flevoland. Alleen de gemeente Zeewolde valt onder een andere regio. De arbeidsmarktregio Flevoland is verantwoordelijk voor de uitvoering van het plan en werkt samen met kernpartners als ROC's, bibliotheken, Stichting Lezen en Schrijven, bedrijven, zorg- en welzijnsorganisaties en gemeenten. De provincie Flevoland wordt "continue bij de uitvoering betrokken" (Flevoland, 2021).

De doelstellingen uit de aanpak van de arbeidsmarktregio Flevoland zijn zo concreet mogelijk geformuleerd (Flevoland, 2021):

1. onafhankelijke en herkenbare plekken voor taalvragers;
2. overzichtelijk en samenhangend aanbod;
3. mogelijkheid van taalcursus op de werkvloer in samenwerking met Regionaal Werkbedrijf; Flevoland en Leerwerkloket Flevoland;
4. realiseren van cursussen voor zorgprofessionals en betrokken ambtenaren om laaggeletterdheid te herkennen;
5. voorbeeldbrieven leveren om de communicatie vanuit gemeenten begrijpelijk te maken voor laaggeletterden;
6. monitoring van de aanpak.

[9] Cubiss ondersteunt organisaties die zich bezighouden met lezen, leren en informeren, zoals het onderwijs, organisaties in het sociaal domein en bibliotheken. Dit doen zij door middel van onderzoek, scholing, evenementen, producten en publicaties.

De provincie Flevoland heeft de bestrijding van laaggeletterdheid als onderdeel van het cultuurbeleid opgenomen Flevoland: ruimte voor cultuur - nota Cultuurbeleid 2021- 2024. De Provinciale Ondersteuningsinstelling bibliotheken (BNF) heeft de versterking van het provinciale netwerk om laaggeletterdheid te bestrijden als opdracht.

7.7 Drenthe

Drenthe heeft in de Drentse provinciale 'Visie op Krimp en Leefbaarheid 2015-2019' laaggeletterdheid opgenomen als een belangrijke opgave. Motto van de aanpak is 'Iedereen doet er toe en iedereen doet mee'. Dit gebeurt in afstemming met het Bondgenootschap voor een geletterd Drenthe. De Drentse Provinciale Staten vroegen in 2021 meer aandacht voor laaggeletterdheid. Inmiddels is laaggeletterdheid onderdeel van (een samenwerking van) de provinciale Sociale Agenda (inclusief subsidieregeling) en het cultuurbeleid 2021 – 2024 (bibliotheken). De aanpak wordt gemonitord door het Trendbureau Drenthe.

Volwassenen kunnen in vrijwel alle Drentse gemeenten terecht voor ondersteuning van de basisvaardigheden. Er zijn formele cursussen maar ook informeel en non-formeel leeraanbod. De trajecten die worden aangeboden richten zich vooral op taalvaardigheid maar ook wordt ondersteuning voor het verbeteren van digitale vaardigheden en enkele rekencursussen aangeboden (Buisman, De Greef, & Segers, 2019).

Daarnaast worden in alle gemeenten in Drenthe wervingsactiviteiten ondernomen om laaggeletterde deelnemers te bereiken. Middelen die hierbij goed werken zijn een persoonlijke benadering, de inzet van taalambassadeurs, het 'via-via' netwerk en mond-tot-mondreclame. Werving via digitale kanalen heeft niet altijd het gewenste effect. (Buisman, De Greef, & Segers, 2019)

Het Bondgenootschap voor een geletterd Drenthe wordt door de provincie gefinancierd. Het Bondgenootschap is een verzameling gemeenten, bedrijven en instellingen die zich sterk maken in hun strijd tegen laaggeletterdheid. Er zijn ruim 110 bondgenoten aangesloten (Drenthe, 2021).

Ook wordt de mogelijkheid onderzocht om in samenwerking met het Bondgenootschap een 'positieve campagne' te lanceren. De campagne zal het verbeteren van de zichtbaarheid van het Bondgenootschap als prioriteit hebben (Gedeputeerde staten van Drenthe, 2022).

7.8 Friesland

Omdat vanaf 2025 gemeenten een eigen integrale aanpak moeten hebben tegen laaggeletterdheid stelt de provincie Friesland dat ze vooral gemeenten wil aanmoedigen en helpen bij hun integrale aanpak. De provincie stelt voor om tot en met 2024 weer een rol te spelen in de Friese aanpak van laaggeletterdheid.

De provincie geeft aan dat dit onder andere kan door de inzet van FERS (de Friese POI ondersteunt bibliotheken en krijgt jaarlijks provinciale subsidie). FERS helpt bibliotheken en organisaties bij projecten over taal en lezen en heeft een rol in het ondersteunen van het netwerk van bibliotheken.
Voor het benodigde budget wordt tot en met 2024 zo'n €157.373 begroot. Suggestie is om dekking te zoeken in de provinciale budgetten die te maken hebben met laaggeletterdheid, bijvoorbeeld taal, cultuur, economie, digitalisering en corona (D66 [initiatiefvoorstel], 2022).

7.9 Zeeland

Net als Flevoland is de provincie Zeeland één arbeidsmarktregio. De regio zet erop in dat het scholingsaanbod voor volwassenen op de gebieden taal, rekenen en digitale vaardigheden meer mensen bereikt en maximaal effect heeft. In Zeeland wordt geïnvesteerd in een (sub)regionale aanpak van laaggeletterdheid.

Kernpartners zijn de Zeeuwse gemeenten. Afstemming over de uitvoering vindt plaats in de Werkgroep Educatie (WGE) waarin de gemeenten via een subregionale contactorganisatie zijn vertegenwoordigd. De Zeeuwse Bibliotheek en stichting Lezen & Schrijven vervullen een klankbordrol in dit proces. De contactorganisaties in de subregio's zijn: Oosterschelderegio: SWVO, Walcheren: gemeente Veere, Zeeuws-Vlaanderen: gemeente Sluis.
De provincie subsidieert de Zeeuwse Bibliotheek (POI) en vervult daarnaast geen aanvullende rol.

7.10 Groningen

De provincie Groningen heeft een samenwerking met Lezen & Schrijven en onlangs toegezegd door te gaan met die samenwerking. De provincie Groningen heeft met de meeste gemeenten een taalakkoord gesloten. Met het ondertekenen van het taalakkoord beloven gemeenten dat ze "verantwoordelijkheid nemen om zich in te spannen om meer mensen met Nederlands als moedertaal te helpen, zodat ze beter kunnen lezen, schrijven en spreken, rekenen en omgaan met de computer. Verder zullen ze werkgevers stimuleren hun verantwoordelijkheid te nemen om hun werknemers de mogelijkheid te bieden een leven lang te leren" (Stichting Lezen en Schrijven, 2019). Het taalakkoord ligt in het verlengde van het landelijke programma Tel mee met Taal en betreft een inspanningsverplichting.
Groningen heeft een Bondgenootschap voor een geletterd Groningen (vergelijkbaar met Drenthe). De provincie Groningen is een van de partners in de armoedeaanpak Groningen waar de bestrijding van laaggeletterdheid onderdeel van is. Laaggeletterdheid - Armoede Groningen

7.11 Utrecht

De provincie Utrecht heeft geen aanvullend beleid voor laaggeletterdheid maar heeft wel een onderzoek ernaar in voorbereiding.

7.12 Samenvatting hoofdstuk 7

De meeste provincies hebben een beleid op het thema laaggeletterdheid. De wijze waarop en de omvang verschilt. Elke provincie heeft een bibliotheekbeleid en via de POI's wordt altijd wat gedaan aan laaggeletterdheid. Ook de bondgenootschappen voor geletterd Groningen en Drenthe zijn schakels tussen het provinciale beleid en de uitvoering in de gemeenten. Zeeland heeft één arbeidsmarktregio, gelijk aan de provincie. De arbeidsmarktregio Flevoland beslaat ook de hele provincie behalve de gemeente Zeewolde, die valt onder de regio Stedendriehoek en Noordwest Veluwe.

Sommige provincies hebben aanvullend beleid ingericht, sommige hebben extra budget vrijgemaakt en een enkele provincie doet (nog) niks aanvullends op het thema laaggeletterdheid. Een aantal voorbeelden van aanvullende aanpakken zijn:

- Gelderland en Friesland die hebben geïnvesteerd in provinciale campagnes.
- Gelderland, Overijssel en Drenthe hebben een specifiek (onderdeel van een) programma ingericht en gefinancierd om laaggeletterdheid te bestrijden.

8 Bibliografie

Algemeen Dagblad. (2016, september 15). Laurentien: toename laaggeletterdheid moet stoppen. *Algemeen Dagblad*.

Bos, M. (2021, december 16). Nieuw kabinet wil een moderne bieb in elke gemeente: "Daar is maatwerk voor nodig". *nhnnieuws*. Opgeroepen op december 10, 2022, van https://www.nhnieuws.nl/nieuws/296333/nieuw-kabinet-wil-een-moderne-bieb-in-elke-gemeente-daar-is-maatwerk-voor-nodig#:~:text=Gemeenten%20zonder%20bibliotheek&text=Je%20hoeft%20daar%20niet%20per,bibliotheekvoorziening%20nog%20niet%20op%20orde.

Buisman, M., De Greef, M., & Segers, M. (2019). *Monitoronderzoek naar de aanpak laaggeletterdheid in Drenthe - eerste onderzoeksresultaten.* Maastricht: Maastricht University, Kohnstamm Instituut.

CBS [website]. (2022). *Monitor Laaggeletterdheid.* CBS. Opgeroepen op december 14, 2022, van https://www.cbs.nl/nl-nl/deelnemers-enquetes/bedrijven/overzicht/monitor-laaggeletterdheid

Coppoolse, K. (2020). *Aanpak laaggeletterdheid*. Opgehaald van Aan de slag in zeeland: https://www.aandeslaginzeeland.nl/projecten/aanpak-laaggeletterdheid.html

Cubiss Brabant. (z.d.). *Hoe taalvaardig is Brabant? Laaggeletterdheid in Brabant - de stand van zaken.* Opgeroepen op december 9, 2022, van https://www.cubiss.nl/sites/default/files/bestanden/kennisbank/Hoe-taalvaardig-is-Brabant.pdf

D66 [initiatiefvoorstel]. (2022, maart 4). Initiatiefvoorstel ex artikel 32 Reglement van orde.

De Algemene Rekenkamer. (2016). *Aanpak laaggeletterdheid.* Den Haag: De Algemene Rekenkamer.

De Bruin, K., & Verheggen, R. (2020). *Regionaal Programma Educatie 2021-2024 - Meerjarenprogramma Aanpak laaggeletterdheid arbeidsmarktregio Utrecht Midden.* Utrecht: Gemeente Utrecht.

Discussienota PvdA. (13 april 2022). Laaggeletterdheid en de provincie Noord-Holland.

Drenthe, T. b. (2021). *Monitor laaggeletterdheid Drenthe 2021*. Opgehaald van https://trendbureaudrenthe.nl/?tableau=window&p=17143&t=1

Flevoland. (2021). *Regioplan Laaggeletterdheid.* Flevoland. Opgeroepen op december 9, 2022, van D07-01-Regioplan-Laaggeletterdheid-2021-2024-AMR-Flevoland.pdf (noordoostpolder.nl)

Gedeputeerde staten van Drenthe. (2022). *Drenthe, mooi voor elkaar! Jaarstukken 2021.* Provincie Drenthe.

Gedeputeerde Staten van Gelderland. (2021, maart 16). Laaggeletterdheid - Evaluatie en Vervolgaanpak. Opgeroepen op december 9, 2022, van https://gelderland.notubiz.nl/document/9890652/1/PD%20-%20Laaggeletterdheid

Geletterdheidinzicht.nl. (2022, November 30). *Alle laaggeletterden*. Opgehaald van www.geletterdheidinzicht.nl: https://geletterdheidinzicht.nl/content/states/index/21205?ExternalGroupStr=f13232%3C13232~Gemeente%7Cf13233%3C&ExternalFiltersStr=&FiltersDisplayStr=%5B%22Gemeente%22%2C%22Alle%20laaggeletterden%22%5D

Gemeente Amsterdam [website]. (sd). *Amsterdams Taalakkoord.* Gemeente Amsterdam. Opgeroepen op december 9, 2022, van https://www.amsterdam.nl/werk-inkomen/werkgevers/amsterdams-taalakkoord/

Gemeente Den Helder. (2022). *Tussenrapportage trajectbegeleiding Taalhuis Den Helder 2021/22.* Gemeente Den Helder: Gemeente Den Helder.

Hezelburcht [website]. (sd). *Nationaal Groeifonds.* Opgeroepen op december 9, 2022, van https://www.hezelburcht.com/subsidies/nationaal-groeifonds/?utm_term=nationaal%20groeifonds&utm_campaign=Generiek+-+Subsidies+-+Nationaal+Groeifonds&utm_source=adwords&utm_medium=ppc&hsa_acc=7805675937&hsa_cam=18346906944&hsa_grp=139991347094&hsa_ad=64013

Houtkoop, W., Allen, J., & Buisman, M. (2012). *Kernvaardigheden in Nederland: Resultaten van de Adult Literacy and.* Art & Design.

Kamerstuk 32 820, nr. 482. (2022, november 4). Meerjarenbrief Cultuur.

Koninklijkerelaties, M. v. (2022). *Gemeentefonds Septembercirculaire 2022.* Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninklijkerelaties. Opgeroepen op december 2022, 8, van https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/circulaires/2021/05/31/meicirculaire-gemeentefonds-2021/meicirculaire-gemeentefonds-2021.pdf

Limburg, G. S. (2020, mei 20). *Nadere subsidieregels Bibliotheek, Maatschappij en Laaggeletterdheid 2020-2023.* Opgehaald van Overheid.nl: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR640470/1

Limburg, G. S. (2022, januari 1). *Subsidieplafonds 2022 voor diverse subsidieregels.* Opgehaald van Overheid.nl: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR670721/17#d70354884e42

Masterplan Basisvaardigheden [kamerbrief]. (2022, mei 12). Masterplan Basisvaardigheden. *referentienummer 3 2 650290*. Opgeroepen op december 12, 2022, van https://open.overheid.nl/repository/ronl-87e80b67638eac706986d2467baodbc854000ea7/1/pdf/kamerbrief-masterplan-basisvaardigheden.pdf

Mendonca Dias, M., Nijhuis, B., Romein, M., Rotteveel, A.-K., & Bersee, T. (2019). *Maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk in Zuid-Holland.* Probiblio.

Motie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal van het lid Mohandis C.S. (2022). *32 820 Nieuwe visie cultuurbeleid.* Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal. Opgeroepen op december 10, 2022, van https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2022D30083

Movisie [website]. (2022). *Experiment Taal leren op de Werkvloer: hoe verloopt het?* Movisie. Opgeroepen op december 14, 2022, van https://www.movisie.nl/artikel/experiment-taalleren-werkvloer-hoe-verloopt

Nationale bibliotheek [website]. (sd). *Laaggeletterdheid en basisvaardigheden.* Nationale bibliotheek. Opgeroepen op december 8, 2022, van https://www.kb.nl/over-ons/expertises/laaggeletterdheid

OCW, SZW, BZK en VWS [kamerbrief]. (2019). *Kamerbrief over plan van aanpak laaggeletterdheid 2020 – 2024.* Opgeroepen op december 12, 2022, van

https://archief28.sitearchief.nl/archives/sitearchief/20210408123129/http://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2019/03/18/kamerbrief-over-plan-om-aanpak-laaggeletterdheid-2020-%E2%80%93-2024/kamerbrief-over-plan-om-aanpak-

Provincie Gelderland [website]. (sd). *Campagne Gelderland Geletterd (2022-2023).* Opgeroepen op november 30, 2022, van https://www.gelderlandgeletterd.nu/campagne

Provincie Gelderland. (2018). *Gelders plan van aanpak Bibliotheken en Laaggeletterdheid.* Gelderland: Provincie Gelderland. Opgeroepen op december 9, 2022, van https://gelderland.stateninformatie.nl/document/6342519/1/Gelders_plan_van_aanpak_Bibliotheken_en_Laa

Rijksoverheid [website]. (sd). *Aanpak Laaggeletterdheid.* Opgeroepen op december 12, 2022, van https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/laaggeletterdheid/aanpak-laaggeletterdheid

Rodenburg, E. (2019). *Drenthe lanceert nieuw kennisplatform in aanpak laaggeletterdheid.* CMO Stamm.

RPAnhn. (2022). *Aanpak Laaggeletterdheid terugblik taalakkoord.* RPAnhn.

SER. (2019). *Samen werken aan taal: een advies over laaggeletterdheid.* Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

Stichting Lezen & Schrijven. (2018). *Literatuurstudie feiten en cijfers laaggeletterdheid.* Stichting Lezen & Schrijven.

Stichting Lezen & Schrijven. (2021). *Jaarverslag 2021.* Stichting Lezen & Schrijven.

Stichting Lezen en Schrijven. (2019). *Nieuw Gronings Taalakkoord getekend tijdens symposium 'Samen voor geletterdheid'*. Opgehaald van Taal voor het leven: https://www.taalvoorhetleven.nl/nieuws/nieuw-gronings-taalakkoord-getekend-tijdens-symposium-samen-voor-geletterdheid

Taalhuis.nl [website]. (sd). *Welkom bij Taalhuis.* Taalhuis.nl. Opgeroepen op december 8, 2022, van https://www.taalhuis.nl/

Tel mee met Taal [website]. (sd). *7,6 miljoen euro voor arbeidsmarktkansen laaggeletterden.* Opgeroepen op december 9, 202, van https://www.telmeemettaal.nl/nieuws/nieuwsoverzicht/2022/04/14/76-miljoen-euro-voor-arbeidsmarktkansen-laaggeletterden

Telmeemettaal.nl [website]. (sd). *Investeringen Rijksoverheid in aanpak laaggeletterdheid 2021.* Opgeroepen op december 8, 2022, van https://www.telmeemettaal.nl/documenten/publicaties/2021/06/24/investeringen-rijksoverheid-in-aanpak-laaggeletterdheid-2021

van Engelshoven, I., de Jonge, H., & Knops, R. (2019). *Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak [Kamerbrief].* Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

VNG. (2020). *Regionaal Programma Integrale Aanpak Laaggeletterdheid bij volwassenen in het sociaal domein.* VNG. Opgeroepen op december 14, 2022, van https://vng.nl/sites/default/files/2021-03/def._vng_model-format_regionaal_programma_integrale_aanpak_laaggeletterdheid_bij_volwassenen_juni_2020.pdf

Wevers, J. (2022, september 11). 'Aanpak laaggeletterdheid is nu veel te versnipperd'. *Binnenlands Bestuur*. Opgeroepen op december 8, 2022, van https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/met-aanpak-geletterdheid-kan-je-niet-vroeg-genoeg-beginnen

www.aeno.nl. (2022, December 1). *A&O fonds Gemeenten*. Opgehaald van www.aeno.nl: https://www.aeno.nl/over-aeno

www.basisvaardigheden.nl. (2022, December 1). *Overzicht Regionale Programma's Laaggeletterdheid van de AMR-regio's*. Opgehaald van www.basisvaardigheden.nl: https://basisvaardigheden.nl/kennisbank/overzicht-regionale-programmas-laaggeletterdheid-van-de-amr-regios

www.eramusplus.nl. (2022, November 30). *Mogelijkheden Volwasseneducatie*. Opgehaald van www.erasmusplus.nl: https://www.erasmusplus.nl/subsidie/volwasseneneducatie/mogelijkheden

www.innovatiefondsnoordholland.nl. (2022, December 1). *Proof-of-Concept Fonds*. Opgehaald van www.innovatiefondsnoordholland.nl: https://www.innovatiefondsnoordholland.nl/proof-of-concept-fonds

www.kopgroepbibliotheken.nl. (2022, December 1). *Taalhuis*. Opgehaald van www.kopgroepbibliotheken.nl: https://www.kopgroepbibliotheken.nl/Taalhuis.html

www.lezenenschrijven.nl. (2022, December 1). *Gemeente Amsterdam: Aanpak Armoede Taal en Laaggeletterdheid*. Opgehaald van www.lezenenschrijven.nl: https://www.lezenenschrijven.nl/wat-doen-wij/oplossing-voor-je-vraagstuk/gemeente-amsterdam-aanpak-armoede-taal-en

www.overheid.nl. (2022, December 1). *Gemeenten*. Opgehaald van www.overheid.nl: https://organisaties.overheid.nl/Gemeenten/

www.taalvoorhetleven.nl. (2022, December 1). *Voel je goed!* Opgehaald van www.taalvoorhetleven.nl: https://www.taalvoorhetleven.nl/partner/projecten/projectvoelgoed#:~:text=Voel%20je%20goed!%20is%20de,met%20het%20verwerken%20van%20informatie.

www.telmeemettaal.nl. (2022, December 1). *Over Tel mee met Taal*. Opgehaald van www.telmeemettaal.nl: https://www.telmeemettaal.nl/over-ons

www.vng.nl. (2022, November 2022). *Specifieke uitkering educatie, overzichten 2020 en 2021*. Opgehaald van www.vng.nl: https://vng.nl/publicaties/specifieke-uitkering-educatie-overzichten-2020-en-2021

Bijlage 1 Gemeenten met laagste en hoogste percentage laaggeletterdheid

Gemeente	Arbeidsmarkt Regio	Inwoner aantal	Aantal Laaggeletterden	Percentage Laaggeletterden
Wijdemeren	Gooi en Vechtstreek	24.491	245	1%
Gooise Meren	Gooi en Vechtstreek	58.885	1.178	2%
Bloemendaal	Zuid-Kennemerland en IJmond	23.701	948	4%
Heemstede	Zuid-Kennemerland en IJmond	27.563	1.103	4%
Zandvoort	Zuid-Kennemerland en IJmond	17.142	686	4%
Gemeente	**Arbeidsmarkt Regio**	**Inwoner aantal**	**Aantal Laaggeletterden**	**Percentage Laaggeletterden**
Drechterland	Noord-Holland Noord	19.993	3.399	17%
Enkhuizen	Noord-Holland Noord	18.631	3.167	17%
Stede Broec	Noord-Holland Noord	21.944	3.730	17%
Amsterdam	Groot Amsterdam	905.234	144.837	16%
Zaanstad	Zaanstreek/ Waterland	157.215	23.582	15%

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 410
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl
KvK 33176766
www.dsp-groep.nl

DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek, advies en management, gevestigd aan de IJ-oevers in Amsterdam. Sinds de oprichting van het bureau in 1984 werken wij veelvuldig in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook voor maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Het bureau bestaat uit 40 medewerkers en een groot aantal freelancers.

Dienstverlening

Onze inzet is vooral gericht op het ondersteunen van opdrachtgevers bij het aanpakken van complexe beleidsvraagstukken binnen de samenleving. We richten ons daarbij met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van zo'n vraagstuk. In dit kader kunnen we bijvoorbeeld een onderzoek doen, een registratie- of monitorsysteem ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of (tijdelijk) het management van een project of organisatie voeren.

Expertise

Onze focus richt zich met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van een vraagstuk. Wij hebben o.a. expertise op het gebied van transitie in het sociaal domein, kwetsbare groepen in de samenleving, openbare orde & veiligheid, wonen, jeugd, sport & cultuur.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.

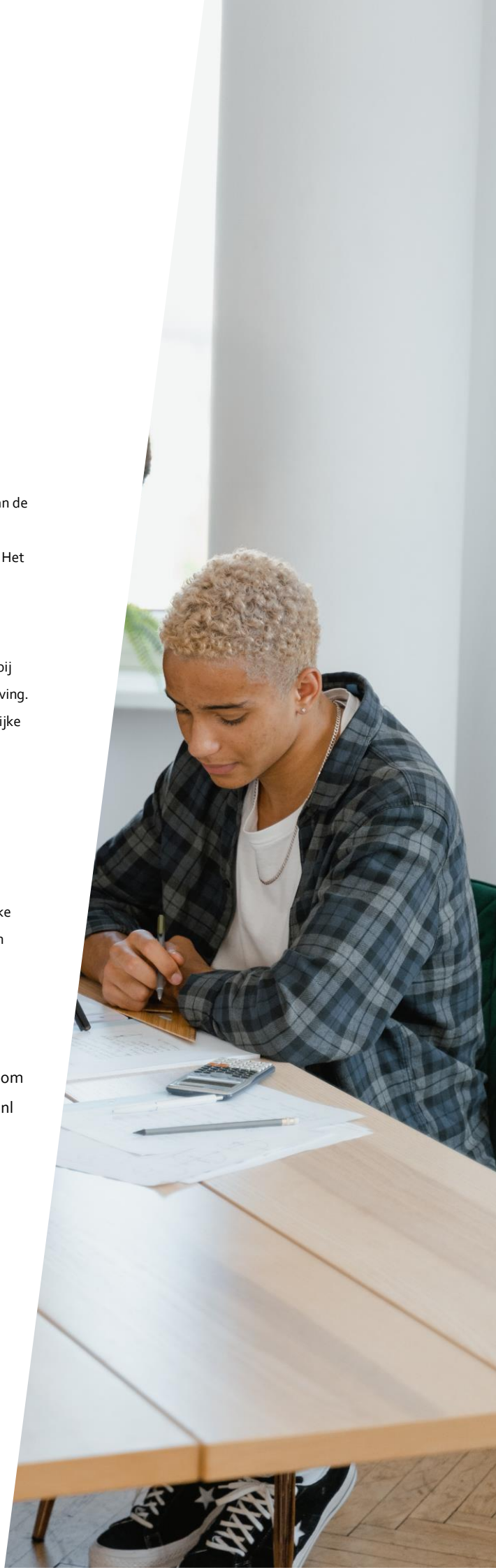

december 2022

Pro biblio

Maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk in Noord-Holland

Themapublicatie laaggeletterdheid

Wij werken aan de toekomst van bibliotheken

Inhoudsopgave

Samenvatting **5**

Conclusies **7**

1 Inleiding **9**
1.1 Aanleiding 9
1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen 9
1.3 Methode van onderzoek 9

2 Omschrijving van en belang van inzicht in Laaggeletterdheid **10**
2.1 Wat verstaan we onder laaggeletterdheid? 10
2.2 Riscofactoren laaggeletterdheid 12
2.3 Het belang van inzicht in laaggeletterdheid 13

3 Actuele ontwikkelingen op het gebied van Laaggeletterdheid **15**
3.1 Vergrijzing 15
3.2 Nieuwkomers 15
3.3 Jongeren 16
3.4 Toenemende kloof in het onderwijs en in de maatschappij 17
3.5 Corona 18

4 Omvang Laaggeletterdheid in Nederland en Noord-Holland **19**
4.1 Laaggeletterdheid in Nederland 19
4.2 Laaggeletterdheid in Noord-Holland 20
4.3 Gemeenten in Noord-Holland met een hoger dan gemiddeld risico op laaggeletterdheid 21

5 Welke activiteiten ondernemen bibliotheken op het gebied van laaggeletterdheid? **23**
5.1 Het landelijke uitvoeringsprogramma Tel mee met Taal 23
5.2 Het landelijke bibliotheekprogramma Bibliotheek en Basisvaardigheden 23
5.3 Dienstverlening bibliotheken tijdens corona 36

6 Hoe kunnen bibliotheken in Noord-Holland hun aanbod verbeteren? **38**
6.1 Wat gaat goed? 38
6.2 Wat zijn de knelpunten? 39
6.3 Wat kunnen bibliotheken nog meer doen? 41
6.3.1 Voortbouwen op de lokale netwerkaanpak 41

6.3.2 Gezinsaanpak 42
6.3.3 Informatiepunt Digitale Overheid (IDO's) 44
6.3.4 Ontwikkelplein 45
6.3.5 Gecijferdheid 46

BIJLAGE 1: LAAGGELETTERDHEID IN DE PROVINCIE NOORD-HOLLAND 48

BIJLAGE 2: PRAKTIJKVOORBEELDEN NOORD-HOLLAND: INTERVIEWS 50

Colofon

Themapublicatie laaggeletterdheid
Maatschappelijke opgaven in relatie tot het bibliotheeknetwerk in Noord-Holland

Opdrachtgever
Provincie Noord-Holland

Projectgroep Probiblio
Iris Coster, adviseur basisvaardigheden
Marion Romein, adviseur marktkennis
Silvia Settels, externe – Het Zakelijk Schrijfbureau
Erica Vos – Meijer, manager educatie

© Probiblio 2022

Samenvatting

Laaggeletterdheid is weerbarstig en complex. De verwachting is dat het aantal mensen dat moeite heeft met lezen en schrijven, alleen maar verder groeit. Zeker na twee jaren COVID-19 en de consequenties die dat heeft gehad voor de maatschappij. Maar hoe staat het er nu precies voor, zowel landelijk als in de provincie Noord-Holland? Deze rapportage is opgesteld om daar inzicht in te geven.

Dit onderzoek heeft dan ook als doelstelling: "*Inzicht geven in hoe het is gesteld met laaggeletterdheid in Noord-Holland, in relatie tot het bibliotheek(net)werk"*. Op basis van een uitgebreide deskresearch in bestaande onderzoeken, beleidsstukken, artikelen, interviews en in de scans laaggeletterdheid van Probiblio is geprobeerd dit inzicht te geven. Voor de rapportage is gekozen voor de volgende hoofdstukken:

1. Inleiding
2. Omschrijving van en belang van inzicht in laaggeletterdheid
3. Actuele ontwikkelingen op het gebied van laaggeletterdheid
4. Omvang laaggeletterdheid in Nederland en Noord-Holland
5. Welke activiteiten ondernemen bibliotheken op het gebied van laaggeletterdheid?
6. Hoe kunnen bibliotheken in Noord-Holland hun aanbod verbeteren?

Omschrijving laaggeletterdheid, actuele trends en omvang

Laaggeletterdheid is een term voor mensen die grote moeite hebben met lezen, schrijven en/of rekenen. Mensen die laaggeletterd zijn, zijn geen analfabeten. Ze kunnen wel lezen en schrijven, maar beheersen niet het eindniveau vmbo of niveau mbo-2/3 (taalniveau 2F van het referentiekader volwasseneneducatie). Vaak zijn zij ook zwak op het gebied van digitale vaardigheden. Laaggeletterden kunnen lastig of niet volwaardig functioneren in de samenleving. Het gaat veelal om mensen die te maken hebben met een stapeling van problemen rondom opleiding, werk, inkomen, gezondheid, wonen, veiligheid en sociaal isolement.

Laaggeletterdheid komt vooral voor onder laagopgeleiden, ouderen, werklozen en mensen met een migratieachtergrond. De grootste groep betreft mensen met Nederlands als eerste taal (NT1). Bijna 1,8 miljoen mensen van 16 tot en met 65 jaar zijn laaggeletterd. Rekenen we ouderen ook mee dan komt dit cijfer uit op bijna 2,5 miljoen. Volgens een berekening van PricewaterhouseCoopers (PwC) bedragen de totale maatschappelijke kosten voor laaggeletterdheid € 1,13 miljard per jaar.

Naar schatting zijn er in Noord-Holland ongeveer 212.000 laaggeletterden van 16 jaar tot 65 jaar en ongeveer 424.000 laaggeletterden als je ook de 65+ers mee telt. Vooral in het stedelijk gebied van de regio Groot-Amsterdam en in landelijke gebieden zoals Noord-Holland-Noord komt laaggeletterdheid relatief veel voor.

Er zijn een aantal ontwikkelingen die leiden tot een toename van laaggeletterdheid:

- *Vergrijzing*: Nederland vergrijst en het aandeel laaggeletterden onder ouderen is groter dan onder jongeregroepen door het verlies aan vaardigheden en beperktere scholing op jongere leeftijd.
- *Nieuwkomers*: de toestroom van vluchtelingen/nieuwkomers is de afgelopen jaren fors geweest waarbij het taalniveau van degenen die de inburgering afronden vaak onvoldoende is.
- *Jongeren*: het percentage 15-jarige laaggeletterden steeg in de periode 2003 – 2018 van 11,5% naar bijna 25%

- *Toenemende kloof in onderwijs en maatschappij*: er is een talige tweedeling aan het ontstaan waarbij de kloof tussen mensen die geletterd zijn en niet geletterd zijn steeds verder stijgt in Nederland.
- *Corona*: tijdens de coronacrisis kampten met name minder digitaalvaardigen en laaggeletterden met een groeiende achterstand: de snelle digitale ontwikkelingen zorgden ervoor dat zij niet konden aanhaken in een tijd waarin informatie over het virus, de maatregelen en beschikbare hulp vliegensvlug werd verspreid.

Aanpak van bibliotheken op laaggeletterdheid en knelpunten

Laaggeletterdheid wordt door de overheid onderkend als maatschappelijk probleem. In het landelijk actieprogramma 'Tel mee met taal' van de ministeries OCW, VWS en SZW worden gemeenten ondersteund bij het opzetten van een duurzaam netwerk voor laaggeletterdheid. Belangrijke landelijke partijen zijn daarbij de Stichting Lezen en Schrijven en de Koninklijke Bibliotheek.

Een ander belangrijk landelijk programma komt van de bibliotheken zelf: 'Bibliotheek en Basisvaardigheden'. Dit programma sluit aan bij de doelen van 'Tel mee met Taal'. De Koninklijke Bibliotheek werkt in samenwerking met SPN (Stichting samenwerkende POI's Nederland, waar Probiblio ook onderdeel van is) en andere stakeholders aan de ontwikkeling, ontsluiting en implementatie van een landelijke programmalijn voor het ondersteunen van bibliotheken om basisvaardigheden onder volwassenen te bevorderen.

Met deze landelijke programma's en lokale invulling worden positieve resultaten geboekt in Noord-Holland. In samenwerking met welzijnsinstellingen, vrijwilligersorganisaties en onderwijsaanbieders zijn in de hele provincie DigiTaalhuizen ingericht waar de doelgroep terecht kan voor taalles, taalcoaching, leeskringen, schrijfclubs, computercursussen of zelfs sollicitatietraining. Volop in ontwikkeling geven bibliotheken op meerdere wijzen invulling aan hun opdracht om mensen die laaggeletterd zijn te helpen:

- het Informatiepunt Digitale Overheid: een plek waar inwoners terecht kunnen voor hulp bij contact met de overheid;
- de Gezinsaanpak: gericht op het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid bij kind en ouder;
- het Ontwikkelplein: een recente ontwikkeling waarbij steeds meer bibliotheken nadenken over het inrichten van een fysieke plek waar men terecht kan voor informatie en advies, praktische hulp en zelf leren, én ontmoeten.

Alles bij elkaar opgeteld leveren de bibliotheken een waardevolle bijdrage aan de bestrijding van laaggeletterdheid in Noord-Holland. Echter, uit het onderzoek Basisvaardigheden voor volwassenen, dat jaarlijks door de KB gehouden wordt, blijkt dat de bibliotheken ook tegen knelpunten aanlopen: moeilijk te bereiken doelgroep (laaggeletterde NT1'ers), onvoldoende personeel en het bieden van alternatieve dienstverlening in de coronatijd. In 2020 werd de sluiting van de bibliotheek door de corona-maatregelen als belangrijkste knelpunt ervaren. Voor corona (in 2019) werd onvoldoende financiering gezien als een belangrijk knelpunt.

Samenvattend kan gesteld worden dat er veel is bereikt waarbij de inspanningen de komende jaren worden voortgezet. Voor een goede voortzetting is het belangrijk om ook de benoemde knelpunten in de komende jaren te blijven adresseren en aan te pakken .

Conclusies

In dit hoofdstuk worden de vragen die ten grondslag lagen aan het onderzoek beantwoord tenzij deze in de samenvatting al afdoende zijn beantwoord. Ook zijn suggesties voor verbeteringen gegeven.

Waarom is inzicht in laaggeletterdheid belangrijk?
Laaggeletterdheid kan voor de persoon in kwestie vergaande negatieve gevolgen hebben. Het betekent veelal geringe kansen op de arbeidsmarkt, weinig uitzicht op aantrekkelijker en beter betaald werk, zeer beperkte scholingsmogelijkheden en slechte toegang tot tal van maatschappelijke voorzieningen op het terrein van huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Meestal gaat laaggeletterdheid hand in hand met een sociaaleconomische achterstandspositie en sociale uitsluiting. Laaggeletterdheid is een bron van maatschappelijke ongelijkheid en heeft daarmee ook een negatief effect op de maatschappelijke cohesie.

Wat is de omvang van laaggeletterdheid in Nederland en specifiek in Noord-Holland?
Tot nu toe blijkt laaggeletterdheid een hardnekkig verschijnsel te zijn dat moeilijk uit te bannen is. Dit geldt voor Nederland en ook voor Noord-Holland. In Noord-Holland zijn bij benadering 212.000 mensen (cijfers 2012, in 2021 schatting: 222.000) tussen de 16-65 jaar (beroepsbevolking) laaggeletterd. Het percentage laaggeletterden in Noord-Holland (12,7%) is ongeveer vergelijkbaar met het gemiddelde in Nederland (11,9%). Dit lijkt te komen door de combinatie van een aantal kenmerken van grote steden: een hoger percentage mensen met een migratieachtergrond en de grotere kloof in variabelen als welvaart en opleiding. Anderzijds is te zien dat ook in het landelijk gebied van Noord-Holland op een aantal plekken het percentage hoger is, hier gaat het vaker om een groep autochtone Nederlanders die het risico lopen om laaggeletterd te zijn.

Wat wordt er al ondernomen door bibliotheken op het gebied van laaggeletterdheid en met welke partners wordt daarbij samengewerkt?
Sinds 2012 is er het landelijke actieprogramma “Tel mee met Taal” van de ministeries van OCW, SZW en VWS dat gericht is op het opzetten en ondersteunen van taalnetwerken. De bibliotheeksector is daarbij betrokken met het landelijke programma “Bibliotheek en Basisvaardigheden”, gericht op het ondersteunen van bibliotheken bij activiteiten gericht op het bevorderen van basisvaardigheden onder volwassenen.

Door heel Noord-Holland zijn er inmiddels gemeentelijke en regionale taalnetwerken geformeerd waarbinnen door een diversiteit aan partners samengewerkt wordt. Een belangrijk voorbeeld hiervan zijn de DigiTaalhuizen. Vrijwel alle bibliotheken hebben een of meer DigiTaalhuizen met een gevarieerd aanbod op het gebied van basisvaardigheden voor laaggeletterden en andere kwetsbare burgers. In 2021 waren er 51 Taalhuizen in Noord-Holland. Belangrijke partners waarmee bibliotheken in Noord-Holland samenwerken bij de aanpak van laaggeletterdheid zijn gemeenten, Stichting Lezen en Schrijven, ROC’s, particuliere onderwijsaanbieders, Probiblio (POI’s) en maatschappelijke organisaties in het sociaal domein.

Wat is de stand van zaken bij bibliotheken: wat gaat goed, wat gaat niet goed en wat kunnenbibliotheken nog meer doen om hun aanbod te verbeteren?
De bibliotheeksector levert een aanzienlijke bijdrage aan de preventie en bestrijding van laaggeletterdheid. De bibliotheek evolueert steeds meer van klassieke uitleenbibliotheek naar brede, maatschappelijke en educatieve bibliotheek in het hart van de lokale samenleving. De bibliotheek wordt daarmee de plek waar mensen terecht kunnen voor een non-formeel educatieaanbod die overal en voor iedereen bereikbaar is. De bibliotheken in Noord-Holland zijn tot nu toe tamelijk succesvol geweest in het opzetten van activiteiten en het aangaan van samenwerkingen. Niettemin wordt vooral de NT2 (inwoners met Nederlands als tweede taal) groep bereikt. De NT1 doelgroep, de groep die

Nederlands als eerste taal heeft, blijft zowel landelijk als in Noord- Holland een zeer moeilijk te bereiken groep.

Knelpunten waar bibliotheken tegenaan lopen in Noord-Holland (en ook in heel Nederland) zijn:
Een moeilijk te bereiken doelgroep
Het betreft hierbij vooral autochtone Nederlanders (zogeheten NT1'ers). Ongeveer twee derde van de laaggeletterden is autochtoon, maar deze groep is vanwege allerhande persoonlijke belemmeringen moeilijk naar een educatietraject te bewegen.

Onvoldoende personeel
Taalhuizen hebben een grote vlucht genomen waarbij op grote schaal taalvrijwilligers worden ingezet. Niettemin zijn daarbij docenten en professionals nodig om de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening te waarborgen, wat op dit moment mede door de krappe arbeidsmarkt wordt bemoeilijkt.

Alternatieve dienstverlening na corona
Alhoewel negen van de tien bibliotheken in Nederland in 2021 alternatieve dienstverlening rondom basisvaardigheden en specifiek taalvaardigheden boden werden de bibliotheken wel voor een uitdaging gesteld om de doelgroep te bereiken. Bibliotheken zochten ook naar andere vormen die aansloten bij de doelgroep en bouwden een divers aanbod op. Ondanks deze extra inzet bereikte ongeveer de helft van de bibliotheekorganisaties in Nederland de niet-digitaalvaardigen en laaggeletterden met Nederlands als eerste taal niet vanwege de coronamaatregelen. Voor corona (in 2019) werd onvoldoende financiering gezien als een belangrijk knelpunt.

Bovenstaande knelpunten zullen in de komende jaren geadresseerd en aangepakt moeten worden, willen bibliotheken meer kunnen doen op het gebied van laaggeletterdheid dan dat ze nu al doen.

Mogelijkheden om het aanbod te verbeteren en meer mensen te bereiken?
Activiteiten waar bibliotheken in de toekomst winst mee kunnen boeken in de aanpak van laaggeletterdheid zijn:

- *Voortbouwen op de lokale netwerkaanpak*
  Het intensiveren en uitbouwen van de al opgezette en succesvolle samenwerking met lokale partijen in het sociaal domein.
- *Gezinsaanpak*
  De gezinsaanpak is erop gericht ouders te leren om hun kinderen te ondersteunen en stimuleren in de taalontwikkeling. Daarnaast kunnen ouders binnen de gezinsaanpak ook werken aan hun eigen basisvaardigheden.
- *Informatiepunt Digitale Overheid*
  Deze informatiepunten kunnen burgers helpen bij het regelen van praktische zaken die tegenwoordig veelal online geregeld moeten worden, zoals huurtoeslag, AOW, uitkeringen, belastingen, rijbewijzen, toeslagen en zorgzaken
- *Ontwikkelplein*
  Een vrij een recente ontwikkeling waarbij steeds meer bibliotheken nadenken over het inrichten van een fysieke plek waar men terecht kan voor informatie en advies, praktische hulp en zelf leren, én ontmoeten
- *Gecijferdheid*
  Bibliotheken bieden geïntegreerd aanbod (samen met taal en digitaal) om mensen te hebben de vaardigheden te ontwikkelen rondom cijfers, rekenen en financiën om zo mee te kunnen komen in de maatschappij.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Probiblio, de ondersteuningsorganisatie van bibliotheken in de provincies Noord- en Zuid-Holland, is door de provincie Noord-Holland gevraagd om een onderzoek uit te voeren naar de maatschappelijke opgave laaggeletterdheid in relatie tot het bibliotheeknetwerk. Het gaat daarbij specifiek om laaggeletterdheid onder de beroepsbevolking.

1.2 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van het onderzoek is: "*Inzicht geven in hoe het is gesteld met laaggeletterdheid in Noord-Holland, in relatie tot het bibliotheek(net)werk"*.

Deze doelstelling is vertaald naar de volgende onderzoeksvragen en hoofdstukken:

- Wat verstaan we onder laaggeletterdheid en waar is er een verhoogd risico? (Hoofdstuk 2)
- Waarom is inzicht in laaggeletterdheid belangrijk? (Hoofdstuk 2)
- Welke ontwikkelingen zien we op het gebied van laaggeletterdheid? (Hoofdstuk 3)
- Wat is de omvang van laaggeletterdheid in Nederland en specifiek in Noord-Holland? (Hoofdstuk 4)
- Wat wordt er ondernomen door bibliotheken op het gebied van laaggeletterdheid en met welke partners wordt daarbij samengewerkt? (Hoofdstuk 5)
- Wat is de stand van zaken bij bibliotheken: wat gaat goed, wat kan beter en wat kunnen bibliotheken nog meer doen om hun aanbod te verbeteren? (Hoofdstuk 6)

1.3 Methode van onderzoek

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen heeft Probiblio gekozen voor deskresearch als methode van onderzoek, daarnaast zijn er met een aantal bibliotheken interviews gehouden.

De deskresearch betrof het verzamelen van informatie uit bestaande onderzoeken, beleidsstukken, papers en artikelen met het onderwerp laaggeletterdheid. Hierbij is zowel gekeken naar het onderwerp in zijn algemeenheid als naar de specifieke situatie op het gebied van laaggeletterdheid in Nederland en meer in detail in Noord-Holland. De interviews zijn gehouden met bibliotheken uit Noord-Holland met aansprekende best practices rondom dit thema.

2 Omschrijving van en belang van inzicht in Laaggeletterdheid

Laaggeletterden hebben grote moeite met lezen, schrijven en het begrijpen en toepassen van informatie. Daarnaast zijn ze veelal ook zwak op het gebied van digitale vaardigheden[1]. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op wat laaggeletterdheid betekent, om hoeveel laaggeletterden het in Nederland gaat, wat risicofactoren zijn voor laaggeletterdheid en waarom het belangrijk is laaggeletterdheid aan te pakken.

2.1 Wat verstaan we onder laaggeletterdheid?

Stichting Lezen & Schrijven hanteert de volgende definitie van laaggeletterdheid[1]:
Je bent als volwassene laaggeletterd, als je moeite hebt met lezen, schrijven en/of rekenen. Vaak heb je dan ook beperkte digitale vaardigheden. Dan vind je bijvoorbeeld omgaan met een computer of een smartphone lastig. Niet goed kunnen lezen, schrijven en/of rekenen heeft gevolgen. Je vindt bijvoorbeeld minder snel een baan of hebt minder grip op je geldzaken. Een volwassene die laaggeletterd is, is geen analfabeet. Een laaggeletterde kan wel lezen en schrijven, alleen niet goed genoeg om helemaal mee te doen in de samenleving.

Laaggeletterdheid is dus een overkoepelende term voor mensen die grote moeite hebben met lezen, schrijven en het begrijpen en toepassen van informatie. Zij beheersen het minimale niveau om volwaardig in de Nederlandse maatschappij te kunnen functioneren niet. Dat niveau is door de overheid vastgesteld op eindniveau vmbo of niveau mbo-2/3 (niveau 2F binnen de Standaarden en eindtermen volwasseneneducatie)[2].

Mensen die laaggeletterd zijn hebben bijvoorbeeld problemen met:

- formulieren invullen voor bijvoorbeeld zorgtoeslag, kinderopvang of de belasting;
- straatnaamborden lezen;
- voorlezen aan (klein)kinderen;
- een (verjaardags)kaart schrijven;
- geld opnemen bij een pinautomaat;
- vertrektijden van de trein opzoeken;
- ondertitels lezen;
- recepten uit een kookboek lezen;
- lezen en begrijpen van gezondheidstips, patiënte folders en bijsluiters van medicijnen.

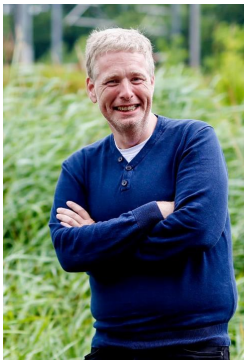

Dicky
Voordat ik naar school ging, stopte ik alle rekeningen die ik ontving in een la. Doordat ik ze niet kon lezen, had ik niet in de gaten dat ik zo een gigantische schuldopbouwde. Dankzij alles wat ik op school geleerd heb, heb ik mijn schulden kunnen wegwerken. En daarna heb ik samen met mijn broer een huis gekocht. Mijn zus heeft me geholpen met het papierwerk, maar zo'n grote stap had ik in het verleden nooit durven zetten. Tegenwoordig durf ik ergens voor te vechten en trots te zijn op wat ik bereik.[3]

[1] Stichting Lezen & Schrijven (z.d.). *Laaggeletterdheid in Nederland.* Geraadpleegd via: https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/
[2] Zie bijlage 3 voor een toelichting hierop
[3] https://www.lezenenschrijven.nl/verhalen/dicky- gingnagel/

Ine

Toen er een flyer voor een cursus Nederlands in de bus viel, zei mijn man: "Ga nou maar". Nu ben ik blij dat ik naar hem geluisterd heb. Al durfde ik in het begin alleen 's avonds naar school te gaan. Ik was als de dood dat iemand mij overdag zou herkennen. Na een paar lessen was die schaamte weg en ging ik gewoon overdag naar school.

Dankzij de cursus leerde ik niet alleen lezen en schrijven, maar ook converseren. Ik ging gesprekken met mensen niet meer uit de weg en deed dingen die ik daarvoor nooit had gedurfd. Ik paste op buurkinderen, deed vrijwilligerswerk in het bejaardentehuis, bezocht bibliotheken en musea en ging met mijn kleinkinderen op vakantie naar Spanje.[4]

Taal speelt dus een belangrijke rol om mee te kunnen doen in de samenleving. Het gaat om een basisvaardigheid die onder meer nodig is voor de opvoeding van kinderen, voor het volgen van onderwijs, voor het vinden en behouden van werk, voor het leiden van een gezond leven en het behoud van vitaliteit, voor maatschappelijke redzaamheid en voor actief burgerschap. Maar het gaat dus niet alleen om mensen die moeite hebben met taal. Zij kunnen ook moeite hebben met rekenen, óf taal en rekenen. Een interessant tv-programma dat laat zien wat het betekent om laaggeletterd te zijn is hier terug te zien: 'Als Taal je tegenhoudt' van De Publieke Tribune (Human, NPO).

In Nederland zijn er 2,5 miljoen laaggeletterden. Daarvan hebben bijna 1,8 miljoen mensen van 16 tot 65 jaar moeite met taal en / of rekenen. Bijna 740.000 65-plussers hebben daar moeite mee.[5] In hoofdstuk 4 gaan we specifiek in op de cijfers in Noord-Holland.

	2,5 miljoen	
	± 1.800.000 16-65 jaar	± 740.000 65-plus
taal	± 270.000	± 150.000
rekenen	± 450.000	± 143.000
taal + rekenen	± 1.050.000	± 443.000

Mensen die laaggeletterd zijn, zijn geen analfabeet. Zij kunnen wel lezen, schrijven en / of rekenen maar beheersen het minimale niveau niet. We maken een onderscheid binnen de groep laaggeletterden tussen NT1 en NT2. De NT1 groep heeft Nederlands als moedertaal en de NT2 groep heeft Nederlands als tweede taal. De NT1 groep is absoluut gezien de grootste groep ondanks dat het percentage laaggeletterden in de NT2 groep hoger is.

Daarnaast zijn bij veel laaggeletterden, en met name die in de hogere leeftijdsgroepen, de computervaardigheden gering. Dit is zorgwekkend vanwege de toenemende digitalisering van de samenleving. Denk bijvoorbeeld aan de digitale werkmap van het UWV en de invoering van de E-overheid. Als je wel kunt lezen, schrijven en rekenen, maar niet voldoende digitale vaardigheden hebt, dan ben je niet laaggeletterd, maar heb je onvoldoende digitale basisvaardigheden. Ook op kinderen is de term 'laaggeletterdheid' niet van toepassing. Zij zijn namelijk nog volop bezig met

[4] https://www.lezenenschrijven.nl/verhalen/ine- hinne/
[5] https://www.lezenenschrijven.nl/sites/default/files/2021-09/Kennisblad_Laaggeletterdheid_2021_0.pdf

het verwerven van het eindniveau van vaardigheden.[6]

Echter lopen jongeren lopen wel het risico om laaggeletterd te worden, zeker als ze eenmaal onderdeel zijn van de beroepsbevolking. In hoofdstuk 3 gaan we hier verder op in. Deels komt dit omdat te veel jongeren:

- aan het eind van de basisschool een achterstand hebben in schrijfvaardigheid;
- aan het eind van de basisschool een lichte achterstand hebben in rekenen en wiskunde;
- als ze 15 jaar zijn een leesachterstand hebben;
- als ze 15 jaar zijn lezen niet leuk vinden.

Deze achterstanden komen door persoonlijke kenmerken, door het onderwijs, de school en de docent. Deze oorzaken beïnvloeden elkaar. Ook de gezinssituatie kan een rol spelen. Taalstimulering en ouderbetrokkenheid spelen een belangrijke rol in het voorkomen van laaggeletterdheid. De periode voordat kinderen naar de basisschool gaan, is essentieel in de taalontwikkeling en het voorkomen van laaggeletterdheid. Voorlezen vormt daarvan het startpunt: het zorgt voor een grotere woordenschat en betere schoolprestaties.[7] Ouders die zelf moeite hebben met taal, ontbreekt het echter aan (een deel van) de vaardigheden om deze taalontwikkeling voldoende te stimuleren bij hun kinderen. Vergeleken met kinderen van niet-laaggeletterde ouders geldt dat kinderen met laaggeletterde ouders:

- minder goed presteren op school;
- thuis minder in taal worden gestimuleerd.

Verder geldt dat kinderen:

- met zeer betrokken ouders gemotiveerder zijn en een beter zelfbeeld hebben;
- van een taalachterstand op jonge leeftijd last houden tijdens hun schoolloopbaan.[8]

2.2 Riscofactoren laaggeletterdheid

Uit een groot internationaal onderzoek naar geletterdheid[9] blijkt dat het profiel van laaggeletterden in vergelijking met niet-laaggeletterden relatief vaker bestaat uit vrouwen, laaggeschoolden (lager onderwijs of vbo), ouderen, mensen met een immigratieachtergrond en mensen die niet participeren op de arbeidsmarkt.

In het rapport 'Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland' van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit van Maastricht (ROA) worden ook risicofactoren benoemd die sterk samenhangen met laaggeletterdheid in Nederland[10]:

1. Opleidingsniveau: Bij mensen met een laag opleidingsniveau komt laaggeletterdheid veel vaker voor dan bij mensen met een hoog opleidingsniveau.

2. Leeftijd: laaggeletterdheid komt vaker voor in hogere leeftijdsgroepen. Dit komt veelal door een beperkte scholing op jonge leeftijd, het verlies van vaardigheden naarmate men ouder wordt en het trager verwerven van nieuwe vaardigheden.

---

[6] https://www.lezenenschrijven.nl/sites/default/files/2020-09/2018_SLS_Literatuurstudie_FeitenCijfers_interactief_DEF.pdf
[7] o.a. Bus et al., 1994
[8] https://www.lezenenschrijven.nl/sites/default/files/2021-09/Kennisblad_Laaggeletterdheid_2021_0.pdf
[9] Akkerman, M. (2016). ICT-vaardigheden van Nederlanders. *CBS Sociaaleconomische trends (6),* 1-23. Geraadpleegd via:https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2016/30/2016st06-ict-vaardigheden-van-nederlanders.pdf
[10] Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt/ROA - Maastricht University (2016*). Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland.* Geraadpleegd via: https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/WEBSLS_ROA_public_170x240_v2016juni.pdf

3. Soort opleiding: laaggeletterdheid komt veel vaker voor bij mensen met een beroepsopleiding (bijvoorbeeld mbo) dan bij mensen met een algemene opleiding (bijvoorbeeld havo/vwo).

4. Arbeidsmarktstatus: laaggeletterdheid komt vaker voor bij mensen die geen werk hebben. Bij studenten en fulltime werkenden komt laaggeletterdheid minder vaak voor.

5. Beroep: laaggeletterdheid komt vaker voor bij mensen die een beroep hebben met een lage sociale status, zoals ongeschoold werk of fabrieksarbeid.

6. Migratiestatus: bij mensen met een migratieachtergrond komt vooral bij de 1e generatie laaggeletterdheid veel voor. Een andere risicogroep is allochtone jongeren in de 2e of 3e generatie.

Ook blijkt dat armoede en laaggeletterdheid veelal hand in hand gaan. Laaggeletterdheid is vaak een belemmering om zelfredzaam te zijn, wat de kans op armoede vergroot, en daarnaast vergroot armoede de kans op laaggeletterdheid[11]. Een laatste factor die vaker meespeelt is dat laaggeletterdheid vaker voorkomt onder mensen die hun gezondheid als minder goed ervaren[12]. Wanneer deze risicofactoren meer dan gemiddeld voorkomen in een gebied, is het te verwachten dat hier veel laaggeletterden wonen.

2.3 Het belang van inzicht in laaggeletterdheid

Laaggeletterd zijn heeft niet alleen grote gevolgen voor individuen, maar is ook een maatschappelijk probleem doordat laaggeletterden minder vaak werk hebben, minder vaak maatschappelijk actief zijn, vaker een slechtere gezondheid hebben en vaker in armoede leven[13].

Onderstaande feiten betreffende laaggeletterdheid en werk, geven het belang van geletterdheid aan in onze maatschappij:

- Taalproblemen zijn de oorzaak van 10% van de zware ongevallen in de sector procesindustrie.[14]
- Werkende laaggeletterden oefenen beroepen uit met een lagere beroepsstatus dan niet-laaggeletterden.[15]
- Laaggeletterden zijn twee keer zo vaak inactief als niet-laaggeletterden (22% tegenover 10%).[16]
- Laaggeletterden zijn drie keer zo vaak afhankelijk van een uitkering als niet-laaggeletterden (23,8% tegenover 9,3%).[17]
- 11% van de recent werklozen en 25% van de langdurig werklozen is laaggeletterd.[18]
- Laaggeletterden in Nederland doen minder vaak vrijwilligerswerk en hebben minder vertrouwen in de medemens dan niet-laaggeletterden.[19]

[11] Buisman, M. & Houtkoop, W. (2014). Laaggeletterdheid in kaart. Geraadpleegd via https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/Laaggeletterdheid_in_Kaart_(2014).pdf
[12] *Heide, I. van der & Rademakers, J. (2015). Laaggeletterdheid en Gezondheid. Stand van zaken. NIVEL (2015), 1-74. Geraadpleegd via https://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/Rapport-laaggeletterdheid-en-gezondheid.pdf*
[13] Stichting Lezen & Schrijven in samenwerking met dr. Maurice de Greef, prof. Dr. Mien Segers en dr. Jan Nijhuis van Maastricht University School of Business and Economics, *Feiten & Cijfers Laaggeletterdheid*. Geraadpleegd via: https://www.weekvandealfabetisering.nl/uploads/files/Feiten_en_cijfers_Laaggeletterdheid_2018_%28002%29.pdf
[14] Lindhout,2009
[15] Christoffels, Baay, Bijlsma, Levels, 2016
[16] Christoffels etal., 2016
[17] Christoffels et al., 2016
[18] Buisman et al., 2013
[19] Buisman et al., 2013

In opdracht van Stichting Lezen & Schrijven heeft PricewaterhouseCoopers (PwC) de kosten van laaggeletterdheid voor de samenleving onderzocht[20]. Uit hun onderzoek komt naar voren dat laaggeletterdheid de Nederlandse samenleving jaarlijks 1,13 miljard euro kost.

Deze kostenberekening komt voort uit een aantal elementen waarop laaggeletterdheid invloed heeft:

- Laaggeletterden zijn vaker werkloos en doen vaker een beroep op sociale zekerheid (kosten: € 117 miljoen).
- Laaggeletterden leven vaker in armoede (kosten voor compensatie basisbehoeften: € 95 miljoen).
- Inkomensverlies door lagere inkomsten van laaggeletterden (kosten: € 572 miljoen).
- Lagere belastingopbrengsten door lagere salarissen van laaggeletterden (kosten: € 80 miljoen).
- Ook zijn de kosten voor gezondheidszorg van laaggeletterden hoger (kosten: € 257 miljoen).

In figuur 1 zijn deze maatschappelijke kosten van laaggeletterdheid weergegeven.

Figuur 1

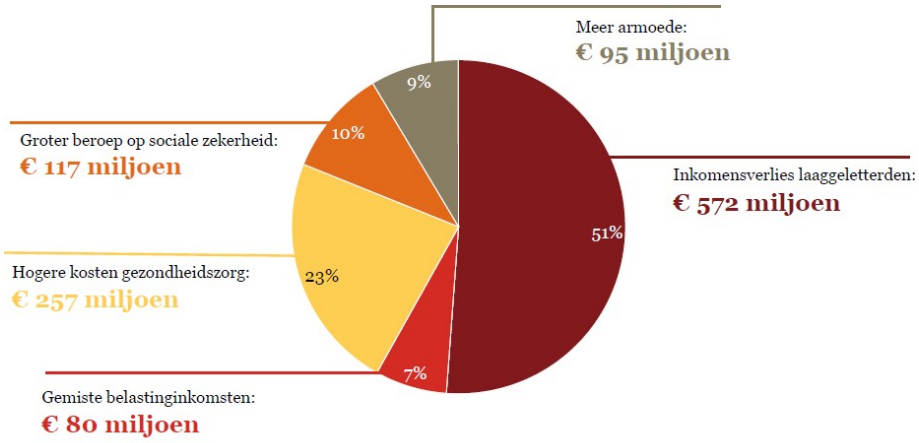

Totale kosten laaggeletterdheid: €1,13 miljard per jaar

Bron: PwC (2018), Maatschappelijke kosten laaggeletterdheid.

De bestrijding van laaggeletterdheid heeft de afgelopen jaren meer prioriteit gekregen en bovenstaande feiten en studies tonen aan dat dit terecht is. Laaggeletterdheid heeft een grote invloed op de levens van mensen en de mate waarin ze kunnen meekomen in de samenleving. Het heeft ook gevolgen voor de maatschappij als geheel. Het feit dat laaggeletterdheid weer wat toeneemt maakt het probleem en de aanpak van laaggeletterdheid dringender, zowel op landelijk als op regionaal niveau.

[20] PwC (2018). *Maatschappelijke kosten laaggeletterdheid.* Geraadpleegd via: https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/PwC_-_Rapport_maatschappelijke_kosten_laaggeletterdheid_-_April_2018_def.pdf

3 Actuele ontwikkelingen op het gebied van Laaggeletterdheid

Naast de gevolgen die laaggeletterdheid heeft voor mens en maatschappij, zien we dat laaggeletterdheid de afgelopen jaren toeneemt. Hier zijn meerdere redenen voor zoals vergrijzing, nieuwkomers en jongeren[6]. Daarnaast zien we in het onderwijs en in de maatschappij een toename van de kloof ontstaan op het gebied van onder meer taalvaardigheid (naast andere basisvaardigheden).

Over de jaren heen zijn meerdere internationale onderzoeken gedaan naar het niveau van laaggeletterdheid op onder meer landelijk niveau. Die cijfers onderbouwen dat het percentage laaggeletterden in Nederland verder toeneemt. Hieronder lichten we de verschillende ontwikkelingen toe.

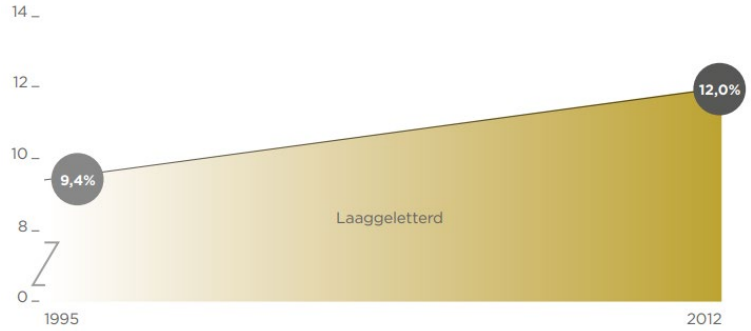

Figuur uit: https://www.lezenenschrijven.nl/informatie-over-laaggeletterdheid-nederland

3.1 Vergrijzing

De eerste reden voor de groei van laaggeletterdheid is dat Nederland vergrijst[21]. We worden steeds ouder en er komen steeds meer ouderen bij. Onder deze groep zijn laaggeletterden oververtegenwoordigd. Het blijkt dat de cognitieve vermogens op het gebied van de basisvaardigheden, waaronder taal- en rekenvaardigheden, gedurende de levensloop ongeveer met een onderwijsniveau dalen[22]. Dit is op de groep laaggeletterden extra van invloed, omdat zij al een lager aanvangsniveau hebben.

Maar ook de vrij grote groep mensen die op jongere leeftijd net niet binnen de definitie van laaggeletterdheid vallen, kunnen naarmate ze ouder worden op een gegeven moment laaggeletterd zijn door de afname van basisvaardigheden. Daarnaast hebben ouderen meer moeite met het verwerven van nieuwe vaardigheden die nodig zijn om te kunnen blijven participeren in de veranderende samenleving. Het gaat daarbij vooral om de combinatie van taalvaardigheden en digitale vaardigheden.

3.2 Nieuwkomers

De toestroom van vluchtelingen/nieuwkomers is al jaren fors, met recent natuurlijk de toestroom van vluchtelingen uit Oekraïne. Het taalniveau van degenen die de inburgering afronden is relatief vaak onvoldoende. Bij mensen met een migratieachtergrond gaat het hierbij niet om een homogene groep.

Allereerst zijn er de mensen die in hun land van herkomst weinig of geen onderwijs hebben genoten en

[21] Jurgens & Buisman, 2017
[22] Houtkoop, Allen, Buisman, Fourage, & van der Velden, 2012

niet gealfabetiseerd zijn in hun eigen moedertaal. Dit is vooral bij mensen met een niet-westerse migratieachtergrond het geval en speelt het meest bij vrouwen die vaak een achterstandspositie hebben in hun land van herkomst. In Nederland zijn vooral allochtone huisvrouwen zonder veel activiteiten buitenshuis en zonder veel contacten met Nederlanders laaggeletterd.

Verder zijn er de mensen die wel gealfabetiseerd zijn in hun eigen taal, maar die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheersen. Hier is geen sprake van laaggeletterdheid in strikte zin, maar van taalproblemen die te maken hebben met het leren van een vreemde taal. Als men in de ene taal geletterd is, is het relatief makkelijk om die geletterdheid 'mee te nemen' naar een andere taal. In de eigen taal is een uitgebreide woordenschat aanwezig en de vaardigheid om informatie te kaderen. Deze eigenschappen hoeven 'enkel' omgezet te worden naar een andere taal. Voor mensen die slechter informatie kunnen kaderen en die al een relatief lage woordenschat hebben in hun eigen taal is het eigen maken van een nieuwe taal lastiger. Hierdoor hebben zij moeite om in een andere taal op het juiste taal- en/of rekenniveau te komen en vallen daardoor snel onder de noemer *laaggeletterd*.

Als laatste groep zijn er de mensen met een migratieachtergrond uit de tweede generatie. Veel kinderen met een migratieachtergrond groeien op in een andere thuistaal dan het Nederlands en/of er ontbreekt een cultuur waar schriftelijke communicatie heel gewoon is. Dit kan ertoe leiden dat ze een taalachterstand in Nederlands oplopen die op school moeilijk in te halen is. Hierbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat veel kinderen uit deze groep het goed doen qua geletterdheid.

Uit cijfers van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) blijkt dat tussen 2013 en 2018 3.000 migranten nooit geslaagd zijn voor de inburgeringstoets[23]. Wanneer migranten meer dan 600 uur les gevolgd hebben en vier keer gezakt zijn voor hun examens, kunnen zij ontheffing voor het inburgeringexamen krijgen. Dit heeft geen gevolgen voor hun verblijfsvergunning. Veel van deze mensen komen uit oorlogsgebieden, waar ze weinig onderwijs hebben genoten en daardoor vaak ook in hun eigen taal lagere taalvaardigheden hebben waardoor het voor hen lastiger is een nieuwe taal te leren. Deze groep is vaak laaggeletterd, zowel in hun eigen taal als het Nederlands of enkel in het Nederlands.

3.3 Jongeren

Kinderen en jongeren lezen minder dan vroeger. Niet alleen (literaire) fictie wordt minder gelezen, ook het lezen van andersoortige lange teksten wordt door steeds minder jongeren gedaan. Daarnaast neemt het technisch leesniveau van de Nederlandse leerlingen langzaam maar gestaag af. De Onderwijsinspectie signaleerde in 2018 een afname van het percentage leerlingen dat het streefniveau lezen behaalt en een stijging van het aantal leerlingen dat het onderwijs laaggeletterd verlaat. Een derde van de Nederlandse tienjarigen ervaart geen of weinig leesplezier blijkt uit PIRLS-2016, een internationaal vergelijkend onderzoek naar de leesprestaties van leerlingen in groep 6 van het basisonderwijs[24]. Dit is twee keer zo hoog als het internationaal gemiddelde. Verder blijkt uit het PISA-onderzoek (2018), *Programme for International Student Assessment*, dat bijna 25% van alle 15-jarigen in Nederland een leesniveau heeft waarbij zij een verhoogd risico lopen om op latere leeftijd onder de noemer 'laaggeletterd' te vallen[25]. In 2003 bedroeg dit percentage 11,5%. Het gaat dus om een aanzienlijke stijging. Eind 2023 worden de resultaten verwacht van het PISA-2022 onderzoek.

De belangrijkste conclusies van het onderzoek PISA-2018 waren:

- Het niveau van leesvaardigheid is in Nederland achteruitgegaan.

[23] Rosman, 2018
[24] Gubbels, Netten, & Verhoeven, 2017
[25] https://www.pisa-nederland.nl/pisa-2018/#rapportleesvaardigheid

- De internationale positie van Nederland in het PISA onderzoek is voor leesvaardigheid verslechterd.
- Bijna een kwart van de leerlingen is onvoldoende leesvaardig om als mondige burger in de huidige samenleving te participeren.
- Nederlandse leerlingen zijn vooral minder goed in het evalueren van en het reflecteren op teksten.
- Meisjes zijn in vergelijking tot jongens veel beter in lezen, iets beter in natuurwetenschappen en net zo goed in wiskunde.
- Het opleidingsniveau van ouders hangt sterk samen met de prestaties van hun kinderen op de PISA-toets.
- Nederlandse leerlingen zijn de minst gemotiveerde lezers van alle PISA-landen.

De basisvaardigheden op het mbo zijn niet optimaal, dus er stromen veel jongeren uit die, als ze volwassen zijn, ook weer lagere basisvaardigheden hebben. Die gezinsaanpak speelt daar ook een belangrijke rol in. We zijn in Zuid-Kennemerland voorzichtig stapjes aan het maken met een jongerenaanpak – Martine Porienski, Taalhuiscoördinator Zuid-Kennemerland en IJmond, Bibliotheek Zuid-Kennemerland

3.4 Toenemende kloof in het onderwijs en in de maatschappij

Ook kan worden geconstateerd dat er een toenemende kloof is in het onderwijs in Nederland op het gebied van taalvaardigheid. Sociaaleconomische ongelijkheid is in het afgelopen decennium een belangrijk thema geworden. De relatie tussen sociaaleconomische ongelijkheid en kansenongelijkheid in het onderwijs staat hoog op de politieke agenda, en is vooral onder de aandacht gebracht door de publicaties van de Inspectie van het Onderwijs over de toename van kansenongelijkheid in het Nederlandse onderwijs.

Ongelijke kansen tussen kinderen met een verschillende sociaaleconomische of etnische achtergrond is niet alleen belangrijk vanuit het oogpunt van rechtvaardigheid, maar ook vanuit dat van het benutten van talent. Zo hebben kinderen met een migratieachtergrond in Nederland minder kansen in het onderwijs. Ze belanden vaker op het vmbo en doen het daardoor minder goed op de arbeidsmarkt dan kinderen zonder migratieachtergrond.[26] Leerlingen op basisscholen in kwetsbare wijken hebben soms een enorme achterstand ten opzichte van leeftijdsgenoten in andere wijken. Uit onderzoek van het SEO Economisch Onderzoek (mei 2022) blijkt daarnaast dat kinderen die toegang hebben tot hulpbronnen buiten school, zoals muziekles, sporten en uitstapjes maar ook basisvoorzieningen, zoals een ontbijt of een eigen bed, hoger scoren op de eindtoets. Een andere factor die bijdraagt aan de kansenongelijkheid in Nederland is de leefbaarheid van de wijk waarin een kind opgroeit. [27]

Zeker wanneer blijkt dat deze ongelijkheid toeneemt is dit zorgelijk, omdat onderwijs juist vaak wordt gezien als een mogelijkheid om ongelijkheid te verminderen. Onderzoek van het Centraal Planbureau[28] stelt dat kinderen van laagopgeleide ouders of ouders met een laag inkomen op de basisschool met een achterstand beginnen, ze dat hun hele schoolcarrière niet meer inhalen. Dat zorgt nu voor slechtere schoolprestaties en later voor een lager opleidingsniveau, dat ook een voorspeller is voor een lager inkomen.

[26] https://read.oecd-ilibrary.org/education/the-resilience-of-students-with-an-immigrant-background_9789264292093-en#page1
[27] https://www.seo.nl/publicaties/gevolgen-van-kansenongelijkheid-in-nederland/
[28] https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Ongelijkheid-van-het-jonge-kind.pdf

Ten slotte zijn door de coronapandemie de al bestaande verschillen in de Nederlandse samenleving onder een vergrootglas terechtgekomen en zijn de verschillen in sommige gevallen zelfs verder vergroot. Door de sluiting van scholen tijdens de coronacrisis raakten kwetsbare kinderen nog eens verder achterop. De Staat van het Onderwijs 2022[29] riep op dat een renovatie van het onderwijssysteem alleen maar urgenter is geworden na twee jaren corona, juist omdat veel kinderen al voor de coronacrisis een achterstand hadden. Echter de situatie is, zo constateren zij, nog onveranderd zorgelijk en de verschillen tussen scholen en leerlingen zijn nog verder toegenomen.

Deze toenemende kloof in het onderwijs zien we ook terug als we naar Nederland als geheel kijken en ook in Noord-Holland. Er is een toenemende maatschappelijke kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. Dit wordt weerspiegeld in de mate van geletterdheid. Terwijl het percentage hoogopgeleiden stijgt, is ook het percentage laaggeletterden toegenomen. Hier is een talige tweedeling aan het ontstaan. Deze tweedeling gaat door alle bevolkingsgroepen heen: jong en oud, mensen met een migratieachtergrond en mensen van Nederlandse komaf, in de stad en in de regio[30].

3.5 Corona

Van maart 2020 tot het voorjaar 2022 was Nederland in de greep van het corona-virus. Het land ging op slot en veel organisaties en instellingen, zoals het onderwijs, maar ook bibliotheken sloten (deels) hun deuren. Kwetsbare groepen werden door de maatregelen extra hard geraakt en nieuwe kwetsbare groepen ontstonden. Zo leidde de crisis tot sterke economische krimp en tot de groei van het aantal werklozen en de groep mensen met schulden. Ook flexwerkers, zzp'ers en starters bleken kwetsbare groepen. Daarnaast nam onder kinderen, jongeren, ouderen en alleenstaanden de eenzaamheid toe. Verder hadden kinderen en jongeren te kampen met leerachterstanden als gevolg van de overgang naar thuisonderwijs. De komst van het virus werkte nepnieuws in de hand. Er ontstond wantrouwen over de berichtgeving en scepsis over het beleid van de overheid. Met name minder digitaalvaardigen en laaggeletterden kampten met een groeiende achterstand: de snelle digitale ontwikkelingen zorgden ervoor dat zij niet konden aanhaken in een tijd waarin informatie over het virus, de maatregelen en beschikbare hulp vliegensvlug werd verspreid.[31]

Voor ouderen was de coronacrisis extra ingrijpend: zij hebben een zwakkere gezondheid en lopen dus een groter risico op besmetting.[32] Bovendien kunnen zij over het algemeen minder goed overweg met de digitale middelen die het gebruikelijke analoge aanbod vervangen. Daarnaast zijn zij soms sterk afhankelijk van de bibliotheek voor hun sociale contact, waardoor zij een verhoogd risico op vereenzaming liepen.[33] Wat uiteindelijk de (lange termijn) effecten zijn van corona op de maatschappij, op kwetsbare groepen, waaronder laaggeletterden, wordt nu volop onderzocht. Vanaf het voorjaar van 2022 konden in Nederland organisaties weer aan de slag en wordt met extra inzet en programma's getracht om de opgedane achterstanden, bijvoorbeeld in het onderwijs, maar ook bij kwetsbare groepen te herstellen en waar mogelijk te verbeteren.

[29] https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2022/04/13/de-staat-van-het-onderwijs-2022
[30] Raad voor cultuur (2018). *De daad bij het woord*. Geraadpleegd via: https://www.cultuur.nl/upload/documents/adviezen/De-daad-bij-het-woord.pdf
[31] Den Ridder et al., 2020; Mendonça Dias et al., 2021
[32] RIVM, 2020
[33] BiebPanel, 2018

4 Omvang Laaggeletterdheid in Nederland en Noord-Holland

In dit hoofdstuk wordt de omvang van laaggeletterdheid in Nederland en Noord-Holland behandeld. We beperken ons hierbij tot volwassenen en dan met name tot de beroepsbevolking, 16 tot en met 65 jaar. In de eerste paragraaf wordt aan de hand van onder andere het PIAAC-onderzoek de situatie in Nederland geïllustreerd en in de tweede paragraaf aan de hand van het ROA-onderzoek de situatie in Noord-Holland.

4.1 Laaggeletterdheid in Nederland

Het PIAAC-onderzoek is een grootschalig, internationaal OESO-onderzoek dat in 24 landen uitgevoerd wordt. PIAAC levert uitgebreide en bruikbare gegevens over basisvaardigheden van volwassenen. Het legt de factoren van geletterdheid bloot, onderzoekt de directe gevolgen van geletterdheid en geeft inzicht in het nut van opleidingen. Op dit moment wordt het PIAAC-onderzoek opnieuw uitgevoerd. De nieuwe resultaten worden in 2023 verwacht. Voor dit onderzoek maken we daarom nog gebruik van de data uit het rapport van 2012.

In het PIAAC-onderzoek van 2012 is vastgesteld dat Nederland 1,3 miljoen laaggeletterden telt in de leeftijd van 16 – 65 jaar waarvan een groot deel zowel laaggeletterd als laaggecijferd is[34]. Dat is 11,9% van de beroepsbevolking. Daarvan scoren 300.000 mensen onder het eindniveau van groep 8 van het basisonderwijs, de rest haalt het eindniveau van het vmbo niet. Bovenop bovenstaande 1,3 miljoen mensen komen ook nog eens 450.000 personen tussen de 16 en 65 jaar die geen problemen hebben met taal maar wel met rekenen wat het totaal aan mensen met lage basisvaardigheden in de beroepsbevolking op bijna 1,8 miljoen brengt[35].

Als we ook 65-plussers meenemen naast de eerder gegeven aantallen voor de beroepsbevolking kan op basis van beschikbare gegevens over laaggeletterdheid bij ouderen in Duitsland de voorzichtige schatting worden gemaakt dat er in Nederland rond de 700.000 laaggeletterde 65-plussers zijn, oftewel 25% laaggeletterden in deze leeftijdscategorie[36]. Dit is in lijn met de bevinding in het PIAAC-onderzoek dat de verschillen in basisvaardigheden tussen de jongere en oudere generaties aanzienlijk zijn in Nederland. Tellen we bovenstaande aantallen bij elkaar op dan zien we dat in totaal rond 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder moeite hebben met taal en/of rekenen, zie ook tabel 1 onder. Dit is 18% van de totale bevolking van 16 jaar en ouder volgens de Algemene Rekenkamer (2016).

Laaggeletterdheid in Nederland	Aantal (x 1.000)
Laaggeletterden, problemen met alleen taal of met taal en rekenen (16-65 jaar)	1.300
Laaggecijferd, geen problemen met taal wel met rekenen (16-65 jaar)[35]	450
Laaggeletterde 65-plussers, schatting op basis van cijfers uit Duitsland[37]	ca. 700
Totaal mensen, 16 jaar en ouder, die moeite hebben met taal en/of rekenen	ca. 2.450

[34] Buisman, M., Allen, J., Fourage, D., Houtkoop, W. & Velden, R. van der (2013). *PIAAC: Kernvaardigheden voor Werk en Leven, resultaten van de Nederlandse survey 2012*. Geraadpleegd via: https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/doe-mee/PIAAC_Kernvaardigheden_voor_werk_en_leven%2C_ecbo_2013-2e_%28gewijzigde%29_druk.pdf

[35] Algemene Rekenkamer. (2016). *Aanpak van laaggeletterdheid.* Geraadpleegd via: https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2016/04/20/aanpak-van-laaggeletterdheid

[36] Houtkoop, W. (2015). *Ouderen en laaggeletterdheid*. Den Bosch: ecbo.

[37] Houtkoop, W. (2015). *Ouderen en laaggeletterdheid*. Den Bosch: ecbo.

Ondanks dit hoge aantal komt Nederland volgens het PIAAC-onderzoek internationaal gezien goed uit de bus op het gebied van laaggeletterdheid en excellentie (het hoogste niveau van de kernvaardigheden taal, rekenen en problemen oplossen). Onder de Nederlandse bevolking bevinden zich, in vergelijking met andere landen, relatief weinig laaggeletterden en veel excellenten. Echter, naast dat er tussen 1994 en 2012 een toename te zien is van het aantal excellenten in Nederland, zien we ook een toename van het aantal laaggeletterden. Daarbij komt dat deze laaggeletterden, ook in vergelijking met andere landen, relatief vaak meervoudige achterstanden hebben en zowel laaggeletterd als laaggecijferd zijn.

Dit betekent dat we een toenemende kloof in vaardigheden zien binnen onze maatschappij, waarbij een groeiende groep mensen achterblijft. Belangrijk hierbij is dat we, ten opzichte van andere landen, in Nederland relatief grote verschillen zien tussen groepen. Vooral onder de groep ouderen, mensen zonder startkwalificatie en langdurig werklozen zijn laaggeletterden oververtegenwoordigd. Nederland is daarnaast een van de landen waar de verschillen in taalvaardigheid tussen mensen met een migratieachtergrond (met name uit de eerste generatie) en autochtonen het grootst is (zie ook paragraaf 2.2 voor risicofactoren laaggeletterdheid).

4.2 Laaggeletterdheid in Noord-Holland

Het PIAAC-onderzoek met resultaten voor Nederland als geheel is door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de universiteit van Maastricht (ROA) vertaald naar provincies en gemeenten met als doel de regionale spreiding van laaggeletterdheid in Nederland inzichtelijk te maken middels schattingen van laaggeletterdheid op gemeenteniveau[38]. Zij hebben hiervoor de uitkomsten van het PIAAC-onderzoek gebruikt in combinatie met schattingen op basis van de aanwezigheid van risicofactoren zoals laag opleidingsniveau, hogere leeftijd, werklozen en mensen met een migratieachtergrond in provincies en gemeenten.

PROVINCIE	Laaggeletterdheid %
Provincie Groningen	12,0
Provincie Friesland	13,4
Provincie Drenthe	12,3
Provincie Overijssel	12,1
Provincie Flevoland	16,2
Provincie Gelderland	10,4
Provincie Utrecht	6,3
Provincie Noord-Holland	12,7
Provincie Zuid-Holland	15,0
Provincie Zeeland	12,8
Provincie Noord-Brabant	10,6
Provincie Limburg	12,8
Nederland	11,9

Voor Noord-Holland komt het ROA uit op een geschat percentage van 12,7% laaggeletterdheid onder de beroepsbevolking tegenover 11,9% in Nederland als geheel. Het percentage ligt hiermee in Noord-Holland ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde. Absoluut gezien betekent dit, op basis van de inwoneraantallen van 2012, iets meer dan 212.000 laaggeletterden in de leeftijdscategorie 16 tot en met 65 jaar (zie bijlage 1). Procentueel gezien komt Noord-Holland hiermee op de zevende plaats. Omgerekend naar aantal mensen komt de provincie hoger uit omdat de provincie een relatief groot aantal inwoners heeft.

Als deze percentages worden doorberekend op de inwoneraantallen in de leeftijd van 15 – 65 jaar van de provincie Noord-Holland in 2021 (1.913.585 inwoners), dan zou het op dit moment gaan om een kleine 222.000 laaggeletterden.[39]

[38] Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt/ROA - Maastricht University (2016*). Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland*. Geraadpleegd via: https://www.lezenenschrijven.nl/uploads/editor/WEBSLS_ROA_public_170x240_v2016juni.pdf

[39] https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/83523NED

Een verklarende factor hiervoor is de combinatie van de hoge stedelijkheidsgraad van Noord-Holland (metropoolregio Amsterdam) waardoor er absoluut gezien veel inwoners zijn en daardoor ook, absoluut gezien, meer laaggeletterden. Dit is echter minder groot dan bijvoorbeeld in Zuid-Holland omdat de stedelijkheidsgraad daar veel hoger is. We zien dat er in Noord-Holland relatief meer mensen met een lage opleiding en een migratieachtergrond wonen vanwege de stedelijke gebieden van de regio Groot-Amsterdam. Laaggeletterdheid komt daarnaast ook op een aantal plekken in het landelijk gebied voor, zoals Noord-Holland Noord. Op geletterdheidinzicht.nl is te zien dat het in deze regio om relatief meer NT1'ers gaat dan bij het landelijk gemiddelde. Laaggeletterdheid is hiermee een belangrijk aandachtspunt voor de provincie Noord-Holland. In bijlage 1 is een tabel toegevoegd waarin per gemeente de percentages zijn uitgewerkt.

4.3 Gemeenten in Noord-Holland met een hoger dan gemiddeld risico op laaggeletterdheid

Figuur 2 geeft een beeld van de spreiding van laaggeletterdheid in de gemeenten in Noord-Holland zoals onderzocht door het ROA (zie ook paragraaf 4.2). De cijfers zijn afkomstig van www.geletterdheidinzicht.nl. De cijfers en percentages van deze website zijn gebaseerd op het onderzoek van het ROA.

Figuur 2: Spreiding laaggeletterdheid in Noord-Holland

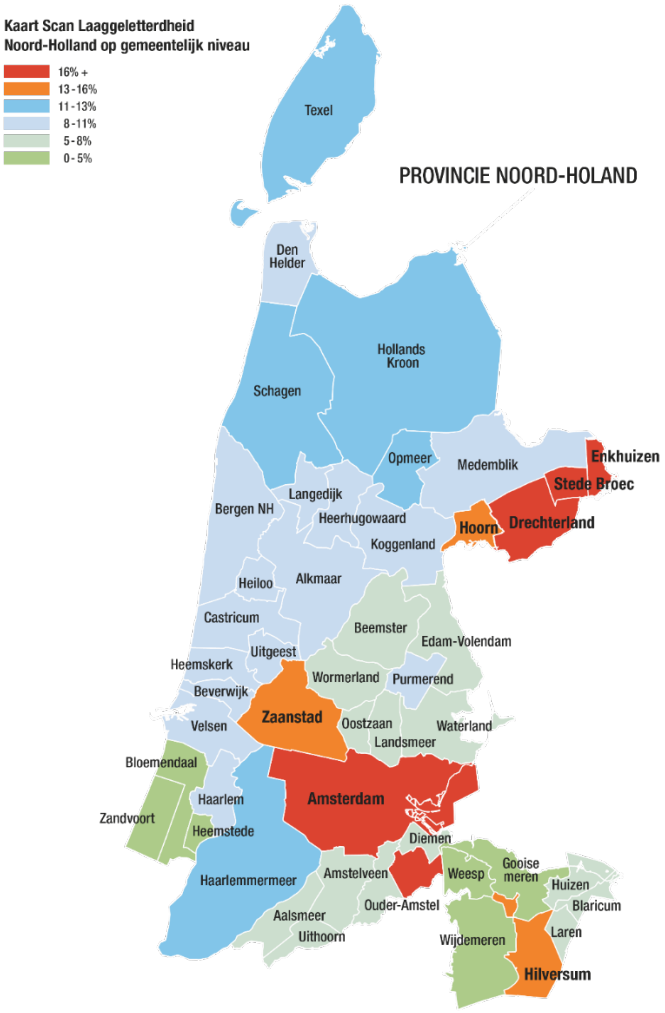

Koplopers met een geschat risico van meer dan 16% laaggeletterdheid zijn:

- Amsterdam, 16%
- Drechterland, 17%
- Enkhuizen, 17%
- Stede Broec, 17%

In Amsterdam is de grootste doelgroep inwoners met een migratieachtergrond (30+) (57%). In Drechterland is de grootste doelgroep Nederlandse werkenden (50+) (23%). In Enkhuizen gaat het vooral om inwoners met een migratieachtergrond (30+) (25%). In Stede Broec betreft het een combinatie van Nederlandse werkenden (50+) (20%) en inwoners met een migratieachtergrond (30+) (19%).

Vervolgens komt een groep gemeenten waarbij het risico tussen 13% en 16% ligt, dus nog steeds bovengemiddeld (gemiddelde in Nederland is 11,9%):

- Hilversum, 14%
- Hoorn, 13%
- Zaanstad, 15%

In alle drie de gemeenten is de grootste doelgroep inwoners met een migratieachtergrond (30+). In Hilversum betreft dit 37%, in Hoorn 33% en in Zaanstad 42%.

Probiblio heeft voor bijna alle bibliotheken in Noord-Holland scans uitgevoerd om het risico op laaggeletterdheid binnen gemeenten in kaart te brengen, tot op wijkniveau. Hiervoor gebruikt Probiblio verschillende indicatoren die verband houden met laaggeletterdheid gebaseerd op de risicofactoren laaggeletterdheid beschreven in paragraaf 2.2. Wanneer deze risicofactoren meer dan gemiddeld voorkomen in een wijk, is het te verwachten dat hier meer laaggeletterden wonen. Dit gegeven vormt de basis voor de scans van Probiblio.

Binnen het werkgebied (en dus gemeente) van iedere bibliotheek kunnen de indicatoren verschillen waardoor een verhoogd risico op laaggeletterd ontstaat. Met behulp van de resultaten van deze scan kan een bibliotheek de gemeente en andere partijen informeren over de omvang van de groep laaggeletterden. Daarnaast biedt de scan een bibliotheek zelf ook inzichten op wijkniveau waarop zij haar dienstverlening kan aanpassen.

Samen met Probiblio hebben we onlangs een sessie gehouden met mensen van de bibliotheek, Clup Welzijn en Schuldhulpmaatje om aan de hand van de Scan Laaggeletterdheid te kijken in welke wijken we het beste aan de slag kunnen. We hebben nu twee wijken uitgekozen. Die sessie is goed geweest voor de samenwerking en het creëren van aanbod – Moniek Lucassen, Teamleider NL Plein, Bibliotheek Waterland

5 Welke activiteiten ondernemen bibliotheken op het gebied van laaggeletterdheid?

In dit hoofdstuk kijken we naar de belangrijkste activiteiten en programma's die bibliotheken in Noord-Holland inzetten om laaggeletterden te bereiken en met wie ze daarvoor samenwerken. We bespreken eerst het landelijke uitvoeringsprogramma Tel mee met Taal. Vervolgens bespreken we het landelijke bibliotheekprogramma 'Bibliotheek en Basisvaardigheden' en de uitkomsten uit het Dashboard Basisvaardigheden voor volwassenen op basis van de Wsob gegevenslevering: jaarlijkse informatie die bibliotheken aanleveren via vragenlijsten aan de Koninklijke Bibliotheek.

5.1 Het landelijke uitvoeringsprogramma Tel mee met Taal

Met het actieprogramma 'Tel mee met Taal' 2020-2024 willen de Ministeries van OCW, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en VWS samen laaggeletterdheid voorkomen en bestrijden. De missie is:

Zorgen dat zoveel mogelijk mensen over voldoende basisvaardigheden beschikken, om volwaardig mee te kunnen doen in onze samenleving. Dit doen we zowel door te stimuleren dat volwassenen aan hun basisvaardigheden werken, als door te stimuleren dat kinderen voldoende basisvaardigheden ontwikkelen.

Tel mee met Taal biedt jaarlijks subsidie voor activiteiten die zijn gericht op het voorkomen en verminderen van laaggeletterdheid. Deze subsidies vallen binnen de subsidieregeling Tel mee met Taal 2021-2024.[40]

5.2 Het landelijke bibliotheekprogramma Bibliotheek en Basisvaardigheden

Het programma 'Bibliotheek en Basisvaardigheden' sluit aan bij de doelen van Tel mee met Taal. De Koninklijke Bibliotheek werkt in samenwerking met SPN (Stichting Samenwerkende POI's Nederland, waar Probiblio ook deel van uitmaakt) en andere stakeholders, aan de ontwikkeling, ontsluiting en implementatie van een landelijke programmalijn en het ondersteunen van bibliotheken in het vormgeven van beleid en activiteiten op het gebied van basisvaardigheden.

Het programma richt zich op inwoners met een Nederlandse of een immigratieachtergrond. Het programma:

- ondersteunt bibliotheken bij hun lokale dienstverlening voor kwetsbare groepen. Het beslaat de breedte van het sociaal domein (Taal, Digitaal, Rekenen & Geld, Gezin(saanpak), Gezondheid, Werk & Inkomen en E-overheid).
- richt zich op bibliotheken en hun samenwerkingspartners - dus niet op de doelgroepen zelf. Het biedt handreikingen voor beleid en aanpak met oog voor lokale verschillen.
- biedt een groeiend aanbod van programmering en materialen om naar eigen inzicht in de bibliotheek te gebruiken.

Bibliotheken zetten zich in, samen met hun DigiTaalhuis-partners, om volwassenen te helpen om hun basisvaardigheden te verbeteren. Zij willen kwetsbare burgers bereiken en samen met hen dienstverlening ontwikkelen waar deze mensen echt iets aan hebben. Zo vergroten Bibliotheken hun maatschappelijke waarde.

[40] https://www.telmeemettaal.nl/over-ons

De missie en doelstellingen zijn:

- Groei naar 100% deelname van bibliotheken aan Tel mee met Taal.
- Forse groei in bereik en resultaten van de DigiTaalhuizen in bibliotheken.
- Dienstverlening rond basisvaardigheden volgens de kenmerken DigiTaalhuizen.
- Uitbouw van de landelijke allianties.
- Realisatie en meting van maatschappelijke waarde.[41]

5.2.1 *Bibliotheek en Basisvaardigheden* in Noord-Holland

In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten die verband houden met laaggeletterdheid getoond aan de hand van het dashboard Basisvaardigheden voor volwassenen.[42] De hieronder getoonde tabellen gaan over het jaar 2021 en laten de cijfers van bibliotheken in de provincie Noord-Holland zien, afgezet tegen de jaren 2016 t/m 2020. Aan dit onderzoek namen alle bibliotheken in Nederland deel, waardoor de uitkomsten representatief zijn voor het volledige aanbod rondom basisvaardigheden in de openbare bibliotheek.

Naar aanleiding van dit onderzoek trekt het kernteam Basisvaardigheden (Koninklijke Bibliotheek) voor volwassenen de volgende conclusies:

- Ook in coronajaar 2021 hebben bibliotheken zich sterk gemaakt voor de dienstverlening rondom basisvaardigheden. In vergelijking met 2020 wisten bibliotheken in 2021 meer fysieke activiteiten te organiseren voor kwetsbare doelgroepen.
- De samenwerking met lokale, provinciale en landelijke partners is cruciaal voor de dienstverlening rondom basisvaardigheden. Door nog meer met huidige en nieuwe partners op te trekken, kunnen bibliotheken de doelgroep beter bereiken en ondersteunen.
- Uiteraard is de gemeente van cruciaal belang voor de samenwerking en het draagvlak voor de activiteiten rondom basisvaardigheden. De resultaten uit de landelijke rapportage en de lokale infographic kunnen als input dienen voor het gesprek met de gemeente.

In het dashboard is het ook mogelijk om de ontwikkeling over de jaren op de verschillende onderwerpen te bekijken. Voor meer toelichting is een rapport over de totale cijfers in te zien.[43]

[41] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/basisvaardigheden-volwassenen/consulenten
[42] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/dashboard/dashboard-basisvaardigheden-voor-volwassenen
[43] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/publicaties/basisvaardigheden-voor-volwassenen-2021

Basisvaardigheden

Aanbod – het aanbod dat bibliotheken bieden op het gebied van basisvaardigheden

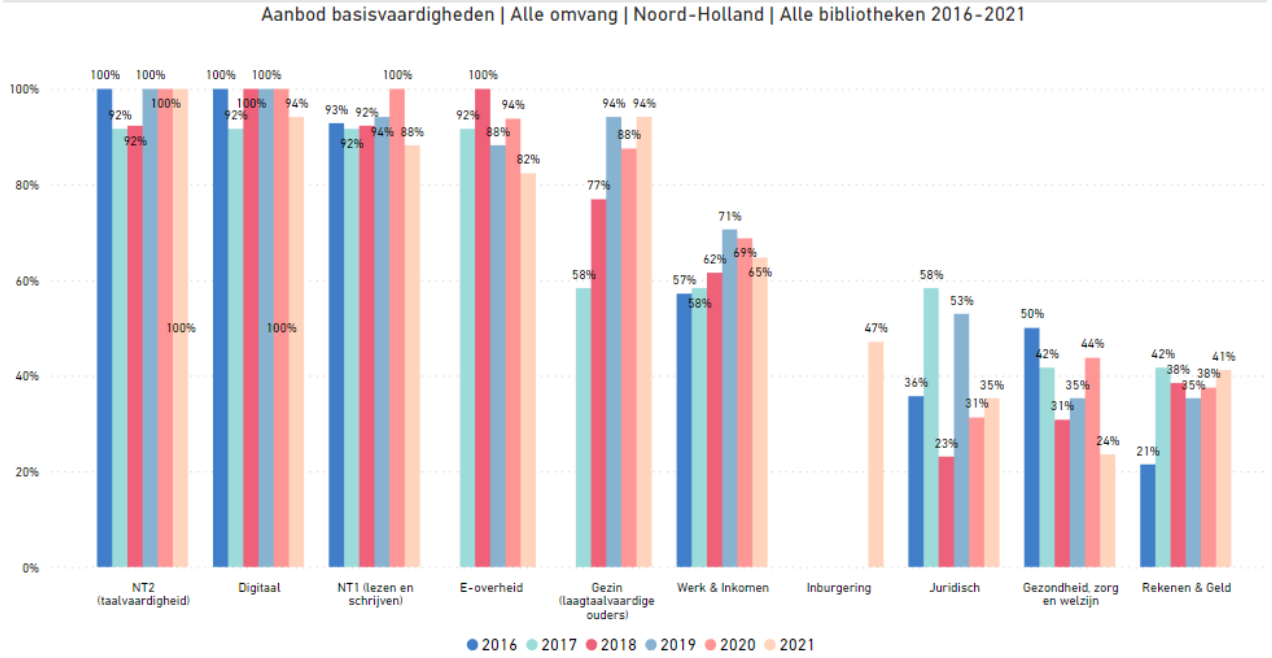

Alle bibliotheken bieden producten of diensten rondom basisvaardigheden voor volwassenen aan. Alle Noord-Hollandse bibliotheken bieden ondersteuning rondom taalvaardigheid (100% NT2, 88% NT1) en een groot deel ook op het gebied van digitale vaardigheden (94%). Ook is er veel aanbod beschikbaar op het gebied van de e-overheid (82%) in het gezin en voor laagtaalvaardige ouders (94%).

Als we kijken naar het landelijk gemiddelde dan biedt 98% van de bibliotheken ondersteuning rondom taalvaardigheid voor NT2, 90% rondom NT1 en 95% digitale vaardigheden. Op het gebied van e-overheid is het landelijk gemiddelde 90% en 86% voor laagtaalvaardige ouders. Dit is vergelijkbaar met de cijfers van de Noord-Hollandse bibliotheken.

Op de website van het Bnetwerk (Bibliotheeknetwerk) is het Trefpunt leermiddelen met daarop de Leermiddelengids te vinden. Dit is een interactieve catalogus waarin een overzicht te vinden is van educatieve programma's voor laaggeletterden, minder digitaal-vaardigen, nieuwkomers en werkzoekenden.

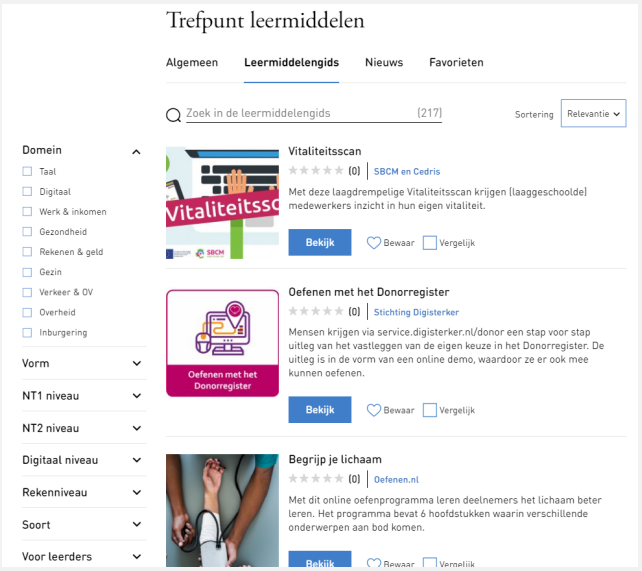

Taalvaardigheden

Aanbod - het aanbod dat bibliotheken bieden op het gebied van taalvaardigheden

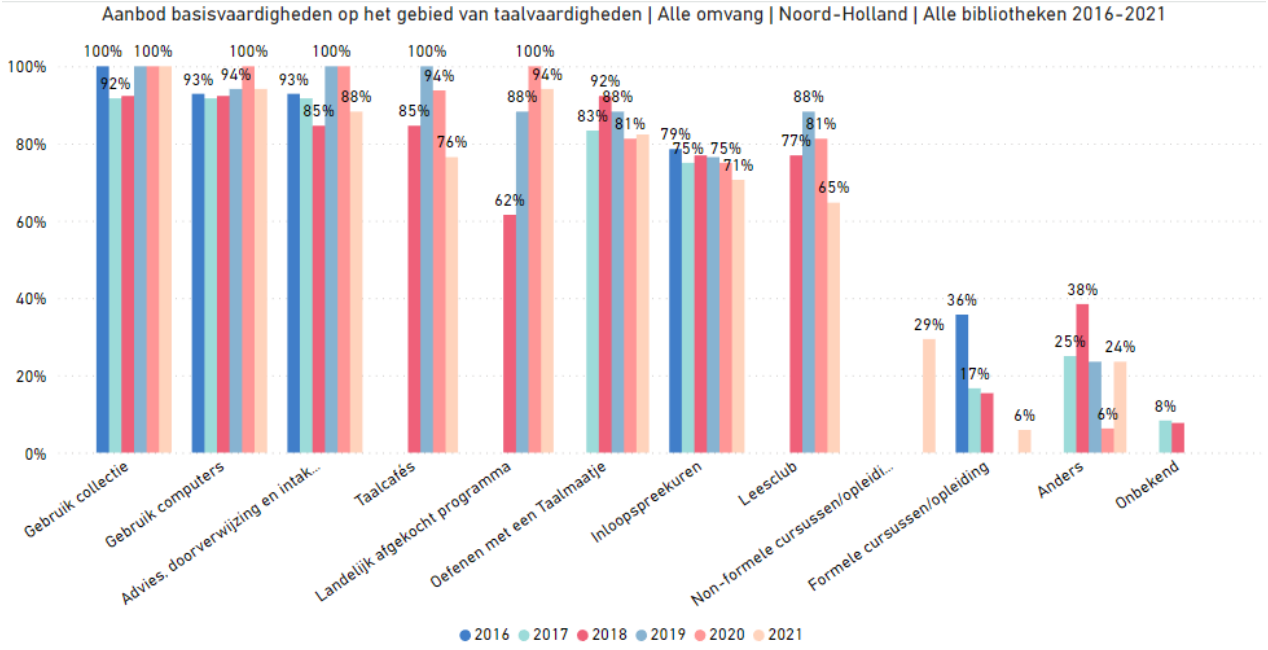

Het aanbod op het gebied van taalvaardigheid bestaat, net als vorige jaren, veelal uit het gebruik van de collectie (100%) en/of computers (94%) en non-formeel advies, doorverwijzing en intakes (88%). Bij acht op de tien bibliotheken kunnen burgers terecht voor een Taalcafé (76%) en voor één op één oefenen met taalvaardigheid, bijvoorbeeld met een Taalmaatje en/of Kletsmaatje (82%). Ook bieden veel bibliotheken landelijk ingekochte programma's, zoals de taalprogramma's van Oefenen.nl (94%).

Landelijk gezien komen de cijfers redelijk overeen. Het gebruik van de collectie is landelijk 97% en 92% ten aanzien van het gebruik van computers. Het Taalcafé en Taalmaatje / Kletsmaatje scoren landelijk hoger (beiden 86%). Ten aanzien van landelijk ingekochte programma's is dit percentage in Noord-Holland hoger dan het landelijk gemiddelde (83%).

Het aanbod op het gebied van taalvaardigheid is hoofdzakelijk van non-formele aard. Formeel cursusaanbod wordt voornamelijk aangehaald om naar door te verwijzen[44] en wordt (landelijk gezien) nauwelijks door de bibliotheken zelf aangeboden (6%). Naar schatting van de bibliotheken wordt het aanbod op het gebied van taalvaardigheid voornamelijk gebruikt door NT2-deelnemers (86%) en aanmerkelijk minder door NT1-deelnemers (14%).

[44] Van de Hoek & Van de Burgt, 2020

Een paar voorbeelden van diensten die bibliotheken bieden op het gebied van taalvaardigheden:

- ***Taalcafé***

Taalvrijwilligers organiseren maandelijks op een vast tijdstip een inloop voor alle taalvragers en taalvrijwilligers. Ontmoeting en uitwisseling staat centraal en er wordt met enige regelmaat een thema behandeld. De frequentie van het café kan in de loop der tijd ook aangepast worden.

- ***Taalpunt***

Vrijwilligers brengen in kaart welke taalaanbieders er in de regio aanwezig zijn en zij bemensen het spreekuur in het Taalpunt. Daarnaast verzorgen/ beheren zij al het materiaal voor de taalvrijwilligers.

- ***Taalmaatjes***

Diverse vrijwilligers die taalvragers helpen met een specifieke taalvraag. Dit kan eenmalig maar ook een aantal keer achter elkaar zijn, al naar gelang de taalvraag. Het vindt plaats in de bibliotheek, thuis of op locatie, altijd in overleg.

- ***Taalontmoetingen***

Vrijwilligers die in duo's wekelijks bijeenkomsten organiseren om de taal te oefenen. In blokken van zes maanden volgt men aan de hand van materiaal van o.a. de Stichting Lezen en Schrijven een traject. De ontmoetingen duren maximaal 2 uur en afhankelijk van het niveau is de frequentie vaak 1 of 2 maal per week.

- ***VoorleesExpress***

Vrijwilligers bezoeken gedurende 20 weken thuis kinderen die moeite hebben met de Nederlandse taal en opgroeien in een taalarme thuisomgeving. De vrijwilliger introduceert het voorleesritueel bij het gezin.

Doelgroepen *– de doelgroepen waar bibliotheken zich met hun aanbod van basisvaardigheden op richten*

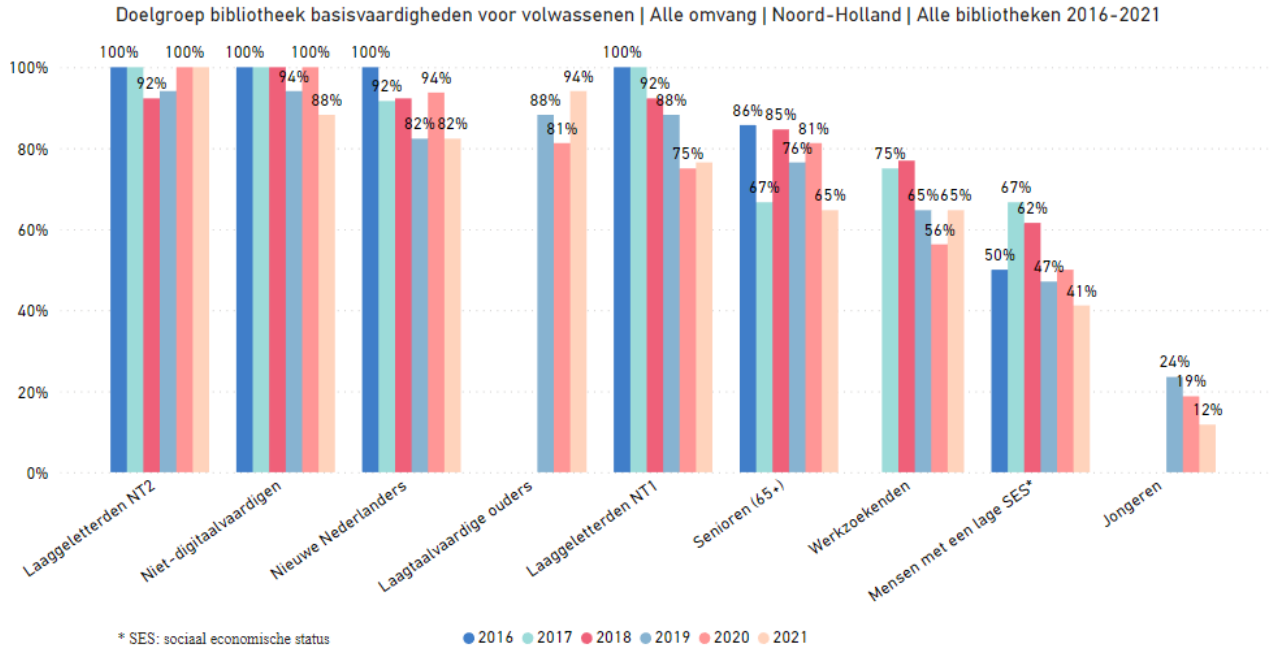

Alle Noord-Hollandse bibliotheken bedienen laaggeletterden met Nederlands als tweede taal (NT2) (100%). Verder bedient 76% van de bibliotheken laaggeletterden met Nederlands als eerste taal (NT1) en 88% niet-digitaalvaardigen. Daarnaast richten veel bibliotheken zich (expliciet) op senioren (65%), laagtaalvaardige ouders (94%) en nieuwe Nederlanders (inburgeraars, vluchtelingen, asielzoekers en statushouders; 82%). Het percentage bibliotheken dat werkt met laagtaalvaardige ouders is stijgende, mede door de inzet van het programma Gezinsaanpak van Probiblio waarin bibliotheken worden ondersteund bij het bereiken van deze doelgroep.

Als we kijken naar de landelijke gemiddelden dan bedient 96% de doelgroep NT2, 91% de doelgroep NT1 en 94% de doelgroep niet-digitaalvaardigen. Verder richt 83% zich op senioren, 78% op laagtaalvaardige ouders en 75% op nieuwe Nederlanders. Landelijk gezien richten bibliotheken zich iets meer op de doelgroep NT1, niet-digitaalvaardigen en senioren. In Noord-Holland geldt dat sterker voor NT2, laagtaalvaardige ouders en nieuwe Nederlanders.

Specifieke ondersteuning aan mensen uit Oekraïne wisselt per bibliotheek en is vaak afhankelijk of de bibliotheek daar een aanvullende opdracht voor krijgt vanuit de gemeente. Als dat niet het geval is dan kunnen mensen uit Oekraïne gebruik maken van het reguliere aanbod. Bibliotheek Waterland kreeg wel zo'n aanvullende opdracht:

Veel Oekraïense vluchtelingen hebben ons gevonden. Er is binnen ons werkgebied een noodopvang voor vluchtelingen die nog wachten op een plek. De gemeenten Edam-Volendam en Purmerend hebben de handen in één geslagen en we bieden nu taalgroepen aan op locatie. We nodigen de mensen ook uit om naar de vestigingen te komen, maar dat is voor hen niet altijd te realiseren. Dit is dus een aanvullende opdracht vanuit de gemeenten. – Moniek Lucassen, Teamleider NL Plein, Bibliotheek Waterland

***Aandeel Taalhuizen** – ontwikkeling aantal DigiTaalhuizen in het werkgebied van de bibliotheek binnen de provincie Noord-Holland in 2021*

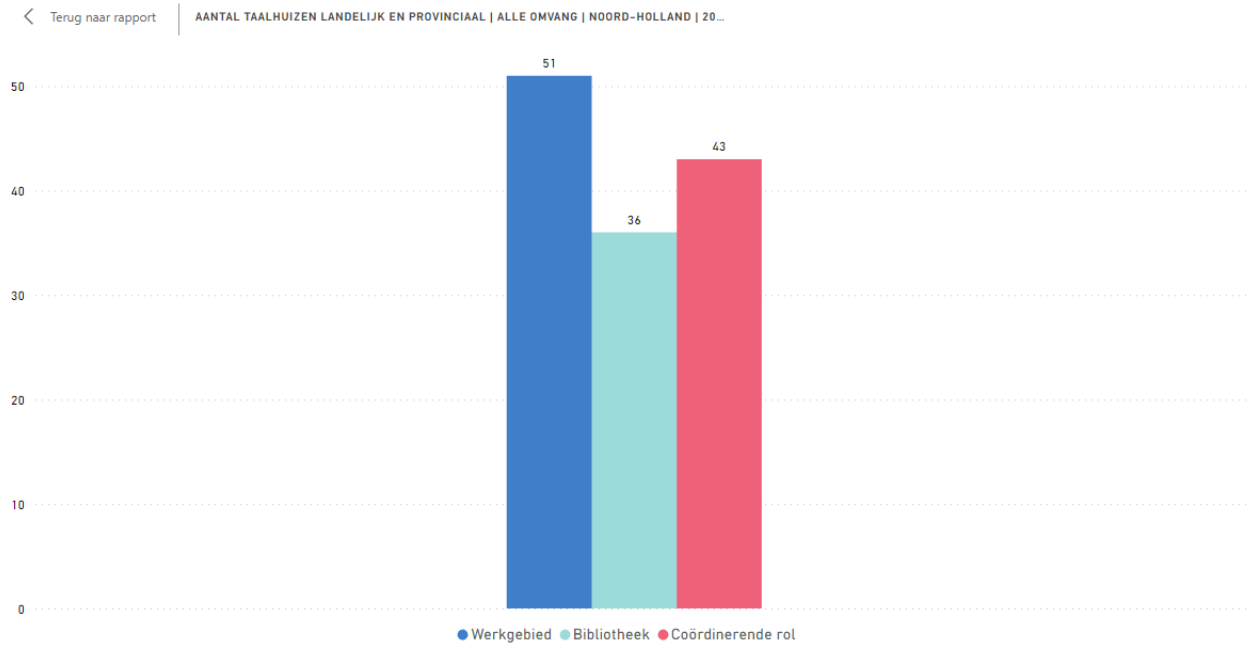

Van alle basisbibliotheken in Noord-Holland met NT1 en/of NT2 aanbod hadden 15 van de 18 bibliotheken 2021 minimaal 1 DigiTaalhuis in haar werkgebied (83%). In totaal waren er in 2021 51 DigiTaalhuizen. In 84% van alle DigiTaalhuizen in het werkgebied had de bibliotheek een coördinerende rol. Hoe groter het werkgebied van de bibliotheek (in aantal inwoners), hoe meer DigiTaalhuizen zich in het werkgebied bevinden. De meeste bibliotheken bieden in de bibliotheek zelf een DigiTaalhuis aan: 71% van de bibliotheekorganisaties huisvestte in 2021 minimaal één DigiTaalhuis.

Landelijk gezien heeft 96% van alle bibliotheken in 2021 minimaal één DigiTaalhuis in het werkgebied. Het percentage dat een coördinerende rol heeft komt overeen met de Noord-Hollandse cijfers (84%). Het percentage dat zelf een DigiTaalhuis huisvest is landelijk gezien wel hoger: 91%.

DigiTaalhuis
Een DigiTaalhuis is een lokale of regionale samenwerking tussen diverse partners, zoals de gemeente, bibliotheek, ROC's, private taalaanbieders en vrijwilligers- en welzijnsorganisaties. Ook is het de fysieke plek waar mensen terechtkunnen als ze zich verder willen ontwikkelen op het gebied van basisvaardigheden. Voor de vrijwilligers die hen helpen is het Taalhuis het centrale punt. Voor het DigiTaalhuis zijn 10 bouwstenen[1] ontwikkeld, als hulp om gestructureerd te werken aan de kwaliteit. Ze gaan onder andere over de inzet van vrijwilligers, de coördinatie, welke lesmaterialen je voor welke doelgroep inzet en de onderlinge samenwerking.[1] Sinds april 2020 worden Taalhuizen gecertifieerd door de Certificeringsorganisatie Bibliotheken, Cultuur en Taalhuizen (CBCT). De bedoeling is om in de periode april 2020-2023 alle DigiTaalhuizen in Nederland te certificeren. In Noord-Holland zijn op dit moment vijf Taalhuizen gecertificeerd door de CBCT. Dit betreft zowel DigiTaalhuizen die de bibliotheek zelf huisvest / coördineert, als DigiTaalhuizen van andere organisaties.

Non-formeel aanbod provincie

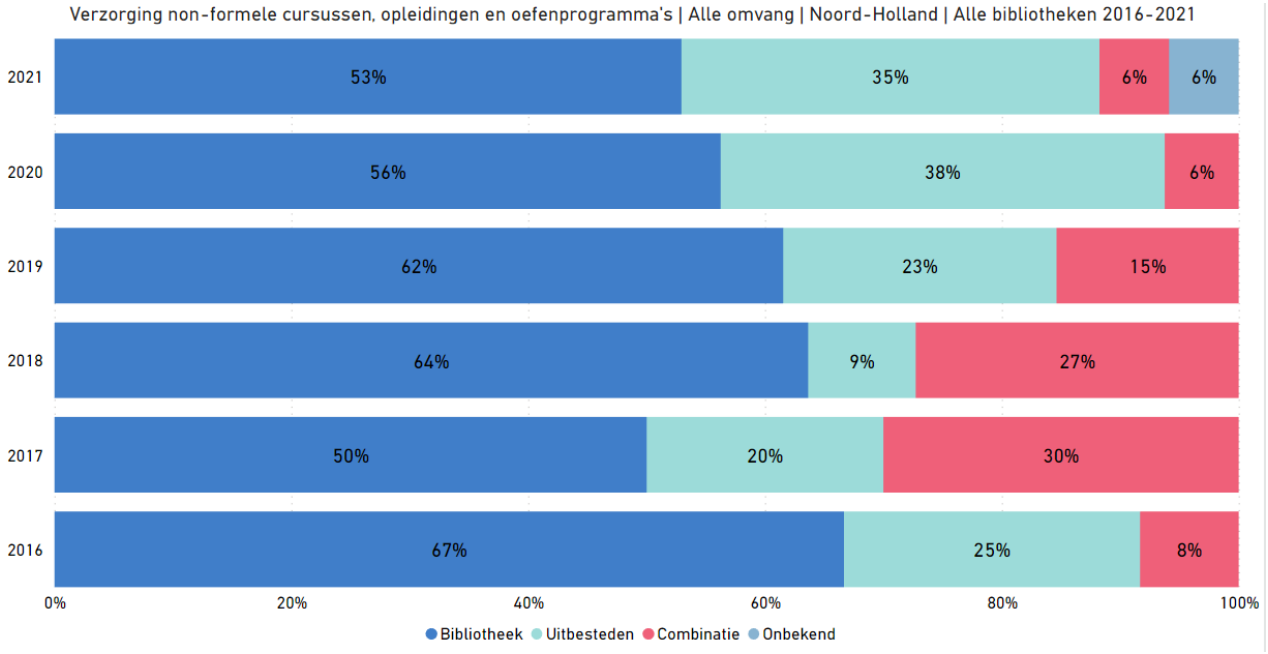

De meeste bibliotheken in Noord-Holland die non-formele cursussen, opleidingen en oefenprogramma's aanbieden, verzorgen deze zelf. Meestal doen zij dat volledig (53%). Landelijk is dit 60%. Ongeveer 35% van de bibliotheken besteedt de cursussen voornamelijk uit aan een andere partij of doet beiden (6%). Landelijk gaat het om 25% die het uitbesteedt en 14% die een combinatie aanbiedt.

Digitale basisvaardigheden

Aanbod - het aanbod dat bibliotheken bieden op het gebied van digitale vaardigheden en e-overheid

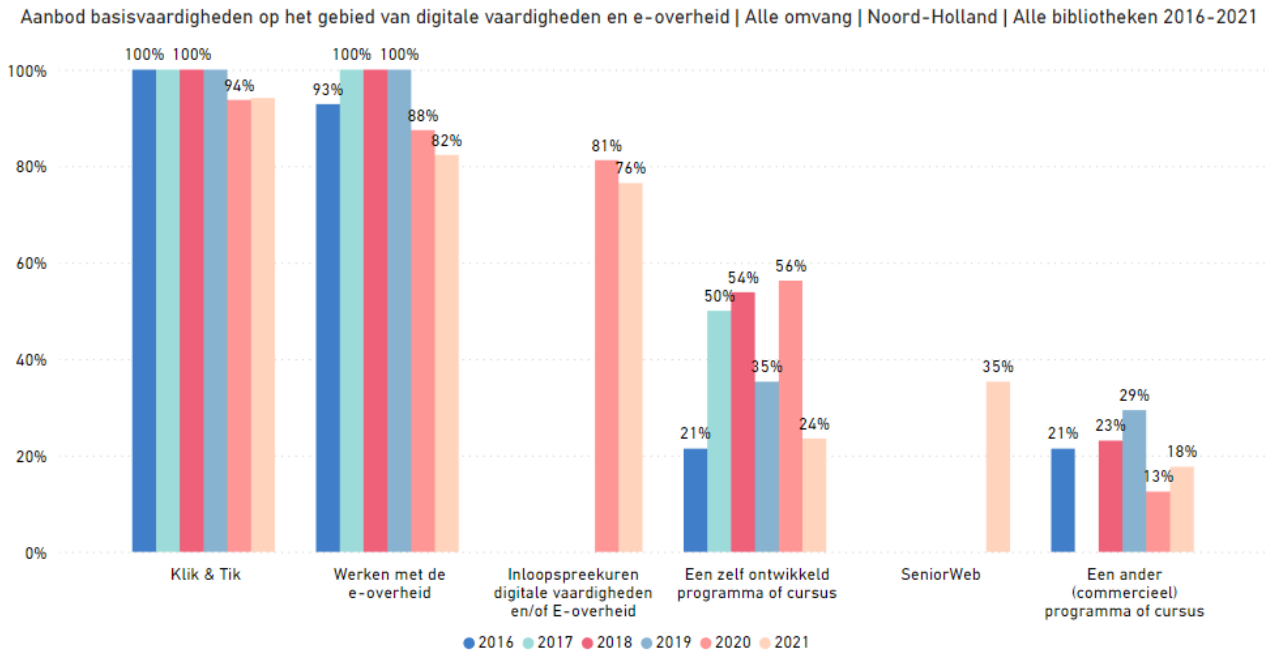

Klik en Tik – aantal locaties Klik en Tik

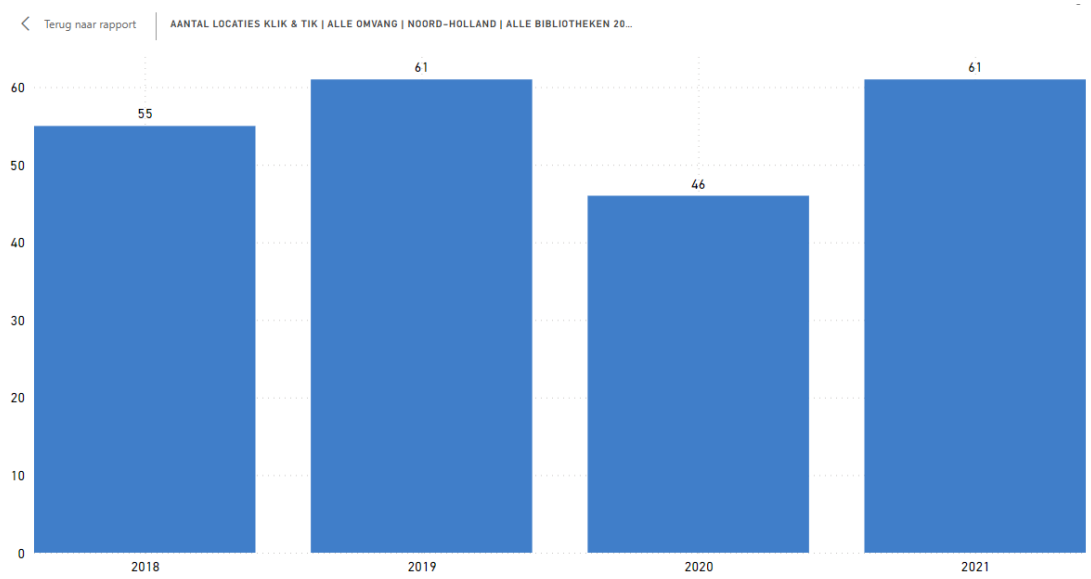

Werken met de e-overheid – aantal locaties

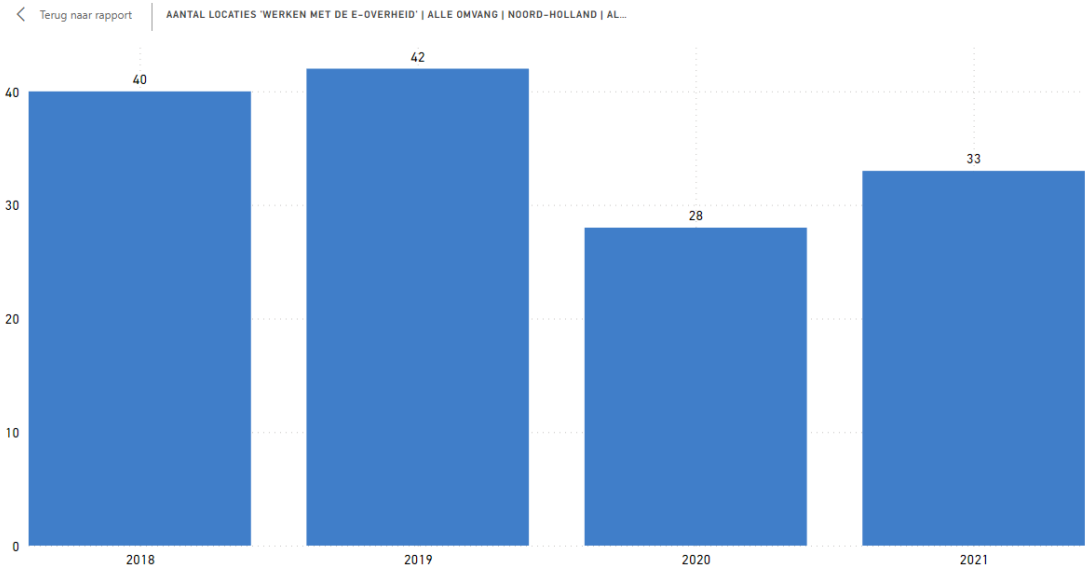

Bibliotheken bieden een breed scala aan programma's, trainingen en activiteiten aan op het gebied van digitale vaardigheden en e-overheid, zoals de landelijke programma's Klik & Tik van Oefenen.nl en de cursus 'Werken met de e-overheid' van Digisterker.

Klik & Tik is in 2021 door 94% van de bibliotheekorganisaties in cursusvorm aangeboden. Het aantal locaties waarop Klik & Tik wordt aangeboden, nam in 2019 toe tot 61 locaties. In 2020 liep dit, mede door de tijdelijke sluiting en beperkte heropening van de bibliotheken in verband met de coronamaatregelen, terug tot 46. In 2021 was het aantal locaties weer op het niveau van 2019: 61 locaties.

De cursus 'Werken met de e-overheid' van Digisterker wordt door acht op de tien bibliotheekorganisaties aangeboden (82%). Het aantal locaties waarop 'Werken met de e-overheid' wordt aangeboden, is in coronatijd afgenomen: van 42 locaties in 2019 tot 28 in 2020 en 33 in 2021. Deze trend komt overeen met de landelijke cijfers.

Samenwerkingspartners – partners waar de bibliotheek mee samenwerkt

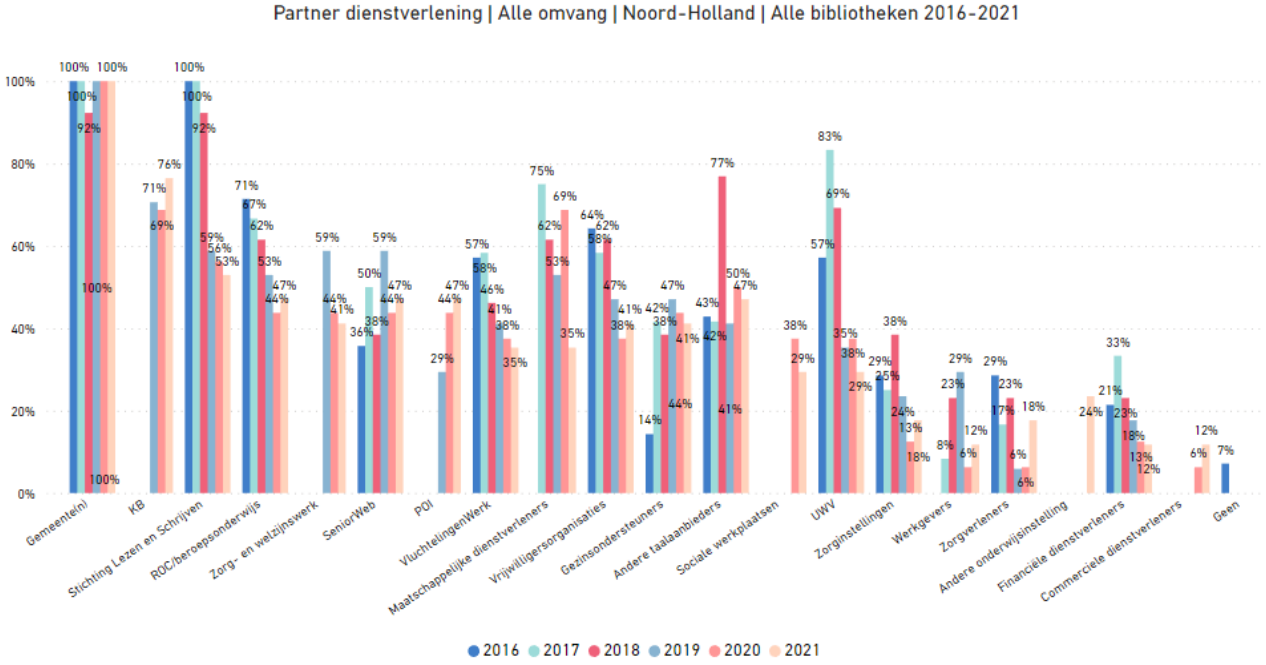

Bibliotheken werken met veel en diverse partners samen op het gebied van basisvaardigheden voor volwassenen. Net als voorgaande jaren werken alle Noord-Hollandse bibliotheken samen met de gemeente(n) (100%). Ook met Stichting Lezen en Schrijven (53%) wordt veel samengewerkt, gevolgd door instellingen voor beroepsonderwijs, SeniorWeb, andere taalaanbieder en POI's (allemaal 47%).

Landelijk gezien werkt 96% van de bibliotheken samen met hun gemeenten. Met Stichting Lezen en Schrijven wordt landelijk gezien meer samengewerkt dan dat dat in Noord-Holland gebeurt (66%). Ditzelfde geldt voor het beroepsonderwijs (63%). Deze laatste is uiteraard afhankelijk in hoeverre beroepsonderwijs in het werkgebied van de bibliotheek georganiseerd is. Landelijk werkt 41% van de bibliotheken samen met hun POI daar waar het gaat over samenwerking rondom basisvaardigheden, dit is in Noord-Holland hoger (47%).

Afspraken over beleidsonderwerpen en relatie met gemeente – beleidsonderwerpen waar bibliotheek afspraken heeft gemaakt met gemeente

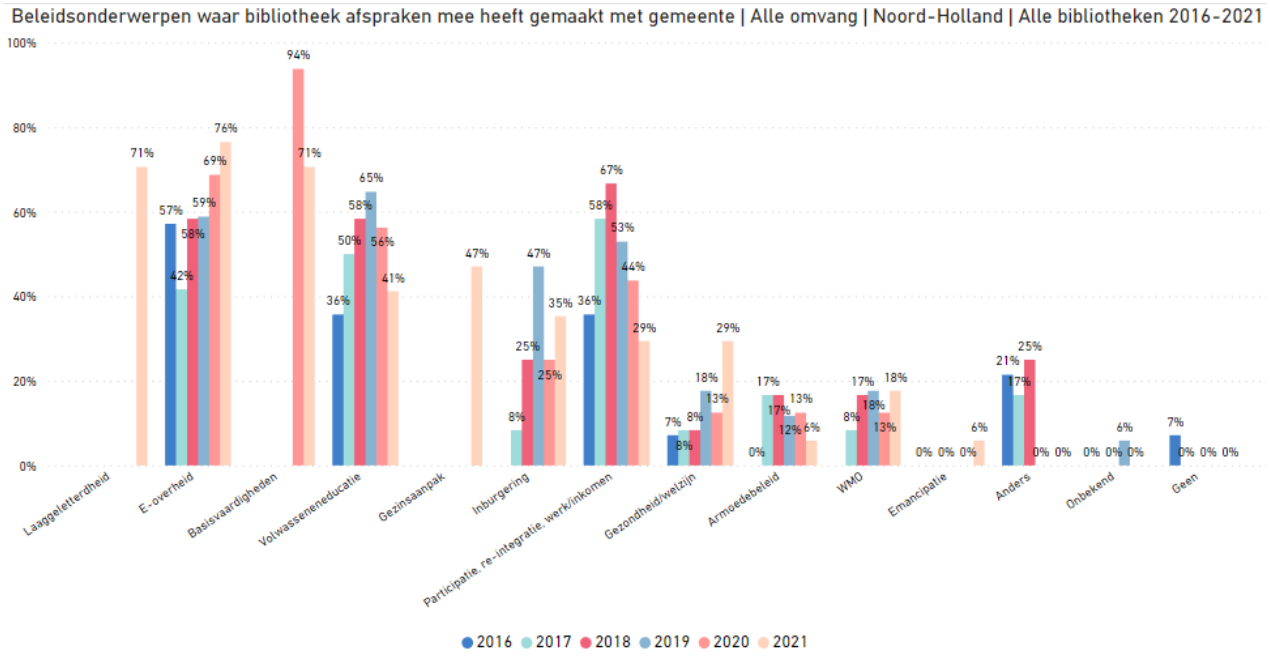

Bibliotheken die afspraken hebben gemaakt met de gemeente(n) over de dienstverlening, hebben met name formele doelen rondom laaggeletterdheid (71%), digitale vaardigheden, digitale inclusie en de e-overheid (76%) en basisvaardigheden (71%) vastgelegd. Daarnaast zijn veel afspraken gemaakt rondom volwasseneducatie (41%). In 2021 is de nadruk meer komen te liggen op digitale inclusie, wat zich heeft door vertaald in aanzienlijk meer afspraken met de gemeenten rondom digitale vaardigheden, digitale inclusie en de e-overheid dan voorgaande jaren. Rondom basisvaardigheden zijn in 2021 (71%) minder afspraken gemaakt dan in 2020 (94%). Een opmerking hierbij is dat een aantal beleidsonderwerpen in de looptijd van het onderzoek (2016-2021) zijn toegevoegd, zoals de Gezinsaanpak.

Als we kijken naar de landelijke cijfers dan heeft 81% van de bibliotheken afspraken gemaakt over de formele doelen rondom laaggeletterdheid, 75% rondom digitale vaardigheden, digitale inclusie en e-overheid, 69% rondom basisvaardigheden en 47% over volwasseneducatie. Landelijk gezien zijn er op het gebied van laaggeletterdheid en volwasseneducatie iets meer bibliotheken die afspraken hebben gemaakt. De overige cijfers zijn vergelijkbaar.

Financieringsbronnen van de dienstverlening

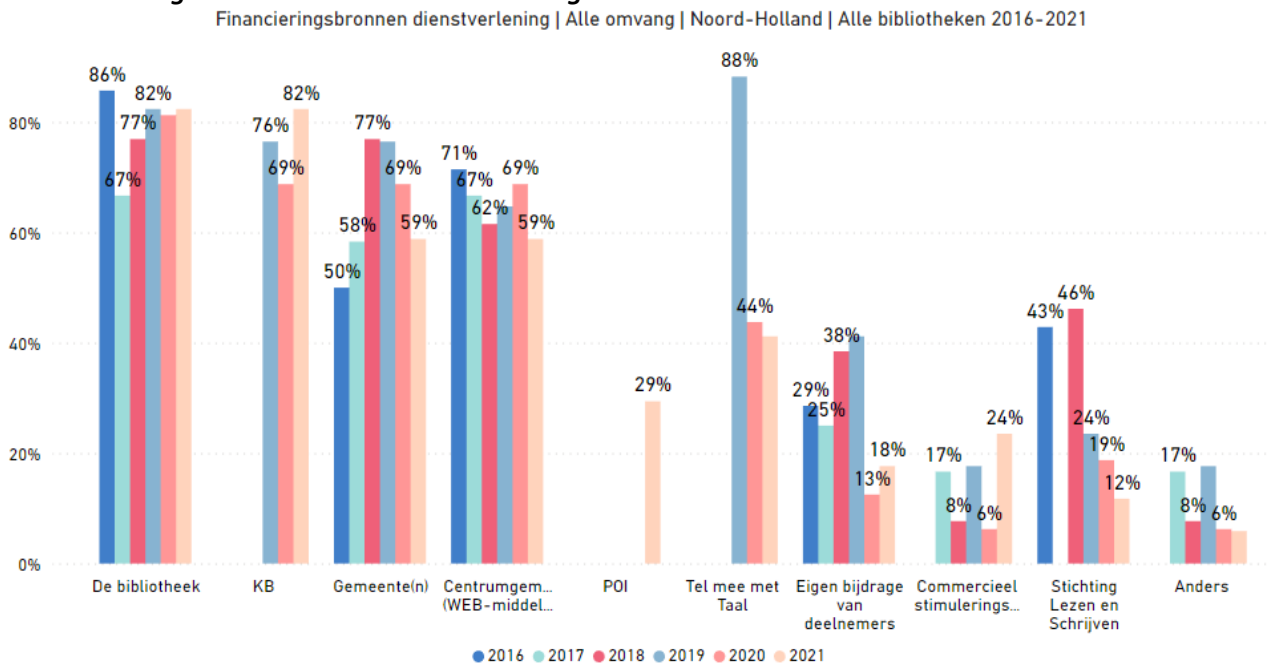

Net als voorgaande jaren hebben veruit de meeste van de bibliotheken in de reguliere begroting budget vrijgemaakt ter bekostiging van de activiteiten in het kader van basisvaardigheden voor volwassenen (82%). Daarnaast ontvangen veel bibliotheken financiering van de KB (82%), gemeenten (59%) en WEB-middelen (59%). Ten opzichte van voorgaande jaren is de financiering vanuit gemeenten licht gedaald (2020: 69%). De financiering door een POI is een interessante, want Probiblio verstrekt geen subsidies aan bibliotheken. Mogelijk komt dit omdat POI's nog wel eens landelijke Rijksmiddelen 'doorzetten' aan de bibliotheken in hun werkgebied waardoor dit beeld ontstaat.

Landelijk gezien komen deze cijfers redelijk overeen; 85% heeft budget vrijgemaakt voor basisvaardigheden voor volwassenen. Noord-Hollandse bibliotheken ontvangen wel meer financiering van de KB, vergeleken met het landelijk gemiddelde (73%). Van gemeenten en WEB ontvangen bibliotheken landelijk gemiddeld respectievelijk 63% en 61%. Ook landelijk is het budget vanuit gemeenten licht gedaald vergeleken met 2020.

Vooruitblik dienstverlening 2022

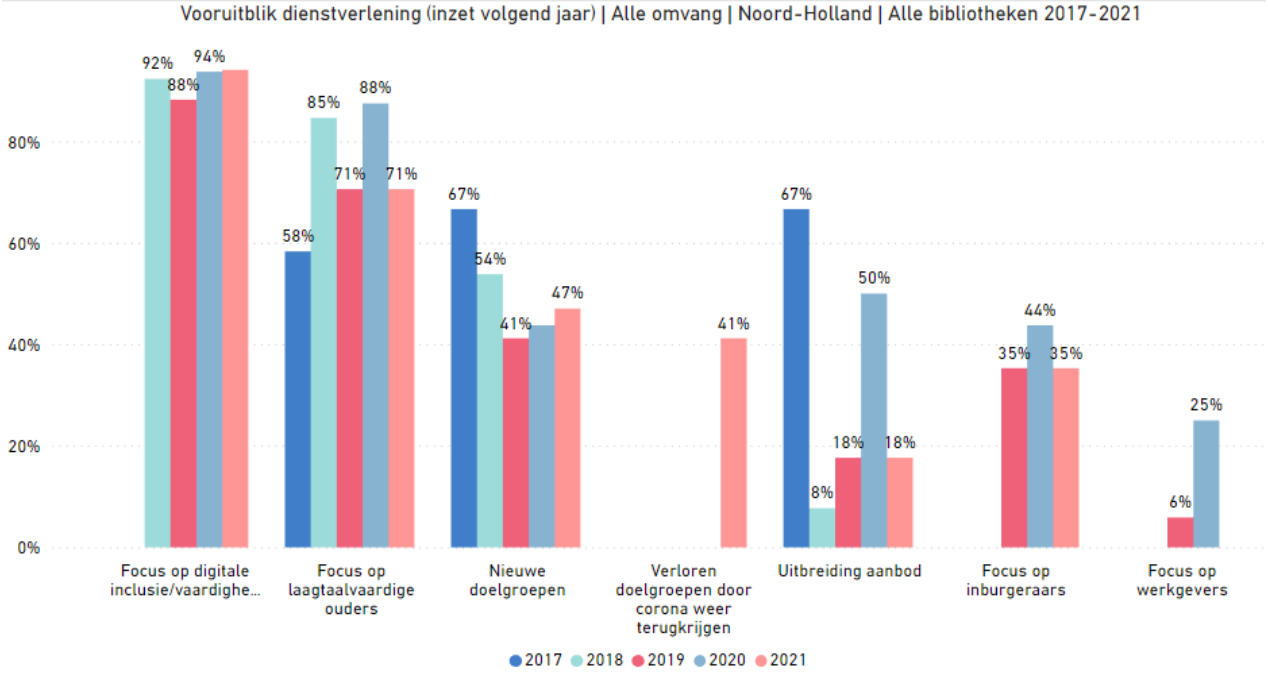

Voor 2022 hebben de meeste Noord-Hollandse bibliotheken zich voorgenomen (meer) in te zetten op digitale inclusie (94%) en/of laagtaalvaardige ouders (71%). Het is opvallend dat deze laatste gedaald is ten opzichte van 2020 omdat er, zeker ook in de provincie Noord-Holland, breed wordt ingezet op de gezinsaanpak. Waar in 2020 41% van de bibliotheken van plan was in 2021 in te zetten op nieuwe doelgroepen, is dat voor 2022 het voornemen van 47% van de bibliotheken. De focus ligt minder dan voorgaande jaren op uitbreiding van het aanbod, inburgeraars en werkgevers. Het lijkt zo te zijn dat focus sterker ligt op het terugkrijgen van doelgroepen die ze door corona zijn kwijtgeraakt (41%). De landelijke cijfers komen hiermee overeen.

Een interessant punt wat naar voren komt in de interviews is dat men zich bij de ontwikkeling van de dienstverlening steeds meer bewust is hoe belangrijk het is dat dienstverlening integraal wordt aangeboden:

De uitleencijfers nemen af en voor de klantenservice voelde het alsof hun werk steeds minder belangrijk werd in de organisatie. Maar door hun werk veel meer in verbinding te zetten met de pijlers (NB. basisvaardigheden, laaggeletterdheid, gezinsaanpak) zie je dat het werk van de klantenservice nog steeds ontzettend belangrijk is. Zij hebben vaak het eerste klantcontact. Dat gaf hun ook meer duidelijkheid en zo konden we ook beter in gesprek met hen over wat zij tegenkomen in hun werk, hoe zij laaggeletterde mensen of gezinnen kunnen herkennen. Daardoor voelt iedereen zich veel meer onderdeel van de maatschappelijke bibliotheek – Yvonne Kraakman, beleids- en ontwikkelingsadviseur, Bieb voor de Zaanstreek

5.3 Dienstverlening bibliotheken tijdens corona

De coronacrisis die in het voorjaar van 2020 haar intrede deed in Nederland, zorgde ervoor dat bibliotheken hun dienstverlening moesten aanpassen of stopzetten. Tijdens de verschillende fasen van de coronacrisis zochten bibliotheken naar manieren om hun publiek van dienst te blijven. Ze verplaatsten hun activiteiten naar internet, tuigden haal- en brengdiensten op en zetten in op digitaal lezen en luisteren. Daarbij gaven ze met name aandacht aan kinderen en ouderen, die extra geraakt werden door de wegvallende voorzieningen van de bibliotheek.

De sluiting kwam hard aan, juist omdat de bibliotheek in coronatijd extra nodig bleek. Daarom zette driekwart van de bibliotheken tijdens de lockdowns extra in op kwetsbare groepen.[45] Tijdens de laatste lockdown (eind 2021 - begin 2022) is de bibliotheek gezien als essentiële dienstverlening en mocht de zij de deuren (voor beperkte dienstverlening) open houden. De bibliotheek mocht materialen uitlenen en kon (in beperkte vorm) dienstverlening voor kwetsbare doelgroepen uitvoeren.

De cijfers zijn helaas niet op provinciaal niveau beschikbaar, maar wel op landelijk niveau. In 2020 voelde 99% van de bibliotheken zich genoodzaakt activiteiten af te gelasten; 94% stelde activiteiten uit. Tegelijkertijd zetten bijna al deze bibliotheken (91%) nieuwe diensten en activiteiten op, fysiek dan wel online. 90% zette fysieke activiteiten om naar een digitale of telefonische variant. In 56% van de bibliotheken werden bestaande onlineactiviteiten en diensten uitgebouwd of verbeterd. In het geval van grootschalige activiteiten, zoals lezingen of debatten, was het vaak niet mogelijk de activiteit in kwestie te laten doorgaan, maar kleinere activiteiten, zoals workshops, gingen in sommige gevallen wel door. Hierbij werd ofwel gekozen voor het opnemen van een activiteit, zoals voorleesmomenten, waarna de opname online werd geplaatst, ofwel voor een interactieve vorm met een video- of chatfunctie, waarbij deelnemers aan de activiteit ook actief konden participeren.

De sluiting van de vestigingen als gevolg van de coronacrisis maakte het uitlenen van boeken tot een uitdaging. Waar sommige bibliotheken ervoor kozen hun uitleenfunctie tijdelijk op te schorten en boetes kwijt te schelden, besloten andere bibliotheken haal- en brengservices op te zetten. Van alle bibliotheken bezorgde 71% in 2020 materialen.[46] In 2021 deed 77% dit.[47] In 2020 zette 96% van de bibliotheekorganisaties een afhaalservice op, waarbij leden vooraf gereserveerde materialen in de vestiging konden ophalen.

Inwoners met meer kans op vereenzaming werden bijvoorbeeld allemaal individueel gebeld, werden uitgenodigd voor een dagelijkse digitale koffiebijeenkomst of werden lid van een online leesclub (40%). Ook bood 65% van de bibliotheken hulp bij het gebruik van digitale middelen, die uiteraard ook voor de oudere leden beschikbaar was.[48]

Toen het coronavaccin eenmaal breed beschikbaar kwam, ontvingen steeds meer burgers een brief met de oproep een vaccinatieafspraak te maken. Juist voor laaggeletterden leverde dit vaak lastige situaties op en daarom besloot de bibliotheeksector hierop in te spelen. Met het oog op de mogelijke vragen die daardoor ook richting bibliotheken konden ontstaan, bijvoorbeeld vanuit mensen die moeite hadden om zelf een afspraak te maken, werd een landelijke toolkit ontwikkeld zodat bibliotheken hierbij konden ondersteunen. Verder bood Stichting Digisterker online uitleg over online afspraken maken voor een coronavaccinatie of coronatest. Aan de hand hiervan konden bibliotheekmedewerkers uitleggen hoe inloggen met DigID in zijn werk gaat.[49]

[45] Van de Hoek & Oomes, 2021
[46] Van de Burgt & Van de Hoek, 2021
[47] Van de Burgt & Klaren, 2022
[48] KB, 2020a
[49] KB, 2021

Hoewel de crisis veel negatieve gevolgen had, werden in deze periode ook veel stappen gezet. Zo kwam de bibliotheek op een positieve manier in het nieuws als een organisatie die de schouders eronder zette en haar best deed iedereen zo goed mogelijk te blijven bedienen. Deze instelling bleef ook onder stakeholders van bibliotheken, waaronder gemeenten, niet onopgemerkt. Deze partners zagen in welke vitale rol de bibliotheek ook tijdens deze crisis binnen de lokale gemeenschap vervulde. Ook medewerkers namen leerpunten mee uit deze crisistijd: ze leerden zich sneller aan te passen aan een plotseling veranderde situatie, helder te communiceren en alerter te zijn op stress. Daarnaast leerden zij het contact met collega's opnieuw te waarderen en scherpten zij hun digitale vaardigheden aan. Ook de landelijke ontwikkelingen op digitaal gebied zullen niet snel verloren gaan.[50]

> *Ik denk dat we de voordelen hebben gezien met elkaar van het flexibel aanbieden aan onze deelnemers en dat van offline naar online toch vaak gewoon mogelijk is. Ook met deze doelgroep. Ik denk dat dat een hele mooie opbrengst is, want het werd zeker in het begin verwacht dat mensen mogelijk niet genoeg digitaal vaardig waren om via Teams met elkaar een boek te lezen, of dat zij gebruik maakten van een spreekuur dat digitaal bereikbaar was* – Martine Porienski, Taalhuiscoördinator Zuid-Kennemerland en IJmond, Bibliotheek Zuid-Kennemerland

[50] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/publicaties/dossier-de-bibliotheek-in-coronatijd/bibliotheken-in-crisistijd

6 Hoe kunnen bibliotheken in Noord-Holland hun aanbod verbeteren?

In dit hoofdstuk kijken we naar de huidige stand van zaken in de aanpak van laaggeletterdheid en de rol van bibliotheken daarin: wat gaat goed, wat zijn knelpunten en wat kunnen bibliotheken nog meer doen naast, of verbeteren aan, wat ze al doen in de aanpak van laaggeletterdheid.

6.1 Wat gaat goed?

De bestrijding van laaggeletterdheid staat hoog op de politieke agenda, zowel op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. Dit komt onder andere tot uiting in het actieprogramma 'Tel mee met Taal' van de Ministeries van OCW, SZW en VWS en het landelijk programma van bibliotheken zelf, 'Bibliotheek en Basisvaardigheden'. In het dashboard Basisvaardigheden voor volwassenen is een vraag opgenomen over de successen die de bibliotheken ervaren.

Het succes van de landelijke programma's ligt in de combinatie van de landelijke aanpak met de aanpak op provinciaal en gemeentelijk niveau en de daaruit volgende efficiency. Bibliotheken hoeven daardoor niet steeds zelf het wiel opnieuw uit te vinden en kunnen aansluiten bij een bestaande en geïntegreerde aanpak om laaggeletterdheid aan te pakken.

Hierbij wordt veelvuldig de samenwerking gezocht met verschillende partijen zoals Stichting Lezen & Schrijven, vluchtelingenwerk, het ROC, vrijwilligersorganisaties, SeniorWeb en andere taalaanbieders. Bibliotheken in Noord-Holland geven vaak aan dat zij deze samenwerkingen als één van de grootste successen ervaren in de dienstverlening rondom basisvaardigheden, alhoewel dit in 2021 een stuk lager was dan in 2019 en 2020, mogelijk vanwege de corona-maatregelen (53%).

De profilering van de bibliotheek werd in 2021 verder als grootste succes bestempeld (65%). Over de andere successen zijn de bibliotheken meer verdeeld. Waar de ene bibliotheek vooral de eigen expertise roemt (29%), haalt de ander meer uit de tevredenheid van de doelgroep (29%) of de voldoende beleidsprioriteit bij gemeente (24%). Dit beeld komt overeen met de landelijke cijfers.

Door de beschikbare programma's en de ondersteuning die wordt geboden vanuit de POI op deze thema's worden de bibliotheken in Noord-Holland gefaciliteerd bij de aanpak van laaggeletterdheid in hun verzorgingsgebied. Het gaat daarbij onder meer om kennisdeling, advies en deskundigheidsbevordering, training van vrijwilligers, de ontwikkeling van tools en instrumenten, onderzoek, ondersteuning bij het uitvoeren van pilots, de ontwikkeling van good practices en het maken van overdrachtsdocumenten.

Effecten - successen

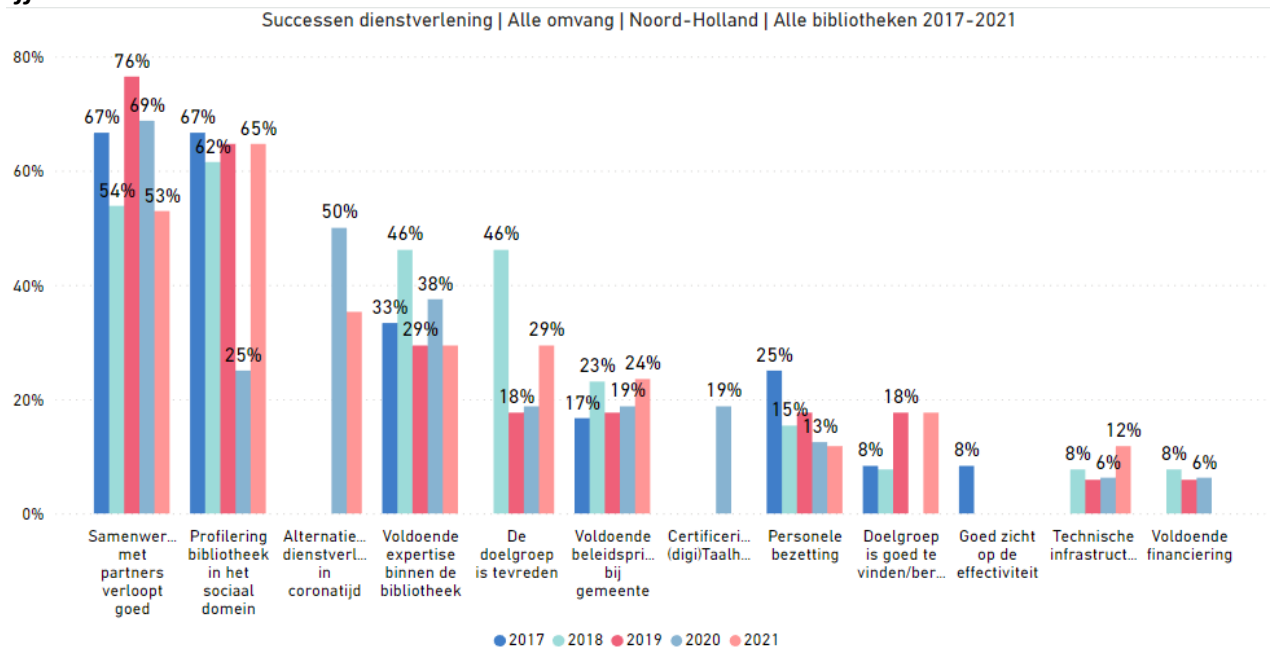

6.2 Wat zijn de knelpunten?

In het dashboard Basisvaardigheden voor bibliotheken gaven de bibliotheken in Noord-Holland over 2021 aan welke knelpunten zij zagen in de dienstverlening. De drie belangrijkste: doelgroep moeilijk te vinden of te bereiken, onvoldoende personeel en het bieden van alternatieve dienstverlening in de coronatijd. Dit komt overeen met de landelijke cijfers. In 2020 werd de sluiting van de bibliotheek door de corona-maatregelen als belangrijkste knelpunt ervaren. Voor corona (2019) werd onvoldoende financiering gezien als belangrijk knelpunt.

Effecten - knelpunten

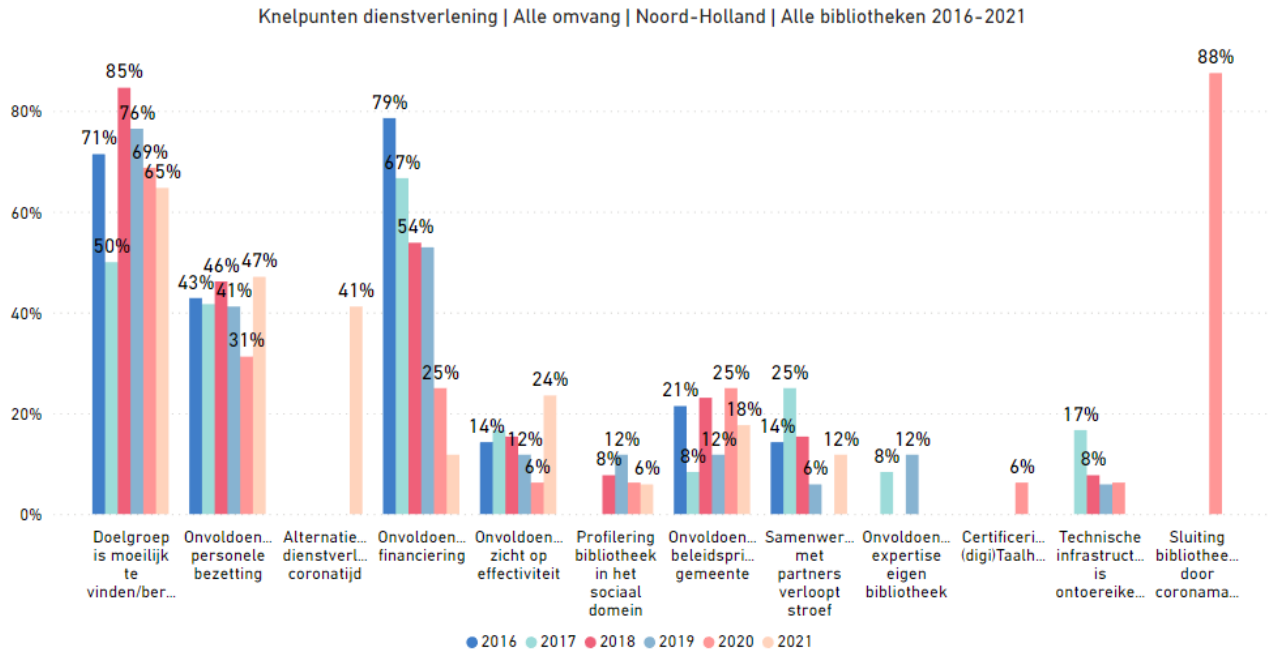

Doelgroep moeilijk te vinden of te bereiken
Het betreft hier vooral laaggeletterde, autochtone Nederlanders, de NT1'ers. Ongeveer twee derde van de laaggeletterden is namelijk autochtoon, maar deze groep is vanwege allerhande persoonlijke redenen überhaupt moeilijk te bereiken, dit wordt aangegeven door alle bibliotheken.

Het gaat bij de doelgroep NT1'ers om belemmeringen als schaamte en faalangst, negatief schoolverleden, het ontbreken van een specifieke taalvraag en andere urgentere problemen als armoede en gezondheid. Daarnaast hebben ze vaak een sociaal netwerk die bepaalde taken op het gebied van lezen en schrijven voor hen doet waardoor ze het probleem 'omzeilen'. Verder zijn bibliotheken voor deze groep vaak niet laagdrempelig genoeg omdat lezen en schrijven voor deze groep zo lastig is en de bibliotheek zo nauw verbonden is met het lezen en boeken. Maar ook met het vinden en bereiken van niet-digitaalvaardige burgers (36%) en jongeren vanaf 18 jaar (36%) is ondersteuning gewenst.

Moeilijk te bereiken doelgroep

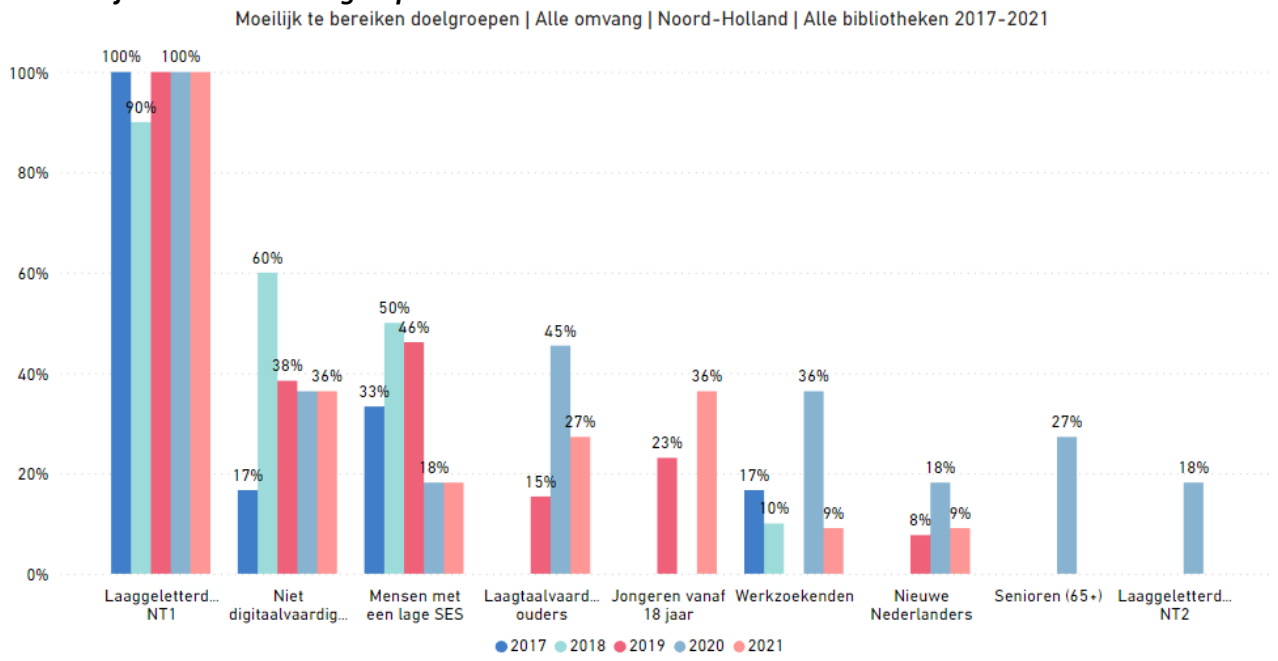

Het bereiken van de NT1'ers blijft belangrijk. Dat blijft lastig, maar daar mag je nooit in verzaken. Het blijft een belangrijke doelgroep, daar moet je veel energie in stoppen. We willen volwassenen ondersteunen zodat zij hun kinderen ook beter kunnen begeleiden – Moniek Lucassen, Teamleider NL Plein, Bibliotheek Waterland

Aandacht voor de NT1'er blijft van groot belang. Als er ergens noodzaak zit, dan is dat er één. Dat blijft ook echt wel een uitdaging voor beide Taalhuizen. Om ze echt goed te bereiken en een goed passend aanbod te hebben. Juist doordat ze nu sneller werk vinden schuift het probleem wel op, wat een risico is – Martine Porienski, Taalhuiscoördinator Zuid-Kennemerland en IJmond, Bibliotheek Zuid-Kennemerland

Onvoldoende personeel
We zien dat de DigiTaalhuizen een grote vlucht hebben genomen. Op grote schaal worden daarbij zogeheten taalvrijwilligers ingezet. Echter, we zien ook dat daarbij docenten en professionals nodig zijn om de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening te waarborgen. De invulling daarvan blijkt lastig gezien de beschikbare middelen en de krappe arbeidsmarkt.

Alternatieve dienstverlening tijdens corona
In 2021 werd door de Noord-Hollandse bibliotheken als derde knelpunt de alternatieve dienstverlening tijdens de coronacrisis aangehaald. Alhoewel negen van de tien bibliotheken (in Nederland[51]) in 2021 alternatieve dienstverlening rondom basisvaardigheden en specifiek taalvaardigheden bood werden de bibliotheken wel voor een uitdaging gesteld om de doelgroep te bereiken.

Voor de doelgroep is online als enige vorm niet geschikt, alhoewel uit de interviews met de bibliotheken uit Noord-Holland blijkt dat dit toch wel beter ging dan eerder aangenomen, bijvoorbeeld door te werken met Whatsapp. Bibliotheken zochten ook naar andere vormen die aansloten bij de doelgroep en bouwden een divers aanbod op; telefonische spreekuren, één op één oefenen met taalvaardigheid, bijvoorbeeld met Taalmaatje en / of Kletsmaatje, één op één hulp op afspraak, taalwandelingen en activiteiten aan huis.

Ondanks deze extra inzet bereikte ongeveer de helft van de bibliotheekorganisaties in Nederland de niet-digitaalvaardigen en laaggeletterden met Nederlands als eerste taal niet vanwege de coronamaatregelen.

> *Uit het onlangs verschenen rapport 'Een geschakeerd en divers landschap: (Digi)Taalhuizen in Nederland' (dec. 2022), opgesteld in opdracht van Tel mee met Taal, blijkt dat ondersteuning van DigiTaalhuizen nodig blijft om de kwaliteit en continuïteit te waarborgen. Een belangrijke conclusie is dat er door betrokkenen met veel energie wordt gewerkt aan het bieden van een laagdrempelig aanbod binnen de Taalhuizen. Tegelijkertijd is er in sommige gevallen nog meer nodig om het werk goed te verankeren en om te zorgen dat er ruimte blijft voor ontwikkeling en verdere professionalisering. Zo vragen veel geïnterviewden om extra ondersteuning bij het opzetten van een (Digi)Taalhuis en extra advies bij het maken van bijvoorbeeld inwerkprogramma's of communicatieplannen. De adviezen uit het rapport worden door de Rijksoverheid meegenomen bij het beleid voor de komende jaren.*

6.3 Wat kunnen bibliotheken nog meer doen?

Alleen door integrale samenwerking kan de problematiek van laaggeletterdheid adequaat worden aangepakt. Het gaat daarbij zowel om partijen op landelijk, provinciaal en regionaal niveau als op gemeentelijk en wijkniveau. De bibliotheeksector is op alle niveaus vertegenwoordigd. Dit maakt de bibliotheeksector tot een van de meest krachtige partijen als het gaat om de bestrijding van laaggeletterdheid.

6.3.1 Voortbouwen op de lokale netwerkaanpak
De aanpak van laaggeletterdheid staat of valt met de mate van onderlinge samenwerking van partijen in het sociaal domein. Inmiddels zijn daarbij belangrijke resultaten behaald, onder andere met het DigiTaalhuis, maar ook met de gezinsaanpak.

[51] Er is geen data op provinciaal niveau beschikbaar hierover. Zie verder https://www.bibliotheeknetwerk.nl/publicaties/basisvaardigheden-voor-volwassenen-2021

Het is belangrijk om, met een helder verhaal vanuit de bibliotheek, het gesprek met partners aan te gaan. Er wordt besproken wat ieders visie, rol en bijdrage is en waarin je elkaar kunt vinden. In de beleidsperiode van het actieprogramma Tel mee met Taal (2020-2024) groeit de regierol van de gemeente rond de aanpak van laaggeletterdheid en vanaf eind 2024 moeten alle Nederlandse gemeenten de regierol op zich nemen voor de aanpak van laaggeletterdheid. Dat is inclusief de gezinsaanpak en juist hiervoor is een goed aangestuurde netwerksamenwerking van groot belang.

Veel gemeenten en partners zoeken naar invulling van ieders taak en visieontwikkeling. De bibliotheek heeft de kans om hierin een ontzorgende rol te spelen en het onderwerp te agenderen. In een sterke netwerkaanpak zorgt de bibliotheek voor verbinding tussen de (centrum)gemeente en partners, en ontwikkelt zij samen met hen een aanpak. Hierbij zoek je aansluiting bij bestaande regionale plannen voor aanpak van laaggeletterdheid. Je werkt aan het versterken van bestaande contacten en samenwerking op langere termijn.

Randvoorwaarden voor een succesvolle aanpak zijn:
- Een gezamenlijk beleid in afstemming met de gemeente.
- Duidelijke afspraken over ieders rol en verantwoordelijkheden.
- Afspraken op strategisch, tactisch en uitvoerend niveau van iedere betrokken organisatie.
- Draagvlak, commitment en vertrouwen in de samenwerking.
- Ondersteuning van een communicatie-collega in de PR van de aanpak en communicatieafspraken.

Bibliotheek Hilversum ontwikkelde in 2021 een plan over de aanpak van laaggeletterdheid in de gemeente voor de komende vier jaren. Er werd breed gekeken naar de inzet die gepleegd kon worden op het gebied van leesbevordering onder jeugd en de gezinsaanpak. De scan hielp bij de onderbouwing en de prioritering. Zo bleek in één van de kwetsbare wijken een buurthuis naast een basisschool te liggen. Door voor deze wijk te kiezen werd een gecombineerde preventieve aanpak mogelijk; bij kinderen en hun ouders.
Uit Scan Laaggeletterdheid in Beeld – Probiblio 2021

In Haarlem hebben we vijf Digitaal-sterk centra die zijn ontwikkeld. De afgelopen jaren waren er wel 25 plekken waar informatie te halen was voor mensen die wilden werken aan hun digitale vaardigheden. Bij de een kon je via Seniorweb het een en ander doen. Bij de ander kon je een cursus Klik en tik volgen. Bij een welzijnsorganisatie kon je leren omgaan met je telefoon. Dat aanbod hebben we gebundeld in vijf Digitaal-sterk centra die we over heel Haarlem hebben verspreid en waarin al die 25 partijen een plek hebben. Overal is het aanbod hetzelfde, overal zijn de vrijwilligers hetzelfde geschoold. Ze vallen nog steeds onder een van de welzijnsorganisaties of onder de bibliotheek, maar we werken nu wel vanuit één visie en één manier van werken waardoor je het meer gezamenlijk doet. Het is mooi om te zien dat we hiermee in een behoefte voorzien – Martine Porienski, Taalhuiscoördinator Zuid-Kennemerland en IJmond, Bibliotheek Zuid-Kennemerland

6.3.2 Gezinsaanpak

Ouders spelen een cruciale rol bij de taal- en geletterdheidsontwikkeling van hun kinderen. Kinderen van ouders die moeite hebben met taal, lopen zelf ook een grotere kans taalproblemen te krijgen. Zo kan een cyclus van laaggeletterdheid ontstaan. De gezinsaanpak is erop gericht ouders te leren om hun kinderen te ondersteunen en stimuleren in de taalontwikkeling. Daarnaast kunnen ouders binnen de gezinsaanpak ook werken aan hun eigen basisvaardigheden.

Om de cyclus van laaggeletterdheid te doorbreken is het belangrijk dat:
1. Focus ligt op het laagtaalvaardige gezin, zowel de NT1 als de NT2 gezinnen.
2. Het onderwerp geagendeerd wordt bij gemeente en partners.
3. Het aanbod en kennis over voorkomen (preventie) en verminderen (curatie) verbonden wordt aan elkaar.
4. Ouders handvatten gegeven wordt voor een positieve leesopvoeding.

Een positieve leesopvoeding bestaat uit:
- Voorlezen (liever goed in de moedertaal dan gebrekkig in een tweede taal).
- Veel praten met kinderen, bijvoorbeeld over wat je voorgelezen hebt.
- Het goede voorbeeld geven door zelf te lezen.
- Thuis (kinder)boeken hebben.
- Met de kinderen naar de bibliotheek gaan.[52]

Binnen de gezinsaanpak zijn er twee aanvliegroutes om ouders te ondersteunen. Sommige activiteiten geven ouders concrete handvatten om de taalontwikkeling van hun kinderen te stimuleren. Daarnaast zijn er activiteiten die focussen op het verhogen van de basisvaardigheden van ouders zelf, zodat zij voor meer talige interactie in het gezin kunnen zorgen.

Bibliotheken spelen in het lokale netwerk vaak al een grote rol bij de gezinsaanpak. Niet alleen hebben bibliotheken expertise in huis op het gebied van leesbevordering én laaggeletterdheid. Ook heeft de bibliotheek een rijke collectie aan materialen voor alle leeftijden en alle niveaus. De gezinsaanpak geeft de bibliotheek dus aanleiding om na te denken over de eigen rol in het lokale speelveld én de mogelijkheid om een sterker profiel te kiezen. De gezinsaanpak vraagt bij uitstek om uitvoering samen met andere partijen. De bibliotheek werkt lokaal al veel samen met relevante partijen voor de gezinsaanpak, zoals consultatiebureaus, onderwijsinstellingen, welzijnsorganisaties en gemeenten. De noodzaak hiervoor wordt nog sterker, als gemeenten de regierol op zich moeten nemen op dit vlak.[53] Op dit moment hebben 15 van de 18 Noord-Hollandse bibliotheken het programma Gezinsaanpak met Probiblio doorlopen. In dit traject is de Wegwijzer Gezinsaanpak[54] opgesteld. Daarnaast doen 10 bibliotheken mee aan de VoorleesExpress via Probiblio, waarbij vrijwilligers gedurende 20 weken bij gezinnen thuis voorlezen en taalrijk gedrag stimuleren. Maar de meeste bibliotheken zijn in meer of mindere mate met dit onderwerp bezig. Bijvoorbeeld door hun preventieve en curatieve dienstverlening (die al geboden werd) integraal aan elkaar te verbinden. Bij de Bieb voor de Zaanstreek is daarnaast bijvoorbeeld BoekStartThuis. Hierbij gaat de BoekStartcoach in overleg met JGZ langs bij gezinnen die extra aandacht nodig hebben.

Het is heel mooi voor de bibliotheek om meer integraal te werken met elkaar. Binnen de bibliotheek kan het voorkomen dat er binnen eigen hokjes wordt gewerkt (denk aan aanbod jeugd, aanbod volwassenen taal/digitaal), terwijl de gezinsaanpak veel meer integraal programmeren betekent en ook een beetje over de grens van je eigen expertise heen kijken. Voor de bibliotheek heeft dat opgeleverd dat we veel meer kansen zien, in ieder geval in het integraal werken. En het geldt voor de gemeente tegelijkertijd ook. Daar is de WEB natuurlijk ook volledig gericht op mensen van boven de 18, terwijl het interessant is om te kijken hoe je onderwijskansen of andere afdelingen ook kunt aanhaken om samen te ontwikkelen. Het staat allemaal nog in de kinderschoenen, maar we zetten mooie kleine stapjes – Martine Porienski, Taalhuiscoördinator Zuid-Kennemerland en IJmond, Bibliotheek Zuid-Kennemerland

[52] https://www.probiblio.nl/uploads/2019%20Bestanden/19_043_Gezinsaanpak_V6.pdf
[53] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/gezinsaanpak/gezinsaanpak-netwerk-beleid
[54] https://www.probiblio.nl/uploads/Aanbod%20Probiblio/Gezinsaanpak/Wegwijzer_Gezinsaanpak_Uitbreiding%2020-09-2022.pdf

6.3.3 Informatiepunt Digitale Overheid (IDO's)

Sinds 2019 wordt gebouwd aan een landelijk dekkend netwerk voor deze ondersteuning via de bibliotheken. Onderdeel van het programma Digitale Inclusie zijn de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's), waar burgers terechtkunnen met hun vragen over de digitale overheid. Deze informatiepunten kunnen burgers helpen bij het regelen van praktische zaken die tegenwoordig veelal online geregeld moeten worden, zoals huurtoeslag, AOW, uitkeringen, belastingen, rijbewijzen, toeslagen en zorgzaken.[55]

Vanaf medio 2019 kunnen mensen terecht bij de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) in de openbare bibliotheek als zij vragen hebben over de dienstverlening van de uitvoeringsorganisaties zoals: de Belastingdienst, CAK, CBR, CIZ, CJIB, DUO, SVB en UWV. Daar worden zij verder geholpen met hun vragen over bijvoorbeeld huurtoeslag, AOW, werk, uitkering, belasting of persoonsgebonden budget. Bibliotheekmedewerkers helpen hen ter plekke op weg of verwijzen door naar lokale partners als het gaat om persoonsgebonden informatie. Dit zijn organisaties waarmee bibliotheken lokaal samenwerken, zoals welzijnsinstellingen, vakbonden, ouderenbonden, cliëntenondersteuners, sociale raadslieden en zorgkantoren.[56]

> *Vanaf juni 2019 zijn we gestart als koploperbibliotheek voor het Informatiepunt. Dat begon vrij snel goed te lopen. Het was ook makkelijk uit te leggen aan samenwerkingspartners en aan de inwoners. Mensen zagen het nut en de meerwaarde. Met het DigiTaalhuis bleef dat lastig. Dus we hebben op een gegeven moment besloten om het samen te voegen met het Informatiepunt. Het werd het Informatiepunt voor alle mensen die hulp nodig hebben op het gebied van digitale vaardigheden of hun basisvaardigheden willen verbeteren. Daardoor kregen we ook opeens mensen binnen van Nederlandse afkomst met een taalprobleem. Zij kwamen met vraag over het doen van een aanvraag bij de gemeente, maar als ze er eenmaal waren, bleek het dat ze niet goed waren in de Nederlandse taal. En zo kunnen we ze doorverwijzen naar formele educatie, of naar iets binnen de Bieb Academy. Het gaat niet om grote getalen, maar toch. Of we kregen mensen binnen die helemaal geen digitale vaardigheden hadden en waarvan we aangaven dat zij een Klik en Tik cursus konden volgen. Dus het Informatiepunt is een goede vindplaats van de doelgroep* – Yvonne Kraakman, beleids- en ontwikkelingsadviseur, Bieb voor de Zaanstreek

Cijfers: IDO's in 2021 (landelijke cijfers)
Op 1 juli 2019 was de officiële landelijke opening van het eerste IDO in de Stadsbibliotheek Venlo. Eind 2019 had 10% van de bibliotheekorganisaties – de 15 kopgroepbibliotheken – een informatiepunt met betrekking tot de (digitale) overheid. De uitrol liep op schema tot de start van COVID-19. Daarna waren de bibliotheken geruime tijd gesloten. Eind 2020 stond de teller op 73 IDO's, verspreid over 39 bibliotheekorganisaties. Vanaf de heropening van de bibliotheken en de versoepelingen van de COVID-19 maatregelen in 2021 liep het aantal informatiepunten snel op. In 2021 kende Nederland maar liefst 439 IDO's, vallend onder 124 bibliotheeklocaties. Een gevolg van een subsidieregeling die bibliotheken bij inschrijven verplicht voor 1 september 2021 minimaal één IDO te openen.[57] In 2021 heeft een kwart van de bibliotheekorganisaties (24%) op vijf of meer locaties een IDO.[58]

Gemeenten nemen per 1 januari 2023 de verantwoordelijkheid voor de financiering van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) over van de KB. Hiervoor krijgen zij jaarlijks structureel ruim

[55] Manifestgroep en openbare bibliotheken, 2018
[56] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/publicaties/basisvaardigheden-voor-volwassenen-2021/digitale-inclusie
[57] KB, 2021
[58] https://www.bibliotheeknetwerk.nl/publicaties/basisvaardigheden-voor-volwassenen-2021/digitale-inclusie

17 miljoen euro uitgekeerd. Van dit geld dienen gemeenten lokale bibliotheken te financieren om de IDO's te realiseren en in stand te houden. In Noord-Holland heeft op dit moment iedere bibliotheek in het werkgebied minimaal één Informatiepunt Digitale Overheid.

> *Mensen die met vragen over digitale vaardigheden bij ons komen, hebben vaak ook hele andere uitdagingen waar ze bij geholpen willen worden. Soms gaat het privé niet goed, hebben ze financiële problemen, hebben ze moeite met taal, hebben ze moeite met de opvoeding van hun kinderen of komen ze uit een ander land en zijn ze onbekend hoe dingen in Nederland werken. Het is goed om te merken dat mensen vertrouwen hebben in ons, op die manier kunnen we ze helpen door hen door te verwijzen naar bijvoorbeeld maatschappelijk werk. We willen een goede brug zijn, zonder dat we zelf de hulpverlener worden* – Moniek Lucassen, Teamleider NL Plein, Bibliotheek Waterland

6.3.4 Ontwikkelplein

Onder de noemer Ontwikkelplein denken op dit moment veel bibliotheken na of en hoe ze een plek in kunnen richten voor informatie en advies, praktische hulp en zelf leren, én ontmoeten. Mensen zien de bibliotheek vaak als een goede locatie om hun vragen te stellen. Essentie is één centrale herkenbare plek zodat hulpvragers niet langs verschillende loketten hoeven en zij zo in aanraking komen met de mogelijkheden om hun eigen vaardigheden te vergroten en voor kennisuitwisseling voor professionals. Het gaat om zowel korte, praktische hulp als leer- en oefenmogelijkheden voor kortere of langere tijd. Laagdrempelig, informeel en zonder verplichtingen.

Er zijn veel verschijningsvormen en ook de namen verschillen. Overeenkomst is dat op het Ontwikkelplein verbindingen worden gelegd:

- tussen hulpvrager en de mogelijkheden voor informele ondersteuning en leren - ook voor de vraag achter de vraag;
- tussen bibliotheek, gemeente en partners - om het bereik en effect te vergroten;
- tussen wat mensen komen 'halen' en wat zij kunnen 'brengen'.

Samenwerking met partners is essentieel. Zij zijn de inhoudsexperts op de dagelijkse thema's waar de vragen over gaan. Dit kunnen professionalere organisaties zijn binnen het maatschappelijk veld, maar ook vrijwilligersinitiatieven of commerciële organisaties. Bovendien staat iedereen met een deel van de doelgroep in contact. Deze communicatiekracht delen biedt mogelijkheden. Partners vervullen de rol om mensen door te verwijzen en expertise te delen.

Het Ontwikkelplein kan elk thema omvatten, zoals taal, rekenen, gezondheid, werk enzovoort. Het vormt zo een 'paraplu' boven bijvoorbeeld het DigiTaalhuis en het IDO. Het gaat er vooral om dat het aanbod doelgroep- en vraaggericht wordt gecombineerd:

- Het aanbod is in openheid verbonden zodat mensen in aanraking komen met wat hen verder kan helpen, ook als zij er niet naar op zoek waren. Dit vraagt ook inzet in de bibliotheek van de actieve medewerkers van bibliotheek en partners.
- Activiteiten vinden per doelgroep gelijktijdig plaats waardoor mensen makkelijker van de ene activiteit overstappen naar een volgende.
- Binnen activiteiten kijken medewerkers van de bibliotheek en partners naar andere interesses en hulpvragen om actief de verbinding te leggen met verdere mogelijkheden.
- Leer- en oefenmaterialen en -programma's worden vraaggericht ingezet in een Open Leercentrum-achtige setting, waaronder zo'n 100 landelijk ingekochte programma's voor bibliotheken.

Op dit moment is er in de provincie Noord-Holland nog geen officieel Ontwikkelplein geopend, maar veel bibliotheken zijn bezig of voornemens om daar in 2023 verdere stappen in te zetten.

6.3.5 Gecijferdheid

Laaggecijferdheid houdt in dat je moeite hebt met cijfers, oftewel met de kwantitatieve kant van de maatschappij in alle verscheidenheid. De hele dag zijn er situaties waarin getallen, cijfers en maten voorkomen. De meeste mensen staan hier niet eens bij stil, omdat deze zo gewoon en alledaags zijn dat het denkwerk automatisch gaat. Kan iemand dit niet (goed), dan kan dat belemmerend zijn in het dagelijks leven. Volwassenen die hier problemen mee ondervinden, noemen we laaggecijferd. Naar schatting gaat het om 2,1 miljoen mensen in Nederland[59]. Voorheen werd vooral naar de rekenvaardigheden van mensen gekeken. Ondertussen is dit breder en gaat het om het geheel aan vaardigheden gaat rondom cijfers, rekenen en financiën om mee te kunnen komen in de maatschappij en spreken we over gecijferdheid.

Voorbeelden ten aanzien van laaggecijferdheid

- *Niet kunnen klokkijken of plannen is erg lastig. Het vormt een obstakel om op tijd te komen op het werk of de kinderen naar school te brengen. Dat geldt ook voor werken met een kalender en het plannen van afspraken.*
- *Dagelijks gaan we met geld om. Als rekenen moeilijk is en een gevoel van ordegrootte ontbreekt of iemand kan het wisselgeld niet natellen, dan is boodschappen doen lastig. Helemaal ingewikkeld wordt het om te bepalen of er genoeg geld is. Voor nu, maar ook voor de rest van de maand. Sparen en budgetteren zijn onmisbare vaardigheden, maar zeer moeilijk voor een laaggecijferde.*
- *Mensen die laaggecijferd zijn hebben moeite met maten en maatgevoel. Dit levert bijvoorbeeld problemen op bij het koken volgens een recept, het innemen of toedienen van medicijnen, het inschatten van afstanden en hoe lang je daarover doet of bij het beladen van een caravan.*

Bibliotheken werken actief aan het tegengaan van laaggeletterdheid. Wil iemand volwaardig meedoen en zelfredzaam zijn in onze samenleving dan moet je in staat zijn om een combinatie aan taal-, digi- en cijfervaardigheden in te zetten. Maar ook informatie verzamelen, interpreteren en analyseren om daar vervolgens een actie, mening of keuze aan te verbinden. Het bieden van een gecombineerde aanpak voor taal, rekenen en digitale vaardigheden kan dan effectiever zijn dan de ondersteuning op enkel één van de basisvaardigheden te richten.

De handvatten missen nog om dit echt op te pakken, maar zijn in ontwikkeling. In Noord-Holland zijn op dit moment dan ook nog geen bibliotheken concreet aan de slag met dit onderwerp, maar wordt wel nagedacht hoe dit in te passen valt in het aanbod van de bibliotheek, zo blijkt uit de interviews. Het helpt om te beginnen met het creëren van bewustwording bij medewerkers, vrijwilligers en partners dat het bij een kwetsbare volwassene niet alleen gaat om laaggeletterdheid of een gebrek aan enkel digitale vaardigheden, maar om een gebrek aan basisvaardigheden in de brede context, met daarin dus vaak ook een gecijferde component. Door hen te informeren over gecijferdheid kunnen zij dit meenemen in hun lessen, spreekuren en bijeenkomsten en problemen hiermee herkennen.

[59] Bron: Aanpak van laaggeletterdheid | Rapport | Algemene Rekenkamer Pag. 5

De bibliotheek werkt samen met lokale en regionale partners om mensen te ondersteunen bij het beter leren rekenen, administreren en budgetteren. Samenwerking krijgt onder meer vorm in het bereiken van mensen, het uitvoeren van programma's en door doorverwijzing van en naar partners en de bibliotheek. Door met partners in gesprek te gaan kan gezamenlijk gekeken worden waar nog mogelijkheden en kansen liggen in het werkgebied om samen op te trekken. Het is daarbij belangrijk om een integraal aanbod aan te bieden en het netwerk goed te integreren in de verschillende samenwerkingsnetwerken die er zijn, zoals het Taalhuis-netwerk of Informatiepunt Digitale Overheid-netwerk.[60]

We zien een noodzaak om echt wat met gecijferdheid te gaan doen aankomend jaar. Ik denk dat we in eerste instantie zullen gaan onderzoeken wat we kunnen en willen doen. En wat we er nu al aan doen. Want ik denk dat in het lesmateriaal en hoe er gesproken wordt in de les al best wel wat met gecijferdheid gedaan wordt. Het oefenen met klokkijken of het lezen van een recept is natuurlijk ook gecijferdheid. En ik denk dat we dan zullen beginnen bij de basis van uitleggen aan de vrijwilligers wat gecijferdheid is waar het probleem ligt. De eerste stap is bewustwording namelijk – Yvonne Kraakman, beleids- en ontwikkelingsadviseur, Bieb voor de Zaanstreek

[60] Factsheet Laaggecijferdheid – Probiblio 2021

BIJLAGE 1: LAAGGELETTERDHEID IN DE PROVINCIE NOORD-HOLLAND

In het PIAAC-onderzoek naar laaggeletterden in Nederland van 2012 is vastgesteld dat Nederland 1,3 miljoenlaaggeletterden telt in de leeftijd van 16 – 65 jaar. Dat is 11,9% van de beroepsbevolking.
In vervolgonderzoek door de Universiteit van Maastricht is voor de provincie Noord-Holland een schatting gemaakt van 12,7% van de beroepsbevolking (Maastricht University & Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt/ROA, mei 2016) *Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland*. Dit komt neer op ongeveer 234.696 mensen in de leeftijd van 16 tot 65 jaar. Het percentage ligt in Noord-Holland ongeveer gelijk aan het landelijk gemiddelde. Onderstaande aantallen zijn dus exclusief ouderen waaronder het percentage laaggeletterdheid relatief hoog is. Daarnaast hebben we op basis van cijfers van het CBS gekeken naar de beroepsbevolking 15 – 65 jaar over 2021 en deze cijfers afgezet tegen de percentages zoals te vinden zijn op www.geletterdheidinzicht.nl (gebaseerd op het ROA onderzoek).

Tabel: laaggeletterdheid per gemeente in Noord-Holland onder de beroepsbevolking (16-65 jaar)

Gemeente(s)	Percentage Laaggeletterden[61]	Inwoneraantal 16-65 jaar 2012[62]	Aantal Laaggeletterden 2012 (geschat)	Inwoneraantal 15-65 jaar 2021[63]	Aantal Laaggeletterden 2022 (geschat)
Koggenland / Medemblik	10%	43000	4300	42870	4287
Hollands Kroon / Opmeer / Texel	11%	47000	5170	46962	5166
Schagen	12%	30000	3600	28164	3380
Den Helder	9%	38000	3420	35330	3180
Hoorn	13%	48000	6240	46918	6099
Drechterland / Enkhuizen / Stede Broec	17%	39000	6630	37353	6350
Heerhugowaard / Langedijk / Schermer	9%	56000	5040	55079[64]	4957
Alkmaar	9%	64000	5760	71061	6395

[61] www.geletterdheidinzicht.nl
[62] ROA onderzoek
[63] https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85039NED/table
[64] Gemeente Schermer valt in 2021 onder de gemeente Alkmaar

Bergen NH / Heiloo	10%	32000	3200	30658	3066
Velsen	10%	44000	4400	44091	4409
Beverwijk / Heemskerk	8%	52000	4160	52094	4168
Castricum	10%	21279	2127	21748	2175
Uitgeest	8%	8721	698	8913	713
Haarlem / Haarlemmerliede	9%	106000	9540	107194	9647
Bloemendaal / Heemstede / Zandvoort	4%	38000	1520	38598	1544
Wormerland	6%	9753	585	10161	610
Zaanstad	15%	98247	14738	102362	15354
Purmerend	9%	53000	4770	53162	4785
Amstelveen / Diemen / Ouder-Amstel	7%	79000	5530	87741	6142
Haarlemmermeer	12%	96000	11520	104057	12487
Amsterdam	16%	583000	93280	636843	101895
Beemster / Edam-Volendam / Graft – De Rijp / Landsmeer / Oostzaan / Waterland / Zeevang	6%	49000	2940	52620	3157
Aalsmeer / Uithoorn	7%	38000	2660	40219	2815
Blaricum / Huizen / Laren	5%	39000	1950	37827	2011
Hilversum	14%	55000	7700	58589	5296
Muiden / Weesp / Wijdemeren	2%	31000	620	27677	1172
Bussum / Naarden	2%	30000	600	35294[65]	554
Totaal Noord-Holland	**12,7%**	**1.828.000**	**212.698**	**1.913.585**	**221.813**
Totaal Nederland	11,9%				

[65] Gemeente Gooise Meren

BIJLAGE 2: PRAKTIJKVOORBEELDEN NOORD-HOLLAND: INTERVIEWS

In deze bijlage zijn de uitwerkingen te vinden van een drietal interviews die zijn gehouden met Noord-Hollandse bibliotheken om zo een impressie te geven van de dynamiek in het bibliotheekveld rondom de bestrijding van laaggeletterdheid.

Interview met Martine Porienski, Taalhuiscoördinator Taalhuis Zuid-Kennemerland en Taalhuis IJmond, werkzaam bij Bibliotheek Zuid-Kennemerland

Kun je wat meer vertellen over de functie die je hebt?
Ik werk nu een aantal jaren al bij de bibliotheek en ben daar in eerste instantie aangenomen om een programma's intern op te zetten en uit te voeren bij de bibliotheek, gericht op basisvaardigheden en taal voor volwassenen. Dat heb ik tot 2019 gedaan daarna ben ik coördinator geworden van het Taalhuis Zuid-Kennemerland. Zoals wij het in onze regio hebben ingericht ben je dan verantwoordelijk voor het coördineren van alle activiteiten in de regio en is de bibliotheek daarin belangrijke een partner. Net als welzijnsorganisaties en de taalscholen. Vanaf juli 2021 ben ik ook coördinator geworden van Taalhuis IJmond, dus in dezelfde arbeidsmarktregio.

Uiteindelijk gaat mijn rol per 1 januari over naar de gemeente en voer ik deze functie uit vanuit de gemeente. Dat is een logisch gevolg van de manier waarop we in de regio werken. We werken vanuit het Taalhuis met heel veel organisaties samen en de bibliotheek belangrijke partner. En dan voelt het logischer om een plek te hebben bij de centrumgemeente van onze regio, de gemeente Haarlem. En van daaruit ben ik dan ook nog steeds gewoon coördinator van de Taalhuizen Zuid Kennemerland en IJmond.

Kun je wat meer vertellen over wat er speelt binnen het werkgebied waar jullie actief zijn ten aanzien van laaggeletterdheid?
Daar speelt van alles. We hebben een regionaal plan aanpak laaggeletterdheid. Daar hangt een samenwerkingsagenda onder waarin we concreter aangeven op welke thema ’s we thematisch te werk gaan waar we ons op richten. Dat plan is tot 2024.We doen ons best doen om zoveel mogelijk van de gestelde doelen te bereiken. Daargelaten dat corona er natuurlijk dwars doorheen kwam en hier en daar nieuwe inzichten of andere zaken zijn ontstaan.

In Zuid-Kennemerland en IJmond hebben we daarnaast ook nog een Taalakkoord. Dat is overigens ook regionaal, waarin een bredere schil van organisaties aangegeven heeft welke interventies of bijdragen zij leveren aan het aanpakken van laaggeletterdheid en op het gebied van alle basisvaardigheden. Het Taalhuis Zuid-Kennemerland heeft een jaarplan opgesteld en afgelopen jaar hebben we ons op verschillende thema's gericht. Zoals ‘Voel je goed’, gericht op gezondheid, digitale vaardigheden en taalvaardigheden. We hebben sinds 1 januari nieuwe formele taalaanbieders, na een aanbesteding. Dat geldt voor beide regio's. Ook zijn er hele mooie ontwikkelingen bij de bibliotheek Zuid-Kennemerland. Er is een nieuw meerjarenbeleidsplan opgesteld en daarin speelt laaggeletterdheid een grote rol. Dat is een hele mooie kapstok waaraan we heel veel van onze activiteiten en inzet kunnen hangen.

Er is dus eigenlijk op heel veel plekken en op heel veel niveaus aandacht voor laaggeletterdheid binnen het werkgebied waar jij actief bent, is dat ook op elkaar afgestemd?

Jazeker. Al zou het naar mijn idee nog meer in afstemming kunnen. Maar we hebben zeker stappen gezet. We trainen net als andere Taalhuizen onze taalvrijwilligers via de basistraining van Stichting Lezen en Schrijven en dat doen we Taalhuis breed, dus daar kunnen alle organisaties die werken met taal aan meedoen. Het is mooi als je daar meer samenhang in hebt met bijvoorbeeld een training op het gebied van herkennen. Zo zijn de vrijwilligers die digitale vaardigheden ondersteunen getraind in het herkennen van laaggeletterdheid en ook in het doorverwijzen, bijvoorbeeld richting het Taalhuis en richting het taalspreekuur dus daar is samenhang, maar het kan altijd meer.

Op basis van de verschillende niveaus wil ik nog toevoegen dat het ook binnen de gemeenten van belang is om waar mogelijk nog meer samenhang en afstemming te vinden. Op basis van diverse projecten worden gewerkt met cofinanciering vanuit de verschillende potjes geld binnen de gemeente. Maar het gaat misschien nog wel meer om het inzicht dat basisvaardigheden ook in veel gevallen aan de basis liggen van veel andere problematiek. Denk aan schulden en gezondheid of het vinden van werk. Landelijke aandacht en aandacht vanuit het Taalhuis heeft hier al wat bewustwording gekweekt. Maar het kan altijd meer en effectiever.
Voor de aanpak van laaggeletterdheid is die samenwerking en samenhang ook van groot belang. Als het gaat om de NT2 doelgroep denk ik dat we trots mogen zijn in wat er staat aanbod en weten verwijzer inmiddels goed de weg. Maar het vinden, begeleiden en scholen van de NT1 er vergt echt een goede samenwerking, inclusief warme overdracht veel tijd en veel inzicht.

Welke thema's spelen in het regionale plan van aanpak laaggeletterdheid?
We hebben de doelgroepen bepaald waar we ons op richten. Dat zijn de doelgroepen die binnen de WEB bekend zijn: het bereik van NT1'ers, het bereik van jongvolwassenen en ouders. Dat zijn de ouders van kinderen op de basisschool, vaak met een VVE indicatie.
Zoals beschreven staat in ons regionaal plan organiseren wij ons aanbod thematisch aan de hand van de volgende thema's:
1. Gezondheid en vitaliteit;
2. Financiën;
3. Opvoeding en school;
4. Werk;
a. Werkgeversaanpak;
b. Empowerment.

Daarnaast ondersteunen we de gemeentelijke aanpak die ervoor te zorgt dat onze communicatie en dienstverlening duidelijk is voor inwoners. We maken afspraken met onze partners over bewustwording, het signaleren en het doorverwijzen van inwoners met lage basisvaardigheden.

We kijken ook naar de herijking van het aanbod op basis van ervaringen van de deelnemer en we zijn bezig met monitoring van bereik en de kwaliteit van impact. Dat hebben we bijvoorbeeld gedaan door de afgelopen twee jaar pilots te draaien met het bedrijf Qwasp waarin we een soort van algemene meting konden doen op onze activiteiten.

En wat kwam daar uit?
Nou, dat het best ingewikkeld is. Het is tot nu toe ook nog heel erg in ontwikkeling, dus het is heel erg pionieren met elkaar om te bepalen waar je behoefte aan hebt en waar je wat voor invult. Vanuit het Rijk is het natuurlijk vanaf 1 januari verplicht om zaken cijfermatig aan te leveren op de zes thema's of indicatoren die je nodig hebt, zoals vrouw / man / NT1 / NT2 /inburgering / niet inburgering etc. om gebruik te kunnen maken van WEB-middelen. En dat wil je zo makkelijk mogelijk maken voor alle organisaties die werken binnen de WEB. Dus dat is een thema, maar daarnaast wil je ook kunnen meten om te bepalen wat je interventie doet. Er zijn allerlei lijsten ontwikkeld om vragen te kunnen stellen die inzicht bieden in hoeverre iemand gestegen is qua zelfredzaamheid. We zijn daar nog niet

helemaal over uit, want er is nog geen tool ontwikkeld waarin je als organisatie zelf met een druk op de knop kunt zeggen wat je bijdrage is. Op dit moment lever je het blind is dus zie je niet wat er daarna mee gebeurt en dat levert onrust op bij organisaties. We zijn voornemens om daar in 2023 in beide Taalhuizen verdere stappen in te zetten.

Hoe zijn bij jullie de Taalhuizen georganiseerd en met wie werken jullie samen?
Binnen Zuid-Kennemerland hebben we net een switch gemaakt in organisatie- en overlegstructuur. Daar werken we met een stuurgroep en in de stuurgroep zit de bibliotheek, Toptaal als formele taalaanbieder, Stichting Lezen en Schrijven als adviseur, Van Hier, Gilde SamenSpraak en de gemeente. De gemeente is in dit geval vaak vertegenwoordigd via de gemeente Haarlem. Zij zitten allemaal in de stuurgroep. En van diezelfde organisaties zit een afvaardiging van uitvoerende medewerkers in het uitvoeringsoverleg. Bij de stuurgroep proberen we zoveel mogelijk te richten op het sturen. Dat is een ingewikkelde, omdat je natuurlijk ook enige sturing hebt vanuit de politiek, vanuit de gemeente, vanuit beleidsadviseurs en daar liggen ook de budgetten. En daarnaast heb je een redelijke mate van invloed vanuit de stuurgroep. In het uitvoeringsoverleg zitten uitvoerende medewerkers en daar zijn de pijlers voornamelijk gericht op elkaar goed leren kennen, warm doorverwijzen aan elkaar, weten wat elkaars aanbod is en soms ook gewoon heel sec anoniem casussen bespreken, zodat je verder kunt ontwikkelen en nieuw aanbod kunt creëren.

Zijn er mooie successen of mooie ontwikkelingen van afgelopen jaren te benoemen die je zou willen delen?
Het afgelopen jaar hebben we meegedaan met een pilot van de gemeente Haarlem aan de gemeentelijke gezinsaanpak laaggeletterdheid, dus zowel vanuit de bibliotheek als gemeente Haarlem. Dat is iets wat we opgepakt hebben met elkaar past binnen het regionaal plan, dus Ik ben daar zelf heel blij. Het is heel mooi voor de bibliotheek om meer integraal te werken met elkaar. Binnen de bibliotheek kan het voorkomen dat er binnen eigen hokjes wordt gewerkt (denk aan aanbod jeugd, aanbod volwassenen taal/digitaal), terwijl de gezinsaanpak veel meer integraal programmeren betekent en ook een beetje over de grens van je eigen expertise heen kijken. Voor de bibliotheek heeft dat opgeleverd dat we veel meer kansen zien, in ieder geval in het integraal werken. En het geldt voor de gemeente tegelijkertijd ook. Daar is de WEB natuurlijk ook volledig gericht op mensen van boven de 18, terwijl het interessant is om te kijken hoe je onderwijskansen of andere afdelingen ook kunt aanhaken om samen te ontwikkelen. Het staat allemaal nog in de kinderschoenen, maar we zetten mooie kleine stapjes. Zo hadden we van het voorjaar een mooie bijeenkomst waarin we veel partijen uit de buurt van Haarlem Schalkwijk hadden uitgenodigd en we specifiek inzoomde op deze wijk omdat we dachten dat we daar het meest kansrijk te kunnen zijn en hebben we informatie opgehaald waar bijvoorbeeld scholen of kinderdagverblijven behoefte aan hebben.

Het idee is om 2023 nog volledig te gebruiken om te ontwikkelen. En om een trekker aan te wijzen, ofwel bij de bibliotheek, ofwel bij de gemeente, waardoor je voortgang krijgt in het dossier en waarin je probeert het één en ander met elkaar op te leveren. Het zou mooi zijn als je een soort menukaart creëert waar scholen of kinderdagverblijven uit kunnen kiezen en dat het ze zo makkelijk mogelijk gemaakt wordt. Dus op het moment dat ze een subsidie aanvragen, dat het niet een plukje bij onderwijskansen of een plukje bij een andere afdeling is en dat je met al die ambtenaren moet afstemmen, maar dat er één ambtenaar is die met zijn collega's verder in conclaaf gaat hoe dit zo makkelijk mogelijk gemaakt kan worden voor organisaties die daar iets in willen doen. De echte uitvoering vindt dan plaats in het schooljaar 2024-2025. Dus dat betekent dat de plannen en al het concrete aanbod er in het voorjaar van 2024 liggen.

Tegelijkertijd biedt de bibliotheek natuurlijk nog steeds gewoon diverse bouwstenen aan vanuit de geiznsaanpak. BoekStart en hebben wij op diverse scholen dBos, dus er wordt vanuit de bouwstenen

al veel ingezet. Daar verandert niets aan of wordt hier en daar zelfs wat uitgebreid.
Een ander mooi voorbeeld vanuit beide Taalhuizen is dat we in september, in de Week van Lezen en Schrijven, een theatervoorstelling hebben geboekt waarvoor we een heel divers publiek van vrijwilligers tot aan verwijzers, wethouders en beleidsadviseurs hadden uitgenodigd. De kern van de voorstelling was: hoe herken je laaggeletterden? Het hield een spiegel voor over hoe je er zelf op reageert. Het was een interactieve sessie waar mensen toch wel de schillen van de ogen voelden vallen. Daar zijn mooie dingen besproken met elkaar en de volgende stap is om dat in 2023 en 2024 op te pakken zodat we daar ook concreet mee in actie gaan.

Welke ideeën heb je al om daar mee aan de slag te gaan?
Stichting Lezen en Schrijven heeft natuurlijk in het verleden veel organisaties geschoold in het herkennen en doorverwijzen en überhaupt om in te zien hoe het is om laaggeletterd te zijn. Maar we hebben dat onvoldoende gekaderd in bepaalde thema 's. Dat willen we meer inbedden en doelen op stellen. Zo kun je bijvoorbeeld alle collega's van werk en inkomen bij de gemeente scholen, maar als je dan vervolgens geen aanbod hebt of vrijwilligers hebt die daar weer in verder kunnen gaan, dan stokt het ergens. Dat willen we anders aanpakken en een goed vervolg aan geven.

In Haarlem hebben we vijf Digitaal-sterk centra en die zijn ontwikkeld. De afgelopen jaren waren er wel 25 plekken waar informatie te halen was voor mensen die wilden werken aan hun digitale vaardigheden. Bij de een kon je via Seniorweb het een en ander doen. Bij de ander kon je een cursus Klik en tik volgen. Bij een welzijnsorganisatie kon je leren omgaan met je telefoon. Dat aanbod hebben we gebundeld in vijf Digitaal-sterk centra die we over heel Haarlem hebben verspreid en waarin al die 25 partijen een plek hebben. Overal is het aanbod hetzelfde, overal zijn de vrijwilligers hetzelfde geschoold. Ze vallen nog steeds onder een van de welzijnsorganisaties of onder de bibliotheek, maar we werken nu wel vanuit één visie en één manier van werken waardoor je het meer gezamenlijk doet. Het is mooi om te zien dat we hiermee in een behoefte voorzien.

Dat is een hele mooie prestatie, want je hoort heel vaak dat het lastig is om die organisaties bij elkaar te krijgen en dat het aanbod afgestemd wordt op elkaar. Wat zijn daarin naar jouw idee de succesfactoren geweest?
In eerste instantie het inzicht bij al die organisaties dat je samen sterker bent en dat zij ook vanuit de klant beredeneren dat het helemaal niet handig is om op 25 verschillende plekken verschillend aanbod te hebben. Want hoe weet je waar je heen moet als klant? Als je weet dat bij een Digitaal Sterk-centrum altijd op maat gekeken wordt wat je nodig hebt, dan ben je in ieder geval klantgerichter bezig. En dat inzicht is er bij die partijen. We hebben natuurlijk ook corona gehad, dus dit was wel een hele uitdagende periode. Maar de vijf centra staan nog steeds. De bibliotheek is nu ook hard bezig om samen met andere organisaties weer op andere plekken zo'n centrum op te zetten. Er zijn verdergaande gesprekken met de gemeente Zandvoort, Bloemendaal en Heemstede om te kijken of dat ook een meerwaarde heeft met de lokale partijen daar.

Zijn er nog andere ontwikkelingen bij de bibliotheek Zuid-Kennemerland die je nog niet hebt benoemd, ten aanzien van laaggeletterdheid?
Sowieso is het belang van basisvaardigheden enorm groot. Als we alleen al kijken qua formatie wat er bij de bibliotheek werkzaam is op het gebied van basisvaardigheden, is dit sterk gegroeid ind e afgelopen jaren. Er is daar veel meer formatieruimte bijgekomen op het gebied van basisvaardigheden. En dan is het ook nog zo dat in Zuid-Kennemerland de bibliotheek de taalspreekuren uitvoert en dat doen zij door bibliotheekmedewerkers daarvoor in te zetten, dus geschoolde medewerkers die in dienst zijn, geen vrijwilligers. En ook is daar de ontwikkeling gaande geweest dat alle publieksdienst medewerkers die tijdens service-uren werken basisvragen kunnen beantwoorden op het gebied van taal en digitaal. De basisvragen zijn dan voornamelijk een stukje herkennen en doorverwijzen. Mocht iemand laaggeletterd zijn op het gebied van taal, dan kun je daar

indien gewenst meteen actie op ondernemen en anders verwijs je door naar je collega. Het aanbod van de bibliotheek is goed onder de aandacht gebracht. We hebben mooie licenties, bijvoorbeeld op het Taalplein in Schalkwijk, waar echt een batterij aan computers staat met licenties van allerlei programma 's die je kunnen helpen bij taal en digitaal. En bij rekenvaardigheden. Dat is bekend bij alle publieksdienstmedewerkers en er is een steeds groter groeiende groep medewerkers die extra worden geschoold om ook op dat Taalplein, bijvoorbeeld als Taalpleincoach aan het werk te zijn of om Taalspreekuur uit te voeren.

Hebben jullie een Taalplein in alle vestigingen?
Nee, op dit moment is dat alleen in de bibliotheek in Schalkwijk. Maar we zijn aan het verdiepen in de mogelijkheden van een Ontwikkelplein en om die dan te combineren met het Taalplein. Het Ontwikkelplein kan veel breder worden ingezet met allerlei andere partijen, terwijl het Taalplein nu specifiek van de bibliotheek is. We gaan kijken met welke andere organisaties we kunnen samenwerken of dat we het Taalpleinconcept toch houden zoals het is en het op kleinere plekken plaats laten vinden. We hebben ook extra ruimte gemaakt voor licenties. Er zijn door corona veel licenties online beschikbaar geworden, die je kunt volgen als Taalpleincoach, maar ook door mensen die helemaal niet naar een vestiging kunnen komen.

En wat zijn de ontwikkelingen bij het Taalhuis IJmond?
De IJmond werkte al langer met die structuur van een stuurgroep en een uitvoeringsoverleg. Ik ben daar nu vanaf 2021 bij. Toen waren we nog heel erg zoekende naar de organisatie en afstemming. Ik heb het idee dat we nu wel in een rustiger vaarwater zijn gekomen en dat daar duidelijke keuzes in zijn gemaakt. We hebben een aantal partijen aan tafel daar en we hebben redelijk concreet wat we verwachten van de mensen die daar aan tafel zitten. Het nut en urgentie wordt in ieder geval goed gezien. Zo kwamen we in het begin eens per kwartaal samen en wil iedereen elkaar nu iedere zes weken spreken. We hebben daar wel veel te maken gehad met wisselingen in de WEB ambtenaren van alle drie de gemeenten; Heemskerk, Beverwijk en Velsen. Daardoor staakt het qua voortgang nog wel eens.

En daarboven hangt het regionale overleg met alle WEB ambtenaren in de hele regio. Het is mooi om te zien dat in de IJmond met name de ambtenaren heel erg naar elkaar toe kruipen. Dat vind ik erg goed om te zien, ondanks alle wisselingen. In de IJmond worden zaken wel echt gezamenlijk opgepakt en dat vind ik wel heel mooi.

En kun je eens voorbeelden noemen waar je dat in terug ziet?
Nou, soms is het ook iets wat ontstaat door externe factoren, maar wij werkten bijvoorbeeld altijd met het Nova College als formele taal aanbieder. Nadat Toptaal de nieuwe taal aanbieder werd vielen de services van het Nova College rondom het uitvoeren van de spreekuren weg en hebben de drie ambtenaren, samen met de stuurgroep, bepaald om de handen ineen slaan en gezamenlijk te kijken of we iemand bereid konden vinden om de spreekuren te gaan doen. En dat is daar gelukt. We hebben daar iemand voor gevonden die ook al in het Taalhuis werkzaam was. Zij kwam van een andere organisatie en voert nu als ZZP’er taalspreekuren uit en doet dat heel erg vanuit een gevoel van samenwerking. Dus zij doet niet alleen de spreekuren specifiek van het Taalhuis die door de WEB gefinancierd worden, maar doet ook veel spreekuren lokaal bij welzijnsorganisaties, samen met de partijen die daar zitten. Zij heeft ook wel als opdracht meegekregen vanuit de stuurgroep om dat voor 2023 uit te bouwen. Dus dat is een voorbeeld waarin de handen echt ineen geslagen zijn en is er regionaal gekeken in plaats van dat er vanuit iedere gemeente apart een medewerker ingezet wordt die dat gaat uitvoeren.

In de IJmond werken we daarnaast met drie taalexperts. Dat zijn taaldocenten NT2 die ingehuurd worden door het Taalhuis om interventies te doen, dus zij doen enerzijds bijvoorbeeld de scholing van

de vrijwilligers. Anderzijds kunnen zij maatwerk bieden aan onze doelgroep. In groepen of individueel. Als iemand een vraag heeft, kun je met een taalexpert in gesprek, de taalexpert kijkt wat het beste bij je past om dat op te lossen of zelf te oefenen. Zij kunnen zowel doorverwijzen, bijvoorbeeld naar een groep, maar voeren ook zelf uit, geven les.

Deze manier van werken is gestart bij onze sociale werkvoorziening in IJmond en inmiddels zijn zij breder over het Taalhuis inzetbaar. Zij kunnen ook taalspreekuur overnemen als de ZZP'er die dat doet er een keer niet is. Daarmee hebben we een goed vangnet. Ik ben er erg trots op dat we deze constructie hebben in de IJmond in een tijd van zeer grote schaarste.

Ook de twee bibliotheken, Velsen en IJmond-Noord, werken onderling samen. Dat doen zij door de spreekuren van het Taalhuis te faciliteren. Dat betekent dat ze ruimte bieden waar de spreekuren plaatsvinden, maar ook dat er een postvakje is. Dat maakt dat op het moment dat iemand met een taalvraag aan de balie van de bibliotheek komt, zij gemakkelijk en warm door kunnen verwijzen naar die persoon die daar aan die balie zit. Ze hebben ook de ambitie om samen een activiteit op te gaan zetten. Alleen door personele wijzigingen is dat dit jaar net niet gelukt. Zo denken ze aan laagdrempelige taalactiviteiten met een kop en een staart.

Wat gaat nog moeilijk? Of wat zou je nog anders willen?
Ik ben nu bezig met het jaarverslagen van dit jaar en dan merk je dat er enorm veel aanbod is, maar dat niet alles binnen de scope van het Taalhuis valt. Deel elkaars successen. Het zou een verbetering zijn om daar eens naar te kijken met elkaar.

Ik heb verder natuurlijk heel veel verbeterpunten voor mijn Taalhuizen. Ik denk dat we in de IJmond hele mooie stappen hebben gezet om de gevoelde concurrentie eruit te halen. Maar er zijn nog wel wat punten waar het schuurt. Zo zat ik met het uitvoeringsoverleg en bleek dat Toptaal, als nieuwe taalaanbieder, vrije instroommomenten heeft. Dus als er een groep gevormd is en een docent gevonden is dan start er een nieuwe groep. Het netwerk was gewend om twee instroommomenten per jaar te hebben. Dus als je dan een deelnemer had die aan jouw taalactiviteit ging meedoen dan wist je dat je die ofwel voor een paar maanden, ofwel voor een half jaar, in je in je portefeuille had en kon je dan ook de stappen daarmee gaan zetten. Nu kan iemand bij jou in het traject zitten en vervolgens opeens een aanbod krijgen op taal en daardoor weggaan uit jouw traject. Dat hoeft geen probleem te zijn. Want uiteindelijk wil je dat deelnemers op de juiste en meest passende plek geholpen worden. Maar het schuurt soms ook een beetje. De traint als organisatie dan bijvoorbeeld een vrijwilliger die vervolgens maar een korte tijd zijn deelnemer kan begeleiden. Het warm doorverwijzen van je deelnemers, maar ook in het denken vanuit de klant en niet over welke prestatieafspraak je hebt gemaakt is het belangrijkste.

Wat heeft corona gedaan met jullie aanbod en kun je iets vertellen over welke effecten je nu ziet?
Ik denk dat we de voordelen hebben gezien met elkaar van het flexibel aanbieden aan onze deelnemers en dat van offline naar online toch vaak gewoon mogelijk is. Ook met deze doelgroep. Ik denk dat dat een hele mooie opbrengst is, want het werd zeker in het begin verwacht dat mensen mogelijk niet genoeg digitaal vaardig waren om via Teams met elkaar een boek te lezen, of dat zij gebruik maakten van een spreekuur dat digitaal bereikbaar was. Natuurlijk hebben we ook licenties aangeschaft via oa. de KB, die je ook thuis kunt gebruiken. Daar hebben we wat extra van bijgekocht om voor mensen thuis ook wat te kunnen betekenen, dus ik denk dat dat die flexibiliteit daar wel heel erg in is gezocht en gevonden.

Het heeft wel consequenties gehad voor veel organisaties ten aanzien van het behouden van vrijwilligers. In de opstartfase in het voorjaar 2022 hebben veel organisaties moeite gehad om alles weer een beetje op te starten omdat vrijwilligers verdwenen, overleden, ziek waren en bang waren en

dus waren afgehaakt. Daarnaast zijn er wel weer hele enthousiaste nieuwe vrijwilligers gekomen die zich hebben ingezet. Ook jonge mensen die opeens thuis zaten en een maatje wilde worden. Dus het heeft ook wel weer mooie dingen opgeleverd. Maar het algemene gevoel is dat bij veel organisaties het vinden en behouden van vrijwilligers wel lastig is. En dat geldt ook wel een beetje voor de doelgroep. Het heeft een veel langere aanlooptijd gehad dan dat we verwacht hadden en dan zie je toch dat deze doelgroep er erg bij gebaat is dat iets standaard is. Dus dat je elke woensdag vragen kunt stellen in de bibliotheek en dat, als het opeens niet kon omdat er geen personeel was die dag of omdat er maatregelen waren waardoor je mensen niet rechtstreeks te woord kon staan, dat een weerslag heeft gehad op het terugkomen van deelnemers. Maar ik denk dat we nu wel weer op niveau zijn bij alle organisaties als voor corona.

Hebben jullie andere interventies gepleegd dan dat je normaal gesproken doet om de doelgroep weer terug te vinden?
Wat in ieder geval bij bibliotheek Zuid-Kennemerland heel lastig was, was dat we erachter kwamen dat we, mede dankzij onze fantastische laagdrempelige activiteiten, helemaal geen gegevens hadden van de deelnemers. Dus dat het ook heel lastig was om te vertellen dat we helemaal niet open waren. Dat heeft wel opgeleverd dat we toch wat meer gegevens aan ze moet vragen hier en daar. En daar zijn Whatsappgroepen bijvoorbeeld uit ontstaan. Om toch met elkaar af te kunnen stemmen. En verder eigenlijk op de reguliere wijze en het feit dat je een betrouwbare partij bent, dat je er weer elke woensdag bent om die vraag te stellen. Dat heeft wel weer geholpen.

Hebben jullie van de bibliotheek of de Taalhuizen specifiek aanbod voor de mensen uit Oekraïne?
Vanuit het Taalhuis en vanuit de gemeente hebben wij heel duidelijk de lijn gevolgd dat wij, in principe, geen specifieke extra activiteiten zouden opstarten voor deze doelgroep. Omdat dat er voor andere doelgroepen ook niet is. Dus iedereen kon instromen in het reguliere aanbod. We hebben ons hard gemaakt dat daar mogelijkheden voor waren. Op het moment dat een activiteit erg vol zat, omdat er opeens 25 mensen uit Oekraïne in de groep zaten werd wel het gesprek gevoerd met de gemeente of we daar dan meer van konden aanbieden.

In de IJmond is het meeste aanbod bij de welzijnsorganisaties neergelegd. Tegelijkertijd zijn er ook best wel wat mensen uit Oekraïne ingestroomd bij Toptaal of bij andere WEB activiteiten die gewoon toegankelijk zijn voor alle doelgroepen. Daarnaast is er contact geweest met het Rode Kruis omdat er in Velsen een grote boot ligt. Dat valt officieel onder de gemeente Velsen, maar buiten het Taalhuis. Dus daar is het Rode Kruis aan zet om het taalaanbod te maken en is contact geweest met de bibliotheken om te praten over een collectie en tips en om vrijwilligers te laten scholen.

Wat is jullie aanbod ten aanzien van gecijferdheid?
Gecijferdheid zit in bepaalde trajecten verweven, zowel in het Taalhuis Zuid-Kennemerland als in de IJmond. Net zoals met gezondheidsvaardigheden. Heel vaak heeft het namelijk een taalcomponent. Er is recent in IJmond een training georganiseerd voor taalvrijwilligers om cijfers en tijd in je taalactiviteiten te verweven. En in Zuid-Kennemerland hebben we het Taalplein waar we licenties en specifieke programma ’s hebben, ook voor rekenvaardigheden. Daarnaast is daar één van de coaches een oud wiskundedocent.

Welke (landelijke) ontwikkelingen voorzie jij de komende jaren ten aanzien van laaggeletterdheid?
Op dit moment hebben we natuurlijk een goede arbeidsmarkt waardoor mensen gemakkelijk werk kunnen vinden. Dat is fantastisch, ook voor mensen die minder goed ontwikkelde basisvaardigheden hebben. Echter zit daar ook een risico in dat op het moment dat weer slechter gaat met onze economie en stel, deze mensen raken hun baan weer kwijt, dat ze dan weer helemaal opnieuw moeten starten met het verbeteren van hun basisvaardigheden omdat daar in hun werk geen aandacht voor is geweest. Ik zou het heel mooi vinden dat gemeenten daar ook veel meer van

doordrongen zijn. Dat het super is als iemand aan het werk is en dat dit een groot winstpunt is in het vergroten van hun zelfredzaamheid. Maar dat je tegelijkertijd weet dat op het moment dat als je iemand met lage basisvaardigheden aan het werk krijgt in een beroepsgroep waar die basisvaardigheden niet In de volle breedte worden geoefend, het een gemiste kans is dat je iemand jarenlang verliest in een arbeidsproces. Het zou goed zijn als die persoon ervoor en tijdens ook aan zijn basisvaardigheden kan werken en het daardoor (nog) beter doet op de arbeidsmarkt. Het is belangrijk dat dit besef er is. Dat bijvoorbeeld een gemeente ook in gesprek gaat met een potentiële werkgever of het stagebureau waar iemand ingezet wordt hierover.

Verder blijft aandacht voor de NT1'er van groot belang. Als er ergens noodzaak zit, dan is dat er één. Dat blijft ook echt wel een uitdaging voor beide Taalhuizen. Om ze echt goed te bereiken en een goed passend aanbod te hebben. Juist doordat ze nu sneller werk vinden schuift het probleem wel op, wat een risico is. Tegelijkertijd zijn de basisvaardigheden op het MBO ook niet optimaal, dus er stromen veel jongeren uit die, als ze volwassen zijn, ook weer lagere basisvaardigheden hebben. Die gezinsaanpak speelt daar ook een belangrijke rol in. We zijn in Zuid-Kennemerland voorzichtig stapjes aan het maken met een jongerenaanpak. Met oa. een dBos op het mbo. En dat gaan we ook op de VAVO doen in onze regio. En door Stichting Lezen en Schrijven, de gemeente Haarlem en een aantal partners binnen het Taalhuis wordt ook gewerkt aan een jongerenaanpak in samenwerking met een ROC. Via de My Talent afdeling van het Nova College proberen we jongeren enthousiast te maken voor basisvaardigheden. Dat wordt een pilot in 2023.

Interview met Moniek Lucassen, Teamleider NL Plein bij Bibliotheek Waterland

Kun je wat meer vertellen over de functie die je hebt binnen Bibliotheek Waterland?
Binnen Bibliotheek Waterland ben ik teamleider van het NL Plein voor de regio Waterland, dat zijn de gemeenten Purmerend, Landsmeer, Edam-Volendam en vanaf 1 januari ook de gemeente Waterland. We horen bij de Arbeidsregio Zaanstreek Waterland. Het NL Plein is in feite een koepelnaam voor drie dingen die we doen. We hebben fysieke pleinen in alle vestigingen, deze verschillen qua grootte. In de bibliotheek Purmerend hebben we een hele afdeling, waar groots is uitgepakt. Hier vinden dagelijks taalgroepen plaats, zowel voor NT1'ers als NT2'ers. De groep NT2'ers is daarbij vele malen groter. Daarnaast hebben we Oudercafés. Deze vinden plaats op basisscholen, daar hebben we er tien van, waarbij we de wens hebben om dat uit te breiden. In het Oudercafé kunnen ouders aan het begin van de schooldag, één keer per week binnenlopen. Een collega van de bibliotheek is dan aanwezig en er wordt gesproken over schoolse zaken en wat daarin lastig is. Dat gaat over de nieuwsbrieven van school, het voorbereiden op de 10 minutengesprekken, thema's rondom opvoeding en ervaringen uitgewisseld. De sfeer is gezellig, informeel en ongedwongen, maar wel informatief. En we hebben een programma met betrekking tot de digitale basisvaardigheden; dat betreft het IDO en computerbasisvaardigheden zoals Klik en Tik. We zijn bezig om een leerlijn op te bouwen en meer thematisch te gaan werken, bijvoorbeeld over gezondheid of werk zoeken en om vanuit daar digitaal te zoomen op vragen als: hoe beweeg je je in een digitale wereld en vanuit de taalgroepen? Hoe verbeter je je Nederlands op zo'n manier dat je ook goed kunt solliciteren?

Het werk voeren we uit met 11 mensen in totaal met verschillende dienstverbanden, tussen de 20 en 32 uur per week. Daarnaast zijn er ongeveer 100 vrijwilligers actief die wij opleiden met de basistraining van Stichting Lezen en Schrijven om een goede taalcoach te worden. Ten aanzien van de digitale vaardigheden hebben we ervoor gekozen om dit door betaalde medewerkers van de bibliotheek te laten doen omdat het om vrij complexe materie gaat, waarbij het soms lastig is om de

grens van de hulp te bepalen. Mensen die met vragen bij ons komen, hebben vaak ook hele andere uitdagingen waar ze bij geholpen willen worden. Soms gaat het privé niet goed, hebben ze financiële problemen, hebben ze moeite met taal, hebben ze moeite met de opvoeding van hun kinderen of komen ze uit een ander land en zijn ze onbekend over hoe dingen in Nederland werken. Het is goed om te merken dat mensen vertrouwen hebben in ons, op die manier kunnen we ze helpen door hen door te verwijzen naar bijvoorbeeld maatschappelijk werk. We willen een goede brug zijn, zonder dat we zelf de hulpverlener worden.

Waarom kiezen jullie ervoor om dat alleen bij de dienstverlening van digitaal te doen?
We hebben ook bij digitaal nog een aantal vrijwilligers die een rol spelen. Maar bij taal heb je te maken met een grote vraag naar hulp. Dat kunnen we nooit allemaal zelf doen. Daar zetten we dus heel sterk in op de ondersteuning van de vrijwilligers. Met de basistraining, maar er zijn ~~er~~ ook altijd betaalde collega's op de vloer om te helpen. Zij kijken mee of het goed gaat, of iemand iets nodig heeft en zijn heel aanspreekbaar. Zij coördineren en nemen ook de intakes af- bij nieuwe deelnemers. Zo wordt gekeken bij welke groep iemand het beste terecht kan, of dat iemand beter eerst één op één begeleiding kan krijgen. Met een instroomgroep leren mensen hoe 'de mores' van het taalplein werkt. En soms worden ze doorverwezen naar formeel onderwijs.

Afbeelding: Bibliotheek Waterland

Met welke partners werken jullie samen in het NL Plein?
We werken met twee taalscholen, Fiolet taaltrainingen en Ivio opleidingen. Zij zijn formele taalaanbieders die gecontracteerd zijn door de gemeente. Vanaf volgend jaar komt er nog een partij bij. We werken nauw met de taalscholen samen, we stemmen zo het non-formele en formele aanbod op elkaar af en verwijzen naar elkaar door. Met de taalscholen organiseren we een Taalstart, dan bezoeken nieuwe cursisten van de school de bibliotheek en maken ze kennis met het NL plein. Zo zien ze dat de bibliotheek een informeel aanbod heeft. Sommige mensen vinden dat juist fijner, dat ze niet in een formele setting van een klas hoeven te leren. Daardoor voelen ze minder druk om te presteren. We hebben daarnaast zelf een klas met NT1'ers, waar een bevoegd docent voor de groep staat. Dat hebben we gerealiseerd met extra subsidie van de gemeente. Daar zitten ook Taalambassadeurs bij, dat zijn deelnemers van de NT1 groep. Zij testen bijvoorbeeld onze website of deze wel geschikt is voor mensen die moeite hebben met taal. We bereiken de NT1'ers door in overleggen binnen de gemeenten en welzijnsorganisaties kennis over deze doelgroep te delen. Deze groep is en blijft lastig om te bereiken, ook omdat ze vaak veel teleurstellingen met onderwijs hebben meegemaakt. Samen

met Probiblio hebben we onlangs een sessie gehouden met mensen van de bibliotheek, Clup Welzijn en Schuldhulpmaatjes om aan de hand van de Scan Laaggeletterdheid te kijken in welke wijken we het beste aan de slag kunnen. We hebben nu twee wijken uitgekozen. Die sessie is goed geweest voor de samenwerking en het creëren van aanbod.

Wat speelt er binnen de gemeente ten aanzien van laaggeletterdheid, zijn er specifieke ontwikkelingen?
In de regio Zaanstreek-Waterland is een ambtelijke werkgroep over laaggeletterdheid actief Zij hebben een uitvoeringsplan geschreven gericht op het creëren en vergroten van het bewustzijn over de inpact van laaggeletterdheid, bijvoorbeeld met de Escape Caravan, samen met Stichting Lezen en Schrijven, gericht om mensen te laten ervaren waar mensen die moeite hebben met lezen en taal, tegenaan lopen. Naast het vergroten van bewustzijn staan Taal en Gezin (de gezinsaanpak) en Taal en Werk centraal Taal en digitaal gaan daarbij hand in hand, het vergroten van zelfredzaamheid bij de doelgroep is leidend in deze aanpak.

Afbeelding: gemeente Purmerend

Wat is jullie rol in de gezinsaanpak, ik kan me voorstellen dat de Oudercafés daar een onderdeel van zijn?
Jazeker en daarnaast ook de voorleessessies via de VoorleesExpress. Zowel bij de Oudercafes als de VoorleesExpress proberen we door te verwijzen, naar het NL Plein. Zo stimuleren we hen om meer te oefenen met taal of digitaal en laten we zien wat het belang van een goede taalvaardigheid voor hun kinderen is.

Je ziet tegenwoordig ook de ontwikkeling naar een Ontwikkelplein. Is dat iets wat ook speelt, bij jullie in de gemeente?
We noemen het zelf niet zo, maar we werken met veel verschillende afdelingen samen; we hebben een vrije programmering, Digilab, educatie en het NL plein. We proberen aanbod binnen onze organisatie aan elkaar te verbinden. We hebben een goede relatie met het Leerwerkloket van de gemeente en UWV en met het Juridisch loket. Het verschilt daarnaast ook wel per vestiging. In Purmerend zijn er voor deze dienstenop het NL Plein spreekkamers. In Edam is de bibliotheek ingebed in het Wijksteunpunt. Het NL Plein gaat dus eigenlijk verder dan alleen taal. Ook digitaal en de doorverwijzing, bijvoorbeeld naar maatschappelijk werk zijn belangrijk.

In welke samenwerkingsverbanden zijn jullie actief?
Er is een Taalketenoverleg. Dat is een initiatief van ons. Daar zitten verschillende partners bij, zoals maatschappelijk werk, Vluchtelingenwerk, taalscholen maar ook sport, Stichting Lezen en Schrijven sluit aan als adviseur. Daarnaast is er een gemeentelijk ketenoverleg over Schulden en Armoede. Daar zijn o.a. vertegenwoordigers van begeleid wonen, Schuldhulpverlening, Humanitas en kerken aanwezig. Bij dit overleg komen gasten langs om te vertellen wat we kunnen doen voor mensen die kwetsbaar zijn. Zo is SVB erg geïnteresseerd om een spreekuur te houden in de bibliotheek in Purmerend. Met werkgevers gaan we aankomend jaar intensiever in gesprek. Ik ga zelf met een collega aankomend jaar aan de slag met Het Begint met Taal, zij hebben een lijn gericht op professionals die meer met werkgevers willen samenwerken.

We werken met scholen, maatschappelijk werk, ambulante begeleiders, welzijn en de GGD samen. Zo is de GGD een traject gestart met Taal voor het Leven; zij scholen hun jeugdverpleegkundigen en iedereen die met laaggeletterdheid in aanraking komt. De bibliotheek sluit hierbij aan, vooral voor de focus rondom NT1 en het belang van lezen en voorlezen. Onze samenwerkingsverbanden zijn redelijk los georganiseerd. Daar zijn we ook wel op aangesproken door de CBCT toen zij langs kwamen om het Taalhuis te certificeren. Ik zie zelf de noodzaak er niet zo van in om het strak te formaliseren, maar ga wel nadenken over een sterkere verantwoordelijkheid van de deelnemende partijen. Het Taalketen wordt goed bezocht en het werkt. Deelnemers vinden het zinnig en wisselen ervaringen uit. Ik ben bang als we het helemaal vast gaan leggen met formele overeenkomsten dat belemmerend werkt. We zijn overigens succesvol gecertificeerd!

Kun je wat meer vertellen over wat de hele coronaperiode tot effect heeft gehad?
Vooral dat we op volle stoom zijn, we draaien beter dan voor corona. Ook door ontwikkelingen buiten ons. Zo hebben veel Oekraïense vluchtelingen ons gevonden. We doen dus veel meer trajecten in feite. Er is binnen ons werkgebied een noodopvang voor vluchtelingen die nog wachten op een plek. De gemeenten Edam-Volendam en Purmerend hebben de handen ineen geslagen en we bieden nu taalgroepen aan op locatie. We nodigen de mensen ook uit om naar de vestigingen te komen, maar dat is voor hen niet altijd te realiseren. Dit is dus een aanvullende opdracht vanuit de gemeenten.

Mijn collega's hebben tijdens corona online taalcoaching opgezet. Dat ging eigenlijk heel goed, daardoor zijn er veel deelnemers aan het NL plein verbonden gebleven. Ondanks de maatregelen hebben we de taalgroepen zo door kunnen zetten, ook door contact te leggen via Whatsapp. Dat ging gelukkig eenvoudig. We stuurden nieuwsbrieven ook via deze weg. Er heeft daardoor geen grote uitval plaats gevonden. Omstreeks december 2021 werden bibliotheken bestempeld als essentieel en mochten we open blijven. De deelnemers van de taalgroepen zijn toen snel teruggekeerd.
We zijn wel wat mensen verloren bij de Oudercafés, deze zijn allen weer herstart en heeft ook wel weer nieuwe mensen naar ons toe gebracht. We hebben daarnaast ook een pilot uitgevoerd met een Oudercafé voor ouders met kinderen in het Voortgezet Onderwijs, in de bibliotheek. De deelname is sterk sterk gegroeid doordat mensen via mond tot mond aan elkaar vertelden dat het heel informatief is. In het oudercafé wordt bijvoorbeeld Magister uitgelegd aan ouders.

Vrijwilligers hebben het wel heel moeilijk gehad. Een grote groep is ouder dan 60 en daar was veel angst. Dat heeft geresulteerd in tijdelijke uitval. Maar anderzijds zijn er ook nieuwe vrijwilligers die via het online aanbod toch gegrepen zijn door de waarde die ze kunnen bieden.

Als je nu vooruitkijkt, welke kansen en uitdagingen zie je voor de komende jaren voor jullie als bibliotheek?
Ik zie vooral de connectie met werkgevers als heel belangrijk en dat we een bijdrage kunnen leveren om de zelfredzaamheid en het zelfvertrouwen te vergroten zodat mensen steeds meer durven. We bieden een veilige plek en willen hen stimuleren om vanuit daar meer te durven. Door contact te

maken met de buitenwereld, met werk, met vrijwilligerswerk. Daarnaast is het bereiken van de NT1'ers belangrijk. Dat blijft lastig, maar daar mag je nooit in verzaken. Het blijft een belangrijke doelgroep, daar moet je veel energie in stoppen. We willen volwassenen ondersteunen zodat zij hun kinderen ook beter kunnen begeleiden. We zijn daarnaast een *leer-werkplek*. Ieder jaar maken we 16 uur in onze formatie vrij voor iemand van het NL plein of het Oudercafé. Daar hebben we dan een vacature voor, bijvoorbeeld voor de functie van gastvrouw en administratieve ondersteuning. Het idee is dat we dat ook uit kunnen zetten bij werkgevers. Vorige keer waren er 20 sollicitanten op deze vacature. Ook voor de mensen die het niet zijn geworden kijken we hoe we hen verder kunnen helpen. Ik zie verder dat opvoeding en gezondheid hele belangrijk thema's zijn, naast werk. Stichting Lezen en Schrijven en Probiblio pakken deze thema's ook goed op, dat helpt ons in de ideevorming en uitvoering.

En ten aanzien van gecijferdheid, wat doen jullie daar mee?
Daar zijn we nog niet mee begonnen, maar met een adviseur van Stichting Lezen en Schrijven gaan we onderzoeken wat we hierin kunnen doen. We kijken hoe we het geheel kunnen integreren in elkaar: taal, digitaal, gecijferdheid. We bepalen voor wie we het doen, op welk niveau en hoe we het zo kunnen brengen dat het echt interessant en nuttig is voor mensen. We willen daarnaast meer disciplines betrekken bij taal, bijvoorbeeld via kunst, fotografie en theater.
We willen zo onze deelnemers en vrijwiilligers op een 'voetstuk' zetten en meer aandacht geven. Zo zijn we nu bijvoorbeeld een fotoboek aan het maken van twintig mensen met allerlei achtergronden waarin het thema is wat taal hen heeft gebracht en wie zij zijn. Dat verweven we met de rol van het NL plein in hun ontwikkeling. Verbinding is daarin ontzettend belangrijk, vriendschappen ontstaan. Het is belangrijk om ook dingen voor de gezelligheid te doen. Zo organiseren we twee feesten per jaar, een zomer- en een winterfeest. Zowel voor medewerkers als vrijwilligers. Bezoekers brengen dan zelf hun eigen muziek in waar we een playlist van maken en zo staan we al in de ochtend te dansen! Heerlijk, met hapjes, lekker kletsen en contact. Maar ook met een thema als duurzaamheid; zo hebben we een ruilbeurs georganiseerd waarin mensen bijvoorbeeld speelgoed ruilden. Zo ontstaan er mooie nieuwe verbindingen, wat uiteindelijk helpt bij het bevorderen van taal, zelfvertrouwen en andere basisvaardigheden.

Interview met Yvonne Kraakman, beleids- en ontwikkelingsadviseur bij de Bieb voor de Zaanstreek

Kun je wat meer vertellen over de functie die je hebt binnen de Bieb voor de Zaanstreek?
Ik werk bij De Bieb voor de Zaanstreek als beleids- en ontwikkelingsadviseur, waarbij ik me in de breedte bezighoud, met, zoals de functie al zegt, beleid en ontwikkeling. Mijn opleidings- en werkachtergrond is volwasseneducatie en dan met name taal en digitaal. Ik heb me de afgelopen twee jaar voornamelijk beziggehouden met het ontwikkelen van een nieuw beleidsplan. Daarbij spreek ik ook veel met de verschillende afdelingen binnen de bibliotheek. Zo hebben wij De BiebAcademy, dat is het gedeelte voor de volwasseneneducatie. We hebben educatie van 0 – 18 jaar en het Informatiepunt. En natuurlijk de uitlening en de verblijfsfunctie. De afgelopen 1,5 jaar / 2 jaar zijn we bezig geweest om die afdelingen onderling aan elkaar te verbinden.

Kun je wat meer vertellen over het verbinden van de afdelingen?
De Bieb voor de Zaanstreek is een maatschappelijk educatieve bibliotheek. En daar vallen de vijf pijlers onder die ik net noemde: educatie 0 – 18 jaar, ondersteunen van volwassenen die hun basisvaardigheden willen verbeteren, het ondersteunen van volwassenen die moeite hebben met het gebruik van de digitale overheid. Dat is het Informatiepunt, waarbij het goed is om te weten dat we

een heel breed Informatiepunt zijn, waarin het DigiTaalhuis en het Informatiepunt samen zijn gevoegd. Daar vinden dus ook alle taalintakes plaats. Dan hebben we natuurlijk de uitlening en de verblijfsfunctie. We hebben tegen elkaar gezegd; het zijn verschillende afdelingen maar onderling hebben we dezelfde ambities en doelen. We proberen de gezinsaanpak centraal te zetten bij alle afdelingen. Er is gesproken hoe iedereen een bijdrage kan leveren aan het bereiken van de doelen en wat ieders verantwoordelijkheid is. Die pijlers worden dus met een elastiekje wat basisvaardigheden is, samengehouden, met daaromheen dan de gezinsaanpak en digitale inclusie als thema's.

Dit vormt dus ook de basis voor het beleidsplan dat is opgesteld. We hadden natuurlijk altijd al een beleidsplan, maar tijdens corona gingen de ontwikkelingen zo snel dat we er toen voor hebben gekozen om nog eens goed naar de organisatie te kijken. We voelden ook dat de medewerkers daar behoefte aan hadden. Om meer de onderlinge verbanden met elkaar te zien. Zo zie je nu dat bijvoorbeeld de klantenservice zich ook veel meer betrokken voelt. De uitleencijfers nemen nog steeds af en voor de klantenservice voelde het alsof hun werk steeds minder belangrijk werd in de organisatie. Maar door hun werk veel meer in verbinding te zetten met de pijlers zie je dat het werk van de klantenservice nog steeds ontzettend belangrijk is. Zij hebben vaak het eerste klantcontact. Dat gaf hun ook meer duidelijkheid en zo konden we ook beter in gesprek met hen over wat zij tegenkomen in hun werk, hoe zij laaggeletterde mensen of gezinnen kunnen herkennen. Daardoor voelt iedereen zich veel meer onderdeel van de maatschappelijke bibliotheek.

Ik kan me voorstellen alleen het op papier zetten is niet voldoende, op welke wijze hebben jullie daar nog meer handen en voeten aan gegeven?
Ja, dat klopt. Wat je eigenlijk wilt, is dat het vanuit boven, vanuit het beleid, natuurlijk uiteindelijk terechtkomt op de op de werkvloer, anders zijn het ook maar loze woorden op papier en dan verliest zo'n beleidsplan zijn kracht. We hebben verschillende werkgroepen opgericht. We kwamen er al snel achter dat er intern onder de collega's eigenlijk ook nog te weinig kennis was over wat een laaggeletterd gezin is wat voor consequenties dat heeft. Maar ook wat we er met z'n allen aan kunnen doen en welke dienstverlening daarbij aansluit. We hebben een aantal sessies georganiseerd. Uiteindelijk werden dat er zes waarbij collega's van alle afdelingen en vrijwilligers deelnamen. En daar hebben we de gezinsaanpak uitgelegd en besproken hoe zij in hun dagelijkse werkzaamheden laaggeletterde gezinnen tegenkomen en hebben we gevraagd wat zij van ons nodig hebben om hun werk goed te kunnen doen en die bijdrage te kunnen leveren. Daar is een heleboel op teruggekomen. Zo willen we volgend jaar werksessies gaan starten en verschillende trainingen. We hebben in Zaandam de 'Zaanse visie op meertaligheid' en via een aantal werksessies en workshops willen we dit bespreken. Omdat vrijwilligers en medewerkers van alle afdelingen bij elkaar zaten, werd het ook een mooie mix en gingen mensen ook met elkaar in gesprek. En kregen wij een goed beeld van wat nodig was.

Oké dus als ik je goed beluister richten jullie je vooral op kennis verspreiden via trainingen en werksessies. Zijn er nog andere dingen aangegeven die men nodig heeft?
Wat we ook hebben georganiseerd, is dat iedereen met andere afdelingen kan meekijken. Zo heb ik meegelopen met de klantenservice. Ik werk nu al ruim 7 jaar voor de bibliotheek en ik had eigenlijk nog nooit meegelopen met de klantenservice. Ik werk wel één keer in de twee weken in de telefoondienst voor het Informatiepunt, dus dat hoefde niet. Ook andere collega's van het MT hebben zo meegelopen en leren dus kennis te maken met elkaar om zo gemakkelijker met elkaar het gesprek aan te kunnen gaan.

Zie je al effecten ontstaan van deze werkwijze?
Het beleidsplan is van 2022. We zijn vorig jaar mei begonnen met de gezinsaanpak. Soms gaan dingen langzamer dan je had gehoopt maar we zien langzamerhand wel effecten. We hebben bijvoorbeeld leesmedia-consulenten die bij basisscholen, kinderdagverblijven en bij gezinnen komen. Zij verwijzen

ouders door naar het Informatiepunt. Bij het Informatiepunt krijgen de ouders dan een wat bredere intake en worden ze doorverwezen naar passend taalaanbod of digitaal aanbod. En wat ik aangaf over de betrokkenheid van de klantenservice. We hebben een effectmeting gemaakt en daar zijn we nu wel mee begonnen, maar daar hebben we nog geen resultaten van.

Dus jullie zijn voornemens om dit echt te meten en evalueren?
Ja, we hebben een effectmeting gemaakt en daar staat bijvoorbeeld hoeveel gezinnen de leesmedia-consulenten hebben doorverwezen naar De BiebAcademy. Dat is echt kwantitatief. Bij het Informatiepunt vertellen ze heel veel over De BiebAcademy en het taalaanbod, maar ook over het formele aanbod bij samenwerkingspartners. Dat meten we zowel kwantitatief, als kwalitatief. Mensen kunnen er ook opmerkingen bij zetten.

Hoe is de situatie binnen jullie gemeente ten aanzien van laaggeletterdheid?
Wij scoren hoog op laaggeletterdheid. Volgens de cijfers van geletterdheidinzicht is het 17%. We hebben ook een scan laten doen door collega's van Probiblio. We hebben een armere bevolking die over het algemeen ook lager opgeleid zijn. We hebben ook een groot aantal wijken in Zaanstad die aangewezen zijn als kwetsbare wijken. Daar woont, geloof ik, een groep van meer dan 60% van niet Nederlandse afkomst. En dat heeft ertoe geleid dat daar ook wel de focus is als het gaat om laaggeletterdheid en het aanbieden van taaltrainingen. Die wijken hebben ook nog andere problematieken, dus we hebben daarnaast ook meer dan gemiddeld kwetsbare gezinnen en kwetsbare wijken. En daardoor ook meer kwetsbare jongeren.

Wat is de rol van de gemeente daarin?
Er is een regioplan gemaakt rondom laaggeletterdheid. Daar staan een aantal doelen in vermeld. De gemeenten hebben ook veel WEB gelden, dat zetten ze in voor non-formeel aanbod. Ik denk wel dat we af en toe de regie missen. Zeg maar een regievoerder, iemand die alle partners, alle plannen die lopen, bij elkaar houdt. Het commitment is belangrijk om aan de slag te gaan met laaggeletterdheid. Dat zien ze ook wel. Maar als het dan uiteindelijk moet komen tot de uitvoering, is het soms wel lastig als daar niet iemand ‘dedicated’ op zit die zich langdurig verantwoordelijk voelt voor die plannen en ook de regie voert over het hele netwerk.

Er worden afspraken gemaakt, bijvoorbeeld met de Sociale Wijkteams. Maar we missen iemand die daar overzicht over heeft van wat er met alle partners wordt afgesproken en wie waar zit. Daar zit ruimte voor verbetering en hoe je daarin beter zou kunnen samenwerken. Dat is eigenlijk nooit echt belegd bij bijvoorbeeld het DigiTaalhuis. Maar er zijn daarbij ook heel veel wisselingen van personeel bij de gemeente. Er zitten vaak net afgestudeerden of gedetacheerden en zij blijven dan eventjes en gaan op een gegeven moment ook weer weg, waardoor je geen continuïteit hebt. En als iemand ziek wordt, is er vaak niemand die het kan overnemen.

Wat zijn de belangrijkste partners waar jullie mee samenwerken?
Het Sociaal Wijkteam en het formeel aanbod. We hebben heel hard ons best gedaan om projecten op te starten met het UWV, omdat we dat zien als vindplaats voor laaggeletterden met Nederlandse afkomst (NT1). En het vinden van NT1’ers gaat heel moeizaam. Daar is heel veel tijd en extra bijdragen in gestoken maar als je ziet wat het heeft opgeleverd, is dat minimaal. Dat is heel jammer. Dus het Sociaal Wijkteam is een belangrijke partner en de gemeente. We hebben elf wijkteams. En daar werken we vanuit het Informatiepunt heel nauw mee samen.

Kun je wat meer vertellen over hoe jullie invulling geven aan het Informatiepunt?
Wij zijn sinds zes jaar het DigiTaalhuis. We hebben het daar eigenlijk altijd een beetje lastig mee gehad, omdat het moeilijk uit te leggen was wat het verschil is tussen de bibliotheek, De BiebAcademy en het DigiTaalhuis. Want het DigiTaalhuis staat los en bestaat uit meerdere organisaties, dus dat is

weer niet alleen de bibliotheek. We hadden taalvrijwilligers die taalintakes deden voor het DigiTaalhuis. Maar we hadden ook nog tabletcafés en het was voor mensen lastig om te zien wat bij elkaar hoort en waar ze naartoe moesten.

Vanaf juni 2019 zijn we gestart als kopgroep-bibliotheek voor het Informatiepunt. Dat begon vrij snel goed te lopen. Het was ook makkelijk uit te leggen aan samenwerkingspartners en aan de inwoners. Mensen zagen het nut en de meerwaarde. En met het DigiTaalhuis bleef dat lastig. We hebben op een gegeven moment besloten om het samen te voegen met het Informatiepunt. Het werd het Informatiepunt voor alle mensen die hulp nodig hebben op het gebied van digitale vaardigheden of hun basisvaardigheden willen verbeteren. Daardoor kregen we ook opeens mensen binnen van Nederlandse afkomst met een taalprobleem. Zij kwamen met vraag over het doen van een aanvraag bij de gemeente, maar als ze er eenmaal waren, bleek het dat ze niet goed waren in de Nederlandse taal. En zo kunnen we ze doorverwijzen naar formele educatie, of naar iets binnen De BiebAcademy. Het gaat niet om grote getalen, maar toch. Of we kregen mensen binnen die helemaal geen digitale vaardigheden hadden en waarvan we aangaven dat zij een Klik en Tik cursus konden volgen. Dus het Informatiepunt is een goede vindplaats van de doelgroep.

Het klinkt bijna als een soort ontwikkelplein. Alleen in dit geval zijn jullie vooral de belangrijkste partij.
Ja, terwijl we wel proberen om bijvoorbeeld het Sociaal Wijkteam uit te nodigen of door een paar keer week een juridisch loket bij ons te doen. We hebben een aantal seniorenverenigingen, maar eigenlijk gebeurt heel veel via de Sociale Wijkteams. Wij zijn nu ook een project gestart samen met het Sociaal Wijkteam en de gemeente voor eenzame ouderen om hen meer digitaal vaardig te maken. De Sociale Wijkteams zijn dan de vindplaats. Zij vinden de doelgroep en de bibliotheek biedt dan de het aanbod. We gaan dan ook naar het Sociaal Wijkteam toe. Dus als het Sociaal Wijkteam op dat moment de ouderen heeft binnengehaald en dan gaan we op locatie ook de activiteit organiseren.

Wat zijn de effecten van corona op wat jullie doen rondom laaggeletterdheid?
Op een gegeven moment moesten de groepen natuurlijk stoppen. Toen hebben we wel dingen anders proberen te organiseren. Online lessen gingen via WhatsApp. Er zijn wel cursisten die we door die periode niet meer hebben kunnen bereiken, maar het precieze aantal durf ik niet te zeggen. Op een gegeven moment werd de bibliotheek aangemerkt als een essentiële dienstverlening dus toen kwam alles weer op gang. Toen zijn we met hele kleine groepjes begonnen, met taallessen in de bibliotheek. Een aantal mensen zijn afgehaakt en dat is wel het vervelende met deze doelgroep. We bereiken vooral NT2'ers. Maar door het Informatiepunt vinden we de NT1'ers ook wel iets meer. Het kost heel veel moeite om ze binnen te halen en het vertrouwen te geven. Als je dan stopt en de connectie en het lijntje met de vrijwilliger en met de groep verdwijnt, dan stoppen ze er mee en is het heel lastig om ze weer opnieuw te motiveren.

Kun je wat meer toelichten hoe de gezinsaanpak bij jullie concreet vorm heeft gekregen?
Nou, eigenlijk deden we een aantal dingen al. En hebben we wat dingen aan elkaar verbonden. We hebben Voorlezen Thuis, waarbij taalvrijwilligers 15 keer bij een gezin komen. Dat gebeurt door een intake door een leesmedia-consulent. En de leesmedia-consulent probeert dan ook meteen de ouders door te verwijzen naar het Informatiepunt voor het taalaanbod. Vervolgens zitten de ouders in de lesgroepjes en vanuit de lesgroep worden de vragen en behoeften geformuleerd. Dus als je dan een groepje hebt waar veel ouders in zitten dan zal het veel meer ook over school en over opvoeding gaan. En als je een groepje hebt met mensen die bijvoorbeeld werken, dan zal het veel vaker daarover gaan. Maar we proberen wel de taalgroep constant te koppelen aan de doelstelling die we hebben. We werken op drie niveaus en bij ieder niveau komen thema's als werk, gezondheid, opvoeding, vrijwilligerswerk en de taal terug. De opdrachtjes worden steeds moeilijker, maar alledaagse thema's blijven terugkomen. We gaan nu ook proberen om een workshop achter dat aanbod te creëren, dus

door een aantal trainingen of workshops over opvoeding en maatschappelijke thema ’s te doen, zoals gezondheid of voeding. Wij zijn de afgelopen jaren bezig geweest met het verhelderen van wat we doen, wat onze doelstelling is en welke effecten we willen bereiken. En dat blijkt heel zinvol te zijn, omdat je dan constant kunt toetsen of dat waar je mee bezig bent de goede kant op gaat en dat we onze energie in het juiste stoppen. Maar we zijn er nog te kort mee bezig om echt duidelijk effecten te kunnen zien.

We vinden het zelf belangrijk om effecten meten, maar ook helder te hebben waarom we bepaalde dingen doen en we bepaalde keuzes maken. Zo zijn we met één op één taalcoaching gestopt. Dat wordt nu in bepaalde wijken uitgevoerd door Humanitas, samen met het wijkteam. Dat was een bewuste keuze. Er gaat ook steeds meer subsidie naar De BiebAcademy en het Informatiepunt en ik vind dat je ook moet laten zien wat het oplevert en hoe we bijdragen aan de regionale vraagstukken die er liggen, zoals digitale inclusie en laaggeletterdheid. En dat je niet zomaar een leuk project opstart, maar dat je kijkt wat het oplevert om te bepalen of je er mee door gaat. Het helpt je bij het maken van scherpere keuzes. We doen dat nu vooral op eigen initiatief, maar het kan zijn dat je ook steeds meer op die manier moet verantwoorden. De gemeente heeft zelf recent een impactmonitor ingekocht.

Zie jij andere ontwikkelingen ten aanzien van laaggeletterdheid of basisvaardigheden in brede zin die belangrijk worden de komende jaren?
Nou, wat ik wel mooi vind is dat je op een gegeven moment hoort dat bepaalde onderwerpen gonzen in de gangen. Ik merkte dat ook met de gezinsaanpak. Je hoort het vervolgens op een conferentie, dan komt het terug in een beleidsplan van de gemeente en zo krijgt het steeds meer vorm. Dat heb je natuurlijk ook met digitale vaardigheden en digitaal burgerschap. Ik denk dat dat de aankomende jaren ook steeds belangrijker wordt. Ik denk dat de bibliotheek ook een belangrijke rol kan gaan spelen bij armoedebestrijding.

Ook verwacht ik dat de collectie steeds meer aan gaat sluiten bij de andere dienstverlening. Een collectie voor de jeugd zal altijd blijven, de preventie van laaggeletterdheid zal namelijk altijd groot blijven. Daarnaast zal het digitale online lezen ook steeds belangrijker worden. Maar ik denk dat bijvoorbeeld de romans steeds meer worden gesaneerd, ook omdat er steeds minder gelezen wordt. Dan kun je beter kijken hoe de collectie kan ondersteunen bij je andere dienstverlening. Als je kijkt over tien jaar denk ik dat er veel minder hele grote vestigingen zijn en kijken we veel meer lokaal wat een wijk nodig heeft. Misschien zijn er veel jongeren in een wijk en is er behoefte aan huiswerkbegeleiding of werkplekken. Dan moet er een jeugdselectie komen. En in een andere wijk waar misschien veel laaggeletterden wonen heeft het geen zin om een collectie neer te zetten die laaggeletterden niet kunnen lezen en dan wil je een collectie en dienstverlening hebben die ondersteunt aan het vergroten van de basisvaardigheden in een wijk. Bijvoorbeeld dat er meer ruimte is voor De BiebAcademy en het Informatiepunt. Het kan ook zo zijn dat dat de gewone collectie voor een groot gedeelte verdwijnt en dat het gewoon helemaal overgaat naar online en dat je meer kijkt hoe je mensen in een vestiging digitaal toegang kunt geven tot de informatie die ze zoeken. De medewerkers van de klantenservice worden veel meer servicemedewerkers. Ze gaan veel meer die toenadering zoeken tot de klanten die in de bibliotheek komen. Het zou mooi zijn als mensen in de wijk op één of andere manier toch invloed hebben op de bibliotheek die in hun wijk staat. Dat zou wel heel mooi zijn.

Wat doen jullie als bibliotheek aan gecijferdheid?
We waren eigenlijk van plan om daar dit jaar mee aan de slag te gaan. Maar daar zijn we niet aan toegekomen. Maar het staat wel weer in de doelstelling voor aankomend jaar, dus we zien een noodzaak om daar echt wat mee te gaan doen. Ik denk dat we in eerste instantie zullen gaan onderzoeken wat we kunnen en willen doen. En wat we er nu al aan doen. Want ik denk dat in het

lesmateriaal en hoe er gesproken wordt in de les al best wel wat met gecijferdheid gedaan wordt. Het oefenen met klokkijken of het lezen van een recept is natuurlijk ook gecijferdheid. En ik denk dat we dan zullen beginnen bij de basis van uitleggen aan de vrijwilligers wat gecijferdheid is waar het probleem ligt. De eerste stap is bewustwording namelijk.

Hebben jullie specifiek aanbod voor mensen uit Oekraïne?
Nee, dat is een bewuste keuze die we hebben gemaakt. Omdat we bepaalde ambities en doelstellingen in ons beleidsplan hebben geformuleerd en daar hebben we eigenlijk alle beschikbare menskracht en financiële middelen voor nodig die we hebben en kunnen we dat aanbod niet aanvullend inrichten. Mensen uit Oekraïne kunnen wel gratis e-books lezen en gebruik maken van de faciliteiten. Als ze wat beter Nederlands spreken kunnen ze instromen in de groepen van De BiebAcademy. Zij kunnen niet vanaf dag één bij ons in een taalgroep komen. Dat is uiteindelijk in overleg uitbesteed aan een andere partner. Dat is ook besproken met de gemeente.

Gezien de middelen die we hebben moesten we daar keuzes in maken. De Sluis doet ook een stukje non-formeel aanbod. Zij doen de Taalcafés en zij richten zich vooral op de nieuwkomers en mensen die net in Nederland zijn en nog heel weinig Nederlands spreken. Zij zijn daar heel goed in en we hebben afgesproken dat wij het oppakken vanaf A1 niveau. Onze vrijwilligers zijn ook niet getraind om les te geven aan burgers die helemaal geen Nederlands spreken.

Wij hebben nu zo'n beetje 35 of 40 lesgroepen. We hebben na corona besloten om die groepen klein te laten. In het begin zeiden we twaalf deelnemers, nu zit het tussen de vijf en acht deelnemers. Soms hebben we wel vrijwilligers die uit het onderwijs komen. Zij kunnen wat grotere groepen aan en dan in overleg willen het wel eens wat groter worden. Maar we hebben eigenlijk de groepjes klein gelaten want je wilt vooral veel input hebben van de deelnemers en de veiligheid is groter zo.

Wil je nog iets meegeven wat we nog niet hebben besproken?
Wat ik soms wel merk op waar ik behoefte aan heb, is dat soms de informatie een beetje gerecycled begint te worden. Er komen natuurlijk ook steeds nieuwe collega's bij bibliotheken en ik merk dat als je vaker naar congressen gaat dat de informatie op dit moment een beetje hetzelfde blijft. Er wordt veel aandacht besteed aan de mensen die dingen uitvoeren. Maar het zou ook wel goed zijn om wat meer aandacht te besteden aan het beleidsniveau en strategisch niveau. Een MT bestaat uit meerdere mensen en samen dragen zij het beleid van een bibliotheek en je merkt dat daar soms heel weinig kennis zit over laaggeletterdheid en maatschappelijke vraagstukken. En als je de bibliotheek wilt door ontwikkelen en echt een impuls wilt geven, dan zou dat wel echt verbeterd kunnen worden. Ik zou graag geprikkeld willen worden door bepaalde artikelen over beleid of dat je met bepaalde mensen bij elkaar komt om kennis en ervaring uit te wisselen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
P.D.M. Joosten/ A.G.B. Berkhout
BEL/REE

Telefoonnummer +31235143939
joostenp@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 1 FEB. 2023

Kenmerk
1969235/1969246

Uw kenmerk

Betreft: Verkenningen laaggeletterdheid

Geachte leden,

Hierbij informeren wij u over de stand van zaken aangaande laaggeletterdheid in de provincie Noord-Holland en bieden u de twee verkenningen aan die in onze opdracht gemaakt zijn.

Uw Staten hebben op 9 mei 2022 de discussienota: 'Laaggeletterdheid en de provincie Noord-Holland' behandeld. Doel van deze discussienota is om te onderzoeken of provincie Noord-Holland meer kan doen om laaggeletterde mensen te helpen. Naar aanleiding van de discussie in de Staten hebben Gedeputeerde Staten aangegeven dat zij opdracht zouden geven voor verkenning naar de stand van zaken in Noord-Holland, zodat u verder van gedachten kan wisselen over de wenselijkheid van meer inzet vanuit de provincie.

In deze brief vatten wij de belangrijkste conclusies van de onderzoeken samen. Wij sluiten af met datgene wat onze provincie doet via Probiblio.

Gezien de aard van de opgave en de vele initiatieven is gekozen voor twee sporen:

1. Een algemene verkenning door DSP naar de stand van zaken van laaggeletterdheid en de initiatieven die er worden genomen vanuit gemeenten, arbeidsmarktregio's, andere provincies en de rijksoverheid;
2. Een meer specifieke verkenning wat bibliotheken doen in Noord-Holland door onze uitvoeringsinstelling Probiblio. Een vergelijkbare verkenning heeft Probiblio uitgevoerd voor de provincie Zuid-Holland. Als themarapportage is deze verkenning openbaar toegankelijk voor gemeenten, bibliotheken en andere betrokkenen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Dreef 3
2012 HR Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

1. DSP verkenning: Laaggeletterdheid in Noord-Holland

Uit de DSP-verkenning blijkt dat de problematiek die laaggeletterdheid met zich meebrengt onmiskenbaar is: 2,5 miljoen mensen zijn laaggeletterd in Nederland. Naast moeite met taal hebben zij vaak ook moeite met rekenen, digitale vaardigheden en sociaaljuridische vaardigheden. Hierdoor hebben ze minder kansen op de arbeidsmarkt, beperkte toegang tot huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Het aantal laaggeletterden stijgt al jaren: in 1995 was dit aantal nog 9,4%, in 2018 is dit aantal al 12%.

In Noord-Holland gaat het naar schatting om ruim 12 % van de bevolking. Daarbij zijn in procenten de meeste laaggeletterden te vinden in de regio Amsterdam en enkele gemeenten in West-Friesland.

In Nederland ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van laaggeletterdheid vooral bij gemeenten. De rijksoverheid ondersteunt de gemeenten hierbij met extra uitkeringen en extra impulsen. De meest omvangrijke impuls is het landelijke programma Tel mee met Taal (30 miljoen euro). Vanwege de directe relatie met de burgers is het een bewuste keuze om dit rijksprogramma uit te zetten via gemeenten.

Daarnaast werken de gemeenten samen in de 35 arbeidsmarktregio's aan de aanpak van laaggeletterdheid. Het Rijk verstrekt o.a. voor deze aanpak een structureel bedrag van € 62,2 miljoen als specifieke uitkering voor volwasseneducatie (WEB). In Noord-Holland hebben alle vijf arbeidsmarktregio's een plan gemaakt. Hierbij wordt gewerkt met zogenaamde contactgemeenten. In Noord-Holland zijn dit: Alkmaar, Zaanstad, Haarlem, Amsterdam en Hilversum.

De DSP-verkenning noemt daarnaast nog andere initiatieven zoals het Nationaal Groeifonds en de projecten van de Nationale Bibliotheek. Deze laatste projecten worden in Noord-Holland uitgewerkt door Probiblio en de lokale bibliotheken zoals we kunnen lezen in de themarapportage van Probiblio.

Experts verwachten dat het aantal mensen met laaggeletterdheid hetzelfde blijft of toeneemt. Het Rijk heeft daarom al verschillende maatregelen genomen en aangekondigd. Volgens afspraken met het Rijk moeten gemeenten begin 2025 een integrale aanpak hebben om laaggeletterdheid tegen te gaan. Ook wil het Rijk gemeenten met ingang van 2025 verplicht stellen om een volwaardige bibliotheek te hebben. Daarnaast is steeds meer aandacht voor het bereiken van laaggeletterden met Nederlands als moedertaal. Juist bij groep is het lastig om de mensen te bereiken.

Tot slot schetst DSP wat andere provincies doen. Elke provincie heeft bibliotheekbeleid en via de provinciale ondersteuningsinstellingen voor bibliotheken (POI's) worden altijd programma's ter bestrijding van

laaggeletterdheid uitgevoerd. Enkele provincies hebben daarnaast nog aanvullend beleid:

- Gelderland heeft vanuit het beleidsterrein leefbaarheid een campagne opgezet: Gelderland Geletterd. (400.000 euro over 3 jaar).
- Overijssel investeert tot en met 2024 een bedrag van € 1,7 miljoen extra in de bestrijding van laaggeletterdheid.
- Friesland is van plan om een bedrag van € 157.000 te reserveren om gemeenten te helpen bij het maken van hun integrale aanpak die in 2024 klaar moet zijn.

De andere provincies zetten in op laaggeletterdheid via de programma's van de provinciale ondersteuningsinstellingen zoals ook Probiblio doet in Noord- en Zuid-Holland.

2. Verkenning Probiblio: Themapublicatie Laaggeletterdheid

Deze themapublicatie schetst hoe het gesteld is met laaggeletterdheid in relatie tot het bibliotheeknetwerk in Noord-Holland. Bibliotheken werken samen met gemeenten en Stichting Lezen en Schrijven in het programma 'Tel mee met Taal' van de ministeries van OCW, VWS en SZW. Maar ook de bibliotheken zelf ontwikkelen programma's. Zo wordt in het programma: 'Bibliotheek en basisvaardigheden' samen binnen een landelijke programmalijn gewerkt door POI's en de Koninklijke Bibliotheek (KB).

In de themapublicatie wordt duidelijk dat met de landelijke programma's en lokale invulling positieve resultaten worden geboekt in Noord-Holland. Zo zijn er door heel Noord-Holland gemeentelijke en regionale taalnetwerken geformeerd waarbinnen door een diversiteit aan partners wordt samengewerkt. Belangrijke voorbeelden hiervan zijn de DigiTaalhuizen. Vrijwel alle bibliotheken in Noord-Holland hebben een of meer DigiTaalhuizen met een gevarieerd aanbod op het gebied van basisvaardigheden voor laaggeletterden en andere kwetsbare burgers. In 2021 waren er 51 Taalhuizen in Noord-Holland. Ook hebben alle bibliotheken sinds 2022 een Informatiepunt Digitale Overheid (IDO waar inwoners terecht kunnen voor hulp bij contact met de overheid of een aan de overheid gerelateerde instelling. Daarnaast worden goede resultaten bereikt met de gezinsaanpak, gericht op het doorbereken van de cyclus van laaggeletterdheid bij kind en ouder. Belangrijke partners waarmee de bibliotheken in Noord-Holland samenwerken bij de aanpak van laaggeletterdheid zijn gemeenten, Stichting Lezen en Schrijven, ROCs, particuliere onderwijsaanbieders en maatschappelijke organisaties in het sociaal domein. De themarapportage schetst meerdere projecten uitgebreid en benoemt ook de opbrengst hiervan.

Knelpunten waar de bibliotheken tegenaan lopen:

- Het bereiken van autochtone laaggeletterden (zogeheten NT1ers). Ongeveer 2/3 van de laaggeletterden is autochtoon,

maar deze groep is vanwege allerhande persoonlijke belemmeringen moeilijk naar een educatietraject te bewegen.
- Onvoldoende personeel: op grote schaal zetten Taalhuizen taalvrijwilligers in. Professionals zijn echter nodig om de kwaliteit en continuïteit van de dienstverlening te waarborgen.
- Nasleep van corona: alhoewel de meeste bibliotheken in 2021 alternatieve dienstverlening hebben geboden blijft het een uitdaging om de laaggeletterden te bereiken.

In de themapublicatie worden de volgende aanbevelingen gedaan om het aanbod te verbeteren en meer mensen te bereiken:

- *Voortbouwen op de lokale netwerkaanpak*
  Het intensiveren en uitbouwen van de al opgezette en succesvolle samenwerking met lokale partijen in het sociaal domein.
- *Gezinsaanpak*
  De gezinsaanpak is erop gericht ouders te leren om hun kinderen te ondersteunen en stimuleren in de taalontwikkeling. Daarnaast kunnen ouders binnen de gezinsaanpak ook werken aan hun eigen basisvaardigheden.
- *Informatiepunt Digitale Overheid*
  Deze informatiepunten kunnen burgers helpen bij het regelen van praktische zaken die tegenwoordig veelal online geregeld moeten worden, zoals huurtoeslag, AOW, uitkeringen, belastingen, rijbewijzen, toeslagen en zorgzaken
- *Ontwikkelplein*
  Een vrij recente ontwikkeling waarbij steeds meer bibliotheken nadenken over het inrichten van een fysieke plek waar men terecht kan voor informatie en advies, praktische hulp en zelf leren, én ontmoeten
- *Gecijferdheid*
  Bibliotheken bieden geïntegreerd aanbod (samen met taal en digitaal) om mensen te helpen de vaardigheden te ontwikkelen rondom cijfers, rekenen en financiën om zo mee te kunnen komen in de maatschappij.

3. Provincie Noord-Holland en laaggeletterdheid

De Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (Wsob) regelt de verantwoordelijkheid van de drie overheidslagen. Gemeenten zijn hierin verantwoordelijk voor de lokale bibliotheken, het Rijk voor de digitale bibliotheek en provincies voor de provinciale serviceorganisaties (POI). Deze POI's bieden een pakket aan ondersteunende activiteiten voor de *lokale* bibliotheken. De POI werkt daarmee altijd indirect en niet direct voor de burgers. De lokale (gemeentelijke) bibliotheken richten zich direct tot de burgers.

Wat doet Probiblio?
Vanuit haar ondersteunende rol helpt onze uitvoeringsorganisatie Probiblio al vele jaren lokale bibliotheken bij de bestrijding van laaggeletterdheid in hun gemeenten. Vanuit drie maatschappelijke opgaves wordt gewerkt aan deze aanpak:

1. Geletterdheid. Doel: geletterd zijn is voor mensen een voorwaarde om volwaardig mee te doen in de samenleving. De bibliotheek versterkt de vaardigheden van inwoners om te kunnen lezen en schrijven, informatie te kunnen begrijpen en doelgericht te gebruiken.
2. Meedoen met de maatschappij. Doel: de bibliotheek staat voor een inclusieve samenleving; ze maakt voortdurende persoonlijke ontwikkeling mogelijk; reikend van het ondersteunen van basisvaardigheden tot het verdiepen van kennis en het ontplooien van talenten.
3. Participatie en zelfredzaamheid: Doel: bibliotheken worden herkend als plek waar men zich een leven lang kan ontwikkelen in een stimulerende, informele leeromgeving; waar mensen samenkomen, kennis delen, vaardigheden verwerven en talenten ontplooien.

Wat doet de provincie vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt?
Vanuit kerntaken (Compas2020) beredeneerd heeft de provincie met name een opdracht in het verbeteren van de aansluiting Arbeidsmarkt en Onderwijs, ofwel het verkleinen van de mismatch. Noord-Holland kiest hierin voor een meer klassieke verbindingsrol gefocust op werkgelegenheid in de techniek en technologie die nodig is voor het realiseren van onze klimaatopgave. Wij doen dit met stimuleren van campusvorming vanuit de Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt 2021-2023. Het gaat hier met name om het organisatie- en samenwerkingsvermogen van bedrijven, onderwijs en overheden rond arbeidsmarktvraagstukken in een specifieke regio.
Met de mogelijkheden van het Economisch Herstel en Duurzaamheidsfonds zijn daarnaast ook op werknemers/inwoners gerichte stimuleringsmiddelen vrijgekomen. Het gaat om vouchermiddelen voor oriënteren, begeleiden en opleiden voor werk in de techniek en technologie. De Servicepunten Techniek (SPT), dicht bij de campussen, zijn de schakel tussen vouchers, kandidaten en bedrijven. De SPT's zetten deze middelen pas in als alle andere financiële mogelijkheden van derden zijn benut, o.a. vanuit de Ontwikkel- en Opleidingsfondsen (O&O) van branches, de Participatiewet en hiervoor genoemde specifieke regelingen rond geletterdheid bij gemeenten. Concreet betekent dit, dat als niemand anders budget kan leveren, de provinciale vouchermiddelen kunnen worden ingezet voor taal- en geletterdheid mocht dat een belemmering vormen in het kunnen werken in de techniek en technologie. Tot nu toe is de ervaring dat de benodigde middelen vooral bij gemeenten vandaan

komen. Er is nog geen beroep gedaan op de provinciale voucher-middelen ten behoeve van geletterdheid.

Conclusie

De verkenningen van DSP en Probiblio laten zien dat laaggeletterdheid een omvangrijk en weerbarstig probleem is dat zich niet eenvoudig laat oplossen. Maar ook dat er veel initiatieven zijn op het gebied van laaggeletterdheid. In Nederland ligt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van laaggeletterdheid primair bij gemeenten. De rijksoverheid ondersteunt de gemeenten hierbij met extra uitkeringen en extra impulsen o.a. via de arbeidsmarktregio's.

Gemeenten zijn hiervoor ook de meest effectieve partij gezien zij een directe relatie hebben met de (laaggeletterde) burgers en de organisaties die de burgers direct kunnen ondersteunen zoals bibliotheken, maatschappelijke ondersteuning en arbeidsbemiddeling.

De rol van de provincie is ondersteuning van de lokale bibliotheken. Daarin wordt voorzien. Probiblio neemt geletterdheid mee in haar jaarplannen en heeft dit naar ons idee goed en voldoende uitgewerkt binnen de middelen die haar ter beschikking staan. Een voorbeeld hiervan is de bijgaande themarapportage op provinciaal niveau over laaggeletterdheid. Deze rapportage is openbaar beschikbaar en wordt in het netwerk van bibliotheken, gemeenten en andere belangstellenden gedeeld, zodat het ingezet kan worden bij het maken van de gemeentelijke plannen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

plv.

provinciesecretaris
H.J. Schartman

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlage(n):

- DSP: Verkenning Laaggeletterdheid in Noord-Holland (1969235)
- Probiblio: Themapublicatie Laaggeletterdheid in Noord-Holland (1969256)

Aan de leden van PSNH

Geachte leden van PS NH
Al geruime tijd probeer ik via allerlei wegen bij NH onder de aandacht te brengen dat de provincie in mijn ogen ernstig tekortschiet bij haar kerntaak ‘ toezicht gemeenten’. Dat geldt zowel op financieel als op bestuurlijk toezicht. Ik beperk mij in in mijn oordeel tot mijn eigen regio Gooi en Vechtstreek. De laatste tijd heb ik vooral gewezen op de rampzalige situatie waarin de gemeente Wijdemeren verkeert. Daar is de zaak inmiddels geëxplodeerd. Zie het laatste krantenbericht daar over. (Het woord ‘inmiddels’ in de kop zou ik vervangen door ‘eindelijk’)

Voorgaande berichten heb ik ook al naar mevr Rommel en haar beleidsadviseur gestuurd. Ook via de social media heb ik richting NH al diverse signalen afgegeven.
Omdat ik niet eerder heb kunnen merken dat PS zich hier zorgen over maakt, stuur ik nu dit krantenbericht naar de Staten in de hoop dat men zich ook daar zorgen gaat maken over de bestuurskracht in Gooi en Vechtstreek in het algemeen en Wijdemeren in het bijzonder. De situatie in Wijdemeren had vermoedelijk voorkomen kunnen worden als de provincie veel eerder in actie was gekomen.

FINANCIËN ’Zo’n ingewikkelde situatie hebben ze bij de provincie nog niet meegemaakt’

Sluitende Wijdemeerse begroting lukt dit jaar niet

Alsnog een sluitende begroting voor Wijdemeren voor 2023 lijkt er niet in te zitten. Ook bij de provincie Noord-Holland is dat besef inmiddels doorgedrongen.

Hans van Keken
h.van.keken@mediahuis.nl

Wijdemeren ■ Dat meldde wethouder financiën Gert Zagt tijdens de raadsvergadering donderdagavond, waar de onder toezicht stelling door de provincie aan de orde kwam. Dat is ingesteld omdat Wijdemeren vorig jaar geen sluitende begroting voor dit jaar kon tonen.

„Zo’n ingewikkelde situatie als in Wijdemeren hebben ze bij de provincie nog niet meegemaakt”, voegde Zagt toe. „Ze hebben begrepen dat het toch wel ingewikkelder is dan gedacht.”, aldus de wethouder, die hoopt volgende week een gesprek met de verantwoordelijke provinciebestuurder te hebben.

Wat zo ingewikkeld en anders is in Wijdemeren zei Zagt niet, al liet hij doorschemeren dat het grote bedrag aan externe ingehuurd personeel meespeelt. „De problematiek is de provincie in elk geval wel steeds helderder. Een sluitende begroting voor 2023 hebben we gewoon niet op tijd rond. De provincie moet immers na onze actie ook nog zelf binnen een bepaalde termijn besluiten nemen.”

In een brief aan de provincie heeft Zagt namens het college alvast bevestigd dat het college in samenspraak met de raad niet binnen 26 weken (de termijn, red.) een herstelplan of een structureel en reëel sluitende begroting kan vaststellen.” Wat hem betreft leggen college en raad de focus dan ook vooral op sluitende begrotingen voor de jaren 2024 tot 2027.

Misverstanden

Met de hoogste ambtenaren op het provinciehuis is daarover inmiddels gesproken, aldus Zagt. „Dat overleg volgt ook met het bestuur, opdat we geen misverstanden krijgen dat we op verschillende sporen zitten.”

Een aantal fracties, met name CDA en Dorpsbelangen had daarbij het gevoel dat Zagt voor zijn beurt gesproken had door niet zoals eerder beloofd hierover met de raad te overleggen. Een principieel punt voor met name Jan-Jaap de Kloet.

Wijdemeren mag zonder toestemming van de provincie geen extra of andere uitgaven doen. Toch opperde raadslid Nanne Roosenschoon (D66) of Wijdemeren niet wat kon doen voor het landelijk steunfonds voor Turkije en Syrië. „Ik weet dat het onmogelijk is om net als andere gemeenten een euro per inwoner te geven, maar wat kunnen we dan wel doen?”

Burgemeester Crys Larson opperde contact te zoeken met organisaties als Ondernemend Wijdemeren of de Lions, in de vorm van benefietconcerten. Met de twee dorpscoördinatoren had ze daar ook al over gesproken. Lokaal zijn er intussen wel al relatief kleine acties, wist Wilma Snel (DLP).

Statiegeld

In haar woonplaats Nederhorst den Berg bestemt de lokale Albert Heijn het gedoneerde statiegeld voor giro 555, er staat daar een collectebus, Het Spieghelhuys geeft alle fooien eraan. „En iedereen kan zelf natuurlijk zo lokale winkeliers en ondernemers benaderen”, aldus de Bergse.

Vriendelijke groeten,

[redacted]

Provincie Noord-Holland

Economie Financiën en Bestuur

Dossiernummer	11902
Extern Zaak ID	1785656
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	20 februari 2023
Agendapunt	19.a
Titel	Archief: Eerste deelbesluit Woo-verzoek binnenduinrand Zuid-Kennemerland (C-agenda EFB 20-02-23)
Organisatieonderdeel	CZ/JZ

Bijlagen
Brief aan PS over beslissing Woo-verzoek inzake Binnenduinrand Zuid-Kennemerland.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	6 februari 2023
Economie Financiën en Bestuur	**20 februari 2023**
Ingekomen stukken ter kennisname	28 februari 2023

Toelichting

De Wet open overheid (Woo) regelt het recht op informatie van de overheid. Overheidsinformatie is meestal openbaar, maar de Woo kent een aantal gevallen waarin de gevraagde informatie niet openbaar kan worden gemaakt. Meer over de Woo is te vinden op www.noord-holland.nl/woo.

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
mw. T. Offerman
CZ/JZ/WCD

Telefoonnummer +31235143859
drostt@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 1 FEB. 2023

Kenmerk
1785656/1969779

Uw kenmerk
Nvt

Betreft: Beslissing Woo-verzoek inzake Binnenduinrand Zuid-Kennemerland

Geachte leden,

Met deze brief stellen wij u in kennis van bijgevoegde beslissing van 31 januari 2023 op een Wob-verzoek (thans Woo-verzoek) over het Ecologisch rapport Binnenduinrand Zuid-Kennemerland.

Op 11 februari 2022 hebben wij een verzoek om informatie in het kader van de Wob ontvangen van een juridische adviesbureau. Op 1 mei 2022 is de Wob vervangen door de Wet open overheid (Woo). Omdat het besluit is genomen na inwerkingtreding van de Woo is deze van toepassing op het besluit.

Het verzoek ziet op, kort samengevat, alle informatie (waaronder correspondentie) over de ecologische visie aangaande de binnenduinrand Zuid-Kennemerland.

Wij hebben, gelet op de omvang van het verzoek, namelijk oorspronkelijk ruim 800 documenten, met verzoeker afgesproken het verzoek op te splitsen. Het onderhavige besluit betreft de eerste 552 aangetroffen documenten. De documenten worden openbaar gemaakt met uitzondering van de persoonsgegevens.

Ons besluit zal samen met de openbaar gemaakte documenten op de Woo-pagina van de website van de provincie Noord-Holland worden gepubliceerd, www.noord-holland.nl/woo

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

p/w.

provinciesecretaris
H.J. Schartman

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Betreft: Hulp voor slachtoffers aardbeving Turkije en Syrië

Geacht college,

In Turkije en Syrië vindt een verschrikkelijke ramp plaats. Tienduizenden mensen zijn onder het puin verdwenen, steden zijn ingestort, het is koud en men voelt zich machteloos. Er is behoefte aan basale noodvoorzieningen, tegen de kou en tegen de honger.

Onze samenleving is direct in actie gekomen en doet er alles aan om de nodige steun te leveren. In Noord-Holland zijn al verschillende inzamelingsacties gestart. Wij voelen en leven mee met de slachtoffers van de aardbeving en met alle Noord-Hollanders die in onzekerheid zitten over de situatie van familie en vrienden daar. Wij zijn ervan overtuigd dat we als provincie juist nu ook humanitaire hulp moeten bieden.

Komende commissievergadering Economie, Financiën en Bestuur staat de bespreking van het restant van de fractiebudgetten op de agenda. Wij hebben als fractievoorzitters met elkaar besloten om een bedrag van die omvang, te weten totaal € 157.921, ten goede te laten komen aan de slachtoffers van de ramp via Giro555.

De nood is hoog, vandaar dat wij met deze brief aan GS ons besluit vast voorstellen. Dit budgetbesluit heeft een meerderheid van de Statenleden en wij zullen een motie voorbereiden voor de Statenvergadering van 6 maart a.s. om dit besluit te formaliseren.

Wij vragen u ook om dit breed gedragen besluit te delen via de communicatiemiddelen van de Provincie Noord-Holland, zodat we daarmee ook anderen kunnen inspireren hetzelfde te doen.

Met dank en hartelijke groet,

Namens de fracties van GroenLinks, Denk, VVD, D66, PvdA, CDA, SP, PvdD, ChristenUnie, Namens Noord-Hollanders

Anouk Gielen, GroenLinks

Suleman Koyuncu, DENK

Eric van der Maas, VVD

Amelie Strens, D66

Gert-jan Leerink, PvdA

Dennis Heijnen, CDA

Remine Alberts, SP

Fabian Zoon, PvdD

Michel Klein, ChristenUnie

Wil van Soest, Partij van de Ouderen

Grethe van Geffen, Namens Noord-Hollanders.

metropool
regioamsterdam

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 67 - 21 januari 2023)

Geachte Raadsleden en Statenleden in de Metropoolregio Amsterdam,

Met deze maandelijkse brief informeren wij u in het kort over actuele ontwikkelingen van de samenwerking in de MRA. Dit maandelijkse MRA Raads- en Statenleden Bericht wordt ook gearchiveerd op de MRA-website.

Nieuws uit de Metropoolregio Amsterdam

- Fors minder aardgas verbruikt in MRA: Actienetwerk 15% GasTerug haalt doelstelling voor 2022
- Metropoolredactie NH Nieuws, AT5 en Omroep Flevoland: unieke samenwerking in medialandschap
- Aantal inwoners MRA gestegen in 2022, groei in 29 van de 30 gemeenten
- Vergunning voor opsporen aardwarmte in regio Amsterdam
  Aantal elektrische auto's neemt snel toe
- Miljoenenimpuls voor ontwikkeling kunstmatige intelligentie
- Musea zien bezoekers terugkeren in 2022, bezoekersrecord voor Singer Laren
- Meer energie uit zon en wind: productie hernieuwbare energie groeit in 2022 met 15 procent

Noteer alvast in uw agenda: 10 juli 2023 - State of the Region

Op maandag 10 juli 2023 wordt van 15.30 tot 18.30 uur de zesde editie van State of the Region georganiseerd: een belangrijke netwerkdag van de Metropool Amsterdam. Het belooft opnieuw een inspirerend programma over de Metropool van Morgen te worden, met gelegenheid om bij te praten en ervaringen uit te wisselen met tal van betrokkenen in de regio.

MRA Termijnagenda 2023

De wensen en opvattingen van de raden, Staten en colleges op de Termijnagenda 2023 (en de begeleidende brief van het MRA Bestuur) kunnen worden meegegeven aan de bestuurders in de Algemene Vergadering. De bespreking staat gepland in de bijeenkomst van de Algemene Vergadering op 24 maart 2023.

Agenda's en verslagen Bestuur, Algemene Vergadering en Raadtafel op website

Alle informatie, agenda's en stukken van het MRA Bestuur, MRA Raadtafel en MRA Algemene Vergadering kunt u vinden op de website van de MRA. Hieronder staan de data waarop de agenda's van Raadtafel en Algemen Vergadering worden gepubliceerd:

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam
info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

Publicatie	*MRA Raadtafel*	*MRA Algemene Vergadering*
Vr 3 maart 2023	di 14 maart 19.30 uur	vr 24 maart 10.00 uur

Jaarplanning 2023 op website MRA, inclusief verzenddata
Op de website van de MRA staat de geactualiseerde versie van de jaarplanning 2023, met alle MRA-overleggen, waaronder alle bijeenkomsten van het Bestuur, de Algemene Vergadering, de Raadtafel en de bestuurlijke platforms.

Het eerstvolgende Bericht aan raden en Staten wordt eind van de volgende maand naar alle griffiers verzonden.

Middels deze brief hopen wij u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Voor vragen of opmerkingen ben ik altijd bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

Emiel Reiding
Directeur Metropoolregio Amsterdam
e.reiding@metropoolregioamsterdam.nl
06 - 39 36 20 77

*) De 33 deelnemers van de MRA zijn de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn, Amsterdam, Almere, Lelystad, Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Wijdemeren, Beverwijk, Heemskerk, Uitgeest, Velsen, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland, Zaanstad, Bloemendaal, Haarlem, Heemstede, Zandvoort, de provincies Noord-Holland en Flevoland, en de Vervoerregio Amsterdam.
**) De 7 deelregio's zijn: Almere-Lelystad, Amstelland-Meerlanden, Amsterdam, Gooi en Vechtstreek, IJmond, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Kennemerland.

Dit digitale 'MRA Raads- en Statenleden Bericht' verschijnt maandelijks, met uitzondering van de zomermaanden.